PVBLII

OVIDII NASONIS

OPERA OMNIA

EX RECENSIONE

PETRI BVRMANNI

TOMVS SEXTVS

AVGVSTAE TAVRINORVM

EX TYPIS VIDVAE POMBA ET FILIORVM

ANNO MDCCCXXIII

PVBLII OVIDII NASONIS

TRISTIVM

LIBRI QVINQVE

PVBLII OVIDII NASONIS

TRISTIVM

LIBER PRIMVS

ELEGIA PRIMA

ARGVMENTVM

Per prosopopeiam exsul et infelix poëta librum suum admonet, ut e Scythia ad urbem profecturus, eo habitu accedat, quo exsules utuntur, mandatque, quod velit responderi sciscitantibus, quid ipse agat. Docet simul, quomodo se excuset, si forte carmina haec visa fuerint eius ingenio minora: postremo iubet, ut Palatium evitet, unde fulmen emissum in se fuisse commemorat.

Parve, nec invideo, sine me, liber, ibis in urbem;
Hei mihi! quo domino non licet ire tuo.

N. B. Quae nullius nomine subscribuntur, notas concinnavit, vel fecit N. E. Lemaire.

Horum librorum exemplaria etsi praesto fuere non pauca, nullum tamen inter illa, quod multum senii, aut vetustatis prae se ferret, praeter Vaticanum unum et Hamburgense: cum Vaticano Politiani schedae, ut plurimum, conspirant; quamquam ne illi quidem codices ad aetatem sexcentorum annorum adsurgant: reliqui recentioris sunt notae, qui suo loco designabuntur: eos inter Combii codex Venetus, et unus Palatinus palmam facile ferunt. Heins. — *Tristium*, quia a tristi atque exsule poëta conscripti, materiamque habent tristem: neque hi ab illis, quos de Ponto a loco appellavit, quidquam differunt, nisi quod in his amicorum praefixit nomina, et in illis Tristibus non praeposuit.

1. *Parve liber*) Vel solam hanc elegiam, vel certe totum opus de Tristibus, aut, quod magis placet Ciofano, Pontano et aliis, primum librum intellige. — *Nec invideo*, vel, non obsisto, non veto: vel potius, non doleo quod sis exiguus, quia non eris invidiae.

2. *quo*) alii *quod*, vel *quum*.

Vade, sed incultus, qualem decet exsulis esse;
  Infelix, habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco;
  Non est conveniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur;
  Candida nec nigra cornua fronte geras.
Felices ornent haec instrumenta libellos:

3. *qualem decet exsulis esse*) Exsules enim in squalore erant.

4. *huius temporis*) quo, non sine luctu maximo, Tomis, longissime a patria, vitam suam Naso trahebat.

5. *Nec te purpureo*) Nec purpureo amictu induaris. *Vaccinia.* Vaccinia violas esse purpurei coloris, Servius scribit. Plinius vero scribit fruticem esse in Gallia purpureum, idoneum ad tingendum; vide hanc vocem in indice plantarum Virgilii: ed. nost. ad extremitatem vol. VIII. *Purpureo succo. Fuco* Polit. Hamburg. Vatic. et alii octo aut novem ex castigatioribus; recte; absonum enim prorsus istum *velare succo.* Sequenti hexametro *charta notentur* pro *notetur* venuste Rottendorph. liber: in uno Mediceo pro diversa lectione *ligetur:* forte pro *linatur.* Horatius, de Arte poëtica, vs. 332: *speramus carmina fingi Posse linenda cedro.* — *Illini* quoque *minio* habes apud Plinium lib. XXIII, c. 7: *Enumerat actores Verrius, quibus credere sit necesse, Iovis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam triumphantiaque corpora. Perunctum cedro libellum* dixit Mart.

7. *Nec titulus minio*) Inscriptiones et tituli elegantiae causa fiebant rubrica, hoc est, minio, aut cinnabari. Gall. *Vermillon.* P. – *Nec cedro charta notetur.* Cedrus arbor est, quae cariem et vetustatem non sentit. Mer. Succo aut oleo cedrino linebantur chartae, diuturnitatis, et conservationis a carie, et odoris ergo. Plin. lib. XVI, cap. 29.

8. *Candida cornua*) *Cornua* appellat superiorem et inferiorem chartae partem: *frontem* vero nigram, ipsam paginam. Mer. — Scribebant antiqui in altera tantum paginarum facie, perpetuo ductu, ad extremum usque folium: in quo firmitudinis gratia cylindrum, seu bacillum teretem, cedrinum vel eburneum agglutinabant, secundum latitudinem membranae praecisae, eumdemque nominabant umbilicum; quod, sicut umbilicus in medio ventre, sic ille libro iam circumvoluto medius esset. Huius bacilli capita, superne et inferne eminentia, argento, auro, aut ebore ornatus causa praemuniebant; et haec *cornua* dicebant. Postea paginas instar spirae convolutas complicabant, indeque *volumen* nominabant, a volvendo. Pont. — Vide et Paul. Manut. in Epist. Fam. 7, lib. III, qui dicit, extremas partes, extra volumen eminentes, ob cornuum similitudinem, *cornua* vocari: quibus et ornamentum aliquod addi solitum. Dicit ergo Ovidius libro suo: Ne geras candida cornua, quae indicia sunt fortunae laetioris; sed atrata. C.

9. *haec instrumenta*) Haec ornamenta praedicta, quae feliciorem auctoris statum indicant.

Fortunae memorem te decet esse meae.
Nec fragili geminae poliantur pumice frontes,
Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat: qui viderit illas,
De lacrymis factas sentiet esse meis.
Vade, liber, verbisque meis loca grata saluta:
Contingam certe quo licet illa pede.
Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic,
Si quis, qui, quid agam, forte requirat, erit;
Vivere me dices, salvum tamen esse negabis:
Id quoque, quod vivam, munus habere Dei.
Atque ita te cautus quaerenti plura legendum,

11. *geminae*) Vtramque chartae planitiem intelligit, puta exteriorem, et interiorem: quae ambae prius pumice radebantur, tum ob elegantiam, tum ne asperitas calamum offenderet ac retardaret; sic et Martial. III, 2, 7, librum suum adloquens ait: *Cedro nunc licet ambules perunctus, Et frontis gemino decens honore, Pictis luxurieris umbilicis, Et te purpura delicata velet, et cocco rubeat superbus index.* — *Fragili pumice.* Erant autem pumices in usu poliendorum librorum gratia: laudatissimi sunt in Melo, Scyro, et Aeoliis insulis: probatio in candore, et in minimo pondere, et ut quam maxime spongiosi atque aridi sint, ac teri faciles; unde Ovidius non immerito *fragilem* appellavit.

12. *sparsis comis*) *passis* editiones antiquae, et inter scriptos codices multi: probe! nihil frequentius occurrit apud Nasonem. Hafniensis *comas* pro diversa lectione: ut usitato graecismo videatur reponendum: *Hirsutus passas ut videare comas.* Mox etiam *sentiet* meliores. Heins.

13. *liturarum*) Macularum. Ovid. Her. III, 3: *Quascumque adspicies, lacrymae fecere lituras.*

17. *Si quis, ut in populo, nostri* etc. Multi *immemor exstat:* duo cum prima editione *illi.* Scribe *illic*: *requirat* etiam castigatiores: pro *Si quis* posteriori versu, quae repetitio inconcinna est, si quid video, *Civis* rectius reponatur, utcumque membranis omnibus invitis: *Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic Civis, qui, quid agam, forte requirat, erit.* Heins.

20. *Dei*) Augusti Caesaris: nam eo usque processit ars assentatoria, vel potius politica, ut eum, quem noluerant regem accipere, Deum fecerint.

21–22. *Teque ita tu tacitus*) Scripti *Atque ita tu* vel *te:* codex Barberin. praeterea, qui inter meliores est, *cautus* agnoscit; de quo mox videbimus: *tacitus* enim dici vix potest, quem loquentem inducit; et eadem vox paulo post iteratur minus concinne. Heins. — *Atque ita tu tacitus.* Vt ordo: atque ita tacitus quaerenti plura te legendum dabis: ne forte loquare ea, quae non est opus loqui. Innuit

Ne, quae non opus est, forte loquare, dabis.
Protinus admonitus repetet mea crimina lector;
Et peragar populi publicus ore reus.
Neu, cave, defendas, quamvis mordebere dictis:
Causa patrocinio non bona peior erit.
Invenies aliquem, qui me suspiret ademtum,
Carmina nec siccis perlegat ista genis;
Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
Sit mea, lenito Caesare, poena minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
Placatos misero qui volet esse Deos:
Quaeque volet, rata sint; ablataque principis ira
Sedibus in patriis det mihi posse mori.

antem tres de Arte amandi libros. — *Ne, quae non opus est, forte loquare, dabis. Cave* veteres nostri; et plerique *quod* pro *quae:* primae editiones, *Ne quod opus non est.* Puto: *Atque ita te cautus quaerenti plura legendum, Ne, quod non sit opus, forte loquare, dato.* HEINS. Ego putem *tacitus* esse retinendum; nam etsi loquentem induceret poëta librum, recte tamen *tacitus* dici potest, quum illa vox saepe notet sine arbitris, sine teste. Dicit, si plura quis quaerat, tu tacebis, sed dabis te legendum, ne forte loquaris, quod opus non est, id est, quod nocere posset tibi et mihi, domino tuo.

23. *mea carmina*) Meos libros amatorios: sed legimus cum Oberl. *mea crimina:* scripsisse amatoria, et nescio quid vidisse, duo sunt Nasonis peccata.

24. *Et peragar pluribus — reus*) Et non tantum a Caesare, sed etiam ab omnibus condemnabor. *Agere* enim *reum*, est reum accusare, reum facere, inter reos referre. — *Publicus.* Vt qui in rempublicam commiserim: male *pluribus.*

26. *Causa patrocinio non bona maior erit*) *Peior* sex scripti, argute: et paulo ante *Neu, cave, defendas* scribendum pro *Tu;* quidam enim veterum *Me*: alii *Te.* HEINS.

29. *malus*, qui continuo, quasi officii ergo, audita ad imperatorem deferat.

30. *poena levis*) *Minor* quinque veteres: ut lib. III, El. 6, 24: *Mutatoque minor sit mea poena loco.*

31. *ne sit miser ipse*) *ille* scripti: et *misero* pro *miseris* in versu proximo.

33. *Quaeque volet, rata sint*) Malim *Quae vovent, o rata sint*, vel, *ah! rata sint. Ablata ira* immerito offendit Ciofanum, ut parum latine dictum: nam *auferre iram* elegans non minus est, quam *auferre iurgium* apud Plautum, et apud Virgilium *metum auferre.* Posset tamen et *sublata ira* legi, vel *sedata*, vel denique *pacata*, quum *placata* sit in nonnullis, quod in superiori versu praecesserat;

Vt perages mandata, liber, culpabere forsan,
  Ingeniique minor laude ferere mei.
Iudicis officium est, ut res, ita tempora rerum
  Quaerere: quaesito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno:
  Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis et otia quaerunt:
  Me mare, me venti, me fera iactat hyems.
Carminibus metus omnis abest: ego perditus ensem
  Haesurum iugulo iam puto iamque meo.
Haec quoque, quod facio, iudex mirabitur aequus,
  Scriptaque cum venia qualiacumque leget.
Da mihi Maeoniden, et tot circumspice casus;

35. Scribendum *Vt perages mandata, liber*: dum perages. Vulgati et scripti *peragas*; sed non tam penetrato sensu.

37. *ut res*) Rem hic appellat negotium in cuius quaestione quaeritur locus, tempus, modus, occasio. *Ita tempora.* Tempus hic est, opportunitas. MER. — *Iudicis officium.* Digressio, qua sua carmina, quae nulla animi tranquillitate nulloque satis commodo loco scripta esse ait, excusat. CIOF.

39. *deducta*) Translatio a lana, quae in tenuitatem deducitur.

40. *Nubila sunt subitis tempora nostra malis*) Immo *pectora*; quidquid libri veteres dissentiunt: *nubem animo removit* inf. Eleg. 3, 13: familiaris est supinis librariis hic error: sic infra Eleg. 8, vs. 39, hoc libro, *pectora serena*, ubi *tempora* hactenus legebatur: *animum serenum* dixerat superiori versu. HEINS. — *Tempora nostra*; quod praetulimus, tristia: sic Cicero multum saepe isto vocabulo utitur: dicit etiam, *Valere temporibus*; quum nempe ex alterius incommodo sua quis capit commoda. *In turbido enim minus perspicue adparet, quid rerum agatur.*

42. *me fera iactat hyems*) Erat enim in Scythica regione porta, quae magnis frigoribus vexatur; vel ut Ciof. vult, per *hyemem*, asperam tempestatem intelligit; quia credit hunc librum in itinere scriptum.

43. *abest*) Abesse debet; namque alio distracta cura minime illa nequit expendere quae ad legitimos versus requiruntur.

43. *ensem*) Vel ab inimicis exsulem persequentibus, vel a Scythis, qui maxime barbari metum iniiciunt.

45. *Haec quoque quae facio*) *Hoc quoque quod facio* vetustiores. Lego *Haec quoque, quod facio.* HEINS. — *Iudex mirabitur.* Aequus rerum aestimator meliores versus a me non requiret; immo mirabitur, tali tempore, iam bonos a me scriptos. PONT.

47. *Da mihi Maeoniden*) Fac me Homero parem. BERSMAN. — *Et tot circumspice casus.* Nil mutant libri veteres. Censeo nihilominus scribendum *circumiice*, quo verbo Tullius

Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famae, liber, ire memento;
Nec tibi sit lecto displicuisse pudor:
Non ita se nobis praebet fortuna secundam,
Vt tibi sit ratio laudis habenda tuae.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore,
Quaerendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
Sit satis: ingenio sic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, adspice Romam:
Dî facerent, possem nunc meus esse liber!
Nec te, quod venias magnam peregrinus in urbem,
Ignotum populo posse venire puta.
Vt titulo careas, ipso noscere colore;
Dissimulare velis te licet esse meum.
Clam tamen intrato, ne te mea carmina laedant:
Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
Non putet, e gremio reiiciatque suo;
Inspice, dic, titulum: non sum praeceptor amoris:
Quas meruit, poenas iam dedit illud opus.

ac Livius non semel utuntur. HEINS.

53. *tituli tangebar amore*) *Honore* malim cum tribus scriptis. HEINS.

54. *Quaerendi nominis*) Comparandae famae, sic lib. V, Eleg. 12, 39: *Nominis et famae quondam fulgore trahebar, Dum tulit antennas aura secunda meas.* »

57. *I tamen, et pro me*) *Tu tamen, i pro me* Polit. Vatic. et tres alii: alter Politiani, *I nunc et pro me.* Scribe, *I tamen, i, pro me*; qui sane venustior loquendi modus est.

58. *nunc meus*) Probe meliores libri magno numero: *possem nunc meus esse liber*; eleganter, quod et in suis invenerat Naugerius. Vulgati perperam *posses non meus esse.* HEINS.

61. *ipso colore*) Nigro et lugubri habitu, et versibus quibus conscriptus es. M.

65. *quod si meus*) *Quia sis* meliores et recte: de quo alibi est dictum; Trist. lib. II, 49, ex antiquis libris: *Vtque tuus gaudet miles, quia vicerit hostem.* HEINS.

67. *non sum praeceptor amoris*) Non tracto artem amandi, ut fratres mei tres: et II de Pont. El. 10, 15: *Naso parum prudens artem dum tractat amandi, Doctrinae pretium triste magister habet.*

Forsitan exspectes, an in alta palatia missum
  Scandere te iubeam, Caesareamque domum.
Ignoscant augusta mihi loca, Dique locorum:
  Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini mitissima sedibus illis
  Numina: sed timeo, qui nocuere, Deos.
Terretur minimo pennae stridore columba,
  Vnguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet secedere, si qua
  Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret coelum Phaëton, si viveret, et quos
  Optarat stulte, tangere nollet equos.
Me quoque, quae sensi, fateor Iovis arma timere:
  Me reor infesto, quum tonat, igne peti.
Quicumque Argolica de classe Capharea fugit,
  Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.

69. *an in alta palatia*) *ut in alta* Iunianus: placet; sic lib. III Artis Amatoriae: *Scilicet expectas, ut te in convivia ducam.* Heins.

71. *augusta*) *Augustum* sanctum et religiosum significat; Ov. in Fast. I, 609: *Sancta vocant augusta patres, augusta vocantur Templa sacerdotum rite dicata manu.* Et loca quoque religiosa, et in quibus augurato quid consecratur, *augusta* dicuntur ab auctu, vel ab avium gestu gustuve. *Dique locorum.* Apollinem Palat. Dianam, Iovem opt. max. Iunonem, Minervam, alios Deos Deasque; vel potius, intellige Augustum, qui vivens divinos meruit honores.

72. *fulmen*) de exsilio suo loquitur, quo ab Augusto, quasi fulmine, proturbatus.

73. *Esse quidem*) Sic lib. V, El. 2, 37, ad uxorem: *Quid dubitas et adire times? Accede rogaque: Caesare nil ingens mitius orbis habet.* Tum et aliis locis eius clementiam laudat.

77. *si qua* veteres; alii *Si quae: secedere* etiam Thuaneus liber: duo alii *decedere.* Heins.

80. *tangere nollet*) *Iungere* fragmentum Boxhornianum, ut Met. II, vers. 118: *Iungere equos Titan velocibus imperat Horis.* Heins.

81. *arma Iovis*) Augusti iram.

83. *Quicumque Argolica de classe Capharea fugit*, etc.) Graeci quoque, qui semel tempestatem evaserunt, apud montem Capharea, semper loca illa devitant. Quibus exemplis colligit, se quoque loca, unde fulmine prostratus est, fugere statuisse. Sane Nauplius Palamedis pater, ut filii sui necem ulcisceretur, elevata facula signum dedit ex Caphareo Euboeae promontorio, Graecis naufragio laborantibus; qui credentes

Et mea cymba, semel vasta percussa procella,
Illum, quo laesa est, horret adire locum.
Ergo, care liber, timida circumspice mente,
Et satis a media sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen, hic remis utaris, an aura,
Dicere; consilium resque locusque dabunt.
Si poteris vacuo tradi, si cuncta videbis
Mitia, si vires fregerit ira suas;
Si quis erit, qui te dubitantem et adire timentem

ignibus indicari portum tutissimum, inter asperrimos scopulos naufragium fecere. MER.

87. *Ergo cave, liber, et timida*) Redde suos numeros Nasoni, et scribe vel invitis membranis: *Ergo age, care liber, timida circumspice mente.* Nusquam enim quod sciam, posteriorem τοῦ *ergo* syllabam corripuit. *Ergo age*, usitata passim Nasoni formula; infinita sunt in promtu exempla: Combianus codex proxime ad verum, *Ergo, care liber.* Posset et *caute liber* reponi: pro *Vt satis* idem Combianus et Boxhornii fragmentum *Non*; forte pro *Num*; alii octo *An*: videtur *Et satis* scribendum. H.

88. *a media plebe*) A mediocri turba, id est, a civibus mediae sortis.

90. *Icarias nomine fecit aquas*) *Icariis nomina fecit aquis* scribendum cum Moreli libro; quod et Gryphianam editionem occupavit: *aequoreas aquas* septem vetustiores; unde Politianus, *aequoreis nomina fecit aquis*: et sic Vossianus pro diversa lectione; sed quum in uno Vaticano *signat aquas* offenderim, id pro vera lectione amplecti non dubito; Trist. lib. III, Eleg. 4, 21: *Quid fuit, ut tutas agitaret Daedalus alas, Icarus immensas nomine signet aquas.* Quo loco etiam *fecit* in multis veterum; et pro *immensas* in tribus *aequoreas*; in quatuor *Icarias*; Epist. Paridis: *Nec qui Myrtoas crimine signet aquas.* HEINS.

91. *Difficile est tamen, hic remis utaris an aura*) *Hinc remis* octo meliores: quidam etiam *in aura*, ut Pont. lib. XI, Eleg. 6, ex antiquis exemplaribus, *remo tamen utor in aura*: sed hic aliud vult Noster. *An ala* codex Petri Servii. Scribe: *Difficile est remis tamen hic utaris, an ala Dicere. Ala* pro *velo*: sic apud Virgil. *velorum pandimus alas*; et apud Claudianum, *scissis velorum debilis alis*, de navi. HEINS.

93. *vacuo*) Namque ille qui re aliqua animum habet maxime occupatum, ad alia vocari inique patitur. Quod sedulo iis advertendum qui magna ad principes procurant.

94. *si vires fregerit suas*) Sic lib. III, El. 8, 19: *Forsitan hoc olim, quum se satiaverit ira, Tunc quoque sollicita mente rogandus erit.*

Tradat, et ante tamen pauca loquatur, adi.
Luce bona, dominoque tuo felicior ipse
Pervenias illuc, et mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more potest.
Tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto:
Nam spes est animi nostra timore minor.
Quaeque quiescebat, ne mota resaeviat ira,
Et poenae tu sis altera causa, cave.
Quum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
Contigerisque tuam scrinia curva domum,
Adspicies illic positos ex ordine fratres,
Quos studium cunctos evigilavit idem.
Caetera turba palam titulos ostendet apertos,
Et sua detecta nomina fronte geret.
Tres procul obscura latitantes parte videbis:
Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,

96. *et ante tamen pauca loquatur*) *Locutus* Bersmanni liber et tres ex nostris. Scribe, ut parenti meo videbatur, *at ante tamen pauca locutus, adit*; vel *loquatur* per parenthesin: mox *felicior ipse* cum melioribus. H.

97. *Luce bona*) Felici die, et felicior ipso tuo domino; nam supra: *Hei mihi! quo domino non licet ire tuo.*

100. *more Achilleo*) Vt fecit Achilles, qui Telephum a se hasta percussum, eadem sanavit; et Ovid. in primo de Remedio Amoris vers. 47: *Vulnus Achilleo quae quondam fecerat hosti, Vulneris auxilium Pelia, hasta tulit.*

102. *Nam spes est animi nostra timore minor*) *Animo* multi veteres: an *magno timore?* Heins. — *Spes est timore minor. Liceat sperare timenti* Lucan. Phars. lib. II, vs. 15.

105. *in nostrum penetrale*) In nostrum cubiculum. Mer.

106. *scrinia parva*) *Curva* libri meliores magna ex parte. *Scrinia curva*, arculas. Hor. I, Sat. 1, 120: *Ne me Crispini scrinia lippi Compilasse putes.* B.

107. *fratres*) Libros alios Ovidii.

108. *quos studium*) Quos eodem omnes studio, vigilia et cura gemui.

109. *titulos ostendit apertos*) *Ostendet* Vatican. et sex alii meliores. Idem cum optim. Palat. aliisque quatuor, *geret* pro *gerit*, sequenti versu; duo *gerunt*; unus *gerent*. Heins.

111. *Tres*) Illos dicit quibus artem amandi docuit; sicut et alii docuerant.

113. *Hos tu*) Malo *Quos*. Sequenti versu pro *Telegonas*, quod nihili

Oedipodas facito, Telegonosque voces.
Deque tribus, moneo, si qua est tibi cura parentis,
Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae,
Nuper ab exsequiis carmina rapta meis:
His mando dicas, inter mutata referri
Fortunae vultum corpora posse meae.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori:
Flendaque nunc, aliquo tempore laeta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quaeris, habebam;
Sed vereor tardae causa fuisse morae.
Quod si, quae subeunt, tecum, liber, omnia ferres,
Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est; propera: nobis habitabitur orbis
Vltimus, a terra terra remota mea.

est, cum melioribus repone *Telegonos*. HEINS. — *Vel, si satis oris*, etc. Os Latinis non raro significat audaciam, impudentiam.

114. *Oedipodas Telegonosque*) Similes Oedipo ac Telegono, ac per hoc parricidas; uterque enim patrem suum, quamquam nescientes, interfecerunt: ita illi me auctorem ac parentem suum in exsilium, quod mihi mortis instar, et morte etiam acerbius est, pepulerunt. PONT. C.

115. *Deque tribus*) De tribus libris de Arte amandi. — *Parentis*. Patris Ovidii; si tibi curae et cordi est, et illum offendere vereris. — *Si qua est tibi cura. Si qua tibi cura* cum tribus scriptis; quod mollius. HEINS.

117. *Sunt quoque mutatae*) Metamorphoseon opus intelligit.

118. *ab exsequiis meis*) A meo exsilio, quo consternatus poëta non potuit tanto operi postremam manum imponere; nam illo discessu e patria, quasi ad rogum visus est efferri.

124. *tardae causa morae*) *Tardae viae* Polit. Vatican. et Rottendorph.; paulo ante malim *alio tempore* quam *aliquo*. HEINS.

125. *Et si quae subeunt*) *Quod si* cum uno Medic. et Hafniensi: mox pro *laturo* opt. Vatic. Polit. Palat. et quatuor alii *latori;* nescio an satis latine pro Augusti seculo: Sueton. tamen in Caligula, *latorem* pro tabellario dixit. HEINS.

128. *a terra terra remota mea*) *Tua est* liber Servii. Lege *a terra tua*, quo tu properas: nisi τὸ *patria* excidit: *a patria terra remota mea;* quod verum puto; nam suam terram Pontum vocat alibi non semel. HEINS.

ELEGIA II

ARGVMENTVM

In exsilium proficiscens poëta, iubente Augusto, deprehensusque in medio mari, fluctibusque paene obrutus, Deos precatur, ut ipsi saltem ignoscant, nec cum Caesare ipsum funditus perdant; probatque multis exemplis posse eos id facere. Describit deinde tempestatem: tum Deos precatur, ut se incolumem ad Tomitas perducant.

Dî maris et coeli, quid enim nisi vota supersunt?
Solvere quassatae parcite membra ratis:
Neve, precor, magni subscribite Caesaris irae:
Saepe, premente Deo, fert Deus alter opem.
Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo;
Aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Aenean propior Saturnia Turno;
Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Saepe ferox cautum petiit Neptunus Vlyssem;

1. *Di maris*) Deos maris intelligit, Neptunum, Glaucum, Tritones, Palaemona, Phorcum; quos in quinto Aeneid. libro eleganter Virgilius describit.

2. *quassatae ratis*) Ex Virgil. IV Aeneid: 53: *Quassataeque rates, et non tractabile coelum.*

5. *pro Troia stabat Apollo*) Homerus, quinto Iliad. ostendit Apollinem favisse Troianis. Hinc etiam Paridis sagittam in solam Achillis corporis partem, quae vulnerabilis esset, direxit. Pont.

6. *Pallas*) ipsa Venus, Aen. II, a vs. 610, Aeneae suo Palladem, Iunonem, Neptunum, Iovem ipsum ostendit urbem Troiam eruentes.

7. *propior Saturnia Turno*) id est, magis favens, eius tutelam et curam gerens: ita apud Plautum Mostel. II, 1: *Pluma haud interest patronus an cliens propior sit homini.*

8. *Veneris numine*) Alii *munere.* Heins.

9. *Saepe ferox cautum*) Neptunus, iratus, quod Vlysses prius Palamedem nepotem insontem perdidisset, deinde Poliphemum filium occaecasset, decem annos per mare illum insecutus est: cui semper adfuit Pallas. Quod ideo finxit Homerus, quoniam ille comitem habuit prudentiam, quam poëtico ritu Minervam nuncupavit: qua comite, omnia horrenda subiit, omnia adversa superavit. Pavl.

Eripuit patruo saepe Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
Quid vetat irato numen adesse Deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo:
Ipsa graves spargunt ora loquentis aquae;
Terribilisque Notus iactat mea dicta; precesque,
Ad quos mittuntur, non sinit ire Deos.
Ergo idem venti, ne causa laedar in una,
Velaque nescio quo, votaque nostra ferunt?
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
Iam iam tacturos sidera summa putes.
Quantae diducto subsidunt aequore valles!
Iam iam tacturas Tartara nigra putes.
Quocumque adspicias, nihil est nisi pontus et aër,
Fluctibus hic tumidis, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti:
Nescit, cui domino pareat, unda maris.

10. *patruo suo*) Neptuno Iovis fratri; cuius erat filia Pallas.

12. *Quis vetat*) *Quid vetat* cum Thuaneo et Bersmanni codice. H.

15. *iactat mea verba*) *Dicta* cum Polit. et octo aliis; nam τὸ *verba* praecesserat. Heins.

19. *montes volvuntur aquarum*) Hyperbole; sic Aen. I, 105: *Insequitur cumulo praeruptus aquae mons*, et *Fluctusque ad sidera tollit.* — Mallet hic Burmannus *tolluntur*, quod sequenti *subsidunt* responderet; sed non addicunt manuscripti codices.

21. *Quantae diducto*) Virgil. *Hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens, Terram inter fluctus aperit;* Aeneid. I, 110. — *Subsidunt aequore.* Magis magisque profundae adparent aquarum valles. P.

23. *Quocumque adspicio*) Buslidianus et Comb. *adspicies.* Scribe, *Quocumque adspicias.* Pont. lib. I, El. 3. 35: *Quocumque adspicias, campi cultore carentes, Vastaque, quae nemo vindicet, arva iacent.* Infra Eleg. 3: *Quocumque adspiceres, luctus gemitusque sonabant.* *Aër* etiam pro *aether* plerique: et *tumidis* pro *tumidus* sequenti versu Polit. Palat. Hamburg. et quatuor alii. H.

24. *tumidis*) *Tumidus* Burm.

25. *fremunt immani murmure venti*) *Turbine* duodecim veteres; ut apud Virg. Aen. lib. VI, 594: *praecipitemque immani turbine adegit.* H. — *Immani turbine.* Magna ventorum volubilitate, nec sine fragore, proxima quaeque prosternente. Apuleius de Mundo: *Turbo enim dicitur, qui repentinis flabris prosilit, atque universa perturbat.*

26. *Nescit, cui domino*) Causa subiicitur; quia quum sint quatuor

Nam modo purpureo vires capit Eurus ab ortu;
  Nunc Zephyrus sero vespere missus adest:
Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur ab Arcto;
  Nunc Notus adversa proelia fronte gerit.
Rector in incerto est: nec, quid fugiatve petatve,
  Invenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus; nec spes, nisi vana, salutis:
  Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus; frustraque precanti
  Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nihil aliud quam me dolet exsule coniux:
  Hoc unum nostri scitque gemitque mali.

venti, Eurus ab ortu luctatur cum Zephyro ab occasu; et Boreas a septentrione spirat adversus Austrum a meridie. Quare in medio relictum pelagus necessario extumescit, et cui pareat nescit, id est, cuius flatibus obtemperet. PONT. — Hinc Lucanus videtur sua hausisse lib. V, vs. 602: *Et dubium pendet, vento cui concidat, aequor;* ubi, *cui pareat* legendum esse, docuit Broukhus. ad Tibull. I, 10, 9.

28. *sero vespere*) *sacro* Iunian.

29. *sicca Arcto*) Id est, *aequoris experte*, ut alibi loquitur; vel revera sicca, ut *siccos Aquilones* dixit lib. III, Eleg. 10, 53. Manilius lib. I: *Alter ab excelso decurrens limes Olympo Serpentis caudam, siccas et dividit Arctos.* Tres tamen antiqui *Scythica Arcto*. HEINS.

30. *Nunc Notus adversa proelia fronte gerit*) Sic *venturi proelia venti* Virg. Quod Aeschyl. pulchre in Prometh.....σκιρτᾷ δ' ἀνέμων.....Πνεύματα πάντων εἰς ἄλληλα .... Στάσιν ἀντίπνουν ἀποδεικνύμενα. *Alpini Boreae, nunc hinc, nunc flatibus illinc....inter se certant;* Virg. IV Aen. 442. Id quod ex perenni fonte: Ὡς δ' ἄνεμοι δύο Πόντον ὀρίνετον, ἰχθυόεντα, Βορέης καὶ Ζέφυρος, τώ τε Θρῄκηθεν ἄητον Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, etc. Homerus Iliad. I, a versu 4. *Adversa fronte.* Est enim Notus Boreae oppositus, siquidem a meridie flat.

31. *nec, quid fugiatve, petatve, Invenit*) sic et Lucanus lib. V, vers. 645: *Artis opem vicere metus, nescitque magister, Quam frangat, cui cedat aquae.*

32. *ambiguis ars stupet ipsa malis*) Sic Palin. Aen. V, 13: *Heu! quianam tanti cinxerunt aethera nimbi? Quidve, pater Neptune, paras?*

33. *nec spes est ulla salutis*) *Nec spes, nisi vana, salutis* Combianus liber, multo numerosius: legebam aliquando, *nec spes super ulla saluti est.*

36. *Ore necaturas accipiemus aquas*) Bona lectio; sic Virgil. VI Aeneid. 413: *Gemuit sub pondere cymba Sutilis, et multam accepit rimosa paludem;* et III Aen. 242: *Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo Accipiunt.*

38. *scitque gemitque*) *Fletque* Regius liber. HEINS.

Nescit in immenso iactari corpora ponto;
  Nescit agi ventis; nescit adesse necem.
Dî bene, quod non sum mecum conscendere passus,
  Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
  Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi! quam celeri micuerunt nubila flamma!
  Quantus ab aetherio personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulae feriuntur ab undis,
  Quam grave balistae moenia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes;
  Posterior nono est, undecimoque prior.
Nec letum timeo: genus est miserabile leti.
  Demite naufragium, mors mihi munus erit.
Est aliquid, fatove suo ferrove cadentem

39. *iactari corpora*) lib. III, El. 2, 15: *Dum tamen, et ventis dubius iactabar, et undis.*

41. *O bene*) *Di bene* octo aut novem ex melioribus; ita Statius, Claudianus, Ausonius et alii: quomodo et *Di melius* et *Di meliora.* Heins.

43. *At nunc ut peream*) Quamvis naufragio mihi vita adimatur, incolumi mea uxore, vivere quidem mihi videbor. Ciofan.

45. *quam celeri micuerunt*) Quam celeriter coruscavit, quod fit, quum flatus aut vapor longiore nititur tractu. Quum vero in nube luctatur, tonitrua eduntur; quum erumpit ardens, fulminat. Plin.

48. *grave onus balistae*) Gravia pondera et saxa, quae vibrantur balistis. est autem *balista*, tormentum quo saxa maiora et graviora mittuntur: vide Vitruv. lib. X, cap. 16; Veget. lib. IV, cap. 22.

50. *Posterior nono est, undecimoque prior*) Fluctum intelligit, quem poëtae *decimum* sive *decumanum* appellant, qui maximus esse solet. Vnde *decumanam* etiam *portam* in castris maximam, et ab hoste aversam, appellat Livius: vide et Politian. in Miscellan. VI.

51. *Non letum timeo*) *Nec* scripti. Heins. — *Genus est miserabile leti.* Grave enim (ut docet Homerus) perire naufragio: quia anima ignea est, et extingui videtur in aqua, elemento contrario; tum quia sic morientes piscibus esca fiunt, nec tumulo mandantur.

52. *mors mihi munus erit*) Seneca in Agam. *Mors mihi erit securitas.*

53. *Est aliquid, fatoque suo ferroque cadentem*) *Cadenti* duo veteres; forte *cadentis:* reliqui fere *cadendum*, pro *cadentum.* Mortui enim non ponunt se in terra, sed ponuntur. Lege etiam *fatove suo ferrove*, quae eo spectant, ut mortem spontaneam a violenta distinguat. Sequenti versu in plurimis *solita humo* pro *solida:* hoc

In solita moriens ponere corpus humo:
Est mandata suis aliquid sperare sepulcra,
Et non aequoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
Hic vehor: immeritos cur mea poena trahit?
Proh Superi, viridesque Dei, quibus aequora curae!
Vtraque iam vestras sistite turba minas.
Quamque dedit vitam mitissima Caesaris ira,
Hanc sinite infelix in loca iussa feram.
Si, quam commerui, poenam me pendere vultis,
Culpa mea est, ipso iudice, morte minor.
Mittere me Stygias si iam voluisset ad undas
Caesar, in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris

est, quod Tristium lib. IV, El. 3, 46, dicit, *tactam nascenti humum: « Et cinis in tumulo positus iacuisset avito, Tactaque nascenti corpus haberet humus »*. Virgil. Aeneid. IX, 213: *Sit qui me raptum pugna pretiove redemtum Mandet humo solita; aut, si qua id fortuna vetabit, Absenti ferat inferias, decoretque sepulcro.* H.

55. *Et mandare suis aliqua, et sperare sepulcrum*) Scripti fere omnes *aliquid sperare*; vel, *aliquid et sperare*; tres *aliquod*; Combianus *aliquo*; unus Vaticanus *aliqua sperare sepulcra*. Scribe: *Est mandata suis aliquid sperare sepulcra*. Ita et numeri, qui duriores erant, constabunt versui, et sensus. *Mandata sepulcra*, ut Fastorum lib. V, 657: *Displicet haeredi mandati cura sepulcri*. Heins.

58. *Hic vehor*) *huc* plurimi scripti et editi: forte *hac*, scilicet navi. Notum est, unum noxium, saepe exitium aliis, eadem navi vectis, creditum concitare posse; vide ad Hor. III, Od. 2, v. 26 sqq. — *Proh Superi*, quibus in ventos potestas.

60. *Vtraque turba*) Et coeli et maris Dii. Mer.

62. *in loca iussa*, etc. In Ponticam oram.

63. *Si quoniam merui poenam, me perdere vultis*) *Pendere* unus Mediceus pro diversa lectione; Rottendorphian. *prendere*; praeterea prim. editio et duo scripti, *si quam promerui*; sex, *si quoque quam merui*; totidem *quamquam merui*; opt. Vatican. *si merui poenam quamquam*; duo *quia quum meruit*; alia veterrima editio, *quin commerui*. Scribe: *Si, quam commerui, poenam me pendere vultis*. Trist. lib. II, 4: *An semel est poenam commeruisse parum?* — *Pendere poenam* familiaris locutio Nasoni: Fastor. III, 845: *Capitis quae pendere poenas Ex illo iubeat furta reperta loco*; atque ita passim. Heins.

67. *cruoris copia*) Mortis meae potestas, quae penes Caesarem est, etc. Ciofan.

Copia: quodque dedit, quum volet, ipse feret.
Vos modo, quos certe nullo puto crimine laesos,
Contenti nostris, Dî, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
Quod periit, salvum iam caput esse potest.
Vt mare considat, ventisque ferentibus utar,
Vt mihi parcatis; num minus exsul ero?
Non ego, divitias avidus sine fine parandi,
Latum mutandis mercibus aequor aro:
Nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas;
Oppida non Asiae, non loca visa prius:
Non ut, Alexandri claram delatus in urbem,
Delicias videam, Nile iocose, tuas.

68. *quodque dedit*) Vitam quam mihi concessit Augustus. *Feret*. Adimet, eripiet.

69. *puto crimine laesi*) *Laesos* concinnius septem veteres; et sequenti versu, pro *iam precor* Combianus et Medonii codex, *vos precor*. Servii liber *Di*, *precor*, etiam bene. HEINS.

73. *Vt mare subsidat*) *Considat* meliores omnes, et mox *num minus* pro *non* repone, de quo ad Epistolam Canaces. HEINS. — *Ventis ferentibus*. Ventis secundis et portantibus me in Ponticam regionem.

74. *Et mihi*) Lib. unus Vatican. et Aldinus, *ut mihi*; quod omnino probamus; bis enim et similibus repetitionibus saepissime uti poeta solet.

76. *aro*) Navigo. Virg. *Et vastum maris aequor arandum*.

78. *Oppida non Asiae, non mihi viso prius*) *Non loca viso prius* cum castigatioribus. Asiam enim viderat cum Maximo; Pont. lib. II, Eleg. 10, vs. 21: *Te duce, magnificas Asiae perspeximus urbes*. Notavit hanc quoque lectionem ex suo codice in Observationibus doctissimus Gronovius. HEINS. — *Oppida non Asiae*. Meruit enim sub M. Varrone, et cum eo in Asiam profectus est.

79. *in urbem Alexandri*) Alexandriam intelligit, quam in Aegypto conditam de suo nomine appellavit. MER. — Eam luxui, ludis et iocis, ac vitae molli et voluptariae deditam fuisse, indicat Quintil. lib. I, ubi nimiam parentum erga liberos indulgentiam accusat. N.

80. *tuos delicias*) Tuos iocos. *Nile iocose*. Nilum ideo *iocosum* appellat, quoniam Canopi erat Serapidis templum, quod ab Alexandria 20 stadiis distabat. Eo ingens ex Alexandria turba per fossam ad solemnia descendebat. Nam die ac nocte naviculis plena erat virorum ac mulierum, imprudenter canentium ac saltantium, cum omni dissolutione; a quorum iocis poeta *Nilum iocosum* appellavit: quin totam Aegyptum fuisse his moribus, indicat Martial. lib. IV, 41, 6: *Nequitias tellus scit dare nullo magis*.

Quod faciles opto ventos, quis credere possit?
  Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam laevi fera litora Ponti;
  Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
  Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus,
  Pronaque sint nostrae numina vestra rati:
Seu magis odistis, iussae me advertite terrae,
  Supplicii pars est in regione mei.
Ferte, quid hic facio? rapidi mea carbasa venti:

81. *Quod facile est opto ventos*) Lege *faciles ventos* vel sine adsensu veterum librorum: *possit* pro *posset* scripti. Praeterea forte scribendum, *Quo faciles*. Amor. lib. III, El. 2, vs. 37: *Vis tamen interea faciles arcessere ventos?* Heins.

82. *tellus Sarmatis*) Sarmatia, regio est, cuius pars sita est in Europa, pars vero in Asia. Illud notandum, *Sarmatas* a Romanis, a Graecis *Sauromatas* appellari. Eos nunc Polonos appellamus. — *Vota; vela* omnes fere scripti, et editi nonnulli: et certe mox *vota* sequuntur.

83. *Obligor*) *obloquor* Palatin. male. Obligor nimirum votis, quae pro felici adpulsu ad Scythicam terram suscipio. Sic *obligatam dapem reddere* Horat. II, Od. 7, 17; et *obligare caput votis* II, Od. 8, 7.

84. *iam fuga tarda*) *Tam tarda* omm quinque scriptis, et mox cum plerisque *Exilem viam*, non *Exsilii*. *Exilem viam* pro brevi et compendiosa dixit. Heins.

85. *Tomitas*) Tomos urbs fuit in Getico litore: sic dicta, quoniam illic Medea fratrem trucidavit. Mer.

87. *Seu me*) *Si me* edidit Gryphius, Micyllus, et quidam alii.

89. *iussae me advertite terrae*) Sic Virgil. V, 34: *Et tandem laeti notae advertuntur arenae.*

90. *Supplicii pars est in regione mori*) *Hac regione* quinque veteres. Scripserat puto Ovidius: *Supplicii pars est in regione mei:* hoc est quod lib. III, El. 10, vs. 77, dicet: *Ergo tam longe pateat quum maximus orbis, Haec est in poenam terra reperta meam?* Pro *mei*, *mori* a librario aberrante erat factum; hinc natum *mori*: *poenae suae tellurem* vocat Trist. III, El. 2, 18: *Et poenae tellus est mihi tacta meae.* Non dissimili modo dixit Trist. III, Eleg. 8, vs. 26: *Sive mei causa est in regione mali*; et Pont. III, Eleg. 1, vs. 10, ad Ponticam regionem: *Tu pessima duro pars es in exsilio: tu mala nostra gravas.* Auget exsilii poenam locus, in quem sum relegatus. Heins.

91. *Ferte rapidi mea corpora venti*) Diu est quod *carbasa* conieci legendum, quum eam mihi postea lectionem confirmavit Gottorphianus. Hamburgensis *cornua;* etiam non male: ut mali cornua intelligat, de quibus Met. XI, vs. 476: *Cornuaque in summa locat arbore.* H.

Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Caesar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Adspiciat vultus Pontica terra meos.
Et iubet, et merui: nec, quae damnaverit ille,
Crimina defendi fasve piumve puto.
Si tamen acta Deos nunquam mortalia fallunt,
A culpa facimus scitis abesse mea.
Immo ita; vos scitis, si me meus abstulit error,
Stultaque mens nobis, non scelerata fuit;
Quamlibet e minimis, domui si favimus illi;
Si satis Augusti publica iussa mihi;
Hoc duce si dixi felicia secula; proque
Caesare tura pius Caesaribusque dedi;

92. *Ausonios fines*) Italiae fines. Vi enim tempestatis referebantur in Italiam relicto priori cursu.

99. *Immo ita si scitis, si me meus abstulit error*) Plurimi *vos scitis*. Posset et legi *Di scitis*. Medonianus, *malus error*; similis diversitas lib. II, vs. 109: *Illa namque die, qua me malus abstulit error*. Alii enim, *meus*; sed Virg. Ecl. VIII, 41: *Vt vidi, ut perii, ut me malus abstulit error*. Met. X, 342, ex antiquis libris: *Retinet malus error amantem*. Arond. *meus impulit error*. H.

101. *Quod licet e minimis*) Lege *Quamlibet* cum tribus scriptis, et vide quae notamus ad Ep. VI, 140, (vol. I nost. edit. p. 138.) Tres alii *Quam licet*, quinque *qua licet*; alii aliter.

102. *Si satis Augusti publica iussa mihi*) Locus haud dubie corruptus: *iussa tuli* quatuor veteres. Gottorph. *iussa mei*; nu *Augusti Dei?* quomodo *Augustos Deos* dixit Pont. III, Eleg. 6. Politiani prior, *visa mihi*; fragmentum Boxhornii, *cura fuit*. Non me expedio ex hac Charybdi. Opinor tamen hoc loco errorem esse commissum a librariis oscitantibus: ut una syllaba ob similitudinem proximae praecedentis sit omissa. Pro *iussa* recte *visa* optimus Politiani codex; deinde *tuli*, pro *mihi*, a vero minime abest: scriptum enim antiquitus *visalus*, pro *visa salus*; sed et pro *satis* reponendum *laris*: *Si laris Augusti publica visa salus*: si in domus Augusti salute, mihi visa est consistere salus reipublicae. HEINS. — Haec Heinsii Burmanno non displicet coniectura; sed pro *laris* legeret: *Si patris Augusti publica visa salus*; *Patris* enim nomen Augusto quasi proprium: idem vero dicit, quod illi adulatores apud Hor. I, Ep. 16, 27: *Tene magis salvum populus velit, an populum tu*.

103. *Si dixi felicia secula*) *Duxi* maior veterum pars; nil mutandum. Met. XII, 217: *felicem diximus illa Coniuge Pirithoum*. HEINS.

104. *Caesare tura pius*) *Pius* meliores. Quidam *prius*, vel *Deis*, vel *pia*: alii etiam *piis*; sed omnes male. — *Caesaribusque*; Tiberium, eius-

Si fuit hic animus nobis, ita parcite, Divi:
  Sin minus, alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidae vanescere nubes,
  Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub conditione vocati,
  Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

ELEGIA III

ARGVMENTVM

Miserabiliter exponit poëta consternationem illam, qua adfectus est, posteaquam iussit eum Caesar in exsilium abire: quidque ea nocte etiam egerit, quae fuit illi in urbe novissima, declarat. Miserabilius deinde uxoris, et domesticorum lacrymas describit.

Quum subit illius tristissima noctis imago,
  Quae mihi supremum tempus in urbe fuit;
Quum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui;
  Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.

que filios Germanicum Drusumque intelligit.

106. *alta cadens obruat unda caput*) Duo *alta maris*; totidem *alta ruens*; unus *alta meum*. Putabam aliquando *alta nocens obruat unda caput*, nisi quod id paulo longius abit a vulgata lectione. Heins.

107. *Evanescere*) *Vanescere* meliores. Heins.

109. *Non casu vos, sed sub conditione vocati*) Nihil turbatius hisce numeris. Primo *casus* scribendum cum vetustis quinque, ut Met. XIV, 162: *quis te casusve Deusve Servat Achaemenide?* deinde plurimi, *sed vos sub conditione*: longe rectius fragmentum meum, *sed*, o *vos sub conditione*. Scribe: *Non casus, sed ea vos conditione vocati*. Heins.

Elegia III

2. *Quae mihi*) Omnes fere scripti, *qua*; unus etiam, *quod*.

3. *tot mihi cara*) Patriam, uxorem, domum, amicos, urbem, etc. Ciofan.

4. *tunc quoque*) *Nunc quoque* Rottendorph. rectius. Heins.

Iam prope lux aderat, qua me discedere Caesar
  Finibus extremae iusserat Ausoniae.
Nec mens, nec spatium fuerant satis apta paranti:
  Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comitis non cura legendi;
  Non aptae profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Iovis ignibus ictus
  Vivit, et est vitae nescius ipse suae.
Vt tamen hanc animo nubem dolor ipse removit,
  Et tandem sensus convaluere mei;
Adloquor extremum moestos abiturus amicos,
  Qui modo de multis unus et alter erant.
Vxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
  Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris,
  Nec poterat fati certior esse mei.
Quocumque adspiceres, luctus gemitusque sonabant;
  Formaque non taciti funeris intus erat.
Femina, virque, meo pueri quoque funere moerent;

7. *fuerat satis apta parandi*) *Fuerant* eleganter Barberin. *paranti* liber Petri Servii; *parandi* pro diversa lectione Combianus. Richelianus *paratu* pro paratui, quod verum puto. HEINS.

9. *comites non cura legendi*) *Comitis* Barberin. et pro diversa lectione Gottorphianus, optime, *comes*, pro comites. HEINS.

11. *ictus*) Iuret. ad Symmach. III, Ep. 6, in aliis codicibus esse *actus* testatur; et lib. IV, Eleg. 3, vs. 69, *Iovis ignibus ustus*; et *ustus* hic erat in Moreti.

13. *animi nubem dolor ipse removit*) Malim *animo* ut Puteanus; lib. VIII Met. 157, ex antiquis membranis: *Destinat hunc Minos thalamo removere pudorem*. HEINS.

14. *Et tandem sensus convaluere mei*) Sic Caes. 8, B. G. *Animos consolatione sanat*. Et eleganter Sueton. in August. *Annona convaluit*. *Convaluere*. Coeperunt resipiscere. MER.— *Et tandem sensus convaluere*. Vbi me collegi, animusque rediit; seu animum recepi, qui a nebula illa et offusa caligine emersit. PONT.

16. *Qui modo de multis*) Inter eos qui in amicitiae officio manserant, Carum, Celsum et Maximum enumerat, lib. III, Eleg. 5.

17. *flens acrius*) ita coniunge haec duo verba. CIOFAN. — *Ipsa movebat*, unus; *dolebat*, Gottorph. Heinsius coniiciebat, *fovebat*.

19. *Nata*) Filia Perilla, quae virum in Africam secuta fuerat.

Inque domo lacrymas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti,
Haec facies Troiae, quum caperetur, erat.
Iamque quiescebant voces hominumque canumque,
Lunaque nocturnos alta regebat equos:
Hanc ego suspiciens, et ab hac Capitolia cernens,
Quae nostro frustra iuncta fuere Lari:
Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
Iamque oculis nunquam templa videnda meis,
Dîque relinquendi, quos urbs habet alta Quirini,
Este salutati tempus in omne mihi;
Et quamquam sero clypeum post vulnera sumo,
Attamen hanc odiis exonerate fugam;
Coelestique viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro culpa ne scelus esse putet.
Vt, quod vos scitis, poenae quoque sentiat auctor:
Placato possum non miser esse Deo.

29. *et adhuc Capitolia cernens*) *Et ab hac* repone cum plerisque antiquis, hoc est, postquam hanc adspexi: sic frequenter loqui amat Noster. Heins.

30. *Quae nostro frustra*) Frustra, inquit, quia nobis non profuerunt, quum praesentia numinum, ea inhabitantium, vicinos quoque tueri debuisset. Lares credebantur custodire domos, quibus focus erat sacer: ideo et Larium nomine et focus et universa domus vocari coepta est. Pont. Vide et Gyrald. Syntag. 15.

31. *Numina vicinis*) Iovem Capitolinum, et caeteros designat, qui in Capitolio colebantur. Vnde Manlius apud Liv. VI, 16, ita inquit: *Iupiter optime maxime, Iunoque regina, ac Minerva, caeterique Dii, Deaeque, qui Capitolium, arcemque incolitis.* Valedicit ergo et Diis et loco.

33. *urbs alta*) Roma, quae in septem collibus, sive montibus posita erat. Ciofan.

34. *Este salutati*) huiusmodi loculio lib. I Fast. vs. 113: *Este bonis avibus visi natoque, mihique:* et lib. IV Metamorph. *Estote rogati.*

35. *clypeum*) Deorum praesidium clypeum appellat. Ad tutelam vestram citius et ante vulnera, seu ante damnationem meam confugere me oportebat, ut ab exsilio me conservaretis. Pont.

37. *Coelesti viro*) Augusto: qui et vivus et mortuus divinos meruit honores.

39. *Vt, quae sentitis, poenae quoque sentiat auctor*) *Vt quod vos scitis* plerique veteres, et *possum* pro *possim*. Legendum fortasse: *Vt, quod vos scitis, poenae quoque si sciat auctor, Placato possim non miser esse*

Hac prece adoravi Superos ego; pluribus uxor,
  Singultu medios praepediente sonos.
Illa etiam, ante Lares passis prostrata capillis,
  Contigit exstinctos ore tremente focos:
Multaque in aversos effudit verba Penates,
  Pro deplorato non valitura viro.
Iamque morae spatium nox praecipitata negabat,
  Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriae retinebar amore:
  Vltima sed iussae nox erat illa fugae.

Deo. Superiori Elegia, vs. 99, ubi Deos alloquitur: *Immo ita; vos scitis.* Pont.

42. *Singultu medios praepediente sonos*) Lacrymis verba impedientibus: sic in Rem. Am. vs. 598: *Ruptaque singultu verba dolentis erant.* — *Medios sonos.* Media et imperfecta verba. *Singultu medios.* II Remed. *Ruptaque singultu verba loquentis erant.* — *Impediente sonos.* Barberin. *praepediente*, ut Epist. Hypermnestrae: *Et subitus dextra praepedit ossa tremor.* Heins.

43. *Illa etiam, ante Lares passis prostrata capillis*) Pr. Polit. *intracta;* alter cum duobus aliis *ubstracta*, unde Politianus ipse *atrata*. Certe Hamburg. *attrata*, at prim. Vatic. *attacta*; Barber. *proiecta*; duo *astrata* pro *adstrata*, ut Metam. IX, *adsternunturque sepulcro*: alii, *abiecta*, *abstructa*, *attracta*, vel *ndstracta*, vel *astracta*, et similia. Heins.

44. *exstinctos focos*) Quidam scripti cum editis nonnullis *exstructos*: *aeternos* primus Vatic. et sex alii; unus Vatic. *externos*: lege *hesternos*. Virg. VIII, vs. 542: *Et primum Herculeis sopitas ignibus aras Excitat, hesternumque Larem: parvosque Penates Laetus adit.* Quamquam in nonnullis vetustissimis libris *externumque Larem* illic legitur, quam scripturam damnat Servius, et *hesternum Larem* interpretatur, *cui pridie sacrificaverat*; sed et *exstincti foci* recte se habent, nam *ignis exstinguebatur* in exsilium ituris. Vossianus *antiquos*, ut lib. IV Fastorum, 410: *Detis et in veteres turea grana focos.* Heins.

45. *in adversos effudit verba Penates*) Scribe: *in aversos.* Horatius lib. III, Od. 33: *Mollibit aversos Penates Farre pio et saliente mica.* H. — *Effudit.* Quia nihil profecit, adversis et aversis Penatibus. Pont.

47. *nox praecipitata*) Aurorae vicina. Et est notatio imminentis diluculi. *Nox praecipitata.* Virgil. de more Graec. *Et nox praecipitat.*

48. *Versaque ab* etc.) Auroram designat, qua Plaustrum coeleste in orientem vertitur. *Parrhasis;* Arcadica, ab oppido appellata; fuit enim Callisto filia Lycaonis regis Arcadiae.

49. *retinebar*) *tangebar* unus.

50. *Vltima sed iussae*) Diebus scilicet elapsis, intra quos urbe et Italia iussus eram excedere. Qui enim relegabantur, iis dies excedendi a praesidibus dari solebat. Bersm.

Ah! quoties aliquo dixi properante, quid urges?
Vel quo festines ire, vel unde, vide.
Ah! quoties certam me sum mentitus habere
Horam, propositae quae foret apta viae.
Ter limen tetigi; ter sum revocatus: et ipse
Indulgens animo pes mihi tardus erat:
Saepe, vale dicto, rursus sum multa locutus;
Et quasi discedens oscula summa dedi:
Saepe eadem mandata dedi; meque ipse fefelli,
Respiciens oculis pignora cara meis.
Deniq. quid propero? Scythia est, quo mittimur, inquam:
Roma relinquenda est: utraque iusta mora est.
Vxor in aeternum vivo mihi viva negatur,
Et domus, et fidae dulcia membra domus.
Quosque ego fraterno dilexi more sodales,
O mihi Thesea pectora iuncta fide!
Dum licet, amplectar: nunquam fortasse licebit
Amplius: in lucro, quae datur hora, mihi est.
Nec mora; sermonis verba imperfecta relinquo,
Complectens animo proxima quaeque meo.
Dum loquor, et flemus, coelo nitidissimus alto,
Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam;

52. *Vel quo festinas*) *Festines* meliores. HEINS. — *Quo, vel unde.* Quo, in extremum orbem: *unde*, a patria. In locum teterrimum a iucundissimo: et neutra de causa festinandum. PONT.

55. *Ter limen tetigi*) Adeo sinistrum omen putabant veteres limen offendere, quum domum ingrederentur, domove egrederentur, ut id, quod tum facturi erant, prospere sibi contingere non posse crederent. CIOFAN.

61. *quid propero?*) *quo* plurimi ex veteribus: *quid properas* Iunii, Berneos. et sex alii, ut supra vs. 51, *quid urges.* Sed Heinsius malebat etiam, *quo mitteris*, ut se adloquatur; *mittitur* Vatic. et Pulean.

64. *Dulcia membra*) Amicos, domesticos, servos, aut etiam divitias: haec enim omnia sunt membra domus.

66. *Thesea fide*) Amore fido, qualis fuit Thesei in Pirithoum.

70. *Amplectens*) Meliores *Complectens*. HEINS.

Et pars abrumpi corpore visa suo est.
Sic Metius doluit tunc, quum in contraria versos
Vltores habuit proditionis equos.
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum,
Et feriunt moestae pectora nuda manus;
Tum vero coniux, humeris abeuntis inhaerens,
Miscuit haec lacrymis tristia dicta suis:
Non potes avelli; simul ah! simul ibimus; inquit,
Te sequar, et coniux exsulis exsul ero.
Et mihi facta via est: et me capit ultima tellus:
Accedam profugae sarcina parva rati.
Te iubet e patria discedere Caesaris ira;
Me pietas: pietas haec mihi Caesar erit.
Talia tentabat, sic et tentaverat ante;
Vixque dedit victas utilitate manus.

74. *visa suo est*) *meo* plurimi: et ita Gryph. Micyll. et alii.

75. Vulg. *Sic Priamus doluit, tunc quum in contraria versus Vltores habuit proditionis equus.* Inepte. Multo aptius, Combianum unumque Bononiensem codicem secutus, probante Naugerio reposui: *Sic Metius — versos — equos.* Quam Metii mentionem miror Heinsio *plane praeter rem* videri (V. Edit. Paris. ad h. l.) quum versui praeced. *pars abrumpi corpore* etc. satis cohaereat. Quae comparatio nemini profecto absurda videbitur, qui ad illud *Haec facies Troiae, quum caperetur, erat*, respiciat, simulque Vatis Sulmonensis, non semper ad unguem castigati, probe calleat scribendi rationem. Ed. Tavr.

80. *Miscuit haec lacrymis tristia dicta meis*) *Suis* quinque scripti, rectius; vide notas Epist. XVII, vers. 252, (p. 328, vol. I ed. nostrae); nonnulli etiam *verba.*

81. *simul hinc simul ibimus, ambo*) *Ibimus inquit* plerique veteres, et *simul ah* nonnulli. Scribo praeterea, *Num potes avelli?* Val. Flac. lib. V: *Minyae clamore morantur, Avellique negant.* Heins.

82. *Te sequar*) *et sequar* Servii.

83. *ultima tellus*) Scythica et septentrionalis regio. Vel potius, quia eo in loco Ovidius navem conscendit. Ciofan.

85. *Te iubet a patria*) *E patria* multi. Heins.

86. *Me pietas: pietas*) Summam atque incredibilem movet commiserationem; quasi dicat, ego volens abibo, non imperio Caesaris. Sed *pietas* quae *Caesar* est, vix mihi probanda videtur: nam si pietas uxoris tangit exsulis animum, et solari potest, alio sensu, scilicet indignatione nomen Caesaris adficere debet. Malus

Egredior, sive illud erat sine funere ferri,
  Squallidus immissis hirta per ora comis.
Illa, dolore mei, tenebris narratur obortis,
  Semianimis media procubuisse domo.
Vtque resurrexit, foedatis pulvere turpi
  Crinibus, et gelida membra levavit humo;
Se modo, desertos modo complorasse Penates,
  Nomen et erepti saepe vocasse viri;
Nec gemuisse minus, quam si nataeve meumve
  Vidisset structos corpus habere rogos;
Et voluisse mori; moriendo ponere sensus;
  Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat, et absentem, quoniam sic fata tulerunt,
  Vivat, et auxilio sublevet usque suo!

est ingenii lusus, qui pugnantes inter se adfectus coniungit.

89. *sine funere ferri*) Meus ille discessus fuit quasi elatio mei vivi ad sepulturam, citra mortem.

90. *per ora hirta*) Per faciem barbatam: in luctu enim capillum et barbam non tondebant. MER.

91. *Illa dolore amens*) Multi *gemens*; in uno *gravis*; in Combiano et tribus aliis *dolore mei*, quod sequor: proximo versu pro *media domo*, duo *via*. Scripserat, puto, Ovidius, *vidua domo*, nam τὸ *media* prorsus otiosum ac superfluum est; narrat quae post digressum suum facta sunt. HEINS. — *Tenebris obortis*; exanimatio, vel animi defectio, significatur. Plautus in Curculione: *tenebrae oboriuntur, genua media succidunt*.

95. *deplorasse Penates*) *Complorasse* plurimi veterum, quomodo etiam ad Sylvas Statii Gronovius. H.

100. *non periisse mei*) Quatuor *voluisse*; unus Gallicus *posuisse*: bene, nisi *valuisse* malis. HEINS.

101. *Vivat, et absentem, quoniam sic fata tulerunt, Vivat*) Non placet repetitio τοῦ *Vivat*. Nec iuvant tamen libri veteres: an *Iutet* pro adiutet scripserat Noster? an *Di dent auxilio sublevet usque suo*: vel, *Di facite auxilio*, vel *date ut auxilio?* Scaliger *Tutet*. Sed non persuadet.

ELEGIA IV

ARGVMENTVM

Sese dicit poeta mari tandem concreditum, tantamque in Ionio mari tempestatem coortam, ut ipsi etiam nautae salutem suam desperaverint.

Tingitur Oceano custos Erymanthidos Vrsae,
Aequoreasque suo sidere turbat aquas:
Nos tamen Ionium non nostra findimus aequor
Sponte; sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum! quantis increscunt aequora ventis;
Erutaque ex imis fervet arena vadis!

1. *Tingitur*) Hinc exordium faciendum novae Elegiae, idque ex fide castigatiorum codicum, quod nescio quomodo typographicae operae neglexerunt, monuit quoque in Epistolis Tanaquillus Faber. H. — Turbatum Elegiarum ordinem esse facile adparet: nam quum primam Elegiam, ut praefationem, praemisisset, sequi decebat eam, quae nunc tertia est, ut statim ultimam in urbe noctem, et quae ea gesta sunt, narret; deinde succedere debebat haec, *Tingitur*, etc. quae narrat quid primum acciderit, postquam navem conscenderit; ut ventis adversis in litus Italicum reiectus fuerit; et tunc sequi debebat, quae nunc secunda est, *Di maris et terrae*, quae tempestatem, qua iactatus fuit, describit miserabiliori carmine, quam ut verosimile sit in navi tam quassata, de ea facienda potuisse cogitare, nisi Nasonem Eumolpo Petroniano similem fingamus, cui vacabat in vicinia mortis versus facere. Burm.

2. *turbat aquas*) Arcturi enim ortus et occasus gravissimas ciet tempestates. Bersm.

3. *findimus aequor*) Virg. V, 142: *Infindunt pariter sulcos, totumque dehiscit Convulsum remis, rostrisque tridentibus aequor*. Quod et historicis familiare; Liv. III, 8: *Plurimis remorum ordinibus scindentibus vortices*. Etiam de aëre: *Liquidum talaribus aëra findit*. Quod ex Hom. Odyss. Γ, vs. 174: Πέλαγος μέσον τέμνειν. Et Odyss. Ε, vers. 409: Καὶ δὴ τόδε λαῖτμα διατμήξας ἐπέρησα. Et Odyss. Ν, vs. 88: Ὡς ἡ ῥίμφα θέουσα θαλάσσης κύματ' ἔταμνεν.

5. *quantis nigrescunt aequora ventis*) *Increscunt* rectius multi veterum. Heins.

6. *Erutaque ex imis*) Talia sunt Aeneid. I, vs. 47 et III: *Evertitque aequora ventis, furit aestus arenis* etc.

Monte nec inferior, prorae puppique recurvae
  Insilit, et pictos verberat unda Deos.
Pinea texta sonant; pulsi stridore rudentes;
  Aggemit et nostris ipsa carina malis.
Navita, confessus gelido pallore timorem,
  Iam sequitur victam, non regit arte, ratem.
Vtque parum validus non proficientia rector
  Cervicis rigidae fraena remittit equo;
Sic, non quo voluit, sed quo rapit impetus undae,
  Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatas emiserit Aeolus auras,
  In loca iam nobis non adeunda ferar:
Nam procul Illyriis laeva de parte relictis,
  Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas, quaeso, contendere terras,
  Et mecum magno pareat aura Deo.

8. *pictos Deos* etc.) In puppi velut quoddam sacrarium erat, et in eo imagines, aut statuae Deorum navis tutelarium. Ab eo, ceu insigni, naves appellabantur et ipsum παράσημον πλοίου; vide Turneb. l. XIX, cap. 2. PONT. — *Pictos Deos.* Deos pictos intelligit in ipsa puppi.

9. *Pinea texta*) Paris Helenae: *Texitur et costis panda carina suis.* Veteres enim dicebant, *texere naves*, et locum in quo naves fabricabantur, textrinum, Graeci ναυπήγιον. P.

12. *Iam sequitur victus, non regit arte, ratem*) *Victam* rectius legas, nisi *sequitur votis* praeferendum putas, ut Fast. III, 593: *Nec iam moderator habenis Vtitur, at votis*; et infra Eleg. 11, vs. 21: *Ipse gubernator tollens ad sidera palmas Exposcit votis, immemor artis, opem.* Duo antiqui *fluctus*; tres *ventos*; Iidem *gelido pallore*, non *gelidum*, superiori versu. H.

13. *proficientia rector*) *Vector* multi veteres (vide notas Artis Am. lib. III, vs. 555, vol. II nostrae Editionis, pag. 372. ED. T.)

19. *Nam procul Illyriis*) Hinc potest colligi, non id de mari Thusco, quod etiam Ionium appellatum diximus, intelligendum esse, ut quidam falso existimarunt; sed de magno, prope Illyriam, quam Ovidius in Pontum navigans, a laeva habuit: sed mutatis, ea a dextra, a fronte Italia sita erat, ad quam vi tempestatis ferri videbatur. — Alii *Illyricis*; male: ut enim *Hispaniae*, *Galliae* etc. ita et *Illyriae* dicebantur. Sic apud Propertium lib. II, Eleg. 13: *Dic alias iterum naviget Illyrias.*

22. *pareat illa Deo*) Quae *illa*? plurimi veterum *unda*. Sed probo et sequor τὸ *aura*, quod in decem castigatioribus offendi. HEINS. — *Deo*; Augusto: voluit enim me in Scythiam proficisci, et in Italiam non redire.

Dum loquor, et cupio pariter timeoque revelli,
  Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, caerulei, vos parcite, numina ponti;
  Infestumque mihi sit satis esse Iovem.
Vos animam saevae fessam subducite morti;
  Si modo, qui periit, non periisse potest.

ELEGIA V

ARGVMENTVM

Amici fidem laudat poëta, quod etiam in adversis eum nunquam deseruerit: quam rem raros admodum ex tam multis fatetur sibi praestitisse. Simul eum hortatur, ut in pristino amore persistat, nec Augustum timeat.

O mihi post ullos nunquam memorande sodales,
  O cui praecipue sors mea visa sua est;
Adtonitum qui me, memini, carissime, primus
  Ausus es adloquio sustinuisse tuo;
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,

23. *timeoque repelli*) Barberin. et unus Patav. *revelli*, ab Italia scilicet. Heins.

25. *Parcite, caerulei vos saltem numina Ponti*) Prim. Polit. prim. Vatic. et unus Bononiensis cum Rottendorphiano, *Vos parcite, numina ponti*. Heins.

26. *Iovem*) Augustum.

28. *Si modo qui periit*) Si modo ego tanquam mortuus, relegatus ad Sarmatas. *Potest non periisse*. Si perditus servari potest.

Elegia V

1. *numerande sodales*) *Memorande* veteres plerique. Scribe praeter ea, *nusquam memorande;* Pont. IV, 13, 1: *O mihi non dubios inter memorande sodales*. Mart. *O mihi post nullos, Iuli, memorande sodales*.

5. *consilium vivendi mite dedisti*) *Fuisti* unus Mediceus; eleganter: Trist. IV, Eleg. 2, vs. 32: *Hortator pugnae consiliumque fuit*. Ep. Helen. vers. 268: *Quae mihi sunt comites consiliumque duae*. Heins.

Quum foret in misero pectore mortis amor;
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis;
  Officium nec te fallit, amice, tuum.
Haec mihi semper erunt imis infixa medullis,
  Perpetuusque animae debitor huius ero.
Spiritus et vacuas prius hic tenuandus in auras
  Ibit, et in tepido deseret ossa rogo,
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
  Et longa pietas excidat ista die.
Dî tibi sint faciles, et opis nullius egentem
  Fortunam praestent, dissimilemque meae.
Si tamen haec navis vento ferretur amico,
  Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
  Si non infernas vivus adisset aquas:
Vt foret exemplum veri Phocaeus amoris,
  Fecerunt furiae, tristis Oresta, tuae.
Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
  Hyrtacidae Niso gloria nulla foret:
Scilicet, ut fulvum spectatur in ignibus aurum,

6. *Quum foret in misero pectore mortis amor*) Conf. lib. III, El. 8, vs. 39, 40. Celsus, quem inter paucissimos illos enumerat, qui ab eius amicitia non discesserant, effecit, ut manus a seipso abstinuerit; lib. I de Ponto, El. 9, 21: *O quoties, vitae custos invisus amarae, Continuit promtas in mea fata manus.*

7. *positis pro nomine signis*) Veretur poëta amici nomen exprimere, propter Augustum.

8. *fallit, amice, tuum*) *Meum* multi codices: an *pium?* quod saepe in *meum* et *tuum* a librariis mutatum.

9. *Haec mihi semper erunt imis infixa medullis.* Burm. Cic. lib. XV, Epist. 4 ad Attic. *quae mihi sunt inclusa medullis.*

10. *animi debitor*) *Animae* plerique meliores. Heins.

11. *Spiritus hic vacuas prius extenuandus* habent quidam. Prius me vita deficiet: prius moriar. Bersm.

20. *aquas infernas*) Fingunt enim poëtae, ad rapiendam Proserpinam, inferos adiisse Theseum ac Pirithoum.

21. *Phocaeus*) Pylades, filius Strophii, qui rex Phocidis fuit.

22. *tuae furiae*) Furor tuus; quo agitabaris, ob matrem interfectam.

24. *Hyrtacidae Nisi*) *Niso* tres libri. Heins. – *Hyrtacidae.* Hyrtaci filio

Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum iuvat, et vultu ridet fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes:
At simul intonuit, fugiunt; nec noscitur ulli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque haec, exemplis quondam collecta priorum,
Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve, mihi de tot superestis, amici:
Caetera fortunae, non mea, turba fuit.
Quo magis, o pauci, rebus succurrite lapsis,
Et date naufragio litora tuta meo:
Neve metu falso nimium trepidate, timentes
Hac offendatur ne pietate Deus.
Saepe fidem adversis etiam laudavit in armis,
Inque suis amat hanc Caesar, in hoste probat.
Causa mea est melior, qui non contraria fovi
Arma; sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles igitur nostris pro casibus oro,
Diminui si qua numinis ira potest.
Scire meos si quis casus desideret omnes,

27. *Dum iuvat*) Opt. Vatic. *iuvet.* Puto *favet.* HEINS.

28. *Indelibatas*) Illaesas. MER. Opes integras nullo adhuc casu et detrimento imminutas. *Cunctas sequuntur.* Quia felicibus ad voluntatem fluunt omnia. PONT.

30. *Agminibus comitum*) Turba clientium, seu potius assentatorum. PONT.

32. *Nunc mihi sunt*) *Nae mihi* fragmentum Revii, ut ita Eleg. 6, 16, duo libri: *Nae tibi pro vili sub pedibusque iacet;* vide ad Quintil. Decl. VII, 9. BURM.

35. *rebus succurrite laesis*) Alii *lassis;* meliores *lapsis*, quod sequor, quamquam et alterum potest admitti: sic Trist. V, Eleg. 2, vs. 41: *Quo ferar, unde petam lapsis solatia rebus?* ubi similis diversitas in scriptis exemplaribus; Gratius Cynegetico: *Te primum, Vulcane loci, pacemque precamur, Incola sancte, tuam, des lapsis ultima rebus Auxilia.* Perperam *ipsis rebus* nunc legitur. Neque aliter Virgilius aliique ex optimis scriptoribus passim. HEINS.

41. *Causa mea est melior*) Coniurationem et conspirationem contra Augustum intelligit: de qua lib. II et III, Eleg. 5. MER.

45. *desiderat omnes*) *Desideret* tres meliores; et *petat* pro *petit* proximo versu. HEINS.

Plus, quam quod fieri res sinit, ille petat.
Tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent,
Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus maiora, ratamque,
Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam mecum quaedam moriatur oportet,
Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius aere,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis,
Materia vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio, docti, mala nostra, poëtae,
Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
Inter Dulichias Iliacasque domos;
Nos, freta sideribus notis distantia mensos,
Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus:

51. *Pars etiam quaedam*) Ingenium intelligit, quod prae nimio dolore nequit dignum aliquid componere; vel certe famam designat, quam perituram dicit hac exsilii nota, vel inter Scythas nihil componendo.

52. *possit tegi*) Possit celari pars haec, quae mecum morietur. Mer.— Vel velim posse ignorari, me tacente. Quae illa fuerint, liberum est cuivis nostrum divinare. Pont.

53. *Si vox infragilis, pectus mihi firmius esset*) *In fragili mihi pectore firmior* Iunian. prim. Polit. prim. Vatic. et alii quinque; duo praeterea ex nostris et Bersman. *pectus mihi firmius aere.* Scribe: *Si vox in fragili mihi pectore firmior aere.* Homeri illa respexit Iliad. B, φώνη δ' ἄῤῥηκτος, χαλκοῦν δέ μοι ἦτορ ἐνείη, quod iam alii viderunt. Heins. — Homeri locus stabilit vulgatam lectionem: *Si vox infragilis, pectus mihi firmius aere. Non frugilis* habet Francof. et quinque alii; sed *infragilis* recte: ita Plinius lib. XX, 1, *adamantem infragilem omni vi et invictum* dicit. Burm.

56. *Materia*) Malorum copiam, materiam appellat.

57. *Pro duce Neritio*) Pro duce Vlysse. Est autem *Neritus* mons frondosus in insula Ithaca, quam tenuit Vlysses.

61. *Nos freta sideribus totis distantia*) *Notis* Combianus et unus Bononiensis. Heins.

62. *Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus*) *Detulit in Geticos Caesaris ira sinus.* An *Depulit?* prim. Polit. et prim. Vatic. *Detulit Sarmatis ora*, ut lib. V, El. 3, 8: *Iuncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.* Vnus Vatic. *Fors tulit.*

Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles;
  Me profugum comites deseruere mei:
Ille suam laetus patriam victorque petebat;
  A patria fugio victus et exsul ego:
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve,
  Poena quibus non est grandis abesse locis;
Sed quae de septem totum circumspicit orbem
  Montibus, imperii Roma Deûmque locus:
Illi corpus erat durum patiensque laborum;
  Invalidae vires ingenuaeque mihi:
Ille erat adsidue saevis agitatus in armis;
  Adsuetus studiis mollibus ipse fui:
Me Deus oppressit, nullo mala nostra levante;
  Bellatrix illi Diva ferebat opem:
Quumque minor Iove sit tumidis qui regnat in undis,
  Illum Neptuni, me Iovis ira premit.

63. *sociosque fideles*) Tres, *fidosque sodales*; tantumdem est. Ne bis idem dicat, videtur scribendum, *certosque sodales*, ut apud Martialem: *fidis homo certus amicis*. H.

67. *Non mihi Dulichium*) Dulichium insula est ex Echinadibus una, quae postea *Dolicha* appellata fuit. Fuitque haec insula Vlyssi subdita, ut docet Strab. *Ithaceve*. Ithaca insula est, quae ad stadia 80 in circuitu patet. Corcyrae insulae maximae adiacet Neritia Ithacae tellus optatissima, et ipsa Vlyssis patria. *Sameve*. Samos sive Same, insula est, quae olim quatuor continebat urbes, ex quibus una Samus; eadem *Cephalenia* appellatur. *Ithaceve Sameve*. *Samove* prim. Vaticanus; reliqui *Samosve*; utrumque probum. H.

68. *Poena non est grandis*) Non magna molestia est. Etenim non urbes sunt quae comparari possint cum urbe Roma: a qua abesse summam capio molestiam, et vitam ipsam instar mortis mihi esse duco. Et vide quam venuste contraria contrariis in universa hac sui et Vlyssis collatione, referat: quae plurimum artis et eloquentiae habent. Cior.

72. *Invalidae vires ingeniumque mihi*) Lege cum plerisque scriptis, *ingenuaeque*, ut apud Martial. *Vires ingenuae, salubre corpus*. Idem lib. III, Epig. 46, 6, haec duo quoque coniunxit: *Invalidum est nobis, ingenuumque latus*. Idem lib. XII, Epig. 4, 6, *ingenuam pigritiam* quoque dixit. Heins.

74. *Adsuetus studiis*) *adsiduus* fragmentum Revii antiquissimum, et codex Berneus. cum quinque aliis; eleganti repetitione, et cuius glossa videtur *adsuetus*.

78. *Iovis ira*) Augusti odium: qui his temporibus est illi summus Iupiter. Mer.

Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est;
  Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quaesitos tetigit tamen ille Penates;
  Quaeque diu petiit, contigit arva tamen.
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
  Ni fuerit laesi mollior ira Dei.

ELEGIA VI

ARGVMENTVM

Vxoris fidem et industriam laudat poëta, quod, quum nonnulli avidissime inhiarent eius opibus, ipsa ingenio, et amicorum praesidio integra omnia servaverit. Vnde poëta vereeunde tantum pollicetur, eam fore suis carminibus immortalem.

Nec tantum Clario Lyde dilecta poëtae,
  Nec tantum Coo Battis amata suo est,
Pectoribus quantum tu nostris, uxor, inhaeres,
  Digna minus misero, non meliore viro.
Te mea, subposita veluti trabe, fulta ruina est;

80. *in nostris*, etc.) Homerus sapienter finxit, et fabulis rerum veritatem texit: ego causam fingendi nullam habeo. Pont.

82. *Quaeque diu petiit*) decem annos.

Elegia VI

1. *Lyde*) Lyde amica fuit Callimachi, quam ardentissime amavit. *Clario poëtae*. Callimacho Apollinis vati. *Clarius* enim Apollo appellatus est, a Clario luco; Strabo lib. XIV. Ovidius in Met. lib. I, 516: *Mihi Delphica tellus, et Claros, et Tenedos, Pataraeaque regia servit.*

2. *suo Coo*) suo Phileni.

4. *minus misero*) Feliciori marito. — *Non meliore*; sum enim ex antiquissima et nobilissima Nasonum familia, ex qua innumerabiles equites exierunt: sum poëta summo ingenio, et eruditione praestanti: quo coniuge, ante hanc meam calamitatem, te iactare solebas. Confer lib. IV, Eleg. 3, vs. 53 sqq.

5. *Te mea subposita est*) Accipiendum est de possessionibus, in quas involabant homines alienorum cupidi,

Si quid adhuc ego sum, muneris omne tui est:
Tu facis, ut spolium ne sim, neu nuder ab illis
Naufragii tabulas qui petiere mei.
Vtque rapax, stimulante fame, cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus:
Aut ut edax vultur corpus circumspicit, ecquod
Sub nulla positum cernere possit humo:
Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.
Ergo quam misero, tam vero teste probaris,

quarum fructibus in exsilio ipse vivebat. PONT. — *Subposita veluti trabe fulta ruina est.* Non damno quidem hanc lectionem, quam libri veteres ognoscunt; veriorem tamen augnror fore, si *carina* reponas. Intelligit trabes illas, quae subductis in litus navibus subiiciebantur. Hae Graecis φάλαγγες, vel φαλάγγια, de quibus Pollux et Hesychius: Nonius quoque in *Palangae.* Varro de vita Populi Romani: *Quum Poenus in fretum obviam venisset nostris, et quosdam cepisset, crudelissime pro Palangis carinis subiecerat; quo metu debilitaret nostros.* Isidorus lib. XIX, c. 11 Etymol. *Pulvinos* videtur appellare: Minucius Octavio: *Et quum ad id loci ventum est, ubi subductae naviculae, substratis roboribus, a terrena labe suspensae quiescebant.* H.

7. *ut spolium non sim*) *Vt ne sim* tres veteres.

8. *Naufragii tabulas*) Reliquias naufragii mei; reliquum fortunarum mearum: quas quum Caesar non ademerit, ipsi tamen adimere nefarie conantur, non secus ac partes navis dissectae naufragio.

9. *cupidusque cruoris*) *Sitiensque* unos Mediceus, venuste. HEINS.

11. *Aut ut edax vultur*) Vultur ex cadaveribus sibi escam quaerit. Interficit autem nihil, nec destruit animantium; vid. Arist. lib. VI. *Aut ut edax vultur.* Nam et vulturii nominantur, qui captant bona aliena, et ea per fas et nefas occupare nituntur.

12. *Sub nulla positum cernere possit humo*) *Sub nuda* Scaliger et editiones nonnullae, perperam; corpus sub nulla tellure positum, est inhumatum corpus.

13. *male fidus*) An non rectius, *male fisus?* credens et confidens se ideo facilius invadere posse mea bona, quia acerbam fortunam experior. Sed et vulgata servari potest, ut sit, in rebus meis acerbis, quibus fides eius debebat se ostendere, infidus. BVRMAN.

14. *In mea bona*) In meas fortunas. MER.

15. *tua virtus*) Sic Tullius ad uxorem: *Ex literis multorum, et sermone omnium perfertur ad me, incredibilem tuam virtutem et fortitudinem esse.*

17. *probaris*) proba, bona iudicaris

Hic aliquod pondus si modo testis habet.
Nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
  Aut comes exstincto Laodamia viro.
Tu si Maeonium vatem sortita fuisses,
  Penelopes esset fama secunda tuae.
Sive tibi hoc debes, nulla pia facta magistra;
  Cumque nova mores sunt tibi luce dati:
Femina seu princeps, omnes tibi culta per annos,
  Te docet exemplum coniugis esse bonae;
Adsimilemque sui longa adsuetudine fecit;
  Grandia si parvis adsimilare licet.
Heu mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
  Nostraque sunt meritis ora minora tuis!
Si quid et in nobis vivi fuit ante vigoris,
  Exstinctum longis occidit omne malis.
Prima locum sanctas heroidas inter haberes;
  Prima bonis animi conspicerere tui.
Quantumcumque tamen praeconia nostra valebunt,
  Carminibus vives tempus in omne meis.

23. *Sive tibi hoc debes*) Seu natura te hoc docuit; seu Liviae exemplo didicisti. BERSM. — *Nullo pia facta magistro. Nulla magistra* multi ex melioribus. HEINS.

24. *mores*) Sanctissima instituta. *Cum nova luce.* Cum die natali; quum nascereris.

25. *Femina seu princeps*) Seu Liviam, quam praecipua fide coluisti, imitata es. Amerbachius ad Martiam, Martii Philipi vitrici Augusti filiam, contendit referendum.

30. *Nostra ora*) Nostra verba. Aliquem pleno ore laudare, verbis multis et grandibus. PONT. — *Nostra ora.* Pro sermone et fabulis; Phaedr. in prol. lib. I: *Duplex fabellis os est.* Etiam pro fiducia: *si satis oris habes.*

32. *Exstinctum longis excidit omne malis*) Κακοφωνία est *exstinctum*, *excidit:* etsi minime ignoro *excidere* hac significatione usitatum esse Ovidio, primus tamen Politiani, primus Vaticanus et sex alii, *occidit*, quod sequor. HEINS.

33. *inter*) Inter claras mulieres.

34. *bonis tui animi*) Tua virtute. MER. — Esses prae omnibus conspicua, ob bona animi tui, quae maximam et solidam laudem merentur. PONT.

ELEGIA VII

ARGVMENTVM

Amicum admonet poëta, ut gemmae faciem suam insculptam intuens, eius exsilii recordetur, dematque illi coronam ex hedera: siquidem huiusmodi insignia conveniunt felicibus poëtis. Mandat tamen, insculptae imaginis loco, legatur opus Metamorphoseon in quindecim libellos digestum: quos quamvis ipse in exsilium proficiscens, in ignem coniecerit, tamen eosdem pluribus exemplis conscriptos exstare intelligit. Postremo sex versus mandat conscribi in prima libelli fronte, quo lector admoneatur, illud opus inemendatum subita eius consternatione circumferri.

Si quis habes nostri similes in imagine vultus,
  Deme meis hederas, Bacchica serta, comis.
Ista decent laetos felicia signa poëtas:
  Temporibus non est apta corona meis.
Haec tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
  In digito qui me fersque refersque tuo;

1. *nostris similes*) *Nostri* sex meliores, et mox *Bacchia serta* pro *Bacchica*. Heins. — *In imagine*. In effigie gemmae insculpta; vide Plin. I, 37. Ex hedera enim poëtae elegi coronabantur, sicut ex quercu heroici. Propertius: *Ennius hirsuta cingat sua dicta corona, Mi folia ex hedera porrige, Bacche, tua.* De hedera legito Plin. lib. XVI, et Theophrastum lib. III.

4. *Temporibus meis*) Meo capiti, a parte totum κατὰ συνεκδοχήν. Falsus est hic Merula, qui alio modo exponit. Ciofan.

5. *Haec tibi dissimula, sentis tamen omnia dici*) Scripti plerique cum primis editionibus *sentis tamen optime dici*, et *hoc* pro *haec*. Lege: *Hoc tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici*. Heins. — *Dissimula*. Finge haec non dici tibi, ne Augustum laedas. *Sentis tamen, optime*. Intelligis tamen, optime amice, me tibi haec dicere.

6. *qui me fersque refersque*) Qui fers et repraesentas, aut qui fers et extrahis annulum, in quo est gemma habens vultus meos insculptos; vide Macrob. Saturn. lib. VII, c. 13. *Fersque refersque*. *Ferasque* scribendum videtur; sic Trist. III, El. 8, 12, pro *fertque feretque*, scripti fere omnes, *fertque refertque*; Pont. IV, El 1, 26: *Auxilium vitae fertque refertque meae*, ubi censeo reponendum *feretque*, quod sequentia ibi requirunt. H.

Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
  Cara relegati, qua potes, ora vides;
Quae quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
  Quam procul a nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas: sed carmina maior imago
  Sunt mea; quae mando qualiacumque legas;
Carmina mutatas hominum dicentia formas,
  Infelix domini quod fuga rupit opus:
Haec ego discedens, sicut bene multa meorum,
  Ipse mea posui moestus in igne manu;
Vtque cremasse suum fertur sub stipite natum
  Thestias, et melior matre fuisse soror;
Sic ego non meritos, mecum peritura, libellos
  Imposui rapidis, viscera nostra, rogis;

8. *quae potes*) Tres scripti *qun potes.*

10. *Nuso sodalis abest*) In Francofurt. erat *abes*; eleganter, ut verba haec sint ad ipsam imaginem, quam contemplans amicus ita adloquitur, *Tu Nasa, quam procul abes.*

11. *sed carmina maior imagn Sunt mea*) Magis ingenium meum exprimunt, quam aurum illud faciem.

13. *haminum dicentia formas*) *Narrantin* tres scripti.

14. *Infelix domini quad fuga rupit npus*) Vtrum infelix apus, an infelix fuga? rectius hoc posterius, ut sit verborum sensus: quod opus, hoc est Metamorphosin, infelix fuga, exsilium domini rupit. CIOFAN.

15. *sicut bona multa meorum*) Din est, quod vidi scribendum *bene multa*, quod prim. Vatic. Hamburg. et tres alii canfirmant. In Catalectis: *Triga mihi paucos inter dilecta sadales, Triga sodalitii pars bene magna mei.* Atque ita passim veteres: *bene* enim pro *valde* pouitur, ut *bona pars* pro magna pars. Trebonian. Institut. lib. IV, tit. 6, §. 12, *actiones bena multas* dixit. Similis error apud Propertium commissus, lib. III, Eleg. 22, 13, ubi legendum: *An tibi nescio quae visa est formosiar? an tu Non bene de nobis crimina ficta iacis?* HEINS.

17. *sub stipite*) Sub torre, in quo Meleagri fata erant.

18. *Thestias*) Althea Thestii filia: Thestius enim Pleuroniam tenuit: qui Caretum ductor, socer quidem fuit Oenei, Altheae vero pater. *Et melinr matre fuisse soror.* Althea meliorem se, et fratrum a Meleagro interemtorum amantiorem astendit, quam filii. Sic et in VIII Met. 464, 475: *Pugnant materque sarorque, Et diversa trahunt unum duo nomina pectus. Incipit esse tamen melior germana parente.* HEINS.

20. *viscera nostra*) Nastros libros: quasi meos partus. — *Rogis.* Flammae amnia rapienti.

Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus,
Vel quod adhuc crescens et rude carmen erat.
Quae quoniam non sunt penitus sublata, sed exstant,
Pluribus exemplis scripta fuisse reor;
Nunc precor ut vivant, et non ignava legentum
Otia delectent, admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
Nesciat his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud,
Defuit et scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, lector, ero.
Hos quoque sex versus, in primi fronte libelli
Si praeponendos esse putabis, habe:
Orba parente suo quicumque volumina tangis,
His saltem vestra detur in urbe locus;
Quoque magis faveas, non sunt haec edita ab ipso,
Sed quasi de domini funere rapta sui;
Quidquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, eram.

27. *Non tamen*) *Nec veteres*, et *Nesciet*. Heins.

29. *mediis incudibus*) Nondum absoluto opere. Mer. — Sic et opus aliquod *elimare* dicimur.

33. *in prima fronte libelli*) Scribe *primi libelli*. Inepte enim Metamorphoses *libellus* vocentur, quas ipse, lib. II, *maius opus* sit appellaturus; sic alibi: *Sex ego Fastorum scripsi, totidemque libellos*; et, *Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli, Tres sumus*. . . de Amorum libris; atque ita passim alibi. H.

35. *Orba parente suo*) Privata patre, et auctore operis, qui in exsilium eiectus est.

37. *edita ab illo*) *Ipso* meliores: pro *faveas* etiam *foveas* agnoscunt quatuor.

40. *Emendaturus erat*) *Eram* scripti potiores. Heins.

ELEGIA VIII

ARGVMENTVM

Queritur poëta, eum, quocum diu familiariter vixerat, subita poëtae consternatione, et exsilii ruina fidem mutasse. Mox tamen illum admonet, ut in fide permaneat, quo eius officium laudare queat.

In caput alta suum labentur ab aequore retro
  Flumina; conversis Solque recurret equis;
Terra feret stellas; coelum findetur aratro:
  Vnda dabit flammas, et dabit ignis aquas;
Omnia naturae praepostera legibus ibunt:
  Parsque suum mundi nulla tenebit iter:
Omnia iam fient, fieri quae posse negabam,
  Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
  Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri?
  Adflictumne fuit tantus adire pudor?
Vt neque respiceres, nec solarere iacentem,
  Dure! nec exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiae sanctum ac venerabile nomen

1. *In suum caput*) Caput dicitur fluminis origo. *Hic mihi magna domus; celsis caput urbibus exit*, Virg. VIII, 65, de caeruleo Tibri. Et Noster Met. II, vs. 254: *Nilus in extremum fugit perterritus orbem, Occuluitque caput, quod adhuc latet.* — *In suum caput.* Inductio est, ex iis constans quae fieri nequeunt. P. — Expressisse videtur Noster Euripidis sententiam in Medea, ubi loquitur chorus: Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαὶ, Καὶ δίκα, καὶ πάντα πάλιν στρέφεται.

12. *Adflictumque*) Malo *Adflictumne.* Heins. — *Pudor:* alii *timor.*

15. *amicitiae sanctum et venerabile nomen*) *Quondam venerabile* quidam veteres, et *numen* liber Petri Servii, ut Pont. lib. II, El. 3, vs. 19: *Illud amicitiae quondam venerabile numen Prostat, et in quaestu pro meretrice*

Re tibi pro vili, sub pedibusque iacet?
Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
  Visere, et adloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrymam dimittere casus,
  Pauca tamen ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, valedicere saltem,
  Et vocem populi publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, nunquamque videndos
  Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non amplius aevo
  Accipere, et parili reddere voce, vale?
At fecere alii nullo mihi foedere iuncti,
  Et lacrymas animi signa dedere sui.
Quid? nisi convictu causisque valentibus essem
  Temporis et longi vinctus amore tibi?
Quid? nisi tot lusus et tot mea seria nosses,
  Tot nossem lusus seriaque ipse tua?
Quid? si duntaxat Romae mihi cognitus esses,
  Adscitus toties in genus omne loci?
Cunctane in aequoreos abierunt irrita ventos?
  Cunctane Lethaeis mersa feruntur aquis?
Non ego te placida genitum reor urbe Quirini,
  Vrbe, meo quae iam non adeunda pede est;

sedet; sic et ibi veterrimus codex Sarravianus. HEINS.

17. *ingenti mole prostratum*) Aerumnis oppressum. Calamitatis suae magnitudinem vocat ingentem molem, a qua, velut ruina magna, oppressus sit.

19. *lacrymas dimittere*) *Lacrymam* meliores, ut passim alibi Noster; et mox *queri* pro *loqui* Gottorphianus. HEINS.

22. *Et vocem populi*) Supremum salve et vale conclamare. BERSM. — *Publicaque ora*, sermones omnium.

30. *iunctus amore*) Bene opt. Palat. et unus Mediceus *vinctus amore*, nam *foedere iuncti* paulo ante praecesserat. HEINS.

34. *Adscitus toties in genus omne ioci*) Lege *loci* cum multis veterum; de iocis et seriis iam ante egerat.

35. *in aequoreos ventos*) *In Aeolios* Rottendorph. pro diversa lectione.

37. *placida urbe Quirini*) Romam designat, in qua homines non saevos, sed mites, nasci solitos innuit.

Sed scopulis, Ponti quos haec habet ora sinistri,
Inque feris Scythiae Sarmaticisque iugis:
Et tua sunt silicis circum praecordia venae,
Et rigidum ferri semina pectus habent:
Quaeque tibi quondam, tenero ducenda palato,
Plena dedit nutrix ubera, tigris erat:
At mala nostra minus, quam nunc, aliena putasses,
Duritiaeque mihi non agerere reus:
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Vt careant numeris tempora prima suis;
Effice, peccati ne sim memor huius; et illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

41. *silicis venae. Et stant marmoreo membra perusta gelu.* Et Noster in Met. IX, vs. 615: *Nec rigidos silices, solidumve in pectore ferrum,* Σαρκὶ σιδηρείῃ σφυρήλατος οἷα κολοσσός; Theocr. Idyll. 22, de Amyco.

42. *semina pectus habet*) *Habent* unus Gallicanus; sic *pectora somnus, terror, moeror habet*, et similia passim apud Nostrum; sic prope l. III, Eleg. 11, 3, in maledicum: *Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino; Et dicam silices pectus habere tuum.* H.

43. *ducenda ubera*) sugenda.

45. *Aut mala nostra minus quam non aliena putares*) *At mala et putasses* meliores. Deinde *quam nunc* unus Vaticanus; vere: quomodo etiam doctissimus Tanaquillus Faber vidit scribendum Epistola 23. Combianus pro diversa lectione, *quia nunc.* Sensus est: At saltem mala nostra minus a te aliena putasses, quam nunc putas. HEINS. — Forsitan scripserit: *At mala nostra prius, quam nunc, aliena putasses*; non hoc demum tempore debuisses ostendere mea nihil ad te adtinere, *sed* iam olim: quod si fecisses, non nunc agerem te reum duritiae; sed quia hoc praeter alia etiam mihi accidit, ut te perdam hoc infelici tempore, qui antea amicus fuisti, effice etc. Deinde, *duritiae mihi nunc non agerere reus*, excerpta Klockbovii. BVRM.

48. *Vt tempora prima*) Vt superiora tempora, quibus amicitia nostra erat arctissima. *Careant suis numeris.* Careant *suo* ordine: ut mihi in amore non respondeas, ut antea.

ELEGIA IX

ARGVMENTVM

Queritur poëta vulgum sequi fortunam, et secundis tantum rebus adesse amico, at in adversis cum destituere: quod quidem re sibi cognitum fuisse docet; siquidem antequam relegaretur ab Augusto, multos habuit amicos: at postquam subita ruina corruit, neminem invenit, in cuius praesidio acquiesceret, quum multis, per Caesaris modestiam, id praestare licuisset; quandoquidem ab eo hostilis erga amicum amor etiam probetur.

Detur inoffensae metam tibi tangere vitae,
  Qui legis hoc nobis non inimicus opus;
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
  Quae pro me duros non tetigere Deos!
Donec eris felix, multos numerabis amicos;
  Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Adspicis, ut veniant ad candida tecta columbae;
  Accipiat nullas sordida turris aves.
Horrea formicae tendunt ad inania nunquam;
  Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Vtque comes radios per Solis euntibus umbra,

1. *Detur inoffensae vitae tibi tangere metam*) Concinnius quatuor antiqui *metam tibi tangere vitae*; et mox *possint* pro *possent* meliores. Heins. — Legi quidam voluerunt: *detur inoffensam vitae tibi tangere metam*, quod illustrant ex Horat. I, Od. 1, 4, *meta fervidis evitata rotis*: sed ibi alia res est: iterabantur enim in circo spatia; in hac autem metaphora a stadio desumta, semel modo decurrere licet, et ubi metam adtigimus, nullus locus offensae relinquitur: optat ergo, ut sine offensa vitae stadium decurrens, ad metam perveniat. Sic *inoffensum cursum honorum* dixit Tacitus I Hist. 48, non *inoffensam metam*: hinc *inoffensus* coepit usurpari pro continuo, sine intervallo, vel interruptione; sic idem dixit *inoffensum navium ordinem* lib. II Hist. 32, et Quintil. I de Inst. Orat. 1: *inoffensam literarum inter se coniunctionem*.

4. *duros Deos*) Deos mihi difficiles; Caesarem inclementem.

10. *Nullus ad amissas ibit amicus opes*) *Currit* exemplar vetus Bersmanni. Ego *visit* reponendum censeo. Heins.

Quum latet hic pressus nubibus, illa fugit;
Mobile sic sequitur fortunae lumina vulgus;
Quae simul inducta nube teguntur, abit.
Haec precor ut semper possint tibi falsa videri:
Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbae quantum satis esset, habebat
Nota quidem, sed non ambitiosa, domus.
At simul impulsa est, omnes timuere ruinam,
Cautaque communi terga dedere fugae.
Saeva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
Ignibus afflari proxima quaeque vident.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum,
Quamlibet inviso, Caesar, in hoste, probat;
Nec solet irasci, neque enim moderatior alter,
Quum quis in adversis, si quis amavit, amat.
De comite Argolici postquam cognovit Orestae,
Narratur Pyladen ipse probasse Thoas:
Quae fuit Actoridae cum magno semper Achille,

13. *fortunae lumina*) Auram et felicitatem fortunae.

16. *eventu vera fatenda meo*) Malim *mihi*. Heins.

20. *Cauta terga*) Ipsi cauti et sibi consulentes: vel certe cauta turba, hoc est, turba sibi cavens, ne quid Augustus in eos mea causa gravius moliretur. M. — Lib. III de Ponto, Eleg. 2, 7: *ignoscimus illis, Qui cum fortuna terga dedere fugae.*

24. *Quolibet inviso*) *Quamlibet* sex veteres, probe. Heins.

27. *De comite Argolico postquam cognovit Orestem*) *Oreste* plurimi veteres. Scribe *Argolici Orestae*. Nam Pylades Phoceus, non Argolicus; Amor. libro II, Eleg. 6, vs. 15: *Argolico Orestae*; vide notas ad Ep. 8, vs. 9. Heins. — *De comite Argolico*. Pacuvius tragoediam scripsit, in qua continebatur quomodo Orestes, cupiens a se furias removere ex morte matris conceptas, oraculum consuluit, quod respondit, ut ad templum Dianae in Tauricam regionem proficisceretur; quo quum pervenisset, comite et duce itineris Pylade, Thoas rex de more eum mactare volebat. Caeterum ignorabat uter esset Orestes. Pylades Orestem se esse respondit, ut pro illo necaretur. Orestes autem, ita ut erat, Orestem se esse perseverabat: quorum fidem ita Thoas probavit, ut Oresti ignosceret. Rem aliter et plenius refert Ovid. lib. III de Ponto, ea Elegia quam ad Cottam scribit. *De comite Argolico* male dant plures, ex optima distinctione Heinsii; cuius hic lectionem libenter, neque immerito, secuti sumus.

29. *Quae fuit Actoridae*) Patroclo

Laudari solita est Hectoris ore fides:
Quod pius ad manes Theseus comes isset amico,
  Tartareum dicunt indoluisse Deum:
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relata,
  Credibile est lacrymis immaduisse genas.
Est etiam miseris pietas, et in hoste probatur:
  Heu mihi, quam paucos haec mea dicta movent!
Hic status, haec rerum nunc est fortuna mearum,
  Debeat ut lacrymis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis moestissima casu,

Actoris filio: amor Patrocli et Achillis notus est Homeri carmine.

30. *Hectoris ore*) Ore inimici. Summam ac solidam esse laudem, quum quis ab hoste laudatur, docet Arist. lib. I Rhetor. Cios.

31. *Theseus comes iret amico*) *Isset* multi veteres; unus Medic. et Barberinus pro diversa lectione, *comitavit amicum*. Puto *comitaret*; Pont. lib. II, El. 3, 43: *Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas*; Metam. XIII, ex optimis exemplaribus: *Ille tamen vivit, quia non comitavit Vlyssen*; Pont. I, El. 9, 47: *Funera non potui comitare*, atque ita passim Noster: Propertius lib. II, Eleg. 7: *Quod mea si tenerae comitarent castra puellae, Non mihi sat magnus Castoris iret equus.* Ita scribo versus mendosissimos, a Scaligero aliisque frustra tentatos: nam codices vetusti magna ex parte: *Quod si vera meae comitarent castra puellae*, turbato ordine literarum; *tenerae puellae* perpetuum epitheton Nostro plurimis locis. Passeratius aliique coniecturam Scaligeri de *Romanis puellis* adprobarunt. H.

35. *Est etiam miseris pietas*) *In miseris* veteres nonulli. Puto scribendum: *Ista etiam in miseris pietas vel ab hoste probatur*; aut *misero pietas vel in hoste probatur.* Hoc videtur velle Noster. *Est etiam miserisque fides*, Arondel. Heins.

37. *nunc est fortuna mearum*) Duo veteres *non est*, et tum sequenti versu legendum *ullus* pro *nullus*, quomodo Palavinus unus Metam. XIII: *Non haec est fortuna domus.* Heins.

39. *At mea sint proprio quamvis moestissima casu Tempora, profectu facta serena tuo*) Nihil hic sani est: primus Vaticanus et quinque alii, *At mea sunt*; deinde veteres plerique cum primis editionibus, *Pectora pro sensu*. Legendum: *At mea sunt, proprio quamvis moestissima casu, Pectora pro sensu facta serena tuo.* Excerpta Vossii tamen, *pro sensu*: *proventu* Combianus pro diversa lectione: sed puto *post sensus tuos*, ea significatione, qua lib. IV, Eleg. 6, 22: *Mensque mali sensum nostra recentis habet.* Epistola Paridis, *sentis mea vulnera, sentis.* Heins. — Incipit hic novam Elegiam Francof. Leidens. Bernens. et quidam alii. Crispinus vero novam Elegiam inchoat a disticho praecedenti, quo auctore, nescio. Illa autem *pro sensu*, nullum mihi videntur habere sensum. Merula explicat, pro intelligentia tua et doctrina; quosdam etiam ait legere, *pro sensu*

Pectora processu facta serena tuo.
Hoc eventurum iam tum, carissime, vidi,
Ferret adhuc istam quum minor aura ratem.
Sive aliquod morum, seu vitae labe carentis
Est pretium, nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes,
Quaelibet eloquio fit bona causa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipsi:
Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Haec mihi non ovium fibrae, tonitrusve sinistri,
Linguave servatae, pennave, dixit avis:
Augurium ratio est, et coniectura futuri;
Hac divinavi, notitiamque tuli.

tui, nt sit pro auditu nominis tui. Omnia vana, et sine lepore et gratia: agit enim de incremento amici sui, quod olim iam auguratus erat, et nunc obponit suae calamitati, et decremento propriae fortunae: quare legerem: *Pectora processu facta serena tuo*. *Processus* est incrementum, gradus, cuius glossa est *provectus*, *proventus*; Iuvenal. Satyr. I, vs. 38: *In coelum quos evehit, optima summi Nunc via processus, vetulae vesica beatae*. BVRM.

41. *Hoc tibi venturum*) *Hoc eventurum* prim. Polit. prim. Vatic. unus Mediceus, et Rottendorph. bene: alii *ego venturum*, vel *mihi venturum*; Pont. III, Eleg. 4, vs. 113: *Di quorum monitu sumus eventura locuti*. Epicedio Drusi, *Eventura precor*. Mox *minor aura* pro *minus* meliores. H.

42. *istam ratem*) Te ipsum et ingenium.

44. *nemo pluris emendus erat*) *Habendus erat* prim. Vatican. et prim. Palat. *habendus erit* alter Polit. Rottendorph. et duo alii: probe. Sic Cicero Philippica 6: *Pluris hic habetur, quam alibi*; pro aestimatur; Iuvenalis, Satyra 10, ex antiquis codicibus: *Visne salutari sicut Seianus, haberi Tantumdem*; ubi in vulgatis est *habere*. HEINS.

45. *Sive per ingenuas — artes*) artes liberales, ingenuis dignas.

48. *Scena manet dotes*) Dotes istae aliquando magno theatro spectabuntur. BERSM.

49. *Hoc mihi*) *Haec* meliores. H. — *Hoc mihi non ovium fibrae*. Non divinavi haec, tanquam haruspex, ex animalium extis: inde extispices, extispicium. *Tonitrusve sinistri*. Divinabant etiam per fulgura, quae observabant. Laeva (auctore Plinio) prospera existimabantur, quoniam laeva parte mundi ortus est: tum quae nobis sinistra sunt, ea Superis dextra demitti creduntur; vide Plutarch. Quaest. rom. 78. PONT.

50. *Linguave*) Per linguam avis, intellige oscines, id est, aves quae augurium faciunt; per *pennam* autem designat *praepetes*, quae volatu dabant auguria. MER.

Quae quoniam rata sunt, tota mihi mente tibique
  Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
  Expediit studio lumen abesse meo:
Vtque tibi prosunt artes, facunde, severae,
  Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est: scis artibus illis
  Auctoris mores abstinuisse sui;
Scis vetus hoc iuveni lusum mihi carmen, et istos,
  Vt non laudandos, sic tamen esse iocos.
Ergo, ut defendi nullo mea posse colore,
  Sic excusari crimina posse puto.
Qua potes, excusa; nec amici desere causam:
  Quo bene coepisti, sic pede semper eas.

53. *Quae quoniam vera est*) Prim. Polit. prim. Vatic. prim Pal. et Rottendorph. *rata est*; in Vatican. pro *est* erat emendatum *sunt*; vere; alter Palatinus *rata sint*; supra Elegia prima: *Quaeque vovet, rata sint*; Epist. Paridis: *Quae rata sint, nec te frustra promiserit opto*: Met. IX: *rata sint sua visa precatur*; sic et passim alibi. HEINS.

56. *studiis meis*) *Studio meo* scripti. H. — *Lumen*. Famam et gloriam.

57. *artes severae*) Vel philosophiam dicit, vel ingenuas disciplinas et studia eloquentiae.

58. *Dissimiles illis*) Quia nostrae artes non sunt severae.

59. *scis artibus illis*) Libris de Arte amandi. Eodem modo excusat se lib. II ad Augustum, vers. 353: *Crede mihi, distant mores a carmine nostro; Vita verecunda est, musa iocosa mea est*. Sic et Catullus ad Aurel. 17, 5: *Nam castum esse decet pium poetam Ipsum, versiculos nihil necesse est*.

65. *Qua potes, excusa*) Multi veteres *Quam potes*; malim etiam *amicam causam* quam *amici*: sic *amicum nomen* Art. Am. I, vs. 585; et *amica lima* Pont. II, El. 4, 17; sic *ungues amici* Iuvenali, Sat. 5, ex antiquis codicibus: *custos adfixus ibidem, Qui numeret gemmas unguesque observet amicos*; ubi *acutos* nunc legitur; *fessos opibus solatur amicis* apud Maronem Acestes, Aen. V, 41, et ibid. 337, ex vetustissimo codice Medic. *Emicat Euryalus, et munere victor amico, Prima tenet*: *dictis solatur amicis* eodem libro. H.

66. *Quo bene coepisti*) Satis haec mihi cohaerere videntur praecedentibus, si transpositis verbis haec elegia in votum de processu et incremento honorum amici desinat, et legatur: *Sic bene coepisti quo pede, semper eas*; vel: *Sic pede coepisti qua bene, semper eas*; ut MSS. plurimi positum τῶν *bene* et *pede* variant. BURM.

ELEGIA X

ARGVMENTVM

Laudat navem Ovidius, quam in sinu Corinthiaco accepit: et quum altera navis diu eumdem cursum tenuisset, quem navis poëtae; quumque postea ex Samothracia solverent, utriusque navigationem, et loca describit. Optat deinde, ut incolumis Tomum navis eum perferat: quod si contigerit, Minervae se agnam immolaturum pollicetur. Postremo Castorem et Pollucem precatur, ut utrique navi adsint.

Est mihi, sitque, precor, flavae tutela Minervae
  Navis; et a picta casside nomen habet.
Sive opus est velis, minimam bene currit ad auram:
  Sive opus est remo, remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu;
  Occupat egressas quamlibet ante rates.

1. *Minervae*) Minervae simulacrum navis insigne et tutela. Solebant enim in navibus Dii pingi, ut Minerva, Apollo, et alii, in quorum tutela esse navem volebant. Non esse idem παράσημον et tutelam navis, et in hac Ovidiana navi, tutelare numen fuisse Minervam, ex consuetudine puppi impositam? galeam autem Minervae, insigne, seu παράσημον navis. — *Tutela Minervae.* Continet haec Elegia breve quoddam hodoiporicum, sive itinerarium poetae, non quidem totius profectionis eius a Roma in Pontum, sed quantum eius ab Hellesponto ad locum exsilii reliquum fuit. Orditur autem a laude navis eius: ac Merula in ea opinione est, ut putet de duabus intelligendum esse; ego de una, eaque sola navi, qua poëta e portu Corinthi in Thraciam usque delatus fuerit, quae deinde per angustias Hellesponti in Propontidem, indeque rursus per Bosporum Thracium in Pontum, atque ita sinistro mari Tomon abierit. Versus autem de duabus navibus supra citatos, metaphorice accipio, ut puppis altera, pro cursu, serie, itinere terrestri ponatur, eo scilicet de quo ipse infra dicit: *Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos*, etc. Nam et alibi de diversis profectionis suae viis meminit.

2. *et a picta casside nomen habet*) A galea, quam illa armata gerit, *galeata* appellatur Minerva. Verbum *habet*, non ad Minervam, sed ad nomen navis, referendum videtur: ut intelligamus ipsam navem a picta galea, κορυθαίολον, aut simili aliquo cognomine appellatam fuisse.

Et patitur fluctus, fertque adsilientia longe
  Aequora, nec saevis icta fatiscit aquis.
Illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchris,
  Fida manet trepidae duxque comesque fugae;
Perque tot eventus, et iniquis concita ventis
  Aequora, Palladio numine tuta fuit.
Nunc quoque tuta, precor, vasti secet ostia Ponti,
  Quasque petit, Getici litoris intret aquas.
Quae simul Aeoliae mare me deduxit in Helles,
  Et longum tenui limite fecit iter;
Fleximus in laevum cursus, et ab Hectoris urbe

8. *nec saevis victa madescit aquis*) *Icta fatiscit* duo veteres; quod et in Erfurtano Zinzerlingus invenerat; multi alii *icta madescit*: minus bene; Valerius Flaccus de Halcyonum nido lib. I: *Icta fatiscit aquis donec domus, haustaque fluctu est*: dubito tamen an non et illic *Victa* sit legendum. Certe apud Maronem Aen. I, 120: *Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achatae Vicit hyems*; Tibullus libro I, Eleg. 6: *Heu canimus frustra, nec verbis victa fatiscit Ianua!* Sic codices duo vetusti, non *patescit*; Virg. Aen. I, 122: *laxis laterum compagibus omnes Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt*; idem, Aeneid. IX, vs. 809: *saxis solida aera fatiscunt*. Heins.

9. *primum mihi cognita terris*) *Cenchris*; nam Peloponnesus (auctore Plin. lib. IV, cap. 4) iacet inter duo maria, Aegaeum et Ionium, platani folio similis propter angulosos recessus. Angustia, unde procedit, isthmos appellatur. In eo loco erumpunt e diverso, quae dicta sunt, maria: Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lecheae hinc, Cenchreae illinc, angustiarum termini longo et ancipiti navium ambitu. Sed tamen et *terris* non usque adeo incommode legetur, pro *oris* scilicet acceptum. In *Cenchris* autem etiam figura synizesis admittenda est: ut *Cenchreis* trisyllabum, pro disyllabo in scansione veniat. Mer.

12. *Palladio numine tuta fuit*) Immo *fugit* cum melioribus. Heins.

13. *ostia Ponti secet*) *Ostia* sunt aditus fluminum in mare. Pont.

15. *in mare*) In Hellespontum: nam mare alia aliis cognomina accepit: ubi enim primum se coarctat, *Hellespontum* vocamus; ubi se expandit, *Propontis* dicitur; ubi iterum se pressit, *Thracius Bosporus*; ubi iterum se effundit, *Pontus Euxinus*; qua paludi committitur, *Cimmerius Bosporus*.

17. *Fleximus in laevum cursus*) Ex Hellesponto in Propontidis sinistram partem navigationem fleximus. *Ab Hectoris urbe.* Id est Ilio, quae ex Aegaeo Hellespontum ingredientis erat a dextra, ut sit sensus: quum primum in Aegaeo adhuc navigans, habui Ilium a fronte, flexi iter in laevam partem, ubi erant loca illa, quae statim subiungit. Caeterum illud ausim adfirmare, aut carmina aliqua deesse, aut hanc navigationis de-

Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Inde levi vento Zerynthia litora nactis,
Threiciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac terra brevis est Tempyra petenti:
Hac dominum tenus est illa secuta suum.
Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:

scriptionem falsam esse. Mer. — Micyllus dubitat num idem locus de Lemno potius accipiendus sit, cuius regem aliquando fuisse Actorem Hyginus dicit: ut sit sensus: postquam ad Hellespontum venimus, in laevam fleximus cursum; et ab Actoris urbe, id est insula Lemno, in Imbrum (hanc enim per Imbriam terram accipio) proxime navigavimus, inde in Samothraciam etc. Mic. — Collatis Merula et Micyllo ego nihil me videre fateor, nec Actoris, vel Hectoris urbem scire, quae fuerit: verisimillima mihi Micylli expositio de Lemno videtur. Bvrm.

18. *Imbria terra*) Terram Imbriam eam dicit, quam Selimbriam Plinius, Ptolemaeus, caeterique appellant: illa enim et Perinthus in Propontidis litore fuere; nisi malis intelligere, illum non ingressum fuisse Hellespontum, sed Aegaeum ei vicinum appellasse Hellespontum, ut diximus.

19. *Zerynthia litora nacta*) *Nacti* prim. Vatic. *nactis* Iunianus, hoc est, postquam nacti sumus; unus *vecta;* Combianus pro diversa lectione *natat.* Heins. — *Zerynthia.* Id est, ipsius Thraciae: nam in Thracia Zerynthum fuisse, scribit Lycophron, sacram Hecatae; fuit et Zerynthus in Samothrace insula, unde fortasse regioni nomen dedit Ovidius.

20. *Threiciam Samon*) Samothraciam insulam in mari Aegaeo circa Thraciam.

21. *Saltus ab hac contra*) *Ab hac terra* plerique veterum, quod amplector; nisi quod *ab hac ora* rectius scribetur: pro *Teotyra* veteres plerique *Epira*, vel *Empyra.* Combianus pro diversa lectione *Tempyra*, quomodo et duo alii: recte; Livius lib. XXXVIII, c. 41: *Inde Aeniorum fines, praeter Apollinis, Zerynthium quem vocant incolae, templum superant. Aliae angustiae circa Tempyra excipiunt* (hoc loco nomen est), *non minus confragosae.* Facessat ergo Ortelius, qui cum Merula *Steotora* emendandum censet. Arondelianus, *Temeira.* Heins. — *Saltus brevis.* Traiectus non longus. Mer.

23. *Nam mihi Bistonios*) E Samothracia digressurae erant duae naves, quarum altera, quae Ovidium vehebat, sinistrum Propontidis cursum, altera vero dextrum tenuit. *Bistonios campos.* Threicium litus. *Pede.* Velo: pars pro toto. Mer. — *Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos.* Hunc locum Merula, quum sententiae suae de duabus navibus, de qua a principio meminimus, repugnare videret, *pedem* pro fune, quo vela navium reguntur, *campos* autem pro aequore, sive mari exposuit. At si alteram expositionem recipias, de una navi, eaque sola quae poëtae fuit, qua in hoc loco relicta, in terram egressus ille, reliquum iter, aut partem saltem, per Thraciam itinere terrestri fecerit; sua ac

Hellespontiacas illa relegit aquas;
Dardaniamque petît, auctoris nomen habentem,
Et te, ruricola, Lampsace, tuta Deo.
Quaque per angustas vectae male virginis undas
Seston Abydena separat urbe fretum:
Hincque Propontiacis haerentem Cyzicon oris,

propria significatio verbis manet, neque versus ipse quidquam difficultatis habet.

24. *Hellespontiacas illa reliquit aquas*) Non parum difficultatis etiam hic versus babet, praesertim in verbo *reliquit*; nam quomodo dicamus navem, quae Dardaniam petebat, in ipsis faucibus Hellespouti sitam, Hellespontum reliqnisse? Aut igitur dicamus, deesse loco huic aliquid, vel pro verbo *reliquit*, relegit, aut simile aliquid reponendum esse, ut sit sententia: ego quidem per campos Bistonios proficisci deinceps constitui: illa autem (navis scilicet) Hellesponti relegit, sive repetivit aquas, transeundo scilicet dextrum latus, et petendo Dardaniam in ipsis faucibus sitam etc. Aut certe Hellesponti nomen ita accipiendum, ut eam tantum maris partem significet, quae citra fauces est. Et sic recte intelligitur reliquisse Hellespontum navis, quae, eo iam superato, ipsas fauces ingressa fuit. MICYLL. — *Illa reliquit aquas.* Medonianus *relegit*; puto *peregit*, aut quid simile, nam quomodo reliquit Hellespontum, quae Dardaniam et Lampsacum et Abydum, in ipsis Hellesponti faucibus sitas, aditura sit? H.

25. *Dardaniamque petit*) Dardania urbs fuit in litore Hellesponti sita: nam post Abydum promontorium est Dardanium, et civitas Dardania, 70 stad. ab Abydo distans. *Petit* autem pro petivit ultimam producit, ut verba omnia syncopam habentia. *Nomen auctoris.* Nomen Dardani Iovis filii, qui eam condidit.

26. *Et te, ruricola, Lampsace* etc. Lampsacum etiam pervenit ab urbe Dardania: fuit autem Lampsacus urbs insignis ad mare sita, quae portum optimum habuit: prius *Pitiusa* vocabatur. Per Deum autem *ruricolam* Priapum intellige; qui vir fuit ex Lampsaco urbe Hellesponti, de qua pulsus propter obscoenitatem: vocat autem *Deum ruricolam*, quoniam in hortis colitur.

27. *per angustas undas*) Vastum enim mare praeiacens Asiae, et ab Europa porrecto Chersonesi litore expulsum, angusto meatu irrumpit in terras, septem stadiorum intervallo Europam discludens Asiae; hasque angustias Hellespontum vocant. *Virginis male vectae.* Helles, quae hausta fluctibus periit.

28. *Seston Abydena*) In Europa enim Seston urbem, in Asia Abydon fuisse, scribit Plinius: in medio vero utriusque urbis Hellespontus fuit.

29. *Hincque Propontiacis haerentem Cyzicon oris*) Puto scribendum *Propontiacis surgentem Cyzicon*; nam in edito colle sita erat; Val. Flaccus II, 635 sqq: *Nec procul ad tenuis surgit confinia ponti Urbs placidis demissa iugis; rex divitis agri Cyzicus*; sed et Apollonius Rhodius in eius descriptione: Ἔστι δέ

Cyzicon, Haemoniae nobile gentis opus:
Quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces:
Hic locus est gemini ianua vasta maris.
Haec, precor, evincat, propulsaque flantibus Austris
Transeat instabiles strenua Cyaneas,
Thyniacosque sinus; et ab his, per Apollinis urbem,
Alta sub Anchiali moenia tendat iter:

τις αἰπεῖα Προποντίδος ἔνδοθι νῆσος, Τυτθὸν ἀπὸ Φρυγίης πολυληΐου ἠπείροιο, Εἰς ἅλα κεκλιμένη, ὅσσον τ' ἐπιμύρεται ἰσθμὸς Χέρσῳ ἐπιπρηνὴς καταειμένος· ἐν δέ οἱ ἀκταὶ Ἀμφίδυμοι· κεῖνται δ' ὑπὲρ ὕδατος Αἰσήποιο. Recte autem addit *Haemoniae gentis opus;* nam ab Aeneo Thessalo Cyzici partem exstructam fuisse nos docet scholiastes Apollonii. Posset et *vergentem* legi in Nasone: nam declivem Valerius describit. HEINS.

30. *Cyzicon Haemoniae nobile*) Cyzicos oppidum fuit ad Propontidem: quod (ut Florus scribit) fuit nobile arce, moenibus, portu, turribusque marmoreis: Asiaticae plagae litora lustravit. MER. — In hac urbe fuit religiosum magnae matris delubrum. CIOF. — *Gentis.* Gentis Thessalae, propter Cyzicum Thessalum, et Minyarum unum, ut diximus. Minyae enim familia fuit, quae olim Orchomenon in Boeotia tenuit: postea in Thessaliam migravit ad Iolcum: unde Argonautae orindi sunt. — *Cyzicon Haemoniae.* Cyzicum, Haemoniae gentis, hoc est, Thessalorum opus vocat, non quod Cyzicus ipse ex Minyis, sive Thessalis unus fuerit, sed quod pater Cyzici Aeneus Thessalus natione fuit.

31. *Quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces*) A Cyzico se deinde venisse dicit ad Thracium Bosporum, in cuius litore sinistro ad Pontum Euxinum navigantibus erat Byzantium, urbs quum a natura loci munitissima, tum ad fertilitatem omnium rerum opportunissima.

32. *gemini maris*) Propontidis et maris Euxini: inter quae maria sunt fauces, quae Thracius Bosporus appellantur.

33. *propulsaque fortibus Austris*) *Flatibus Austri* veteres magna ex parte: Medonianus *flatibus Austris:* scribe *flantibus Austris*, ut apud Statium Theb. lib. XI, vers. 42 sqq: *ceu circumflantibus Austris Alternus procumbit ager:* si quis *flatibus Austri* malit, ecce paria Met. VII, vs. 532: *Lethiferis calidi spirarunt flatibus Austri.* Ita enim codices nonnulli antiqui; lib. XI, vers. 664: *Auster et ingenti iactatam flumine solvit.* Cicero Cornificio lib. XII Epist. *Auster adversus maximo flatu me ad tribules tuos Rhegium retulit.* H.

34. *instabiles Cyaneas*) In Ponto duae sunt, mille et quingentis passibus ab Europa, quatuordecim millibus ab ostio, Cyaneae, ab aliis *Symplegades*, id est concurrentes, appellatae: traditaeque fabulis inter se concurrisse, quoniam parvo discretae intervallo, ex adverso intrantibus geminae cernebantur.

36. *Alta sub Anchiali moenia tendat iter*) *Tendat iter* sex meliores; pro *Alta* primae editiones, prim. Polit. prim. Vatic. prim. Pal. et tres

Inde Mesembriacos portus, et Odesson, et arces
Praetereat dictas nomine, Bacche, tuo;
Et quos Alcathoi memorant a moenibus ortos,
Sedibus his profugum constituisse Larem:
A quibus adveniat Miletida sospes ad urbem,
Offensi quo me compulit ira Dei.
Hanc si contigerit, meritae cadet agna Minervae:
Non facit ad nostras hostia maior opes.
Vos quoque, Tyndaridae, quos haec colit insula, fratres,
Mite, precor, duplici, numen, adeste viae.

alii, *Vecta*; septem *Apta*; quinque *Acta*; unus *Antra*; alius *Arcta*; latet mendum. Forte *Lecta*, ut *legere litus*. HEINS. — Praefert Burm. *Acta*, si ita distinguatur: *et ab his per Apollinis urbem Acta, sub Anchiali moenia tendat iter.* — Anchiala, seu Achialia, seu Anchialos, castellum fuit ab Apolloniatis conditum, quae et *Pollonia* dicebatur: fuit autem in ora Getici litoris.

37. *Inde Mesembriacos portus*) Ab Anchialo, inquit, navis mea in portum Mesembriacum perveniat: Mesembria enim, Megarensium fuit colonia: quam antea *Menebram* vocabant. *Et Odesson.* Ita appellant eam urbem, Milesiorum coloniam.

38. *dictas nomine, Bacche, tuo*) Dionysiopolim dicit, quae urbs fuit in eadem ora.

39. *Et quos Alcathoi*) Calatim urbem videretur designare poëta, quae in litore Getico sita, antea vocabatur *Acervetis*. *Alcathoi moenibus.* Septem *Alcathoes*; alii *Alcathois*. HEINS.

40. *profugos constituisse Larem*) *Lares* plurimi veterum; sed lego *profugum larem*; Met. III, vs. 539: *Hac Tyron, hac profugos posuistis sede penates.* HEINS.

41. *ad urbem Miletida*) Ad urbem Istropolim, a Milesiis conditam. Ea autem a sacro Istri ostio occurrebat ad stadia quingenta: inde dextrorsum habenti litus fuit Tomos oppidulum alterum, ad 250 stadia: de quo hic magis placet intelligas, quam de Istropoli; nam eius exsilii locus fuit Tomos, non Istropolis. MER. — *Miletida.* Tomi enim Milesiorum colonia. Ex hoc carmine coniicio, Ovidium hunc suam et a se tam laudatam navem rursus conscendisse. Quorsum enim optaret, ut sospes Tomos contingeret? PONT. — *Miletida urbem.* Malo *Milesida*; nam a Mileto Milesius deducitur. HEINS.

42. *contulit ira*) *compulit* ex quinque scriptis; et sequenti versu *contigerit* pro *contigerint*, probe complures; quidam *Hoc*, vel *Hic.* Lege *Hanc si contigerit.* HEINS.

43. *cadet agna Minervae*) In lib. IV Metamorph. vaccam Minervae solitam mactari ait. Sed iam quum in exsilium proficisceretur, eam pecuniae vim, qua vaccam emere posset, non habebat: ideo agnam offert, utpote cuius beneficio salvus eo pervenerit. CIOFAN.

45. *Vos quoque, Tyndaridae*) Castor et Pollux, numina nautica. MER.

Altera namque parat Symplegadas ire per arctas,
  Scindere Bistonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos, loca quum diversa petamus,
  Illa suos habeat, nec minus illa suos.

ELEGIA XI

ARGVMENTVM

Excusat se Ovidius, si quid forte in eius carmine incultum fuerit, et minus elegans; culpamque huius rei omnem reiecit in tempestatem et fluctus, quibus obstrepentibus se haec scripsisse narrat.

Litera quaecumque est toto tibi lecta libello,
  Est mihi sollicitae tempore facta viae.
Aut hanc me, gelidi tremerem quum mense decembris,
  Scribentem mediis Hadria vidit aquis:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon,
  Alteraque est nostrae sumta carina fugae.

47. *Symplegadas ire per altas*) Vterque Politiani, prim. Vatic. multique alii, *per arctas*, optime: Priscianus Periegesi, *hic sunt Symplegades arctae*; et postea: *E regione iacet locus hic Symplegados arctae*. Seneca, Hercule Furente, vs. 1210: *quae pontum Scythen Symplegas arctat*. Statius Theb. V, *ora sunt Cyaneis arctata vadis*. Sequenti versu, *Bistonidas aquas* pro *Bistonias* primus Vaticanus; sic lib. II de Ponto, Eleg. 9, vs. 54: *Bistonis ingenio terra superba tuo est*. Mox malim *loca quum diversa petantur*, quam *petamus*. H.

ELEGIA XI

3. *Aut haec me, gelido tremerem quum mense decembri*) *Hanc* meliores; *decembris* etiam prim. Vatican. Barberin. et Rottendorph. Lege *gelidi decembris*; sic lib. II, vers. 491, bene codex vetus: *Talia luduntur fumosi mense decembris*; ubi *fumoso decembri* nunc circumfertur.

4. *Hadria*) Mare Hadriaticum, ita appellatum ab Hadria urbe Illyrico mari proxima: vide Plinium lib. III, cap. 16.

5. *Isthmon bimarem*) Peloponnesi Isthmum, qui alluitur mari Aegaeo et Ionio. *Isthmus* autem dicitur ea terrae angustia, quae inter duo maria iter porrigit ad Chersonesum, ut diximus.

6. *nostrae fugae*) Mihi in exsilium proficiscenti. CIOFAN.

Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
  Cycladas Aegaeas obstupuisse puto:
Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
  Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor huic studio, sive huic insania nomen,
  Omnis ab hac cura mens relevata mea est.
Saepe ego nimbosis dubius iactabar ab Haedis;
  Saepe minax Steropes sidere pontus erat:
Fuscabatque diem custos Erymanthidos Vrsae;
  Aut Hyadas seris auxerat Auster aquis:

8. *Cycladas Aegaeas obstupuisse puto*) Cyclades insulae sunt in mari Aegaeo, quas duodecim tantum fuisse scribit Strabo. Dictae autem sunt, quod circa Delum *in cyclon*, id est in orbem, sitae sunt, ut Plinius scribit. MER.

10. *ingenium non cecidisse*) Ingenio nihil perniciosius moeroribus et angoribus, quibus illius vis omnis exeditur. PONT.

11. *Seu stupor* etc. Hic versus legitur in antiquo lapide apud Gruterum pag. 636, hoc modo: *Seu stupor huic studio est, sive est insania nomen, Omnis ab hac cura cura levata mea est.* In Moreti lib. est, *sive huic insania nomen*, quod placuit Heinsio, non mihi: *mens relevata fuit* Francof. BVRM.

13. *ab Haedis nimbosis*) Ab Haedis nimbum et tempestatem inducentibus; hi autem in ortu et occasu tempestatem, pluviamque faciunt.

14. *Saepe minax Steropes*) Pleiades intelligit. Fuit autem Sterope una ex septem Pleiadibus, quae fuere filiae Pleiones et Atlantis. Hae *Vergiliae* a nostris appellantur, quod in vere oriuntur.

15. *custos Erymanthidos Vrsae*) Arctophylaca intelligit, in cuius zona est stella Arcturus, cuius ortus et occasus tempestates gravissimas facit.

16. *Aut Hyadas seris hauserat Auster aquis*) *Auxerat* libri nonnulli; sed frustra: videtur enim ad nomen Austri alludere. Statius de tempestate Theb. IX, vs. 460 sq: *quum Pleiadas haurit, Aut nigrum trepidis impingit Oriona nautis.* Pro *seris aquis* plerique veteres, meliores certe, *saevis.* Scribi aliquando placebat: *Aut Hyadas pluviis hauserat Auster aquis;* sive *auxerat.* Sic Arte Amat. lib. III, 174: *Nec tepidus pluvias concitat Auster aquas*; hinc *pluviae Hyades* Senecae Medea: *nondum pluvias Hyadas poterat vitare ratis.* Ita optimus Medic. quomodo viri docti coniecerant: nam Hyades ἀπὸ τοῦ ὕειν dictae: vide Nostrum Fast. lib. V, vs. 166; sed et *saevae aquae* pro procellosis: hinc *nimbosa Hyas* Claudiano, *Hyas inserena* dicta Statio: sic praecedenti elegia de nave, *nec saevis victa fatiscit aquis*; sic et *saevi venti*, *turbines*, *procellae saevae* ac *tempestates* apud poëtas passim. Putabam aliquando *paverat Auster.* Rutilius sub finem lib. I, de Oceano, ubi et Hyadum mentio: *Sive alio refluus nostro colliditur orbe, Sive corusca suis sidera pascit aquis.* HEINS. — Tauri caput

Saepe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
Carmina ducebam qualiacumque manu.
Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes,
Inque modum tumuli concava surgit aqua:
Ipse gubernator, tollens ad sidera palmas,
Exposcit votis, immemor artis, opem.
Quocumque adspicio, nihil est, nisi mortis imago,
Quam dubia timeo mente, timensque precor:
Adtigero portum, portu terrebor ab ipso;
Plus habet infesta terra timoris aqua.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro,
Et faciunt geminos ensis et unda metus.
Ille meo vereor ne speret sanguine praedam;
Haec titulum nostrae mortis habere velit.
Barbara pars laeva est, avidae succincta rapinae,
Quam cruor, et caedes, bellaque semper habent.

conspersum est stellis frequentibus, quas stellas Graeci Hyadas vocitare consueverunt *a pluendo*: vide Gellium lib. XIII, cap. 9. MER. — *Hauserat aquis*; pro exhauserat, et quasi evacuaverat aquis, ὑπερβολικῶς. Aut certe καθ' ὑπαλλαγήν, ut sit dictum pro, Hyades hauserant, hoc est, adtraxerant, et concitarant Austrum et pluvias. MIC. — *Seris auxerat*. Ita nostri codd. Regg. A et B; quod servo: *seris*, gravibus, diris: *auxerat*, quia Auster, ventus pluvius, pluviarum Hyadum imbres auget.

19. *contenti strident Aquilone rudentes*) *Stridunt* meliores ἀρχαϊκῶς; Fast. VI, 40: *Causa quod horrenda stridere voce solent*; *distenti* etiam *rudentes* est in Barber. et mox tres codices *cumuli* pro *tumuli*. H.

31. *Barbara pars laeva est*) Designat Thraciae litus, quod Ponto adluitur; quod scribit Strabo desertum esse, petrosum, importuosum. MER. — *Avida substructa rapinae*. Alii leg. *Avidae submissa*, etc. dedita et quasi mancipata. BERSM. — *Barbara pars laeva est*. Intelligamus, hanc Elegiam statim post superiorem scriptam, quum ex Samothracia ipsam Thraciam veheretur poëta: Barbarosque dici eos, qui in ora Thraciae ad laevam habitarint. Aut certe, ut ponamus, per Thraciam parte saltem aliqua fecisse pedibus iter poëtam, posteaque ad navem reversum: atque ita tamen Elegiam hanc scripsisse. MICYL. — *Avidae substructa rapinae*. Vterque Palatinus multique alii, *substrata*; prim. Valic. atque septem praeterea *subtracta*; totidem *obiecta*, ut forte sit scribendum *avidaeque subiecta rapinae*, vel *instructa*. HEINS. — Vossiana excerpta habent *avidae succincta*, quod maxime placet; *succincta* enim est pro parata, prompta ad praedas agendas. BVRM.

Qumque sit hibernis agitatum fluctibus aequor,
  Pectora sunt ipso turbidiora mari.
Quo magis his debes ignoscere, candide lector,
  Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
Non haec in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
  Nec, consuete, meum, lectule, corpus habes.
Iactor in indomito, brumali luce, profundo;
  Ipsaque caeruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hyems, indignaturque, quod ausim
  Scribere, se rigidas incutiente minas.
Vincat hyems hominem; sed eodem tempore, quaeso,
  Ipse modum statuam carminis, illa sui.

36. *Si spe sint, ut sint*) *Si spe sunt, ut sunt*, meliores; et mox *scripsimus* pro *scribimus*. Puto: *Si spe sunt, ut erunt, inferiora tua*; infra IV, 1, vs. 1: *Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis*. Heins.

38. *Nec, consuete, meum, lectule, corpus habes*) Antiqui meditationi, aut scriptioni operam daturi, in lectulis suis lucubratoriis se componebant.

44. *modum carminis*) Finem scribendi. — *Illa sui.* Illa hyems statuat modum sui, id est, desinat saevire.

PVBLII OVIDII NASONIS

TRISTIVM

LIBER SECVNDVS

ELEGIA VNICA

ARGVMENTVM

Precatnr Augustum Ovidius, ut, si non reditum velit, mitius tamen ac tutius exsilium concedat; dicitque se tentare, si forte carmina, quae illi antea nocuere, nunc possint salutem reddere: qnemadmodum Achillis hasta, quae Telephum et vnlneravit et sanavit. Longo igitur et artificioso carmine conatur Caesarem placare, ostendens se multa de eo scripsisse; enumeratqne poëtas alios quam plurimos, qui nunquam ulla clade adfecti sunt, quamvis mordacia, aut turpia poëmata ediderint.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
  Ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur modo damnatas repeto, mea crimina, Musas?
  An semel est poenam commeruisse parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
  Omine non fausto femina virque, mea:
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
  Iam demum visa Caesar ab Arte meos.

5. *cognoscere vellet*) *Vellent* meliores, nisi quod in Hamburgensi *velles;* quinque alii *possent.* Proximo versu pro *meo* reponendum *mea;* videlicet carmina: atque ita Puteaneus codex; Patavinus *meae.* Distichon hoc, ne quid dissimulem, genuinae notae non esse habeo persuasum. Heins.

8. *Iampridem invisa*) *Iampridem visa* multi veteres; quatuor meliores, *Iam demum visa;* quod sequor.

Iusserat et Phoebo dici, quo tempore ludos
  Fecit, quos aetas adspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Caesar,
  Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem iusta est, nec me meruisse negabo:
  Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccassem, quid tu concedere posses?
  Materiam veniae sors tibi nostra dedit.
Si, quoties homines peccant, sua fulmina mittat
  Iupiter, exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit, strepituque exterruit orbem,
  Purum discussis aëra reddit aquis.
Iure igitur genitorque Deûm rectorque vocatur;
  Iure capax mundus nil Iove maius habet.
Tu quoque, quum patriae rector dicare paterque,

pertores esse credantur. Itaque omni iam foetu agrorum coacto, ab hominibus hos Deos coli, quasi vitae cultioris auctores, et terram Opem, *cuius ope humanae vitae alimenta quaeruntur. Huic Deae sedentes vota concipiunt, terramque de industria tangunt, demonstrantes ipsum matrem terram esse martalibus adpetendam. Opi turrigerae.* Opi coronam turritam gerenti. Ea enim est terra, ut diximus: cui superpositae sunt civitates, quas insignitas turribus constat, ut etiam Servius scribit. MER.

25. *Iusserat et Phoebo dici*) Seculares ludos designat, qui fiebant post centum annos: Horat. in carmine, quod de secularibus ludis cantatum est, id tempus hoc modo designavit, Epod. vs. 21 sqq. vulgo ad calcem: *Certus undenos decies per annos Orbis ut cantus, referatque ludos Ter die claro, totidemque grata Nocte frequentes.* Quibus versibus patet, seculares ludos centesimo decimo anno *fieri* solitos. Ludi autem celebrabantur omnibus theatris omnium generum, et sacrificia templis omnibus fiebant noctu pariter, atque interdiu. Primus autem Valerius Publicola consul post reges exactos, seculares ludos instituit. MER. — *Iusserat et Phoebo dici.* Canebatur carmen seculare Apollini et Dianae, tanquam diis ἀλεξικάκοις et ἀποτροπαίοις, malorum depulsoribus. PONT. — *Quo tempore ludos Fecit.* Ludos seculares intelligit qui Dione teste l. 54, an. V. C. DCCXXXVI, quinto celebrati sunt. Alludit autem hoc loco poëta ad praeconis consuetudinem, qui convocato ad horum ludorum spectacula populo, ita dicebat: Hos ludos qui facturi sunt, nemo vestrum vidit, nec visurus est.

28. *ab ingenio meo*) Erga me virum ingeniosum. CIOF.

35. *Nunc ubi*) *Hic ubi* plerique. HEINS.

Vtere more Dei nomen habentis idem.
Idque facis: nec te quisquam moderatius unquam
Imperii potuit fraena tenere sui.
Tu veniam parti superatae saepe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos et honoribus au tos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum:
Quaeque dies bellum, belli tibi sustulit iram;
Parsque simul templis utraque dona tulit:
Vtque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem;
Sic, victum cur se gaudeat, hostis habet.
Causa mea est melior, qui nec contraria dicor
Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina iuro,
Per te, praesentem conspicuumque Deum,
Hunc animum favisse tibi, vir maxime: meque,
Qua sola potui, mente fuisse tuum.
Optavi peteres coelestia sidera tarde;
Parsque fui turbae parva precantis idem.
Et pia tura dedi pro te: cumque omnibus unus
Ipse quoque adiuvi publica vota meis.
Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,

40. *Vtere more Dei*) More Iovis post tonitrua serenitatem inducentis; ex quo latenter reditum precatur. *Nomen habentis idem.* Perperam in multis, *numen*; Fast. II, 131, ad Augustum: *Hoc tu per terras, quod in aethere Iupiter alto, Nomen habes; hominum tu pater, ille Deum.* HEINS.

43. *Tu veniam parti superatae saepe dedisti*) Nam Tranquillus ita scribit in Augusto: *Clementiae civilitatisque eius multa et magna documenta sunt, ne enumerem quot, et quos diversarum partium venia et incolumitate donatos, principem etiam in civitate locum tenere passus sit.*

46. *Vidi, qui tulerunt in caput arma tuum*) Consule Sueton. in vita Aug.

49. *quod vicerit hostem*) Rectius alii *quia.* HEINS.

50. *Sic cur se victum*) Sic hostis tuus cognoscit se victum iusta de causa. MER.

53. *per tertia numina*) Per aquas. Potius coelum intellige. CIOF. Quae melior interpretatio; sic enim lib. III Amor. Eleg. 8, vs. 49 sq: *Quid tibi cum pelago? terra contenta fuisses: Cur non et coelum, tertia regna, petis? — Per ter tria numina* legere Casaubonium notavit Francius. BVRM.

Mille locis plenos nominis esse tui?
Inspice maius opus, quod adhuc sine fine reliqui,
In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri praeconia nominis illic:
Invenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus maior fit gloria, nec quo,
Vt maior fiat, crescere possit, habet.
Fama Iovis super est; tamen hunc sua facta referri,
Et se materiam carminis esse, iuvat:
Quumque Gigantei memorantur proelia belli,
Credibile est laetum laudibus esse suis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuasque
Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
Sic capitur minimo turis honore Deus.
Ah ferus, et nobis nimium crudeliter hostis,
Delicias legit qui tibi cumque meas!
Carmina ne nostris sic te venerantia libris

62. *plenos nominis esse tui*) Duo veteres *numinis*, quum *vestri praeconia nominis* paulo post iterum sequatur, vel *tanti nominis*, ut Gottorphianus. HEINS.

63. *Inspice maius opus*) Adspice Metamorphosin.

64. *In non credendos corpora versa modos*) Ad Diogenem τὸν τὰ ἄπιστα γράψαντα videtur respexisse; e quo in Metam. inter caeteros haud dubie quaedam desumserat. Meminit illius Epiph. Dan. Heins. BVRM.

65. *Invenies vestri* etc. Laudat in metamorphosi, et in calce potissimum, Iulium Caesarem, et Aug.

69. *Fama Iovis superest*) Heinsius errat, qui putat scribendum esse, *Fama Iovi par est;* quia cum Iove Caesarem confert non raro, ut paulo ante iam partim vidimus; et simile mendum Gratii codices insedit, ubi legendum *Vix oneri par illa suo* pro *super*; apud Stat. de Thiodamante VIII, 285: *Seque oneri negat esse parem;* Val. Fl. I, 110 sq, de Hyla: *Velit ille quidem, sed dextera nondum Par oneri, clavaeque capax.* — Nihil clarius: *Fama Iovis est supra* omnes; tamen laudari ipse gaudet.

73. *Te celebrant alii*) Maronem inprimis designat. MER.

78. *Delicias meas*) Vel libros Amorum, vel certe amatoria praecepta intellige.

79. *Carmina ne nostris sic te venerantia libris*) Plurimi veterum *quo te venerantia*, vel *quae*, vel *quoque*. Sed meliores *quae*. Nonnulli etiam pro *ne*, *nunc* agnoscunt, et sequenti versu *Indicio* pro *Iudicio*, et *possunt* pro *possint*. Sed quo te vertas, omnia

Iudicio possint candidiore legi.
Esse sed irato quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Quum coepit quassata domus subsidere, partes
In procliuatas omne recumbit onus:
Cunctaque, fortuna rimam faciente, dehiscunt;
Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt.
Ergo, hominum quaesitum odium mihi carmine, quaque
Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At, memini, vitamque meam moresque probabas
Illo, quem dederas, praetereuntis equo.
Quod si non prodest, et honesti gratia nulla

subobscura sunt. Quare et hoc distichon inter spuria numeretur. Heins.

81. *Esse sed irato*) Ostendit latenter multos, et eum potissimum, qui legit eius delicias Caesari, fuisse sibi iratum, propterea quod sciebat eum esse Augusto infestum. Vel certe dicit se omnibus fuisse invisum, posteaquam eius carmen damnavit Augustus.

86. *Ipsa suo quaedam pondere tracta ruunt*) *Quondam* meliores; deinde *tecta* sex libri, quod sequor: etsi hoc distichon etiam sit inter suspecta, quod versibus duobus superioribus iam sit complexus ea, quae hoc continentur. Heins.

89. *At, memini, vitamque meam*) *Mei* in plerisque scriptis.

90. *praetereuntis equo*) Probasse mores ipsius argumento esse ait, quod ab eo, ut censore, equo donatus sit. Loquitur autem de equo transvectionis. Dionysius lib. VI, scribit, in honorem adparitionis Castorum, illiusque victoriae, quae ad lacum Regillum parta est, equis sedentes transvehi, incipientes a templo Martis extramurano, perrexisse per forum, iuxta aedem Castoris. Fiebat autem haec transvectio idib. Quintilibus, quo die apud lacum Regillum prospere pugnatum est, Castore et Polluce auxiliantibus. In transvectione autem equites vehebantur, coronati olivarum ramis, indutique trabeis punicei coloris, secum gestantes ornamenta, praemiaque omnia fortitudinis, quaecumque in proeliis ob rem bene gestam a ductoribus suis accepere.

91. *Quod si non prodest*) Hic denuo grassatus est interpolator nescio quis. Certe versus hic cum sequenti semibarbarus est. Pro *gloria* quatuor scripti *gratia*, quod praestat. Pro *crimen adeptus*, quod latinum vix est, forte *adortus* est scribendum, ut ap. Virg. Aen. VI, 386: *Simulato numine Bacchi, Maius adorta nefas;* ubi tamen *adorsa* in nonnullis scriptis. Sed meliores pro vulg. stant; Pont. lib. II, Eleg. 2, vers. 15 sq: *Est mea culpa gravis, sed quae me perdere solum Ausa sit, et nullum maius adorta nefas.* Ita libri veteres; sic *maris aequor adorti* Val. Flacco lib. I; et *tantum aequor adorti*, lib. IV. Sed ne sic quidem hoc

Redditur, at nullum crimen adeptus eram.
Nec male commissa est nobis fortuna reorum,
Lisque decem decies inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine iudex,
Deque mea fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
Iudicio tutus non semel esse tuo.
Vltima me perdunt; imoque sub aequore mergit
Incolumem toties una procella ratem:
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: sed omnes
Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?

distichon genuinum esse ausim adseverare. H.

93. *Nec male commissa est*) His duobus versibus designat se poeta centumvirum fuisse. In eo enim iudicio causae testamentariae, et haereditariae, criminalesque etiam audiebantur. Centumviri autem a numero virorum dicebantur. Nam quum Romae essent quinque et triginta tribus, terni ex singulis tribubus eligebantur ad iudicandum: et licet quinque supra centum fuerint, tamen ut facilius nominarentur, centumviri sunt dicti. Eorum vero iudicium *centumviralis hasta* nominabatur: quod posita in foro hasta, centumviri iudicabant. *Fortuna reorum*. Sors eorum, qui centumvirali iudicio subiiciebantur.

94. *Vsque decem decies*) Tò *Vsque* frivolum et otiosum hoc loco: duo veteres *Vtque*; unus *Vixque*. Scribe omnino: *Lisque decem decies inspicienda viris*. Centum viros litibus iudicandis designat. Ne dubita de hac restitutione. Heins.

95. *Res quoque privatas statui*) Hic Ovidius videtur ostendere, se ex quarta decuria iudicem, hoc est, triumvirum electum, iudicasse de levioribus summis: per centumvirale iudicium docet, se iudicia publica; per privatas vero causas, privata etiam iudicia triumvirum exercuisse. — Nihil aliud vult, nisi se etiam inter iudices adlectum, quos praetor in causis privatis dare solebat. Omnia confundit ignorantià antiquitatis Merula, inepte adserens Ovid. iudicem ex quarta decuria fuisse, et triumvirum electum. Triumvir fuit; sed illi non iudicabant. Burm.

99. *Vltima me perdunt*) *Produnt* unus gallicus; sic infra hoc ipso libro, vs. 207, Combianus: *Prodiderint quum me duo crimina*. Heins.

103. *Cur aliquid vidi?*) De causa relegationis Ovidii multi multa scripsere; in quibus non deest, qui credat eum vidisse Augusti incestum cum filia Iulia. Et crebrius et gravius hanc noxam deplorat, quam illam alteram, cui stultitiae nomen imponit.

104. *Cur imprudenti cognita culpa mihi est*) *Cognita causa* veteres octo,

Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam:
Praeda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est;
Nec veniam, laeso numine, casus habet.
Illa namque die, qua me malus abstulit error,
Parva quidem periit, sed sine labe, domus.
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut aevo
Clara, nec ullius nobilitate minor;
Et neque divitiis, nec paupertate notanda:
Vnde fit in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus, vel censu parva, vel ortu;
Ingenio certe non latet illa meo.
Quo videar quamvis nimium iuveniliter usus,
Grande tamen toto nomen ab orbe fero.
Turbaque doctorum Nasonem novit, et audet
Non fastiditis adnumerare viris.
Corruit haec igitur Musis accepta, sub uno,
Sed non exiguo, crimine lapsa domus:
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo laesi
Ematuruerit Caesaris ira, queat.
Cuius in eventu poenae clementia tanta est,
Vt fuerit nostro lenior illa metu.

ut cognitor in causa aliqua fuisse videatur, et hoc etiam nomine offenderit Augustum; Fast. V, 2: *Non satis est liquido cognita causa mihi.*

105. *Inscius Actaeon*) Conf. Met. III, vs. 175 sqq.

106. *non minus*) Puto *num minus.*

109. *Illa nostra die*) *Namque die* multi, et rectius: nonnulli etiam *meus error.* HEINS.

113. *notanda est*) Τὸ *est* puto delendum cum multis veterum: deinde pro *sit* quidam *fit.* HEINS.

114. *Vnde sit in neutrum conspiciendus eques*) Auctor vitae Pomponii Attici: *Supellex modica, non multa; ut in neutram partem conspici posset.* HEINS.

115. *vel censu*) Vel fortunis. Equestris census erat, quadringenta sestertia, hoc est, decem millia Philippeorum; hodie 35,000 francorum.

122. *Sed non exiguo*) *Sed tamen* prim. Palat. et duo alii. Lege, *Nec tamen.* HEINS.

124. *Ematuruerit*) Matura facta fuerit, et lenita. Et Columella lib. VII: *Et quum maturuit suppuratio, rescinditur ferro*; vide Gell. lib. X, cap. 11.

126. *Vt fuerit nostro lenior ira metu*) *Lenior illa* meliores: recte; nam

Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
  O princeps parce viribus use tuis.
Insuper accedunt, te non adimente, paternae,
  Tanquam vita parum muneris esset, opes.
Nec mea decreto damnasti facta senatus:
  Nec mea selecto iudice iussa fuga est.
Tristibus invectus verbis, ita principe dignum,
  Vltus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immane minaxque,
  Attamen in poenae nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exsul dicor in illo;
  Parçaque fortunae sunt data verba meae.
Nulla quidem sano gravior mentisque potenti

τὸ *ira* praecesserat, et proximo versu denuo iteratur. Leidensis etiam *Venerit ut nostro*, venuste. Heins.

127. *citraque necem*) Citra animadversionem in vitam et fortunas.

130. *Tanquam vita parum muneris esset*) Laudat Caesaris clementiam, cui vita Ovidio concessa parvum beneficium videbatur, nisi etiam illi fortunas suas concessisset.

131. *Nec mea decreto damnasti facta senatus*) *fata* habent quidam; *iudicio damnasti* Moreti; alii *decreto damnatur vita senatu.*

132. *selecto*) Fuerunt enim quatuor decuriae iudicum primo, pluribus discretae nominibus. Namque aliae tribunorum aeris, aliae iudicum. Quidam nongenti, quidam selecti vocabantur; Plin. lib. XXXIII.

133. *ita principe dignum*) *Dignum est* plerique; Buslidianus *a principe dignus.* Puto *ac principe dignis.* H.

135. *quamvis immite minaxque*) *Immane* prim. Polit. et opt. Palatin. Bene. Heins.

137. *Quippe relegatus*) Relegare est, in insulam aliquem, vel in alium locum mittere; differtque exsilium (ut iurisconsultis placet) a relegatione, quod *exsilium* est perpetuum, *relegatio* fit ad tempus. — *Non exsul dicor ab urbe* pr. Palat.

138. *Parcaque fortuna sunt ibi verba meae*) *Paucaque* quinque veteres; *Parvaque* prim. Vatic. et duo alii; pro *ibi* plerique *tibi*; quinque *sunt data*, ut Pont. II, El. 7, 20: *Verbaque fortunae vix puto posse dari*; et Pont. II, El. 1, 5 sq: *Tandem aliquid pulsa curarum nube serenum Vidi, fortunae verba dedique meae.* Sex *sunt tua verba.* H.

139. *mentisque potenti*) Compoli mentis: cuius mens de potestate sua non exiit: uti contra impotens dicitur, qui temperare adfectibus non potest; quique animi commotiones in potestate non habet sua. Cic. ad Famil. IV, ep. 9, *Ferociores impotentioresque;* Cato, de praeda militibus dividenda, non longe a principio: *Domi victa libertas nostra impotentia muliebri.* Sic, *Iuno impotens*; *Aquilo impotens*, qui sine more furit, Horat. III, Od. 30, 3. *Impotentia*

Poena est, quam tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen:
Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
Quae fuerat saevo fulmine tacta Iovis.
Ipse licet sperare vetes, sperabimus aeque;
Hoc unum fieri, te prohibente, potest.
Spes mihi magna subit, quum te, mitissime princeps;
Spes mihi, respicio quum mea fata, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus aequora, non est
Aequalis rabies, continuusque furor;
Sed modo subsidunt, intermissique silescunt,
Vimque putes illos deposuisse suam;
Sic abeunt, redeuntque mei, variantque timores;
Et spem placandi dantque negantque tui.
Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque
Tempora, Romanum si modo nomen amant;
Per patriam, quae te tuta et secura parente est;

quaedam animi a temperantia et moderatione plurimum dissidens, Cicer. Tusculan. quaest. lib. IV; et lib. V: *Distrahuntur in contrarias partes impotentium cupiditates.* Πολλὰ δ' ἀτάσθαλ' ἔρεξα, βίῃ καὶ κράτεϊ εἴκων, Hom. Odyss. Σ, vs. 138. *Sane gravior mentique potenti.* *Sano* liber Strozzae. Scribe *Sano mentisque potenti.* Seneca Thyestes 547: *ferus ille et acer, Nec potens mentis truculentus Atreus.*

142. *Nube solet pulsa candidus ire dies*) Tibullus III, 6, 32: *Venit post multos una serena dies.*

145. *sperabimus: atque Hoc unum fieri*) Lege, *Sperabimus aeque;* nihilominus sperabimus: praeter morem Ovidii in ultimo versu nova periodus incipit. Posset etiam legi *sperabimus usque.* Paulo ante *saevi Iovis* castigatiores, non *saevo fulmine.*

147. *mitissime Caesar*) *Princeps* meliores; et sequenti versu *fata* pro *facta* cum Iuniano ac Vossiano; alibi: *Quum video quam sint mea fata tenacia, frangor.* HEINS.

151. *intermissique silescunt*) *Liquescunt* unus; unde olim Heins. coniiciebat *quiescunt*, ut et in MS; sed nil opus. Catull. XLVI, 2 sq: *Iam coeli furor aequinoctialis Iucundis zephyri silescit auris.* BVRM.

155. *qui dant tibi longa, dabuntque, Tempora*) Scribe, *qui dent tibi;* quod augurantis et voventis est. Confirmat unus Vaticanus. Statius Sylvar. IV, 4, 56 sq: *At tu, si longi cursum dabit Atropos aevi, Detque precor.* Noster Pont. II, 1, 53: *Di tibi dent annos: a te nam caetera sumes.*

Cuius, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
Reddatur gratae debitus urbis amor.
Livia sic tecum sociales compleat annos,
Quae, nisi te, nullo coniuge digna fuit:
Quae si non esset, caelebs te vita deceret;
Nullaque, cui posses esse maritus, erat.
Sospite sic te sit natus quoque sospes; et olim
Imperium regat hoc cum seniore senex:
Vtque tui faciunt, sidus iuvenile, nepotes,
Per tua, perque sui facta parentis eant.
Sic adsueta tuis semper victoria castris,
Nunc quoque se praestet, notaque signa petat;
Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis,

158. *Cuius et in populo*) *Vt in populo* multi veterum: vere; quod et in suis Zinzerlingus invenerat.

161. *Livia sic tecum*) Liviam Drusillam dicit, quam Augustus, repudiata Scribonia, duxit uxorem. Eam a matrimonio Tiberii Neronis, et quidem praegnantem abduxit, dilexitque et probavit unice, ac perseveranter, ut scribit Tranquillus. *Impleat annos.* Meliores *compleat;* Trist. IV, 10, 77: *Et iam compleral genitor sua fata.* Heins.

165. *Sospite sic te sit natus quoque sospes*) Alii aliter. Voss. *Sospite sic tecum sit natus sospes;* quod adridet.

166. *Imperium regat hoc*) Malim *Hoc regat imperium;* et mox cum Iuniano *Vtque tui faciunt;* non *Vt faciuntque tui.* Vossianus etiam bene: *Vtque tui sidus faciunt iuvenile nepotes.* Heins.

167. *Efficiantque tui*) Ordo est: et tui nepotes, *Caius* scilicet, qui in Lycia periit; et *Lucius*, qui Massiliae, ut alibi diximus. Adpositive, sidus iuvenile, efficiant, ut natus Tiberius eat in tua et parentis tui nomina: hoc est, te et patrem Iulium imitetur. Mer.

168. *Per tua perque tui facta parentis eant*) Immo *sui parentis* cum tribus scriptis. Germanicum et Drusum filios Tiberii intelligit; qui de Caio et Lucio interpretantur iamdudum mortuis, toto coelo aberrant. H. — *Per tua facta*, etc. Insistant avi et parentis tui vestigiis, imitando illorum facta. Bersm.

169. *Sic adsueta tuis semper victoria castris*) Victoria Dea fuit, quam Apuleius lib. II Metamorph. *palmarem Deam* appellat.

170. *Nunc quoque se praestet*) Scribe *Huic quoque.* Tiberio nimirum blanditur, ut ex sequentibus satis adparet. Heins.

171. *Ausoniumque ducem*) Tiberium designat, qui, nunciata Illyrici defectione, transiit ad curam novi belli, quod gravissimum omnium bellorum post Punica, per quindecim le-

Ponat et in nitida laurea serta coma;
Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas;
Auspicium cui das grande, Deosque tuos;
Dimidioque tui praesens es, et adspicis Vrbem;
Dimidio procul es, saevaque bella geris.
Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste;
Inque coronatis fulgeat altus equis.
Parce, precor; fulmenque tuum, fera tela, reconde,
Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, pater patriae: nec nominis immemor huius
Olim placandi spem mihi tolle tui.
Nec precor, ut redeam: quamvis maiora petitis
Credibile est magnos saepe dedisse Deos.
Mitius exsilium si das, propiusque roganti,
Pars erit e poena magna levata mea.
Vltima perpetior, medios proiectus in hostes;
Nec quisquam patria longius exsul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Istri,

giones, paremque auxiliorum copiam triennio gessit: quo temporis spatio domuit totum Illyricum: quas ob res triumphus ei decretus est, quem distulit, moesta civitate clade Variana. Nihilominus urbem praetextatus, et laurea coronatus intravit. Potes etiam intelligere (quod magis placet) Germanicam expeditionem, quam Drusus, Tiberii frater et Augusti privignus, suscepit Augusti auspiciis, ut Florus scribit.

174. *Deosque tuos*) Apollinem, Iulium Caesarem, et caeteros Deos, Augusti familiares. Vel ἐκ παραλλήλου dictum, ut idem significet, auspicium et Deos tuos. Mer.

175. *Dimidioque tui*) Propter egregium amorem, quo ducem suum hunc Augustus diligebat, vocat eius dimidium: ut Horat. *Virgilium, dimidium animae suae.* — *Praesens et respicis urbem. Et respicis* quinque; *Praesens et adspicis* sex; duo *praesentem respicis orbem;* unus *praesens hanc respicis.* Heins.

182. *Olim placandi spem* etc. Sensus est; nec immemor huius nominis, nec tolle spem mihi olim tui placandi; ut particula negandi bis repetatur. *Olim*, aliquando. Ciof.

183. *Non precor, ut redeam*) *Nec* meliores. Heins.

187. *Vltima perpetior*) Vitam extrema per omnia duco. *Medios eiectus in hostes. Proiectus* sex veteres. Lib. III, El. 4, 76: *Fidam proiecto neve negate manum.* Trist. V, El. 1, 13: *Sic ego Sarmaticas longe proiectus in oras;* et saepe alibi. Duo *ire actus* pro *exactus.* Heins.

189. *Solus ad ingressus* etc.) Imme

Parrhasiae gelido virginis axe premor.
Iazyges, et Colchi, Metereaque turba, Getaeque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Quumque alii causa tibi sint graviore fugati,
Vlterior nulli, quam mihi, terra data est:
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus et hostis,
Et maris adstricto quae coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri;

egressus, quod plerique veteres agnoscunt; malim tamen *egressum*, ut κακοφωνία vitetur. HEINS. *Septemplicis Istri.* Istri ortus est in Germania; qui per innumeras lapsus gentes, Danubii nomine, immenso aquarum auctu, et unde primum Illyricum adluit, *Ister* appellatur, sexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorum navigabili, in Pontum vastis sex fluminibus evolvitur, quorum nomina Plinius ostendit lib. 4; sed plenius Herodot. — *Ad egressus.* Ad ostia per quae Danubius in mare se exonerat.

190. *Parrhasiae virginis*) Callistus ex Arcadia: quae in ursam mutata a Iove, in septemtrione locata fuit: sic dicta a Parrhasia urbe Arcadiae.

191. *Iazyges*) Iazyges populi fuere Scytharum, quos Plinius scribit campos et plana tenuisse. *Colchi.* Colchi (auctore Dionysio) fuere ad extremum Ponti, Caucaso monte adhaerentes, olim ex Aegypto profecti; *Colchos* accipere etiam eos licet, qui Medeam fugientem persecuti, quum illam adprehendere non potuissent, circa Tomos, et insulas Brigeidas consederunt. *Metereaque turba.* Aut urbem Meteream eam intellige, quam Ptolem. supra Thyram fluvium ponit, penes Daciam, et *Metonium* appellat; aut certe *Neurea*, ut Neuros intelligas, apud quos oritur Borysthenes, ut est auctor Plinius. *Getaeque.* Getas Strabo eos appellatos dicit, qui ad Pontum in orientem vergebant: *Daeos* vero, qui in obpositum versus Germaniam et ad Istri fontes, quos olim *Davos* vocatos fuisse arbitratur.

192. *vix prohib.*) quin invadant nos.

195. *nisi tantum frigus*) hoc carmen in codice vetustissimo ita legitur: *Longius hac nihil est terra, nisi frigus et hostis.* MERVLA. Ita et excerpta Voss. et pr. ed.: *Longius hac terra nihil est, nisi frigus et hostis.* Prim. Polit. *Nisi tantum pontus et hostes.*

196. *adstricto gelu*) Cimmerius Bosporus, qui Asiam ab Europa separat, ita glaciatur, ut mare illud pedibus plerumque pervium sit, ut Plinius ducet: quam glaciem dicit poëta esse paulo ultra terras ad quas relegatus est. Vel certe intellige Ponti partem, quam brumali rigore durari diximus supra.

197. *Hactenus* etc. Vsque ad Danubium: quem dicit esse terminum Romani imperii. Vicina Basternae et Sauromatae hostes occupant. *Euxini sinistri*, Pontici maris, qui est a sinistra navigantibus ad Cimmerium Bosporum. *Est pars Romana.* Est ditionis Romanae.

Proxima Basternae Sauromataeque tenent:
Haec est Ausonio sub iure novissima, vixque
Haeret in imperii margine terra tui.
Vnde precor supplex, ut nos in tuta releges;
Ne sit cum patria pax quoque demta mihi:
Ne timeam gentes, quas non bene submovet Ister;
Neve tuus possim civis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum,
Caesaribus salvis, barbara vincla pati.
Perdiderint quum me duo crimina, carmen et error,
Alterius facti culpa silenda mihi:
Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Caesar,
Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest, qua, turpi crimine tactus,
Arguor obscoeni doctor adulterii.
Fas ergo est aliqua coelestia pectora falli;
Et sunt notitia multa minora tua?
Vtque Deos coelumque simul sublime tuenti,
Non vacat exiguis rebus adesse Iovi;
A te pendentem, sic, dum circumspicis orbem,

198. *Basternae*) Basternae populi fuere ad Oceanum septentrionalem versi. Eos Ptolemaeus scribit fuisse in Sarmatia Europae. Hos Tacitus *Peucinos* nominat, dubitatque Sarmatisne an Germanis adscribat. *Tenent proxima*. Tenent loca Istro vicina.

200. *Haesit*) *Haeret* meliores. H.

202. *pax quoque adenta*) *Demta* duo veteres; quod mollius. Heins.

203. *non bene submovet*) Non bene arcet. Mer.

207. *Perdiderint quum me*) *Prodiderint* Combianus. De quo dixi supra vs. 99. Heins.

209. *Nam tanti non sum, renovem ut tua vulnera, Caesar*) Duri praeter morem Ovidianum numeri: τὸ *ut* a multis abest veterum; quidam etiam *non sum tanti;* et *ut renovem*. Forte scribendum: *Nam tua non tanti est renovare vulnera, Caesar:* vel *renoventur*. Heins.

211. *turpi crimine lectus*) *Carmine factus* meliores magno numero. Malo, *turpi crimine tactus;* hinc taxare et taxatores scenici dicti, quod alter alterum maledictis tangat; vide Festum in *Taxat*. *Turpi crimine laesus* in Arondeliano. Heins.

217. *Ex te pendentem*) *A te* sex: totidem *In te;* nonnulli *De te*. Forte *E te*. Heins.

Effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet imperii, princeps, statione relicta,
Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urget,
Inque tuis humeris tam leve fertur onus,
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis otia nostra tuis.
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda;
Rhaetica nunc praebent, Thraciaque arma, metum:
Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
Parthus eques, timida captaque signa manu.
Nunc te prole tua iuvenem Germania sentit,
Bellaque pro magno Caesare Caesar obit.

218. *inferiora*) Vt fuere mea carmina de Arte amatoria.

223. *advertere numen*) *Lumen* sex veteres; sed nil necesse. Seneca in Thyeste, 131 sq.: *Alpheus stadio notus Olympico Advertat placidum numen*. H. *Ineptis lusibus*. Inepto carmine.

224. *Excutiasque*) *Discutiasque* Servii liber.

225. *Nunc tibi Pannonia est*) Natio ingens circa Istrum; hi *Paeones* a Graecis, a Romanis *Pannonii* appellati fuere: et ab illis inter Illyrios numerabantur; vide Florum. *Nunc Illyris ora domanda*. Post finem bellorum civilium, Aug. (ut Flor. docet) reliqua bella gessit adversum exteras gentes, quae districto circa mala sua imperio diversis orbis oris emicabant: nova quippe pax; necdum adsuetae frenis servitutis, tumidae gentium inflataeque cervices ab imposito nuper iugo resiliebant.

226. *Rhaetica nunc praebent*) Rhaeti ad Italiam usque pertinent, quae supra Veronam et Comum est. *Thraciaque arma*. Thraces quoque cum caeteris desciverant: qui et signis militaribus, et disciplina, armis etiam Romanis adsueti fuerant. Pausanias etiam scribit, nullam nationem, praeter Galliam, Thracia maiorem esse. Hor. II, Od. 16, *bello furiosa Thrace*.

227. *Parthus nunc porrigit arcus*) Augustus (auctore Iustino) finito Hispano bello, in Syriam ad componendum Orientis statum perveuit; metumque Phraati iniunxit, ne bellum Parthiae vellet inferre. Itaque tota Parthia, captivi ex Crassiano, sive Antonii exercitu recollecti, signaque cum his militaria Augusto remissa. Sed et filii nepotesque Phraatis obsides Augusto dati: plusque Caesar magnitudine nominis sui fecit, quam armis alius imperator facere potuisset.

230. *Bellaque pro magno Caesare Caesar habet*) *Obit* prim. Vatic. et optimus Palatin. Livius lib. IV: *Quia duo consules obire tot simul bella nequirent*. Virg. Aeneid. VI, 167: *Et lituo pugnas insignis obibat et hasta*. Val. Flacc. lib. III, 710: *durus obit*

Denique, ut in tanto, quantum non exstitit unquam,
  Corpore, pars nulla est quae labet imperii;
Vrbs quoque te, et legum lassat tutela tuarum,
  Et morum, similes quos cupis esse tuis.
Nec tibi contingunt, quae gentibus otia praestas,
  Bellaque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum,
  Nunquam te nostros evoluisse iocos?
At si, quod mallem, vacuus fortasse fuisses,
  Nullum legisses crimen in Arte mea.
Illa quidem fateor frontis non esse severae
  Scripta, nec a tanto principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria iussis
  Sunt ea, Romanas erudiuntque nurus.
Neve quibus scribam possis dubitare, libellus
  Quatuor hos versus e tribus unus habet:

horrida pugnas. *Obire proelia* etiam occurrit apud Lucretium: decem alii *bella agit*, quod Gronovio lib. II, cap. 3 Observatiunum, merito probabatur. Art. Amat. lib. I, 182: *Bellaque non puero tractat agenda puer;* et Gratius: *Quod nisi et accessus et agendi tempora belli Noveris.* Sic Graecis ἄγειν τὸν πόλεμον. *Degere Bellum* Lucretius, *bellum ducere* Virgilius dixerunt, quomodo *ducere*, *degere*, *agere vitam* Latinis scriptoribus in usu: nisi quod *cernere bellum* nonnulli in Lucretio reponendum esse censent, me non renitente. Posset et *ducere bellum* legi, ut *dugere* primo scriptum fuerit. HEINS. *Bellaque pro magno Caesare.* Sensus est: Drusus bella gerit pro Augusto. Appellat autem Drusum, Augusti privignum, Caesarem; ut etiam Germanicum in Fastis. Alii hoc loco non Drusum, sed Drusi filium ex Antonia Caesaris nepte, quem Augustus octo legionibus apud Rhenum imposuerat, adscribique per adoptionem a Tiberio insserat: ut Tacitus auctor est, lib. I Ann. 3 (vid. vol. I, pag. 14 nostrae Editionis.)

233. *lassat*) *lassant* Lovaniensis; *vexat* alius; *laxat* Bernensis.

234. *Et morum*) Augustus, impetratis a senatu decem adiutoribus, unumquemque equitum rationem vitae reddere coëgit. MER. — *Mores* Lovan. et octo alii: *quos petis* unus.

237. *Miror in hoc igitur*) *Mirer* septem aut octo meliores; et sequenti versu *Nunquam* pro *Vnquam* iidem: recte, si interrogationis notam addas.

239. *At si, quod mallem, vacuus fortasse fuisses*), Quatuor *vacuus tibi forte*; alii multi, etiam ex melioribus, *vacuum fortasse fuisset*: nil muta. HEINS.

« Este procul, vittae tenues, insigne pudoris,
Quaeque tegis medios, instita longa, pedes:
Nil, nisi legitimum, concessaque furta, canemus;
Inque meo nullum carmine crimen erit. »
Ecquid ab hac omnes rigide submovimus arte,
Quas stola contingi vittaque sumta vetat?
At matrona potest alienis artibus uti;
Quoque trahat, quamvis non doceatur, habet.
Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni
Ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcumque adtigerit, si qua est studiosa sinistri,
Ad vitium mores instruet inde suos.
Sumserit annales; nihil est hirsutius illis;
Facta sit unde parens Ilia, nempe leget;
Sumserit, Aeneadum genitrix ubi prima; requiret,
Aeneadum genitrix unde sit alma Venus.

247. *vittae tenues, insigne pudoris*) Virgines designat et innuptas per *vittas*. Vide Turneb. lib. XXIII, cap. 5, et lib. XXIX, cap. 4.

251. *omnes rigidas submovimus*) *Rigide* cum Iuniano et Vaticano fragmento; alius *rigida*. Pont. III, El. 3, 55 sq: *An sit ab his omnis rigide submota libellis, Quam lex furtivos arcet habere viros?* H.

254. *Quodque trahat, quamvis non doceatur, habet*) *Trahatur quoque* prim. Politiani, qui versum mendosum esse opinabatur; prim. Vatic. opt. Palat. aliique nonnulli, *Quoque trahat*; duo *Quaeque*; alius *Quique*.

255. *quia*) *quae* Gryph. Micyll. et alii; *crimine* unus; deinde *promtior*.

257. *est studiosa sinistri*) Studet res in sinistram et contrariam partem accipere, proclivis ad deteriora.

259. *Sumserit annales*) Si sumserit libros gesta pop. Rom. continentes — *nihil est hirsutius illis:* nihil est illis severius; nam rerum gestarum memoriam continent, non voluptuosa, et lasciva. *Hirsuti* autem severi videntur. M. — Et non solum sine ullis ornamentis conscripti sunt annales Romani ab iis quos recensui, sed etiam horridulo ac prisco illo genere sermonis. P. — *Nihil est hirsutius illis*. Alii *istis*. prim. Vaticanus *nihil est irrisimus illis*. Forte legendum: *Sumserit annales (nihil est hirsutius) Enni*. A pluribus enim annales scripti. Recte autem *hirsutius:* hoc est rigidius, severius. Heins.

260. *Facta sit unde parens Ilia*) Quomodo Ilia, seu Rhea Sylvia, gravida a Marte geminos peperit.

262. *Aeneadum genetrix*) Romanorum mater. *Vnde sit*. Vnde ducat originem: eo scilicet alludens, quod et Aeneas ex adulterio Veneris et Anchisae natus fuerit.

Persequar inferius, modo si licet ordine ferri,
  Posse nocere animis carminis omne genus.
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit;
  Nil prodest, quod non laedere possit idem.
Igne quid utilius? si quis tamen urere tecta
  Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem:
  Quaeque iuvans monstrat, quaeque sit herba nocens.
Et latro, et cautus praecingitur ense viator:
  Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur, innocuas ut agat facundia causas;
  Protegit haec sontes immeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
  Constabit nulli posse nocere meum.
At quiddam vitii quicumque hinc concipit, errat;
  Et nimium scriptis abrogat ille meis.
Vt tamen hoc fatear, ludi quoque semina praebent
  Nequitiae: tolli tota theatra iube;
Peccandi causam quae multis saepe dederunt,
  Martia quum durum sternit arena solum.
Tollatur circus; non tuta licentia circi;

265. *Non tamen idcirco*) Distichon suspectum: vs. 243, simile carminis initium. HEINS.

267. *urere tecta Comparat*) Alii *Adparat*, vel *Coeperit*. HEINS.

270. *Quaeque iuvet monstrat*) *Iuvans* prior Politiani; quod placet, ut τῷ *nocens* opponatur. HEINS.

277. *quicumque concipit hoc vitium*) Quicumque existimat hoc, quod carmen possit etiam nocere. — *Et tandem vitium*. Scripti plurimi, *Et quoddam vitium*; primus Polit. et multi alii, *At quaedam vitia*; prim. Vatic. et Palat. *Et quasdam vitiat*; Putean. *At quoddam vitia*; Barberin. *Aut quidquid vitii quique hinc conceperit*: Medon. *At quidam vitium*. Lego *At quiddam vitii*; nam in Arond. *At quoddam vitii*. HEINS.

278. *Et nimium scriptis arrogat ille meis*) *Abrogat* scribe cum multis veterum; quo verbo Livius aliique optimi latinitatis auctores utuntur. Nonnulli etiam *derogat*. HEINS.

281. *quam multis*) *Quae* Richelianus, ut ad theatra referatur. In nonnullis *multi*. HEINS.

282. *sternit durum solum*) Hoc dicit, quia ludi gladiatorii exhibebantur in foro arena constrato. — *Sternat* maxima pars scriptorum; *sternet* unus; *curvum solum* unus.

283. *Tollatur circus*) Idem aper-

Hic sedet ignoto iuncta puella viro.
Quum quaedam spatientur in hac, ut amator eadem
  Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? haec quoque vitet,
  In culpam si qua est ingeniosa suam.
Quum steterit Iovis aede, Iovis succurret in aede,
  Quam multas matres fecerit ille Deus.
Proxima adoranti Iunonia templa subibit,
  Pellicibus multis hanc doluisse Deam.
Pallade conspecta, natum de crimine virgo
  Sustulerit quare, quaeret, Erichthonium.
Venerit in magni templum, tua munera, Martis,
  Stat Venus Ultori iuncta viro ante fores.
Isidis aede sedens, cur hanc Saturnia, quaeret,
  Egerit Ionio Bosporioque mari.

tius in libro primo de Arte amandi vers. 135 sq, ita ostendit: *Ne te nobilium fugiat certamen equorum: multa capax populi commoda circus habet.*

285. *amator eodem Conveniat*) *Eadem* plerique. Heins.

289. *Quum steterit Iovis aede* etc. Quum venerit in aedem Iovis Capitolini, tunc reputabit, quam etc.

291. *Iunonis templa*) *Iunonia* lege ex primis editionibus et Gryphiana. Proximo versu, pro *indoluisse Deam* plerique *hanc doluisse*. Et mox *quaeret* pro *quaerit*. Heins.

293. *natum de crimine*) Natum de lite. Erichthonio nomen impositum ἀπὸ τῆς ἔριδος καὶ χθονὸς, id est, ex certamine atque humo: auctor Lactantius. Fabulam refert Servius, et Ovidius libro Metamorph. secundo.

295. *Venerit in magni templum*) Martis ultoris designat, quod Augustus bello Philippensi pro ultione paterna susceptum voverat; in quo voluit de bellis triumphisque consuli senatum: sanxitque, ut provincias cum imperio petituri ex eo deducerentur, quique victores rediissent, eo insignia triumphorum inferrent. Mer. — *Tua numina*. Quem tu praecipue colis. Pont.

296. *Stat Venus ultori*) Quasi dicat, succurrit adulterium Martis cum Venere. Intelligit autem aedem Veneris genitricis iunctam Martis templo. — *Iuncta viro;* duriores numeri; neque recte Veneris *virum ultorem* Martem dici puto, quum *amator* fuerit, quem *viro* infra vs. 372 opponit. Forte scripserit: *Stat Venus ultori iuncta quid ante fores?* scilicet *quaeret* quid, id est, quare Venus stet ante fores, iuncta ultori.

298. *Egerit Ionio Bosporioque mari*) *Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras, Inachiae Iuno pestem meditata iuvencae*, Virgil. III Georg. 152 sq. Οἶστρον καλοῦσιν αὐτὸν οἱ Νείλου πέλας, Aeschyl. Sup. Φοινήεντι μύωπι βοῶν ἐλατῆρι τυπεῖσα, Co-

In Venere Anchises, in Luna Latmius heros,
In Cerere Iasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes;
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.
At procul ab scripta solis meretricibus Arte
Submovet ingenuas pagina prima nurus.
Quaecumque irrumpit, quo non sinit ire sacerdos,
Protinus hoc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus molles evolvere versus:
Multa licet castae non facienda legant.
Saepe supercilii nudas matrona severi,

luth. Theban. Ιναχις Ἰὼ ... φοιταλέη δὲ πόδεσσιν ἐφ' ἁλμυρὰ βαῖνε κέλευθα. Mosch. Idyll. 2, vs. 44.

299. *In Venerem Anchises*) Lege *in Venere*; et mox *in Luna* et *in Cerere*; quomodo fere primus Vaticanus: sic loqui amat Noster. *Iasion* etiam pro *Iasius* plerique: utrumque rectum est; Met. IX: *Queritur canescere mitis Iasiona Ceres*. H. — *In Luna Latmius heros*. Endymionem designat, a Latmio monte Cariae cognominatum.

300. *In Cerere Iasius* etc. Fuit Iasius, de quo hic poëta intelligit, filius Iovis et Electrae, fraterque Dardani et Armoniae Cadmi uxoris, qui sumta uxore Cybele, Corybantum genuit, a quo Corybantes appellati sunt. Ex Iasio autem et Cerere Plutonem natum fabulae tradunt. Quin in gratiam Iasii constat, frumenti copiam a Cerere dono datam in nuptiis Armoniae. Auctor Diodorus.

303. *Et procul a scripta*) *At procul ab scripta* meliores. Pro *ingenuas manus* quatuor veteres *nurus*. H. — *Ab scripta Arte solis meretricibus*. Ab Arte amandi, quam solis meretricibus scripsimus, reiectis virginibus et matronis.

305. *Quaecumque erumpit*) *Irrumpit*, et *quo* pro *qua* recte multi vetustiores. *Irrumpere* dicebantur qui adyta non initiati subibant. Sic lib. VI Fast. 453, de Metello Vestam ex incendio auferente: *Dixit, et irrupit: factum dea rapta probavit*. Trist. V, Eleg. 1, 78: *Quae tamen irrumpunt, quoque vetantur, eunt*. Pont. I, El. 8, 23: *Nec tamen irrumpo, quo non licet ire*. Sequenti versu pro *haec* quatuor *hoc*; id est, hoc ipso. Quod Grutero et Bersmanno adridebat. H. — *Quaecumque erumpit*. Arguit a simili ream esse illam, quae prohibita et reiecta inspexit eius praecepta: quemadmodum ea quae prohibente sacerdote erupit, quo non licet.

309. *nudas*) Scilicet meretrices, quae nudae Floralia magna licentia celebrabant: fuit autem Flora mulier, quae quum magnas opes quaestu meretricio quaesivisset, populum Romanum scripsit haeredem, certamque pecuniam reliquit, cuius ex annuo foenore natalis eius dies celebraretur editione ludorum, quae Floralia dixerunt: quod quia senatui flagitiosum videbatur, ut scribit Lactantius, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, ut pudendae rei quaedam

Et Veneris stantes ad genus omne, videt.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt;
Nec domino poenae res ea causa fuit.
At cur in nostra nimia est lascivia Musa?
Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum, manifestaque culpa, fatendum est:
Poenitet ingenii iudiciique mei.
Cur non, Argolicis potius quae concidit armis,
Vexata est iterum carmine, Troia, meo?
Cur tacui Thebas, et mutua vulnera fratrum?
Et septem portas, sub duce quamque suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
Et pius est, patriae facta referre, labor.
Denique, quum meritis impleveris omnia, Caesar,
Pars mihi de multis una canenda fuit.
Vtque trahunt oculos radiantia lumina Solis;

dignitas adderetur: Deamque esse finxerunt, quae floribus praeesset, quam prius Chlorim appellatam fuisse scribit Ovidius in Fastis: eamque Zephyro nuptam, quasi dotis loco id accepisse muneris a marito, ut haberet florum omnium potestatem.

312. *Nec domino poenae res ea causa fuit*) De Lenone interpretantur; sed cur Lenoni potius ob id poena decernatur, quum Aedilibus, qui Floralia exhibebant? Quare aut versum hunc adulteratum esse censeo, aut scribendum: *Nec damno scenae res ea visa fuit*. In Combiano, pro diversa lectione, *Roscia causa*. Certe Roscius comoedus librum ediderat, in quo causam histrioniae agebat, eamque comparabat cum eloquentiae studio. Meminit huius scripti Macrobius Saturn. lib. II, c. 4. Sed abruptus nimis sit transitus a Vestalibus ad Roscium. H.

315. *manifestaque culpa fatenda est*) *Fatendum est* veteres multi. H.

318. *Vexata est iterum*) Troia iterum dicitur vexari carmine, quum eius casus et ruina quasi vera clades describitur.

319. *et mutua vulnera fratrum*) Per mutua vulnera fratrum, Eteoclis et Polynicis mortem intellige, qui mutuo ictu cecidere, ut Diodorus scribit, et Statius cecinit, ex quo Thebanum bellum designat.

320. *sub duce quamque suo*) Septem enim reges contra Eteoclem pro Polynice conspirarunt, scilicet Adrastus Argivorum rex, Amphiaraus, Hippomedon, Capaneus, Tydeus, Parthenopaeus, et Polynices, pro quo bellum gestum est, Adrasti ductu et auspiciis. In oppugnatione autem Thebarum, horum ducum unusquisque portam sibi oppugnandam sumserat.

321. *Non mihi*) *Nec* meliores. H.

Traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor immerito; tenuis mihi campus aratur:
Illud erat magnae fertilitatis opus.
Non ideo debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forsitan et dubitem, numeris levioribus aptus
Sim satis; in parvos sufficiamque modos.
At si me iubeas domitos Iovis igne Gigantas
Dicere, conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii est immania Caesaris acta
Condere, materia ne superetur opus.
Et tamen ausus eram: sed detrectare videbar,
Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus, iuvenilia carmina, veni;
Et falso movi pectus amore meum.
Non equidem vellem: sed me mea fata trahebant,
Inque meas poenas ingeniosus eram.
Heu mihi, quod didici! quod me docuere parentes,
Literaque est oculos ulla morata meos!
Haec tibi me invisum lascivia fecit, ob artes,
Quas ratus es vetitos sollicitasse toros.
Sed neque me nuptae didicerunt furta magistro;

328. *Illud opus*) Vel bellum Thebanum et reliqua, vel Augusti gesta. M. — *Magnae fertilitatis*. Ingenii fertilis, uberis ingenii. BERSM.

330. *ludere cymba*) *currere* Moreti et tres alii; sed praestat *ludere*, quod fit, quum nautae per otium, ad ostentandam artis peritiam et navium habilitatem, ludunt. Postea *lusoriae* naves levissima et expeditissima navigia dicta. BURM.

331. *Forsan et hoc dubitem*) Alii *Forsitan hoc*: prim. Vatican. et tres alii, *Forsitan haec*. Lege *Forsitan et dubitem*. H.

337. *sed detrectare videbar*) Septem, aut octo veteres *delirare*: prim. Polit. et Hamburg. et Putean. *derecitare*: an pro *depretiare*? quo verbo Paulus usus lib. XXII D. ad legem Aquiliam. Glossae ineditae, *Depretiati* ἐλαττωθέντες. Sed nescio an id seculi Ovidiani sit verbum. Usus et eo Tertullianus non semel. Duo alii *detrectare verebar*; unus *dedecorare*; alius *decertare*. H.

340. *Et falso movi pectus amore meum*. Puto *fovi*. HEINS.

343. *Heu mihi, cur didici! quid me*) *Quod didici! quod me docuere* meliores. H.

Quodque parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias, et mollia carmina feci,
  Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
  Vt dubius vitio sit pater ille meo.
Crede mihi, mores distant a carmine nostri;
  Vita verecunda est, Musa iocosa, mihi:
Magnaque pars operum mendax et ficta meorum
  Plus sibi permisit compositore suo.
Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas,
  Plurima mulcendis auribus apta ferens.
Accius esset atrox; conviva Terentius esset;
  Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus Amores:
  Composito poenas solus amore dedi.
Quid nisi cum multo Venerem confundere vino
  Praecepit lyrici Teia Musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?
  Tuta tamen Sappho, tutus et ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quod saepe legenti

3˙o. *Strinxerit meum nomen*) Laeserit meam famam.

354. *Musa iocosa mea*) Alii *mea est; mihi* rectius velus; superiori etiam versu legatur concinnius, *distant mores a carmine nostri.* H.

355. *Magnaque pars mendax operum est et ficta meorum*) *Magnaque pars operum mendax et ficta meorum Plus sibi permisit*, cum melioribus. Heins.

356. *compositore suo*) me Ovidio, qui ea composui.

358. *auribus apta refert*) Primus Polit. et tres alii *feret*; prim. Vatic. et duo praeterea *feres*; quatuor *ferens*, quod sequor; superiori etiam versu, pro *voluntas* reposui *voluptas* cum prim. Vatic. et duobus aliis. H.

359. *esset atrox*) Esset crudelis, propterea, quod tragoedias scripsit.

364. *Teia Musa*) Anacreontis Musa: is enim Teon patriam habuit, ut est auctor Strabo.

365. *Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?* Sappho Lesbia prima plectrum reperit, libros lyricos composuit, epigrammata, iambos, et elegias: huius autem poëmata lasciva erant. Et Hor. Od. IV, 9, 11 sq: *Vivuntque commissi calores Aeoliae fidibus puellae.*

367. *Nec tibi, Battiade, nocuit*) Battiades Callimachus appellatur, a

Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula iucundi nulla est sine amore Menandri;
Et solet hic pueris virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est, nisi turpis adultera, de qua
Inter amatorem pugna virumque fuit?
Quid prius est illi flamma Chryseidos? utque
Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est, nisi femina, propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita procis?
Quis, nisi Maeonides, Venerem Martemque ligatos
Narrat, in obscoeno corpora prensa toro?
Vnde, nisi indicio magni sciremus Homeri,
Hospitis igne duas incaluisse Deas?
Omne genus scripti gravitate tragoedia vincit:
Haec quoque materiam semper amoris habet.
Nam quid in Hippolyto, nisi caecae flamma novercae?

Balto, generis sui anctore, qui Cyrenem condidit, ut Strabo, Herodotus, et Iustinus scribunt. Composuit autem poëmata omni genere carminum: Lyden puellam amavit, de qua etiam elegias scripsit.

370. *Et solet hic*) Malo *haec:* fabula videlicet. H. Ego praetuli *hic.*

371. *Ilias ipsa quid est aliud, nisi adultera*) *Nisi turpis adultera* cum primis editionibus; Epist. Laodamiae 33: *Quid petitur tanto nisi turpis adultera bello? Turpis* hoc loco ad mores, non ad faciem refertur; in Epist. Oenon. ad Parid. de ipsa Helena vs. 170: *Haerebat gremio turpis amica tuo.* H.

373. *Quid prius est illic flamma Chryseidos, aut qui*) Lege *utque* cum melioribus; *illi* etiam pro *illic* in iisdem. H. — *Quid prius est illi flamma* etc. Quid in principio statim Iliados describitur? certe Agamemnonis amor in Chryscida.

374. *rapta puella*) Briseis Achilli erepta ab Agamemnone: cuius rei causa ortae sunt inter eos inimicitiae.

376. *petita viris*) Immo *procis*, quod priscae editiones et multi ex scriptis agnoscunt. H.

377. *Venerem Martemque ligatos*) Athenaeus lib. I, cap. 12; item lib. XII in principio, satis honeste hanc fabulam interpretatur; eautorem, inquiens, apud Hom. Odyss. Θ, Phaeacas dehortari voluisse a malis moribus, quibus laborabant. Quod et ipse auctor fabulae videtur significare egregio hoc epiphonemate: Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα. Adi et Plutarch. de poetis audiendis. — *Quid nisi Maeonides.* Aut legendum est, *Quid non Maeonides;* aut *Quis nisi*, quod posterius quinque scripti agnoscunt. H.

280. *duas Deas*) Calypso et Circe.

383. *Nam quid in Hippolyto*) De quo Eur. et Sen. tragoediam scripserunt.

Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid? non Tantalides, agitante cupidine currus,
Pisaeam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum sanguine mater,
Concitus a laeso fecit amore dolor:
Fecit amor subitas volucres cum pellice regem,
Quaeque suum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Aeropen frater sceleratus amasset,
Aversos Solis non legeremus equos;
Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis Electran, et egentem mentis Oresten,

384. *Nobilis est Canace*) Canace ex fratre Macareo filium peperit: quo scelere comperto, seipsam iussu patris interfecit. Macareus vero in templum Apollinis Delphici confugit.

385. *Quid? non Tantalides*) In Peloponnesi civitate, Mars ex Aegina, Asopi filia, genuit Oenomaum: hic unicam filiam Hippodamiam habuit; finem vitae ab oraculo sciscitanti, responsum est, tunc fatis illum concessurum, quum filia Hippodamia nupsisset; vide fab. apud Ovid. Servium et alios. — Inter Sophoclis tragoedias perditas, Hippodamia et Oenomaus citantur, quae forte una eademque, et huc spectare videtur. Euripidis etiam Oenomaus a Fabricio non omittitur. B.

386. *Pisaeam*) Hippodamiam ex Pisa, civitate Arcadiae. *Phrygiis equis.* Psilla et Harpina, quos equos Pelops e Phrygia veniens secum duxit. *Eburnus.* Eburnus Pelops vocatur a poëtis, quoniam Tantalus eius pater volens Deorum tentare divinitatem, eis invitatis filium suum epulandum adposuit; a quo omnes Dii abstinuerunt, excepta Cerere, quae brachium eius consumsit. Postea Dii, petente Tantalo, quum voluissent eius filium revocare ab inferis, Ceres ei eburneum brachium restituit. Quod ideo fingitur, quia Ceres ipsa est terra, quae corpora universa consumit, ossa tantum reservans.

388. *a laeso amore*) Ab amore Medeae ab Iasone violato.

389. *Fecit amor subitas volucres*) Terei tragoediam intelligit. Nota est fabula Ovid. Metamorph. lib. VI.

390. *Quaeque suum luget*) Progneu designat, Terei regis Daulidis uxorem, quae Itym filium occidit, et patri epulandum adposuit propter sororem Philomelam violatam: postea mutata fuit in lusciniam.

391. *Si non Aeropen*) Atrei tragoediam intelligit: notum est autem Aeropen, Atrei uxorem, cum Thyeste concubuisse, quod aegre ferens Atreus, liberos ei epulandos adposuit: quae Sol, ne pollueretur, aufugit. Illud notandum, Graecos Atrei uxorem non *Europen*, sed *Aeropen*, nominare.

392. *Aversos Solis*) Quasi refugientes atrocitatem illius spectaculi.

Aegysthi crimen Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimaerae,
Quem leto fallax hospita paene dedit?
Quid loquar Hermionen? quid te, Schoeneia virgo,
Teque, Mycenaeo Phoebas amata duci?
Quid Danaën, Danaësque nurum, matremque Lyaei?
Haemonaque, et noctes cui coiere duae?

396. *Tyndaridosque*) Et Clytèmnestrae filiae Tyndari ex Leda, uxorisque Agamemnonis, quae cum Aegistho Thyestis filio, dum bello Troiano maritus interfuit, adulterium commisit.

397. *Nam quid de tetrico*) Bellerophontes filius fuit Glauci, vir munere Deûm eximii tum roboris, tum decoris; vide fab. apud Apollodorum lib. II, et Ovid. Metam. lib. IX; vide Homer. Il. Z.

399. *Quid loquar Hermionen?*) Hermionem Menelai, (vel ubi malunt) Thesei et Helenae filiam fuisse constat, quae Oresti Agamemnonis filio desponsata fuit. *Quid te Schoeneia virgo.* Atalantam intelligit Schoenei, regis Scyri insulae, filiam, cuius fabulam habes apud Ovidium Metamorph. lib. X.

400. *Teque Mycenaeo*) Cassandram designat, Priami regis filiam, quam, post Troiae excidium, Agamemnon Mycenas captivam duxit, captus eius amore.

401. *Quid Danaen, Danaique nurus*) Filiae Danai in tragoediis notae; nullae notae Danai nurus. Quare repone cum primis editionibus et scriptorum multis: *Danaësque nurum.* Andromeda Persei uxor, et proinde *Danaes nurus.* H. — Danaën tragoediam scripsit Naevius. C. — Danaë Aeschyli, Sophoclis et Euripidis passim citatur a veteribus; sed Aeschyli titulus dubius; et Danaides ab aliis vocatur. BURM. — *Matremque Lyaei.* Scribit Diodor. Iunonem zelo et ira motam, sumta unius ex Semeles ancillis forma, ad ulciscendum iniuriam, suasisse illi, a Iove petere, ut ea maiestate honoreque concumberet, quibus cum Iunone consuesset. Cui quum Iupiter annuisset, cum tonitru ac fulmine ad Semelen descendit quae insolita re territa expirans, abortum fecit: quem Iupiter absconditum in femur quum tenuisset, partus tempore editum, in Nysam Arabiae urbem tulit, ubi a Nymphis educatus infans, a patre locoque appellatus Dionysius est: fabulam etiam refert Ovid. III Met.

402. *Haemonaque, et noctes quae coiere duas*) Quidam codices *Alcmenam et noctes*, quae lectio perperam suos adprobatores invenit. Politianus ex vestigiis antiqui codicis, in quo *Hermonam*, refingit *Harmoniam*: frustra. Vulgata scriptura bene se habet, cuius argumenti exstat etiamnum Sophoc. Antigone; Propert. II, 7, 83 sq: *Quid non Antigones tumulo Boeotius Haemon Corruit ipse suo saucius ense latus?* Noster in Ibide 563: *Nec tibi, si quid amas, felicius Haemone cedat.* Praeterea legendum, *noctes cui coïere duae.* Alcmenae et Iovis amores innuit, quamquam alii tres noctes coiisse contendant, unde Hercules Lycophroni τριέσπερος λέων

Quid generum Peliae? quid Thesea? quidve Pelasgum,
  Iliacam tetigit qui rate primus humum?
Huc Iole, Pyrrhique parens; huc Herculis uxor,
  Huc accedat Hylas, Iliadesque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes;
  Vixque meus capiat nomina nuda liber.
Est et in obscoenos deflexa tragoedia risus,

dicitur. H. — *Haemona.* Antigone, contemto edicto, ne quis Polynicen mortuum sepeliret, eum, quoniam frater erat, humavit. Deprehensa, iussu Creontis regis iugulatur ex lege ad tumulum Polynicis. Haemon, qui eam impatienter amabat, perfosso pectore gladio, ibidem sibi mortem conscivit. Eum sequuta est mater Eurydice doloris impatiens. — Ego poëtam de utraque fabula dicere voluisse puto, Haemonis scilicet et Alcmenes, nisi quod contra vulgarem traditionem, duas noctes pro tribus in unam coiisse dicit; quod tamen et ipsum certo aliquo auctore fecisse videtur. Mic.

403. *Quid generum Peliae?*) Per *generum Peliae*, Admetum accipe, qui Alcesten, Peliae filiam maiorem natu, despondente Iasone, post Peliam Medeae fraude peremtum duxit uxorem. Designat autem hic Ovidius Alcestis tragoediam, quam Euripides scripsit. *Quid Thesea?* Tragoediam de Theseo intellige, qui natus est ex Aethra Pitthei filia, ac Neptuno, in Troezene nutritus penes Pittheum maternum avum: ac signa ab Aegeo sub saxo posita recognoscens, Athenas venit. Is, ut Herculis virtutes imitaretur, ad ea certamina animum adiecit, quae laudem et gloriam sibi essent adlatura. *Quidve Pelasgum, Iliacam.* Protesilaum. *Pelasgum* autem vocat, quia Thessalus fuit. Pelasgi autem Thessaliam a principio tenuere.

404. *qui rate primus humum*) *Pede* nonnulli, et forte rectius.

405. *Huc Iole*) Euryti, Oechaliae regis filia, ab Hercule amata. — *Pyrrhique parens.* Deidamia, Pyrrhi mater, Lycomedis Scyrorum regis filia, apud quem Thetis Achillem sub muliebri habitu celavit: quoniam a Proteo acceperat, illum periturum esse in bello Troiano. — *Huc Herculis uxor.* Megaram dicit, quam Creon rex Thebarum, cognita Herculis virtute, illi uxorem dedit, urbisque ei, veluti filio, curam permisit.

406. *Huc accedat Hylas*) Hylas puer fuit, comes Herculis, quem amisit in Ionia iuxta Mysiam, et quum compertum, exstinctum esse in fonte, instituta sunt sacra, in quibus eius nomen clamabatur in fontibus. — *Iliacusque puer.* Et Ganymedes Troianus, filius Trois regis, et frater Ili et Assaraci.

407. *Tempore deficiar*) Cic. Sall. alii dicunt: *tempus me deficiet.* Ciof. in multis *deficiam;* unde Heinsius coniiciebat *tempora deficiant.* B.

408. *Vixque meus capiet*) *Capiat* rectius duo veteres. H.

409. *in obscoenos risus*) Tractantur etiam plerumque in tragoediis res obscoenae, quibus rident spectatores.

Multaque praeteriti verba pudoris habet:
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
Infregisse suis fortia facta modis.
Iunxit Aristides Milesia crimina secum;
Pulsus Aristides nec tamen urbe sua.
Nec, qui descripsit corrumpi semina matrum,
Eubius, impurae conditor historiae:
Nec, qui composuit nuper Sybaritida, fugit;

410. *Multaque praeteriti verba pudoris habet*) Multa habet, in quibus pudor est praeteritus, a quibus abest verecundia: ut infra vs. 434, loco in vulgatis mendoso: *apud quos Rebus abest omnis nominibusque pudor*. Simili modo locutus est Noster Amor. lib. III, El. 1, vers. 22: *Dum tua praeterito furta pudore refers*. Quare non possum accedere Tanaquillo Fabro in Epistolis reponenti, *praetexti pudoris*. Nec felicius illi coniectura successit in altero Nasonis loco lib. I Artis Amatoriae, ubi pro *Praeteritum tulerit, reddideritque nihil*, reponi vult: *Nam pretium tulerit reddideritque nihil*; quum vulgata scriptura nihil sit acutius ac elegantius. Heins.

413. *Iunxit Aristides*) Aristides libros quosdam edidit, qui *Milesii* appellabantur, de luxuria et deliciis compositi. Fuere autem Milesii deliciis luxuque notabiles. — *Iunxit secum*. Ingenio suo adcommodavit. — *Milesia crimina*. Delicias et lasciviam Milesiorum. — *Iunxit Aristides Milesia crimina secum*. Milesiacorum Aristidae scripti spurcissimi praeter Plutarchum in Crasso, meminit in Parthicis Appianus; etiam Arrianus in Epictetum lib. IV, cap. 9, (etsi dissimulato operis nomine) et Harpocration in Δερμιστής: haec Milesiaca una cum seria historia, quae passim ab antiquis laudatur, Aristides videtur edidisse. Viri docti legunt *Finxit*, vel *Panxit Milesia crimina chartis*, quibus coniecturis non possum subscribere; sunt enim audacissimae. Poterat certe minori negotio refingi commode: *Lusit Aristides Milesia carmine foedo*. Heins.

414. *Aristides*) Milesius poëta fuit, qui Milesiaca poëmata, et de rebus impudicis scripsit, cuius Plutarch. in Crasso, Lucianus in Amoribus meminerunt, et adnotavit de eodem Ang. Politianus Miscell. XVI. Mic.

416. *Eubius, impurae conditor historiae*) Credendum est, Eubium historicum in suo opere scripsisse, mulierem aliquam potione et veneficiis corrupisse partum; quod quum fecerit, videtur alias eiusmodi crimen docuisse. Mer. — Eubii, philosophi stoici, meminit Stephan. in in Ἀσκαλών. Burmann.

417. *Nec, qui composuit nuper Sybaritida, fugit*) Puto legendum, *turpem Sybaritida*. Hemitheon cynaedus Sybarita turpissimum librum scripsit de re Veneria apud Lucianum πρὸς ἀπαίδευτον. Idem in Pseudologista Misthonis Sybaritae meminit turpissimi scriptoris: hinc *Sybaritici libelli* apud Martialem lib. XII, Ep. 46. H. — Fuit autem *Sybaris* oppidum Calabriae, inter Crathim et Sybarim fluvios.

Nec quae concubitus non tacuere suos:
Suntque ea doctorum monumentis mista virorum,
Muneribusque ducum publica facta patent.
Neve peregrinis tantum defendar ab armis,
Et Romanus habet multa iocosa liber.
Vtque suo Martem cecinit gravis Ennius ore,
Ennius ingenio maximus, arte rudis;
Explicat ut causas rapidi Lucretius ignis,
Casurumque triplex vaticinatur opus;
Sic sua lascivo cantata est saepe Catullo

418. *Et qui concubitus non tacuere suos*) Malim *quae*, ut Phileuis et Elephantis intelligantur, quarum foedissima scripta passim circumferebantur; sic certe codex Hamburgensis, et tres alii: hinc in Priapeis: *Quo tot figuras, quot Philaenis enarrat, Non admovente, pruriosa discedit.* Ita versus mendosissimi ex vestigiis librorum veterum sunt restituendi; nam codex vetustus Frederici Vbaldini, *quo tot figuras non admovetis.* Philaenis Leucadia, cuius vers. spurcissimi περί ποικίλων σχημάτων ἀφροδισίων, a Polycrate, sophista Atheniensi, dicebantur esse conscripti; teste Aeschrione in Philaenidis Epicedio apud Athenaeum lib. VIII. Huic adiungitur a Xenophonte lib. II Ἀπομνημονευμάτων, Nico Samia et Callistrate Lesbia, versibus itidem obscoenis infames: citat locum Xenophontis Athenaeus lib. V. Quibus omnibus antiquiorem, Astyanassam laudat Hesychius et Suidas Helenae ancillam: mentio etiam est Cyrenes apud antiquos, quam δωδεκαμήχανον dicebant. H.

419. *mista virorum*) *tecta* Palat. Vatic. et Combii: *scripta* Leid.

421. *ab armis peregrinis*) Ab externorum scriptorum voluminibus.

423. *Vtque suo Martem*) Quemadmodum, inquit, sunt poëtae, qui gravia scripsere, ut Ennius et Lucretius: sic quidam lasciva opera edidere, ut Catull. et alii. — *Martem.* Proelium et Annales, versu heroico.

424. *Ennius ingenio maximus*) Quoniam poëta ille usus est inventione et sententiis egregiis, sed verbis non multum ornatis.

425. *Explicat ut causas rapidi*) Hic locus bifariam accipi videtur posse: vel ut simpliciter ignem accipiamus materialem, et quo quotidie utimur; vel ut ad fulmen, et eius causas referamus, propter epitheton *rapidi.* Ac de fulminis causis, et unde idem generetur, libro sexto Lucretius agit. Micyl.

426. *Causarumque triplex vaticinatur opus*) *Casurumque* recte una Bononiensis; neque aliter Bersmann. Vt carmen hoc intelligatur, Senecam vide in Epistola postrema octavi libri Epistolar. ad Lucilium. Disputat autem eo loco Lucretius, mundum esse interiturum, contra eos, qui aeternum fore senserunt. Hoc Ovidius vaticinari vocat, veluti praedictionem quamdam eius, quod futurum esset, facere. Micyl.

Femina, cui falsum Lesbia nomen erat:
Nec contentus ea, multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui similisque licentia Calvi,
Detexit variis qui sua furta modis.
Quid referam Ticidae, quid Memmî carmen, apud quos
Rebus abest omnis nominibusque pudor?
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser,
Et leve Cornificî, parque Catonis opus;
Et quorum libris, modo dissimulata Perillae
Nomine, nunc legitur dicta, Metella, tuo.

431. *Par fuit exigui Calvi*) Calvus orator, diu cum Cicerone iniquissimam litem de principatu eloquentiae habuit; violentus accusator fuit. Carmina quoque eius, quamvis iocosa fuerint, plena tamen fuere ingentis animi. Eum exiguum appellat Ovid. propterea quod fuit parvae staturae.

432. *sua facta*) *Furta* ex tribus scriptis; lib. II Artis 428: *Flecte igitur, monitu detege furta meo.*

433. *Quid referam Ticidae*) Ticida poëta scripsit elegias de Perilla quam amavit. — *Quid Memmî carmen?* C. Memmii poëtae pariter et oratoris meminit Plinius in Epistolis, et Tranquillus scribens illum obiecisse C. Caesari, quod stetisset ad cyathum et vinum Nicomedi regi. Iul. Caes. 49.

434. *Rebus adest nomen nominibusque pudor*) Nihili haec sunt; quare adsentior Bernardo Rottendorphio, qui emendat: *Rebus abest omnis nominibusque pudor.* Nihil certius ea coniectura. H.

435. *Cinna quoque his comes est*) Q. Helvius Cinna poeta fuit, qui scripsit Smyrnam, quam decem annis elimavit, ut Servius docet. —*Cinnaque procacior Anser.* Anser poëta fuit Antonii, qui eius laudes scripsit.

436. *Et leve Cornifici*) Cornificius poëta a militibus destitutus interiit, quos saepe fugientes galeatos lepores appellarat: huius soror Cornificia insignia condidit epigrammata. Leve autem opus appellat propter amatoria, quae in eis continebantur. — *Parque Catonis opus.* Valerius Cato fuit Birsenni cuiusdam libertus ex Gallia, qui grammaticen docuit, visusque est peridoneus praeceptor maxime ad poëticam tendentibus. Is scripsit praeter grammatices libellos, etiam poëmata, ex quibus praecipue probata fuit Lydia et Diana: quae hic Ovidius intelligit.

437. *Et quorum libris — Nomine, nunc legitur dicta*) Neque enim de Ticida Ovidius hic nunc intelligit, sed de illis, qui suo ac vero nomine Metellam, quae hactenus sub Perillae nomine sive a Ticida, sive ab alio celata fuerat, celebrarunt, quorum tamen nomina ipse hic reticet, sive metri necessitate coactus, sive etiam honoris gratia. Micyl.

438. *Nomine, nunc legitur dicta, Metelle, tuo*) Scribe, *dicta Metella*

Is quoque, Phasiacas Argo qui duxit in undas,
  Non potuit Veneris furta tacere suae.
Nec minus Hortensî, nec sunt minus improba Servî
  Carmina; quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit Aristiden Sisenna: nec obfuit illi
  Historiae turpes inseruisse iocos:
Nec fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
  Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere iuranti durum putat esse Tibullus,
  Sic etiam de se quod neget illa viro.
Fallere custodem demum docuisse fatetur,

suo) Ticida enim Metellam appellarat Perillam; quod ex Apuleio discimus: nunc alios nescio quos memorat, qui eam suo et vero nomine decantarint. Forte hoc distichon superiori praeponendum. H.

439. *Is quoque, Phasiacas Argon qui duxit in undas, Non potuit*) Varronem Attacinum intelligit, qui Leucadiam amavit. Varro etiam scripsit Argonautica, Apollonium imitatus; vel potius in latinum vertit.

441. *Nec minus Hortensi*) Hortensius et Servius Sulpitius, quamvis fuerint optimi oratores, mansuetioribus tamen Musis operam dedere: Sulpitii etiam meminit Ausonius, cuius poëma prurire dixit propter carminis lasciviam.

443. *Vertit Aristidem Sisenna*) *Aristiden* meliores. Scribe etiam *Sisena*; ita enim in antiquis nummis id nomen exaratum occurrit. H. — L. Sisennam inter oratores enumerat Cicero. Doctus vir erat et studiis optimis deditus, gnarus reipublicae, non sine facetiis: transtulit e graeco in latinum Aristidae libros Milesios, de quibus antea diximus.

445. *Nec fuit opprobrio*) Cornelius Gallus res tenens Romanas, Aegypti procurator, exhausit civitatem Thebarum, plurimis interceptis: reversusque quum furti accusaretur, metu nobilitatis acriter indignatae, cui negotium cognoscendum dederat imperator, stricto incubuit ferro, ut docet Ammianus Marcellinus. Servius scribit illum Foroiuliensem fuisse, transtulisseque in latinum Euphorionem: et de Citheride Volumnii liberta, et a se amata, quam Lycorida appellavit, scripsisse libros quatuor. — *Non fuit* editi et scripti quidam; *opprobrium* Francof. et multi, frustra: Quint. III, 7: *Nam et turpitudo generis opprobrio multis fuit.*

447. *Credere iuranti*) Quod hic dicit Ovidius, facit Tibullus in elegia lib. prim. Dicit enim amicam Deliam sibi negare cum ullo alio se rem habere: quod ille fatetur esse incredibile: ita enim inquit vs. 7, 8: *Illa quidem tam multa negat, sed credere durum est: Sic etiam de me pernegat usque viro.*

448. *Hoc etiam de se*) *Hinc* duo veteres; Combianus et tres alii *Hie*; unus *Haec*: scribe *Sic*. Heins.

449. *Fallere custodem*) Malim cu-

Seque sua miserum nunc ait arte premi:
Saepe velut gemmam dominae signumve probaret,
Per causam meminit se tetigisse manum.
Vtque refert, digitis saepe est nutuque locutus,
Et tacitam mensae duxit in orbe notam:
Et quibus e succis abeat de corpore livor,
Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
Se quoque uti servet, peccet ut illa minus.
Scit cui latretur, quum solus obambulat ipse,
Cur toties clausas exscreet ante fores:
Multaque dat talis furti praecepta, docetque
Qua nuptae possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi: legiturque Tibullus,
Et placet; et iam te principe notus erat.

stodes; idem Tibullus ad locum supra citatum: *Ipse miser docui, quo posset ludere pacto Custodes; eheu! nunc premor arte mea.* HEINS.

451. *Saepe velut gemmam*) Id ita esse Tibullus cecinit ibid. vers. 25 sq: *Saepe velut gemmas eius, signumque probarem, Per causam memini me tetigisse manum.*

453. *digitis saepe est nutuque locutus*) Tibullus ibid. vs. 19 sq: *Neu te decipiat nutu, digitoque liquorem Ne trahat, et mensae ducat in orbe notas.*

455. *Et quibus e succis*) *Fucis* unus Mediceus. Scribe, *Et quibus his succis*; Tibull. ibid. vs. 13 sq: *Tunc succos herbasque dedi, queis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* H.

457. *Denique ab incauto*) Tibullus ibid. vs. 15 sq: *At tu fallacis coniux incaute puellae, Me quoque servato, peccet ut ipsa nihil.* — *Petit illa marito.* Immo *ille* cum uno Vaticano. HEINS.

459. *Scis cui latretur*) Tibull. ib. 31 sq: *Ille ego sum, nec me iam dicere vera pudebit, Instabat tota cui tua nocte canis*; et alibi: *Et simulat transire domum, mox deinde recurrit Solus, et ante ipsas exscreat usque fores.* Plautus Poenul. Act. V, Sc. 4, vs. 64: *Etiam meae me latrant canes.* Statius Theb. I, vs. 551: *Frustraque sonantia lassant Ora canes, umbramque petunt et nubila latrant.* Et II, 338: *Et magnas latrantia pectora curas.* — *Ipse.* Ipse Tibullus, ut ex versibus supra citatis. — *Quum solus obambulet. Obambulat* rectius multi, et *cur exscreet* non *cui*; quomodo Scaliger etiam ad Tibullum. H.

464. *et iam te principe notus erat*) Aroudelianus pro diversa lectione, *motus*: puto *natus erat*, quod verum. Natus enim Tibullus eodem anno, quo Noster; caesis Mutinensi

Invenies eadem blandi praecepta Propertî;
  Districtus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi, quoniam praestantia candor
  Nomina vivorum dissimulare iubet.
Non timui, fateor, ne, qua tot iere carinae,
  Naufraga, servatis omnibus, una foret.
Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes:
  Haec est ad nostros non leve crimen avos.
Quid valeant tali; quo possis plurima iactu
  Fingere; damnosos effugiasve canes;
Tessera quot numeros habeat; distante vocato

bello Hirtio et Pansa consulibus, qui annus ab urbe condita septingentesimus decimus; triumviratu luctuosus ac funestus. Innuit igitur natum Tibullum post caesos iam consules, quorum in locum se ac Pedium cognatum Caesar fecit subrogari, idque senatu invito, iam tum ad imperium non occulte adspirans, ut ex Suetonio satis adparet. Auctor Dialogi de Oratoribus: *Nam ut de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe et Pansa coss. ut Tiro libertus eius scripsit, 7 Id. decembr. occisus est, quo anno Divus Augustus in locum Pansae et Hirtii se et Q. Pedium coss. suffecit;* quo et Noster respexit, quum Augustum iam tum civitatis principem innuit fuisse. Heins.

466. *Districtus*) *Adflictus* Moreti; *distractus* Leidens. *nec fuit ille nota*, unus Heins. qui et *nimia* pro *minima* habet: *distinctus nimia non* Bern.

472. *ad vestros avos*) *Nostros* repone cum praestantioribus scriptis.

473. *Quid valeant tali*) Descripsere alii poëtae talorum ludum; vide Turneb. lib. XXVII, cap. 3. — *Quo iactu*. Quo puncto. *Venus* enim in talis victoriam adferebat, ut *Canis* iacturam. *Senio* vero interdum lucrosus, unde a Persio dexter appellatur: interdum damnosus, ut designat Tranquillus in Augusto.

474. *Figere*) *Fingere* plerique veteres. Heins. — Talos Graeci ἀστραγάλους vocant, ipsumque ludum ἀστραγαλίζειν, et ἀστρίζειν. Sunt autem unius tali superficies, sive facies quatuor: quarum prima, quae et unitatem significat, κύων, hoc est *Canis*, et χῖος item, dicebatur. Illa autem quae huic opposita atque adversa erat, ἑξίτης, hoc est *Senio*, et κῶος item, reliquae duae numeris notabantur, ternario puta, et quaternario; nam binarius et quinarius numerus in talis non erant: auctor Pollux lib. IX. Micyl.

475. *Tessera quot habeat numeros* etc.) Locus hic obscurior est, et ubi facilius sit aliorum expositiones refellere, quam certam aliquam adferre: propterea quod multo alia ratio ludendi veterum fuit, atque nunc est. Primum enim quem *numerum distantem* dicemus? nisi eum forte accipiamus, qui ex tribus reliquis dissimilis ac differens sit. Mic. — *Quot habeat numeros. Quot numeros habeat* cum

Mittere quo deceat, quo dare missa modo;
Discolor ut recto grassetur limite miles,
Quum medius gemino calculus hoste perit;
Vt mage velle sequi sciat, et revocare priorem,
Ne tuto fugiens incomitatus eat:
Parva sedet ternis instructa tabella lapillis,
In qua vicisse est, continuasse suos.
Quique alii lusus, neque enim nunc persequar omnes,
Perdere, rem caram, tempora nostra solent.
Ecce canit formas alius, iactusque pilarum;

scriptis, ne peccetur in leges metri. HEINS.

477. *Discolor miles*) Calculus tuus diversi coloris. Nam calculi, seu latrones olim fiebant ex vitro, et in duas partes diversi coloris divisi; alii appellantur milites, alii hostes. *Grassetur.* Insidietur hosti, dum miles deprehensus obsidetur. — *Recto limite.* Recta et aperta via, ne videatur grassari.

478. *Quum medius gemino calculus hoste perit*) Falluntur qui eumdem ludum esse putant eum de quo hic dicitur, et qui nostra aetate Scacchiae, et veteris imitatione, latrunculorum vocatur; id quod ex ipsis verbis poëtae intelligitur, quum inquit: *Quum medius gemino calculus hoste perit;* et rursum: *Nec tuto fugiens incomitatus eat.* MICYL.

479. *Vt mage velle sequi*) Locus mendosus. Libri meliores, *Vt mage velle sequens*, vel *male.* Combianus *maga.* H. — *Velle sequi.* Velle hostem insequi. — *Et revocare priorem.* Et revocare praecedentem calculum, ne forte per imprudentiam longius elapsus, ab hostibus capiatur.

480. *Nec tuto*) *Ne* rectius quidam.

481. *Parva sedet ternis*) *Sed internis* prim. Palat. et prim. Vatic. Nil muta; sic apud Iuvenalem Sat. I: *sportula primo Limine parva sedet;* et Satyra II, *ingens Coena sedet*; sic et alii scriptores ex melioribus amant loqui. HEINS.

485. *Ecce canit formas*) Docuere alii etiam formas et genera pilarum, quae quatuor fuere. Erat pila trigonalis omnium minima, dura, pilo plena. Dicta a Trigone, qui locus erat in thermis, triquetra, id est, triangulari figura, quam graeci τρίγωνον vocant; haec reddebatur tam dextra, quam sinistra manu. Erat praeterea pila *Paganica*, a pagis, id est, villis dicta, quod pagani ea uterentur; ea laxior erat, et pluma plena Erat et tertium pilae genus, quod ex pelle fiebat, et spiritu inflabatur, pugno reddi solitum, non palma, ut reliquae pilae. Erat praeterea quartum pilae genus, quod *Harpastum* adpellabatur, sive *Phaeninda.* Fiebat e panno; aliquando ex pelle, lana, tomentove implebatur; laboriosum erat hoc ludi genus; vide Mercurial. in arte Gymnast. lib. II, cap. 5. MER. —*Formas, iactusque pilarum* etc. De pilis, et earum vario lusu, Pollucem vide lib. IX. MIC.

Hic artem nandi praecipit, ille trochi:
Composita est aliis fucandi cura coloris;
Hic epulis leges hospitioque dedit:
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat,
Quaeque docet liquido testa sit apta mero.
Talia fumosi luduntur mense decembris,
Quae damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci;
Sed tristis nostros poena secuta iocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
Quem sua perdiderit Musa: repertus ego.
Quid, si scripsissem mimos, obscoena iocantes,
Qui semper ficti crimen amoris habent?

486. *Hic artem nandi*) Quum inter honestiss. et utiliss. artes natatio apud Romanos haberetur, mirari iure quis possit, cur ei hic Naso locum det inter artes, si non illicitas et turpes, saltem inutiles et parum dignas Romano viro, quum nihil ludicri, aut levis etiam illi insit. In edit. Hamburg. erat *Artem hic venandi;* maiori specie, quum multi apud Rom. venatum crediderint ingenuis hominibus indignum, et inter servilia officia retulerint: vid. Sall. Catilin. cap. 4. Bvrm.

487. *fuscandi cura coloris*) *Fucandi* ex tribus. H.

488. *Hic epulis leges*) Inter quos etiam Apicius.

489. *de qua fingantur pocula*) Apud Romanos olim eo perveoit luxuria, ut fictilia vasa essent in maximo pretio. Samia maxime laudabantur in esculentis. Immo eo pervenit luxuria, ut etiam fictilia pluris constarent quam murrhina.

491. *Talia luduntur*) Talia vasa celebrantur a poëtis, Saturnalibus, decembri mense. — *Fumoso decembri.* Id est, Saturnalibus, quae celebrabantur decembri mense. — *Fumosum* propter ignem, qui eo mense maxime fieri solet ad frigus dissolvendum. Mer. — *Talia luduntur.* Talia intellige carmina, sive poëmata, ut sit dictum: talia per lusum componuntur eo mense, quando Saturnalia aguntur, quibus diebus summa rerum licentia est. Mic. — *Fumoso mense decembri.* Duo *decembris.* Lege *fumosi decembris* cum Barberin. ut monui lib. II, El. 10, 3. H.

492. *Quae iam non ulli composuisse nocet*) *Damno fuit* ex melioribus. H.

495. *Denique non video tot de*) *Nec video de tot* meliores: unus etiam Bononiensis *prodiderit* proximo versu.

497. *Quid, si scripsissem mimos*) Mimi erant poëmata sine reverentia lasciviam imitantia, quae a mimographis, id est, scriptoribus mimorum ludis ad comoediae formam composita in scenis agebantur.

498. *iuncti crimen amoris habent*) *Ficti amoris* multi veterum, hoc est adulterii; sic *ficti hymenaei*, et similia: potest tamen et alterum ferri; ut

In quibus adsidue cultus procedit adulter,
  Verbaque dat stulto callida nupta viro.
Nubilis hos virgo, matronaque, virque, puerque
  Spectat, et e magna parte senatus adest.
Nec satis incestis temerari vocibus aures;
  Adsuescunt oculi multa pudenda pati.
Quumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
  Plauditur, et magno palma favore datur.
Quoque minus prodest, scena est lucrosa poëtae,
  Tantaque non parvo crimina praetor emit.
Inspice ludorum sumtus, Auguste, tuorum:
  Emta tibi magno talia multa leges.
Haec tu spectasti, spectandaque saepe dedisti;
  Maiestas adeo comis ubique tua est:
Luminibusque tuis, totus quibus utimur orbis,
  Scenica vidisti lentus adulteria,

Trist. IV, Eleg. 1: *Quum meum iuncti criminis acta rea est.* Doctissimus Tanaquillus Faber, Ep. III, *ficti amoris* couiiciebat. H.

499. *cultus procedit adulter*) Lege *cautus*, vel *multus adulter*: sequenti etiam versu pro *stulto viro*, malim *luso*, quod tamen timide adfirmo.

501. *Nobilis haec virgo*) *Hos* ex tribus scriptis, hoc est mimos; et mox e *magna parte* pro *ex* totidem. Heins.

504. *Adsuescunt oculi*) *oculis* uterque Politian. et quatuor alii.

507. *Quodque minus prodest, poena est lucrosa poetae*) *Quoque* quatuor; duo *Quaeque*: *plena* etiam pro *poena* Iunianus, et pro *minus* unus Mediceus *nimis*. Scribo: *Quae nimis prodest, scena est lucrosa poëtae*; vel: *Nec minus et prodest, scena, et lucrosa poëtae est.* — *Nec minus*; subintellige, quam ipsis mimis. Tanaquillus Faber Epistola 38: *Quaeque mihi poenae est, fraus est lucrosa poëtae*, quae longius abeunt a veteri scriptura. H.

508. *praetor emit*) Praetores enim, seu ediles ludos faciebant, et a poëtis fabulas emebant, quas ludorum die recitari iubebant; unde legimus Andriam Terentii actam ludis Megalensibus; aliam ludis funebribus.

511. *saepe dedisti*) *multa* Lovan. et Sarravianus; mox *nutis ubique* Bernens.

513. *totus quibus utitur orbis*) *Vtimur* Gottorphianus; confer notas Met. V, vs. 342. H.

514. *Scenica spectasti laetus adulteria*) Rectius omnino *lentus* sex meliores; vide notas Epist. 19, vs. 81: apud Horat. lib. I, Epist. 1, *lentus spectator*, *spectatori sedulo* opponitur: *Exanimat lentus spectator, sedulus instat.* Silius lib. XII, 565 sqq. de Hannibale Romam obsidente: *Nunc aditus lustrat, clausas nunc cu-*

Scribere si fas est imitantes turpia mimos,
  Materiae minor est debita poena meae.
An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum,
  Quodque libet, mimis scena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poëmata saepe;
  Saepe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet, in domibus vestris ut prisca virorum
  Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic quae concubitus varios, Venerisque figuras
  Exprimat, est aliquo parva tabella loco:
Vtque sedet vultu fassus Telamonius iram,
  Inque oculis facinus barbara mater habet:
Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos,

spide pulsat Infesta portas, fruiturque timore paventûm : Nunc lentus celsis adstans in collibus 'intrat Vrbem oculis; ita vetusti codices; Tibullus lib. IV, Eleg. 11 : *Nam mihi quid prosit morbos evincere, si tu Nostra potes lento pectore ferre mala?»* ubi *laeto* ante Scaligerum male legebatur; initio eiusdem epigrammatis scribendum in Tibullo: *Estne tibi, Cerinthe, tuae pia cura puellae, Dum mea nunc vexat corpora fessa calor?* ubi *placiturae puellae, Qui mea nunc vexat*, perperam legitur. Estne tibi de me cura, inquit, dum febricito? Heins.

517. *sua pulpita*) Quae erant ante scenam, ubi ludicra exercebantur; vide Philandrum in Vitruvium libro V, cap. 6.

518. *Quodque licet, mimis*) *Libet* recte multi veteres. Heins.

519. *sunt populo*) Non a populo, sed ad delectandum populum, ut sit dativi casus. *Populo recitata* Lovan. *poëmata semper* Moreti.

523. *Sic quae concubitus* etc.) Obscure hic designat Ovidius, quod Tranquillus apertius denotat in Tiberio his verbis: *Cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lascivissimarum picturarum ac figurarum adornavit*, etc.

525. *Vtque sedet vultu*) Aiacem et Medeam Timomachi innuit, maximo pretio ab Augusto redemtos, de quibus Plinius lib. XXXV. Medea Timomachi laudatur Ausonio et Plutarcho, etiam in Anthologia graeca. H. — *Vtque sedet vultu*. Tabulas Aiacis et Medeae intelligit, a Caesare ante aedem Veneris Genitricis dicatas, ut est auctor Plinius.

526. *Inque oculis*) *Oculos* plurimi scripti.

527. *Sic madidos digitis*) Venerem designat ab Apelle pictam, de qua ita Plinius scribit: Venerem exeuntem e mari Divus Augustus dicavit in delubro patris Caesaris, quae *Anadyomene* vocatur. Consenuit haec tabula carie, aliamque pro ea Nero in principatu suo substituit Dorothei manu. Apelles inchoaverat aliam Venerem Cois, superaturus etiam illam priorem. Invidit mors per-

Et modo maternis tecta videtur aquis.
Bella sonant alii telis instructa cruentis,
Parsque tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio natura coërcuit arcto,
Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen, ille tuae felix Aeneidos auctor,
Contulit in Tyrios arma virumque toros;
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
Quam non legitimo foedere iunctus amor.
Phyllidis hic idem, tenerosque Amaryllidis ignes,
Bucolicis iuvenis luserat ante modis.
Nos quoque, iam pridem scripto peccavimus uno;
Supplicium patitur non nova culpa novum.
Carminaque edideram, quum te delicta notantem
Praeterii toties iure quietus eques.
Ergo, quae iuveni mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni?
Sera redundavit veteris vindicta libelli;
Distat et a meriti tempore poena sui.
Ne tamen omne meum credas opus esse remissum;
Saepe dedi nostrae grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos;

acta parte: nec qui succederet operi ad praescripta lineamenta, inventus est.

530. *Pars tua facta canit*) *Canunt* rectius quidam. H. — *Tui generis.* Lucii, Caii, Tiberii, Drusi, Germanici et aliorum.

535. *Nec legitur pars ulla magis*) Quartum Aeneidos dicit: qui, propter carminis lasciviam et adfectus, plurimum delectat, et magis, quam caeteri, legitur. — *De corpore toto.* De toto opere Aeneidos.

537. *teneraeque Amaryllidis ignes*) *Tenerosque* libri meliores, et *Amaryllidos.* HEINS.

539. *scripto peccavimus isto*) *Uno* tres veteres. Bucolica enim Ovidius non scripsit. HEINS.

542. *irrequietus eques*) *Ille quietus* emendatum Lipsio de Militia Romana lib. I, cap. 5; sed repone *iure quietus* ex tribus antiquis. Multi alii *irrequietus;* proxime verum. H.

546. *Distat et a meriti tempore poena sui*) In multis *admissi sui.* H.

547. *esse remissum*) Esse abiectum, humile et lascivum, vel *remissum*, idem quod solutum.

Cumque suo finem mense volumen habet:
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Caesar,
Et tibi sacratum sors mea rupit opus:
Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis:
Quaeque gravis debet verba cothurnus habet:
Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima coepto
Defuit, in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paulisper ab ira,
Et vacuo iubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi,
In tua deduxi tempora, Caesar, opus:
Adspicias, quantum dederis mihi pectoris ipse,
Quoque favore animi teque tuosque canam.
Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam,
Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a salibus suffusis felle refugi;
Nulla venenato litera mista ioco est.
Inter tot populi, tot scripti millia nostri,
Quem mea Calliope laeserit, unus ego.

551. *Idque tuo nuper*) Ovidius relegatus in Pontum, Fastorum libros, plerisque additis ac mutatis, Germanico Drusi, privigni Augusti, filio inscripsit, ut eius precibus ab Augusto reditum impetraret: quum eos antea Augusto dicasset, ut ex hoc carmine percipi potest.

553. *Et dedimus tragicis* etc.) Tragoediam Medeam dicit; ostendere videtur, quantum vir ille praestare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset.

561. *Adspiceres quantum dederis*) *Adspicies* multi. Vnus *Adspicias*, recte; et admisi.

565. *Candidus a salibus suffusis felle refugi*) Locus hic non videtur sanus: *suffusos* multi; *a nimio suffusos felle* tres veteres. Hamburgensis *a mimo suffusos felle*; sed apud Ausonium, Carm. IV in Rhetoras, habet *Salibus modestus felle nullo perlitis*; ita enim ex veteri libro scribendum: sequenti versu pro *litera mista*, quidam vetusti *vincta*, vel *iuncta*. Forte *tincta*. H.

566. *venenato ioco*) Mordaci ioco.

567. *tot scripti millia nostri*) Tanaquil. Faber Ep. 38, volebat corrigi, *tot scriptis, millia, nostris*.

568. *unus ero*) *Vnus ego* quinque veteres; sic ante: *Quem sua perdiderit Musa, repertus ego*. Totus locus non inconcinne sic constituetur: *Inter enim populi tot scriptis millia nostris, Quem mea Calliope laeserit, unus ego*; inter populi tot millia, quem laeserit scriptis nostris mea Calliope, unus ego sum. H.

Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
  Auguror, at multos indoluisse, malis.
Nec mihi credibile est quemquam insultasse iacenti,
  Gratia candori si qua relata meo est.
His precor, atque aliis possint tua numina flecti,
  O pater, o patriae cura salusque tuae;
Non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
  Quum longo poenae tempore victus eris.
Tutius exsilium, pauloque quietius oro,
  Vt par delicto sit mea poena suo.

571. *quemquam insultare iacenti*) *Insultasse* meliores. Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι; Homer. Odyss. X, vs. 412.

572. *meo candori*) Verbum *candidus* apud hunc ipsum poëtam saepissime leges; et apud Hor. in Ep. I, 4: *Albi, nostrorum sermonum candide iudex.* Quod quidem verbum, eo sensu, ipsorum aetate usurpari coeptum esse opinor. CIOF.

576. *eris victus*) Eris placatus.

PVBLII OVIDII NASONIS
TRISTIVM
LIBER TERTIVS

ELEGIA PRIMA

ARGVMENTVM

Librum Romam mittit poëta incultum quidem, et sordidum; inducitque illum errare per varia urbis loca, precarique Augustum, ut patri exsuli et poëtae det veniam: sed quum nusquam recipi se videat, rogat manus plebeias, ut eum illae saltem accipiant, ut habeat, ubi possit divertere.

Missus in hanc venio timidi liber exsulis urbem;
  Da placidam fesso, lector amice, manum:
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori;
  Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
  Infelix ullis dissimulare iocis.
Id quoque, quod viridi quondam male lusit in aevo,
  Heu nimium sero! damnat et odit opus.
Inspice quid portem: nihil hic nisi triste videbis,
  Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina versu,

1. *venio timide liber exsulis*) Alii *timidus*; malim *timidi exsulis*; sic infra, *res timida est omnis miser*. H.

2. *Da placidam fesso*) *fasso* tres libri, pro *lasso*. Locutionem ab illo officio, quo languentibus manum dareut, desumtam puto, ut apud Petron. cap. 1: *Quis non dare manum languentibus volet*? B.

11. *Clauda quod etc.*) Festive ele-

Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit:
Quod neque sum cedro flavus, nec pumice laevis,
Erubui domino cultior esse meo:
Litera suffusas quod habet maculosa lituras,
Laesit opus lacrymis ipse poëta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta latine,
In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum,
Quasque petam sedes hospes in urbe liber.
Haec ubi sum lingua furtim titubante locutus,
Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
Dî tibi dent, nostro quod non tribuere parenti,
Molliter in patria vivere posse tua!
Duc age: namque sequor, quamvis terraque marique
Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit; et ducens, haec sunt fora Caesaris, inquit:
Haec est a sacris quae via nomen habet.
Hic locus est Vestae, qui Pallada servat et ignem:

giacum, quo utitur, *claudicare* ait; et culpam, vel in pedem, qui desit, vel in longitudinem perambulati itineris, confert. P.

18. *In qua scribebat*) *Scribebam* Strozzae. Lege *scribebat*; atque ita Zulichemianus. H.

23. *quod non tribuere poëtae*) *Parenti* tres, pro diversa lectione: sic infra 57, hac ipsa Elegia: *nostro placata parenti Isdem sub dominis adspiciare domus*; et 65: *Quaerebam fratres, exceptis scilicet illis, Quos suus optaret non genuisse parens.* Ita scripti: hinc et libros suos passim *natorum* nomine donat; supra I, Eleg. 1, 115, ad librum: *si qua est tibi cura parentis*; Pont. IV, El. 5, 29: *Quidque parens ego vester agam*; sic et Amatoriae Artis libros Oedipodas et Telegonos, hoc est parricidas, appellat supra lib. I, Eleg. 1, 114. H.

25. *Duc age: namque sequar*) Vnus *sequor.* Puto *iamque sequor*, ut apud comicos, *I prae: sequor.*

26. *ab orbe longinquo*) E Scythia.

28. *Haec est a sacris*) Viam sacram designat, foro Augusti, qui in Capitolio habitabat, vicinam: dictam, quod per eam ab arce, id est a Capitolio, ad augures sacra ferebantur, vel quod in ea foedus ictum sit inter Romulum et Tatium.

29. *Hic locus est Vestae*) Vestae templum rotundum, in quo servabatur Palladium, cum igne perpetuo, qui a virginibus Vestalibus alebatur; atque hoc multi putant a Romulo prius erectum. Dionysius tamen lib. II scribit, id a Numa aedificatum in foro, quod occupat mediam Capitoli et Palatii locum, idque anno ur-

Hic fuit antiqui regia parva Numae.
Inde petens dextram, porta est, ait, ista Palatî:
Hic Stator: hoc primum condita Roma loco est.
Singula dum miror, video fulgentibus armis
Conspicuos postes, tectaque digna Deo:
An Iovis haec, dixi, domus est? quod ut esse putarem,
Augurium menti querna corona dabat.
Cuius ut accepi dominum; non fallimur, inquam,
Et magni verum est hanc Iovis esse domum.
Cur tamen adposita velatur ianua lauro;

bis quadragesimo, ut in Fastis docet Ovidius. Atrium autem Vestae fuit Numae regia, vel potius pars regiae.

30. *Hac fuit*) *Hic* scripti. H. — *Regia parca* Puteanus; *celsa* excerpta Vossian.

31. *porta est, ait, ista Palati*) Ea porta prius *Saturnia*, dein *Pandania* adpellata fuit: adfirmant Varro et Solinus.

32. *Hic Sator*) Scribe *Stator;* Iovis Statoris aedem intelligit: ita Combii codex, neque aliter Politianus in ora sui exemplaris, et Gronovius Observat. lib. IV, cap. 15. H. — *Hoc primum condita Roma loco est.* Nam Pelasgi Arcades ex urbe Palantio exeuntes, duce profectionis Evandro, in uno ex septem collibus sedes posnere, qui in medio ferme est Romae, *Pallanteum* vocantes eum locum, a patria sua in Arcadia. — *Hoc primum condita Roma loco*) *Arcades his oris, genus a Pallante profectum, Qui regem Evandrum comites, qui signa secuti, Delegere locum, et posuere in montibus urbem, Pallantis proavi de nomine Pallanteum*; Virg Aeneid. VIII, vs. 53; ubi veram Pallantei originem et causam vides.

33. *video fulgentibus armis* etc.) Hic aedes Augusti in Palatio factas laudat Ovidius, quas etiam in septimo Maro describit, easque in Laurolavinio vult fuisse; ut Servius docet. Mer. — *Fulgentibus armis.* Solebant enim postes, portas, et vestibula aedium, atria quoque spoliis et armis, quae hostibus ademissent, exornare, clypeis, galeis etc. Nec aut consumta refici, aut fracta redintegrari mos erat. Praeterea aedibus abalienatis non licebat ea emtori refigere. Pont.

35. *Iovis est*) Est Augusti.

37. *Cuius ut accepi dominum*) *Numen* opt. Palat. H.

39. *obposita lauro*) *Adposita lauro* dant plerique veteres: recte. — *Velatur ianua lauro.* Laurus ante Caesaris ianuam erat: de qua ita Plinius lib. XV, cap. ult. *Laurus triumphis proprie dicatur, vel gratissima domibus ianitrix Caesarum, Pontificumque, quae sola et domos exornat, et ante limina excubat.* Martialis lib. VIII, Epig. 1, 1, vocat *Penates laurigeros*: « *Laurigeros domini, liber, intrature Penates, Disce verecundo sanctius ore loqui.* » Sequenti versu *augustas fores* agnoscunt etiam multi ex antiquis, non *comas*; et hoc probe: neque aliter ex suis Naugerius et Ciofanus: pro *arbor opaca*,

Cingit et augustas arbor opaca fores?
Num, quia perpetuos meruit domus ista triumphos?
An, quia Leucadio semper amata Deo?
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
Quam tribuit terris, pacis an ista nota est?
Vtque viret semper laurus, nec fronde caduca
Carpitur, aeternum sic habet illa decus?
Causaque subpositae scripto testata coronae,
Servatos cives indicat huius ope:
Adiice servatis unum, pater optime, civem,
Qui procul extremo pulsus in orbe iacet;

tres *querna corona;* ut Fast. lib. I, 614 ad Germanicum: *Protegat et vestras querna corona fores.*

41. *An, quia*) *Num* meliores. H.

42. *Leucadio Deo*) Deo Apollini. Apollo amat laurum propter Daphnen in eam commutatam. Augustus enim in ore sinus Ambracii, Actium cum nobili templo Apollinis condidit, haud longe a Leucate promontorio, a quo Deus *Leucadius* dictus est: seu a Leucadia peninsula, quae olim *Neritos* adpellata, non longe sita dicitur Plinio.

43. *Ipsane quod festa est*) Festam laurum adpellat, quoniam Romanis ea laetitiae victoriarumque nuncia fuit: facitque omnia festa et laeta, omniumque mentes laurus exhilarat: deponebaturque etiam in gremio Iovis optimi maximi, quoties laetitiam victoria novam adtulisset. — *Pacis an ista nota est?* Paciferam laurum fuisse, docet Plinius l. XV, cap. 40, edit. Harduini, his verbis: *Ipsa pacifera, ut quam praetendi etiam inter armatos hostes, quietis sit indicium.*

47. *Causaque subpositae*) Superior pars ianuae, frondibus lauri ornabatur, cui subiecta erat corona querna, quae ei dabatur, qui civem servasset, et civica dicebatur. Hinc civicae coronae militum, virtutis insigne clarissimum. Illud notandum, civicam coronam ilignam primo fuisse; postea magis placuit ex aesculo Iovi sacra. Leges autem eius, qui civica corona donabatur, legito apud Plin. libro XVI, cap. 4. Alii legunt *causa superpositae.* — *Scripto testata.* Perperam *testante* plurimi ex scriptis; Pont. IV, El. 7, 53: *Vincitur Aegypsos, testataque tempus in omne Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo;* sic et *comitata* passive passim apud Nostrum. H.

49. *Adiice servatis*) *Addice* MSS. Sed fortasse voluit scribere *adice;* quam scripturam et in hoc, et in cod. Virgil. tum in hoc, tum in aliis huius verbi compositis, non geminata *i* passim offendimus. *Vnum civem,* unum Ovidium: inepte autem Merula addit *me,* quum liber sit, qui ipse loquatur. C.

50. *pulsus in orbe latet*) *Iacet* cum primo Politiani et sex aliis; infra El. 3, 5: *Quid mihi nunc animi dira regione iacenti?* et 13: *Lassus in extremis iaceo populisque locisque;* Pont.

In quo poenarum, quas se meruisse fatetur,
  Non facinus causam, sed suus error habet.
Me miserum! vereorque locum, venerorque potentem,
  Et quatitur trepido litera nostra metu.
Adspicis exsangui chartam pallere colore?
  Adspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocumque, precor, nostro placata parenti
  Isdem sub dominis adspiciare domus.
Inde tenore pari, gradibus sublimia celsis
  Ducor ad intonsi candida templa Dei;
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
  Belides, et stricto barbarus ense pater:
Quaeque viri docto veteres cepere novique

lib. I, Eleg. 3, 49: *Orbis in extremi iaceo desertus arenis*; ita vere codices antiqui: et lib. III Pont. Eleg. 9, initio; et lib. III, Eleg. 1, 85: *Vt minus infesta iaceam regione, labora*: atque ita passim Noster. H.

53. *vereorque locum, vereorque potentem*) *Parentem* unus Vatican. alius *potentes*; an *Penates?* unus etiam *venerorque potentem*; quod praetuli.

54. *trepido metu*) *Rapido* plerique: unus *pavido*. H.

59. *Inde timore pari*) *Tenore* maxima scriptorum pars; Pont. lib. I, Eleg. 10, 6: *Et peragit soliti vena tenoris iter*; Epistola Didus, 111: *vitaeque novissima nostrae Prosequitur fati, qui fuit ante, tenor*; — *tenor vitae* Ep. Helenae 14: *Dumque tenor vitae sit sine labe meae*. H. — *Pari tenore.* Pari ordine, quo per urbem hactenus incessi.

60. *intonsi Dei*) Apollinis Capitolini. Mer. — *Candida* propter marmor, quo tecta et ornata erant: vel propter elegantiorem structuram. P.

61. *ubi sunt*) Malim *ubi stant*, nisi sequenti versu cum priscis editionibus et scriptis nonnullis reponis pro *barbarus*, *stat ferus*; ut lib. I, 73 Art. Am. *Quaeque parare necem miseris patruelibus ausae Belides, et stricto stat ferus ense pater*. H.

62. *stricto barbarus ense pater*) *Potuitne ultricia Graiis Virginibus dare tela pater, laetusque dolorum, Sanguine securos iuvenum perfundere somnos!* Stat. Theb. lib. V, 117. Hinc Aeschyl. in Prometheo: Τοιάδ' ἐπ' ἐχθροὺς τοὺς ἐμοὺς ἔλθοι κύπρις: *Pater Collaudat ipse, foribus excubans, nefas, Et lustrat enses.*

63. *Quaeque viri docto*) Bibliothecam intelligit, quam Augustus aedificavit in parte domus Palatinae. — *Veteres fecere novique Pectore. Cepere* antiqui fere omnes. Avienus Prognosticis, *cape sollers singula mente*: hinc *capax animus*, et *concipere mente*, quod passim apud scriptores occurrit. Veram lectionem iam vidit sagacissimus Gronovius Observat. lib. II, cap. 3, qui illic consulatur. H.

Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quaerebam fratres, exceptis scilicet illis,
Quos suus optaret non genuisse parens:
Quaerentem frustra custos me, sedibus illis
Praepositus, sancto iussit abire loco.
Altera templa peto, vicino iuncta theatro;
Haec quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quae doctis patuerunt prima libellis,
Atria Libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat;
Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan et nobis olim minus asper, et illi
Evictus longo tempore Caesar erit.
Dì, precor, atque adeo (neque enim mihi turba roganda est)
Caesar, ades voto, maxime Dive, meo!
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est,
Privato liceat delituisse loco:

65. *Quaerebam fratres*) Quaerebam in eadem bibliotheca caeteros libros ab Ovidio compositos, tanquam fratres meos ab ipso genitos.

66. *non genuisse pater*) *Parens* in melioribus scriptis et priscis editionibus: malim etiam *optarit;* nam *optarat* est in quibusdam. H.

67. *custos e sedibus illis*) *De sedibus* nonnulli. Scribe *me, sedibus.* Heins.

68. *sancto loco*) Quia quasi quoddam templum sapientiae, qua nihil sanctius ac venerabilius. P.

69. *Altera templa peto*) Sunt qui hic de templo Magnae matris intelligant: plerique de templo Vestae: magis placet, propter sequens carmen, Libertatis atrium intelligas, quod ab Asinio Pollione erectum est. — *Vicino theatro.* Theatro Marcelli, aut Cornelii Balbi, propinquo. Mer. — *Altera templa peto.* Quid si de templo, sive aede Herculis Musarum intelligamus, quem *Musagetem* Graeco nomine vocarunt? cuius auctor exstitit Martius Philippus, ut Sueton. tradit. Bersmann. vult esse Veneris Victricis templum, vicinum Pompeii theatro, vel, ut alii, Marcelli. Mic.

71. *patuerunt*) *docuerunt* Putean. *placuerunt* Leidens. *tabellis* Lovan.

73. *In genus auctoris miseri*) In libros filios infelicis Ovidii.

74. *Et patimur fugam*) Et nos libri Ovidii fugamur.

75. *et illi*) Et Ovidio.

77. *neque enim mihi turba roganda est*) Malim *roganda es.* Deos enim alloquitur. H. — *Di, precor.* *Deprecor* Bernens. et plurimi scripti. *Te precor* Moreti et novem alii. Sed mihi magis placet lectio Heinsiana.

Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsae
Sumite, plebeiae, carmina nostra, manus.

ELEGIA II

ARGVMENTVM

In hac Elegia, quam plerique perperam iungunt cum superiore, queritur poeta quod fata eum in Scythiam compulerint; nec sacerdoti suo opem tulerint, aut Apollo, aut Pierides: deinde dicit, se in Scythia adsiduo fletu et moerore marcere. Postremo Deos precatur, ut tandem sibi mori liceat.

Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
Quaeque Lycaonio terra sub axe iacet?
Nec vos, Pierides, nec stirps Latoia, vestro
Docta sacerdoti turba tulistis opem?

1. *Ergo erat*) Deerat hoc distichon cod. Servii, quod nostri ambo habent: in multis et optimis haec Elegia continuabatur superiori.

2. *sub axe Lycaonio*) Sub septemtrionali plaga, sic adpellata a Callisto Lycaonis filia, quae in maiorem ursam mutata, *Lycaonia* a poëtis nominatur.

3. *Nec stirps Latonia*) *Latoia* quatuor veteres; Iunianus *Latoica*; Met. VIII, 16: *In quibus auratam proles Latoica fertur Deposuisse lyram.* Ita meliores scripti; et postea 394: *Ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis*; l. XI, 196: *Laomedonteis Latoius adstitit arvis*; et antea l. VII, 384: *Inde Calaureae, Latoidos adspicit arva.* Trist. V, El. 1, 57: *Quum faceret Nioben orbam Latoia proles*; ut scribendum esse censeo: hinc et *Latous* pro *Latonius* passim apud poëtas Apollo: codices tamen vetustissimi lib. VII, et VIII, *Letoidos*, et *proles Letoia*; sic apud Graecos λητοΐος, λατοῖος Aeolice. in versibus Varronis λατώ pro λητώ: apud Ausonium Epitaph. heroum XXVII, in veterrimo codice Vossiano, *Laesi numina Lactoidum*; apud Horat. lib. I, Od. 31, 17: *Frui paratis et valido mihi, Latoë, dones*; ita antiquissimae membranae in bibliotheca academiae Leidensis. H. — *Stirps Latonia.* Apollo Latonae et Iovis filius: Musarum dux et praeses, μουσηγέτης, poëtarum Deus.

4. *sacerdoti*) Ovidio: sunt enim

Nec mihi, quod lusi vero sine crimine, prodest,
  Quodque magis vita Musa iocosa mea est;
Plurima sed pelago terraque pericula passum
  Vstus ab adsiduo frigore Pontus habet.
Quique fugax rerum, securaque in otia natus,
  Mollis et impatiens ante laboris eram,
Vltima nunc patior; nec me mare portubus orbum
  Perdere, diversae nec potuere viae:
Suffecitque malis animus; nam corpus ab illo
  Accepit vires, vixque ferenda tulit.
Dum tamen et ventis dubius iactabar et undis,
  Fallebat curas aegraque corda labor.
Vt via finita est, et opus requievit eundi,
  Et poenae tellus est mihi tacta meae,
Nil nisi flere libet: nec nostro parcior imber
  Lumine, de verna quam nive manat aqua.
Roma domusque subit, desideriumque locorum,
  Quidquid et amissa restat in urbe mei.
Heu mihi, quod nostri toties pulsata sepulcri
  Ianua, sed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi, totiesque minata,
  Obruit infelix nulla procella caput?
Dî, quos experior nimium constanter iniquos,

poëtae Apollinis et Musarum sacerdotes; Tibullus lib. II, El. 5, vs. 1: *Phoebe, fave, novus ingreditur tua templa sacerdos.*

8. *Pontus*) Pontus Euxinus, cui adiacet Tomitana ora. MER.

9. *Quique fugax rerum*) Qui forum et lites vitabam. P.

12. *diversae viae*) Maris et terrae, in quibus utrisque dura passus est citra mortem.

13. *Suffecitque malis*) Hoc est, non inferior malis tolerandis fuit.

15. *ventis dubius iactabar et undis*) *Terris dubius* veteres plerique: sic lib. IV, Eleg. 8, 15: *Non ita Dis visum, qui me terraque marique Actum Sarmaticis exposuere locis.*

18. *Et tellus meae poenae*) Et terra mei exsilii: designat autem Tomon.

19. *Nil nisi flere libet*) *Vacat* Hafniensis; Met. X, 387: *tum denique flere vacavit.* H.

20. *de verna aqua*) De nive, quae liquescit vere, et fit aqua.

23. *Ianua nostri sepulcri*) Saepius se mortem evasisse dicit.

Participes irae quos Deus unus habet;
Exstimulate, precor, cessantia fata; meique
Interitus clausas esse vetate fores.

ELEGIA III

ARGVMENTVM

Ad uxorem scribens ex Scythia poëta, se excusat, quod aliena manu scriptam miserit epistolam: quod aliter non potuisse fieri ostendit, ob adversam valetudinem, qua conflictabatur; simulque incommoda commemorat: sed praeter caetera illud fatetur esse maximum, quod careat ipsius uxoris adspectu. Mandat, ut sua ossa Romam deferantur in parva urna, et signentur epitaphio a se composito.

Haec mea, si casu miraris, epistola quare
Alterius digitis scripta sit; aeger eram:
Aeger in extremis ignoti partibus orbis,
Incertusque meae paene salutis eram.
Quid mihi nunc animi dira regione iacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec coelum patior, nec aquis adsuevimus istis,
Terraque nescio quo non placet ipsa modo:
Non domus apta satis; non hic cibus utilis aegro;

28. *quam Deus unus habet*) *Quos* plerique veteres; et recte. Heins. — *Deus unus.* Augustus. Mer. — *Participes irae*; lib. I, El. 2, oravit Deos, ne magni Caesaris irae subscriberent, quos hic dicit participes irae unius Dei, Augusti scil. cum quo in caput Nasonis conspirasse censendi sunt. P. — Nostri codices in voc. *quos* consentiunt.

Elegia III

1. *Haec mea, si casu*) *Si coniux* scripti quidam et priscae editiones. H.

3. *ignoti orbis*) Scythiae, ad quam perquam pauci accedunt: et ideo *ignotum orbem* adpellat. Mer.

4. *Incertusque meae paene salutis eram*) Versus suspectus. H.

5. *Quem mihi nunc animum*) Scribe cum Leidensi codice, *Quid mihi nunc animi*: *putes* etiam pro *putas* multi veteres. — Nostri ambo *Quem mihi nunc animum*; minus eleganter.

8. *Terraque nescio quo*) Quia inculta, sterilis, inamoena. P.

Nullus, Apollinea qui levet arte malum:
Non qui soletur, non qui labentia tarde
Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis iaceo populisque locisque;
Et subit adfecto nunc mihi, quidquid abest.
Omnia quum subeant, vincis tamen omnia, coniux,
Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem: te vox mea nominat unam:
Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam, sic me dicunt aliena locutum,
Vt foret amenti nomen in ore tuum.
Si iam deficiat subpresso lingua palato,
Vix instillato restituenda mero;
Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam;
Spesque tui nobis causa vigoris erit.
Ergo ego sum vitae dubius: tu forsitan illic
Iucundum nostri nescia tempus agis?

13. *Lassus*) *Lapsus* quidam, et alii *laesus*, *solus*.

14. *Et subit adfectu nunc mihi quidquid abest*) *Adfecto* scribendum cum uno codice; idque iam vidit politissimus Naugerius. *Adfectus* graviter aegrotans; Suetonius Tiberio: *Adfectum reperit, sed tamen adhuc spirantem.* Festus: *Adfecta femina vel in bonam partem dicitur, velut honorata: vel in malum, quasi in extremum periculum adducta;* sic recte castigavit Passeratius; nam libri nonnulli veteres *adfectata;* vulgati *adsectata*. H.

16. *Et plus in nostro pectore parte tenes*) Bersmannus ex suo codice reponit *pectore, cara, tenes;* quomodo et sex nostri: plures alii *partes habes*. Nil muta; Trist. V, El. 10, 3(: *Barbarus et tecti plus quoque parte tenet;* Lucretius lib. II: *Plus ut parte feras emergant exsiliantque;* Virg. Georg. I, 35: *Scorpius et coeli iusta plus parte relinquit.* H. — *Et plus in nostro.* Plus quam partem tenes, seu potissimam partem in pectore meo tenes. P.

21. *Si iam deficiam, subpressaque lingua palato*) Locus corruptus; nec iuvant libri veteres. Scribe: *Si iam deficiat subpresso lingua palato;* vel *Si me deficiat;* regit enim id verbum Ovidio semper quartum casum. Locus huic geminus Pont. I, Eleg. 3, 9: *Et iam deficiens, sic ad tua verba revixi, Vt solet infuso vena redire mero.* Superiori versu pro *amentis ore* prim. Vatic. *amanti*: lege *amenti ore*. H.

22. *instillato mero*) Vino leviter infuso: vinum enim reficit vires.

23. *dominam*) Te uxorem. *Resurgam.* Convalescam.

25. *tu forsitan istic*) *Illic* meliores. Heins.

Non agis, adfirmo: liquet, o carissima, nobis,
Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos,
Et mihi vivendi tam cito finis adest;
Quantum erat, o magni, perituro parcere, Divi,
Vt saltem patria contumularer humo!
Vel poena in mortis tempus dilata fuisset,
Vel praecepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem:
Exsul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris,
Et fient ipso tristia fata loco?
Nec mea consueto languescent corpora lecto?
Depositum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec dominae lacrymis in nostra cadentibus ora
Accedent animae tempora parva meae?
Nec mandata dabo? nec cum clamore supremo
Labentes oculos condet amica manus?

27. *liquet hoc carissima nobis*) *O carissima* cum tribus libris. H.

33. *dilata fuisses* Hamburg. magis poëticc. — *Vel praecepisset mors properata fugam.* Primae editiones plurimique scripti, *praecessisset.* Si quid mutem, refugam *praevenisset*, aut *praevertisset*; Trist. V, Eleg. 4, vs. 31: *Saepe etiam moerens tempus reminiscitur illud, Quod non praeventum morte fuisse dolet.* H.

35. *Integer*) Incolumis, nondum mulctatus exsilio. Bersm. — *Reddere vitam. Lucem* recte primus Vaticanus et Leidensis. H.

43. *nec, cum clamore supremo*) Solebant cadavera ablui calida aqua, et per intervalla conclamari: servabantur enim septem diebus, et calida abluebantur aqua, et post ultimam conclamationem comburebantur.

44. *Languentes oculos claudet amica manus*) Primae editiones et plurimi ex scriptis, *Labentes oculos condet:* recte *Labentes oculi*, quos *fugientes* vocat Epicedio Tibulli. Propert. I, El. 10, 7: *Quamvis labentes premeret mihi somnus ocellos*: idem I, El. 3, 45: *Dum me iucundis lapsam sopor impulit alis*, ubi male *lassam* Lipsius Ant. Lect. lib. IV, cap. 11 reponit; et lib. II, El. 15: *Illa meos somno lapsos patefecit ocellos;* male illic *lassos* nunc exstat; nam nisi iam lapsos non poterat Cynthia patefacere. *Oculi morte cadentes* Statio, lib. III Sylvarum, ad Claudiam uxorem, vs. 39. *Condere oculos* pro *Claudere* etiam familiare Nostro est: idem Propert. lib. IV, El. ult. 63: *Te, Lepide, et te, Paule, meum post fata levamen, Condita sunt ve-*

Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri,
  Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ut audieris, tota turbabere mente,
  Et feries pavida pectora fida manu?
Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,
  Clamabis miseri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas, nec scinde capillos:
  Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Quum patriam amisi, tum me periisse putato:
  Et prior, et gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima coniux,
  Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quam potes, extenua forti mala corde ferendo,
  Ad quae iampridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animae cum corpore nostrae,
  Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos!

stra lumina nostra manu; ita enim malo, quam *vestro sinu*, quod nunc legitur. H.

46. *Indeploratum barbara terra teget*) Non defletum, ἄκλαυστον. Ακλαυστος, ἄταφος. Sic Plaut. insepultum defodere. Hinc defleti dicebantur, quibus plenus mortis honos redditus; Lucian. VIII: Τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων. *Membra toro defleta reponunt* Virg. Aen. VI, 220: ubi hunc ritum plene describit.

47. *Ecquid, ubi audieris*) *Vt audieris* rectius multi. H.

49. *tendens tua brachia partes*) *terras* unus cod. *tendes* prim. editt. *tendas frustra* Lovan.

52. *lux mea*) Ne quis putet, in meretriciis tantum blandimentis frequentari illa, lux, vita, desiderium, anima etc. etiam in coniugalibus etc. usurpantur: et iustius utique in his, quam in illis. P. — *Raptus ero.* Malim ego. H.

53. *tunc me periisse putato*) Eiecto e patria mors est civilis.

57. *Quod potes*) *Quam potes* multi. Nonnulli etiam *Qua*. H.

58. *Ad mala iampridem*) *Ad quae* multi veteres; recte: nec pauciores *Vt quae*. Quid si reponatur: *Quorum iampridem non rude pectus habes?* sic *iuvenci rudes operum* Fast. I, 83; et *draco somni rudis* Met. VII, 213, ex antiquis libris. H.

59. *Atque utinam pereant animae*) Vtinam, inquit, ex Epicureorum sententia, cum corporibus animae interierint! Nam ita aversabatur Barbaros illos, ut ne post mortem quidem, sola anima inter illorum animas esse velit, et potius in nihilum recidere cupiat.

60. *pars mea nulla*) *Pars mihi* quinque scripti; rectius: et *vacuam auram* mox pro *vacuas auras* plerique.

Nam si, morte carens, vacuam volat altus in auram
  Spiritus, et Samii sunt rata dicta senis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras,
  Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parva referantur in urna:
  Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Nec vetat hoc quisquam: fratrem Thebana peremtum
  Subposuit tumulo, rege vetante, soror.
Atque ea cum foliis et amomi pulvere misce,
  Inque suburbano condita pone solo:
Quosque legat versus oculo properante viator,
  Grandibus in tumuli marmore caede notis:
Hic ego qui iaceo, tenerorum lusor amorum,
  Ingenio perii Naso poëta meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
  Dicere: Nasonis molliter ossa cubent.

61. *Nam si morte carens*) Hoc Pythagoras apud Ovidium in Met. XV, 153 apertius docet: *O genus attonitum gelidae formidine mortis, Quid Styga, quid tenebras, quid nomina vana timetis Materiem vatum, falsique piacula mundi? Corpora sive rogus flamma, seu tabe vetustas Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis. Morte carent animae.*

67. *Non vetat hoc quisquam*) Nemo sepulturae officium negat. — *Nec* sex antiqui: puto *Nec vetet hoc.* H.— *Fratrem Thebana peremtum Subposuit* etc. Antigonem designat, Oedipodis Thebarum regis filiam, quae fratrem Eteoclem sepelivit: quamvis Creontes, rex Thebarum, eos qui in bello Thebano perierant, insepultos iacere voluisset, ut elegantissime cecinit Papinius in ultimo Thebaidos.

69. *et amomi pulvere* etc.) Amomum est genus herbae odoratissimae: Armenicum caeteris praestat, fulvi coloris, habensque lignum subrufum, abunde odoratum. In conservandis enim cadaveribus amomum adhiberi solet, ut docet in Ponto I, Eleg. 9, 52. C.

70. *condita pone loco*) *Solo* primae editiones et scripti plerique. H.

74. *Ingenio perii Naso poëta meo*) lib. II et lib. III de Ponto, El. 5, 4: *Laesus ab ingenio Naso poeta meo.*

75. *quisquis amasti*) *Quicquis* opt. Vatic. alii tres *quicquid*; Medonianus *quisquid*: puto *si quid amasti*, pro *si amasti*: sic Fast. III, vs. 87, *si quid vacas*, pro *si vacas*; Epist. VI, *si quid adest*, pro *si adest* ex membranis. H.

76. *molliter ossa cubent*) In cippis inscribebantur hae litterae S. T. T. L. sit tibi terra levis.

Hoc satis in titulo est; etenim maiora libelli,
Et diuturna magis sunt monumenta mei:
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
Nomen, et auctori tempora longa suo.
Tu tamen, exstincto feralia munera ferto,
Deque tuis lacrymis humida serta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis,
Sentiet officium moesta favilla pium.
Scribere plura libet: sed vox mihi fessa loquendo
Dictandi vires, siccaque lingua, negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, vale.

77. *Hoc satis in tumulo est*) *In titulo est* prim. Polit et decem alii; recte: nisi malim *in titulos*: titulum sepulcralem innuit. H.

81. *feralia munera*) Inferias dicit. Quomodo autem inferiae mortuis fierent, et quomodo in his uterentur coronis, docet Ovidius lib. II Fastorum. M.

82. *Deque tuis lacrymis*) Magis Ovidianum erit, si legas *Deque suis lacrymis*: vide notam ad Epist. 20, vs. 76, tom. I nostri Ovid. De floribus quibus tumuli conspergerentur, et coronis, sive sertis quibus ornarentur, Plin. lib. XXI, cap. 3.

ELEGIA IV

ARGVMENTVM

Amicum carissimum, quem propter Augustum non audet nominare, poëta admonet, ut magna atria et potentes fugiat, qui quamvis possint plurimum prodesse, non prosunt, sed potius nocent. Laudat deinde amici fidem, quam sibi in adversis rebus numquam defuisse cognovit; simulque enumerat exsilii sui incommoda; rogat postremo, ut, quam possit, illi opem ferat.

O mihi care quidem semper, sed tempore duro
  Cognite, res postquam procubuere meae;
Vsibus edocto si quidquam credis amico,
  Vive tibi, et longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes praelustria vita:
  Saevum praelustri fulmen ab arce venit.
Nam quamquam soli possunt prodesse potentes,
  Non prosit potius, si quis obesse potest.
Effugit hibernas demissa antenna procellas,
  Lataque plus parvis vela timoris habent.
Adspicis, ut summa cortex levis innatet unda,
  Quum grave nexa simul retia mergat onus.
Haec ego si, monitor, monitus prius ipse fuissem,

5. *Vive tibi*) Tecum habita. Mer. — *Vive tibi.* Platoni est τὰ ἑαυτοῦ πράττειν; vide Stephan. Schediasm. lib. I, cap. 2. Iubetur autem sua mediocritate esse contentus. Bersm. — *Praelustria.* Praeclara atria. *Plus timoris.* Maiorem formidinem.

7. *Nam, quamquam soli*) Distichon hoc nugatoris alicuius est, non Nasonis. Superiori versu pro *praelustri arce*, veteres maiori ex parte *igne:* nil muta; lib. I, Eleg. 1, 72: *Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.* H.

11. *Adspicis, ut summa*) Levis cortex solet in summa aqua natare, nec mergi: at retia magno plumbi pondere mergi solent. Per *corticem* autem levem, homines tenues; per *plumbum* vero, potentes designat: qui, ut plumbum, graviore casu clientes praecipites trahunt quo volunt.

In qua debueram forsitan urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
Haec mea per placidas cymba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano, vix hoc tamen evenit ipsum,
Sic cadit, ut tacta surgere possit humo:
At miser Elpenor, tecto delapsus ab alto,
Obcurrit regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitarit Daedalus alas,
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempe quod hic alte, demissius ille volabat:
Nam pennas ambo non habuere suas?
Crede mihi; bene qui latuit, bene vixit: et infra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius eius

14. *In qua debebam*) *Debueram* rectius tres veteres. H.

15. *Dum tecum vixi*) Scribe *Dum mecum vixi*: sic supra *Vive tibi*. Pari modo *secum habitare* et similia occurrunt apud antiquos. H.

19. *At miser Elpenor*) Elpenor apud Circen ebrius, dum sociorum strepitus abeuntium audit, et abire properat, pronus e longis lapsus scalis, collum fregit; Homer. Odyss. Λ: *Hic, nimius quondam vini, iam poculo damnat: Quique sit ostendit sobrietatis honos.* Et Odyss. K: *Mentis inops, victusque mero, non utilis armis, Elpenor pretium triste bibentis habet.*

20. *flebilis umbra*) *Debilis* meliores magno numero; quod et ad Statium deprehendit acutissimus Gronovius. Alluditur ad lapsum Elpenoris. H.

22. *Icarus immensas nomine signet aquas?*) Diximus de hoc loco supra lib. I, El. 1, vs. 90. Superiori versu lege *agitarit* pro *agitaret*, ut τῷ *signet* melius id respondeat. H.

24. *Non habuere*) Puto *nonne habuere*, quidquid membranae obnituntur. H.

25. *bene qui latuit, bene vixit*) Quicumque humili fortuna contentus latuit, tutus vixit. Men. λάθε βιώσας. Horat. I, Epist. 17, vs. 10: *Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit.* Bersm. — *Intra fortunam.* Praefero *infra fortunam* ex quatuor scriptis; nec aliter lego apud Propertium libro III, El. 9, 1: *Maecenas, eques Hetrusco de sanguine regum, Infra fortunam qui cupis esse tuam.* Seneca Medea Act. III: *Fortuna semper omnis infra me stetit*; ita optimus Mediceus. Noster infra lib. V, El. 8, 1: *Non adeo cecidi, quamvis deiectus, ut infra Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.* H.

27. *Non foret Eumedes orbus*) Male *Eumenides* et *Emetrides*, et similia scripti. Δόλων Εὐμήδεος υἱός Homero Il. K. Dolonem designat Eumedis filium, Virgil. Aen. XII, 347. Hic (ut lib. X Iliad. scribit Hom.)

Stultus Achilleos non adamasset equos:
Nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
Cepisset genitor si Phaëthonta Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper;
Propositique memor contrahe vela tui:
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitae
Dignus es, et fato candidiore frui.
Quae pro te ut voveam, miti pietate mereris,
Haesuraque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
Qualem credibile est ore fuisse meo:
Nostra tuas vidi lacrymas super ora cadentes,
Tempore quas uno, fidaque verba, bibi.
Nunc quoque submotum studio defendis amicum,

missus speculator ad Graecorum castra, pactus pro remuneratione Achillis equos, in Diomedem et Vlyssem incidit, qui speculatum quoque ibant ad Troianos: illi promissa impunitate, Troianorum consilia ab eo didicere: inter caetera facti certiores de adventu Rhesi, Dolonem interficiunt; Thracum castra adgrediuntur; equi inde abducti sunt.

29. *Nec natum in flamma*) Phaëthonta intelligit, de quo supra diximus. Dictus est autem *Phaethon* a luce ardoris sui, ut scribit Serv. φαεινός enim lucidum significat. Ab irato enim Iove fulmine ictus, in Padum cecidit, qui ab eo *Eridanus* graece dicitur. — *In arbore natas.* Heliades accipe, quae in populos mutatae sunt, ut notum est ex secundo Ovidii Metamorph.

30. *Cepisset genitor si Phaëthonta Merops*) Eleganter dictum: Merops Phaethontem non cepit, quia Phaëthon ad maiora adspirabat, non contentus hoc patre, seque Solis filium volebat credi. Cave igitur quidquam in hoc loco mutes cum iis, qui *Flexisset* reponunt. H. — *Genitor Merops.* Clymenes maritus, et Pháëthontis pater putativus. Mer.

32. *Propositique precor*) *Memor* rectius editiones nonnullae, et scripti quatuor apud me. H. — *Propositique memor* etc. Non significat mutationem consilii, ut Merula exponit, sed moderationem: ut sit sensus: Moderata propone tibi, ac tempera cupiditatibus tuis, ne, dum altiora conaris, in periculum incidas. Mic.

33. *spatium decurrere vitae*) Quidam *procurrere* habent; male. Prius enim, in simili locutione, usurparunt semper scriptores optimi.

37. *Vidi ego te tali vultu*) Aut *luctu* est legendum, aut scribendum versu proximo: *Qualia credibile est ora fuisse mihi.* Sed priori coniecturae accedo. H.

41. *semotum amicum*) Plurimi veteres et editiones priscae *submotum*; quod efficacius. Pont. III, El. 4, 91:

Et mala, vix ulla parte levanda, levas.
Vive sine invidia; mollesque inglorius annos
Exige; amicitias et tibi iunge pares;
Nasonisque tui, quod adhuc non exsulat unum,
Nomen ama: Scythicus caetera Pontus habet.
Proxima sideribus tellus Erymanthidos Vrsae
Me tenet, adstricto terra perusta gelu.
Bosporos et Tanais superant, Scythicaeque paludes;
Vixque satis noti nomina pauca loci.
Vlterius nihil est, nisi non habitabile frigus.
Heu! quam vicina est ultima terra mihi!
At longe patria est, longe carissima coniux,
Quidquid et haec nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen haec absunt, ut quae contingere non est
Corpore, sint animo cuncta videnda meo.
Ante oculos errant domus, urbs, et forma locorum;

Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum; Trist. IV, Eleg. 2, 57: *Haec ego submotus, qua possum, mente videbo*; ibid. Eleg. 9, 17: *Vt Scythicis habitem longe submotus in oris.* H.

44. *amicitias et tibi iunge pares*) Sic et Curtius: *Nam et firmissima inter pares est amicitia.*

45. *quod adhuc non exsulat*) Cuius fama adhuc non potuit exsulare: propter claritatem et memoriam.

46. *Scythicus Pontus*) Mare Euxinum, quod Scythiam adluit.

47. *Proxima*) Quidam codices novam hinc Elegiam ordiuntur: non male. H. — *Vrsae Erymanthidos.* Vrsae Arcadicae, ab Erymantho monte in finibus Arcadiae; per quam, ursam maiorem significat.

49. *Bosporus*) *Bosporos* prim. Vaticanus, Combii, et tres alii. *Scythicaeque paludes* etiam plurimi scripti cum priscis editionibus. Cimmerium Bosporum accipe, non Thracium. Committitur autem paludi, quam *Maeotiden* adpellamus. *Cimmerius* autem adpellatur a Cimmerio oppido Scythiae. *Et Tanais.* Tanais a septentrione ad meridiem vergens, in mediam fere Moeotida defluit, et Europam ab Asia dividit, ut Curt. docet. Mer.

50. *Vixque satis noti nomina pauca loci*) Scribo *soli* et *nomina rauca*; hoc est, nomina ingrati et barbari soni: sic infra Pont. IV, 16, 36: *Et raucum Getico murmur in ore fuit*; hoc est dissonum: potest tamen et ferri τὸ *loci*, ut locos parum notos rauca nomina per adpositionem adpellet. Infra El. 10, 5: *Sauromatae cingunt fera gens Bessique Getaeque, Quam non ingenio nomina digna meo.* Heins.

57. *Ante oculos errat domus, urbs, et forma locorum*) Numeri duriores satis arguunt versum esse mendosum

Succeduntque suis singula facta locis:
Coniugis ante oculos, sicut praesentis, imago est;
  Illa meos casus ingravat, illa levat.
Ingravat hoc, quod abest; levat hoc, quod praestat amo-
  Impositumque sibi firma tuetur onus. (rem,
Vos quoque, pectoribus nostris haeretis, amici,
  Dicere quos cupio nomine quemque suo:
Sed timor officium cautus compescit; et ipsos
  In nostro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis, gratique erat instar honoris,
  Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est anceps, intra mea pectora quemque
  Adloquar, et nulli causa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes versus amicos
  Protrahet; occulte si quis amavit, amet.
Scite tamen, quamvis longa regione remotus
  Absim, vos animo semper adesse meo;
Et, quam quisque potest, aliqua mala nostra levate:

errant in multis veterum; unus *aderat*; alius *haeret*; Medonianus, *Ante oculos urbs ac haeret fortuna locorum*; Hamburgensis inter vetustiores, *Ante oculos domus urbis erat et forma locorum.* Puto scribendum: *Ante oculos urbisque domus et forma locorum est.* Sequentia confirmant: *Coniugis ante oculos, tanquam praesentis imago est.* Ait domos urbis et locorum formam oculis suis obversari. *Stare* et *esse ante oculos* usitatum Nostro. Pont. II, Eleg. 10, 44: *Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.* H. — Quem edimus versum, in ambobus Regiis legitur.

61. *levat haec*) *Hoc* cum scriptis potioribus. H.

64. *Dicere .... cupio*) Malo *cuperem*. H.

65. *officium*) In quibusdam est *officii*; in aliis etiam *cautos*; quae iungebat olim Heinsius, et *officii cautos* legi posse putabat. Sed tunc mallem *officii cautum compescit*, id est, me caute et prudenter officiosum, ne noceam officio meo. BVRM.

67. *gratique erat instar amoris*) *Honoris* bene unus Vaticanus. H.

73. *Scite tamen*) Etiam hoc distichon importune hic videtur inculcatum. H.

75. *Et, qua quisque potest*) *Quam potest*, pro quantum, plerique veteres. Deinde pro *oro*, optimus Vaticanus cum alio et Rottendorph. *aliqua*; neque aliter optimus Palatinus: sic Virgilius Ecl. III, 15: *Et si non aliqua nocuisses.* Pont. II, El. 7, 53: *Adiuvat in duris aliqua praesentia rebus*; sic ex vestigiis veterrimi libri

Fidam proiecto neve negate manum.
Prospera sic vobis maneat fortuna; nec unquam
Contacti simili sorte rogetis opem!

ELEGIA V

ARGVMENTVM

Amici fidem perspectam et cognitam, in adversis praecipue rebus, laudat Ovidius, quam dicit nunquam abituram ex suo animo. Demum fatetur se ali exigua spe, ut aliquando Augustus mitior fiat, et magis placidum tribuat exsilium.

Vsus amicitiae tecum mihi parvus, ut illam
Non aegre posses dissimulare, fuit:
Ni me complexus vinclis propioribus esses,
Nave mea vento forsan eunte suo.
Vt cecidi, cunctique metu fugere ruinae,
Versaque amicitiae terga dedere meae;

lego. Et Pont. II, Eleg. 8, 52: *Praesentes aliqua prosit habere Deos*; ubi similiter in vulgatis peccatur. Lib. III, El. 4, 27, ubi perperam *aliqua ope*, nonnulli scripti: *Et regum vultus certissima pignora mentis, Iuvissent aliqua forsitan illud opus*. Et eadem Eleg. 48, ut scribendum puto: *Et gaudere aliqua, res mihi visa nova est*. H. — Ambo Regii exhibent, *oro, mala nostra levate*.

76. *manum*) Auxilium. Mer. — *Fidam proiecto*. Proiectus hic est neglectus, contentus: quo numero sunt exsules. Pont.

78. *rogetis idem*) *Opem* rectius Combii, Hamburgensis, et alii nonnulli: sic Pont. IV, 3, 42 de Pompeio: *Submissa fugiens voce rogavit opem*. Heins.

ELEGIA V

1. *Vsus amicitiae*) Consuetudo, ipsa amicitia.

2. *Non aegre possit*) *Posses* scripti.

4. *Nave mea vento forsan eunte suo*) Hoc est, quia tum fortassis navis mea suo, id est secundo vento ferebatur, eaque fortuna mea esset, ut a te impensius amarer. Micyl.

5. *cunctique meam fugere ruinam*) *Metu fugere* primae editiones, prim. Vatic. aliique multi, quod Ciofano

Ausus es igne Iovis percussum tangere corpus,
  Et deploratae limen adire domus.
Idque recens praestas, nec longo cognitus usu,
  Quod veterum misero vix duo tresve mihi.
Vidi ego confusos vultus, visosque notavi,
  Osque madens fletu, pallidiusque meo:
Et lacrymas cernens in singula verba cadentes,
  Ore meo lacrymas, auribus illa bibi:
Brachiaque accepi moesto pendentia collo,
  Et singultatis oscula mista sonis.
Sum quoque, Chare, tuis defensus viribus absens:
  Scis Charum veri nominis esse loco.
Multaque praeterea manifesti signa favoris
  Pectoribus teneo non abitura meis.
Dî tibi posse tuos tribuant defendere semper,
  Quos in materia prosperiore iuves!
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
  Quod te credibile est quaerere, quaeris, agam?
Spe trahor exigua, quam tu mihi demere noli,
  Tristia leniri numina posse Dei.
Seu temere exspecto, sive id contingere fas est;
  Tu mihi, quod cupio, fas, precor, esse proba.

adridebat. Scribe *metu fugere ruinae*, ut optimus Palatinus et Naugeriani codices agnoscunt. Heins.

11. *visosque notavi*) An *videre* et *notare* non est unum idemque hoc loco? veteres fere omnes, *visusque* cum prim. Polit. *visuque notavi.* H. — Codex noster A dat, *confusus*: ambo autem, *visosque notavi.*

15. *Brachiaque excepi*) *Accepi* veteres; et rectius.

18. *Scis Charum, veri nominis*) Quia *Charum* illum adpellaverat, ostendit in eius vi verbi verum amoris nomen designari: χάρις enim *gratiam* significat, et *amorem.* M. — Sensus est: intelligis te interea Chari nomine, loco proprii nominis adpellari, quando proprium tuum quod est, periculi causa ponere aperte non licet. Quod propterea a poëta additum videtur, ne quid ipse in nomine errasse videretur. Mer.

26. *posse Dei*) Malim *Deo;* nam alter Polit. *duci.* Heins.

27. *sive hoc contingere fas est*) *Sive id* veteres.

28. *proba*) *Fave* Barberin. *probum* excerpta Vossii.

Quaeque tibi linguae est facundia, confer in illud,
Vt doceas votum posse valere meum.
Quo quis enim maior, magis est placabilis irae,
Et faciles motus mens generosa capit:
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni;
Pugna suum finem, quum iacet hostis, habet.
At lupus, et turpes instant morientibus ursi,
Et quaecumque minor nobilitate fera est.
Maius apud Troiam forti quid habemus Achille?
Dardanii lacrymas non tulit ille senis.
Quae ducis Aemathii fuerit clementia, Poros,
Praeclarique docent funeris exsequiae.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras,

29. *Quaeque tibi est linguae facundia*) Quidam τὸ *est* non agnoscunt. Scribe *tibi linguae est*: atque ita Medonianus. Heins.

31. *Quo quisque est maior, magis est placabilis irae*) *Quo quis enim maior* venuste optimus Vaticanus et tres alii ex melioribus: pro *irae* Gottorph. *ira*; lego, *magis hoc placabilis ira est*; vel *magis huc*. Irae magis placabilis, pro placabilioris.

38. *Dardanii senis*) Priami petentis ab Achille Hectoris cadaver. *Lacrymas non tulit ille*; sed pretio redemtus Hector: quod Virgil. false tangit Aeneid. lib. I, 484: *Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.* Ad quod alludit Plautus Mercat. act. II, scen. 4, vs. 20: *Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expensus fuit.*

39. *Quae ducis Aemathii*) Alexandrum Macedonem dicit. *Macedonia* enim ante *Aemathia* cognominata est. Nam Porum, quum et ipsum gravi proelio superatum, captivum abduxisset, postea non solum dimisit, sed et ampliore regno donavit. Mic. — *Pharos.* Leidensis *Porus*; quod Naugerio probatum, et Fabricio, et Bersmanno. Vnus Gallicus *Foros*, hoc est, *Poros*: recte.

40. *Praeclarique docent funeris exsequiae*) Darii regis, cui funus fecit magnificentissimum. Pro *Praeclarique*, duo *Pompeique*; unus *Dardaniique*; codex Petri Servii *Phariique.* Locus manifeste corruptus: quaenam enim hae sint exsequiae, non exprimit; nec Pori sunt, qui Alexandro supervixit. Scribe, *Dariique docent funeris exsequiae.* Primam enim et secundam in hoc nomine syllabam produxit, etiam in Ibide Noster: *Vtque Necatorum Darii fraude secundi*; et Claudianus, epistola ad Hadrianum, vs. 17 sq: *Darium famulis manibus doluisse peremtum Fertur, et ingenti solutus fata sepulcro; Tradita captivo spatiosior India Poro.* Vides Porum et Darium etiam hic coniungi. Darius Graecis Δαρεῖος: *Dareus* in veterrimis Curtii libris. Heins.

41. *flexas ad mitius iras*) *Ad amicius* quidam. Heins.

Iunonis gener est, qui prius hostis erat.
Denique, non possum nullam sperare salutem,
  Quum poenae non sit causa cruenta meae:
Non mihi quaerenti pessum dare cuncta, petitum
  Caesareum caput est, quod caput orbis erat:
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est;
  Lapsaque sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector;
  Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possim defendere culpam;
  Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, facturum, ut molliat ipse
  Mutati poenam conditione loci.
Hunc utinam, nitidi Solis praenuntius, ortum
  Adferat admisso Lucifer albus equo.

42. *Iunonis gener est*) Herculem dicit, qui Heben Iunonis filiam uxorem duxit, ut Seneca in Octav. act. I, vs. 210 sq: *Deus Alcides possidet Heben, Nec Iunonis iam timet iras, Cuius gener est, qui fuit hostis.*

45. *pessumdare*) Cod. Servii divisis vocibus, *pessum dare*, quomodo recte scribi puto; nam ut *abire pessum* Plauto, ita *dare pessum* dicitur, ut *ire inficias*, et similia. Respicit autem hic Noster ad coniurationes, quales plurimas detexit et obpressit Augustus, teste Sueton. cap. 19. Bvrm.

50. *est habuisse meos*) *Meum* alii; quod Naugerius et Ciofanus sequuntur: quatuor *mihi*. Heins.

53. *Spes igitur superest, facturum, ut molliat ipse*) Pro *facturum, ut molliat*, Hafniensis, *ut nostrum molliat*: Combianus pro diversa lectione, *futurum*, ut et quidam alii; prim. Palat. *fatorum*. Scribe: *Spes igitur superest, ut molliat ipse, futurum, Mutati poenam conditione loci.* Vulgata scriptura parum latina est, nisi reponas *facturum ut molliat ipsum.* Heins. — *Carmina fecerunt, ut etc.* vide Trist. II, 5.

55. *Hoc utinam, nitidi Solis praenuntius ortus*) Carmen mendosum. *Haec utinam* quatuor scripti; unus *Nos*; Barberin. et Hafniensis *Hunc.* Scribe *Hunc utinam, nitidi Solis praenuntius, ortum Adferat admisso Lucifer albus equo. Ortum* pro die oriente posuit, aut Solis exortu. Apposite Seneca Oedipo, act. II, vers. 506: *Dum matutinos praedicet Lucifer ortus*) Vide infra notas lib. IV, Eleg. 11, vs. 75. H. — *Hoc.* Vt poena mutetur.

56. *admisso equo*) Celeri equo. Elegantissime enim equi *admitti* dicuntur, quum impelluntur; ita currus et alia. Ciof.

ELEGIA VI

ARGVMENTVM

Hac etiam Elegia amici fidem laudat Ovidius, quam etiam si velit, minime dissimulare posse ostendit: cuius consilio si usus fuisset, fatetur se incolumem semper esse potuisse. Demum illum precatur, ut sibi Augustum mitiorem reddat, quo is sibi exsilii locum mutet; quandoquidem nulli sceleri se obnoxium esse sciat.

Foedus amicitiae nec vis, carissime, nostrae,
  Nec, si forte velis, dissimulare potes:
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
  Nec tibi me tota iunctior urbe fuit.
Isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
  Paene magis quam tu, quamque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
  Cognitus est illi, quem colis ipse, viro:
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem;
  Pectoribusque dabas multa tegenda meis:
Cuique ego narrabam secreti quidquid habebam,

1. *non vis*) *Nec vis* meliores. H.

5. *testatus populo*) Probatus populo.

7. *Quique est in caris animi tibi candor amicis*) *Quique erat* tres veteres; unus *Qui fuit*. Sed lege *raris amicis*. Sequenti versu, pro *isti* meliores *ipsi*; et pro *ipse* tres optimi *iste*: puto *ipsi Deo*, hoc est Augusto. Sed subest etiamnum aliquid mendi his versibus. H.

8. *quem colis ipse*) Quem suspicis et veneraris. Forlasse Augustum designat. Vel certe, amas; et amicum aliquem denotat subpresso nomine.

9. *Nil ita celabas*) Notatio intimae familiaritatis ab effectis. Bersm. — *Vt non ego conscius essem*. Scribe, *cui non ego conscius*. Cum tertio enim casu frequenter iungit hanc vocem Noster; Met. VI, 588. H. — Nostri habent, *ut non ego*.

10. *Pectoribusque dabas multa tegenda meis*) Tanaquillus Faber, in epistolis, lib. I, 67, repouit ex coniectura, *cuncta tegenda*: iam enim superiori versu dixerat Noster, nihil sibi celatum fuisse ab hoc amico. — Iunianus, *regenda*.

11. *Cuique ego narrabam*) Lege *narrarem*. H.

Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque si scisses, salvo fruerere sodali,
Consilioque forem sospes, amice, tuo.
Sed mea me in poenam nimirum fata trahebant;
Omne bonae claudunt utilitatis iter.
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo;
Seu ratio fatum vincere nulla valet;
Tu tamen, o nobis usu iunctissime longo,
Pars desiderii maxima paene mei,
Sis memor; et, si quas fecit tibi gratia vires,
Illas pro nobis experiare rogo:
Numinis ut laesi fiat mansuetior ira,
Mutatoque minor sit mea poena loco!
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro;
Principiumque mei criminis error habet.
Nec leve, nec tutum est, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali.
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
Illud; et admonitu fit novus ipse dolor.
Et quaecumque adeo possunt adferre pudorem,
Illa tegi caeca condita nocte decet.

16. *Omne bonae et claudunt*) Tò *et* abest a plerisque scriptis. Hoc etiam distichon male feriati nescio cuius interpolatoris est. Sequentibus etiam versibus, otiosa illa repetitio τοῦ *tamen* suspecta est. H. — Dousa legebat *omne bonum haec.*

18. *Seu ratio fatum*) Ex Stoicorum sententia, Fatum esse inevitabile dicit. De vi autem, et Fati necessitate, vide Gell. lib. VI.

21. *et, si quas fecit tibi gratia vires*) Si quid vales gratia apud Caesarem. Mer. — *Vires.* Auctoritatem cum potestate iuvandi amicos. B.

26. *Principiumque mei*) Puto *Praecipuumque.* H.

27. *Nec breve, nec tutum est*) *Leve* Gottorphianus; bene: τὸ *est* etiam omittunt plerique; at Pont. lib. I, Eleg. 6, vs. 21: *Nec leve, nec tutum est peccati quae sit origo Scribere;* sic et ibi veteres nonnulli.

29. *tempus illud*) Quo Augustum laesi, eiusque iram in me concitavi.

30. *fit novus ipse dolor*) *Pudor* prim. Vatic. prim. Palat. et tres alii ex melioribus. Quod si admittamus, sequens distichon erit delendum, quod non uno nomine est suspectum: in quo *possunt* pro *possint* veteres plerique; et *caeca nube* pro *nocte* octo antiqui, aut novem. H.

32. *Illa tegi caeca condita nocte*)

Nil igitur referam, nisi me peccasse; sed illo
  Praemia peccato nulla petita mihi:
Stultitiamque meum crimen debere vocari,
  Nomina si facto reddere vera velis.
Quae si non ita sunt, alium, quo longius absim,
  Quaere, suburbana haec sit mihi terra, locum.

ELEGIA VII

ARGVMENTVM

In filiam Perillam scribens Ovidius, primo fatetur se Musis vacare, quamvis illae sibi nocuerint; eamque hortatur, ut idem faciat, quo sibi immortalitatem comparet; nam ea formae elegantia, inquit, quae in ipsa erat, senectute et tempore vitiabitur; at ingenii dotes semper permanebunt.

Vade salutatum, subito perarata, Perillam
  Litera, sermonis fida ministra mei:

Quae Augustum agentem vidi, perpetuo silentio involvenda sunt. C. — MSS, *caeca nube;* Hor. utrumque coniunxit lib. I, Epist. 16, vs. 62: *Noctem peccatis, et fraudibus obiice nubem.*

36. *Nomina si factis*) *Facto* plerique; ut et Aroudelianus. H. — *Nomina si facto.* Si velis nomina rebus respondere. — Nostri habent: *nomine si fict* ; quo sensu, non adsequor.

37. *Quae si non ita sunt*) Pont. I, El. 3, vers. 93, pari modo: *Vt tamen haec ita sint, munus tua grande voluntas Ad me perveniet.* Proximo versu cum melioribus *suburbana haec* pro *hic.* H.

38. *suburbana haec sit mihi terra*) Sit mihi quasi suburbium: vel, non modo, inquit, ad longius proficiscar exsilium, sed etiam volo ut suburbana alicuius urbis Scythiae magis periculosa et hostibus exposita, quam Tomos, ad maius supplicium, si non loquor vera, sint mihi exsilium. — *Alium locum.* Quia tu me alio deportandum cures, causam non dico; et, nisi vera dixero, mitte me in locum tam remotum, ut prae illo terra haec, ubi sum, Romae vicina et quasi suburbium videatur.

ELEGIA VII

1. *perarata litera*) Eadem metaphora utitur Plautus in prol. Bacchid. *Ad Philoxenis Pistoclerum filium, sodalem unicum sulcat epistolium.* Cicer. ad Att. lib. XII, Epist. 1: *Hoc literarum exaravi, egrediens e villa ante lucem.*

Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
  Aut inter libros, Pieridasque suas.
Quidquid aget, quum te scierit venisse, relinquet;
  Nec mora: quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic, ut vivere nolim;
  Nec mala tam longa nostra levata mora:
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti,
  Aptaque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque, dic, studiis communibus ecquid inhaeres,
  Doctaque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum fatis mores natura pudicos,
  Et raras dotes, ingeniumque dedit.
Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
  Ne male fecundae vena periret aquae:
Primus id adspexi teneris in virginis annis,
  Vtque patet, venae duxque comesque fui.
Ergo, si remanent ignes tibi pectoris idem,

9. *ad Musas reverti*) Cicero libros suos vocat veteres amiculos.

11. *studiis communibus*) Studiis poëticis, quae mihi tecum communia sunt. — *Ecquid inhaeres.* Num quid das operam? *Vt quid* duo veteres; et *num* pro *non* sequenti versu unus Vatican. quod et Ciofanus notarat. Sed recte *more non patrio*, quia res insolens apud Romanos poetria. H

12. *non patrio*) Pro, externo ac graeco more, propter illud quod infra sequitur, *Sola tuum vates Lesbia vincet opus;* ut intelligamus, lyrica illam scripsisse, Sapphus exemplo, quod genus carminis Latinis hactenus inusitatum, et ceu peregrinum fuerat: id quod et Horatius testatur, quum dicit, *carmina non prius audita*, Od. III, 1, vs. 2. Micyl.

14. *Et raras dotes*) *Caras* primus Vatic. Rottendorph. et Gottorph. *claras* Richelianus: puto, *Clarias dotes.* Superiori versu *cum fatis* scripti omnes et primae editiones, non *cum facie*: sed utrumque rectum. — *Natura cum fatis dedit*, pro, natura et fata dederunt: de facie eius et forma, post aget. H.

15. *Hoc*) Scilicet tuum ingenium. — *Ad undas Pegasidas.* Ad fontem Musarum, quem equus alatus Pegasus pede fodiens effecit. Fabulam refert Hyginus: Ovid. lib. IV Metamorph. Designat autem Ovidius se primum filiam docuisse artem poëticam.

18. *Vtque pater natae*) *Pater nemo* prim. Politian. *pater Veneris* alter eiusdem, et Hamburgensis, et unus Mediceus; duo *venis;* Iunianus *iuveni:* alius *veni;* duo *nati;* quatuor *venae;* totidem, *Vtque patet, venae:* latet ulcus. H.

19. *idem ignes*) Iidem calores Apollinei: ardores ingenii.

Sola tuum vates Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc fortuna retardet,
Postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua saepe mihi, tibi nostra legebam;
Saepe tui iudex, saepe magister eram:
Aut ego praebebam factis modo versibus aures,
Aut, ubi cessaras, causa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me laesere libelli,
Tu quoque sis poenae fata secuta meae.
Pone, Perilla, metum: tantummodo femina non sit
Devia, nec scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiae remove, doctissima, causas,
Inque bonas artes et tua sacra redi.
Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit;
Iniicietque manum formae damnosa senectus,
Quae, strepitum passu non faciente, venit.

20. *Sola vates Lesbia*) Sola vates Sappho ex Lesbo insula. — *Vincet opus. Vincat* bene Leidensis. H.

23. *Dum licuit, tua saepe mihi*) Puto *tua saepe tibi*; nam de recitante Perilla proximo hexametro habes: mox etiam *Saepe tuis iudex*, hoc est versibus, opinor scribendum. H.

26. *Aut, ubi cessaras*) Heinsius adscripserat suo codici, *non intelligo*. Sed puto recte se habere vulgatam, et *cessare* nihil hic aliud notare, quam inertem esse, nihil facere. Si fecisset versus Perilla, Naso praebebat aures; si per inertiam nihil fecisset, desidiam eius increpabat Naso, et ita *pudoris causa ipsi erat*. Burm.

27. *quia me laesere libelli*) Malim *quo*: vel *exemplo*. H.

28. *facta ruina meae*) *Facta secuta* sex septemve ex melioribus; duo *fata secuta*; codex Servii *pars bona facta*; Muretus coniiciebat *facta remissa*; nam sequitur: *Ergo desidiae remove, doctissima, causas*, quod probo: atque ita in Epistulis Tanaquillus Faber. H.

29. *femina nulla Neve vir a scriptis*) Quidam *femina non sit Devia, nec*; quod secutus est eruditissimus Gronovius Observ. lib. II, c. 3; alii scripti *femina nulla Devia ne*, vel *de scriptis*; duo *Nec iuvenis scriptis*.

32. *et tua sacra redi*) An *castra*? ut Epist. Herus vs. 157: *In tua castra redi, socii desertor Amoris*. H.

34. *in antiqua fronte*) In fronte iam senio confecta.

35. *Iniiciet manus formae*) Formam sibi vindicabit, et turpem reddet.

36. *damnosa senectus*) Senectus quae iuvenes damno adficit. — *Passu non faciente strepitum*. Id est, gra-

Quumque aliquis dicet: fuit haec formosa; dolebis,
  Et speculum mendax esse querere tuum.
Sunt tibi opes modicae, quum sis dignissima magnis:
  Finge sed immensis censibus esse pares.
Nempe dat id cuicumque libet fortuna, rapitque:
  Irus et est subito, qui modo Croesus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
  Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, quum patria caream, vobisque, domoque,
  Raptaque sint, adimi quae potuere, mihi;
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
  Caesar in hoc potuit iuris habere nihil.
Quilibet hanc saevo vitam mihi finiat ense,
  Me tamen exstincto fama superstes erit:
Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
  Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
  Effuge venturos, qua potes, usque rogos.

du qui non sentitur. Obrepit enim non intellecta senectus.

39. *Sunt et opes modicae*) *Sunt tibi opes* plerique. H.

42. *Irus et est subito, qui modo Croesus erat*) *Cossus* primus Polit. multi alii *Crassus;* alii aliter: nil muta. Propertius lib. III, El. 3, vs. 39: *Lydus Dulichio quid distat Croesus ab Iro?* Superiori versu, pro *Nempe dat et quodcumque*, unus Mediceus, *cuicumque:* scribe *Nempe dat has cuicumque libet*, opes nimirum: pro *et* nonnulli *id.* Posset et legi: *Nempe dat ut quodcumque libet fortuna, rapitque;* ita et rapit, etiam rapit; sed hoc durius. H.

43. *Singula ne referam*) *Quid referam?* nonnulli; ut lib. I Amor. El. 5, vs. 23: *Singula quid referam? nil non laudabile vidi.* H.

45. *En ego*) Tollit interdum spiritus poëta, et se ita, sperata aeternitate sua, in medio miseriarum suarum consolatur. P.

49. *Qui licet*) Invidiosum hoc Caesari. Repone igitur *Quilibet* cum membranis plerisque, et antiquis editionibus. H.

51. *Dumque suis victrix septem de montibus orbem*) *Omnem de montibus orbem* Vatican. Polit. et Palat. meliores cum quinque aliis; bene: duo *totum.* H.

53. *quam studii maneat felicior usus*) Quae habeas feliciorem fortunam ex studiis poëticis, quam ego habui.

54. *qua potes*) *Quam* octo veteres. — Codex A, *quam;* codex B, *quos.*

ELEGIA VIII

ARGVMENTVM

Desiderio tum patriae, tom suorum ita teneri poëta scribit, ut cupiat celeri aliquo cursu eo se conferre: quam rem sibi Augustum solum praestare posse ostendit; narratque exsilii sui incommoda; optatque, ut tandem Caesar irae modum statuat, et mitius praebeat exsilium.

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currus,
 Misit in ignotam qui rude semen humum:
Nunc ego Medeae vellem fraenare dracones,
 Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua:
Nunc ego iactandas optarem sumere pennas,
 Sive tuas, Perseu; Daedale, sive tuas;
Vt, tenera nostris cedente volatibus aura,
 Adspicerem patriae dulce repente solum,
Desertaeque domus vultum, memoresque sodales,
 Caraque praecipue coniugis ora meae.
Stulte, quid o frustra votis puerilibus optas,
 Quae non ulla tibi fertque feretque dies?

1. *Triptolemi currus*) Currum intelligit, quem a Cerere accepit Triptolemus: fabulam refert Lactant. Ovid. in Metam. et in quarto Fastorum. Mer. — *Conscendere currus. Constitere curru* prim. Palat. prim. Vatican. et unus Mediceus: etiam probe. Sequenti versu, pro *ignotam humum*, Richelianus *ignaram*. H.

2. *in ignotam humum*) Ignotam semini, quia nunquam expertum erat terram. P.

3. *dracones Medeae*) Medea, post Peliae necem, fraude intereunti, iunctis currui draconibus aufugit, lib. VII Metamorph.

5. *Nunc ego iactandas*) *iactantes* multi; *iactatas* quatuor; *portantes* duo. *Iactatas alas* dicit mox El. 10, vs. 45. Hanc Elegiam octavam multi superiori codices adnectunt. — *Nunc quoque* Moreti.

8. *patriae dulce repente solum*) *Patriae tecta relicta meae* Vossianus pro diversa lectione. H.

9. *Desertaeque domus vultus*) Lege *vultum*, ut κακοφωνία vitetur. H.

10. *coniugis ora meae*) *Mihi* Buslidianus; recte. H.

11. *Stulte, quid haec frustra*) *Quid hoc* multi veteres; lege, *quid o:* sequenti versu, opt. Vatic. et Rottendorph. *tulit*, pro *mihi*: *Quae non ulla tulit fertque feretque dies.* H.

Si semel optandum est, Augustum numen adora,
Et quem sensisti, rite precare, Deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres
Tradere; det reditum, protinus ales eris.
Si precer haec, neque enim possim maiora precari,
Ne mea sint timeo vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, quum se satiaverit ira,
Tum quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
Ex his me iubeat quolibet ire locis:
Nec coelum, nec aquae faciunt, nec terra, nec aurae;
Et mihi perpetuus corpora languor habet:
Seu vitiant artus aegrae contagia mentis,
Sive mei causa est in regione mali:
Vt tetigi Pontum, vexant insomnia; vixque

13. *Augusti numen adora*) *Augustum numen* cum Hafniensi, et Medoniano: sic Pont. IV, El. 6, vs. 9 sq: *Certus eras pro me, Fabiae laus, Maxime, gentis, Numen ad Augustum supplice voce loqui;* et lib. III, El. 1, vs. 163: *E quibus ante omnes Augustum numen adora:* eadem Elegia *Augusta domus*, ubi peeperam *Augusti* in vulgatis; Fast. I, vs. 590: *Et tuus Augusto nomine dictus avus;* et lib. V, vs. 567: *Spectat et Augusto praetextum nomine templum. Caput Augustum* sub finem Metam. *Augustae aures* Pont. I, 2, 117; *Pax Augusta* Pont. II, vs. 18; *Augustus Deus* Pont. III, 6, 16; *Augustum forum* Fast. V, 552; Pont. IV, 5, 10, et 15, 16.

14. *Et quem sensisti*) *Laesisti* ex quinque scriptis; hinc *laesi principis ira* Trist. IV, Eleg. 10, 98; et lib. I, Eleg. 5, vs. 84: *Ni fuerit laesi mollior ira Dei*, de Augusto. H.

17. *possum*) *Possim* unus Italicus. Mox pro *timeo*, malim *timeat*. H.

19. *quum iam satiaverit iram*) *Quum se satiaverit ira* Iunianus: eleganter; Ep. Acontii vs. 87: *Quum bene se, quantumque volet, satiaverit ira.*

21. *Quod minus est*) Quae res est minoris momenti, quam reditum concedere. Mer. — Vel: interea quod est minus, licet mihi magni sit muneris loco, oro, ut iubeat me ex hoc loco, quovis gentium migrare.

23. *nec aquae faciunt*) Nec aquae, aut alia elementa in Scythia mihi prosunt, iuvant, apta sunt; ita Art. Am. III, 57: *Dum facit ingenium, petite hinc praecepta, puellae.*

24. *Hei mihi! perpetuus*) *Et mihi* prim. Vatic. et prim. Palat. bene; pro *corpora* unus Gallicanus *pectora;* Art. Am. II, 318: *Aëre non certo corpora languor habet.* H.

Ossa tegit macies; nec iuvat ora cibus.
Quique per autumnum percussis frigore primo
Est color in foliis, quae nova laesit hyems,
Is mea membra tenet; nec viribus adlevor ullis,
Et nunquam queruli causa doloris abest.
Nec melius valeo, quam corpore, mente; sed aegra est
Vtraque pars aeque, binaque damna fero.
Haeret, et ante oculos, veluti spectabile corpus,
Adstat fortunae forma legenda meae.
Quumque locum, moresque hominum, cultusque sonumque
Cernimus, et quid sim, quid fuerimque subit;
Tantus amor necis est, querar ut de Caesaris ira,
Quod non offensas vindicet ense suas.
At, quoniam semel est odio civiliter usus,
Mutato levior sit fuga nostra loco.

30. *nova hyems*) Pro principio et prima parte hyemis: sic ver in tres partes dividitur, novum, adultum, et senescens, vel praeceps: vide plura de his in Virgilio nostrae collectionis Vol. V, pag. 357.

31. *mea membra tenet*) Tanquam capta occupat, et in sua potestate habet. B.

32. *causa doloris*) *Laboris* prim. Polit. et tres alii. H.

35. *veluti spectabile corpus*) Tanquam si esset corpus conspicuum, et dignum spectatu. Mer.

36. *Adstans fortunae forma videnda meae*) *Legenda* uterque Polit. primus Vatic. plurimique alii ex melioribus; Hamburg. *lugenda;* Petri Servii liber, *luenda:* an *tuenda?* Pro *videnda* tres alii *verenda*, quod adrisit Gronovio in Observationibus lib. II, cap. 3: praeterea *Adstat* meliores. Ego τὸ *legenda* contra optimas membranas non ausim damnare. Videtur enim ad edictum Caesaris alludere, quo proscriptus erat, quod chartae consignatum secum avexisse Nostrum est verosimile. H. — *Forma meae fortunae.* Qualitas et deformitas illa meae conditionis.

37. *Quumque locos*) *Locum* scripti.

40. *Quod non offensas* etc. Quod non ferro me interficiendo, ulciscatur iniurias.

41. *civiliter*) Me legibus puniendo, non vi et armis: sed ut civem tractari decuit.

42. *fuga nostra*) Exsilium meum.

ELEGIA IX

ARGVMENTVM

Vrbes Graecas Geticam oram incoluisse docet, ab iisque etiam Tomitanae urbi nomen fuisse impositum ostendit.

Hic quoque sunt igitur Graiae, quis crederet? urbes,
Inter inhumanae nomina barbariae:
Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
Constat ab Absyrti caede fuisse, loco.
Nam rate, quae cura pugnacis facta Minervae,
Per non tentatas prima cucurrit aquas,
Impia desertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos adplicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto:

1. *Hic quoque*) Hic etiam in Getica ora sunt urbes Graiae, non lingua et moribus, sed origine. Pro *igitur*, *usquam* multi receperunt.

3. *Huc quoque Mileto*) Milesii Tomon quoque tenuere, quemadmodum etiam Istropolim, aut quemadmodum aliae quoque Graeciae coloniae litus Geticum tenuere. Fuit autem Miletus urbs quondam Ioniae totius belli pacisque artibus princeps, a Mileto adpellata.

5. *Sed vetus huic nomen* etc. Hic aperte significat, *Tomon* locum a caede Absyrti nominatum: ubi urbem postea condidere Milesii, servato prioris nomine loci.

7. *quae cura pugnacis*) Quae Argo navis facta cura et tutela Palladis armatae, quam pictam habuit. Aut ingeniose, curiose, et perite factam intellige. Hyginus etiam docet, eam Argo a celeritate graece adpellatam; vel ab Argo eius inventore.

8. *Per non tentatas*) Primam navem eam fuisse ait, in quam Argonautae conscenderunt. C.

11. *Quem*) Patrem Medeae. Mer. — Aeetes rex fuga filiae cognita, classe celeriter instructa, eam ut fugientem retraheret, velis remisque insecutus est. P. — *Ab alto tumulo*. Ab alto colle Getici litoris. — *Speculator*. Aliquis ex Argonautis, vel ex indigenis Scythis, qui collem adscenderat, prospecturus an eos, qui rapto aureo vellere aufugerant, ex Colchide aliqui insequerentur.

Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit.
Dum trepidant Minyae, dum solvitur aggere funis,
Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit meritorum pectora Colchis,
Ausa atque ausura multa nefanda manu:
Et, quamquam superest ingens audacia menti,
Pallor in adtonito virginis ore sedet.
Ergo ubi prospexit venientia vela; tenemur,
Et pater est aliqua fraude morandus, ait.
Dum, quid agat, quaerit, dum versat in omnia vultus,
Ad fratrem casu lumina flexa tulit:
Cuius ut oblata est praesentia; vincimus, inquit:
Hic mihi morte sua causa salutis erit.
Protinus ignari, nec quidquam tale timentis
Innocuum rigido perforat ense latus;
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
Dissipat, in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto

12. *Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit*) *Vela dari* plerique veteres cum priscis editionibus: *Colchida* etiam plurimi; opt. Vatican. *Cholchidus*: duo *vela dedit*; prim. Polit. *vela velit*; Zulichemian. *vela sequi*: sed frustra. Scribo: *Hostis, ait, nosco, Colchidi, vela, venit.* Ait Colchidi, hostis venit, nosco vela. Haec est constructio. Adposite autem perplexa utitur oratione speculator; quod proprium est consternatorum et trepidantium. H.

13. *Dum trepidant Minyae*) Argonautae sic adpellati fuere a regiuncula Thessaliae.

18. *Pallor in adtonitae virginis ore fuit*) *Ore sedet* tres scripti; quod amplector; Met. II, vs. 775: *Pallor in ore sedet, macies in corpore toto*; neque aliter ex Pirckeimeriano, sive Arondeliano Gronovius Observat. lib. II, cap. 3; qui adeatur. Scribe praeterea *adtonito virginis ore* cum Gottorphiano: vulgati *adtonitae*. H.

19. *Ergo ubi prospexit*) *Ergo ut* Leidens. quae solemnis librariorum confusio: vide lib. I Art. Am. vers. 565; Remed. vs. 135; et mox Eleg. seq. vs. 15: hic vero *ubi* molliorem facit versum. Burm.

20. *Et pater est aliqua fraude morandus*) *Tenendus* prim. Polit. et pro diversa lectione Gottorph. Scribe: *tenemur, Aut pater est aliqua fraude tenendus, ait.* Si quis τὸ *morandus* malit, nil repugno. H.

23. *vicimus, inquit*) Meliores magna copia, et nostri, *vincimus*.

Pallentesque manus, sanguineumque caput;
Vt genitor luctuque novo tardetur, et artus
Dum legit exstinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic; quia fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

ELEGIA X

ARGVMENTVM

Exsilii sui incommoda describit poëta; sed inter caetera tantam vim frigoris esse adserit, ut flumina, et maria, atque in his etiam pisces congelentur; et eo tempore Scythae hostes, qui equitatu et sagittis plurimum pollent, Istrum transeant, atque ea loca depopulentur, ac homines captivos ducant.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis ademti,
Et superest sine me nomen in urbe meum;
Subpositum stellis nunquam tangentibus aequor,
Me sciat in media vivere barbarie.

32. *triste retardet iter*) *Moretur*, Vatic. Pal. Polit. meliores, et duo alii. Putabam aliquando *iusta morentur iter;* Ep. Herus *Quaeque tuum miror causa moretur iter. Retardandi* verbo tamen usus est supra Eleg. 7. H.

33. *Inde Tomos dictus locus hic*) A dissectione, seu dilaceratione, a *τέμνω, seco. Tomus* prim. Vatic. et quinque alii; prim. Polit. et sex alii ex melioribus *Tomis;* recte: nam et Straboni lib. VII, Τόμις est; etsi legisse in eo videatur Stephanus Τομεύς, qui eamdem de Absyrto historiam recenset. Τόμις etiam Constant. Porphyrogenetae l. II, Them. 2, atque ita apud Nostrum quidam veteres. Pont. IV, El. 14, *Tam mihi grata Tomis.* Hinc *Tomita* et *Tomitanus* derivantur. Scaliger *Tomi* emendabat: quomodo Apollinaris Sidonius: *Et te carmina per libidinosa Notum Naso tener Tomosque missum.* Ptolemaeo quoque Τομοὶ. *Tomos* Plinio. H.

34. *consecuisse sui*) *Subsecuisse* quinque; unus *desecuisse*; Leidensis *praesecuisse:* nil muta. H.

ELEGIA X

3. *nunquam tangentibus aequor*) Septentrionem designat. Ideo autem revera non cadit, quia quum super nos sit polus Arcticus, semper a nobis videtur: sic Maro Georg. lib. I, vs. 246: *Arctos Oceani metuentes aequore tingi.*

4. *barbaria*) *Barbarie* Hamburgensis; sic infra lib. IV, El. 1, vers. 22, veteres codices. H.

Sauromatae cingunt, fera gens, Bessique, Getaeque:
  Quam non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro;
  Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At quum tristis hyems squallentia protulit ora,
  Terraque marmoreo candida facta gelu est:
Dum patet et Boreas et nix iniecta sub Arcto,
  Tum liquet has gentes axe tremente premi.
Nix iacet; et iactam nec sol, pluviaeve resolvunt:
  Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit;
  Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
  Aequet humo turres, tectaque rapta ferat.
Pellibus, et sutis arcent male frigora braccis;

5. *Sauromatae cingunt, fera gens*) Plinius scribit Pontico litori varias gentes adpositas, alias Getas, Dacos a Romanis dictos: alias Sarmatas, a Graecis Sauromatas. — *Bessique.* Bessi populi fuere Thraciae finitimi.

7. *medio Istro*) Medio inter Tomitanam urbem, et Sauromatas; carent enim navigiis quibus traiiciant. — *Defendimur*; arcemur a solis calore. Mer. — Non a sole, sed ab hostibus de quibus mox meminit.

8. *liquidus*) Non gelu adstrictus. — *Bella.* Quia hostes non possunt aquam tranare.

11. *Dum patet et Boreas et nix iniecta sub Arcto*) *Nix habitare* multi veteres; et *nox* duo: nam de nive mox sequitur: etiam de Borea, seu Aquilone. Piget diversas lectiones corradere: mihi enim totum distichon pro adulterino est. Proximo tamen versu, pro *patet*, repono *liquet* ex quinque scriptis: est enim odiosa repetitio. H.

12. *axe tremente*) Axe nutante nimio vento.

15. *ubi deliquit*) Quando liquefacta est: a *deliquo* verbo. Neoterici quidam scioli hunc locum ita emendant, *Ergo ubi delicuit*, non *deliquit*, ignorantes, a *deliqueo* praeteritum fieri *delicui*, a *deliquo* vero *deliqui*, quod est, in humorem, sive liquorem resolvo, defluo. Virgilius: *Vere novo gelidus canis, quum montibus humor Liquitur.* Plautus in Casina: *Quamdam pro gnatis in sortiendo deliquerit.* Quibus exemplis patet, et *deliquit* et *delicuit* hoc in loco legi posse. Mer.

16. *bima*) Nix duorum annorum.

19. *Pellibus, et sutis arcent mala frigora braccis*) Scribe *arcent male*, quidquid libri veteres dissentiunt: neque hic tantum, sed et lib. V, Eleg. 7, vs. 49: *Pellibus et laxis arcent male frigora braccis.*

Oraque de toto corpore sola patent.
Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu:
Vdaque consistunt formam servantia testae
Vina; nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu fragiles effodiantur aquae?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne,
Miscetur vasto multa per ora freto,
Caeruleos ventis latices durantibus Ister
Congelat, et tectis in mare serpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur; et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes, subter labentibus undis,
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar: sed quum sint praemia falsi
Nulla, ratam testis debet habere fidem.

20. *Oraque de toto*) Facies tantum non occultatur. Bersm.

22. *candida barba*) Cana, seu candida facta gelu, et quasi argenteis ramentis adspersa. P.

23. *Nudaque consistunt Vina*) Lege *Vdaque*; quod Combianus liber confirmat; Virg. Georg. III, vs. 364, *Caeduntque securibus humida vina*. H. – *Vdaque consistunt formam servantia testae Vina*. Vina quoque nimio frigore gelata, vase fracto, formam eius retinent.

25. *ut cuncti concrescant frigore rivi*) *Iuncti* quinque veteres: repone *vincti*; quomodo in Rottendorph. postea inveni; Pont. lib. II, El. 2, vs. 96: *Terraque pacis inops, undaque vincta gelu*; ubi perperam Ciofanus *iunctaque* ex suis codicibus; Pont. III, Eleg. 1, vs. 15: *Tu glacie freta vincta tenes*, quae et illic vera est scriptura.

27. *papyrifero amne*) Nilo papyrum ferente.

28. *multa per ora*) Septem enim ostiis Pontum influit.

29. *Caeruleos latices*) Aquas fluentes et caeruleas. *Ventis durantibus*. Ventis adstringentibus et congelantibus.

30. *tectis in mare serpit aquis*) *Strictis* unus; Richelianus pro diversa lectione *tacitis*; quod et Bononiensis unus adstruit: *repit aquis* praeterea Arondelianus. H. — *Tectis aquis*. Coopertis ipsa glacie. *In mare*. In Pontum Euxinum.

33. *Per novos pontes*) Novos adpellat glaciem, sub qua currit Ister in Pontum. *Subter labentibus*. *Subtus* Zulich. Heins.

Vidimus ingentem glacie consistere pontum,
  Lubricaque immotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est; durum calcavimus aequor;
  Vndaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset,
  Non foret angustae mors tua crimen aquae.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
  Tollere: conantes dura coërcet hyems;
Et quamvis Boreas iactatis insonet alis,
  Fluctus in obsesso gurgite nullus erit.
Inclusaeque gelu stabunt, ut marmore, puppes:
  Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces haerere ligatos;
  Et pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreae vis saeva marinas,
  Sive redundatas flumine cogit aquas;
Protinus, aequato siccis Aquilonibus Istro,
  Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis equo pollens, longeque volante sagitta,
  Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii; nullisque tuentibus agros,

40. *summa fuit*) *Fluit* Buslidianus et Vossii alter. Heins.

42. *angustae aquae*) Hellespontum designat, cuius angustiae in latitudinem sunt stadiorum septem.

43. *in auras*) Nam delphini, auctore Plinio, tanta vi exsiliunt, ut plerumque vela navium transvolent vento.

45. *iactatis alis*) Venti enim a poetis finguntur esse alati. Hinc Auster ales. Virgil. Aen. VIII, vs. 429 sqq: *Tres imbris torti radios, tres nubis aquosae Addiderant, rutili tres ignis, et alitis Austri.*

47. *ut marmore*) Plerique veteres in. Pulo *seu marmore*. Versu proximo, pro *findere remus*, *stringere* duo veteres non male; totidem *fingere*; quatuor *pendere*; forte pro *tundere*; *fodere* Combianus. Heins.

50. *Sed pars ex illis*) Lege *Et pars*.

55. *Hostis equo pollens*) Sauromatas arbitror designare Ovidium. Plinius enim lib. VIII scribit, Scythas equitatus et equorum gloria strepere.

57. *nullisque tuentibus*) In Epist. Penelop. ad Vlyss. vs. 89: *Inque tua regnant, nullis prohibentibus, aula: Viscera nostra, tuae dilacerantur opes.*

Incustoditae diripiuntur opes;
Ruris opes parvae pecus, et stridentia plaustra,
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura Laremque suum:
Pars cadit hamatis misere confixa sagittis:
Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quae nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt;
Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque, quum pax est, trepidant formidine belli,
Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem:
Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra;
Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio: nec haberet Acontius, in quo
Scriberet hic dominae verba legenda suae.
Adspiceres nudos sine fronde, sine arbore campos;
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam late pateat quum maximus orbis,
Haec est in poenam terra reperta meam?

61. *Pars agitur vinctis*) Pars capta vincitur, et in servitutem abripitur.

71. *Non hic*) Thraciae regio, quae Istro pelagoque contingitur, nec coelo laeta est, nec solo: eorumque, quae seruntur, maligne admodum patiens. *Pampinea umbra. Vlmo* unus Mediceus; venuste. Calpurnius: *Inter pampineas ponetur vitibus ulmos.* H.

73. *nec haberet Acontius*) Cydippes et Acontii fabula nota est Ovidii epistola (Vol. I, p. 365).

75. *Adspiceres nudos*) Duo *Adspicio;* unus *Adspicies*, pro *Adspicias*. pr. Vatic. cum alio, *Adspiceret*, ut ad Acontium referatur. Sed verius puto refingendum, *Adspicere est*. H.

78. *in poenas meas*) *In poenam meam* plerique, et nostri; quod praetuli.

ELEGIA XI

ARGVMENTVM

Crudelissimum quemdam suppresso nomine adcusat Ovidius, quod quum in Scythica regione, orbatus omni re cara, in maximis degat incommodis, ille non his contentus, ei tamen insultet: additque, magnum illi esse dedecus, obpugnare hominem prostratum et iacentem. Monet postremo, ut memor humanae sortis, nolit amplius commemorare poëtae crimina, sed ea sinat cicatricem obducere, quum praesertim nulla eius fortuna possit fieri miserior.

Si quis es, insultes qui casibus improbe nostris,
  Meque reum, demto fine, cruentus agas;
Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino;
  Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
  Restat? quidque meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, et inhospita litora Ponti,
  Cumque suo Borea Maenalis ursa videt.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguae:
  Omnia solliciti sunt loca plena metus.
Vtque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
  Cinctave montanis ut pavet agna lupis;
Sic ego, belligeris a gentibus undique septus,
  Terreor, hoste meum paene premente latus.

1. *Si quis es*) *Quisquis es*, puto, scripserat Noster. H. — Et cur non *Si quis*, ut eleganter praecedentem elegiam inchoavit? *Invide* pro *improbe* unus codex.

2. Et me perpetuo adcuses.

3. *nutritus lacte ferino*) *Eductus* quinque; prim. Vatic. pr. Polit. et sex alii *et pastus*. Scribe, *es pastus*.

5. *Quis gradus ulterior restat?* Quod aliud malum superest, quod iratus mihi cupias accidere?

6. *cernis abesse malis*) Malim *credis*. Heins.

8. *Maenalis ursa*) Vrsa Arcadia. Callisto enim, quae postea in ursam mutata dicitur, fuit ex Arcadia. *Parrhasis* duo veteres; sic Fast. IV, *Parrhasides stellae*; et Met. II, *Parrhasis erubuit*, de hac ipsa. Heins.

11. *avidis*) *Rapidis* quatuor praeferunt, atque ita unus Bersmanni.

Vtque sit exiguum poenae, quod coniuge cara,
Quod patria careo, pignoribusque meis;
Vt mala nulla feram, nisi nudam Caesaris iram;
Nuda parum nobis Caesaris ira mali est?
Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet,
Solvat et in mores ora diserta meos.
In causa facili cuivis licet esse diserto;
Et minimae vires frangere quassa valent.
Subruere est arces et stantia moenia virtus;
Quamlibet ignavi praecipitata premunt.
Non sum ego, quod fueram: quid inanem proteris umbram?
Quid cinerem saxis bustaque nostra premis?
Hector erat tunc quum bello certabat; at idem
Vinctus ad Haemonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento;

19. *vulnera cruda retractat*) Vulnus, quod nondum coivit, renovat.

21. *In causa facili*) In causa non difficili ad probandum.

24. *praecipitata premunt*) Duo libri *ruunt*: eleganter, probante Heinsio, pro, proruunt, deiiciunt; vide Metam. XII, 134: *Cedentique sequens instat, turbatque ruitque*; atque ita passim alii; et hoc melius τῷ *praecipitata* convenit, quae non premuntur, sed ruuntur. Bvrm.

25. *proteris*) Conculcas, pedibus teris. *Inanem umbram.* Vmbram sine corpore, id est, me sine ullis viribus.

26. *Non sum, qui fueram*) *Non sum ego, quod fueram*, cum pr. Vatic. et uno Mediceo. Vterque Politiani et quidam alii *Non sum quod fueram*; nonnulli etiam, *Non sum ego, qui fueram*; bene: Propert. lib. I, Eleg. 12, 11: *Non sum ego, qui fueram: mutat via longa puellas.* Heins.

27. *Hector erat tunc quum bello certabat*) Quo pacto caeso Hectori insultarint Graeci, invenies Iliad. X, 372 sqq: Ὧδε δέ τις εἴπεσκεν ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον, Ω πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέῳ. *Ne strato illudas, ignobile vulgus Achivum: Egregie functum sit violare pudor. Non ita spirantem quisquam tetigisset in armis; Nunc impune licet corpus inane premas.* Οὐ γὰρ ἐσθλὰ κατθανοῦσι κερτομεῖν ἐπ᾽ ἀνδράσι. Servius tradit, moris fuisse antiquitus, ut interemtos hostium duces omnis percuteret exercitus. Aen. XI, 9.

28. *Et idem Tractus ab Haemonio non erat Hector equo*) *At idem* cum pr. Vatic. deinde *Vinctus ad Haemonios equos* cum prim. Polit. eodem Vaticano, et Rottendorphii codice, optimoque Mediceo: quo alludunt multi alii, in quibus *Vectus ab Haemonio equo.* Heins.

Ex illo superant haec simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
Parce, precor, manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina: nil sit in illis,
Quod magis errorem, quam scelus, esse putes:
Pendimus en profugi, satia tua pectora, poenas,
Exsilioque graves, exsiliique loco:
Carnifici fortuna potest mea flenda videri;
Te tamen est uno iudice moesta parum.
Saevior es tristi Busiride; saevior illo,
Qui falsum lento torruit igne bovem;
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
Et dictis artes conciliasse suas.
«Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine maior;
Nec sola est operis forma probanda mei:
Adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
Hunc tibi, quem perdes, coniiciendus erit:
Protinus inclusum lentis carbonibus ure;
Mugiet, et veri vox erit illa bovis:

30. *haec simulacra*) Hoc corpus sine viribus, et hanc fictam imaginem. Simulacra enim proprie sunt mortuorum imagines, quae ex desiderio mortuorum ortae sunt, ut qui iam defecerant, vivere viderentur. His autem verbis poëta se quasi mortuum esse designat, nec quidquam praeter simulacrum restare significat.

32. *sollicitare*) Inquietare. *Meos manes.* Animam, quae a meo corpore discessit.

37. *Carnifici*) Crudelissimo homini.

38. *mersa parum*) *Moesta* malo cum Barberin. et Gottorpiensi cod. tres *mensa:* unus *versa;* Zulichemianus *pressa.* Heins.

40. *Qui falsum lento torruit igne bovem*) Phalarim designat, Agrigentinorum tyrannum, de quo Paulus Orosius.

41. *Quique bovem Siculo fertur*) Perillum dicit: eum crudelem fuisse Plin. adserit; et Propert. II, 51 sq: *Nonne fuit satius tristi servire tyranno, Et gemere in tauro, saeve Perille, tuo?* Mer. — Pro *donasse*, *damnasse* primus Vaticanus.

42. *Et dictis artes conciliasse*) Et verbis ornasse munus atque artificium suum, illudque fecisse acceptius. Pont. — Ἡ χάρις οὐ μακρῶν λόγων δεῖται Nestor ap. Eurip. Troad. Formula conciliandi in Plaut. Truc. II, 7, vs. 27: *Iussit orare, ut haec grata haberes tibi.*

43. *Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine*) Haec sunt Perilli verba ad Phalaridem regem.

Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
  Da, precor, ingenio praemia digna meo».
Dixerat; at Phalaris: poenae mirande repertor,
  Ipse tuum praesens imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus,
  Exhibuit querulos ore tremente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
  Ad te, quisquis is es, nostra querela redit:
Vtque sitim nostro possis explere cruore,
  Quantaque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala sum fugiens tellure, tot aequore passus,
  Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Vlysses,

52. *Ipse tuum praesens imbue, dixit, opus*) Vnus Mediceus melioris notae, *indue*; sed nihil temere mutandum est. Pro *praesens*, quae vox est nihili, Gottorpianus *primus* pro diversa lectione. Scribe *princeps imbue opus*; cuius τὸ *primus* interpretamentum est. H. — *Imbue*. Incipe. Imbuere enim (auctore Servio) est proprie inchoare et initiare. Mer. — Vel tu primus experire. Nolo hinc discedas impunitus. Pont.

54. *Exhibuit geminos ore gemente sonos*) Nugae sunt de geminis sonis: diu est, quod *querulos sonos* reponendum hic vidi; idque quinque veteres confirmant. Trist. V, El. 1, 53: *Ipse Perilleo Phalaris permisit in aere Edere mugitus, et bovis ore queri.* Pro *Exhibuit* tres scripti cum Hamburgensi *Emisit*. Praeterea pr. Polit. *ore fremente*; multi alii *tremente*: sed Propert. *Et gemere in tauro, saeve Perille, tuo.* Silius libro XIV, 213 sqq, de Perillo: *Ille, ubi torreret subiectis corpora flammis, Mutabat gemitus mugitibus; actaque veras Credere erat stabulis armenta effundere voces.* Heins.

55. *Quid mihi cum*) Quid crudelitatem Phalaridis et Perilli Siculi refero? *Inter Scythiasque Getasque.* *Scythicosque* plerique; alii *Scythicasque*, vel *Scythasque*. Sed verum est, quod melioris notae Vatic. Polit. Combian. et Mediceus agnoscunt, *Scythiamque*. Passeratius ad lib. II Propertii, El. 16, *Scythiasque* legit ex veteri libro: sed non persuadet. Naso lib. II Amor. El. 16, 59: *Sed Scythiam, Cilicasque feros, viridesque Britannos*, pro *Scythas*.

56. *nostra querela redit*) Quidam *venit*; sed nostrum melius, probante Ciofano.

57. *Vtque sitim nostro possis explere cruore*) Hierocles, quum Bizantii esset iudicio damnatus, et virgis concisus, manante ex corpore lacerato sanguine iudicem adspersit, subiiciens illud Vlyssis apud Homerum Odyss. I, 347: Κύκλωψ, τῆ, πῖε οἶνον, ἐπεὶ φάγες ἀνδρόμεα κρέα.

Neptuni minor est, quam Iovis ira fuit.
Ergo quicumque es, rescindere vulnera noli,
Deque gravi duras ulcere tolle manus:
Vtque meae famam tenuent oblivia culpae,
Fata cicatricem ducere nostra sine:
Humanaeque memor sortis, quae tollit eosdem,
Et premit, incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod nunquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis;
Non est quod timeas: fortuna miserrima nostra est;
Omne trahit secum Caesaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar,
Ipse velim poenas experiare meas.

62. *Neptuni minor est ira*) Hom. Odyss. E, et Odyss. N: *Perpetuo rebus pater Ennosigaeus Vlyssis Additus.* — *Quam Iovis.* Quam Augusti. *Rescindere.* Noli iterum crimina mea lacerando commemorare et retractare.

63. *rescindere crimina noli, Deque gravi duras vulnere tolle manus*) *Rescindere vulnera* repone cum melioribus duodecim: nam alterum vix latinum est. Sed offendit bonos censores, quod τὸ *vulnere* sequenti versu denuo obcurrebat: ubi, vel invitis libris, *ulcere* refingendum. Rem. Am. 729, *vulnusque novatum Scinditur:* Met. XII, 542: *quid me meminisse malorum Cogis, et obductum leviter rescindere vulnus?* Quae vera est scriptura. H. — Symm. lib. I, Ep. 100: *Ne fortunae vulnera, quae cicatricem processu temporis ducunt, intempestive contracta crudescant.*

66. *Facta cicatricem ducere*) Immo *Fata* cum primo Vatic. Combiano, et tribus aliis optimae notae. Heins.

67. *Humanaeque memor sortis, quae* etc. Iuvenalis Sat. 7, vers. 197 sq: *Si fortuna volet, fies de rhetore consul; Si volet haec eadem, fies de consule rhetor;* et Virg. Aen. lib. XI, 426 sq: *multos alterna revisens Lusit, et in solido rursus fortuna locavit.*

71. *Non est quod timeas: fortuna miserrima nostra est*) *Tuta est* sex, septemve veteres. Forte: *Non es, quem timeam: fortuna miserrima tuta est.* Pont. lib. II, Eleg. 2, 31: *Tuta petant alii: fortuna miserrima tuta est; Nam timor eventus deterioris abest.* Heins.

73. *neve hoc ego fingere credar*) *Tibi credar* rectius duo veteres: *me credas* Leidensis. Heins.

ELEGIA XII

ARGVMENTVM

Frigoribus pulsis, adesse vernum tempus, cuius iucunditatem ex loco adiuncturum latius describit: incipiuntque etiam nautae tunc navigare; qui, si in Scythiam pervenerint, se illis dicit obcurrere, ut ab his certior fiat de Caesaris triumphis. Quod si quis aliquid referre potuit, protinus a poëta domum ducitur, fitque eius hospes: precatur demum, ut domus, quam habebat in Scythia, non sit perpetua poëtae sedes, sed hospitium, ut aliquando in patriam redeat.

Frigora iam Zephyri minuunt, annoque peracto
Longior antiquis visa Maeotis hyems:
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
Tempora nocturnis aequa diurna facit.

2. *Longior antiquis visa Maeotis hyems*) Latet mendum; *Tardior antiqua* priscae editiones; Arondelianus *Largior;* Bersmannus *meavit hyems:* forte *Bootis*, vel *Boreis hyems*, ut infra l. IV, El. 8, 41, *axem Boreum* dixit. Sed ne sic quidem satis intelligas, quid velit. Sunt qui reponendum contendant: *Longior a vobis versa Maeotis hyems;* hoc est, hyems, Maeotica iampridem a vobis, qui in Italia degitis, versa est: cui coniecturae adsensum praebere non possum. Cogitabam aliquando: *annisque peracta Tardior antiquis visa Maeotis hyems.* τὸ *Maeotis* etsi non ignoro quomodo defendi hic possit, tamen valde suspectum est. H. — *Hyems Maeotis*, Hyems Scythica. Mer. — *Longior antiquis*. Micyllum torquet diphthongus in voce *Maeotis* correpta; et ille lib. I de Ponto, Eleg. 1, adfert hanc lectionem, *Tardior antiquis visa recedit hyems*, quibus verbis significat, se iam annum in Ponto fuisse, istamque tamen exactam hyemem multo sibi longiorem visam, quam praeteritas ac veteres, quibus Romae vixit. Haec ille. Ego vocem *antiquis* non alio, quam ad antegressas hyemes referri posse arbitror: nisi dicamus eam hyemem, de qua hic loquitur, visam senibus Tomitanis tam longam, ut eius similem non meminerint. De syllaba in *Maeotis* prima correpta, certandum non puto. Pont.

3. *Impositamque sibi*) Aequinoctium vernum describit. *Qui non bene pertulit Hellen*. Aries qui postea inter sidera collocatus fuit, Phryxum et Hellen per Hellespontum transtulit. Sed Hellen narrant decidisse in Hellespontum, quam ob causam hic Ovidius arietem dicit non bene pertulisse Hellen.

4. *Tempora nocturnis*) Arietis signum ingreditur sol mense Martio, et vernum aequinoctium efficit.

Iam violam puerique legunt hilaresque puellae,
  Rustica quam nullo terra serente gerit:
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
  Indocilique loquax gutture vernat avis:
Vtque malae crimen matris deponat hirundo,
  Sub trabibus cunas parvaque tecta facit:
Herbaque, quae latuit cerealibus obruta sulcis,
  Exserit e tepida molle cacumen humo:
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur;
  Nam procul a Getico litore vitis abest:
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus;
  Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic: iunctisque ex ordine ludis
  Cedunt verbosi garrula bella fori.

6. *Ruraque quae nullo nata serente ferunt*) Valde turbant haec libri veteres. prim. Polit. *Rustica quae nullo terra serente venit:* sic etiam alter, nisi quod is *gerit*, quomodo et alii nonnulli: ut prim. Vatic. prim. Pal. et quatuor praeterea ex melioribus, *Rustica quae nullo nata serente venit;* quidam, *Rustica quas nullo terra serente vehit* vel *gerit:* quidam etiam, *Pomaque quae nullo terra serente vehit*, vel *rura vehunt*. Sed de pomis nugae, quum agatur de verno tempore, non autumnali; alii aliter. Puto scribendum: *Rustica quam nullo terra serente dedit*. Nam *violam* pro *violas* scripti quatuor vetustiores agnoscunt: potest et *gerit* legi, quod in quibusdam exstat. Heins.

8. *Indocili gutture*) Non docto gutture. hoc est, quod a nullo doctum fuit nisi a natura. *Vernat*. Vere lactatur, lascivit.

9. *Vt deponat crimen malae matris*) Vt deponendo in eis cunis et nidis pullos, videatur pia, et velle crimen filii quem occidit, ea educatione celare, nec mala mater dici. Nota est fabula Prognes, quae Itym filium interfecit, et patri Tereo epulandum adposuit, ut ulcisceretur vim sorori turpiter illatam. Vide Ovidium VI Met. vers. 636 sqq.

10. *Sub trabibus cunas*) *Cunas*, hirundinis nidos adpellat.

11. *Herbaque, quae latuit*) Frumentum quoque adparere ostendit.

15. *turgescit*) Tumet, ὀργᾷ; et Virgilius Georg. lib. II, 335: *Zephyrique tepentibus auris Laxant arva sinus.*

17. *iunctisque ex ordine ludis*) Ludos Megalenses intelligit, qui fiebant 6 Id. Aprilis, vel, ut est apud Liv. l. XXIX, pridie Idus: quod eo die Caesar Iubam, Mauritaniae regem, devicisset. C.

18. *Cedunt verbosi*) Non dicitur ius Romae eo tempore, quo in scena ludi celebrantur.

Vsus equi nunc est, levibus nunc luditur armis;
  Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus:
Nunc, ubi perfusa est oleo labente iuventus,
  Defessos artus virgine tingit aqua.
Scena viget, studiisque favor distantibus ardet;
  Proque tribus resonant terna theatra foris.
O quater, et quoties non est numerare, beatum,
  Non interdicta cui licet Vrbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
  Quaeque lacu duro vix fodiantur aquae.
Nec mare concrescit glacie; nec, ut ante, per Istrum
  Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquae tamen huc adnare carinae,
  Hospitaque in Ponti litore puppis erit:

19. *Lusus equo nunc est*) *Equis*, vel *equi* in multis veterum. Scribe *Vsus equi nunc est* cum Combiano, Rottendorphiano et duobus aliis: Fast. II, 297: *Nullus adhuc erat usus equi*; Met. III, 554: *Quem nec bella iuvant, nec tela, nec usus equorum*; Virgil. lib. III Georg. 211: *Sive boum, sive est cui gratior usus equorum*. H.

20. *celeri orbe*) Celeri agitatione. M. — *Vertitur orbe trochus*. Horat. ad Pisones 379 sq: *Ludere qui nescit, campestribus* etc. *Indoctusque pilae, discive, trochive quiescit* etc. Pro *vertitur*, *volvitur* prim. Polit. et sex aut septem alii. H.

22. *tingere gaudet aqua*) Romani veteres campum Martium vicinum Tiberi delegerunt, in quo iuventus, post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret.

23. *studiis distantibus*) Favoribus diversis. — *Studiisque favor distantibus ardet*. *Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem Instigant studiis*, Virgil. Aeneid. V, 227, in certamine navali; *ἐπευφήμησαν δὲ πάντες*, Argon. Apoll. IV, vers. 295; *μετ' εὐφημίας ἰδόντα*, Homer.; *ξύναυλος βοὰ χαρᾷ*, Eurip. Electr. *fremituque secundo* Virgil. Aeneid. V, 338.

24. *Cumque tribus resonant terna theatra foris*) *Proque tribus* scribendum cum plurimis veterum, hoc est, quod ante dixerat: *iunctis ex ordine ludis Cedere verbosi garrula bella fori*. H. — Tria fora, Romanum, Caesaris, Augusti: terna theatra, Pompeii, Marcelli, Statilii.

25. *O quater*) *O quantum* Iunian. Leidens. et multi alii; o *quater*, *o quoties* Gryphii cod. Merula legerat *boatum*, et clamorem spectatorum explicuerat; sed Micyllus iam expunxit ineptam lectionem.

28. *nec fodiantur*) *Vix fodiantur* ex tribus scriptis. H.

31. *Si tamen incipiunt aliquae huc*) Multi, *Incipiunt aliquae tamen huc*, vel *Incipient*. Medon. *Incipiant*.

32. *Hospitaque in Ponti litore pup-*

Sedulus obcurram nautae, dictaque salute,
  Quid veniat, quaeram, quisve, quibusve locis.
Ille quidem mirum, ni de regione propinqua
  Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit;
  Litora rarus in haec portubus orba venit.
Sive tamen Graia scierit, sive ille Latina
  Voce loqui, certe gratior huius erit.
Fas quoque ab ore freti longaeque Propontidos undis
  Huc aliquem certo vela dedisse Noto:
Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
  Et fieri famae parsque gradusque potest:
Is, precor, auditos possit narrare triumphos
  Caesaris, et Latio reddita vota Iovi:
Teque, rebellatrix, tandem, Germania, magni
  Triste caput pedibus subposuisse ducis.
Haec mihi qui referet, quae non vidisse dolebo,
  Ille meae domui protinus hospes erit.
Heu mihi! iamne domus Scythico Nasonis in orbe?
  Iamque suum mihi dat pro Lare poena locum?

pis adest) *Erit* plerique veteres. Scribe: *Incipiant aliquae tamen huc adnare carinae, Hospitaque in Ponti litora puppis eat*; vel, *Incipient si quae*, et *litore puppis erit*. H.

36. *Non nisi vicinas tutus araret aquas*) *Ararit* scribe, sic sensu exigente; unm *arabit* duo: totidem *ararat*; pro *tutus* etiam bene *cautus* in Vossiano; Rem. Am. 737: *Praeterita cautus Niseide navita gaudet*; Claudian. in Eutrop. vs. 5: *Cautior ante tamen venturum navita Corum Consulit*. H.

40. *certe gratior huius erit*) *Vsus erit* priscae editiones et quidam scripti. Superiori versu, pro *Graeca* unus Italicus *grata*. Lege *Graia voce*. Heins.

44. *Et fieri famae parsque gradusque potest*) Quasi dicat: Rumor ille poterit ad partem aliquam, seu gradum veritatis pervenire.

47. *Teque, rebellatrix, tandem*) De Tiberio intellige hoc loco, non de Druso. Nam Drusus iam multo ante, lapsu equi, perierat. Tiberius autem, occiso paulo ante Quintilio Varo, in Germaniam missus hoc tempore fuit, ut cladem acceptam ulcisceretur, et Germanos in ordinem redigeret. Hunc ergo optat poëta, devicta, ut ipse ait, rebellatrice Germania, cum triumpho redire, idque se ex aliquo audire posse. Mer.

52. *Iamque suum mihi dat pro La-*

Dî faciant, Caesar non hic penetrale domumque,
Hospitium poenae sed velit esse meae.

ELEGIA XIII

ARGVMENTVM

Quum natalis poëtae adesset, superfluum fuisse dicit, in ea loca illum venisse, ubi non licat illi ex more solemnia sacra exhibere; monetque, ne amplius redeat, dum erit in Scythia.

Ecce supervacuus, quid enim fuit utile gigni?
Ad sua natalis tempora noster adest.
Dure, quid ad miseros veniebas exsulis annos?
Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
Non ultra patriam me sequerere meam;
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
Illo tentasses ultimus esse mihi.
Iamque relinquenda, quod idem fecere sodales,

re poena locum?) *Iamne* scribendum: pro *poena* multi *terra*. Versus suspectus. H. — Forte scripserit Ovidius, *Iamne novum mihi dat pro Lare poena focum?* *Locus* et *focus* passim permutantur: *focus* autem est idem quod mox *penetrale*. *Novus* et *suus* etiam saepe confusa.

53. *Di facite ut Caesar*) *Hoc Caesar* Zulichemianus. Lege *Di facite o;* nisi malis *Di faciant* cum tribus scriptis: *hic penetrale* pro *hoc* etiam quidam. H. — *Non velit hoc esse penetrale.* Non velit hanc esse domum

ELEGIA XIII

1. *quid enim fuit utile nasci*) *Gigni* meliores, nisi quod prim. Politian. prim. Vatic. et Medic. *nobis*. H.

3. *miseros exsulis annos*) *Miseri* Rottendorph. H.

4. *modum*) Finem, ut morerer.

5. *pudor ullus adesset*) *Inesset* plerique. H.

7. *Quoque loco primum*) Sulmone, quum primum natus fui. — *Sum male cognitus.* Sum infeliciter cognitus, malis et infortuniis exsilii. *Creditus* Cod. Strozzae.

9. *Inque relinquendo*) *Relinquendum* prim. Polit. et duo alii. Scribe: *Iamque relinquenda, quod idem fecere sodales, Tu quoque dixisses tristis in urbe, vale.* H.

Tu quoque dixisses tristis in urbe, vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Caesaris ira
  Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectes soliti tibi moris honorem,
  Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?
Fumida cingatur florentibus ara coronis?
  Micaque solemni turis in igne sonet?
Libaque dem pro me genitale notantia tempus?
  Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus, nec sunt ea tempora nobis,
  Adventu possim laetus ut esse tuo.
Funeris ara mihi, ferali cincta cupresso,

12. *Extremam gelidi misit in orbis humum*) Malim *Getici orbis*. H.

13. *Scilicet exspectas solitum tibi moris honorem*) *Soliti* in nonnullis scriptis. Puto *soliti mihi moris honorem*. H.

14. *vestis ut alba*) Quam induebant, qui natalem celebrabant.

15. *Fumida cingatur*) Solebant enim die natali honorem Diis exhibere, et Genio potissimum, cuius aram sertis coronatam ture vaporabant; Tib. II, 2, 3: *Vrantur pia tura focis, urantur odores*. Mer.

16. *in igne sonet*) *Crepet* Vossianus, ut in Fastis lib. IV, vs. 742: *Et crepet in mediis laurus adusta focis*; sed lib. IV, El. 2, vs. 4: *Turaque in igne sonant*. Mer. — *Sonet*. Nam a sonitu et crepitu tam turis, quam lauri ardentium, felix omen captabant. P.

17. *Libaque dem pro te*) *Dem* proprie plerique. Sed prim. Polit. *dem pro me*; quod sequor. H. — Servius scribit, libum placentam fuisse, quae farre, melle, et oleo constabat, et apta erat sacrificiis: eaque die natali discumbentibus adponebatur: nemo autem prius gustabat, quam is qui suum natalem celebrabat: et omnes qui libum gustassent, bene precari oportebat. — *Genius* Deus est, cuius in tutela, ut quisque natus est, vivit: sive quod nos genitos suscipiat ac tueatur.

18. *ore favente*) Εὐφημοῦντι. Favere autem est bona fari.

19. *Non ita sum positus; non sunt ea tempora nobis*) *Non ita subpositus* prim. Vatican. Versus est aut mendosus, aut adulteratus; Hafniensis: *nec sunt tam prospera nobis*. H. — Ex ipso verbo *positus* Ovidii intelligitur exsilium et infelix conditio. Ita Horat. I, Od. 22, vs. 17 sq: *Pone me, pigris ubi nulla campis Arbor aestiva recreatur aura*; et ibid. *Pone sub curru nimium propinqui Solis*; Lucan. V, 784 sq: *notescent litora clari Nominis exsilio, positaque ibi coniuge Magni*. Burm.

21. *Funeris ara mihi, ferali cincta cupressu*) *Cupresso* meliores. Malo etiam *Funebris ara*; sic *funebres cupressos* et *funebre bellum*, media syllaba correpta dixit Horatius: sic *funebria sacra* Trist. IV, El. 4, vs. 85;

Convenit, et structis flamma parata rogis.
Nec dare tura libet, nihil exorantia Divos;
In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
In loca ne redeas amplius ista, precor,
Dum me, terrarum pars paene novissima, Pontus,
Euxini falso nomine dictus, habet.

ELEGIA XIV

ARGVMENTVM

Amici, colligentis eius scripta, fidem et amorem laudat poëta, hortaturque, ut, quoad potest, eius nomen in urbe retineat, simulque exponit Metamorphosis opus inemendatum e manibus exiisse. Postremo dicit, quidquid exsilii tempore compositum a se fuit in Scythia, excusandum esse.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper amice meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suscipis exceptis ecquid mea carmina solis

in Ibide tamen vs. 104: *Iam stat, ut ipse vides, funeris ara tui.* H.

22. *flamma parata rogis*) *Reperta* quinque veteres; prim. Vatican. et quatuor alii *peracta*. H.

24. *nec bona verba*) Tibullus II, El. 2, vs. 1: *Dicamus bona verba, venit natalis, ad aras.* Mer.

25. *Si tamen est aliquid nobis* etc. Hoc dicit, quia natalem celebrantes, a Diis aliquid petebant.

27. *pars paene novissima Ponti Euxinus*) *Pontus* multi veteres. Scribe: *Dum me, terrarum pars paene novissima, Pontus, Euxini falso nomine dictus, habet.* H. — Ita et legebat Tanaquillus Faber ad Phaedrum lib. IV, Fabul. 6.

28. *Euxinus falso* etc. Nam circa Euxinum loca sunt asperrima, et fera, gentesque etiam immites, quum ab inhospitali feritate, rectius *Axenus* adpellaretur.

Elegia XIV

1. *antistes*) Qui alios omnes antecedis q. προστάτης: ducta adpellatione vel a re militari, vel a sacrorum consuetudine. Bersm.

2. *Quid facis*) *Qui facis* scripti. H.

5. *Suscipis*) *Conficis* octo vetustiores; plures *Conspicis:* nec pauci

Artibus, artifici quae nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quaeso, studiose novorum;
Quàque potes, retine corpus in urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
Qui domini poenam non meruere pati.
Saepe per extremas profugus pater exsulat oras;
Vrbe tamen natis exsulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata
Carmina sunt; stirps haec progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo: quae, quo magis orba parente,
Hoc tibi tutori sarcina maior erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
Caetera fac curae sit tibi turba palam:
Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae,
Carmina de domini funere rapta sui:
Illud opus potuit, si non prius ipse perîssem,
Certius a summa nomen habere manu:
Nunc incorrectum populi pervenit in ora;
In populi quidquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque, nescio quid, nostris adpone libellis,

Colligis, quod sequor: unus *Excipis:* alius *Exigis.* H.

8. *retine nomen in urbe meum*) *Corpus* maior pars veterum; argute et vere: sic lib. II de scriptis Virgilianis vs. 533: *Nec legitur pars ulla magis de corpore toto, Quam non legitimo foedere iunctus amor.*

11. *Saepe per externas*) *Extremas* multi; et placet. H.

13. *Palladis exemplo*) Tertio Fastorum vs. 841: *Aut quia de capitis fertur, sine matre, paterni Vertice, cum clypeo prosiluisse suo*, unde et ἀμάτωρ Graecis dicta; quia Sapientia solius Dei munus sit, et cum voluptate corporis non consistat. Quam ob causam, Musas quoque virgines finxit antiquitas. P.

15. *Hanc tibi commendo*) Opinor legendum *Haec*: et sequenti versu, *sarcina maior erunt.* H.

17. *Tres mihi sunt nati*) Tres illos de Arte amandi libros significat. *Fratres*, unus Gallicanus. — *Contagia nostra.* Nostra mala: nam et ipsi ex urbe eiecti sunt.

18. *sit tibi turba*) *Sint* Richelianus.

19. *Sunt quoque*) Lege *Sint*; nempe curae tibi. H.

20. *de domini funere*) Subita enim relegatione opus illud inemendatum emissum est.

Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicumque leget, si quis leget, aestimet ante,
Compositum quo sit tempore, quoque loco:
Aequus erit scriptis, quorum cognoverit esse
Exsilium tempus, barbariemque locum;
Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala; cuius et ante
Fons infoecundus parvaque vena fuit.
Sed quaecumque fuit, nullo exercente refugit,
Et longo periit arida facta situ.
Non hic librorum, per quos inviter alarque,
Copia; pro libris arcus et arma sonant:
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cuius
Intellecturis auribus utar, adest:
Nec, quo secedam, locus est; custodia muri
Submovet infestos, clausaque porta, Getas.
Saepe aliquod verbum quaero, nomenque, locumque;
Nec quisquam est, a quo certior esse queam.
Dicere saepe aliquid conanti, turpe fateri,
Verba mihi desunt; dedidicique loqui.
Threicio Scythicoque fere circumsonor ore;
Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi; timeo, ne sint immista Latinis,
Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcumque igitur venia dignare libellum,
Sortis et excusa conditione meae.

34. *parvaque vena*) Malim *parcaque*: sic *pauperem venam* et *divitem* alibi dixit. H.

37. *per quos inviter*) *Sustenter* multi veteres. H.

43. *Saepe aliquod verbum*) Hic denuo sciolus aliquis importune grassatus est. Sequitur enim mox, *Verba mihi desunt*. H.

51. *Qualemcumque legas*) *Igitur* prim. Politian. prim. Vatican. prim. Palat. optim. Medic. et Rottendorphianus; quidam *legis*; liber Petri Servii, *tamen*. H.

PVBLII OVIDII NASONIS

TRISTIVM

LIBER QVARTVS

ELEGIA PRIMA

ARGVMENTVM

Excusandos esse dicit poëta suos libellos, si quid fuerit in his reprehendendum, siquidem exsul haec scribebat, non gloriae cupiditate, sed ut requiem peteret, et dolorem exsilii carminibus consolaretur. Enumerat postremo mala, quae patitur in Scythia.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
  Excusata suo tempore, lector, habe:
Exsul eram, requiesque mihi, non fama petita est;
  Mens intenta suis ne foret usque malis.
Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor,
  Indocili numero quum grave mollit opus:
Cantet et, innitens limosae pronus arenae,
  Adverso tardam qui trahit amne ratem:
Quique ferens pariter lentos ad pectora remos,
  In numerum pulsa brachia versat aqua.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
  Pastor, arundineo carmine mulcet oves.

7. *Cantat*) *Cantet* cum scriptis: praecedentia id exigunt. H.

8. *qui trahit*) Recte ita libri veteres. C. — *Vehit* scripti quidam et editi.

12. *arundineo carmine*) Fistulae cantu.

Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
Fallitur ancillae decipiturque labor.
Fertur et abducta Lyrnesside tristis Achilles
Haemonia curas attenuasse lyra.
Quum traheret silvas Orpheus et dura canendo
Saxa, bis amissa coniuge moestus erat.
Me quoque Musa levat, Ponti loca iussa petentem;
Sola comes nostrae perstitit illa fugae:
Sola nec insidias hominum, nec militis ensem,
Nec mare, nec ventos, barbariemque timet.

15. *abducta Lyrnesside*) Abducta Hippodamia Brisei filia. Lyrnessum autem oppidum fuit in ora Troiana, contra Lesbon, Hippodamiae patria: unde ipsa *Lyrnesia* adpellata est. Excusi quidam habent, *Briseide*; *Lerneside* plurimi ex antiquis; priscae editiones *Lyrneside*; Arondelianus *Lerneide*. Scribe *Lyrnesside*; Λύρνησσος enim Graecis hoc oppidum, uni Hesychio Λύρνησος est. H.

16. *Haemonia lyra*) Lyra Achillis Haemonii, hoc est, Thessali. Haemon enim rex fuit Thessaliae, a quo Haemonia Thessalia cognominata fuit, quae postea ab eius filio Thessalo adpellari coepta fuit.

19. *Me quoque Musa levat*) *Musa iuvat* Richelianus et alius; sed *levat* magis convenit in exsilium eunti poetae. Similem diversitatem in Propertii lib. I, Eleg. 9, vers. ult. notavit Burmannus.

21. *Sola nec insidias inter, nec militis ensem*) Versus haud dubie corruptus. *Inter nec Thracia tela* octo veteres; *interque Threicia tela* decem; unus *intra nec Threicia tela*; Barberinus, *inter crudelia tela*; alius *inter Tirintia tela*; alius item, *interque irentia tela*; Combii, *hominum nec Thracia tela*; alii aliter. Scribo: *Sola nec insidias, Threci nec militis ensem*; vel, *Sola nec insidias, nec iter, nec Threcia tela*. Videtur enim expositus gladiis latronum Thracum fuisse; Pont. l. IV, El. 5, vers. 35, de se: *Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem, Effectum cura pectoris esse tui*. *Threcus miles* pro *Thracus*: sic apud Horatium lib. I, Epist. 16, 12 sq, in vetustissimo Leidensis bibliothecae codice scribitur: *ut nec Frigidior Threcam, nec purior ambiat Hebrus*, non *Thracam*: apud Ciceronem, libro I Officiorum, de Alexandro Pheraeo: *In cubiculum veniens, barbarum, et eum quidem notis Threiciis compunctum, destricto gladio iubebat anteire*; quae fere totidem verbis apud Valerium Maximum habes lib. IX, cap. 13. In Ciceronis codicibus nonnullis Langius et Lambinus *Thraeciis* monent legi; atque ita in antiquissimis Curtii libris Franciscus Fabricius se testatur invenisse. Quomodo in Fastis Capitolinis M. LICINIVS M. F. M. N. CRASSVS PROCOS. A. DCCXXV. EX THRÆCIA ET GETEIS IV. NON. IVL. Caeterum in Valerio Maximo quidam codices *Thraces* habent: ex duobus meis unus vulga-

Scit quoque, quum perii, quis me deceperit error,
  Et culpam in facto, non scelus, esse meo.
Scilicet hoc ipso nunc aequa, quod obfuit ante,
  Quum mecum iuncti criminis acta rea est.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
  Pieridum sacris imposuisse manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa sororum,
  Et carmen demens, carmine laesus, amo.
Sic nova Dulichio lotos gustata palato,
  Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sentit amans sua damna fere; tamen haeret in illis,
  Materiam culpae persequiturque suae.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli;
  Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri;
  Sed quiddam furor hic utilitatis habet:
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum,

tam scripturam agnoscit; alter *Thraiciis. Thraeces* apud Festum; unus Vaticanus etiam non male, nec *duri militis ensem*. Sequenti versu *barbariemque* pro *barbariamque* multi veteres. H.

24. in *facto*) *in* deest uni codici; Heinsius volebat *in fato*, ut lib. III, Eleg. 11, vs. 66. — Nostri codices vulgatam tuentur.

26. *Quum mecum iuncti*) *Adiuncti* multi ex praestantioribus. Forte, *ah iuncti*. H.

29. *vis me tenet ipsa sacrorum*) *Sororum* sex veteres; quod placet: hoc est, Musarum; vide Met. IV, 470, ubi *sorores* pro Furiis ponuntur: nam ex contextu orationis satis agnosci potest ac deprehendi, de quibus sororibus agatur: duo codices *vis me tenet ipsa locorum*. Infra lib. IV, El. 10, 39, *Aonias sorores*; et lib. V, El. 12, 45, *novem sorores* dixit. H. — *Vis me tenet ipsa*. Nequeo haec studia deponere. P.

31. *Sic nova Dulichio*) Homerus lib. IX Odyss. scribit, Vlyssem tempestate actum, in Africam ad Lotophagos accessisse, eiusque socios gustata loto, reditum in patriam oblitos fuisse: quos invitos et flentes coëgit Vlysses navem conscendere. Fuere autem *Lotophagi* populi in Africa, a loto arbore adpellati, cuius fructus sunt magnitudine fabae, colore croci, tam dulcis, ut advenis incutiant patriae oblivionem: quod docet Plinius lib. XIII, cap. 17; Silius lib. III, vs. 310 sq: *Spectari castris, quos succo nobilis arbor, Et dulci pascit lotos nimis hospita bacca.*

34. *Materiam culpae suae*) Malim *curae suae*, hoc est, flammae, vel amoris. H.

Praesentis casus immemoremque facit.
Vtque suum Bacchis non sentit saucia vulnus,
Dum stupet Edonis exululata iugis;
Sic, ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
Altior humano spiritus ille malo est:
Ille nec exsilium, Scythici nec litora ponti,
Ille nec iratos sentit habere Deos.

41. *Bacchis*) Phoebas, vates Apollinis, quae Baccho orgia celebrat, furore correpta, qualis mater Penthei, et similes describuntur III Metam. — *Saucia.* Deo plena. — *Non sentit suum vulnus.* Non sentit suum furorem.

42. *Dum stupet Idaeis exululata iugis*) Prim. Politiani *Idonis.* Lege *Edonis.* Superiori versu pro *Bacche*, prim. Vatic. et codex Petri Servii *Bacchis.* Certe Βακχίδες Aristoteli in Problematis et Plutarcho eaedem, quae aliis βάκχαι. Hesychius Θυιὰς βακχίς· οἱ δὲ Μαινάς. Pro *Idaeis iugis* prim. Polit. prim. Vatic. multique alii cum primis editionibus, *modis;* quomodo Stat. Theb. V, 92 sq: *veluti Teumesia Thyas Rapta Deo, quum sacra vocant, Idaeaque suadet Buxus.* Caeterum *Edonis iugis* amplector prae vulgata lectione *iugis Idaeis:* sic *Edonus Boreas* Maroni Aeneid. lib. XII, 365; *Edonae hyemes* apud Statium et Claudianum, et *Edoni venti* apud Valerium Flaccum; produxit quoque secundam syllabam Horatius, *non ego levius Bacchabor Edonis:* quare frustra sunt, qui *Edonius* pro *Edono* reponunt. In *Edonis* tamen ambigua est syllaba, quomodo et in *Sidonis:* sic *Matres Edonides omnes* apud Nostrum Met. lib. XI, 69; et apud Propertium: *Nec minus adsiduis Edonis lassa choreis;* quum Lucanus corripuerit Phars. I, 675: *Edonis Ogygio decurrens plena Lyaeo.* Quo loco Salmasius, Solinianis exercitationibus, *Odonis* reponi iubet, quum Odones sint populus Thraciae, sed non meminerat Silium quoque Italicum secundam syllabam corripuisse. Virgilius in Ciri, secundam in *Bistonis* producit vers. 165: *Saeva velut gelidis Ciconum Bistonis in oris, Ictave barbarico Cybeles antistita buxo;* sed fortassis illic reponendum: *Saeva velut Ciconum gelidis Edonis in oris.* H. — *Dum stupet.* Dum est adtonita. — *Modis Idaeis.* Vocibus vel modis, quibus Bacchi sacerdotes utuntur in Ida monte Cretae, matrem Deûm clamitantes.

43. *sacro mea pectora thyrso*) *Viridi thyrso* prim. Vatican. Rottendorph. alter Polit. et octo alii. H. — In sacris Bacchi, sacerdotes eius gestabant thyrsos, hastas pampinis circumvolutas: *pampineas hastas* vocat Virgil. ipsi *thyrsigeri* dicti. P.

44. *Altior humano spiritus ille malo est*) in Leid. erat, *ille loco est.* Vide an huc faciat illud Petronii c. 40: *Saepius poëtice quam humane locutus es.* Burm.

46. *sentit habere Deos*) *Adesse* septem veteres; forte *sentit habetve. Habere Deos iratos* ut apud Petronium, *Iunonem meam iratam habeam;* sed distichon est suspectum.

Vtque soporiferae biberem si pocula Lethes,
  Temporis adversi sic mihi sensus hebet.
Iure Deas igitur veneror mala nostra levantes,
  Sollicitae comites ex Helicone fugae;
Et partim pelago, partim vestigia terra,
  Vel rate dignatas, vel pede, nostra sequi.
Sint precor hae saltem faciles mihi: namque Deorum
  Caetera cum magno Caesare turba facit:
Meque tot adversis cumulant, quot litus arenas,
  Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, aestu numerabis aristas,
  Poma per autumnum, frigoribusque nives,
Quam mala; quae toto patior iactatus in orbe,
  Dum miser Euxini litora laeva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est:
  Huc quoque sunt nostras fata secuta vias:
Hic quoque, cognosco natalis stamina nostri,
  Stamina de nigro vellere facta mihi.
Vtque nec insidias, capitisque pericula narrem,
  Vera quidem, vera sed graviora fide;
Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque

48. *Temporis adversi sic mihi sensus abest*) *Adest* Gottorph. Medonianus *abit*; prim. Vatican. *tempus hebet*. Scribe, *sensus hebet*; sic alibi: *Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen. Hebes sensus* apud Ciceronem obcurrit. H.

55. *Meque tot adversis cumulat*) *Cumulant* nonnulli. H.

60. *Dum miser Euxini litora saeva peto*) *Iussa* bene Medonianus; nisi quod *litora laeva* rectius scribetur cum Buslidiano; Trist. I, Eleg. 2, 83: *Obligor ut tangam laevi fera litora Ponti*; Pont. lib. IV, Eleg. 9, 119: *Is quoque, quo laevus fuerat sub praeside Pontus*; quae et ibi vera lectio: *sinistrum Pontum* alibi non uno loco adpellat, et passim ad id nomen alludit. H.

61. *ut veni*) Posteaquam in Scythiam perveni. — *Nec tamen levior.* Nec tamen in praesentia, minori, quam antea, me adficit poena: quasi dicat: credideram me tantum doliturum, quod patria carerem: sed alia etiam mala non leviora, quae statim poëta subiungit, me angunt.

66. *Vera quidem vidi, sed graviora fide*) Coubianus et unus Vaticanus optime: *Vera quidem, vera sed graviora fide*. H.

Illi, qui populi semper in ore fuit!
Quam miserum, porta vitam muroque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!
Aspera militiae iuvenis certamina fugi,
Nec nisi lusura movimus arma manu:
Nunc senior, gladioque latus, scutoque sinistram,
Canitiem galeae subiicioque meam:
Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
Induimur trepida protinus arma manu.
Hostis, habens arcus, imbutaque tela veneno,
Saevus anhelanti moenia lustrat equo:
Vtque rapax pecudem, quae se non texit ovili,
Per sata, per sylvas, fertque trahitque lupus;

68. *Illum*) *Illi* rectius Gottorph. Iunianus et Moretanus cod. H.

70. *tutum viribus esse loci*) Aut scribe *turribus*, aut, quod pro diversa lectione in Combiano erat notatum, *moenibus*; sic Trist. V, Eleg. 2, 70: *Vixque brevis tutum murus ab hoste facit*. H.

71. *fugi aspera certamina militiae*) Iuvenis enim Ovid. in Asia militavit.

72. *movimus arma manu*) Ludendi tantum causa, ut ingenuos decet adolescentes, gladios et id genus armorum tractavi. C. — *Novimus* Leidens. et octo alii.

75. *tumultus*) Timoris: quod Getae armati contra nos adventare nunciabantur.

76. *Induimus trepida protinus arma manu*) Combianus longe venustius, *Induimur*; qui graecismus Nostro valde familiaris; Ausonius Idyll. IV, 92: *Vt trabeam, pictamque togam, mea praemia, consul Induerer*; Met. XIV, ex veteri libro, 650: *Induitur scalas, lecturum poma putares*; ibid. 728 *dum Martius arma Induitur miles*; sic et ibi scribendum puto. H. — *Trepida manu*. Nos trepidi, festinabundi in timore tanto.

78. *moenia lustrat equo*) *Cingit* tres scripti apud me, sed non ex melioribus; quomodo et ex Pircheimeriano, quem ego Arondelianum voco, Gronovius Observ. lib. II, c. 3. Sed vulgata lectio non est sollicitanda; Pont. I, Eleg. 2, qui locus huic geminus 19: *His eques instructus perterrita moenia lustrat, More lupi pavidas circueuntis oves*. Virg. Aen. IX, 58: *Lustrat eques muros, aditumque per avia quaerit*; Silius lib. I, 298 sq: *Ipse caput quassans circum lustravit anhelo Moenia saevus equo*. Heins.

79. *Vtque rapax pecudem*) *Praedam* pro diversa lectione Gottorphianus; eleganter: hinc *praedones lupos* vocat Met. X; vox est venatoria. Actaeon *praeda suis canibus* dicitur Trist. II.

80. *fertque refertque lupus*) *Fertque trahitque* primae editiones et praestantiores scripti magno numero; quod mutari non debuit. H.

Sic, si quem, nondum portarum sepe receptum,
Barbarus in campis repperit hostis, agit:
Aut sequitur captus, coniectaque vincula collo
Accipit, aut telo virus habente cadit.
Hic ego sollicitae iaceo novus incola sedis;
Heu nimium fati tempora longa mei!
Et tamen, ad numeros antiquaque sacra reverti
Sustinet in tantis hospita Musa malis:
Sed, neque cui recitem quisquam est mea carmina; nec (qui
Auribus accipiat verba latina suis.
Ipse mihi, quid enim faciam? scriboque, legoque;
Tutaque iudicio litera nostra suo est.
Saepe tamen dixi, cui nunc haec cura laborat?
An mea Sauromatae scripta Getaeque legent?

81. *portarum sede receptam*) *Portarum sepe* pro diversa lectione Rottendorph. Moret. Barber. et Medon. optime; *septem* pro *septo* dixit. Varro certe lib. I de Re Rustica, *sepem*, *septum* et *sepimentum* parum inter se differre ostendit: *Cui sepimentum est, quod virgultis solet obseri, sepes ex agresti ligno.* H.

82. *hostis habet*) *Agit* longe elegantius multi ex antiquis; hoc est quod supra dixerat, *fertque trahitque*: *agere* et *ferre* frequenter coniungunt historici: apud quos etiam obvium *agere praedam*, *agere captivos* et similia; Trist. V, El. 10, 19: *Quum minime credas, ut avis, densissimus hostis Advolat, et praedam vix bene visus agit;* Seneca, Medea Act. III ex optimo cod. Mediceo: *Ex opibus illis, quas procul raptas Scythae Vsque a perustis Indiae populis agunt;* vulgati *petunt.* H.

84. *telo virus habente perit*) *Cadit* Iunian. et pro diversa lectione Goltorph. et Rottendorph. Fastor. VI, vs. 770: *Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.* H.

85. *sollicitae*) In Francofurt. erat, *Sarmaticae iaceo novus incola gentis;* unus, *incola caedis*, corrupte. Francius coniiciebat *vetus incola sedis*, ut alibi *se non novum incolam* vocat initio Pontic. Sed plus temporis abierat, quum illa scriberet, et inde probatur legi debere *novus*, quia ibi dicit iam se non novum esse incolam, ut ante se vocaverat. BVRM.

86. *fati tempora lenta mei!*) *Longa* scripti plerique.

91. *Ipse mihi, quid enim* etc.) Quod lego ac compono, meo iudicio examinandum permitto. Careo enim amicis, quorum, quum Romae essem, in meis carminibus corrigendis, iudicio uti solitus sum. C.

93. *cui nunc haec cura laborat?*) *Mea cura* quinque. Puto *ea cura*, vel, quod malim: *cui nunc, mea Musa, laboras? Anne, ea Sauromatae scripta Getaeque legent?* H.

Saepe etiam lacrymae me sunt scribente profusae,
  Humidaque est fletu litera facta meo;
Corque vetusta meum, tanquam nova, vulnera sentit,
  Inque sinum moestae labitur imber aquae.
Quum, vice mutata, quid sim fuerimque recordor,
  Et tulerit quo me casus, et unde, subit;
Saepe manus demens, studiis irata malignis,
  Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
  Cum venia facito, quisquis es, ista legas:
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen
  Interdicta mihi, consule, Roma, boni.

98. *Inque sinum moestae labitur imber aquae*) Δεύοντο δὲ δάκρυσι κόλποι. An hoc etiam de oculorum sinu? Imber enim vehementer depulit.

99. *qui sim fuerimque recordor*) Alii *quis*; sed Hafniensis et Vossianus *quid sim*; ut Metam. II, 551: *Quid fuerim, quid simque vide*; supra Trist. lib. III, Eleg. 11, vers. 25, ex ex antiquis codicibus, *Non sum ego quod fueram*: atque ita passim. H.

101. *studiis irata sibique*) *Irata malignis* rectius Hamburg. et quinque alii scripti. Sequenti versu *rogos* pro *focos* multi veteres: nil muto. H.

103. *Atque ea de multis*) *Atque ita* Barberin. Putean. et Buslid. recte; *ea* enim ferri non potest, quum *ista* sequatur: supra lib. III, *Atque ita divellit*; Epist. Leandri 115, *Atque ita contactus*. Neque aliter passim Noster. H.

ELEGIA II

ARGVMENTVM

Tiberium Germanicam expeditionem suscepisse, in Scythiam ad poëtam fama pertulerat. Dicit ergo, victoriam fortasse ab eo partam fuisse, quum haec scriberet: eius autem triumpho se mente interesse, quandoquidem corpore non possit: quod si quis ei triumphi formam retulerit, quamvis sero, tamen ostendit se auditurum lanta laetitia, ut proprium incommodum sit posthabiturus publicae laetitiae.

Iam fera Caesaribus Germania, totus ut orbis,
Victa potes flexo succubuisse genu:
Altaque velentur fortasse Palatia sertis:
Turaque in igne sonent, inficiantque diem;
Candidaque, adducta collum percussa securi,
Victima purpureo sanguine tingat humum:
Donaque amicorum templis promissa Deorum
Reddere victores Caesar uterque parent;

1. *Iam fera Caesaribus Germania*) De Tiberii expeditione intelligendum, non Drusi. Nam hic aliquot annis ante in Germania perierat, quam poëta relegatus fuit. Micyl.

2. *Victa potest*) *Potes* Hamburg. et tres alii. H.

3. *Altaque velantur*) *Velentur*, et mox *sonent* et *inficiantque* meliores scripti. H.

4. *Turaque in igne sonent*) Tura etiam crementur in templis Deorum immortalium. — *Inficiantque diem.* Diem fumo obscurum reddant, et offuscent.

5. *adducta securi*) Reducta, ut graviore incidat pondere; Virg. V, 478: *durosque reducta Libravit dextra media inter cornua cestus.*

6. *sanguine tingit humum*) *Tingat* cum prim. Vatic. multi alii *pulsct;* quod Gronovio placebat Observat. lib. I, cap. 13; mox *parent* pro *parant* cum Hamburg. et uno Italico.

7. *Donaque amicorum*) Dona, quae imperatores templis Deorum sibi faventium; vel dona amicorum, quae pro imperatoribus amici ipsorum Diis promiserint. P. — Virgil. Aen. VIII, 720 sqq: *Ipse sedens niveo candentis limine Phoebi, Dona recognoscit populorum, aptatque superbis Postibus: incedunt victae longo ordine gentes.*

8. *uterque Caesar*) Augustus et Tiberius.

Et qui Caesareo iuvenes sub nomine crescunt,
Perpetuo terras ut domus ista regat:
Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
Munera det meritis, saepe datura, Deis:
Et pariter matres, et quae sine crimine castos
Perpetua servant virginitate focos.
Plebs pia, cumque pia laetentur plebe senatus,
Parvaque cuius eram pars ego nuper, eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt,
Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos,
Cumque ducum titulis oppida capta leget;
Vinclaque captiva reges cervice gerentes,
Ante coronatos ire videbit equos;
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,

9. *sub nomine gaudent*) Vnde illud *gaudent* in uotas Micylli venerit, nescio: ipse, ut omnes aliae editiones, in sua expressit *crescunt*. Bvrm.

11. *Cum bonis nuribus*) Ego non Tiberii, aut Drusi uxores accipio, quum Tiberii, quae erat Iulia videlicet, Augusti filia, iam relegata esset: sed Germanici et Drusi iunioris, quorum alteri Agrippina, Iuliae et Agrippae filia; alteri Germanici soror Livia, nupta erat, ut ex Taciti Ann. I et II manifestum est. Dicuntur autem nurus non tantum a parentibus maritorum, sed et ab avis.

12. *Munera dat*) *Det* meliores; recte: et mox *laetetur* pro *laetatur*. iidem; duo tamen *laetantur*. Scribe *laetentur*. H.

13. *Et pariter matres*) Ob filios sospites. Malo, *Dent pariter;* quae repetitio sensum erigit. — *Et quae sine*. Vestales.

15. *Plebs pia, cumque pia*) Notanda est traductio similis illi Catullianae, in Epithalam. *Bona cum bona Nubit alite virgo:* atque familiaris est illa species τῆς παλιλογίας etiam Plauto. Bersm.

16. *cuius ego nuper eram parva pars*) Fuit enim Ovidius eques, et equestri ortus familia.

18. *non nisi parva venit*) Scribe *tarda venit;* nam *parva* paulo ante praecesserat. Possit et *sera* legi, vel, *rara;* sed prima coniectura magis adridet. H.

19. *Ergo omnis populus*) *En* duo veteres; unus, *Sic*; metuo ne mendum lateat. H.

20. *Cumque ducum titulis*) Captivi et loca imaginibus scriptisque in triumphum deferebantur. Propert. *et titulis oppida capta legam*. Mea.

22. *Ante coronatos*) Triumphantis currum trahebant equi candidi quatuor, qui et ipsi lauro coronabantur.

23. *vultus versos*) Vultus mutatos, nam qui primo fuerant feroces,

Terribiles aliis, immemoresque sui.
Quorum pars causas, et res, et nomina quaeret:
Pars referet, quamvis noverit ipsa parum:
Is, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli: proximus ille duci:
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
Non isto vultu, quum tulit arma, fuit:
Ille ferox, oculis et adhuc hostilibus ardens,
Hortator pugnae consiliumque fuit:
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
Squallida promissis qui tegit ora comis:
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro

tunc erant humiles et abiecti. — *Pro tempore.* Habita temporis ratione, quod poscit, ut victi ferociam ponant. — *Aliis pro tempora versos.* Hoc est mutatos, et deiectos. Malim tamen *moestos.* H.

24. *Terribiles aliis*) Cernet, inquit, populus alios captivos truci vultu, tanquam si essent victores, quod his solet evenire, qui sui sunt immemores.

25. *et res, et nomina quaeret*) *Et regum nomina* Hamburgensis. Forte *et regna, et nomina*; vel *et gesta, et nomina*; pro *causas* etiam *ausus*, vel quid tale videtur reponendum. H.

26. *noverit illa*) *Ipsa* rectius unus Mediceus, et *Is* pro *Hic* Medonianus, versu proximo. H.

27. *Hic, qui Sidonio*) Μίμησις est narrantium, et digito commonstrantium: Hic fuerat hostium summus imperator. P. — *His* quidam; male; *Hic* alii: *Is* Medonian. melius.

29. *Lumen miserabile fixit*) *Figit* multi. H.

33. *fraude locorum*) Germanum transfugam denotat, qui in hostium insidias praecipitavit Romanos, aut in loca duxit iniqua.

34. *Squallida prolixis qui tegit ora comis*) Veterum plurimi *demissis*, vel *dimissis*; prim. Vatican. et sex alii *promissis*; quod verum est: sic de Gallis Livius, lib. VIII, bello Maced. *Procera corpora, promissae et rutilatae comae, vasta scuta, praelongi gladii.* Vide Festum in *promissum capillum.* Superiori versu, pro *inclusit fraude*, primae editiones et scripti quidam, *illusit.* H.

35. *Illo ministro*) Ministrum sacrorum intelligit, ex Druidibus aliquem. Scribit enim Caesar, libro Comment. VI, nationem omnium Gallorum esse admodum deditam religionibus: atque ob eam causam qui sunt adfecti gravioribus morbis, quique in proeliis periculisque versantur, pro victimis homines immolare, aut se immolaturos vovere, administrisque ad ea sacrificia Druidibus uti: qui pro vita hominis, nisi vita hominis reddatur, non posse numen Deorum immortalium placari arbitrabantur, publiceque eiusdem generis instituta habent sacrificia. MER. — *Illo, qui sequitur.* Videtur hoc loco poëta ad ea alludere, quae apud Tacitum refe-

Saepe recusanti corpora capta Deo:
Hic lacus, hi montes, haec tot castella, tot amnes,
Plena ferae caedis, plena cruoris erant:
Drusus in his quondam meruit cognomina terris,
Quae bona progenies digna parente fuit.
Cornibus hic fractis, viridi male tectus ab ulva,
Decolor ipse suo sanguine Rhenus erit:
Crinibus en etiam fertur Germania passis,
Et ducis invicti sub pede moesta sedet;
Collaque Romanae praebens animosa securi,
Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.
Hos super in curru, Caesar, victore veheris
Purpureus populi rite per ora tui;
Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
Vndique iactato flore tegente vias.
Tempora Phoebea lauro cingeris; ioque,
Miles, io, magna voce, triumphe, canet.

runtur, libro primo, de ingressu Germanici in saltum Teutoburgiensem, et de facie locorum, circa quae Varus cum legionibus suis occisus fuerat. MICYL.

40. *Quae bona progenies digna parente fuit*) Tres *Qui*; quatuor *Quo*; versus corruptus. Tò *bona*, ut supra, *Cumque bonis moribus*. Scribe, *Quae tulit*, ut ad nomen Germanici respiciat, qui Drusi filius: idque iam occupasse et praemonuisse video Tanaquillum Fabrum in Epistolis nuper editis, cui loci huius restituti gloriam cedo: potest et *Quae bene tulit*, hoc est, iure tulit; qui loquendi modus Nasoni perquam familiaris. H.

41. *Cornibus hic fractis*) *Infractis* duo veteres. Claudianus de Rheno: *Cornibus infractis adeo mitescere cogit*. Virgil. Aen. XII, 1: *infracti adverso Marte Latini*, et *erit* pro *erat* prim. Polit. ac duo alii. H. — *Male tectus ab ulva*, Non coronatum ulva intelligit poëta, sed delitescentem, quasi prae formidine, eo quod iam victus et ab hoste iam captus esset. — *Tutus ab ulva* unus: *tectus in herba* Bersmann. *ab aula* primae editt.

48. *Purpureus populi rite*) In veste purpurea, quam aureis intextam sideribus triumphantes gestabant. M.

50. *Vndique iactato flore*) Item populus Rom. floribus adspergere, coronas et lemniscos proiicere solebat in eos, quos cohonestare volebat. P.

51. *Tempora Phoebea lauro cingentur*) Lege *cingetur*, et refer ad militem laureatum. Poterat alioquin *cingeris* dixisse; hanc coniecturam confirmat Arondelian. liber, quem, dum haec eduntur, consulo, et confidenter sequor.

52. *ioque, Miles, io, magna voce*,

Ipse sono, plausuque simul, fremituque canentûm,
  Quadriiugos cernes saepe resistere equos.
Inde petes arcem, delubra faventia votis;
  Et dabitur merito laurea vota Iovi.
Haec ego submotus, qua possum, mente videbo:
  Erepti nobis ius habet illa loci.
Illa per immensas spatiatur libera terras;
  In coelum celeri pervenit illa fuga:
Illa meos oculos mediam deducit in urbem,
  Immunes tanti nec sinit esse boni;
Invenietque viam, qua currus spectet eburnos:

triumphe, canet) *Io* vox est clamantis, qua triumphantem imperatorem exercitus sequens utebatur; vide Horat. IV, Od. 2, 49: *Tuque dum procedis, Io, triumphe, Non semel dicemus, Io, triumphe, Civitas omnis, dabimusque Divis Tura benignis.*

53. *Ipse sono, plausuque*) Nam citharoedorum ac tibiarum turba, ad Hetruscae similitudinem pompae, imperatorem praecedebant. Hi succincti, coronisque aureis rediniti, suo quisque ordine psallentes canentesque prodibant. — *Fremituque calentes. Canentûm* pr. Polit. pr. Vatic. pr. Pal. et sex alii; recte: duo *canentes*. Combianus non male *paventes*. H.

54. *resistere equos*) Propertii aemulatio, qui lib. III, El. 3, vs. 14 sq: *Qua videam, spoliis onerato Caesaris axe, Ad vulgi plausus saepe resistere equos.*

55. *Inde petes arcem, et delubra*) Tolle τὸ *et* cum septem scriptis: familiaris Nostro adpositio; sic infra, El. 4, 83, ex antiquis libris: *Haec regio, magni penetralia mundi.* H. — *Arcem.* Capitolium. — *Et delubra faventia votis.* Templum Iovis Capitolini, qui favit votis imperatoris ad bellum exeuntis, et populi Romani. Mer.

56. *laurea vota Iovi*) *Vitta* uterque Polit. prim. Palat. multique alii: prim. Vatic. *laurea iuncta;* Iunianus et Putean. *laurea serta;* Trist. II, 172: *Ponet et in nitida laurea serta coma;* Pont. III, Eleg. 4, 63: *Quid mirum, sertis exhausto floribus horto, Si duce non facta est digna corona suo?* Ita vetus codex; Lucanus lib. X: *Accipiunt sertas nardo florente coronas;* Propert. lib. II, Eleg. 33: *Quum tua praependent demissae in pocula sertae;* coronas subintellige: ita enim Charisius legit, et vetustus codex, quo Neapoli sum usus; non *tua serta.* Cornelius Severus: *Huc ades, Aonia crinem circumdata serta?* Hic tamen τὸ *laurea vota* non temere in aliam lectionem mutandum. H. — *Laurea vota.* In Capitolium quum esset ventum, imperator victor Diis gratias conceptis verbis agebat. Tum victimae caedebantur, et corona aurea, cum pretiosis manubiis et spoliis opimis, Iovi sacrabatur, et in gremio eius deponebatur, vel templis dicabatur. P.

63. *Invenietque animus, qua currus spectet eburnos*) *Invenitque* Hamb. et

Sic certe in patria per breve tempus ero.
Vera tamen populus capiet spectacula felix,
Laetaque erit praesens cum duce turba suo:
At mihi fingenti tantum, longeque remoto,
Auribus hic fructus percipiendus erit;
Atque procul Latio diversum missus in orbem,
Qui narrat cupido, vix erit, ista mihi:
Is quoque iam serum referet veteremque triumphum,
Quo tamen audiero tempore, laetus ero.
Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam,
Causaque privata publica maior erit.

tres alii cum Arondeliano: *Inveniatque* Richelian. *Inveniesque* alius; *Inveniesque arcem* Rottendorph. Tres *Invenietque viam*, ut apud Virgil. Aen. IV, 478, *Inveni, germana, viam*; sed quia τὸ *via* paulo ante praecessit, scribe *Invenietque aditum:* supra etiam *deducet* et *sinet*. HEINS.

67. *Fingenti*) *Surgenti* Leidens.

68. *Praecipiendus erit*) *Percipiendus* in nonnullis, rectius; Nauger. *perspiciendus*, Leidens.

69. *Atque procul Latio*) *Vtque* quatuor scripti. Lege *Atque*. H. — *In orbem diversum*. In Scythiam procul positam ab Italia, quasi ea sit alter orbis.

73. *Illa dies veniet*) Scribe *veniat:* est enim optantis; sic Trist. III, El. 5, 55: *Hunc utinam, nitidi Solis praenuntius, ortum Adferat admisso Lucifer albus equo!* et *Hunc Aurora diem, spectacula tanta ferentem, Quamprimum croceis roscida portet equis!* Et Pont. lib. I, El. 4, 57: *Memnonis hanc utinam, lenito principe, mater Quamprimum roseo provocet ore diem.* HEINS.

ELEGIA III

ARGVMENTVM

Vtramque Vrsam precatur poëta, ut Romanam urbem ac uxorem adspiciant, sibique referant, sitne ea mariti memor, an non. Postmodum seipsum arguit, quod dubitet de uxoris fide, a qua se amari intelligat: tum eam laudat, doletque quod sua causa in adsiduo luctu versetur: demum hortatur, ut in fide permaneat.

Magna minorque ferae, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, utraque sicca, rates;
Omnia quum summo positae videatis in axe,
Et maris occiduas non subeatis aquas;
Aetheriamque suis cingens amplexibus arcem,
Vester ab intacta circulus exstet humo;
Adspicite illa, precor, quae non bene moenia quondam
Dicitur Iliades transiluisse Remus:
Inque meam nitidos dominam convertite vultus,
Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Heu mihi! cur, nimium quae sunt manifesta, requiro?
Cur labat ambiguo spes mihi mista metu?

1. *Magna minorque*) Vrsa minor *Cynosura* dicitur; maior, *Helice*. A Phoenicibus potissimum Cynosura inter navigandum observabatur: Sidon quippe in Phoenicia: maior autem a Graecis. P. — *Vtraque sicca*. Neutra occumbit, nec in Oceanum descendit. Mer.

5. *Aetheriamque arcem*) Polum arcticum: qui circulus est brevissimus, ab Vrsis nominatus, quae sunt astra vicina polo septemtrionali, atque ideo nequeunt occidendo terram contingere. P.

8. *Iliad..*) Iliae filius. *Transiliisse*. *Transiluisse* scripti meliores: ita Noster passim. Heins.

9. *In meam dominam*) In meam uxorem. *Nitidos vultus*. Propter stellarum nitorem, quo nihil nitidius.

11. *Heu mihi! cur timui? Cur nimium quae sunt manifesta, requiro?* primae editiones et quatuor scripti; bene; nisi mavis *timide:* nam prim. Vatic. et prim. Pal. *timeam;* duo alii *timeo*. Heins.

12. *Cur labat ambiguo spes mea mista metu?*) *Mihi mista* quatuor;

Crede quod est, quod vis, ac desine tuta vereri;
  Deque fide certa sit tibi certa fides:
Quodque polo fixae nequeunt tibi dicere flammae,
  Non mentitura tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est;
  Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis, tanquam praesentis, inhaeret,
  Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid, ut incubuit iusto mens aegra dolori,
  Lenis ab admonito pectore somnus abit?
Tunc subeunt curae, dum te lectusque locusque
  Tangit, et oblitam non sinit esse mei?
Et veniunt aestus, et nox immensa videtur?
  Fessaque iactati corporis ossa dolent?
Non equidem dubito, quin haec et caetera fiant,
  Detque tuus casti signa doloris amor;
Nec cruciere minus, quam quum Thebana cruentum

quod praestat. At Arondelianus *spes bona mista metu;* ut epistola Cauaces, 61, *Spes bona det vires:* malim etiam *victa metu* quam *mista;* certe in uno Italico, *nixa.* Heins.

13. *Crede quod est, et vis*) *Quod vis* quinque veteres. Arondelianus, *quamvis.* Heins.

15. *Quodque polo fixae*) *Positae* Vossian. ut Met. II, 173: *Quaeque polo posita est glaciali proxima serpens.* Heins.

19. *Tanquam praesentibus haeret*) *Praesentis inhaeret* septem veteres; recte. Heins.

21. *Ecquid, ubi incubuit*) *Vt incubuit* multi veteres cum priscis editionibus: quomodo Noster saepissime. Heins.

22. *somnus abit*) *Abest* pr. Polit. pr. Vatic. et duo alii. Heins.

25. *Et veniunt aestus*) *Tunc veniunt* unus Ital. Combii liber *Conveniunt;* et Barberin. *questus*, nam de aestu animi iam egit. Scribe, *Num veniunt questus;* et superiori hexametro, *Num subeunt curae;* nam multi veteres *Tum:* pr. Pol. *Nec.* H. — *Aestus.* Sollicitudines. Virgil. Aeneid. VIII, vs. 19, *magno curarum fluctuat aestu.*

26. *iactati*) *Versati* duo codd. ut Ambr. lib. I, El. 2, vers. 4; et Lucret. lib. II, vs. 35: *Textilibus si in picturis, ostroque rubenti Iactaris.*

28. *Moesti signa doloris amor*) Eleganter pro diversa lectione Barberin. *casti doloris.* Leidensis, *tacti.* H.

29. *Thebana peremtum*) *Cruentum* plerique veteres; multi etiam *trahi* pro *rapi* versu proximo. — *Thebana.* Andromache, filia Eetionis, Thebarum in Cilicia regis.

Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipse precer, dubito; nec dicere possum,
  Adfectum quem te mentis habere velim.
Tristis es? indignor, quod sum tibi causa doloris:
  Non es? ut amisso coniuge digna fores.
Tu vero tua damna dole, mitissima coniux,
  Tempus et a nostris exige triste malis;
Fleque meos casus: est quaedam flere voluptas;
  Expletur lacrymis egeriturque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
  Mors mea; morte fores sola relicta mea!
Spiritus hic per te patrias exisset in auras;
  Sparsissent lacrymae pectora nostra piae!
Supremoque die notum spectantia coelum
  Texissent digiti lumina nostra tui!
Et cinis in tumulo positus iacuisset avito,
  Tactaque nascenti corpus haberet humus!
Denique et, ut vixi, sine crimine mortuus essem!
  Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum, si tu, quum diceris exsulis uxor,
  Avertis vultus, et subit ora rubor!
Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri;

30. *ab axe Thessalico*) A curru Achillis Thessali. Mer.

34. *Non es? ut amisso coniuge digna fores*) *Fleas* priscae editiones et quidam scripti; unus *feres*. Carmen mendosum. Illa autem *Tristis es* et *Non es* per interrogationem lege: si quid video, et hoc et superius distichon hic denuo inculcata sunt ab aliena manu. Heins.

41. *Spiritus hic per te*) *Pro te* codex Petri Servii. Lege *prope te*, ut Art. Am. lib. III, v. 204: *Vel prope te nato, lucide Cydne, croco;* infra lib. IV, El. 4, 85: *Atque meam terram prope sunt funebria sacra.*

42. *corpora nostra*) *Pectora* Combii et tres alii. H.

46. *Tactaque nascenti*) Solebant infantes, simul ac editi essent, humi deponere, et Opem Deam invocare, quae nascentibus opem ferret. Quos autem alere decreverant, eos humo tollebant, cui rei Deam Levanam praeficiebant; quae scil. pueris de terra levandis praeesset. P.

47. *Denique dum vixi*) *Vt et vixi* primae editiones et scripti novem;

Me miserum, si te iam pudet esse meam!
Tempus ubi est illud, quo me iactare solebas
Coniuge, nec nomen dissimulare viri?
Tempus ubi est, quo te, nisi si fugis illa referre,
Et dici memini, iuvit et esse meam?
Vtque probae dignum est, omni tibi dote placebam:
Addebat veris multa faventis amor.
Nec quem praeferres, ita res tibi magna videbar,
Quemve tuum malles esse, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta: tuusque
Non dolor hinc debet, debet abesse pudor.

quinque *et*, *ut*; quod placet, si recte locum distinguis. Heins.

53. *Tempus ubi est illud, quo te iactare solebas Coniuge*) Scribe; *me iactare solebas coniuge;* et sic pro diversa lectione Vossianus. Nonnulli alii: *Tempus ubi est, quo te de me iactare solebas.* Heins.

55. *Tempus ubi est, quo te (nisi non vis illa referri*) Primus Vaticanus: *Tempus ubi est illud, quo non fugis illa referre;* primus Politiani et primus Palatinus: *Tempus ubi est illud, quo, ni fugis illa referre;* optimus Mediceus: *Tempus ubi est, quo te, nisi non fugis illa referre.* Alii aliter, sed longius a vestigiis verae scripturae, quam ecce: *Tempus ubi est, quo te (nisi si fugis illa referre) Et dici memini, iuvit et esse meam?* τὸ *nisi si* passim corruptum est apud Ovid. *Referre* pro meminisse, recordari. *Fugis referre*, pro metuis. Heins.

57. *Vtque proba dignum est*) *Probae* plurimi ex castigatioribus; optime: regit enim ea vox non secundum minus, quam sextum casum. Adeatur exactissimus Vossius opere grammatico lib. I, de Constructione, cap. 11; vide et Nonium in ea voce; Virgil. Aen. XII, 649: *magnorum haud unquam indignus avorum;* idem lib. XI, 856: *Huc periture veni, capias ut digna Camillae Praemia.* Sic veterrimus Mediceus, aliique multi ex praestantioribus codices, non *Camilla.* Silius lib. VIII, 383: *Ducit avis pollens, nec dextra indignus avorum Scaevola.* Noster lib. III Art. 117: *Curia consilii quae nunc dignissima tanti est.* Ita priscae editiones et scripti nonnulli. Pont. IV, Eleg. 8, 15: *At nihil hic dignum poteris reperire pudoris;* sic et ibi vetus codex: et plurimi, lib. V Met. 344: *utinam modo dicere possim Carmina digna Deae!* et lib. VI, 181, *accedit eodem Digna Deae facies.* H. — Ita quoque, *praedicaret successionis indignum*, Sueton. Othon. Statius epithal. Stellae: *digna Deae sedes.* Divus Hieronymus, vit. Fabiolae: *quaerentibus nobis dignum tantae feminae habitaculum.*

58. *Addebat veris*) Et vera de me praedicabas; et falsa etiam non pauca veris adiungebas, quo te beatiorem faceres. Pont.

62. *Non debet dolor hinc*) Concinnius duo veteres, *Non dolor hinc de-*

Quum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
  Num legis Evadnen erubuisse viro?
Nec, quia rex mundi compescuit ignibus ignes,
  Ipse tuis, Phaëthon, inficiandus eras:
Nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
  Quod precibus periit ambitiosa suis:
Nec tibi, quod saevis ego sum Iovis ignibus ictus,
  Purpureus molli fiat in ore rubor:
Sed magis in nostri curam consurge tuendi,
  Exemplumque mihi coniugis esto bonae;
Materiamque tuis tristem virtutibus imple:
  Ardua per praeceps gloria vadat iter.
Hectora quis nosset, si felix Troia fuisset?
  Publica virtuti per mala facta via est.
Ars tua, Tiphy, iacet, si non sit in aequore fluctus:
  Si valeant homines, ars tua, Phoebe, iacet.

bet: malim etiam *rubor* quam *pudor*, quia *pudeat* praecessit. Heins.

63. *Quum cecidit Capaneus*) Capaneus fuit unus ex septem regibus qui Thebas obsederunt, superbus et Deorum contemtor: qui provocans scilicet Iovem ipsum, eoque invito capturum Thebas se minitans, in obpugnatione Thebani muri a Iove ictus cecidit.

64. *Non legis*) *Num* pr. Vatic. Rottendorphian. et duo alii; bene. H. — *Evadnen.* Capanei uxorem. *Erubuisse viro.* Pro, propter virum, aut viri casum. Quasi dicat, maritum etiam in adversis amavit Evadne, quod in eius rogum ardentem se nimio amore praecipitavit.

66. *Ipse suis Phaëthon inficiandus erat*) *Tuis eras* Iunianus, magis poëtice. Heins.

74. *Ardua per praeceps gloria vadit iter*) Scribo *vadat*, cum Iuniano et alio; nisi *tendat* mavis; nam *tendit* est in tribus. Heins.

76. *Publica virtutis per mala facta via est*) *Virtuti* rectius legas cum uno Vaticano; lib. I, El. 3, 83: *Et mihi facta via est.* Heins.

77. *Ars tua, Tiphy, iacet*) *Latet* Patavinus. Scribe *vacet;* et sequenti versu, *ars tua, Phoebe, vacet* cum Gottorphiano; plurimi alii *vacat;* vulgo *iacet; vacet*, iners ac otiosa sit, nullum usum habeat, nihil habeat quod agat, aut in quo occupetur: sic Met. VIII, v. 13, *vacare victoria* dicitur, quae non est occupata, et in dubio haeret: *Inter utrumque vacat dubiis victoria pennis;* ita enim ex vestigiis veterum codicum scribendum videtur: sic *ager vacare* dicitur, qui non excolitur: sic *vacuum novale*, Pont. lib. I, El. 4: quare praeter rem illud Trist. IV, Eleg. 8, 25: *Tempus erat nec me peregrinum ducere coelum, Nec siccam Getico fonte levare sitim: Et modo, quos habui, vacuos secedere in hortos.* Alibi enim laudat

Quae latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
  Adparet virtus arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum tituli fortuna, caputque
  Conspicuum pietas qua tua tollat habet.
Vtere temporibus, quorum nunc munere freta es:
  En! patet in laudes area lata tuas.

hortos suos: quare scribo *vacuum*, hoc est otiosum: *horti* enim *vacui* minus bene dicuntur, *arva vacua* bene; de quibus Met. IV, vers. 341; sic *aures vacuae*, et similia. Pont. lib. IV, El. 5, 25: *Tempus ab his vacuo Caesar Germanicus omne Auferet:* ubi nunc legitur *vacuum*. H. — Ego tamen contra codices nihil mutavi, quum eleganter *iacere* dicuntur quae negliguntur, nec creduntur esse utilia, aut necessaria, sed nullius pretii. Et ita Cicero *iacere* et *vigere* obposuit, Phil. X, 7; et de Off. III, 20: *Marius quum iam septimum annum post praeturam iaceret.* Seneca de Benef. VI, 38: *Iacebit opera fabrilis*, et ita alii passim.

81. *Dat tibi... locum tituli fortuna*) Malim *titulis*. H. — *Tituli*. Laudis. *Caputque Conspicuum*. Et tua pietas habet quo tollat caput conspicuum.

83. *quorum nunc munere freta es*) In MSS. Richel. erat, *quorum tibi copia nunc est*; sed neque hoc sensum aptum facit: in quatuor aliis, *quorum tu munere freta es;* in Lovan. *quorum sic;* in optim. Codd. Iunian. et Leid. *Quorum non munere freta es;* ex quorum vestigiis rectius legi posset: *Vtere temporibus, quorum non munere spreto, En patet in laudes area lata tuas!* Vtere infelicibus mariti tui temporibus, quorum munus, id est occasionem si non spernas, ingens tibi in laudes area patebit, et ita erit, ut alibi dicit, aliquis usus in ipsis malis. *Munera* vero et *dona* temporis, obvia et elegans locutio: ita Quintil. X, 6: *Refutare temporis munera longe stultissimum:* quod idem est ac *spernere*. BVRM.

84. *Et patet in laudes area magna*) *Area lata* primae editiones, et sex scripti, ut Epist. Penelop. 72: *Et patet in curas area lata meas.* Malo praeterea *En latet;* quomodo unus Vaticanus. H.

ELEGIA IV

ARGVMENTVM

Amicum laudat poëta, exponitque Tomitani exsilii incommoda: precaturque eum latenter, ut ab Augusto mitius et paulo propinquius exsilium petat; quod facile impetrari posse docet, quum magna sit ipsius clementia. Postremo narrat quemadmodum e locis non nimium longinquis fugerit Orestes cum Iphigenia sorore, ablata etiam inde Diana ad meliora loca.

O qui, nominibus quum sis generosus avitis,
  Exsuperas morum nobilitate genus;
Cuius inest animo patrii candoris imago,
  Non careat nervis candor ut iste suis;
Cuius in ingenio patriae facundia linguae est,
  Qua prior in Latio non fuit ulla foro;
Quod minime volui, positis pro nomine signis
  Dictus es; ignoscas laudibus ista tuis.
Nil ego peccavi; tua te bona cognita produnt:
  Si, quod es, adpares, culpa soluta mea est.
Nec tamen officium nostro tibi carmine factum,
  Principe tam iusto, posse nocere puta.
Ipse pater patriae, quid enim civilius illo?

6. *in Latio foro*) In Romano foro. Messalinum autem hic poëtam arbitror designari.

7. *Quod minime volui*) Maluissem e vero nomine adpellare: nunc ab adiunctis et signis te significare cogor. Pont.

8. *ignoscas laudibus ipse tuis*) *Ista tuis* alter Polit. Apud Paterculum: *Familiare est hominibus omnia sibi ignoscere.* H. — *Ignoscas tuis laudibus.* Quasi dicat, laudibus tuis adscribas, si cognosceris signis supra dictis.

12. *Posse nocere puto*) *Puta* quatuor veteres concinnius. H.

13. *quid enim civilius illo?*) Ita meliores; tres tamen *communius*, quod ex Pirkheimeriano, sive Arondeliano, doctissimus probat Gronov. Observat. lib. II, cap. 12, qui videndus: sic apud Ciceronem, Catone Maiore, in veterrimo codice meo: *Caeteris in re-*

Sustinet in nostro carmine saepe legi:
Nec prohibere potest, quia res est publica, Caesar;
Et de communi pars quoque nostra bono est.
Iuppiter ingeniis praebet sua numina vatum,
Seque celebrari quolibet ore sinit:
Causa tua exemplo Superorum tuta duorum est;
Quorum hic conspicitur, creditur ille Deus.
Vt non debuerim, tamen hoc ego crimen amabo:
Non fuit arbitrii litera nostra tui.
Nec nova, quod tecum loquor, est iniuria, nostro
Incolumis cum quo saepe locutus eram.
Quo vereare minus, ne sim tibi crimen amicus;
Invidiam, si qua est, auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis,
Hoc noli certe dissimulare, pater:

bus communem erga Lysandrum et familiarem fuisse; non *comem*, quod est in vulgatis; sed quia *de communi bono* mox sequitur, minus placet. Lib. III, El. 8, 41: *At quoniam semel est odio civiliter usus*. H. — *Ipse pater patriae*. Scribit L. Florus, Augustum ob ingentia facta *Dictatorem perpetuum* adpellatum fuisse, et *patrem patriae*: tractatumque etiam in senatu, an quia condidisset imperium, Romulus vocaretur: sed sanctius et reverentius visum fuisse nomen Augusti, ut scilicet iam tum, dum terras coleret, ipso nomine et titulo consecraretur.

21. *tamen hoc ego crimen habebo*) *Amabo* bene, prim. Vatic. et Leidens. H. — *Tamen hoc ego crimen habebo*. Quasi dicat: Augustus hoc crimen meum esse dicet, non tuum: ideo non est verendum, ut hanc ob causam ille prosequatur te odio.

23. *est iniuria nostra*) *Nostri* duo veteres. Forte *nostro*, tecum, qui noster es. Sed numeri in hoc versu duriores. Nec multum haec ad rem faciunt: quare tollantur, licet. H. — Nihil duri hic video; et si bene distinguas, sensus erit planissimus: *Nec nova, quod tecum loquor, est iniuria; nostro Incolumis cum quo saepe locutus eram*; non est nova nunc iniuria quod te adpellem, qui saepe incolumis tecum, noster quum esses, locutus eram. *Noster* est nobis favens, ut *Dei nostri, mei, tui* etc. passim in Ovidio dicuntur. *O noster Chremes* Terent. Andr. V, 2, 5, et saepius alibi. Burm.

25. *ne sim tibi crimen amicus*) *Amicae* plerique veteres. Lege *tibi crimen amico*. H.

26. *auctor potest habere invidiam*) Ego Ovidius possum dici fuisse criminis causa.

27. *Nam tuus est*) *Namque tuus primis* quatuor libri; mox *Saltem hoc noli*, scripti et editi plurimi.

Ingeniumque meum, potes haec meminisse, probabat,
Plus etiam, quam me iudice dignus eram;
Deque meis illo referebat versibus ore,
In quo pars altae nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit,
Sed prius auctori sunt data verba tuo.
Nec data sunt, mihi crede, tamen: sed in omnibus actis,
Vltima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis,
Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis, prius obfuit error:
Ah, sine me fati non meminisse mei!
Neve retractando nondum coëuntia rumpam
Vulnera; vix illis proderit ipsa quies.
Ergo, ut iure damus poenas, sic abfuit omne

29. *potes haec meminisse*) *Hoc* primae edit. et libri scripti. H.

30. *me iudice*) Me etiam iudicante ingenium meum non esse tantum, quantum illi adparebat. Mer.

31. *illo ore*) Illa gravitate orationis suae, qua nobilitabatur, de versibus meis pronuntiabat iudicium suum. Pont. — *Versibus. Plurimus* Lovan. Heinsius malebat *lusibus*.

32. *pars magnae nobilitatis*) Partem magnae nobilitatis intelligit eloquentiam, quae inter caeteras Messalini nobilitates erat magna pars.

34. *sunt data verba*) Dedit verba, non rem, quemadmodum pater tuus existimabat; credebat enim me ingenio ad summum dignitatis gradum perventurum, quum in praesentia eiectus sim in exsilium praeter eius opinionem. Est autem *dare verba*, ut Donatus scribit, decipere eum, qui, quum rem expectet, nihil invenit praeter verba. *Auctori tuo.* Patri tuo, qui tibi auctor fuit huius amicitiae, probando ingenium meum, et loquendo honorifice de meis studiis. B.

35. *Nec tamen sunt data*) Quamvis dixerim me patri tuo verba dedisse, ne credas tamen me dixisse, quod eum deceperim, quod exsilii nota adfectus fui: quod videtur esse alienum ab eo quod ille de me senserat. *Sed in omnibus actis, Vltima si demas.* Sed vitam meam probabis, et intelliges me non dedisse verba, si totius vitae meae cursum, potius quam finem, inspexeris.

37. *scelus esse negabis*) Malim *negaris*. H.

39. *prius obfuit error*) *Plus* nonnulli; male. H.

41. *Coëuntia rumpe Vulnera*) *Rumpam* Vaticanus optimus, optimus Mediceus, et tres alii; sequor: ipse enim rumpit vulnera retractando, quorum mentionem iniicit. H.

43. *sic abfuit omne*) *Obfuit* Gryph. et Vincent. et quatuor scripti; *defuit* Bernensis et duo; *tamen abfuit* Vatic.

Peccato facinus consiliumque meo.
Idque Deus sentit, pro quo nec lumen ademtum est,
Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam, vivat modo, finiet olim,
Tempore quum fuerit lenior ira, fugam.
Nunc precor hinc alio iubeat discedere, si non
Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exsilium, pauloque propinquius, opto,
Quique sit a saevo longius hoste, locum.
Quantaque in Augusto clementia, si quis ab illo
Hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini litora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque iactantur moderatis aequora ventis;
Nec placidos portus hospita navis adit.
Sunt circa gentes, quae praedam sanguine quaerant:
Nec minus infida terra timetur aqua.
Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
Paene sub eiusdem sideris axe iacent.
Nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dira
Caede pharetratae pascitur ara Deae.

45. *Idque Deus sentit*) Me scilicet culpa carere. Deum autem, Augustum intelligit. *Lumen*. Vita. *Opes detractas mihi*. Opes mihi ademtas: ut exsulibus fieri solet.

51. *Mitius exsilium, pauloque quietius, oro*) *Opto* meliores, et *propinquius*: sequor; sub finem libri II, 77: *Tutius exsilium, pauloque quietius oro;* ubi *Mitius* et *opto* pari modo in nonnullis veterum. H.

53. *Tantaque in Augusto clementia*) *Quantaque* alter Politiani, et duo alii; bene: et *Hoc* sequenti versu pro *Huc* cum melioribus. H. — *Tantaque in Augusto est clementia.* De Augusti clementia legito Tranquillum.

58. *Nec placidos portus hospita navis habet*) *Adit* prim. Vatic. et quinque alii castigatiores; bene: tres alii *puppis habet*. H.

59. *quae praedam sanguine quaerunt*) *Quaerant* quatuor veteres. H.

62. *Paene sub eiusdem frigoris axe iacent*) Primae editiones et scripti quinque, *sideris igne*; Combianus et duo alii, *sideris axe*; quod verum est. Heins.

63. *ubi Taurica*) Vbi regio illa crudelis, de qua Herodotus libro quarto; et lib. III, de Ponto El. 2, 80.

64. *Caede pharetratae spargitur ara Deae*) *Pascitur* prim. Vatic. pr. Polit. opt. Medic. et Moreti codex pro di-

Haec prius, ut memorant, non invidiosa nefandis,
Nec cupienda bonis, regna Thoantis erant.
Hic pro subposita virgo Pelopeia cerva
Sacra Deae coluit qualiacumque suae.
Quo postquam, dubium pius an sceleratus, Orestes
Exactus furiis venerat ipse suis,
Et comes exemplum veri Phocaeus amoris,
Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protinus evincti Triviae ducuntur ad aram,
Quae stabat geminas ante cruenta fores:
Nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit illum;
Alter ab alterius funera moestus erat:
Et iam constiterat stricto mucrone sacerdos,
Cinxerat et Graias barbara vitta comas;

versa lectione: nihil verius: sic et in Virgiliana Aeneidos dedicatione, e catalectis ad Venerem, vers. 7, ubi nunc circumfertur: *Corniger hos aries humiles et maxima taurus Victima sacrato tinget honore focos*; quum in veteri codice Neapolitano Sannasarii legatur *sparget honore*, vix dubito quin reponendum sit *pascet honore*. Val. Flacc. *Tum quocumque loco meritas tibi plurimus aras Pascet honos*. — *Caede*. Morte hospitum. *Deae pharetratae pascitur*. Deae Dianae, quae tanquam venationis Dea sagittis utitur. Haec retia ad venandum invenit, ex quo et Dictynna est cognominata. Colebatur autem circa Ephesum, Pontum, Persidem, et Cretam: unde Ephesia, Ctesia, Tauropolia, ac Persea.

67. *Hic*) In Taurica regione. *Virgo Pelopeia*. Iphigenia, filia Agamemnonis, ex Pelopis genere. *Pro subposita cerva*. Pro cerva, quam loco Iphigeniae subiecit Diana, ut docet Servius in enarratione eius versus, *Sanguine placastis ventos, et virgine caesa*.

69. *pius an sceleratus*) Vnde quum Areopagitarum iudicium subiisset, variatis hominum sententiis, non solum divina, sed etiam Deae sapientissimae sententia absolutus fuit, ut docet Cicero in oratione pro Milone.

70. *Exactus*) *Vexatus* Bernens.

71. *Phocaeus*) Pylades, ex Phocide regione, filius Strophii: fidissimus eius et individuus comes.

73. *Tristem ducuntur ad aram*) Barberin. et fragmentum Vatic. pro diversa lectione, *Triviae ad aram*, quod et Vossianus confirmat: recte. Pont. III, Eleg. 2, locus huic geminus, 71: *Protinus immitem Triviae ducuntur ad aram, Evincti geminas ad sua terga manus*. H. — *Ad aram*. Ad aram Dianae Tauricae, ut de more Deae sacrificarentur.

76. *Alter ab alterius funere moestus erat*) Lege *ob alterius funera*; quod Hamburgensis et Strozzae codex adstruunt cum Regio et Moreti libro; nonnulli *ob funere*. Heins.

78. *barbara vitta*) Vitta qua vin-

Quum vice sermonis fratrem cognovit, et illi
Pro nece complexus Iphigenia dedit:
Laeta Deae signum, crudelia sacra perosae,
Transtulit ex illis in meliora locis.
Haec igitur regio, magni pars ultima mundi,
Quam fugere homines Dîque, propinqua mihi est;
Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
Si modo Nasoni barbara terra sua est.
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
Placato referant et mea vela Deo!

ciebantur eorum capita, qui Deo alicui immolabantur. Virgilius Aen. II, 133: *et circum tempora vittae.*

79. *Quum vice sermonum fratrem cognoscit*) Virg. Aeneid. VI, 535 sq: *Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis Jam medium aetherio cursu traiecerat axem.*

81. *signum Deae*) Dianae simulacrum. Mer. — *Crudelia sacra perosae.* Non postulabat Diana sibi huiuscemodi hostiis sacrificari; sed ea erat Thoantis immanitas, ut illi hospites mactandos censeret. Pont. — *Laeta Deae signum Transtulit.* Eurip. fab. 10; quem locum, ut potuimus, ita tamen ut intelligi possit, sic reddimus: *Thoanta captum callida prendunt via. Sacris refixum postibus laeti efferunt Penetrale signum.*

82. *in meliora*) Vide fab. Eurip. quae inscribitur Iphigenia. Mer. — Aufugiens eum fratre Iphigenia, transtulit secum Deae signum in loca meliora, qua moribus, qua humanitate. Pont.

83. *regio, magni paene ultima mundi*) *Magni penetralia mundi* Barberin. et Gottorphianus eleganti adpositione. Pontum abstrusam et interiorem orbis partem adpellat. Heins.

85. *Atque meam terram*) Distichon etiam hoc Ovidianae venae vix est ut censeatur. H. — *Prope meam terram.* Prope Tomitanam urbem.

88. *Placato Deo*) Placato Augusto, et reconciliato. — *Et mea vela. Hinc mea* Barberin. et quatuor alii.

ELEGIA V

ARGVMENTVM

Amicum laudat poëta, eumque monet, ut constanter munus amicitiae exsequatur, eique apud Augustum opem ferat. Ostendit deinde multis exemplis, tempore omnia molliri praeter suas curas, et ostendit se ita deficere, ut non diu credat se superviclurum tantis malis: quam rem dicit sibi solatio relictam esse.

O mihi dilectos inter sors prima sodales,
Vnica fortunis ara reperta meis;
Cuius ab adloquiis anima haec moribunda revixit,
Vt vigil infusa Pallade flamma solet;
Qui veritus non es portus aperire fideles,
Fulmine percussae confugiumque rati;
Cuius eram censu non me sensurus egentem,
Si Caesar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit impetus huius,
Excidit heu nomen quam mihi paene tuum!
Te tamen agnoscis, tactusque cupidine laudis,

1. *inter sors prima sodales*) *Pars* meliores; tamen in Fastis, *matris sors ego prima fui*; et Met. XIII, 651, *Femineae sortis* pro prole feminea. H. — *Pars prima*. Princeps, inter amicos meos, ὁ πρωτεύων.

3. *adloquiis*) *Eloquiis* Regius, Putean. et tres alii; male: *adloquia* sunt solamina miseris data.

4. *infusa Pallade*) Oleo infuso: alii *lampade*; unus *infulsa*.

5. *portus fideles*) Amicitiae munera et confugium. Mer. — Vel; non dubitasti me tueri tuo patrocinio.

7. *Cuius eram censu non me sensurus egentem*) Vnus Vatic. et Buslidianus, *censurus*. Superiori hexametro lege cum scriptis, *Qui veritus non es*, pro *est*. Heins.

9. *huius temporis*) Huius mei infortunii; vel, vis adversae fortunae.

11. *Tu tamen agnoscis*) Scribe *Te agnoscis*: sic lib. I, Eleg. 7, vs. 5: *Haec tibi dissimulas, sentis tamen optime dici*. Heins.

Ille ego sum, cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
Et raram famae conciliare fidem:
Ne noceam grato vereor tibi carmine, neve
Intempestivi nominis obstet honos.
Quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude,
Meque tui memorem, teque fuisse mei.
Vtque facis, remis ad opem luctare ferendam,
Dum veniat placido mollior aura Deo;
Et tutare caput nulli servabile, si non
Qui mersit Stygia, sublevet illud, aqua.
Teque, quod est rarum, praesta constanter ad omne
Indeclinatae munus amicitiae.
Sic tua processus habeat fortuna perennes;
Sic ope non egeas ipse, iuvesque tuos:
Sic aequet tua nupta virum bonitate perenni,

14. *conciliare famae*) Immortalitati consecrare.

16. *Intempestivus nominis obstet honor*) *Honos* duo veteres. Scribe *obsit honos*. Heins.

18. *teque fuisse pium*) *Teque fuisse mei* rectius Combianus, et octo alii.

19. *remis luctare*) Omnem adhibe conatum. Paroemiae nos admonet, *remis velisque contendere*. Pont. — *Remis luctare*. Quod fit adverso flumine. Virg. Aen. VIII, 58: *Adversum remis superes subvectus ut amnem*, cui contrarium vers. 88: *Mitis ut in morem stagni, placidaeque paludis Sterneret aequor aquis, remo ut luctamen abesset*. Aen. V, 205: *Acuto in murice remi Obnixi crepuere*. Quod luctamen est, ad Ovidii fortunas accedens.

20. *Dum veniet placido mollior aura Deo*) *Veniat* meliores magno numero; nisi quod pr. Vatic. pr. Polit. opt. Medic. et tres alii, *venit a placido*; pro *aura* quatuor *hora*; octo *ira*: quare aut legendum, *placido mollior ira Deo*, aut *mollior aura mari*, vel *salo*, ut persistat in figura incoeptae orationis. Heins. — Nostri, *Dum veniat et aura Deo*.

24. *amicitiae indeclinatae*) Amicitiae non imminutae, sed firmae.

25. *processus habeat*) *Successus* Putean. Bernens. et duo alii; male.

27. *Sic aequet tua nupta virum bonitate perenni*) τὸ *perenni* parum hic quadrat: et *perennes* iam praecesserat. Forte: *Sic aequet tua nupta suum probitate parentem*. H. — *Sic aequet tua nupta virum*. Sic Virgilius Aen. VI, 473: *Coniux ubi pristinus illi Respondet curis, aequatque Sichaeus amorem*. Quod adripuit Stat. Thebaid. II, 364 sqq: *Tydea iam socium coeptis, iam pectore fido, Aequantem curas*. — *Virum*. Te maritum. Mer. — *Sic aequet tua nupta*. Sic uxor tua moribus tuis

Incidat et vestro rara querela toro:
Diligat et semper socius te sanguinis illo,
Quo pius adfectu Castora frater amat:
Sic iuvenis, similisque tibi sit natus, et illum
Moribus agnoscat quilibet esse tuum:
Sic socerum faciat taeda te nata iugali,
Nec tardum iuveni det tibi nomen avi.

ELEGIA VI

ARGVMENTVM

Haec inconsideratius cum superioribus coniunguntur, quum unius separatae Elegiae argumentum videantur exsequi. Tractatur locus communis, de vi temporis, seu consuetudinis, qua quum mitigentur et tolerabilia evadant omnia, non tamen mitigari curas et angores suos: mala sua ipsa mora ingravescere, et exasperari.

Tempore ruricolae patiens fit taurus aratri,
Praebet et incurvo colla premenda iugo:

respondeat: te probitate et religione aequet. P.

28. *rara querela*) Prim. Vatic. *rata;* plurimi *nulla;* etiam bene: apud Martialem *Lis rara.* Heins.

29. *socius sanguinis*) Frater tuus.

30. *frater*) Pollux. Et quum Iupiter coelum Polluci daturus esset, eius precibus factum est, ut sex mensibus Castor in coelo esset, totidem Pollux, dicente Ovidio: *Iamque tibi, Pollux, coelum sublime patebat, Quum mea, dixisti, percipe verba pater: Quod mihi das uni, coelum partire duobus, etc.* Quod ideo fingitur, quia eorum stellae ita se habent, ut occidente una, oriatur altera; vel quia alternis diebus lucent. Hyginus scribit, Castorem et Polluccm omnium fratrum inter se amantissimos fuisse; quod neque de principatu contenderunt, neque ullam rem sine communi consilio gesserunt: pro quibus officiis eos Iupiter inter notissima sidera constituit.

31. *Sic iuvenis, similisque tibi sit natus*) Forte *Sic superet, similisque tibi sit;* Ep. Did. 159: *Sic superent, quoscumque tua de gente reportes;* hoc est, superstites sint. Heins.

ELEGIA VI.

1. *Tempore ruricolae*) Haec quae sequuntur, apud alios, a superioribus separata leguntur: ut ab hoc loco nova, et quae ordine sexta sit, Elegia incipiat. Nec male omnino, ut mea

Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos:
Tempore Poenorum compescitur ira leonum,
Nec feritas animo, quae fuit ante, manet:
Quaeque sui monitis obtemperat Inda magistri
Bellua, servitium tempore victa subit:
Tempus, ut extentis tumeat facit uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent:
Tempus et in canas semen producit aristas,
Et ne sint tristi poma sapore facit:
Hoc tenuat dentem terras renovantis aratri,
Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit:

fert sententia; nam et sententia alia a superiore est: et quum haec querelam miseriae suae continuat, illa autem impetitionem; haec promiscue ad omnes amicos, sive lectores, illa ad solum eum, cuius nomen ex circumstantiis describit, pertinere videtur. MICYL.

3. *lentis*) Flexibilibus.

4. *duros lupos*) Dura fraena. *Lupata* autem intelligit. Est enim *lupatum*, fraenum asperum, quo equi ferociores coërcentur: sic dictum, auctore Servio, a lupinis dentibus, qui inaequales sunt.

5. *compescitur*) *Compellitur* Moreti. *Saevorum leonum* Bern.

7. *Inda bellua*) Elephantes, quia paulatim magistris parere consueverunt: nam regem adorabant, genua submittebant, coronas porrigebant, funibus subibant. MER.

9. *racemis*) Racemi proprie sunt uvae minores, granis exilioribus; qui plerumque a vindemiatoribus sub pampino latentes fallentesque relicti, post colliguntur.

11. *Tempus et in canas*) Tempore etiam frumenta nascuntur, et ad maturitatem perveniunt. *In canas semen perducit aristas.* Pro *semen* unus Vatic. *semper*; Buslid. *speciem.* Lege *spicam*, vel *segetem*, aut *messem*; pro *perducit* primus Vatic. et alii plurimi *producet*. HEINS.

12. *ne sint tristi poma sapore facit*) *Cavet* eleganter Leidensis. H.

13. *dentem terram findentis aratri*) Multi *terras findentis*, vel *scindentis*; Barberin. et opt. Medic. cum duobus aliis et priscis editionibus, *terras renovantis*; et placet: *renovare terram* pro *arare* passim veteres et Noster saepe; ut Met. I, 110: *Nec renovatus ager gravidis canebat aristis*; infra El. 12, 23: *Fertilis adsiduo si non renovetur aratro, Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.* — *Terras patientis* primus Vatic. An forte scribendum: *Adtenuat dentem tempus patientis aratri*, ut Amor. lib. I, Eleg. ult. 31: *Ergo quum silices, quum dens patientis aratri Depereant aevo.* H.

14. *rigidos silices*) *Rigidas* meliores magno numero; sic et alibi. H. — In re tam dubia, ad veterem editorum lectionem redii, quia id servandum arbitrarer, unde gratior au-

Hoc etiam saevas paulatim mitigat iras;
Hoc minuit luctus, moestaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
Praeterquam curas adtenuare meas.
Vt patria careo, bis frugibus area trita est;
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
Nec quaesita tamen spatio patientia longo est;
Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet et veteres fugiunt iuga curva iuvenci;
Et domitus fraeno saepe repugnat equus.
Tristior est etiam praesens aerumna priore:
Vt sit enim sibi par, crevit, et aucta mora est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt;
Sed magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
Est quoque non minimum, vires adferre recentes,
Nec praeconsumtum temporis esse malis.

ribus accideret sonus. Lucret. I, 572, *validi silices*; iterumque II, 448; idem V, 314: *non ruere avulsos silices*; Noster Met. II, 708, *in durum silicem*; et VII, 107, *silices soluti*; neque invenio his locis quemquam, aut librum aut hominem, litem movisse; lib. XI, 303, *motura duros verba silices*, ubi *duras* unus solummodo liber. Paulo ante in eodem, *in rigidos versum silices*; sed duo *rigidas*; quo etiam modo nonnisi tres lib. XI, vs. 45: caeteri, *te rigidi silices*: sextus restat locus lib. IX, 613, ubi sane duodecim in libris invenit Heinsius, *rigidas silices*, et ubi, neque alibi, adstipulantes habet membranas nostras. Avctor Electorvm Etonens.

16. *moestaque corda levat*) *Domat* Barberin. et fragmentum Vatic. placet: Ep. Phaedrae, 156, *duraque corda doma*. Heins.

21. *Nec quaesita tamen spatio patientia longo est*) *Non quassata* unus Vatic. et Arond. sed nil muta.

23. *Scilicet et veteres*) Dicit malum vetus sibi ita recens videri, quemadmodum iugum plerumque et fraenum iuvencis et equis, qui quamvis diu illis adsueti fuerint, tamen tanquam novam molestiam plerumque reiiciunt. *Iuga saepe iuvenci. Iuga curva* alter Palat. placet: ita saepe Noster: quandoque et *panda iuga*; supra hac Elegia: *Praebet et incurvo colla premenda iugo*. Heins.

29. *Est quoque non minimum*) *Non nihilum* Rottendorphianus cum Leidensi, et Combianus pro diversa lectione; *non nimium* quatuor alii.

31. *Fortior in fulva*) Exemplis arguit, multo magis gravare mala vetera, quam recentia. *Luctator*. Qui lucta ludit, et palaestra. Fuere autem tria athletica certamina, in quibus certabant corporibus suis, cursores,

Fortior in fulva novus est luctator arena,
  Quam cui sunt tarda brachia fessa mora:
Integer est melior nitidis gladiator in armis,
  Quam cui tela suo sanguine tincta rubent:
Fert bene praecipites navis modo facta procellas;
  Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
Nos quoque, quae ferimus, tulimus patientius ante,
  Et mala sunt longo multiplicata die.
Credite, deficio, nostroque a corpore, quantum
  Auguror, accedent tempora parva malis:
Nam neque sunt vires, neque qui color ante solebat;
  Vixque habeo tenuem, quae tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est aegro magis aegra, malique
  In circumspectu stat sine fine sui.
Vrbis abest facies; absunt, mea cura, sodales;
  Et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum, braccataque turba Getarum:
  Sic male, quae video, non videoque, nocent.
Vna tamen spes est, quae me soletur in istis,
  Haec fore morte mea non diuturna mala.

pugiles, et luctatores: alii quinque statuunt, saltus, cursus, discus, iaculum, lucta.

33. *nitidis arenis*) In campo recenter arena strato. Alii *armis*, melius: quid enim sunt *nitidae arenae?* quum *arena nitida* obponantur foedatis sanguine, sive *sanguine tinctis*; de quibus vide Bentl. ad Horatinm II, Od. 1. BVRM.

38. *quae mala sunt longa multiplicata die*) *Et mala* recte veteres; unus cum Bersmanni libro *quam*; qnomodo et Gronovius coniiciebat: *longo* etiam *die* nonnulli. HEINS.

39. *Credite, deficio*) Hoc distichon est nugatoris, non Nasonianae manus. HEINS.

46. *Et, qua nulla mihi carior*) Scribo, *qua nemo mihi carior;* nisi malis, *Et mihi, qua nil est carius.* H.

48. *Sic mala, quae video, non videoque, nocent*) An urbis facies et sodales absentes pro malo numeral? non puto. Scribe *male nocent.* Quidam scripti cum primis editionibus, *Sic me movent.* HEINS. — Nostri, *mala.*

49. *quae me solatur*) *Soletur*, meliores. — Nostri, *solatur*.

ELEGIA VII

ARGVMENTVM

Miratur poëta, quod biennio iam exacto, nullas ab amico acceperit literas, quum hi praesertim ad eum scripserint, quibuscum amicitiae usus non fuerat iam probatus. Subiungit tamen, malle se omnia credere, quam illum nullas ad eum dedisse literas, quas interceptas fuisse existimat: admonet postremo, ut tandem scribat, ne semper excusandus sit.

Bis me sol adiit gelidae post frigora brumae,
Bisque suum tacto Pisce peregit iter:
Tempore tam longo cur non tua dextera, versus
Quamlibet in paucos, officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur, quoties alicui chartae sua vincula demsi,
Illam speravi nomen habere tuum?
Dî faciant, ut saepe tua sit epistola dextra
Scripta, sed e multis reddita nulla mihi!
Quod precor, esse liquet: credam prius ora Medusae
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis;

1. *Bis me sol adiit gel:dam post frigore brumam*) Alii *gelidae post frigora brumae;* sed minime placet illud *me sol adiit.* Forte: *Bis ver sol adiit, gelidae post frigora brumae.* Nam Aries Pisci succedit. H.

2. *Bisque suum tacto Pisce*) Hoc dicit, quia sol a Capricorno, Aquario, et Piscibus hyemem transigit.

7. *Cur, quoties alicui dum chartae vincula demsi*) *Chartae sua vincula* plurimi veteres; duo *demsi sua vincula chartae.* Sequenti versu, e *multis* meliores, non *ex.* H. — Ex his duobus versibus facile refelli potest eorum opinio, qui volebant nomen scribentis, et eius ad quem scribimus, literis iam signatis inscribi: quum aperte hic possimus videre, intus tantum adpositum fuisse nomen scribentis.

11. *ora Medusae Gorgonis*) Medusae crines in serpentes mutavit Minerva, quod cum Neptuno in suo templo concubuit, eiusque caput ad terrendos hostes aegidi imposuit.

Esse canes utero sub virginis; esse Chimaeram,
A truce quae flammis separet angue leam;
Quadrupedesque hominum cum pectore pectora iunctos;
Tergeminumque virum, tergeminumque canem;
Sphingaque, et Harpyias, serpentipedesque Gigantas;
Centimanumque Gygen, semibovemque virum:
Haec ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque, viaeque,
Fluminaque, et campi, nec freta pauca, iacent.
Mille potest causis, a te quae litera saepe

13. *esse Chimaeram*) De Chimaerae forma Homerus libro sexto Iliados ita scribit: anterius leonem, posterius vero draconem, medio autem capram, atque terribiles ex ore flammarum globos cum spiritu effundentem. Vide Natal. lib. IX, c. 4.

15. *Quadrupedesque homines*) Centauros. Lege *hominum* cum prim. Polit. prim. Vatican. et quatuor aliis; duo *hominis*. H. — *Cum pectore pectora iunctos*. Centaurorum enim pectora humanis pectoribus iuncta fuere: habuere enim partem pectoris humanam, partem equinam.

16. *Tergeminumque virum*) Herilum, aut Geryonem intelligit, quos tergeminos fuisse docet Virgilius. Iustinus scribit, Geryonem non triplicia naturae fuisse, sed tres fratres tantae concordiae exstitisse, ut uno animo omnes regi viderentur. Horatius lib. II, Od. 14, vs. 7: *Qui ter amplum Geryonem, Tityonque tristi Compescit unda.*

17. *Sphingaque*) Sphinx bellua est pilo fusco, geminis mammis in pectore, muliebri facie, pedibus ac cauda leonis, pennis autem volucris. Ferunt Sphingem iuxta Thebas aenigma hospitibus proposuisse: quod satis notum. *Et Harpyias*. Hesiodus duas tantum dicit Harpyas fuisse ex Thaumante et Electra natas, scilicet Aëllo et Ocypeten: tertiam addidit Maro, Celaeno; earumque formam ita describit Aen. III, 216: *Virginei volucrum vultus, foedissima ventris Proluvies, uncaeque manus, et pallida semper Ora fame.* — *Serpentigerosque Gigantes*. Legitur etiam, *Serpentipedesque Gigantes*: hoc est, Gigantes, quorum pedes in serpentum volumina desinebant. De quibus Macrob. Saturn. lib. I. Pro *Gigantes*, *Gigantas* cum Rottendorphiano. H. — Nostri quoque, *Gigantas*; quod iure recepimus.

18. *Centimanumque Gygen*) *Gyan* Rottend. alii multi *Gygam*; prim. Pal. *Giam*. H. — Gyges, auctore Hesiodo, Coeli et Terrae filius fuit, fraterque Briarei et Cotti, quorum singulos centum manus habuisse dixit, et capita quinquaginta. Hi *Titanes* dicti sunt, ac decennale bellum cum Saturni filiis gesserunt. *Semibovemque virum*. Minotaurum denotat, natura duplici: nam usque ad humeros taurus, caetera homo fuit.

Missa sit, in nostras nulla venire manus.
Mille tamen causas scribendo vince frequenter,
Excusem ne te semper, amice, mihi.

ELEGIA VIII

ARGVMENTVM

Quinquagenarius poëta queritur, se iam canescere in infelicissima regione, eo tempore, quo frui debuisset patria, carissima coniuge, amicis, etc. Quae si olim a Delphico oraculo, aut Dodonaea columba futura accepisset, vana dicit se ea responsa existimaturum fuisse: clarissimaque sententia docet, nihil tam validum esse, quod non subiaceat divinae voluntati ac potentiae. Postremo caeteros admonet, ut ipsius casibus moniti, Augustum, cuius potentia par est Diis immortalibus, demereantur.

Iam mea cycneas imitantur tempora plumas,
Inficit et nigras cana senecta comas:
Iam subeunt anni fragiles, et inertior aetas;
Iamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
Vivere; me nullo sollicitante metu;
Quaeque meae semper placuerunt otia menti,
Carpere, et in studiis molliter esse meis;
Et parvam celebrare domum, veteresque Penates,

24. *nulla venire*) Olim editi, *rara venire;* sed Heinsius ex duobus libris *nulla* reposuit; *pauca* unus; *tarda* alius. Mox, *mille quidem causas* Mor. *scribens tu vince* Iunian. Nostri, *tamen* et *scribendo vince.*

ELEGIA VIII

2. *alba senecta comas*) Hic quoque idem dicit quod superiori versu; *Iam mea cycneas;* et in aliis quae statim sequuntur. Tibull. lib. II, El. 2, vs. 19 sq: *dum tarda senectus Inducat rugas, inficiatque comas.* C. — *Cana senecta* Hafniens. cuius puto τὸ *alba* esse glossam. BVRM. — Nostri tamen *alba* praeferunt.

5. *ut posito deberem fine laborum*) Forte, *posita deberem fine labori; posita*, ut vitetur ambiguitas. H.

Et quae nunc domino rura paterna carent:
Inque sinu dominae, carisque nepotibus, inque
Securus patria consenuisse mea.
Haec mea sic quondam peragi speraverat aetas;
Hos ego sic annos condere dignus eram.
Non ita Dîs visum, qui me terraque marique
Actum, Sarmaticis exposuere locis.
In cava ducuntur quassae navalia puppes,
Ne temere in mediis destituantur aquis:
Ne cadat, et multas palmas inhonestet adeptas,
Languidus in pratis gramina carpit equus:
Miles, ut emeritis non est satis utilis annis,
Ponit ad antiquos, quae tulit arma, Lares.
Sic igitur, tarda vires minuente senecta,
Me quoque donari iam rude, tempus erat:

10. *rura paterna*) Me qui sum dominus eorum. Erant autem in Peliguis.

11. *Inque sinu dominae, carisque nepotibus*) *Sodalibus* primae editiones et plurimi scripti. Sed distichon etiam hoc vix genuinum est. H.

14. *Hos ego sic annos ponere dignus eram*) *Canos ponere* prim. et quinque alii. Sed neque anni, neque cani hoc sensu satis latine ponuntur. Quare refingo *annos condere*: sic *condere aetatem* veteres, ut et *condere soles*.

16. *Sarmaticis locis*) *Iugis* quatuor libri veteres. H.

17. *In cava ducuntur* etc. Navium exemplo, quae longa navigatione procellis agitatae, in navalibus reponuntur, se senem dicit placida quiete uti debuisse.

19. *Ne cadat, et multas palmas inhonestet adeptas*) Locus corruptus: *ademtos* pr. Polit. et Rottendorph. *ademtus* alter Politiani; *adeptis* pr. Vatic. alius, *adeptus*: scribe *multus adeptis*, nimirum palmis. Sed quum *inhonestandi* verbum vix alibi obcurrat apud Nostrum, puto etiam hoc distichon esse ex iis, quae inculcarunt homines male feriati. H.

21. *Miles, ubi emeritis non est satis utilis armis*) *Miles ut* plerique veteres; et *annis* pro *armis*: recte; nam τὸ *arma* sequitur. Martial. *Emeritos Musis et Phoebo tradidit annos.* H. — Pessime ac foedissime in quibusdam legitur *armis*: in aliis perspicue, *annis*. Miseret me Merulae cum suis *emeritis armis*, quae hic nulla sunt. Lucan. lib. I, vers. 343, *quae sedes erit emeritis?* et Tacit. sub finem libri I Hist. *Percennius et Vibulenus militibus agros emeritis largiemur.* — *Annis*, id est propter senectutem. Burm.

22. *Ponit ad antiquos*) Milites singuli perfuncti militia donabantur se-

Tempus erat, nec me peregrinum ducere coelum,
Nec siccam Getico fonte levare sitim:
Sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos;
Nunc hominum visu rursus et urbe frui.
Sic, animo quondam non divinante futura,
Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt: quae, quum mihi tempora prima
Mollia praebuerint, posteriora gravant.
Iamque, decem lustris omni sine labe peractis,
Parte premor vitae deteriore meae:
Nec procul a metis, quas paene tenere videbar,
Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo illum demens in me saevire coëgi,
Mitius immensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris;
Nec tamen errori vita negata meo?
Vita procul patria peragenda sub axe Boreo,
Qua maris Euxini terra sinistra iacet.
Haec mihi si Delphi, Dodonaque diceret ipsa,
Esse viderentur vanus uterque locus.
Nil adeo validum est, adamas licet adliget illud,

ptenis, pluribusve aliquando, iugeribus terrae, quo possent reliquum vitae agere. Solebant autem, quum a militia discederent, arma alicui Deo suspendere:, quam rem non modo milites faciebant, sed etiam gladiatores. Quem morem designat Horatius in lib. I, Epist. 1, 5: *Veianius, armis Herculis ad postem fixis, latet abditus agro.*

27. *vacuos secedere in hortos*) Lege *vacuum*, hoc est otiosum; vide supra Eleg. 3, vs. 77. H.

33. *decem lustris*) Quinquaginta annis. *Lustrum* autem tempus quinquennale.

34. *Parte premor vitae deteriore meae*) Aetas enim post annum quinquagesimum solet esse deterior.

41. *peragenda sub axe Boreo est*) Tolle cum melioribus scriptis τὸ *est*.

43. *Haec mihi si Delphos*) Lege *Delphi* cum pr. Polit. quomodo et Scaliger in ora codicis sni; quinque alii *Delphis*. — *Hoc* etiam meliores. Heins.

44. *Esse videretur*) *Viderentur* Gottorph. venuste. H.

45. *Nil adeo validum*) Suspectum distichon, et male cohaerens aliis.

Vt maneat rapido firmius igne Iovis.
Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius subpositumque Deo.
Nam quamquam vitio pars est contracta malorum,
Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,
Aequantem Superos emeruisse virum.

ELEGIA IX

ARGVMENTVM

Inimico minatur poëta, se in eum scripturum, ni a conviciis desistat.

Si licet, et pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua Lethaeis acta dabuntur aquis;
Nostraque vincetur lacrymis clementia seris:
Fac modo te pateat poenituisse tui;
Fac modo te damnes, cupiasque eradere vitae
Tempora, si possis, Tisiphonaea tuae.
Sin minus, et flagrant odio tua pectora nostro,

50. *Plus tamen exitii*) Oslendit numen in eo snam vim et potestatem, qnod me supra meritum punivit, et qnantum collibuit; non quantnm mea noxa commeruit. P. — *Plus tamen exitii.* Malim *exitio;* plus ad exitium contulit. H. — Sed omnes *exitii* tuentur scripti et editi.

ELEGIA IX

4. *poenituisse tui*) Poenituisse eins quod in me fecisti. MER. — Poenitet aliquem sui, qnum consilia et facta sua damnat, sibiqne displicet. P.

6. *Tempora Tisiphonaea*) Tempora flagitiosa, fnrialia et nocentia, id est, cupias non dici meo versu, semper flagitiis operam dedisse, et nocuisse, ut Tisiphone furia. M. — *Cupiasque eradere vitae Tempora Tisiphonaea.* Hoc est, fac te damnes, et cupias ex vita tua eradicare, sive penitns, si modo possis, tollere, id quod est Tisiphones proprium, hoc est, invidiam et stndium nocendi. Vel: cupias eradere tempora Tisiphonaea vitae tuae, pro, studeas abolere, et ex vitae tuae rebus actis tol-

Induet infelix arma coacta dolor.
Sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem,
Nostra suas istuc porriget ira manus.
Omnia, si nescis, Caesar mihi iura reliquit,
Et sola est patria poena carere mea:
Et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo:
Saepe Iovis telo quercus adusta viret.
Denique, vindictae si sit mihi nulla facultas,
Pierides vires et sua tela dabunt.
Vt Scythicis habitem longe submotus in oris,
Siccaque sint oculis proxima signa meis;
Nostra per immensas ibunt praeconia gentes,
Quodque querar, notum, qua patet orbis, erit:
Ibit ad occasum, quidquid dicemus, ab ortu;
Testis et Hesperiae vocis Eous erit.
Trans ego tellurem, trans latas audiar undas;
Et gemitus vox est magna futura mei.
Nec tua te sontem tantummodo secula norint:
Perpetuae crimen posteritatis eris.

lere, ea quae scelerate aliquando fecisti. MICYL.

11. *Omnia iura mihi reliquit*) Quod ius est civi in maledicum et obtrectatorem, hoc mihi Caesar non ademit. In ius per amicos vocaturum subindicat. P.

13. *Et patriam, modo sit sospes*) *Modo sospes erit* Vaticanus optimus. Scribe *sospes eat*; Fast. IV, vs. 519, *Sospes eas semperque parens*. H.

16. *et sua tela*) Malim *in sua tela*, hoc est in arma poëtica. H.

18. *Siccaque sint oculis proxima signa*) Per signa intelligit Vrsam maiorem et minorem, quibus Septemtrionem designat. — *Sicca* autem adpellantur, quia nunquam occidunt.

21. *Ibit in occasum*) Quidquid a me de te dicitur, id cum aliis scriptis meis celebrabitur per totum terrarum orbem. P.

22. *vocis Hesperiae*) Carminis latini. MER. — *Testis et Hesperiae*. Hesperiam vocem intellige, non Latinam tantum, sed eam quae in Hesperia, hoc est, occidente edetur. Vt sit dictum: eius vocis, sive querelae, quae in occidente edetur, testis erit Eous, sive is qui in oriente degit; ut sit ἀντίθεσις eius quod praecedit.

23. *Trans altas audiar undas*) *Trans latas* antiqui quatuor; quod praestat.

25. *Ne tua te*) *Nec tua* scribe. H.

26. *Perpetuae crimen posteritatis eris*) Καὶ τοῖς ἐσσομένοισι πυθέσθαι Homer. quod et in bonam et in malam partem accipitur.

Iam feror in pugnas, et nondum cornua sumsi;
  Nec mihi sumendi causa sit ulla velim.
Circus adhuc cessat; spargit tamen acer arenam
  Taurus, et infesto iam pede pulsat humum.
Hoc quoque, quam volui, plus est: cane, Musa, receptus,
  Dum licet huic nomen dissimulare suum.

ELEGIA X

ARGVMENTVM

Posteritati consulturus, patriam suam, genusque, et vitae transactae fata describit Naso; et ad exsilii sui tempora delapsus, incommoda eius Musarum auxilio sese lenire docet.

Ille ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
  Quem legis, ut noris, accipe, posteritas.
Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,

27. *et nondum cornua sumsi*) *Necdum mihi cornua* prim. Vatic. et tres alii; pr. Polit. et duo *nondum mihi;* prim. Palat. *et non mihi.* H. — Nondum sumsi calamum et chartam, quibus te petam, ut cornibus taurus feras in arena secum depugnantes.

29. *Circus adhuc cessat*) Nondum taurus in Circo irritatur. Effigies enim hominum ex foeno veste rubra cooperto, fieri solebant, quibus obiectis ad spectaculum praebendum tauri irritarentur. Postea ita luxus inolevit, ut Phoeniciis vestibus usi fuerint. — *Spargit tamen acer arenam Taurus.* Tamen sese taurus paulatim ad pugnam accendit; quibus verbis inimico idem minatur se facere. — *Spargit iam torvus* prim. Vatic. prim. Palat. et tres alii. H.

31. *cane, Musa, recessus*) Prim. Vatican. prim. Palat. et septem alii cum primis editionibus, *receptus:* bene. H. — Receptus, seu receptui canere dicimus, quum tubae signo exercitus e proelio revocatur.

32. *Dum licet huic*) Non laedendo me ulterius.

ELEGIA X

1. *Ille ego, qui fueram*) *Fuerim* pr. Vatic. et tres alii; probe. H.

3. *Sulmo mihi patria est*) Sulmo oppidum fuit Pelignae regionis.

Millia qui novies distat ab urbe decem:
Editus hic ego sum; necnon, ut tempora noris,
Quum cecidit fato consul uterque pari.
Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
Non modo fortunae munere factus eques.
Nec stirps prima fui; genito iam fratre creatus,
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Vna celebrata est per duo liba dies.
Haec est armiferae festis de quinque Minervae,

4. *Millia qui novies distat ab urbe decem*) Perspicue ex hoc loco patet breviora milliaria, quam nunc sunt, antiquitus fuisse. Sulmonem enim non xc, sed vix tandem LXX millia passuum nunc Roma abesse, opportune hic indicandum duxi. Cognoscitur etiam ex libro primo de Bello civili, ubi Caesar Sulmonem Corfinio (cuius hodie vix minimae supersunt parietinae) VII milium intervallo abesse ait; quum hodie vix quinque distare certum sit. BVRM.

5. *Editus hinc ego sum*) *Hic* meliores; pro *ut tempora noris*, Richelianus, *si tempora quaeris;* nam *noris* praecesserat: sic in Fastis lib. VI, vs. 767: *Tempora si veteris quaeris temeraria damni.* H.

6. *Quum cecidit fato consul uterque pari*) Hirtium et Pansam consules designat, qui apud Mutinam pugnantes contra Antonium, pop. rom. hostem iudicatum, ceciderunt.

7. *Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres*) *Si quis et a proavis usque est*, vel *si quid*, vetustiores magno numero; alii aliter. Lego: *Si quid id a proavis usque est vetus ordinis heres;* Amor. lib. III, Eleg. ult. vs. 5: *Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres;* in Ponticis lib. IV, Ep. 8, vs. 17: *Si genus excutias, equites ab origine prima Vsque per innumeros inveniemur avos.* H. — *Si quid id, a proavis.* Ordo est: et sum factus eques non nunc et recens modo munere fortunae, sed longa successione, et inde a maioribus heres sum dignitatis equestris. — *Munere fortunae.* Non modo divitiis, quae sunt bona fortunae: qui enim quadringenta sestertia possidebant, equestri dignitate donabantur, et 14 ordinibus in theatro spectandi gratia sedebant. Quidam legunt, *Non sum fortunae;* male omnino. CIOF.

9. *genito sum fratre creatus*) *Genito iam* rectius in Medoniano; duo alii *genito sine.* H.

11. *amborum*) *Ambobus* Mediceus.

12. *Vna celebrata est*) Idem dies natalis, mihi illique celebratus.

13. *armigerae festis de quinque Minervae*) Secundum diem ex quinque Minervae consecratis designat. Prima enim die ludi gladiatorii, ut sequentibus diebus, non exhibebantur. Fuere autem *quinquatria* Minervae festa 13 Kal. April. hoc est, 20 die Martii, dicta a quinquatro die, quod post diem quintum celebrentur: vide

Quae fieri pugna prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri, curaque parentis,
  Imus ad insignes urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,
  Fortia verbosi natus ad arma fori.
At mihi iam puero coelestia sacra placebant,
  Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Saepe pater dixit: studium quid inutile tentas?
  Maeonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis, totoque Helicone relicto,
  Scribere conabar verba soluta modis:
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos;
  Et, quod tentabam dicere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
  Liberior fratri sumta mihique toga est;
Induiturque humeris cum lato purpura clavo,
  Et studium nobis, quod fuit ante, manet.

Alex. ab Alex. lib. II, cap. 22; et ibid. Tiraquell. Natus ergo Ovid. 12 Kalend. April. sc. 21 Martii.

14. *Qua fieri pugna*) *Quae* veteres.

16. *ab arte viros*) Insignes ab arte accipio eos, qui artibus quibuscumque docendis, insignes ac celebres tum fuere. MICYL.

18. *Fortia verbosi*) Fortia verba vocat oratorum orationes, propter summam eloquentiae vim, quae animos quo vult adducit, et unde vult deducit.

19. *coelestia sacra*) Poësin intelligit. MER. — An *Permessia sacra?* tale quid latet. H.

20. *Inque suum furtim*) Quia pater fieri me poëtam nolebat: itaque eo inscio factitabam versiculos. P.

22. *Maeonides*) Homerus.

26. *Et, quod tentabam scribere*) Rectius plurimi ex antiquis, *dicere*; nam *scribere* praecessit. H. — *Quod conabar* Bern. melius nostrum.

28. *Liberior toga*) Togam virilem designat, quam nobiles adolescentes apud Romanos sumebant in festo Liberi patris, 16 Kalend. April. deposita praetexta.

29. *Induiturque humeris*) Pr. Vatic. Iunian. et duo alii cum priscis editionibus, *humeros*; quod mihi religioni fuit non movere: sic et Met. IX, vs. 158, in nonnullis scriptis: *Induiturque humeros Lernaeae virus Echidnae.* H. — *Cum lato purpura clavo.* Lato clavo utebantur et nobiliores et senatores, qui ab eo *Laticlavi* adpellabantur. Martial. lib. V, Epigr. 17, vs. 3 sq: *Dum te posse negas, nisi lato, Gellia, clavo Nubere; nupsisti, Gellia, castifero.*

Iamque decem vitae frater geminaverat annos,
  Quum perit, et coepi parte carere mei.
Cepimus et tenerae primos aetatis honores,
  Eque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat; clavi mensura coacta est:
  Maius erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
  Sollicitaeque fugax ambitionis eram:
Et petere Aoniae suadebant tuta sorores
  Otia, iudicio semper amata meo.
Temporis illius colui fovique poëtas;
  Quotque aderant vates, rebar adesse Deos.
Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
  Quaeque necet serpens, quae iuvet herba, Mac[illegible]:

[illegible]

31. *Iamque decem* etc. Iam annum vigesimum compleverat. P.

33. *primos honores*) Magistratus, qui primo adolescentibus dabantur: ut aedilitas, quaestura, triumviratus, caeterique qui minores dicebantur.

34. *Deque viris*) *Eque* scripti potiores; et *opus* pro *onus* proximo pentametro. H. — Triumvirum se fuisse innoit. Caeterum varii fuere huius nominis magistratus: quidam *triumviri capitales* dicebantur, de quibus hic Merula exponit; alii *monetales*, qui aeri, argento, auro flando ac feriundo praefecti erant: alii *nocturni*, per quos nocturnae seditiones arcerentur a civibus, et quies urbi servaretur. Alii coloniis deducendis creabantur. Vid. Fenestellam.

35. *mensura clavi*) Mensura vestis senatoriae, per quam senatoriam designat dignitatem. Mer. — *Clavi mensura coacta est*. Latus clavus senatorum gestamen proprie erat, quo illi a reliquis ordinibus distinguebantur. Intelligit ergo poëta, solam dignitatem senatoriam reliquam fuisse, quam adhuc consequeretur: sed ab ea consequenda abstinuisse se, quia id onus humeris suis maius fuisset; eoque mensuram clavi, hoc est, latitudinem, coactam apud se, id est coarctatam, et quasi accisam fuisse. Quod autem supra dixit, *Induiturque humeros cum lato purpura clavo*, id eo modo accipiendum fortassis, ut dicamus, statim post sumtam virilem togam, etiam clavi dignitatem consequutum, veluti spem quamdam senatorii ordinis; sed postea, quum videret se ei honori, vel ut ipse ait, oneri, esse imparem, eamdem deposuisse. Micyl.

37. *Nec mens fuit apta labori*) Nonnulli *erat apta*. Si quid video, scripserat Ovidius, *nec mens satis apta labori;* et *erat* pro *eram* versu proximo; quomodo supra: *Non domus apta satis, non hic cibus utilis aegro*.

40. *semper amata*) *Amanda* prim. Vatican.

44. *Quaeque necet serpens, quae iu-*

Saepe suos solitus recitare Propertius ignes,
  Iure sodalitii qui mihi iunctus erat:
Ponticus heroo, Bassus quoque clarus iambo
  Dulcia convictus membra fuere mei:
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
  Dum ferit Ausonia carmina culta lyra:
Virgilium vidi tantum; nec avara Tibullo
  Tempus amicitiae fata dedere meae.
Successor fuit hic tibi, Galle; Propertius illi:
  Quartus ab his serie temporis ipse fui.
Vtque ego maiores, sic me coluere minores;
  Notaque non tarde facta Thalia mea est.
Carmina quum primum populo iuvenilia legi,
  Barba resecta mihi bisve semelve fuit:
Moverat ingenium, totam cantata per urbem,
  Nomine non vero dicta Corinna mihi.

vat herba, Macer) Multi veterum *iuvet.* Lege cum primo Polit. *necet* et *iuvet.* Noster Remed. Am. 421: *Parva necat morsu spatiosum vipera taurum.* H. — Aemilius Macer, poëta Verouensis, herbas, serpentes, et volueres carmine complexus est: qui (ut scribit Eusebius) 30 olympiade in Asia periit: vide Scalig. poët. lib. VI, cap. 5.

47. *Ponticus heroo*) Ponticus poëte heroïco carmine Thebanum bellum scripsit. — *Battus quoque clarus iambo.* Alii *Bacchus.* Lege *Bassus pede clarus iambo.* Noster alibi: *Iungitur herous cum breviore pede;* et in Fastis lib. II, vs. 126: *heroi res erat ista pedis.* Meminit tam Bassi quam Pontici poëtarum Propertius. H.

48. *Dulcia convictus*) Convictores mei fuerunt, ὁμόσιτοι.

49. *Horatius numerosus*) Horatius optimus poëta, vel a copia, vel ab elegantia numerosus dictus; vel etiam a varietate numerorum ac pedum, quos lyrica metra recipiunt. Natus est ante Ovidium annis 22.

50. *Dum ferit Ausonia carmina culta lyra*) *Aonia lyra* quatuor veteres: an *Aeolia lyra?* Horatius de se ipso lib. II, Od. 30, vs. 10: *Dicar, qua violens obstrepit Aufidus, Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos.* Aeolica enim dialecto lyrici graeci potissimum usi: hinc *Aeolia lyra.* H. — *Dum ferit.* Dum plectro chordas feriendo cantat; hoc est, dum pariter sonat lyra, et cantat carmina.

51. *nec avara fata*) Nec Deorum voluntates; quas ideo *avaras* adpellat, quoniam celerius Tibullum rapuerunt, quam fas erat: admodum enim iuvenis periit.

52. *Tempus amicitiae*) Quia periit me puero, aut antequam possem eum

Multa quidem scripsi: sed quae vitiosa putavi,
  Emendaturis ignibus ipse dedi:
Tum quoque, quum fugerem, quaedam placitura cremavi,
  Iratus studio carminibusque meis.
Molle, Cupidineis nec inexpugnabile telis
  Cor mihi, quodque levis causa moveret, erat.
Quum tamen hoc essem, minimoque accenderer igni,
  Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
Paene mihi puero nec digna, nec utilis uxor
  Est data; quae tempus perbreve nupta fuit:
Illi successit, quamvis sine crimine, coniux,
  Non tamen in nostro firma futura toro:
Vltima, quae mecum seros permansit in annos,
  Sustinuit coniux exsulis esse viri.
Filia me prima mea bis foecunda iuventa,
  Sed non ex uno coniuge, fecit avum.
Et iam complerat genitor sua fata, novemque
  Addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quam me fleturus ademtum
  Ille fuit; matri proxima iusta tuli.

videre. Alii tamen volunt, eodem anno, et eadem die cum Ovidio natum. Vnde exstat Ovidii de eius morte Elegia (Vol. II, pag. 196).

63. *quum fugerem*) Quum in exsilium proficiscerer; lib. IV de Ponto, El. 5, 33 sq: *Te sibi, quum fugeret, memori solet ore referre, Barbariae tutus exhibuisse vias.*

65. *Molle, Cupidineis*) Fatetur aperte, se animo nimis molli et effeminato fuisse, quum se nugis illis scribendis dederit. P.

68. *Nomine sub nostro fabula nulla fuit*) Hoc dicit: nulla unquam de me fuit fabula, vel rumor ullus sinister, quod notatus fuerim infamia. Mer.

69. *Paene mihi puero*) Vix pueritiam egresso, scil. anno circiter 16, quum primam uxorem duceret. — *Nec digna, nec utilis uxor.* Tres uxores subinde duxit. Cum duabus prioribus fecit divortium: cum tertia diu vixit, quae exsulem non erubuit. P.

73. *seros permansit in annos*) *Socios annos* tres libri, ut epistola Phyllidis 33: *Promissus socios ubi nunc hymenaeus in annos?* H.

75. *Filia me mea bis prima*) Perilla. Turbati numeri, quos ita concinna: *Filia me prima mea bis foecunda iuventa.* H.

78. *novemque Addiderat lustris altera lustra novem*) Hoc est, ad nonagesimum annum pervenerat.

80. *matri proxima busta tuli*) In

Felices ambo, tempestiveque sepultos,
Ante diem poenae quod periere meae!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
Sum miser, et de me quod doluere nihil!
Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat,
Et gracilis structos effugit umbra rogos;
Fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
Et sunt in Stygio crimina nostra foro;
Scite, precor, causam, nec vos mihi fallere fas est,
Errorem iussae, non scelus, esse fugae.
Manibus id satis est: ad vos, studiosa, revertor,
Pectora, qui vitae quaeritis acta meae.
Iam mihi canities, pulsis melioribus annis,
Venerat, antiquas miscueratque comas;

eodem matris sepulcro patrem condidi. Lege *iusta tuli*: alterum latinum vix est. Valer. Flaccus lib. V, vs. 6: *Tum comiti pia iusta tulit;* Statius Theb. VI, 168: *quid inania fertis Iusta rogis?* Theb. XII, 34: *Certamen, qui iusta ferant, qui funera ducant;* sic *dare iusta:* Fast. III, 560: *germanae iusta dat ante suae;* Fast. VI, 492: *Et dederat miseris omnia iusta rogis,* quod male mutant; Statius Theb. IX, 517: *certe tumulos supremaque victis Iusta dabas;* ubi male *Busta* nunc legitur: familiaris ista vox Statio. Lucanus lib. IX, 67: *nunquam dare iusta licebit Coniugibus;* quomodo illic veterrimus codex Vossianus: sic et *peragere iusta* Noster Met. II, 627, *iniustaque iusta peregit;* quae ibi vera est scriptura.

81. *Felices ambo*) *Ambos* unus Vatican. et tum *sepultos* quoque sit scribendum: sed τὸ *ambo* etiam quarti casus est. H.

85. *Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat*) Sensus est: si tamen aliquid restat defunctis hominibus, praeter nomen. Hoc est: si quis sensus est post hanc vitam, animaeque hominum, ut aiunt, immortales sunt.

86. *Et gracilis structos effugit umbra rogos*) Propert. lib. IV, El. 7, vs. 1 seq: *Sunt aliquid manes; letum non omnia finit; Lucidaque evictos effugit umbra rogos.*

87. *umbrae parentales*) O animae parentum meorum.

88. *sunt in Stygio foro*) Cognoscuntur hominum scelera a iudicibus infernis, qui sunt Minos, Aeacus et Rhadamanthus.

92. *quae vitae quaeritis acta meae*) *Qui* tres scripti; quod praestat. H.

93. *pulsis melioribus annis*) Deteriores anni sunt senectutis, quia multa senem circumvallant incommoda. P. — *Sed enim gelidus tardante senecta Sanguis hebet, frigentque effoetae in corpore vires;* Virg. Aeneid. V, 395.

94. *antiquas miscueratque comas*) Nigris albas insperserat.

Postque meos ortus, Pisaea vinctus oliva,
  Abstulerat decies praemia victor eques;
Quum, maris Euxini positos ad laeva, Tomitas
  Quaerere me laesi principis ira iubet.
Causa meae, cunctis nimium quoque nota, ruinae
  Indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas, famulosque nocentes?
  Ipsa multa tuli non leviora fuga.
Indignata malis mens est succumbere, seque
  Praestitit invictam viribus usa suis:
Oblitusque togae, ductaeque per otia vitae,
  Insolita cepi temporis arma manu:
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
  Occultum stellae conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem, longis erroribus acto,
  Iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis:

95. *Pisaea oliva*) Oliva, qua apud Pisas coronabantur victores in Olympico certamine.

96. *Abstulerat decies* etc. Decem Olympiadas; quinquaginta annos.

102. *Ipseque multa tuli non leviora fuga*) Tò *Ipseque* mendosum est; *Ipse* optimus Mediceus; alii duo *Ipsaque*; unus *Ipse ego*; prim. Politian. *Ipsa*: recte; nisi quod scribi malo: *A quis multa tuli non leviora fuga*; de famulis enim et comitibus queritur etiam Pont. II, Eleg. 7, 61: *Recta fides comitum poterat mala nostra levare; Ditata est spoliis perfida turba meis.* Muretus, teste Ciofano, *Et quae multa tuli.* Scaliger asterisco locum notarat; Richelianus: *Ipsa morte tuli non leviora mala.* H.

105. *Oblitusque mei*) *Togae* idem Richelianus. H. — Et oblitus pristinae meae tranquillitatis, naturaeque meae tenerioris, et vitae molliter actae.

106. *Insolita cepi temporis arma manu*) *Tum prius* Scaliger; perperam: sic *temporis vultus* Nostro Met. XIII, 444: *Temporis illius vultum referebat Achilles, Quo ferus iniusto petiit Agamemnona ferro*; et *temporis solatia* apud Ausonium, Parent. *Admittunt alii solatia temporis aegre*; ita scribe: nam *aegri* perperam legitur. Potest et tò *temporis* cum *insolita* construi. H. — *Cepi arma temporis.* Cepi tempori cedere, et necessitati parere, ut virum fortem decet.

108. *Occultum polum*) Per occultum polum, Australem: per conspicuum vero, Septentrionalem intelligit; Virgilius Georg. I, 242: *Hic vertex nobis semper sublimis; at illum Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi.* Mer.

Hic ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
  Tristia, quo possum, carmine fata levo:
Quod, quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
  Sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo, quod vivo, durisque laboribus obsto,
  Nec me sollicitae taedia lucis habent,
Gratia, Musa, tibi: nam tu solatia praebes;
  Tu curae requies, tu medicina mali;
Tu dux, tuque comes; tu nos abducis ab Istro;
  In medioque mihi das Helicone locum:
Tu mihi, quod rarum, vivo sublime dedisti
  Nomen, ab exsequiis quod dare fama solet.
Nec, qui detrectat praesentia, livor iniquo
  Vllum de nostris dente momordit opus:
Nam, tulerint magnos quum saecula nostra poëtas,
  Non fuit ingenio fama maligna meo:
Quumque ego praeponam multos mihi, non minor illis
  Dicor, et in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum praesagia veri,
  Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
  Iure tibi grates, candide lector, ago.

111. *circumsonor armis*) *Circumsoner* meliores. H.

116. *lucis sollicitae*) Vitae, quae me sollicitum et anxium reddit. Mer.

118. *tu medicina venis*) *Malis* Hafniensis; Hamburgensis *mali* pro diversa lectione: utrumque praestat lectioni vulgatae. H.

119. *Tu dux, et comes es*) *Tu comes es* aliquanto nervosius quinque veteres; pro *tu nos abducis*, tres *me subducis*; totidem *deducis*. Lege *tu me seducis ab Istro*. H. — *Ab Istro*. A Tomitana urbe, Istro flumini finitima.

123. *detrectat praesentia*) Lacerat viventium opera. Mer.

130. *Protinus ut moriar*) Sic et Horat. de seipso lib. II, Od. ult. *Non usitata, nec tenui ferar Penna, biformis per liquidum aethera vates.* — *Non ero tuus.* Non sepeliar totus, aut oblivioni tradar: sed mea fama supra terras sese adtollet, fiamque immortalis. Mer.

PVBLII OVIDII NASONIS

TRISTIVM

LIBER QVINTVS

ELEGIA PRIMA

ARGVMENTVM

Mittens Romam e Scythia ultimum librum Ovidius, sui studiosos monet, ut quatuor prioribus libellis hunc etiam addant; excusatque se non potuisse materiam aliam, quam tristem, rebusque miseris et perditis convenientem, sumere. Quod si in patriam revocetur, scripturum se iocosa et laeta profitetur; simulque veniam petit, si quid sit, quod lectorem offendat.

Hunc quoque de Getico, nostri studiose, libellum
Litore, praemissis quatuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis fortuna poëtae;
Invenies toto carmine dulce nihil:
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen,
Materiae scripto conveniente suae.
Integer et laetus, laeta et iuvenilia lusi:
Illa tamen nunc me composuisse piget.

1. *De litore Getico*) De litore Tomitanae urbis, quae litori Getico adiacebat. — *Nostri studiose.* Duo veteres *missum*, *studiose.* Heins.

2. *quatuor meis praemissis*) Libellis Tristium, antea Romam missis.

6. *Suae materiae*) Materiae poëtae, quae est tristis.

7. *Integer et laetus*) *Donec eram laetus* prim. Polit. prim. Vatic. prim. Palat. et duo alii, male; supra: *Integer hanc potui nuper bene reddere lu-*

Vt cecidi, subiti perago praeconia casus,
  Sumque argumenti conditor ipse mei.
Vtque iacens ripa, deflere Caystrius ales
  Dicitur ore suam deficiente necem:
Sic ego, Sarmaticas longe proiectus in oras,
  Efficio tacitum ne mihi funus eat.
Delicias si quis, lascivaque carmina quaerit,
  Praemoneo nunquam scripta quod ista legat.
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris,
  Aptior, ingenium come, Tibullus erit.

cem. H. — *Integer.* Non relegatus. — *Laeta et iuvenilia. Laete iuvenilia* Lovan. et Servii; male. Noster hic libros de Arte amandi significat.

9. *perago praeconia*) Sum praeco, et scribo. — *Subiti casus.* Subitae relegationis. Mer.

10. *Sumque argumenti conditor*) Ipse mat mihi materiam ad scribendum subpeditavi; alii aliunde sumunt; quoniam calamitatis meae quam deploro, habeo praeter me, auctorem neminem. Pont.

11. *Caystrius ales*) Cycnus ad Caystrum fluvium pervolans.

12. *ore deficiente*) Deficiente spiritu, vel corpore. — *Dicitur deflere suam necem.* Dicitur plorare mortem suam; quod docet etiam Aristoteles, de Natura animalium libro nono. At mihi neque aliae aves prae dolore videutur canere, neque cycni: sed quia Phoebo sacri sunt, ut arbitror, divinatione praediti, praesagiunt alterius vitae bona: ideoque cantant, alacriusque gestiunt ea die, quam superiori tempore. Mer.

14. *ne funus*) Ne relegatio mea. *Eat mihi tacitum.* A me silentio praetereatur. Vel, ne quasi summo cum silentio diem meum obeam. Mer.

16. *Praemoneo nunquam scripta quod ista legat*) Non satis latinum; pro *nunquam* primus Vatican. primus Palat. et Richel. *nostra.* Castigabam aliquando: *Praemoneo nunquam scripta quid ista legat*, vel *nusquam*; ut τὸ *ut* subintelligatur, τὸ *quid* redundet. Capoferreus me monebat videri sibi legendum: *Praemoneo nunquam Tristia nostra legat.* Non male: nisi quod versus hic mihi pro Ovidiano non est, ut nec ille, qui mox sequitur. H. — Versu hoc, *quod*, aut perperam huc irrepsisse credo, aut novo atque inusitato modo, pro *ut*, positum esse, dicendum est. Mer.

18. *Atque alii, quorum nomina magna vigent*) Pro quo primus Polit. primus Palat. primus Vatic. et quatuor alii ex melioribus optime: *Aptior, ingenium come, Tibullus erit.* Qui, quin genuinus sit ipsius Nasonis, dubitari non potest. Aemilius Probus in Dione: *Dion autem, praeter nobilem propinquitatem, generosamque maiorum famam, multa alia ab natura habuit bona: in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas.* Tacitus Annalium VI: *Artabanum Scythas inter eductum, ob saevitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium*

Atque utinam numero ne nos essemus in isto!
  Heu mihi! cur unquam Musa iocata mea est?
Sed dedimus poenas; Scythicique in finibus Istri
  Ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, animos ad publica carmina flexi,
  Et memores iussi nominis esse sui.
Si tamen e vobis aliquis, tam multa, requiret,
  Vnde dolenda canam; multa dolenda tuli.
Non haec ingenio, non haec componimus arte;
  Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota fortunae pars est in carmine nostrae?
  Felix, qui patitur, quae numerare valet!
Quot frutices silvae, quot flavus Tybris arenas,
  Mollia quot Martis gramina campus habet;
Tot mala pertulimus: quorum medicina quiesque
  Nulla, nisi in studio, Pieridumque mora est.
Quis tibi, Naso, modus lacrymosi carminis? inquis:

Romanas per artes sperabant. Sic *comis anus* in Fastis; *comis amica* et similia passim apud Nostrum. Cicero in Limone Fragm. poëm. *Tu quoque, qui solus lecto sermone, Terenti. . . . . Quidquid come loquens.*

19. *nos non essemus in isto*) *Non nos* quidam ex melioribus; *ne nos* primus Palat. quod placet; nisi mavis *nec nos*. Heins.

20. *Musa locuta mea est*) *Iocata* Combii, et fragmentum Vaticanum. Quomodo et Vossianus pro diversa lectione: vere; sic *iocosam Musam suam* vocat Trist. II, 354: *Vita verecunda est, Musa iocosa mihi*; lib. III, Eleg. 2, 6: *Quodque magis vita Musa iocosa mea est.* Simile mendum apud Phaedrum non semel deprehendimus: ut lib. IV, initio, *hoc sunt iocati modos* ubi *locuti* perperam nunc legitur. Heins.

22. *lusor Amoris adest*) Immo *abest* cum melioribus.

23. *Quod superest, socios*) Bene prim. Polit. et Rottendorph. *animos*; ac sequenti versu *nominis sui* non *mei*; prim. Vatic. *animum*: et mox e *vobis* fragmentum Vaticanum. H.

30. *numerare potest*) *Valet* Combianus: mox *quot flavus Tybris arenas* puto, non *flavas*.

32. *Mollia quot*) Leidensis codex, *millia*; sed *molle*, proprium graminis epitheton, facit ut nil mutem: infra Eleg. 4, vs. 9: *nec aperto mollia prato Gramina*; ita *pabula mollia* in Ibide, vs. 137, et passim. Burm. — *Martis campus.* Tacit. lib. I Ann. *in campo Martis, sede destinata cremari vellent.* Cior.

34. *Pieridumque mora*) Opinor praestare *Pieridumque choro*: sic infra Eleg. 3, 9: *Quique prius mollem*,

Idem, fortunae qui modus huius erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat;
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum coniuge reddas,
Sint vultus hilares, simque quod ante fui;
Lenior invicti si sit mihi Caesaris ira,
Carmina laetitiae iam tibi plena dabo.
Nec tamen ut lusit, rursus mea litera ludet:
Sit semel illa meo luxuriata malo.
Quod probet ipse, canam; poenae modo parte levata,
Barbariem, rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
Tibia funeribus convenit ista meis.
At poteras, inquis, melius mala ferre silendo,
Et tacitus casus dissimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur;
Acceptoque gravi vulnere flere vetas.
Ipse Perilleo Phalaris permisit in aere
Edere mugitus, et bovis ore queri:
Quum Priami lacrymis offensus non sit Achilles,

vacuamque laboribus egi In studiis vitam Pieridumque choro. Sic et Pont. I, Eleg. 5, 58: *Pieriis invigilate choris.* H.

36. *Idem, fortunae qui modus*) Desinam lacrymosa scribere, quum desinet causa lacrymarum mearum.

44. *Sit semel illa ioco luxuriata meo*) *Ioco suo* Hafniensis: placet; nisi quod scribendom puto: *Sat semel illa ioco luxuriata suo est.* Tanaquillus Faber io Epistolis: *Sit satis illa malo luxuriata meo.* Quod quidem Zulichemianae membranae confirmant, in quibus: *Sit semel illa meo luxuriata malo.* — *Semel* quoque non *satis* reliqui castigatiores: mox *Barbariem* pro *Barbariam* meliores. H.

45. *Quod probet*) *Probat* Moreti; *Quae probet illa* Leid. *ipsa* tres alii; male: *ipse* est Augustos; *ipse* ut Graecis αὐτὸς, honoris provocabolo dux, rex, et princeps saepe vocaotur.

47. *Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli*) Puto, *quid dent, nisi triste;* nam Combianus *agent:* sic Pont. lib. I, Eleg. 1, 16: *Non minus hoc illo triste, quod ante dedi.* H.

48. *Ista tibia*) Iste sonus fuoestus: id est, boc triste scribeodi geous. Solebant autem maiores funera ad tibiam efferre. Vide Hier. Magiom Miscel. lib. I, c. 13; Brod. lib. IV, c. 30.

53. *in aere*) *In ore* Lovan.

55. *offensus non sit*) *Non est offensus* Lovan.

Tu fletus inhibes, durior hoste, meos:
Quum faceret Nioben orbam Latoia proles,
  Non tamen et siccas iussit habere genas.
Est aliquid, fatale malum per verba levari:
  Hoc querulam Procnen Halcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare Paeantius antro
  Voce fatigaret Lemnia saxa sua.
Strangulat inclusus dolor, atque exaestuat intus;
  Cogitur et vires multiplicare suas.
Da veniam potius, vel totos tolle libellos,

56. *Tun' fletus inhibes*) Scripti *Tu* sine interrogationis nota. Heins.

57. *Quum faceret Nioben orbam*) Niobe, Tantali filia, fuit soror Pelopis, et Amphionis uxor, quae septem filios et totidem filias peperit, summo decore praestantes. Tali prole superbiens admodum gloriabatur, se Latonae praeferens numero filiorum. Itaque ira motam fabulae Latonam ferunt, Apollinique, ut Niobes filios, Dianae, ut filias arcu interficerent, mandasse: vide Ovidium Metamorph. VI, 301 seq.

59. *per verba levare*) *Levari* malo cum uno Patavino: paulo ante etiam legendum *Num tamen* pro *Non*. H.

60. *Hoc querulam*) Malim *Hoc querulas*. Heins. — *Hoc facit* etc. Haec causa facit, ut Procne querulo cantu dolorem levet: quae fuit filia Pandionis regis Atheniensium; vide fab. apud Ovid. Met. VI et XI; et Apollodor. lib. III. *Halcyonasque*. Ceyx, filius Luciferi, habuit coniugem Halcyonem, a qua quum probibitus ivisset ad consulendum Apollinem de statu regni sui, naufragio periit. Cuius corpus quum ad uxorem Halcyonem delatum fuisset, illa se praecipitavit in pelagus. Et conversi sunt ambo in aves marinas, quae Halcyones vocantur. Fabulam narrat Ovidius Met. lib. XI, 742 seq.

61. *in gelido Paeantius antro*) *Saxum illud Lemnium clamore Philocteteo funestare*; Cic. de finib. lib. II; ubi banc fabulam praeclare in suos usus transfert. *Contempla hanc sedem, in qua ego novem hyemes saxo stratus pertuli*; Attius. Μηδὲ σύντροφον ὄμμ' ἔχων· Sopbocl. fab. 7. *Paeantius*. Philoctetes Paeantis filius: vide Ovid. Metam. lib. XIII, 45: *Non te, Paeantia proles, Expositum Lemnos nostro cum crimine haberet, Qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris, Saxa moves gemitu, Laërtiadaeque precaris*, etc.

63. *Strangulat inclusus dolor*) Ostendit dolorem compressum graviter hominem conficere. *Atque exaestuat intus*. Plurimi scripti, et editi quidam, *atque cor aestuat*; quod Heinsio non probatur; nam *exaestuare* utitur Noster Metam. lib. VIII, vs. 559, et 867; et de bitumine, quod e terra *exaestuat*, Iustin. lib. II, unde elegans baec metaphora illustrari aptè posset. — Ambo mei codices manifeste dant *cor aestuat*; quod forsan rectius fo-

Hoc, mihi quod prodest, si tibi, lector, obest.
Sed neque obesse potest: ulli nec scripta fuerunt
Nostra, nisi auctori perniciosa suo.
At mala sunt; fateor: quis te mala sumere cogit?
Aut quis deceptum ponere sumta vetat?
Ipse nec emendo: sed, ut hic deducta legantur,
Non sunt illa suo barbariora loco:
Nec me Roma suis debet conferre poëtis;
Inter Sauromatas ingeniosus ero.
Denique nulla mihi captatur gloria, quaeque
Ingenio stimulos subdere fama solet.
Nolumus adsiduis animum tabescere curis,
Quae tamen irrumpunt, quoque vetantur, eunt.
Cur scribam, docui: cur mittam, quaeritis, istos?
Vobiscum cupiam quolibet esse modo.

ret propter duplicem metaphoram, *dolor strangulat*, et *exaestuat*.

66. *si mihi quod prodest, hoc tibi*) Prim. Pol. prim. Vatic. prim. Pal. et tres alii, *Sic mihi quod prodest si.* Forte: *Id, mihi quod prodest, si tibi, lector, obest.* Heins.

69. *At mala sunt*) Minellii nota est: *Negavit haec scripta ulli obesse; hic obiectioni respondens, ea mala quidem esse profitetur, sed neminem ad eorum lectionem cogi, quod a se non emendentur.*

70. *Aut quis*) *Quid* unus Vatican.

71. *Ipse nec hoc mando*) *Ipsa* prim. Polit. et duo alii; quidam *Ipse nec emendo*; pr. Vatic. *Ipsa nec emendo.*

74. *ingeniosus eram*) *Ero* multi veteres: putem *eo*, ut in Amoribus III, El. 8, vs. 8: *Turpiter huc illuc ingeniosus eo.* H.

75. *captatur gloria*) *Captantur saecula* Leidensis.

76. *Ingenio stimulos*) *Ingenii* meliores: puto *Ingeniis.* Heins.

77. *Nolumus adsiduis*) Sensus est: scribo haec, non gloriae comparandae gratia; sed ne animus, adsiduis curis sollicitatus, semperque in poenae imaginem intentus, moerore conficiatur, atque tabescat.

78. *Quae tamen irrumpunt* etc. Tamen usque recurrunt; quamvis coner scribendo curas levare, non tamen possum.

79. *cur mittam, quaeritis, istos*) *Isto* repone. Tanaquillus Faber in Epistolis, *isthoc* pari sensu; ut Romam subintelligas. H.

80. *Vobiscum cupio*) *Cupiam* Iunianus. *Quolibet modo.* Versibus: quandoquidem non licet corpore. — Ambo Regii codices dant *cupi*, et *quo licet*; quod apud nullos invenio, nec tamen prorsus reiiciendum arbitror.

ELEGIA II

ARGVMENTVM

Ad uxorem scribens, dicit se corpore bene valere, quamvis mente langueat: ostenditque dolorem eumdem esse, qui primo fuit, quum relegatus sit ab Augusto. Postea commemorat iucommoda, quibus sine fine conficitur: et quandoquidem levis sit exsilii causa, et magna Caesaris elementia, pro marito roget, hortatur; nec ullam sibi spem relictam, quam Augusti clementiam.

Ecquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles?
Et tibi sollicita solvitur illa manu?
Pone metum; valeo: corpusque, quod ante laborum
Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu.
An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen aegra iacet, nec tempore robora sumsit;
Adfectusque animi, qui fuit ante, manet:
Quaeque mora, spatioque suo coitura putavi
Vulnera, non aliter, quam modo facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas;
Grandibus accedunt tempore damna malis.
Paene decem totis aluit Paeantius annis
Pestiferum tumido vulnus ab angue datum:

5. *Sufficit*) Durat, sustinet. Mer.

6. *Et magis infirmo*) Non, inquit, tempus est, ut magis sim infirmus et invalidus: nam corpus multis malis vexatum obcalluit, et adsuevit omnia perpeti. Sunt qui legant per interrogationem, *An magis infirmo* etc. An ideo firmum mihi corpus, quia unde infirmum sit, amplius nihil est?

12. *tempore*) Diuturnitate temporis. Mer. — *Grandibus accedunt.* Magna incommoda ab annis incrementum accipiunt, et gravius animum discruciant. Sic Cic. Philip. V: *Omne malum nascens facile obprimitur: inveteratum fit plerumque robustius.* P.,

13. *Paeantius*) Philoctetes.

14. *vulnus ab angue datum*) *Virus*

Telephus aeterna consumtus tabe perîsset,
Si non, quae nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto,
Vulnera qui fecit, facta levare velit;
Contentusque mei iam tandem parte laboris,
Exiguum pleno de mare demat aquae.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi;
Parsque meae poenae totius instar erit.
Litora quot conchas, quot amoena rosaria flores,
Quotve soporiferum grana papaver habet;
Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur;
Quot tenerum pennis aëra pulsat avis;
Tot premor adversis: quae si comprendere coner,
Icariae numerum dicere coner aquae.

primae editiones, et unus Vaticanus cum Arondeliano. H. — *Vulnus pestiferum ab angue.* Sagittam Herculis intellige, hydrae veneno infectam. Nota est fabula: *Cui viperino morsu venae viscerum Veneno imbutae tetros cruciatus cient;* Attius. Deinde tamen restitutus est arte Machaonis: *Tarda Philoctetae sanavit crura Machaon;* Propert. lib. II, Eleg. 1, vs. 61. Alii sagittis Herculis, veneno armatis, vulnus accepisse tradunt.

15. *Telephus aeterna consumtus* etc.) *Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.* Mer.

18. *qui fecit*) *Quae fecit* Leidens.

19. *parte doloris*) *Laboris* sex libri; quod magis adridet. Heins.

20. *Exiguum pleno*) Alibi dixit se non fluctibus, sed toto Oceano fuisse obrutum, miseriarum suarum multitudinem et magnitudinem volens exprimere. *Mare* dixit ἀρχαϊκῶς, pro mari. Pont.

21. *multum restabit acerbi*) *Acervi* prim. Palat. prim. Vatican. et tres alii; malim *acervo*, poenae videlicet. Heins.

22. *totius instar erit*) Ostendit tantam esse malorum magnitudinem, ut etiam si quid detrahatur, nihil sibi imminutum videatur.

23. *quot amoena rosaria flores*) *Quot enos ptua.* prim. Polit. *quot enos hostia* Rottendorph. *quod amenos hostia* prim. Vatic. et prim. Palatinus. Puto scribendum: *Paestana rosaria flores;* sic *Paestanae rosae* Pont. II, Eleg. 4, 28; et *biferi rosaria Paesti* apud Maronem Georg. IV, vs. 119.

24. *Quodve soporiferum*) Papaveris sativi tria sunt genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos dabatur: alterum nigrum: tertium genus *Tyram* vocant.

26. *Quod tenerum pennis aëra pulsat avis*) *Quot* cum scriptis: malim etiam *sulcat.* Heins.

Vtque viae casus, ut amara pericula ponti,
  Vt taceam strictas in mea fata manus;
Barbara me tellus, orbisque novissima magni
  Sustinet, et saevo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego traiicerer, neque enim mea culpa cruenta est,
  Esset, quae debet, si tibi cura mei.
Ille Deus, bene quo Romana potentia nixa est,
  Saepe suo victor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogaque:
  Caesare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quaeque relinquunt?
  Subtrahis effracto tu quoque colla iugo?
Quo ferar? unde petam lapsis solatia rebus?
  Anchora iam nostram non tenet ulla ratem.
Viderit: ipse sacram, quamvis invisus, ad aram
  Confugiam: nullas submovet ara manus.
Adloquor en absens praesentia numina supplex,

30. *strictas in mea* etc.) De nece sibi a comitibus in itinere intentata, haec accipe.

33. *traiicerer*) In locum clementiorem mitterer ab Augusto. — *Est cruenta*. Est capitalis, quod quemquam occiderim.

37. *Quid dubitas, et tuta times?*) *Quid tuta* tres antiqui, nervosius. H.

40. *Subtrahis et fracto*) *Effracto iugo* prim. Polit. et quatuor alii; *e fracto* prim. Vaticau. Sic *effractum ebur* restitui apud Claudianum, de bello Gildonico, vs. 136. Heins.

43. *Viderit*) Ipse Caesar providerit, posteaquam a caeteris destituor. — Heumannus, in parergis criticis, pag. 117, legit, *Ni petis, ipse sacram* etc. Vellem potius ingenii vires intenderent viri industrii in locis corruptis et difficilibus restituendis, quam erudito otio abuterentur in sanis vitiandis. Sensus vero egregius ex vulgata illa formula *Viderit:* viderit Augustus, quam illi invidiam conflaturus sim apud omnes, si ego destitutus ab omnibus amicis, et propter levissimam culpam gravissimae poenae damnatus, confugiam ad aram sacram, tanquam inexpiabile crimen, et morte cruenta dignum, commiserim. Burm.

45. *Adloquar en absens absentia numina supplex*) *Adloquor* potiores: praeterea scribendum puto, *praesentia numina;* quod acumen non intellexere insciti librarii: Trist. II, 54, Augustum vocat *praesentem conspicuumque Deum;* et Pont. lib. I, El. 2, vs. 107, de eodem: *Quamque dedere mihi praesentia numina vitam, Non adimat stricto squallidus ense Getes;* Metam. XV, vs. 622: *Pandite nunc, Musae, praesentia numina va-*

Si fas est homini cum Iove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniae curam gentis habere Deos;
O decus, o patriae per te florentis imago;
O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras! sic te desideret aether!
Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor; minimamque tuo de fulmine partem
Deme: satis poenae, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est, vitamque dedisti;
Nec mihi ius civis, nec mihi nomen abest:
Nec mea concessa est aliis fortuna; nec exsul
Edicti verbis nominor ipse tui.
Omniaque haec timui, quia me meruisse videbam:
Sed tua peccato lenior ira meo est.
Arva relegatum iussisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga findere puppe fretum.

tum; de Baccho Metam. IV, vs. 658: *neque enim praesentior illo Est Deus.* Cicero Tusculan. Quaest. lib. I: *Hercules tantus et tam praesens Deus habetur.* Vossii excerpta *coelestia numina.* H. — Mirum est, quam ob causam haec quae sequuntur a superioribus divellant quidam; quum per se posita, neque exordium, aut caput habeant: et superiores proximi versus omnino cum sequentibus hic cohaereant. Est enim haec sententia: quando igitur caeteri vos omnes deseritis me, neque quisquam pro me deprecari sustinet, ego ipse ad aram, hoc est ad Caesarem, accedam, eumque licet absentem, absens supplicibus verbis, quatenus fas est hominem cum Deo loqui, adloquar, et orabo, in hunc modum videlicet: *O arbiter imperii* etc. Micyl.

46. *cum Iove*) Cum Augusto.

47. *Arbiter* etc. *Arbiter*, inquit Festus, dicitur iudex, quod totius rei habeat arbitrium ac facultatem.

50. *non ipso, quem regis*) Tanti faciende, quanti totus simul orbis: par orbi.

52. *ad sidera pacta tibi*) Ad coelum tibi promissum. Pro *pacta*, in quibusdam *parta*: utrumque rectum.

54. *quod superabit*) *Superare*, superesse, restare.

57. *Nec mea concessa est aliis fortuna*) Nec mihi fortunas meas ademit Augustus; quod exsulibus fieri solebat.

59. *quoniam meruisse videbar*) *Quia me meruisse videbam* prim. Polit. pr. Vatic. pr. Pal. et tres alii ex melioribus. Heins.

62. *scindere puppe*) *Findere* sex, quod mollius. Heins.

Iussus, ad Euxini deformia litora veni
  Aequoris: haec gelido terra sub axe iacet.
Nec me tam cruciat nunquam sine frigore coelum,
  Glebaque canenti semper obusta gelu,
Nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinae,
  Graiaque quod Getico victa loquela sono,
Quam quod finitimo cinctus premor undique Marte,
  Vixque brevis tutum murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia nunquam est:
  Sic nunc hic patitur, nunc timet arma, locus.
Hinc ego dum muter, vel me Zanclaea Charybdis
  Devoret, aque suis ad Styga mittat aquis:
Vel rapidae flammis urar patienter in Aetnae;
  Vel freta Leucadii mittar in alta Dei.
Quod petitur, poena est: neque enim miser esse recuso;
  Sed precor, ut possim tutius esse miser.

63. *deformia*) Litus proprie maris est; ripa fluminis. Interdum adpellatur litus, quod iuxta aquam est.

64. *gelido sub axe*) Septentrionali.

66. *canenti gelu*) Canentia frigora alibi adpellavit, quod quasi canitiem terrae inducant. *Obusta*, quia et frigus urere dicitur.

68. *Graiaque quod Getico*) Propter colonos e Graecia eo deductos. *Victa loquela sono est*. Meliores plerique *iuncta;* alii nonnulli cum priscis editionibus *mista*. Nos veram lectionem exhibuimus: sic infra El. 7, 51: *In paucis exstant Graecae vestigia linguae. Haec quoque iam Getico barbara facta sono*. Heins.

70. *Vixque brevis tutos*) *Tutum* rectius Patavin. et Zulichem. Lib. IV, Eleg. 1, vs. 70: *Vixque sui tutum moenibus esse loci*. H. — *Brevis murus*. Id est, humilis, non altus: ἀχυρώτερον. Pont.

71. *pacis fiducia nunquam*) Nunquam certa est pax.

72. *Sic hic nunc*) *Sic hoc* quidam; alii, *Hic sic;* lego, *Sic nunc hic*, quod mollius. Burm.

73. *Panthea Charybdis*) *Zanclaea Charybdis:* sic enim poëtae eam adpellant, ab urbe Siciliae Zancle, sic adpellata a specie falcis; siquidem, auctore Thucydide, falcem Siculi *zanclam* adpellant: nam loca ea curva fuisse, docet etiam Strabo.

76. *Leucadii Dei*) *Leucadio Deo* uterque Polit. prim. Vatican. opt. Med. et Regius; alter etiam Politiani *apta* pro *alta:* an *Leucadio modo?* ut Fast. V, 630: *Tristia Leucadio sacra peracta modo*. Ita enim ibi veteres nonnulli. At Trist. III, Eleg. 1, 42: *An quia Leucadio semper amata Deo est?* Heins.

77. *Quod petimus*) *Petitur* bene duo veteres; unus *patitur;* multi *patimur*.

ELEGIA III

ARGVMENTVM

Queritur Ovidius, quod quum Bacchi festum celebretur, sibi una cum caeteris poëtis Romae esse non liceat, ut antea solebat: miraturque illum sibi uni ex eius cultoribus non opem tulisse. Demum illum, studiique consortes poëtas precatur, ut a Caesare reditum impetrent.

Illa dies haec est, qua te celebrare poëtae,
  Si modo non fallunt tempora, Bacche, solent;
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
  Et dicunt laudes ad tua vina tuas.
Inter quos memini, dum me mea fata sinebant,
  Non invisa tibi pars ego saepe fui:
Quem nunc, subpositum stellis Cynosuridos Vrsae
  Iuncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.
Quique prius mollem vacuamque laboribus egi
  In studiis vitam, Pieridumque choro,
Nunc procul a patria, Geticis circumsonor armis,
  Multa prius pelago, multaque passus humo:
Sive mihi casus, sive hoc dedit ira Deorum,
  Nubila nascenti seu mihi Parca fuit:

1. *qua te celebrare poëtae*) Bacchi festum celebrabatur 15 Kalend. Apriles a poëtis; concitantur enim et ipsi ut sacerdotes Bacchi: atque ideo et hedera coronantur. Eius sacra Iulius Caesar primus Romam transtulit. De huius Dei sacris legito Ovid. lib. III Fastorum. Mer.

3. *innectunt tempora*) Magnus olim sertorum usus in diebus festis, sacrificiis, symposiis, quia signum laetitiae. Pont.

4. *Et dicunt laudes ad tua vina tuas*) Scribe *ad sua vina*: sic frequentissime Noster: pro *vina* unus *festa*; alius *iussa*. Forte *musta*. Heins.

5. *dum me mea fata sinebant*) Quum nondum eram relegatus ab Augusto. Virgil Aen. IV, vs. 651: *dum fata Deusque sinebant.*

7. *stellis Erymanthidos ursae*) Vrsae Arcadicae, ab Erymantho monte Arcadiae adpellatae. — *Cynosuridos* praecipui ex antiquis: et recte. H.

Tu tamen, e sacris hederae cultoribus unum
  Numine debueras sustinuisse tuo.
An, dominae fati, quidquid cecinere sorores,
  Omne sub arbitrio desinit esse Dei?
Ipse quoque aethereas meritis invectus es arces;
  Qua non exiguo facta labore via est.
Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
  Strymona venisti, Marticolamque Geten;
Persidaque, et lato spatiantem flumine Gangen;
  Et quascumque bibit discolor Indus aquas.
Scilicet hanc legem, nentes fatalia Parcae
  Stamina, bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire Deorum,
  Ferrea sors vitae difficilisque premit:
Illo nec levius cecidi, quem magna locutum
  Reppulit a Thebis Iuppiter igne suo.

18. *desinit esse Dei*) *Deûm* rectius pro gentili theologia liber Leidens.

19. *aethereas meritis invectus es arces*) *Aethereas es merito vectus in arces* prior Vaticanus; *evectus* Polit. alter; sed nihil muto: nam illud verbum *invehi* proprium triumphantium, ut apud Romanos, *invehi Capitolium* dicebantur. Lucan. VIII, 553: *nec ter Capitolia curru Invectus;* Flor. VI, 2: *Caesar in patrium victor invehitur;* et ita millies alii. Quidam *auras*, male.

20. *Quo non exiguo*) *Qua* meliores:

21. *Nec patria*) Thebae.

22. *Strymona*) Strymon fluvius est, qui in confinio Thraciae et Macedoniae ex Aemo decurrit: ibi per aestum maxime grues morantur; unde Maro eas *Strymonias* adpellavit. *Marticolamque Geten.* Belli cupidos Thracas.

23. *Persidaque, et lato spatiantem*) Persis tota altissimis vallatur montibus, initium capiens a portis Caspiis, qua iter in austrum, atque usque ad mare protenditur: quod ab ea Persicum est adpellatum. *Gangen.* Ganges, Indiae fluvius, est maximus omnium fluminum, quae in tribus continentibus memorantur. Vide Plin. lib. VI, cap. 18.

24. *decolor Indus*) Quidam *discolor;* utrumque probum dixi ad Met. H. — Indiae populus niger, et mali coloris, ob nimium solis ardorem. Plin. lib. VI, cap. 17. Mer.

26. *Stamina*) *Carmina* Strozzae liber: de qua voce vide ad Claudianum II, in Eutrop. vs. 458. H. — *Bis genito bis* etc. Bis genitum adpellat Bacchum, quoniam primum ex Semele, deinde ex femore Iovis, in lucem venit: hinc *bimater* et διθύραμβος dictus.

29. *quem locutum*) Capaneum.

Vt tamen audîsti percussum fulmine vatem,
  Admonitu matris condoluisse potes.
Et potes, adspiciens circum tua sacra poëtas,
  Nescio quis nostri, dicere, cultor abest.
Fer, bone Liber, opem: sic altam degravet ulmum
  Vitis, et incluso plena sit uva mero:
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava iuventus
  Adsit, et adtonito non taceare sono:
Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi,

32. *Admonitu matris*) Ad Semelem, Bacchi matrem, referas, quae Iovis fulmine conflagravit: quemadmodum poëta Augusti ictu prostratus est. Vide Natal. lib. V, c. 13.

33. *circum tua sacra poëtas*) *Sua sacra* duo Vaticani: ut saepe apud Nostrum: et *sua vina* paulo ante.

35. *sic altera degravet ulmum*) *Sic altam* meliores; quod verum est. H.

36. *mero incluso*) Vino intus latenti. Hoc ideo dicit, quoniam Bacchus vini usum mortalibus tradidit. *Laticemque Lyaeum* Virg. Aeneid. I, vs. 690.

37. *Sic tibi cum Bacchis*) Tradunt Bacchum in exercitu mulierum copiam circumduxisse, armatam hastis pampinis involutis: Silenum quoque paedagogum ac nutritorem, qui ei plurimum ad virtutem et gloriam resque bellicas profuit: Satyrosque etiam, quorum opera in saltationibus ac tragoediis oblectabatur: eorum enim risu ac ioco vitam omnem felicem traducebat. Vide Natal. lib. V, cap. 7. *Satyrorum gnara iuventus.* Ita uterque Politiani; multi *grata* cum priscis editionibus, vel *laeta*; alii *Graia*, vel *prona*, vel *lecta*, vel *gnara*, vel *ignava*, vel *sacra*: sed perperam. Codex Petri Servii *nava*, ut Pont. lib. I, Eleg. 10, vs. 12, *nava iuventa* pro *gnava* in antiquissimis libris legitur: ubi pari modo variant scripti codices. Calpurnius Eclog. V, 11: *Iam pro me gnavam potes exercere iuventam*; venit enim ἀπὸ τοῦ *navare*: Silius lib. V, vs. 412 sq.: *Laurigeris decus illud avis, navaque iuventa Florebat.* Ita illo loco vetustissimus codex Coloniensis: vulgati *vana*: pari modo et alibi non semel in Silio peccatum.

38. *adtonito non taceare sono*) Et sacrificiis celebreris, in quibus hominum clamore, et strepitu cymbalorum ac tympanorum, omnia resonabant. *Adtonito sono.* Sono bacchantûm et furentûm in tuis sacris. Sic in primo de Arte amandi 537: *sonuerunt cymbala toto Litore, et adtonita tympana pulsa manu.*

39. *Ossa bipenniferi...*) Sic male cubent. Insignes inter eos in quos animadvertit Bacchus, ferunt Graecum Penthea, cuius fabulam habes apud Ovid. in Metam. lib. III, vs. 511 sqq., et Lycurgum Thracem. Ovidius enim scribit Lycurgum Thracum regem fuisse, qui Bacchum Deum esse negabat: ob quod quum conaretur securi vites incidere, crura sibi amputavit. Vnde *bipennifer* adpellatur. Ovid. in Met. IV, 22: *Penthea, tu venerande, bipenniferumque Lycurgum Sacrilegos mactas.*

Impia nec poena Pentheos umbra vacet:
Sic micet aeternum, vicinaque sidera vincat,
Coniugis in coelo Cressa Corona tuae.
Huc ades, et casus releves, pulcherrime, nostros,
Vnum de numero me memor esse tuo.
Sunt Dîs inter se commercia: flectere tenta
Caesareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii, pia turba, poëtae,
Haec eadem sumto quisque rogate mero:
Atque aliquis vestrum, Nasonis nomine dicto,
Deponat lacrymis pocula mista suis;
Admonitusque mei, quum circumspexerit omnes,
Dicat: ubi est nostri pars modo Naso chori?
Idque ita, si vestrum merui candore favorem,
Nullaque iudicio litera laesa meo est:
Si, veterum digne veneror quum scripta virorum,
Proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen:
Quod licet, inter vos nomen habete meum.

40. *umbra Pentheos*) Penthei anima. Vide Ovid. III Metamorph.

42. *clara corona tuae*) Zulichemianus *Cressa Corona:* optime. H. — Ariadnen, a Theseo in Naxo insula destitutam, Bacchus uxorem duxit. Fabulam refert Ovid. in lib. I de Arte amandi. De Corona vero Ariadnae, legito Hyginum, qui rem multis verbis prosequitur. Mer.

43. *Huc ades, et casus releves*) Lege *ut releves*, vel *et releva*. H. — *Pulcherrime*. Quia ipse Bacchus et Apollo semper iuvenes, imberbes, et virginea facie. Pont.

44. *sis memor esse tuo*) Non dubium est, quin longe melior et verior sit nostra lectio, *me memor*.

50. *Deponat lacrymis*) Scripti plerique *Obponat*, vel *Adponat*.

54. *Nullaque iudicio*) Si nullius vestrum carmen notavi unquam: aut si in quemquam vestrum mordacem versum nunquam distrinxi.

56. *Proxima non illis*) Si arbitror, proxima vestra carmina antiquis non esse inferiora. *Proxima* autem, aut vicina, aut nuper a vobis edita.

58. *nomen habere meum*) *Habete* cum melioribus. H. — Solo nomine sim vobiscum, quandoquidem corpore non possum, propter Augustum: vel, mei memores estote.

ELEGIA IV

ARGVMENTVM

Epistolam ab Euxino litore Romam venisse, coramque laudare amici fidem, inducit Ovidius. Eum postremo precatur, ut se constanter tueatur.

Litore ab Euxino Nasonis epistola veni,
  Lassaque facta mari, lassaque facta via;
Qui mihi flens dixit: tu, cui licet, adspice Romam;
  Heu! quanto melior sors tua sorte mea!
Fleus quoque me scripsit: nec qua signabar, ad os est
  Ante, sed ad madidas gemma relata genas.
Tristitiae causam si quis cognoscere quaerit,
  Ostendi solem postulat ille sibi;
Nec frondem in silvis, nec aperto mollia prato
  Gramina, nec pleno flumine cernit aquas:
Quid Priamus doleat, mirabitur, Hectore rapto;
  Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
Dî facerent utinam, talis status esset in illo,
  Vt non tristitiae causa dolenda foret!

8. *postulat ille sibi*) *Postulet* malo cum Hamburgensi, et Arondeliano: versu proxime sequenti malim quoque *aprico prato* quam *aperto*; etsi vulgatam minime damnem. Horatius lib. I, Ep. 14, vs. 30: *Multa mole docendus aprico parcere prato*; et Arte poëtica, vs. 162: *Gaudet equis, canibusque, et aprici gramine campi*; lib. I, Od. 7, vs. 3, *cur apricum oderit campum*; libro III, Od. 18, vs. 2, apud eumdem habes *aprica rura*; et *apricos flores* lib. I, Od. 26, 7. H.

12. *ictus ab angue*) Vel sagitta, veneno hydrae illita, percussus: vel revera a serpente ictus.

13. *Di facerent utinam*) Hoc distichon vix latinum est, et multo minus Ovidianum. H. — Si eradatur hoc distichon, non video quomodo prioribus cohaereant sequentia: quare corruptum potius credo, et ita legendum: *Di facerent utinam, vati status esset in illo, Vt mihi* (vel *sibi*) *tristitiae causa docenda foret!* Vtinam mihi, poëtae, status ille esset, ut li-

Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros,
More nec indomiti fraena recusat equi:
Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
Conscius in culpa non scelus esse sua.
Saepe refert, sit quanta Dei clementia; cuius
Se quoque in exemplis adnumerare solet:
Nam quod opes teneat patrias, quod nomina civis,
Denique quod vivat, munus habere Dei.
Te tamen, o! si quid credis mihi carior, ille,
Omnibus, in toto pectore semper habet:
Teque Menoetiaden, te qui comitavit Oresten,
Te vocat Aegiden, Euryalumque suum:
Nec patriam magis ille suam desiderat, et quae
Plurima cum patria sentit abesse sua,
Quam vultus, oculosque tuos, o dulcior illo
Melle, quod in ceris Attica ponit apis!
Saepe etiam moerens tempus reminiscitur illud,
Quod non praeventum morte fuisse dolet.
Quumque alii fugerent subitae contagia cladis,

ceret causam, minime manifestam, tristitiae silere: sed quum illa sit omnibus nota, quia sum eiectus in ultimam barbariem, mallem in eo esset status meus, ut deberem docere causam tristitiae, id est, ut in tali loco essem positus, cuius non poeniteret, si poena crimini meo conferretur, et iniuria me queri omnes dicerent. *Vt mihi* est in quinque scriptis; *Vt sibi* in Vossiano. Burm.

15. *Fert tamen* etc. Virtutis est, ut secundam fortunam moderate, ita adversam ferre patienter. Pont.

17. *numinis*) Augusti. Mer.

19. *Saepe refert*) *Saepe refert secum sit quanta clementia* Leidensis contra metrum: *Saepe refert, quae tanta Dei* Putean. *patientia* Lovan.

20. *adnumerare solet*) *Connumerare* Arondel. Heins.

21. *Nam quod opes*) *Iam* nonnulli ex praestantioribus. Heins.

23. *carius ille*) *Carior* multi ex melioribus, ut et priscae editiones: recte, si distinctione locum erigas. H.

25. *te qui comitatus Oresten*) *Comitatur* nonnulli; *comitavit* fragmentum Vaticanum. Vide Notas Trist. lib. I, Eleg. 8, vs. 31. H. — *Menoetiaden*. Amicissimum; ut Patroclus, Menoetii filius, Achilli fuit.

26. *Aegiden*) Theseum, Pirithoi amicum, Aegei filium. *Euryalumque suum*. Nisi et Euryali amor notus est carmine Virgiliano.

28. *sentit abesse sibi*) *Sua* multi veteres. H. — Nostri quoque, *sua*.

33. *contagia*) Consternationem.

Nec vellent ictae limen adire domus;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem,
Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis adtonitus, sensit tamen omnia; nec te,
Se minus, adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre,
Et te flente, suos emaduisse sinus:
Quam sibi praestiteris, qua consolatus amicum
Sis ope, solandus quum simul ipse fores.
Pro quibus adfirmat fore se memoremque piumque,
Sive diem videat, sive tegatur humo:
Per caput ipse suum solitus iurare, tuumque,
Quod scio non illi vilius esse suo:
Plena tot ac tantis referatur gratia factis;
Nec sinet ille tuos litus arare boves:
Fac modo constanter profugum tueare: quod ille,
Qui bene te novit, non rogat, ipsa rogo.

Subitae cladis. Subiti exsilii: pro *cladis*, *pestis* Iunian. *mortis* Leidens. *mentis* Lovan. qui et in versu praecedenti, *praeventum mente.*

37. *sensit tamen omnia*) *Sentit* meliores. Heins.

40. *demaduisse sinus*) Valde maduisse, quum scilicet in meo complexu haereres, et ubertim flens, lacrymis tuis eos perfunderes. Pont. — Nonnulli *immaduisse*; at septem, aut octo meliores, *emaduisse*; quod verbum elegans, sed rari usus est.

43. *memoremque piumque*) Medonianus *tuumque*; et mox meliores *tuum solitus iurare*, *suumque.* Heins.

44. *Sive diem videat*) Sive vivat.

48. *Nec sinet ille tuos*) Nec permittet te frustra apud illum collocasse beneficium. Ille enim *litus arat*, qui operam perdit, et frustra laborat.

49. *Fac modo constanter*) *Constantem* Gryph. et Vincent. edit. *constanter illum tueare* Bernens.

50. *Qui bene te novit*) *Norat* tres scripti. Forte, *Quum bene te norit.*

ELEGIA V

ARGVMENTVM

Seipsum hortator ad celebrandum uxoris natalem, pro qua bene precatur, diemque laudat, qui eam elegantissimis moribus in locem protulit: et quamvis digna esset feliciori fortuna, eam tamen hortatur, ut omnia aequo animo ferat; siquidem eius virtus, non nisi in adversis perspici possit. Demnm Deos precatur, ut, si nolint sibi parcere, saltem uxori innocenti ignoscant.

Annuus adsuetum dominae natalis honorem
  Exigit: ite manus ad pia sacra meae.
Sic quondam festum Laërtius egerit heros
  Forsan in extremo coniugis orbe diem.
Lingua favens adsit, longorum oblita malorum;
  Quae, puto, dedidicit iam bona verba loqui:
Quaeque semel toto vestis mihi sumitur anno,
  Sumatur fatis discolor alba meis:
Araque gramineo viridis de cespite fiat:
  Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
  Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis, quamvis procul absumus, opto
  Candidus huc venias, dissimilisque meo:

3. *Laërtius egerat heros*) Malim *egerit*. Vlyssea Laërtis filius.

4. *diem festum coniugis*) Natalem uxoris Penelopes.

5. *nostrorum oblita malorum*) *Longorum* Buslidianus. Heins.

9. *Araque gramineo viridis de cespite fiat*) Genio natalem celebrantes, aram erigebant, quam floreis sertis ornabant. Feminae vero Iunoni sacrificabant.

11. *Da mihi tura, puer*) Tura, aliique etiam odores, eodem die utebantur. Tibull. lib. II, Eleg. 2, vs. 3 seq: *Vrantur pia tura focis, urantur odores, Quos tener e terra divite mittit Arabs.*

14. *Candidus*) Felix. Mer.

Sique quod instabat dominae miserabile vulnus,
Sit perfuncta meis tempus in omne malis:
Quaeque gravi nuper plus quam quassata procella est,
Quod superest, tutum per mare navis eat.
Illa domo, nataque sua, patriaque fruatur:
Erepta haec uni sit satis esse mihi.
Quatenus et non est in caro coniuge felix,
Pars vitae tristi caetera nube vacet:
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens;
Consummetque annos, sed diuturna, suos.
Adiicerem et nostros: sed ne contagia fati
Corrumpant, timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est: fieri quis posse putaret,
Vt facerem in mediis haec ego sacra Getis?
Adspice, ut aura tamen fumos e ture coortos
In partes Italas, et loca dextra ferat.
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis;
Consilium fugiunt caetera paene meum.
Consilio, commune sacrum quum fiat in ara
Fratribus, alterna qui periere manu,

15. *Si quod et instabat*) *Sitque quod instabat* maior scriptorum pars. Lege, *Sique quod instabat*; *quod* pro aliquod: mox *puppis eat* duo veteres.

24. *Consumatque annos*) *Consumetque* Petri Servii codex. Lege *Consummetque*, quamquam et vulgata lectio bene se habet. Heins.

25. *sed ne contagia fati*) Sed vereor ne fata mea infelicia annorum uxoris felicitatem corrumpant.

32. *Consilium fugiunt caetera paene meum*) Octo veteres *tuum*. Puto *consilium suum*. Et sequenti versu: *Consilio, commune sacrum quum fiat in ara*. — *Consilium* Rottendorph. et priscae editiones; quod Ciofano adridebat: frustra: *Consilio*, data opera; Virg. Aen. VII, 216: *Consilio hanc omnes animisque volentibus urbem Adferimur*; Livius belli Maced. lib. IV: *Secutus tamen sua sponte est, velut consilio petitus esset, ut vilior ob ea regi Hannibal esset*; ubi *sua sponte* et *consilio* obponuntur: sic *consulto* aliquid facere; Propert. lib. II, El. 25, vs. 54: *Nec si consulto fulmina missa tonent*. Existimabam aliquando, τὸ *Consilio* irrepsisse huc ex superiori versu, et scribendum esse *Ogygia ara*, hoc est Thebana. *Consiliis* unus Medic. forte pro *Consilii*. Heins.

34. *Fratribus*) Eteocli et Polynici: bella nota sunt Diodori et Papinii monumentis: mutuis enim ictibus cecidere.

Ipsa sibi discors, tanquam mandetur ab illis,
  Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc, memini, quondam fieri non posse loquebar,
  Et me Battiades iudice falsus erat.
Omnia nunc credo; quum tu consultus ab Arcto
  Terga, vapor, dederis, Ausoniamque petas.
Haec igitur lux est, quae si non orta fuisset,
  Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit haec mores illis heroisin aequos,
  Queis erat Eetion, Icariusque pater.

35. *Ipsa sibi discors*) Quum Polynicis cadaver impositum fuisset Eteoclis rogo, subito flamma discessit: canente Papinio, libro Thebaidos duodecimo, vs. 430 sqq. Et Lucanus Phars. lib. I, vs. 551: *Scinditur in partes, geminoque cacumine surgit, Thebanos imitata rogos.*

38. *Battiades*) Callimachus poëta, qui hoc scripserat, scilicet de fumo in duas partes eunte, in sacris Eteoclis et Polynicis.

39. *quum tu non stultus ab Arcto Terga, vapor, dederis*) Nihili est haec lectio: Vossianus *non cultus*. Scribe *consultus*; verbum in sacrificiis usitatum: καπνομάντειαν respicit: hinc *consulere Deos, exta, vates*, passim in scriptoribus antiquis. Heins.

40. *Terga dederis*) Fugeris Italiam versus, ubi erat poëtae uxor.

41. *Haec lux*) Hic dies natalitius.

43. *Edidit haec mores illis heroibus aequos, Queis erat Eurytion, Icariasque pater*) De feminis agit: quomodo ergo *heroides* in heroas mutatae? veteres multi *heroidibus*, vel *herodibus*, vel *erroribus*; Bononiensis *hebroidis*. Scribe *heroisin* cum Scaligero, ἡρωΐσιν, qui sic in ora codicis sui emendarat, et cum Salmasio. Statius Sylv. lib. III, ad Vxorem, 44: *Heu ubi nota fides totque explorata per usus, Qua veteres Latias, Graiasque heroidas aequas?* ubi vitiosum ac ingratum sonant quatuor voces continue in *as* desinentes, ut Statius reliquisse possit videri: *Qua veteris Latii, Graiisque heroisin aequa es.* Sed nondum sanatus est locus. Quaenam enim Eurytionis illa filia? Scaliger Antigeneu, Pelei uxorem, intelligebat. Sed quorsum tam obscurum nomen? Scripti veteres, *Eutychion*, *Euchion*, et similia; *Eritìon* Rottendorphianus; primus Politiani *Eucation*; alter *Eetion*, optime et verissime. Andromachen intellige, notissimae pudicitiae feminam: apud Homerum Iliad. Ξ, Ἀνδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἠετίωνος. — *Eetionis* nomen quoque varie mendosum adparet in scriptis exemplaribus Fast. lib. IV, 280: *Et Theben, veteres Eetionis opes*; et Met. XII, 110, ubi *Eetioneas Thebas* adpellat. Trist. I, Eleg. 6, vs. 18: *Nec probitate tua prior est, aut Hectoris uxor, Aut comes exstincto Laodamia viro*; lib. V, El. ult. 37: *Cernis ut Admeti cantetur, et Hectoris uxor.* H.

Nata pudicitia est, mores, probitasque, fidesque:
  At non sunt ista gaudia nata die.
Sed labor, et curae, fortunaque moribus impar;
  Iustaque de viduo paene querela toro.
Scilicet, adversis probitas exercita rebus,
  Tristi materiam tempore laudis habet:
Si nihil infesti durus vidisset Vlysses,
  Penelope felix, sed sine laude, foret:
Victor Echionias si vir penetrasset in arces,
  Forsitan Evadnen vix sua nosset humus:
Quum Pelia tot sint genitae, cur nobilis una est?

45. *Nata pudicitia est, mores*) *Moris*, vel *morum*, vel *secum* libri veteres; hoc est *tecum:* atque ita quoque Tanaquillus Faber in Epistolis: sed *moris* meliores. Latet aliquid. Putem *et mos*, nisi quod *moribus* mox sequitur. Forte *et honor*, vel *honos*.

49. *adversis probitas exercita rebus*) Sic Virg. Aen. III, vs. 182: *Iliacis exercite fatis.*

51. *durus vidisset Vlysses*) Non vidit tantum, sed tulit etiam et perpessus est. Quare scribo, *subiisset:* pro vulgata lectione tamen stant scripti omnes. Pont. I, Eleg. 4, vs. 45: *Durius est igitur nostrum, fidissima coniux, Illo, quod subiit Aesone natus, onus.* Sic *periculum subire*, *poenam*, *laborem*, et similia passim apud Ciceronem aliosque obcurrunt. H. — Sed haec est mera mutandi et corrigendi, etiam sana, libido: *videmus* enim mala, quae subimus. Terent. Adelph. V, 4, 13: *Vxorem duxi, quam ibi miseriam vidi.* Idem vero notare quod *experiri*, docet Philarg. ad illa Virgilii Georg. II, 501: *nec ferrea iura, Insanumque forum, aut populi tabularia vidit;* ubi adducit locum ex Aen. XI, 263: *Aetnaeos vidit Cyclopas Vlyxes;* et ibi Servius mire illud *vidit* addidisse notat; ut III, 430: *Quam semel informem vasto vidisse sub Arcto Scyllam.* Burm.

52. *sine laude foret*) Sine laude pudicitiae, quam ipso absente, totis viginti annis conservavit, et reditum eius patienter exspectavit. Pont.

53. *Victor Echionias*) Capaneum designat, de quo diximus. *In arces Echionias.* In arces Thebanas. Echion enim fuit unus ex sociis Cadmi, qui cum eo Thebas condidit.

54. *Evadnen*) Vxorem Capanei: cuius mors nota est.

55. *Quum Pelia genitae tot sint, cur*) Pelias filius fuit Neptuni ex Tyro Nympha, filia Salmonei regis, ut scribit Homerus. Refert enim hanc consuevisse circa ripas Enipei fluminis delectari. Eam Neptunus, sumta Enipei forma, virginem cepit, et cum ea concubuit, genuitque Peliam et Neleum. Peliae, Thessaliae regis, filiae fuerunt Asteropaea, Autonoë, Alcestis. *Cur nobilis una est.* Alcestis Eurip. fab. 6; quod sic latine reddimus: *Ast sola coniux pro suo spondet viro: Alcestis illa, mulier insigni fide, Migrare sponte voluit annos in*

Nupta fuit misero nempe quod una viro.
Effice, ut Iliacas tangat prior alter arenas;
Laodamia nihil cur referatur erit.
Et tua, quod mallem, pietas ignota maneret,
Implessent venti si mea vela sui.
Dî tamen, et Caesar Dîs accessure, sed olim,
Aequarint Pylios quum tua fata dies;
Non mihi, qui poenam fateor meruisse, sed illi
Parcite, quae, nullo digna dolore, dolet!

ELEGIA VI

ARGVMENTVM

Queritur se ab amico destitui: hortaturque illum, ut constanter in amicitia persistat, quam primo coluerat.

Tu quoque, nostrarum quondam fiducia rerum,
Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu modo suscepti causam dimittis amici,

suos Carum maritum. Hinc Propert. lib. II, Eleg. 5, vs. 15: *Felix Admeti coniux, et lectus Vlyssis, Et quaecumque viri femina limen amat.* — *Cur cognita nobis* plerique veteres: nihil muto.

56. *misero viro*) Infelici marito Admeto.

57. *alter*) Quam Protesilaus: qui, quum primus e navi in litus Troianum descendisset, primus de Graecis est interfectus; quicum nupta erat Laodamia.

59. *Et tua, quod malles*) *Mallem* prior Politiani et optimus Mediceus, cum excerptis Vossii. *Implessent* etiam duo. Heins.

Elegia VI

3. *Tu quoque suscepti*) Illud *quoque* ex primo versu repetitum puto: nam Puteau. Vossii, et octo alii, *Tu modo suscepti*, quod praetuli: etenim hic amicus videtur prius exsulis causam suscepisse, deinde iterum leviter deseruisse; ut ex tota elegia patet, et ex sequenti versu, *tam cito ponis onus?* Pro *curam* quoque *causam* recepi, cum Combiano libro, quia melius respondet τῷ *suscepti*. *Causa* et *cura* millies a librariis confusa apud Nasonem, Virgilium et alios.

Officiique pium tam cito ponis onus?
Sarcina sum, fateor; quam si tu tempore duro
Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
Ne fuge; neve tua sit minor arte fides.
Numquid Achilleos inter fera proelia fidi
Deseruit levitas Automedontis equos?
Quem semel excepit, numquid Podalirius aegro
Promissam medicae non tulit artis opem?
Turpius eiicitur, quam non admittitur hospes;
Quae patuit, dextrae firma sit ara meae.
Nil, nisi me solum, primo tutatus es: at nunc
Me pariter serva, iudiciumque tuum:
Si modo non aliqua est in me nova culpa, tuamque
Mutarunt subito crimina nostra fidem:
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
Quod cupio, membris exeat ante meis,
Quam tua delicto stringantur pectora nostro,
Et videar merito vilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urgemur iniquis,
Vt mea sit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam: quoties Agamemnone natum
Dixisse in Pyladen verba proterva putas?

5. *quam si tu tempore nostro*) *Non tempore nostro* prim. Polit. et tres alii; tres *nunc:* sed plerique *tempore duro;* quod et Ciofano probatum. Trist. I, Eleg. 5, vs. 26: *Tempore sic duro est inspicienda fides;* Pont. lib. II, Eleg. 6, vs. 29: *Tu quoque per durum servato tempus amico.* Malim tamen *quam tu si.* HEINS.

9. *inter fera proelia*) *Dura inter proelia* Bersm. quod nescio unde habeat.

10. *Deseruit levitas*) Ipse Automedon levis fuisset, si in medio proelio currum Achillis, quem regebat, deseruisset. PONT.

11. *nunquam Podalirius*) *Numquid* cum Combiano. H. — *Podalirius.* Aesculapius filios reliquit Machaonem, et Podalirium, qui arti paternae dediti, quum ad Troiam cum Agamemnone navigassent, plurimum Graecis in eo bello curandis summo studio vulneribus opitulati sunt, magnam ob id gloriam adepti.

25. *motam*) Mentem esse commotam. *Agamemnone natum.* Oresten.

26. *Dixisse in Pyladen verba pro-*

Nec procul a vero est, quod vel pulsarit amicum:
  Mansit in officiis non minus ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,
  Ambobus tribui quod solet obsequium.
Ceditur et caecis, et quos praetexta verendos,
  Virgaque cum verbis imperiosa, facit.
Si mihi non parcis, fortunae parcere debes:
  Non habet in nobis ullius ira locum.
Elige nostrorum minimum minimumque laborum:
  Isto, quo reris, grandius illud erit.
Quam multa madidae celebrantur arundine fossae;
  Florida quam multas Hybla tuetur apes;
Quam multae gracili terrena sub horrea ferre

terva putas) *Improba verba;* duo *tristia verba;* unus *impia;* alius *aspera*, ut Pont. II, Eleg. 6, 8: *Aspera confesso verba remitte reo.* H. — *Verba proterva.* Convicia et contumelias in illum evomuisse, ut insani solent. P.

27. *quod vel pulsavit amicum*) *Quod non* plerique: an *ne non pulsarit?* Combianus *quia non pulsarit:* mox malim *num minus*, pro *non*. Heins.

29. *Hoc est cum miseris*) Distichon hoc suspectum est. Heins.

31. *Ceditur et caecis*) Solemus etiam obsequi et cedere de via, caecis transeuntibus. *Et quos praetexta.* Tertium genus hominum designat, quibus etiam obsequimur, magistratibus et consulibus: quos designat per *virgarum fasces*, qui a lictoribus praeferebantur.

32. *imperiosa*) Plena imperii, vel ostentatrix imperii. *Virgaque.* Vide num virga lictoris potius intelligenda sit hoc loco, qua ille obvios e via submovebat, quum fasces nihil inhere, aut imperare soleant, sed insigne tantum magistratus sint.

34. *Non habet in nobis ullius ira locum*) Solet enim usu venire, ut quos iniuriae invisos faciunt, gratiosos miseriae reddant, ut est apud Valerium.

36. *Illo, quo quereris*) *Quod* multi veteres; *quod queris* Hamburgensis et Leidensis; *quo reris* prim. Politiani: recte: pro *minimum minimumque laborum*, Gottorphianus pro diversa lectione *minimum de parte;* quod ex suis codicibus probat, et in ultima editione exprimendum curavit Naugerius; frustra: elegans est loquendi modus: sic Penelopes Epistola, vs. 41: *nimium nimiumque oblite tuorum.* Pro *laborum* etiam *malorum* nonnulli codices vetusti: quod versus proximus videtur requirere, ut iam monuit in Epistolis Tanaquillus Faber. Heins.

37. *celantur arundine fossae*) Zinzerlingus ex Erfortano codice, *celebrantur* notat; quod verum est. H.

38. *Hybla florida*) Hybla urbs, seu mons fuit Siciliae, cuius ager floribus abundabat, ubi optimi mellis copia.

Limite formicae grana reperta solent;
Tam me circumstant densorum turba malorum:
Crede mihi; vero est nostra querela minor.
His qui contentus non est, in litus arenas,
In segetem spicas, in mare fundat aquas.
Intempestivos igitur compesce timores,
Vela nec in medio desere nostra mari.

ELEGIA VII

ARGVMENTVM

Amico quaerenti quid ageret in Scythia, respondet breviter Ovidius, se miserum esse. Postmodum Tomitanae regionis incolarum mores describit. Deinde dicit, studiis poeticis animum detineri, ac pasci, et se carminibus mala sua oblivisci.

Quam legis, ex illa tibi venit epistola terra,
Latus ubi aequoreis additur Ister aquis:
Si tibi contingit cum dulci vita salute,
Candida fortunae pars manet una meae.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quaeris;

40. *gracili... Limite formicae grana reperta*) Virg. Aen. IV, 404 sqq: *It nigrum campis agmen, praedamque per herbas Convectant calle angusto, pars grandia trudunt Obnixae frumenta humeris*, etc.

41. *Tam me circumstat*) *Circumstant* primae editiones, et multi ex scriptis; quod mutari non debuit; prim. Pal. et Arondel. *circumdant*; *circumdat* prim. Polit. prim. Vatic. et tres alii. H.

45. *compesce tumores*) *Timores* ex scriptis. H.

46. *desere*) *Desine* Putean.

ELEGIA VII

2. *aequoreis iungitur Ister aquis*) *Additur* prim. Polit. prim. Vatican. prim. Pal. et multi alii ex melioribus; nonnulli cum primis editionibus, *Ister aditur*. Sed quum Ister ibi se exoneret in Oceanum, τὸ *additur* admittendum duxi; Pont. III, Eleg. 5, 2: *His ubi caeruleis iungitur Ister aquis*. H.

3. *contingit*) *Contigerit* multi.

Quamvis hoc vel me scire tacente potes.
Sum miser: haec brevis est nostrorum summa malorum;
Quisquis et offenso Caesare vivet, erit.
Turba Tomitanae quae sit regionis, et inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mista sit haec quamvis inter Graiosque Getasque,
A male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias:
In quibus est nemo, qui non coryton, et arcum,
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima Martis imago;
Non coma, non ulla barba resecta manu:
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his, eheu! tenerorum oblitus amorum,
Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
Atque utinam vivat, sed non moriatur in illis!
Absit ab invisis et tamen umbra locis!

8. *Quisquis et offenso Caesare*) Versus parum adpositus. H.

11. *inter Graecosque Getasque*) Malo *Graiosque* cum codice Combii. H. — *Inter Graiosque*. Graecorum enim colonia fuit Tomus.

15. *coryton et arcum*) Custodia sagittarum. Virg. X, 169: *Corytique leves humeris, et letifer arcus.*

17. *verissima mortis imago*) Lege *Martis*, vel contra auctoritatem membranarum: sic *Marticolam Geten* vocat alibi. H.

19. *stricto cultro*) *Fixo* plerique veteres; ut Fastor. II, 831: *Nec mora; celato figit sua pectora cultro.* H.

20. *Quem vinctum lateri*) Melius fortasse Palatinus et Bersm. codd. *Quem iunctum lateri.* D. H.

21. *Vivit in his, heu! non vestrorum oblitus amorum*) Versus haud dubie mendosus. Prim. Polit. et pr. Palat. *Vivit in his, heu! nullus oblitus amorum.* alter, *Vivit in his nullus horum, heu! oblitus amorum.* Prim. Vatic. et Combii, *Vivit in his nullus eorum oblitus amorum.* Multi, *Vivit in his igitur tenerorum oblitus amorum.* Alii aliter. Lego: *Vivit in his, eheu! tenerorum oblitus amorum.* H.

23. *Atque utinam vivat, sed non moriatur in illis*) Scribe *vivas*, et *moriaris* cum Richeliano, conversa ad se oratione, ut metro consulatur; nisi malis *vivat, non et moriatur*; pro *vivat* in prim. Vatic. *Vidues.* H. Pro *et*, *sed* cum Oberlino recepimus; quod et sententiae et metro convenit.

Carmina quod pleno saltari nostra theatro,
Versibus et plaudi scribis, amice, meis:
Nil equidem feci, tu scis hoc ipse, theatris;
Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Nec tamen ingratum est, quodcunque oblivia nostri
Impedit, et profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quae me laesisse recordor,
Carmina devoveo, Pieridasque meas:
Quum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis,
Vulneribusque meis tela cruenta sequor.
Quaeque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graia Caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen ut lauder vigilo, curamque futuri
Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum, falloque dolores;
Experior curis et dare verba meis.
Quid potius faciam solis desertus in oris,

25. *pleno theatro*) Magna hominum frequentia, qui recitationi meorum carminum intersunt in theatro.

29. *Non tamen ingratum*) Homini ingenuo displicere non debet, memoriam sui vigere apud alios.

32. *Pieridesque meas*) *Pieridasque* cum scriptis. H.

34. *Vulneribusque meis*) Ego, acceptis vulneribus, nihilominus telis sanguine meo ante cruentatis me obiicio et offero, dum versus scribere non desisto. P.

35. *fluctibus Euboicis*) Vndis maris Aegaei, quod Euboicam insulam alluit.

36. *Graia Capharea currere puppis aqua*) *Caphaream aquam* prim. Vatic. Combii, Rottendorph. et multi alii ex antiquis, ut et priscae editiones. Bene. Pont. lib. I, El. 3, vs. 76 ex veteri codice: *Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas;* et Pont. II, El. 6, 11 sq. ex membranis: *Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto, Quam mea debuerit currere cymba viam?* Praeterea unus Bononiensis, *nostra puppis* pro *Graia:* quomodo et Arondelian. H. *Caphaream aquam*. Aqua eiusdem maris Aegaei. Quasi dicat: Audet iterum navigare per illud mare, in quo semel naufragium fecit. Est vero *Caphareus* mons Euboicae insulae, Hellespontum versus. Adludit autem poëta ad naufragium illud, quod Graeci, Troia redeuntes, circa Caphareum fecerunt, insultante illis Nauplio, propter caedem Palamedis. Mer.

39. *falloque labores*) *Dolores* plerique meliores. H.

41. *desertis solus*) *Deserto solus in orbe* Regius: *lapsus in oris* Iu-

Quamve malis aliam quaerere coner opem?
Sive locum specto; locus est inamabilis, et quo
Esse nihil toto tristius orbe potest:
Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni,
Quamque lupi, saevae plus feritatis habent:
Non metuunt leges; sed cedit viribus aequum;
Victaque pugnaci iura sub ense iacent.
Pellibus, et laxis arcent male frigora braccis;
Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Graiae vestigia linguae:
Haec quoque iam Getico barbara facta sono.
Vnus in hoc populo nemo est, qui forte latine
Quaelibet e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates, ignoscite, Musae,

nian.; codex Servii, *solis desertus in oris*, nt passim *solae terrae*; *desertus* etiam Bernens.

45. *Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni*) *Sive homines specto* Leidensis et Arondelianus. Puto: *Sive homines, hominum vix hi sunt nomine digni*. H.

47. *Non metuunt leges*) *Nec* nonnulli. Lege: *Nec metuunt leges, et cedit viribus aequum.* Quod magis elegantiae Ovidian. respondet. H. — *Sed cedit viribus aequum.* Nullum ius armis est potentius; et quisquis viribus praestat, is aequiora semper et facere et dicere existimatur. P.

49. *Pellibus*) Rhenonibus et braccis: Caeterum ex loco notabis obiter, non solum subligacula, quas ἀναξυρίδας graece vocant, braccas dici, sed et laxiores vestes, longioresque: talibus enim frigora arceri solent, non iis, quas proprie braccas dici volunt. — *Arcent mala frigora braccis.* Ita et scripti. Reponendum tamen, *arcent male.* H.

51. *Graecae vestigia linguae*) *Graiae* rectius quinque veteres. H.

53. *Vnus in hoc non est populo*) Malim *Vllus* cum nno Bononiensi: tum *vix est* cum optimo Mediceo et prim Polit. et sequenti versu, pro *Quaelibet*, *Quamlibet:* nam Palat. *Quolibet.* H. — *Qui forte latine.* Qui possit esse interpres inter Latinum et Tomitanum. Mer. — *Vnus in hoc populo nemo est*, scripti plurimi et editi quidam, quod non temere mutem. *Nemo unus* eleganter dicitur: Livius III, 12: *neminem unum esse, cuius magis opera putet rempublicam restitutam;* et IX, 16: *Nemo unus vir erat, quo magis innixa res Romana staret;* et ita ille saepius, necnon et alii optimae notae scriptores.

55. *Ipse ego Romanus vates*) *Ille ego* plurimi veteres: et recte; supra lib. IV, Eleg. 10, vs. 1: *Ille ego qui fuerim tenerorum lusor amorum.* Amorib. III, El. 8, vs. 23: *Ille ego Musarum purus, Phoebique sacerdos.* Pont. lib. I, Eleg. 1, vs. 35: *Ille ego*

Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet, et fateor; iam desuetudine longa
Vix subeunt ipsi verba latina mihi.
Nec dubito, quin sint et in hoc non pauca libello
Barbara: non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen Ausoniae perdam commercia linguae,
Et fiat patrio vox mea muta sono;
Ipse loquor mecum, desuetaque verba retracto,
Et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum tempusque traho; meque ipse reduco
A contemplatu submoveoque mali.
Carminibus quaero miserarum oblivia rerum:
Praemia si studio consequor ista, sat est.

sum, lignum qui non admittar in ullum, Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim. eadem Eleg. vs. 131: *Ille ego sum, qui te colui.* Et mox, 133: *Ille ego, qui dixi vestros Hymenaeon ad ignes.* H.

57. *Et pudet, et fateor*) Plerique ex antiquis, *En pudet;* quomodo et priscae editiones. H.

64. *studii signa sinistra mei*) Forte, *sacra sinistra.* H.

65. *Sic animum tempusque traho*) Eo modo animus quiescit, et fallitur, et tempus ita producitur. — *Reduco.* Removeo tantisper a molestiis. Mer.

66. *Semoveóque mali*) *Submoveoque* meliores; multi etiam, *dimoveoque.*

68. *Praemia si studio*) Satis magnum praemium me arbitror consecutum, si tranquillitatem animi subinde carminibus faciendis adipiscar. P. — *Si consequar. Consequor* prim. Vatic. et unus Medic. H.

ELEGIA VIII

ARGVMENTVM

Inimicum sibi insultantem monet, ut memor fortunae variae, minime laetetur, atque cogitet, idem quod ipsi, sibi quoque posse accidere.

Non adeo cecidi, quamvis deiectus, ut infra
Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.
Quae tibi res animos in me facit, improbe? curve
Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem, placidumve iacenti
Nostra, quibus possint illacrymare ferae?
Nec metuis dubio fortunae stantis in orbe
Numen, et exosae verba superba Deae?
Exiget ah! dignas ultrix Rhamnusia poenas!
Imposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego, navifragum qui riserat, aequore mergi;
Et, nunquam, dixi, iustior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,

6. *Nostra quibus possunt*) Malo *possint* cum Gottorphiano; duo alii *possent*. H.

8. *ultrix Rhamnusia*) Rhamnusia, quam Graeci *Nemesin* vocant, Dea indignationis credebatur. Indignabatur enim superbos et elatos. Mer.

9. *Exiget at dignas*) *A dignis* pr. Pal. prim. Vatic. opt. Medic. aliique nonnulli; duo *ad dignas*; *ac dignas* Arondel. In nonnullis etiam *Exigit*. Lege *Exigit ah! dignas*: sequenti versu, pro *quod* prim. Polit. *qui*: reliqui maiori ex parte *quid*. H. — Nostri, *ad dignas*.

11. *Vidi ego naufragiumque viros et in aequore mergi*) Numeri turbati satis evincunt versum esse mendosum. Optimus Mediceus, *naufragioque*; Rottendorphianus pro diversa lectione, *navifragoque*. Scribe: *Vidi ego navifrago piratas aequore mergi*. Nisi mavis *navifragum qui riserat*, vel, *navifragum ridentes*. Sed prima lectio verior: duo libri, *Naufragium, nautas et in aequore mergi*. H.

Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco:
Sed modo laeta manet, vultus modo sumit acerbos;
Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus;
Flammaque de stipula nostra, brevisque fuit.
Neve tamen tota capias fera gaudia mente;
Non est placandi spes mihi nulla Dei:
Vel quia peccavi citra scelus, utque pudore
Non caret, invidia sic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens, ad finem solis ab ortu,
Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet, ut non est per vim superabilis ulli,
Molle cor ad timidas sic habet ille preces.
Exemploque Deûm, quibus accessurus et ipse est,
Cum poenae venia plura roganda petam.
Si numeres anno soles et nubila toto,
Invenies nitidum saepius isse diem.
Ergo, ne nostra nimium laetere ruina,
Restitui quondam me quoque posse puta:

14. *ille cibo*) *Ipse* meliores. H.

17. *Sed modo laeta manet*) Si manet laeta, non est inconstans: irrepsit hoc verbum ex praecedenti versu: nec tamen satis video quid pro eo debeat reponi; nisi forte *laeta venit.* HEINS.

19. *flos fuit ille caducus*) *Erat* plerique, et recte: nam *fuit* sequitur. H.

29. *Exemplo Deûm*) Deorum exemplo, qui solent veniam mortalibus concedere: aut, qui magis prosint, quam obsint. *Et ipse.* Etiam ipse Augustus. — *Est accessurus.* Est perventurus in numerum Deorum.

30. *Cum poenae venia plura roganda petam*) *Neganda* Combianus; duo *cum venia poenae.* Aut desunt hic nonnulla, aut versus est mendosus. Putabam aliquando, *Cum poenae venia plura ferenda putat.* Tanaquillus Faber in Epist. *Cum poenae venia plura petenda dabit.* Commodo sensu, nisi quod causam haud video, cur petenda pro roganda velit reponi. H. — Forte scripserit, *plura roganda feram*, pro obtinebo; et ita *ferre* passim occurrit: *petam et feram*, etiam confuderunt librarii ex Pont. I, 5, 30, et alibi. *Petenda*, edit. Bersm. et Pontani. BURM.

Posse puta fieri, lenito principe, vultus
  Vt videas media tristis in urbe meos;
Vtque ego te videam causa graviore fugatum:
  Haec sunt a primis proxima vota mihi.

ELEGIA IX

ARGVMENTVM

Laudat amici fidem, fatetarque eius beneficio se vitam ducere, simulque gratias agit. Postremo dicit se libenter eius beneficia nota omnibus facturum fuisse, si ille suis se scriptis nominari pateretur.

O tua si sineres in nostris nomina poni
  Carminibus, positus quam mihi saepe fores!
Te solum meriti canerem memor; inque libellis
  Crevisset sine te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem tota sciretur in urbe,
  Exsul in amissa si tamen urbe legor.
Te praesens mitem, te nosset serior aetas,
  Scripta vetustatem si modo nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector;
  Hic tibi servato vate maneret honor.
Caesaris est primum munus, quod ducimus auras:

36. *Vt videas media tristis in urbe meos Vultus*) *Tristis*, ob restitutionem meam in patriam.

38. *Haec sunt a primis proxima vota meis*) *Mea est* prim. Polit. quinque alii, *mea*. Puto *mihi*. H. — *Vota secunda*, Moreti. Sunt secunda post prima mea vota; quae sunt, primo ut revocer ab exsilio, secundo ut tu ipse exsules.

4. *Crevisset sine te*) Omnibus paginis te celebrassem.

8. *si modo nostra ferunt*) *Ferent* quinque veteres; et *legar* pro *legor* multi superiori versu. H. — *Ferunt vetustatem nostra scripta.* Sunt ad posteros perventura.

10. *Hic te maneret honor*) *Hic tibi* plurimi ex antiquis: utrumque probum est. H.

11. *ducimus auras*) Tres, *auram*.

Gratia post magnos est tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris,
Et facis accepto munere posse frui.
Quumque perhorruerit casus pars maxima nostros;
Pars etiam credi pertimuisse velit,
Naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
Nec dederit nanti per freta saeva manum;
Seminecem Stygia revocasti solus ab unda.
Hoc quoque quod memores possumus esse, tuum est.
Dî tibi se tribuant cum Caesare semper amicos:
Non potuit votum plenius esse meum.
Haec meus argutis, si tu paterere, libellis
Poneret in multa luce videnda labor.
Se quoque nunc, quamvis est iussa quiescere, quin te
Nominet invitum, vix mea Musa tenet.

12. *post magnos Deos*) Post Iovem et Augustum: vel Deos adpellat Augustum et eius liberos. MER.

15. *Quumque perhorreret*) *Perhorruerit*, septem meliores: quare et mox *spectarit* pro *spectaret* repono; nam *spectavit* Patavinus. H.

16. *Pars etiam credi pertimuisse velit*) Exponit Merula, quasi illi non veri amici timuissent, ne simul cum Ovidio relegarentur: de quo tamen nusquam Ovidius alibi mentionem facit. Quare mallem legere, *praetimuisse*: pars etiam nunc, quum vident me exsulem, ut excusent, quod nullam opem tulerint mihi, aiunt se diu praetimuisse hanc meam poenam, et casus infelices; quia saepe viderant me talia admittere, quibus exsilium mererer. Et hoc quotidianum est, ut qui veteres amicos destituunt, ita se purgent, quod iam diu imprudentis hominis, nec suis consiliis obsequentis, casus praeviderint et praetimuerint. B.

19. *Seminecem*) Solus post Augustum servasti me. P. — *Stygia revocasti solus ab unda.* Sic ille apud Comicum: *Solus ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris.*

22. *plenius esse*) Quam precari, ut Dii cum Caesare tibi sint amici et propitii.

23. *Haec*) Beneficia. MER. *Argutis.* Eruditis. P.

25. *nunc quoque, quamvis est iam iussa quiescere*) Turbati numeri: unus Vaticanus, et Palat. *Quae quoque nunc quamvis est iussa quiescere.* Scribe: *Se quoque nunc, quamvis est iussa quiescere, quin te Nominet invitum, vix mea Musa tenet.* Primae editiones, *Nunc quoque iam quamvis est iussa.* Vix se tenet mea Musa, quin te nominet, vel invitum: pro *quiescere* etiam *silescere* videtur reponendum; sic de ventis supra lib. II, 151: *Sed modo considunt, intermissique silescunt.* H. — Donsa legebat, *Nunc quoque quantumvis iam iussa.*

Vtque canem, pavidae nactum vestigia cervae,
  Luctantem frustra copula dura tenet;
Vtque fores nondum reserati carceris acer
  Nunc pede, nunc ipsa fronte, lacessit equus;
Sic mea, lege data vincta atque inclusa, Thalia
  Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris laedaris amici,
  Parebo iussis, parce timere, tuis.
At non parerem, nisi si meminisse putares:
  Hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero.
Dumque, quod o breve sit! lumen solare videbo,
  Serviet officio spiritus iste tuo.

28. *Luctantem frustra*) *Latrantem* plurimi. H. — *Copula dura tenet.* Copula hic pro eo fune accipitur, quo canes a venatoribus adligati ducuntur: vulgo *lassum* adpellant. Cingulum vero circum collum, *melium* adpellat Varro de Re Rustica lib. II.

29. *nondum reserati carceris*) Nondum aperti termini, unde equi incipiunt currere.

30. *nunc ipsa fronte*) *Pressa fronte* Leidensis. H.

31. *Sic mea, lege data*) An *rata?* Vide Fast. III, vers. 279. H. — Minime vero; *data lege*, scilicet ab amico, qui vetuerat se nominari, et quiescere eius musam iusserat: sic *iura dare* et similia passim occurrunt. Bvrm. — *Vincta.* Ligata: imperato scil. sibi silentio. Mer. *Thalia. Camaena* tres: *voluntas* Palatin. et Vatic.

32. *vetiti*) Abs te vetiti, qui non pateris nomen tuum in carminibus meis poni.

33. *Nec tamen officio*) Grave est laedi ab amico, et per officium accipere detrimentum. P.

35. *si non meminisse putares*) *Nisi non*, vel *nisi me* multi ex scriptis: duo *nisi*: et *meruisse* unus. Lege, *nisi si meminisse putares*; nisi putares me tui esse memorem. *Nisi si* Nasoni usitatum. H. — Broukhusius malebat, *si non meminisse vetares*; forte, *At non parerem, nisi te meruisse putarem*: vel, *At non parerem, nisi me memorasse putarem, Si quo non prohibet lex tua, gratus, eo.* Si sine nomine eo usque tui meminissem, gratus pro tot beneficiis, quo lex tua me progredi non prohibet. B.

36. *non prohibet vox*) Gratum animi recordationem non vetas.

37. *lumen vitale videbo*) *Natale videbo*, tres libri: octo, *vitale tenebo*; *Solare videbo* Richel. primae editiones, *Solare tenebo*. Puto, *lumen solare tuebor*. H.

ELEGIA X

ARGVMENTVM

Tres annos se egisse scribit poëta; eos tamen sibi decem videri, idque loci asperitate, et difficultatibus, quas deinde subiungit.

Vt sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister,
  Facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi iam videor patria procul esse tot annis,
  Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.
Stare putes, adeo procedunt tempora tarde,
  Et peragit lentis passibus annus iter.
Nec mihi solstitium quidquam de noctibus aufert;
  Efficit angustos nec mihi bruma dies:
Scilicet in nobis rerum natura novata est,
  Cumque meis curis omnia longa facit.
Num peragunt solitos communia tempora motus,
  Suntque magis vitae tempora dura meae?
Quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
  Et Scythici vere terra sinistra freti.
Innumerae circa gentes fera bella minantur,
  Quae sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil extra tutum est: tumulus defenditur aegre

4. *Troia*) *Terra* duo praeferunt.

9. *novata*) *Morata* Puteaneus.

13. *mendax cognomine*) Qui potius est inhospitalis.

14. *vere terra sinistra*) Vere terra, ut in sinistra parte sita, sic etiam infelix.

16. *Quae nisi de rapto vivere turpe putant*) Herodotus, in recensendis Thracum moribus, docet eos e bello atque rapto vivere, idque pulcherrimum ducere. *Sibi non rapto*, omnes meliores. H.

17. *tumulus defenditur ipse*) *Defenditur aegre*, multi ex antiquis: recte. H.

Moenibus exiguis, ingenioque loci.
Quum minime credas, ut aves, densissimus hostis
Advolat, et praedam vix bene visus agit:
Saepe intra muros clausis venientia portis
Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, qui rus colere audeat; isque
Hac arat infelix, hac tenet arma manu:
Sub galea pastor iunctis pice cantat avenis;
Proque lupo pavidae bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur; et tamen intus
Mista facit Graiis barbara turba metum:
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
Barbarus, et tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
Pellibus et longa tempora tecta coma.
Hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab urbe,
Pro patrio cultu Persica bracca tegit.
Exercent illi sociae commercia linguae:

18. *ingenioque loci*) Situ et natura loci.

19. *Quum minime credas, ut avis*) *Vt aves* rectius scripti nonnulli cum priscis editionibus. Deinde Richel. *Quum bene vix credas.* H.

22. *noxia tela*) *Martia* Vossianus. *Tela nociva* Gottorph. pro diversa lectione.

23. *Est igitur rarus, qui iam colere audeat*) Quid aodeat colere? Scribe, *rus qui colere audeat;* quae vox exciderat, ob cognationem posterioris syllabae in *rarus:* hanc coniecturam postea in codice Medoniano confirmatam deprehendi: in quo *rus qui colere audeat.* H.

28. *barbara turba*) Getae, qui una cum Graecis Tomon habitant.

29. *simul nobis*) *Nobiscum* multi scripti et olim editi quidam; male: ita enim millies veteres locuti sunt.

31. *Quos ut non timeas*) *Quorum* prim. Pal. prim. Vatic. et quinque alii, ut esset dictum, quomodo, *abstineto irarum, desine querelarum* ab Horatio, et similia passim obvia.

32. *Pellibus et longa corpora tecta coma*) *Pectora* quidam veteres: at unus Bononiensis cum priscis editionibus, *tempora;* quod temere Ciofanus damnarat: nam *comatos* passim Getas describit, et pellibus operire capita etiamnum solent per septemtrionem. H.

33. *creduntur*) *Panduntur* Petri Servii codex: forte, *produntur.* B.

34. *Pro patrio cultu*) Pro habitu Graeco, qui est cultior et civilior. P. — *Persica. Barbara* sex codices.

Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli;
Et rident stolidi verba latina Getae:
Meque palam de me tuto mala saepe loquuntur;
Forsitan obiiciunt exsiliumque mihi.
Vtque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
Abnuerim quoties adnuerimque, putant.
Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Dantur et in medio vulnera saepe foro.
O duram Lachesin, quae tam grave sidus habenti
Fila dedit vitae non breviora meae!
Quod patriae vultu, vestroque caremus, amici;
Quodque hic in Scythicis finibus esse queror;
Vtraque poena gravis: merui tamen urbe carere;
Non merui tali forsitan esse loco.
Quid loquor, ah demens! ipsam quoque perdere vitam
Caesaris offenso numine dignus eram.

37. *quia non intelligor*) *Qui* quinque veteres. Puto, *qui non intelligar*. HEINS.

38. *derident*) Vnus, *et rident:* placet. CIOF.

39. *mala saepe loquuntur*) *Male* cum primis editionibus, primo Vatican. et sex aliis. H.

41. *Vtque sit in me aliquid*) *Vtque fit* veteres plerique. Sed distichon hoc commentitium est, et fictum.

48. *Quod sic in Scythicis gentibus esse queror*) Rectius *Quodque hic* reponas: *finibus* etiam bene nonnulli scripti. Sed et hoc distichon spurium est; omnia enim quae hic dicuntur, proxime praecedenti disticho iam erat complexus, argute tamen et breviter, quod obtusi captus librarios offendit. HEINS.

49. *Vtraque poena gravis*) Et carere scilicet amicorum consuetudine, et in Scythia vivere.

50. *forsitan*) Ne absolute adfirmando Caesarem offendat, et iniustitiae coarguat. PONT.

51. *Quid loquor*) *Quid queror* duo scripti: tres *loquor* tuentur.

ELEGIA XI

ARGVMENTVM

Dolet poëta, coniugem ab inimico iurgiis lacessitam, exsulisque uxorem adpellatam: eamque hortatur, ut patiatur omnia: non enim exsulem se, sed relegatum ab Augusto dictum.

Quod te nescio quis per iurgia dixerit esse
  Exsulis uxorem, litera questa tua est.
Indolui, non tam mea quod fortuna male audit,
  Qui iam consuevi fortiter esse miser,
Quam quia, cui minime vellem, sim causa pudoris,
  Teque rear nostris erubuisse malis.
Perfer, et obdura: multo graviora tulisti,
  Quum me subripuit principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo iudice nominor exsul:
  Mollior est culpam poena secuta meam.
Maxima poena mihi est, ipsum offendisse; priusque
  Venisset mallem funeris hora mihi.
Quassa tamen nostra est, non fracta, nec obruta puppis;

1. *nescio quis*) Sic per contemptum quandoque loqui solemus, quum indignum quem aestimemus nominamus.

5. *Quam quod cui minime vellem sum causa pudoris*) *Quam quia* nonnulli ex melioribus, et *sim*; quare *rear* etiam proximo versu est legendum. HEINS.

8. *principis ira*) Prim. Polit. et opt. Medic. *iudicis*. Lege *vindicis*: nam *indice* sequitur. H.

9. *Fallitur iste tamen*) *Ille* duo et Bernensis, in quo sequebatur versus 28, Eleg. 12: *Si qua diu*: nulla lacuna relicta.

11. *ipsum*) Me offendisse Caesarem.

13. *Quassa tamen nostra est, nec mersa, nec obruta, navis*) *Non mersa* scripti: sex etiam *puppis*: bene etiam pr. Pal. *non fracta*, ne bis idem dicat: sed et τὸ *tamen* suspectum est, quum id mox versu sequenti repetatur. Scribe: *Quassa mari nostra est, non fracta, nec obruta puppis*. H. — *Quassa tamen* etc. Hoc exsilium est mihi instar procellae, qua agitor,

Vtque caret portu, sic tamen exstat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec ius mihi civis ademit;
Quae merui vitio perdere cuncta meo:
Sed quia peccato facinus non adfuit illi,
Nil nisi me patriis iussit abesse focis.
Vtque aliis, numerum quorum comprendere non est,
Caesareum numen, sic mihi, mite fuit.
Ipse relegati, non exsulis, utitur in me
Nomine: tuta suo iudice causa mea est.
Iure igitur laudes, Caesar, pro parte virili
Carmina nostra tuas qualiacunque canunt:
Iure Deos, ut adhuc coeli tibi limina claudant,
Teque velint sine se comprecor esse Deum.
Optat idem populus: sed ut in mare flumina vastum,
Sic solet exiguae currere rivus aquae.
At tu fortunam, cuius vocor exsul ab ore,
. Nomine mendaci parce gravare meam.

non submergor. Submersus fuissem, si me interemisset. P.

15. *Nec ius mihi civis ademit*) *Nec ademit posse reverti*, unus; quod sumsit librarius ex lib. I ex Ponto, 7, 47.

16. *Qui merui*) Rectius *Quae* libri quatuor: *Quam* prim. Palatin. H. — *Vitio meo.* Meo errore.

17. *facinus non adfuit ullum*) *Illi*, octo ex melioribus. H.

20. *mite fuit*) *Venit* Hamburg.

22. *tuta est*) Non potest perire. *Suo iudice*. Augusto iudice. Is enim iudicavit me non exsulem, sed relegatum: quae poena mollior erat. Mer.

25. *coeli tibi limina*) *Vt coeli lumina* prior lectio; poëtica periphrasis pro coelo, sicut *lumina solis* pro sole apud Lucretium imitatione Homeri, apud quem simili circuitionis figura φάος ἠελίοιο saepissime legitur. Bersm. Ita edidit Gryph. et alii; sed inepte.

26. *Teque velint*) Id est, velint esse te Deum nobiscum.

27. *sed ut in mare flumina*) Hoc dicit: Ita meae, ut populi preces ad Deos perveniunt, quemadmodum et parva flumina mare ita ingrediuntur, ut magna. Mer.

30. *Nomine mendaci*) Falso: non enim sum exsul. P.

ELEGIA XII

ARGVMENTVM

Amico hortanti ut aliquid scriberet, respondet poëta, causasque adsignat, cur id sibi facere non liceat. Demum ostendit, se non posse teneri, quia semper aliquid componat, composita vero igni comburat.

Scribis, ut oblectem studio lacrymabile tempus,
  Ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est, quod, amice, mones; quia carmina laetum
  Sunt opus, et pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur fortuna procellas,
  Sorte nec ulla mea tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum in funere ludat,
  Et Niobe festos ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
  Solus in extremos iussus abire Getas?
Des licet hic valido pectus mihi robore fultum,

5. *per adversas agitur fortuna*) Nihil frequentius Ovidio, quam conditionem suam comparare cum procellis, tempestatibus, etc. P.

7. *Priamus natorum funere ludat*) *Plaudat* recte vetustae editiones cum prim. Palat. prim. Vatican. et quatuor aliis melioris notae. H. — Ego reduxi *ludat*, quod ex antiquo scripto receperat Francofurtensis; et melius respondet sequenti, *ducat choros*: *ludere* enim est saltare, ut Metamorph. III, 685. Praetuli etiam *natorum in funere* cum Lovaniensi, ut Remed. Am. 137: *Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati Flere vetet.*

8. *festos choros*) Chorus multorum vocibus constat, ut docent Seneca et Macrobius.

9. *Luctibus, an studio videor debere teneri*) *Studiis* unus Vatic. Lege, *Lusibus an studii*; *studium* et alibi pro studio poëtico dixit, ut supra lib. V, Eleg. 1, vs. 34: *Tot mala pertulimus, quorum medicina quiesque Nulla, nisi in studio est, Pieridumque mora.* H.

11. *Des licet invalido pectus mihi*) Mihi invalido. Sed rectius legas *hic valido*: hic, apud Getas: deinde versu proximo pro *Anyti rei*, repone *reo* cum prim. Vatic. Combiano, Rottendorph. H.

Fama refert Anyti quale fuisse reo;
Fracta cadet tantae sapientia mole ruinae:
Plus valet humanis viribus ira Dei.
Ille senex dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu sustinuisset opus.
Vt patriae veniant, veniant oblivia vestri;
Omnis ut admissi sensus abesse queat;
At timor officio fungi vetat ipse quieto:
Cinctus ab innumero me tenet hoste locus.
Adde, quod ingenium longa rubigine laesum
Torpet, et est multo, quam fuit ante, minus.
Fertilis, adsiduo si non renovetur aratro,
Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager:
Tempore qui longo steterit, male curret, et inter

12. *Fama refert Anyti quale fuisse rei*) Pro genitivo *rei*, malim *reo* legere, dativo casu; ut sit sententia: Quale pectus reo Anyti, hoc est Socrati fuisse fama refert. Nam et ἀμφιβολίαν lectio haec tollet, et versui quoque gratiae aliquantum conciliabit, vitata similitudine casus in utraque caesura. Mic. — *Anyti reo*, Socrati, quem Anytus accusavit. Tres enim fuere Socratis accusatores, Melitus, Anytus, et Lycon. Melitus quidem ob poëtas ei infestus: Anytus ob artifices, atque reipublicae gubernatores; Lycon denique gratia rhetorum. Accusatio autem habuit se ferme in hunc modum: Socrates iniuste agit, iuventutem depravans, ac Deos quos civitas putat, ipse non putans, sed alia quaedam nova daemonia. Plato docet eum tanta fuisse sapientia et fortitudine, ut noluerit pro se aut causam dicere, aut quemquam precari. Mer. — Ἀλλ', ὦ Κρίτων, καὶ τὸ τρίτον, εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ γινέσθω· ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὔ. Epictet. de Socrate cap. ultim.

14. *Plus valet humanis*) Versus parum adpositus, ac proinde suspectus. Heins.

18. *Omnis et amissi sensus abesse queat*) Lege, *Omnis ut admissi sensus*, cum nonnullis; et superiori versu *oblivia vestri* pro *nostri*. Ne quid tamen dissimulem, distichon hoc vix genuinum mihi videtur. Nisi tollis, scribe *vetet* pro *vetat* versu proximo.

19. *quieto*) *Quietum* omnes fere libri: sex *fungi vetat: esse quietum Cinctus* etc. prim. edit. et quidam scripti: et *vetat hoste*, duo: forte: *At timor officio fungi vetat: esse quietum Cinctus ab innumero me vetat hoste locus*; ut bis repetat idem verbum, sicut saepe solet. Burm.

21. *ingenium longa rubigine laesum*) Vel *plenum*, Arondelianus. Forte *rosum*. H. — *Longa rubigine*. Longa componendi desuetudine. Mer.

Carceribus missos ultimus ibit equos:
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
  Si qua diu solitis cymba vacarit aquis:
Me quoque despero, fuerim quum parvus et ante,
  Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa laborum,
  Et pars antiqui magna vigoris abest.
Saepe tamen nobis, ut nunc quoque, sumta tabella est,
  Inque suos volui cogere verba pedes:
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut qualia cernis;
  Digna sui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires;
  Et foecunda facit pectora laudis amor.
Nominis et famae quondam fulgore trahebar,
  Dum tulit antennas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curae:
  Si liceat, nulli cognitus esse velim.
An, quia cesserunt primo bene carmina, suades
  Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace, novem, vestra liceat dixisse, Sorores,
  Vos estis nostrae maxima causa fugae.
Vtque dedit iustas tauri fabricator aheni,
  Sic ego do poenas artibus ipse meis.
Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse;

26. *ultimus ibit equus*) *Equos* rectius nonnulli. H.

27. *in teneram cariem*) Non placet hoc epitheton: *tetram* coniecerunt Heinsius et Francius: ego aliud adhuc quaero; an *tenuem?* quae vox saepe cum alia commutata reperitur. BVRM.

28. *cymba vacavit aquis*) Si in ripam subducta, diu haesit in arenis. *Vacabit*, meliores; Hamburg. *vacarit*; recte. Puteaneus, *negatur aquis*.

29. *Me quoque despera*) *Despero* cum prim. Palat. et quatuor aliis: et mox *laborum* pro *dolorum* nonnulli. H.

33. *ut nunc quoque sumta*) Nihilominus imperare mihi non potui quin scriberem. P.

38. *foecunda*) *Facunda* multi.

44. *successus*) Quia mihi male successit.

47. *tauri fabricator aheni*) Perillus, de quo iam dictum est. MER.

49. *Nil mihi debebat*) *Debuerat*

Sed fugerem merito naufragus omne fretum.
At puto, si demens studium fatale retentem,
Hic mihi praebebit carminis arma locus:
Non liber hic ullus, non qui mihi commodet aurem,
Verbaque significent quid mea norit, adest.
Omnia barbariae loca sunt, vocisque ferinae,
Omnia sunt Getici plena timore soni:
Ipse mihi videor iam dedidicisse latine;
Iam didici getice sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
A componendo carmine Musa potest.
Scribimus, et scriptos absumimus igne libellos:
Exitus est studii parva favilla mei.
Nec possum, et cupio non ullos ducere versus:
Ponitur idcirco noster in igne labor;
Nec nisi pars, casu flammis erepta, dolove,
Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quae nil metuentem tale magistrum
Perdidit, in cineres Ars mea versa foret!

meliores: et mox pro *Sed fugerem*, veteres plerique *Si fugerem*, vel *Quum fugerem*. H. — *Nil mihi debuerat*. Prudentis enim non est, ad id redire, unde detrimentum acceperit.

51. *studium fatale*) Si regrediar ad studium meum, quod mihi fato quodam nocuit, inveniam arma carmini idonea. P. — *Retentem*. Repetam.

55. *Omnia barbariae loca sunt*) *Barbarica* prim. Polit. Lege *barbaricae*: nempe vocis: sequenti versu pro *omnia sunt Getici*, plerique veteres *omnia quae possunt*, vel *possint*; nam *getice* sequitur: alii *barbarici*, vel *Sarmatici soni*. Hoc quoque distichon in suspectis est. H.

58. *Nam didici*) *Iam* priscae editiones et scripti non pauci; rectius. Heins.

59. *nostra teneri*) *Levari* alter Pol. et multi alii: tres *vacare*: quatuor *revelli*. Nil temere mutem. H.

62. *Exitus est studii parva favilla mei*) Tò *parva* non placet: an *studiis atra favilla meis*. Sic Metam. XIII, 604, *Atra favilla volat*. H. — *Parva favilla*. Parvus ignis, et cinis est fructus studii mei.

63. *Nec possum, et cupio*) Distichon inficetum, nec Nasonianae, si quid video, venae. H.

67. *magistrum*) Me Ovidium.

ELEGIA XIII

ARGVMENTVM

Amicum hortatur, ut quandoquidem amoris multa olim pignora sibi dederit, nunc verbis et literis ne parcat. Quod si emendarit, dicit nihil ab eius amicitia amplius desiderandum esse.

Hanc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem;
 Mittere si quisquam, quo caret ipse, potest.
Aeger enim traxi contagia corpore mentis,
 Libera tormento pars mihi ne qua vacet:
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
 Sed quod non modico frigore laesit hiems.
Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
 Quippe mea est humeris fulta ruina tuis.
Qui mihi quum dederis ingentia pignora, quumque
 Per numeros omnes hoc tueare caput;
Quod tua me raro solatur epistola, peccas:
 Remque piam praestas, ni mihi verba neges.
Hoc precor emenda: quod si correxeris unum,

1. *Mittere si quisquam, quo caret*) *Mittere rem si quis, qua caret* Leidens. et Moreti, et alius codex. H.

3. *traxi contagia mentis corpore*) Id est, ipsum corpus, prae nimio mentis dolore, coepit male valere.

6. *Sed quod non modico*) *Vt quid* Hamburgensis; *Et quod* Buslidianus; lege, *Id quod.* Putabam aliquando, *Quod fera non modico.* H.

8. *Quippe mea est humeris fulta ruina tuis*) Quatuor libri *carina tuis*; solemni permutatione; lib. I, Eleg. 6, 5: *Te mea, supposita veluti trabe, fulta ruina est.*

9. *ingentia pignora*) Magnas significationes amoris.

10. *Per numeros omnes*) Per omnes modos.

12. *Remque piam praestas, et mihi verba negas*) *Si mihi* multi veteres, et *ni mihi*, vel, *sed neges* etiam nonnulli. Forte, *Remque piam haud praestas, qui mihi verba neges.* Vel *Remque tuam:* nam *tuam* est in Buslidiano. H. — *Remque piam praestas.* Of-

Nullus in egregio corpore naevus erit.
Pluribus accusem, fieri nisi possit, ut ad me
  Litera non veniat, missa sit illa tamen.
Dî faciant, ut sit temeraria nostra querela,
  Teque putem falso non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet: neque enim mutabile robur
  Credere me fas est pectoris esse tui.
Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
  Et careat dulci Trinacris Hybla thymo,
Immemorem quam te quisquam convincat amici:
  Non ita sunt fati stamina nigra mei.
Tu tamen, ut falsae possis quoque pellere culpae
  Crimina, quod non es, ne videare, cave:
Vtque solebamus consumere longa loquendo
  Tempora, sermonem deficiente die;
Sic ferat ac referat tacitas nunc litera voces,
  Et peragant linguae charta manusque vices:
Quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
  Versibus hic paucis admonuisse satis;

ficio satisfacis, dum me tueris, meam causam agis; et interim dum raro scribis, verba mihi negas, absentem non adloqueris crebrius, quod non magni laboris foret. P.

14. *Nullus naevus*) Quasi dicat, nihil abs te requiram amplius, si hanc veluti ex formoso corpore labem, aut maculam unicam sustuleris.

15. *Pluribus accusem*) Pluribus verbis officium tuum accusarem. *Fieri nisi posset. Possit* meliores. H.

19. *Quod precor*) Vt falso de te querar. *Robur tui pectoris.* Mentis tuae constantiam in me amando, credere nequeo esse labefactatam.

22. *Hybla Trinacris*) Hybla, civitas Siciliae.

25. *Tu tamen, ut falsae possis quoque pellere culpae Crimina*) *Tollere* editiones primae, ut Fast. II, 45: *qui tristia crimina caedis, Fluminea tolli posse putetis aqua.* Et eadem varietas Art. Am. III, 379: *Iupiter a vobis tam turpia crimina pellat*, ubi et *tollat* in quibusdam. *Fallere* excerpta Vossii.

27. *consumere longa loquendi*) *Loquendo* scripti. Et pro *sermoni deficiente die*, repone *sermonem* cum Rottendorphiano et Puleaneo; pr. Vat. *sermone.* H.

30. *peragant*) Munus linguae obeant, quod epistola solet efficere.

32. *Versibus hoc paucis*) Lege *hic* cum uno Gallico. H.

Accipe, quo semper finitur epistola verbo,
  Aque meis distent ut tua fata, vale.

ELEGIA XIV

ARGVMENTVM

In hac ultima elegia uxori immortalitatem pollicetur poëta; dicitque multas fore, quae, quamvis eam miseram esse existiment, illi tamen invideant, et felicem adpellent: simulque ostendit, nihil a se maius praestari potuisse. Quod quum ita sit, eam hortatur, ut in fide permaneat, ne a quoquam iure accusari queat: exemplisque etiam probat, eiusmodi fidem erga maritos nullo unquam aevo taceri solitam.

Quanta tibi dederint nostri monumenta libelli,
  O mihi me coniux carior, ipsa vides.
Detrahat auctori multum fortuna licebit,
  Tu tamen ingenio clara ferere meo:
Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur;
  Nec potes in moestos omnis abire rogos.
Quumque viri casu possis miseranda videri,
  Invenies aliquas, quae, quod es, esse velint;
Quae te, nostrorum quum sis in parte malorum,
  Felicem dicant, invideantque tibi.

34. *Atque meis distent*) *Aque* scribendum, ut Caroli Strozzae, viri nobilissimi et humanissimi, codex. Cf. ad Amor. II, 14, vs. 30, et alibi.

ELEGIA XIV

1. *Quanta tibi dederim nostris monumenta libellis*) *Dederint nostri monumenta libelli* Hamburg. et unus Vatican. recte. H.

2. *O mihi me carior*) Exprimit hunc amorem lib. III, Eleg. 3, vs. 15: *Omnia quum subeant, vincis tamen omnia coniux.*

3. *multum*) *Vultum* Regius.

4. *Tu tamen ingenio*) Versus ex ingenio meo profecti te illustrabunt.

6. *Nec potes in moestos omnis abire rogos*) Non potest fama tua penitus deleri, quemadmodum corpus absumitur rogo.

9. *nostrorum malorum*) Meae ca-

Non ego divitias dando tibi plura dedissem:
  Nil feret ad manes divitis umbra suos.
Perpetui fructum donavi nominis; idque,
  Quo dare nil potui munere maius, habes.
Adde, quod, ut rerum sola es tutela mearum,
  Ad te non parvi venit honoris onus:
Quod nunquam vox est de te mea muta, tuique
  Iudiciis debes esse superba viri.
Quae, ne quis possit temeraria dicere, praesta:
  Et pariter serva meque, piamque fidem.
Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit,
  Et laudem probitas irreprehensa tulit.
Par eadem nostra nunc est sibi facta ruina:
  Conspicuum virtus hic tua ponat opus.
Esse bonam facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est,

lamitatis. — *In parte.* Quum mecum dolenter feras exsilium meum.

11. *Non ego divitias dando*) Distichon uotae minime probae. H. — *Plura.* Quam dedi. Intelligit autem famae immortalitatem.

13. *Perpetui fructum* etc. Non intermorietur nomen tuum, propter aeternitatem scriptorum meorum.

15. *Adde, quod et rerum sola es tutela mearum*) *Solam tutela* pr. Polit. et duo alii: *es rerum sola et* Iunian. Scribe: *Adde quod, ut rerum sola es tutela mearum.* H.

16. *onus non parvi honoris*) Quasi dicat: quamvis sit onus et labor res meas tueri, tamen erit magno honori.

19. *persta*) Persevera in amore coniugali. Melius *praesta*, effice.

22. *Et tantum probitas irreprehensa fuit*) *Et tandem* primae editiones; *Et tanta* pr. Polit. pr. Palat. et multi alii: duo *tua nunc:* alius *tanti:* Rich. et Bonon. *tantae.* Scribe; *Et famae probitas irreprehensa fuit.* H. — Nostram lect. tuetur Burm. quem vide.

23. *Par ea de nostra non est tibi facta ruina*) *Par eadem*, et *nunc est*, multi veteres: praeterea *sibi* unus Mediceus et Moreti codex. Lege: *Par eadem nostra nunc est sibi facta ruina;* vel *Par ea post nostram ruinam*, vel *post nostrae fata ruinae*; nam *nostrae* erat in Gottorphiano. H. — In nostra ruina parem te ostendisti: vel parem eius demonstrandae occasionem habes.

24. *Conspicuum virtus hic tua ponat opus*) Malo *tollat onus*; vel, quod praestat, *prodat opus.* Heins. — *Conspicuum.* Quasi quamdam statuam nunc tibi virtute tua erige, conspicuam omnibus. Pont. — *Virtus.* Tua fides coniugalis.

25. *Esse bonam facile est*) *Casta est, quam nemo rogavit.* — *Ubi, quod vetat. Vetet* meliores. H. — *Bonam.* Feminam et uxorem: sed virtus in arduis cernitur.

Et nihil officio nupta quod obstet habet:
Quum Deus intonuit, non se subducere nimbo,
Id demum pietas, id socialis amor.
Rara quidem virtus, quam non fortuna gubernet;
Quae maneat stabili, quum fugit illa, pede:
Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti,
Inque parum laetis ardua rebus adest;
Vt tempus numeres, per saecula nulla tacetur,
Et loca mirantur, qua patet orbis iter.
Adspicis, ut longo maneat laudabilis aevo,
Nomen inexstinctum, Penelopaea fides?
Cernis, ut Admeti cantetur, ut Hectoris uxor,

29. *gubernat*) *Gubernet* cum melioribus. H. — *Quam* etc. Quasi dicat: rari sunt, qui non sequantur fortunam potius quam virtutem. Ex quo designat esse difficile uxori in fide permanere, et fortunam mariti adversam non deserere. Solet enim usu venire, ut quo se fortuna, eo et favor hominum inclinet.

31. *Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti*) Nil frequentius hac sententia apud philosophos; Claudianus de cons. Mall. Theod. vers. 1: *Ipsa quidem virtus pretium sibi.* Silius Punic. XIII, vs. 663: *Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces;* piget plura attexere. H. — *Si qua tamen.* Subaudi, est virtus: hoc est, si quis bonus invenitur, quem non gubernet fortuna, sed virtus ipsa. Quia vix reperitur aliquis qui gratis velit esse probus. — *Pretii sibi merces ipsa petiti.* Ipsa virtus est pretium sui meriti: quia vir bonus non ducitur fortuna, nec aliud praemium quaerit, quam virtutem. Virtus enim per se adpetitur. Quibus verbis denotat, optimam uxorem non debere mariti fortunam sequi, sed semper constanter in fide persistere, etiam in rebus adversis. — *Si qua tamen.* Ὅπου τὸ συμφέρον ἐκεῖ καὶ τὸ εὐσεβές; Epictet. Hanc etiam apud Tullium saepius invenies sententiam, sed grandiore verbo expositam ad finem Milonianae orationis, ubi *fortes et sapientes viros non tam praemia sequi solere recte factorum, quam ipsa recte facta* etc.

33. *Vt tempus numeres*) Hic denuo nugator aliquis Ovidianam induit personam: in pentametro tamen pro *et loca mirantur*, puto scribendum *loca rimatur.* H.

35. *teneat laudabilis aevo*) *Maneat* unus Vaticanus; ut sit adpositio, qualis apud Virgilium lib. VII, 411: *locus Ardea quondam Dictus avis, et nunc magnum manet Ardea nomen.* Mox Vossianus, *ut Hectoris.*

36. *Penelopaea fides*) Sic alibi noster *Thesea fides. O mihi Thesea pectora iuncta fide.* De fide autem Penelopes Hom. Odyss. XVIII, vers. 253: Εἰ κεῖνός γ' ἐλθὼν τὸν ἐμὸν βίον ἀμφιπολεύοι, Μεῖζόν κε κλέος εἴη ἐμὸν καὶ κάλλιον οὕτω.

37. *Admeti uxor*) Huius fabulae meminit Apollod. lib. I; qua nempe

Ausaque in accensos Iphias ire rogos?
Vt vivat fama coniux Phylaceia, cuius
Iliacam celeri vir pede pressit humum?
Nil opus est leto pro me, sed amore fideque:
Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri:
Vela damus, quamvis remige puppis eat.
Qui monet ut facias, quod iam facis, ille monendo
Laudat, et hortatu comprobat acta suo.

ratione Apollo totum annum Admeto servierit. — *Hectoris uxor.* Sic ipsa apud Eurip. in Troad. Σὲ δ', ὦ φίλ' Ἕκτορ, εἶχον ἄνδρ' ἀρκοῦντά μοι.

38. *Iphias*) Evadne, Iphiae filia.

39. *Phylaceia*) Laodamia sic dicta a Phylace, Phthioticae regionis Thessaliae urbe, quae sub eius mariti Protesilai imperio fuit, ut docet Strabo lib. IX; vel a Protesilai avo Phylace, Iphicli patre. MICYL.

40. *Iliacam celeri vir pede pressit humum*) *Primo pede* unus Vatican. et alter Palat. ex fide historiae. In superiori versu non placet illud *Vt vivat fama*, malim *vivat famae*; sic *vivere sibi*, *vivere alteri*; Art. Am. lib. III, vs. 413, *sed famae vigilare iuvet.* HEINS.

41. *At nece nil opus est*) *Morte nihil opus est*, plerique veteres: tres *Morteque nil.* Excerpta Vossii, *Nil opus est leto*; bene: mox *puppis eat*, pro *navis*, multi veteres. H. — *Nil opus est leto.* Quod ad exempla referendum: Alcestidis scilicet, quae pro marito Admeto mori sustinuit, ut est apud Euripidem: Evadnes, quae et ipsa rogum mariti conscendit, eademque se cremari passa est: et Laodamiae, de cuius obitu et morte supra adnotavimus, etc. MICYL.

44. *Vela damus*) Quasi dicat: haec amore magis impulsus ad te scribenda putavi, quam quod arbitrarer te praeceptis et monitis meis egere. P.

FINIS TRISTIVM.

PVBLII OVIDII NASONIS

EPISTOLARVM

EX PONTO

LIBRI IV

HEINSII

PRAEFATIVNCVLA

In castigandis hisce libris codices fuere mihi praesto aliquanto vetustiores iis, quos Tristia suppeditarunt; neque illi tamen eius notae, aut auctoritatis, ut exactam locis male adfectis, qui plurimi passim hic illic obcurrunt, medicinam fecerint. Primus omnium commendandum se offert Viri Amp. Claudii Sarravii codex Gallicus, ante annos octingentos exaratus; sed mendose admodum, nec ille integer, ut qui in Elegia secunda tertii libri deficeret. Proximum vetustate Argentoratae bibliothecae exemplar, quod annorum circiter septingentorum senium prae se ferret: in eo liber quartus cum parte tertii desiderabantur. Nec aetate multo inferior ex Mediceis unus, nobilissimi Rogerii Twisdenii equitis Baroneti itidem unus Anglicus; et Remigii Feschii V. Clariss. codex. Post hos, primus Vaticanae, Basileensis secundus, tertius Farnesianae, quartus Barberinae, Gottorphianae quintus, sextus et septimus Hafniensis, Regiae in Galliis octavus bibliothecae. Praeterea unus Puteanorum fratrum, alter Balthasaris Moreti, tertius V. Cl. Patricii Iunii. Hi ante quadringentos, aut quingentos annos exarati. Reliqui notae recentioris; Thuanei duo, totidem Medicei, Combianus unus, sex Vaticani, duo, quos munificentia V. A. Bernardi Medonii senatoris Tolosani possideo, tres Vossiani, unus Batavinus, et Leidensis bibliothecae, et Rottendorphianus, et Boxhornianus, et Arondelius, et a Petro Servio Medico Romano mihi donatus. Denique, quae negligi nequaquam debent, lectiones diversae ex optimo vetterrimoque libro ad oram Gryphianae editionis a magno Scaligero notatae, et aliae ex Mediceo exemplari, quo Politianus usus fuerat.

PVBLII OVIDII NASONIS
EPISTOLARVM
EX PONTO
LIBER PRIMVS.

EPISTOLA PRIMA

* BRVTO

ARGVMENTVM

Epistolas, amicorum nomina in fronte gerentes, Bruto dicat, forsan eidem, ad quem et Ciceronis varia exstant; nec nocivum esse munus docet, quod in deplorando quadriennali exsilio et praedicandis Augusti laudibus versetur, peccatique veniam postulet.

Naso, Tomitanae iam non novus incola terrae,

P. Ovidii Nasonis de Ponto liber primvs. Nihil magis inscitum, aut barbarum hac inscriptione, quam cave credas ab tersissima nostri Nasonis manu esse. Libri veteres plerique nullam omnino inscriptionem agnoscunt; nisi quod Sarravianus omnium veterrimus, et Combianus inter meliores numerandus, sub finem libri secundi, Ex Ponto liber II Explicit. Barberinianus, Explicit liber Ovidii in Ponto. Opinor Ponticoavm, aut Epistolarvm Ponticarvm titulo libros hosce quatuor a Nasone insignitos fuisse. Trist. V, Eleg. 2, vs. 1: *Ecquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles.*

* Ad Brvtvm) Brvto optimi codices; atque ita semper deinceps per casum tertium; recte: quod semel loco hoc a me moneri suffecerit. H.

1. *iam non novus incola*) Incolam non novum se vocat, pro veteri, κατὰ λιτότητα. Nam iam quartum prope annum in Ponto agebat, id quod infra mox adparet, Eleg. 8. Caeterum, ut hoc addamus, septem omnino annos in Ponto vixisse poëta videtur; atque intra tres priores, ea, quorum titulus est *Tristium*, scripsisse: reli-

Hoc tibi de Getico litore mittit opus:
Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
Ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah! quoties dixi, certe nil turpe docetis!
Ite; patet castis versibus ille locus.
Non tamen accedunt: sed, ut adspicis ipse, latere
Sub Lare privato tutius esse putant.
Quaeris, ubi hos possis nullo componere laeso?
Qua steterant Artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa:

quis autem, haec quae *de Ponto* inscribuntur, ut ex ipsis libris adparet. Micyl.

2. *de Getico litore*) De litore maris Euxini, quod Getae accolunt.

6. *clauserit hoc iter*) Fecerit scribendo praecepta amatoria, ne hi quoque de Punto libelli possint in publicum prodire.

8. *Ite; patet castis versibus ille locus*) Locum hunc intelligit Merula de ipsa Roma: sed quia praecedit, *Publica non audent inter monumenta venire*, caperem de Apollinis Palatini templo et Bibliotheca, in quam non audent venire Nasonis libelli: vide Trist. lib. III, El. 1, et alibi. B.

9. *Nec tamen accedunt*) *Non scripti.*

12. *Qua*) Vbi: idque elegantissime dicitur de statu in loco. Noster Fast. lib. II, vers. 392: *Quaque iacent valles, Maxima Circe, tuae;* Propertius lib. III, 16, 1: *Clausus ab umbroso qua ludit pontus Averno Humida Baiarum stagna tepentis aquae, Qua iacet et Troiae tubicen Misenus arena, Et sonat Herculeo structa labore via;* Tibullus lib. II, El. 2, 16: *Eoi Qua maris unda rubet;* Horatius lib. II, Od. 3, 9: *Qua pinus ingens, albaque populus*, etc. Claud. de Raptu Proserp. lib. I, 235: *Devenere locum, Cereris qua tecta nitebant Cyclopum firmata manu;* Cicero Act. et lib. II in Verrem: *Quum omnibus in aliis vectigalibus Asiae, Macedoniae, Hispaniae, Galliae, Africae, Sardiniae, ipsius Italiae, qua vectigalia sunt*, etc. Caesar lib. I de bello civili: *Qua fauces erant angustissimae portus.* Sic et Livius lib. XXXVII: *L. Cincium partem insulae, qua regnum Hieronis fuerat, tueri iussit;* apud quem saepissime id leges, et apud Virgilium, et Senecam tragoedum, et Martialem. Haec autem exempla eo collegi, quod a plerisque particulam *qua* sic positam, plane barbaram esse et audivi et legi. Ciof.

13. *Quid veniat*) Scripti *Quid veniant;* nisi quod in nonnullis, *Qui veniant*, quod Georgio Fabricio adridebat: nequicquam: ego vetustiores sequor. Trist. III, Eleg. 7, ad epistolam de Perilla, vs. 5: *Quidquid aget, quum te scierit venisse, relinquet: Nec mora: quid venias, quidve requi-*

Accipe, quodcumque est, dummodo non sit amor.
Invenies, quamvis non est miserabilis index,
Non minus hoc illo triste, quod ante dedi:
Rebus idem, titulo differt; et epistola cui sit
Non occultato nomine missa, docet.
Nec vos hoc vultis, sed nec prohibere potestis;
Musaque ad invitos officiosa venit.
Quidquid id est, adiunge meis: nihil impedit ortos
Exsule, servatis legibus, urbe frui.
Quod metuas non est: Antoni scripta leguntur;
Doctus et in promtu scrinia Brutus habet.

ret, agam; Eleg. 12 eiusdem libri, 33: *Sedulus obcurram nautae; dictaque salute, Quid veniat, quaeram, quisve, quibusve locis.* Metam. XI, 662: *Quid veniat (cognorat enim) scitatur.* Virgil. Aeneid. I, 517: *Quae fortuna viris, classem quo litore linquant, Quid veniant;* et lib. VI, 531: *Fare age, quid venias.* Sic et alii scriptores. H. — Ita et Graecos dicere τὶ ἀντὶ τοῦ διατί, Sextus Empir. tradit, lib. I Pyrrh. Hypotyp. cap. 19, ubi videndus est Fabricius.

15. *quamvis non sit miserabilis index*) *Quamvis non est* plerique veteres: versu proximo, pro *hoc* malim *hic*, si per antiquos liceat codices. Invenies his in libris non minus triste illo, quod iam ante dedi. Heins.

16. *quod ante dedi*) Metaphora a mulieribus, quae filios genuerunt: in epistola Hypsipyles ad Iasonem, 121 et sq: *Felix in numero quoque sum; prolemque gemellam, Pignora Lucina bina favente dedi.*

17. *Rebus idem*) Eadem est materia huius operis, quae est de Tristibus. — *Titulo differt.* Differt indice. — *Et epistola cui sit.* Differt etiam hoc opus ab eo de Tristibus, quoniam in hoc, ad quem scripta sit epistola, titulus docet: id vero in opere de Tristibus supprimitur.

19. *Nec vos hoc vultis*) Nec vos vultis vestra nomina in hoc opere poni, propter Augusti metum. — *Sed non prohibere potestis. Sed nec* e scriptis multi. H.

22. *servatis legibus*) Non scribendo lasciva: id ne facerem, legibus cautum fuit.

24. *Doctus et in promtu*) Brutus enim, qui Iulium Caesarem occidit, vir fuit excellens omni genere laudis, et philosophiam latinis literis prosecutus fuit. — *Carmina Brutus habet. Scrinia* omnino rectius in Twisdeniano, Combiano, Boxhorniano, et Puteaneo a manu prima: quod in Pirckeimeriano, sive Arondeliano Gronovius noster testatus iam est se invenisse, Observat. ad Silvas Statianas. Omnino recte. Bruti enim, praeter librum de Virtute, Ciceroni, Senecae, Plutarcho, aliis laudatum, etiam versus exstabant, et quidem satis lascivi, ut ex Plinio lib. III, Epist. 5, discimus. Auctor dialogi de claris Oratoribus: *Fecerunt Brutus et Caesar carmina non melius quam Cicero, sed felicius, quia illos fecisse pauci sciunt.* H.

Nec me nominibus furiosus confero tantis:
  Saeva Deos contra non tamen arma tuli.
Denique Caesareo, quod non desiderat ipse,
  Non caret e nostris ullus honore liber.
Si dubitas de me, laudes admitte Deorum;
  Et carmen demto nomine sume meum.
Adiuvat in bello pacatae ramus olivae:
  Proderit auctorem pacis habere nihil?
Quum foret Aeneae cervix subiecta parenti,
  Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber Aeneaden: et non iter omne patebit?
  At patriae pater hic; ipsius ille fuit.
Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
  Iactantem Pharia tinnula sistra manu?
Ante Deûm matrem cornu tibicen adunco

25. *furiosus*) Legitur etiam *furiosis*, hoc est, nominibus plenis furoris et irae. Mervl.—*Comparo* Servii cod. *Furiosis consere* Sarrav.

26. *non tamen arma tuli*) Non tamen bella gessi, ut M. Anton. et Brutus.

29. *Si dubitas de me*) Si dubitas mea causa hos meos libellos excipere. — *Laudes admitte Deorum*. Excipe illos Augusti causa, cuius laudes in illis continentur.

31. *Adiuvat in bello*) Est argumentum a minori: Ramus oleae, quod signum pacis est, adiuvat in bello praetendentem: multo igitur magis debet iuvare, non signum, sed ipse auctor pacis, id quod faciunt libri mei. Micyl. — *Pacatae ramus olivae*) *Paciferaque manu ramum praetendit olivae*; Virg. Aen. VIII, 116.

35. *Aeneaden*) Augustum, ab Aenea oriundum, propter patrem Iulium Caesarem, qui genus suum ad Iulium Ascanium, Aeneae filium, referebat.

36. *At patriae pater hic*) Augustus est pater patriae. — *Ipsius ille*. Quo referas illud *ipsius* non video: an ad Augustum: ut sit, Augustus fuit pater patriae, ille (Aeneas) pater ipsius (Augusti). In Francof. erat, *unicus ille fuit*, forte pro *unius ille fuit*. Hic, scilicet Augustus, est pater patriae, qui est Aeneades ille, quem fert meus liber; ille vero, Aeneas, pater fuit non communis patriae et omnium civium, sed unius Iulii; cui tamen iter patuit per ferrum et ignes. Burm. Alii interpretantur, ille Anchises non nisi Aeneae fuit pater.

37. *ut limine cogat abire*) Vt Isidis sacerdotes, sistra Aegyptia ferentes, pellat e limine.

39. *Ante Deûm matrem*) Quum matri Deûm canit tibicen inter sacrificandum. — *Adunco cornu*. Tibiam obliquam intellige, dextra parte unum,

Quum canit, exiguae quis stipis aera neget?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianae;
  Vnde tamen vivat vaticinator habet.
Ipsa movent animos Superorum numina nostros;
  Turpe nec est tali credulitate capi.
En ego, pro sistro, Phrygiique foramine buxi,
  Gentis Iuleae nomina sancta fero:
Vaticinor moneoque; locum date sacra ferenti:
  Non mihi, sed magno poscitur ille Deo.
Nec, quia vel merui, vel sensi principis iram,
  A nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego linigerae numen violasse fatentem

sinistra duo foramina habentem, quam Midas in Phrygia inveuit, nt Plinius docet. *Abunco* Argentinus. Puto *obunco*.

40. *Quum canit*) *Dum* pr. editt.

41. *Scimus ab imperio fieri nil tale Dinnae*) Vir doctus in nuperis epistolis pro *Dianae* reponit *Cybeles:* audacter mehercules, quum nihil sit mutandum. In cod. Twisdenii margine haec glossa erat adscripta: *In Aricino nemore iuxta Romam habuit Diana templum; ibi erant vaticinatores:* nihil verius; quo modo et intelligendum esse locum iam vidit sagacissimus Gronovius Observ. lib. IV, cap. 7. H. — Simpliciter expone: Vaticinator, Dianae nomine exigit stipem, sive pecuniam a consulentibus, sive iis, quibus vaticinia reddit. Et tamen scimus ipsam Dianam nihil tale imperare, hoc est, haudquaquam iubere, ut ille pecuniam ab hominibus auferat. Tamen unde se alat, non ei deest, ex benignitate videlicet oraculum consulentium. Mic.

42. *Vnde tamen vivat vaticinator*) Tamen sacerdos Dianae, causa Deae praedicendo futura, donatur victu et donis. Quibus verbis colligit, ut sacerdotes coluntur, Deorum causa, sic libros coutinentes Augusti laudes, minime esse ex urbe pellendos, sed potius excipiendos summa veneratione.

43. *Ipsa movent animos*) Hoc dicit: Movemur Deorum causa ad venerandum sacerdotes praedictos, nec debemus putare, esse turpe, credulitate nostra sacerdotes venerari Deorum causa. — *Superorum numina. Nomina* veteres nonnulli. H.

45. *pro sistro, Phrygiique*) Pro sacerdotibus Isidis et Cybeles, quos per sistrum et tibiam e buxo designat.

46. *Gentis Iuleae*) Augusti ex gente Iulia oriundi, ab Iulo, Aeneae filio. — *Nomina sacra fero.* Complector in meis libellis sacrum Augusti nomen.

47. *Vaticinor*) Sum vates Apollinis et sacerdos. — *Moneoque. Moveoque* P. Dan. — *Locum date.* Sinite me per urbem incedere. — *Ferenti sacra.* Mihi portanti nomina gentis Iuleae.

49. *Nec, quia vel merui*) Quamvis, inqnit, in me Augustus sit iratus, non recusat tamen a nobis coli nostro carmine.

51. *linigerae Isidis*) Haec vera le-

Isidis, Isiacos ante sedere focos:
Alter, ob huic similem privatus lumine culpam,
Clamabat media, se meruisse, via.
Talia Coelestes fieri praeconia gaudent,
Vt, sua quid valeant numina, teste probent.
Saepe levant poenas, ereptaque lumina reddunt,
Quum bene peccati poenituisse vident.
Poenitet o! si quid miserorum creditur ulli,
Poenitet, et facto torqueor ipse meo!
Quumque sit exsilium, magis est mihi culpa dolori;
Estque patî poenas, quam meruisse, minus.
Vt mihi Dî faveant, quibus est manifestior ipse,
Poena potest demi, culpa perennis erit.
Mors faciet certe, ne sim, quum venerit, exsul;

ctio, quidquid membranae inter se pugnant. H. — Isidis cuius sacerdotes lino tecti sacra Deae celebrabant.

52. *sedere ante focos Isiacos*) Sedere ante altaria Isidis, ei sacrificaturum, posteaquam post poenitentiam Dea placata illi veniam dedit.

53. *Alter*) Scilicet Isiacus sacerdos. — *Privatus lumine.* Privatus oculis tanquam periurus. Quoties enim per Isidem iurantes fidem non servabant, putabantur a Dea visu privari. Iuvenal. Sat. XIII, vs. 93 sq: *Decernat quodcunque volet de corpore nostro Isis, et irato feriat mea lumina sistro: Dummodo vel caecus teneam, quos abnego, nummos.* In Anthologia graeca Lucilius: μὴ καταράσῃ Τὴν Ισιν τούτῳ; huc et Persius Sat. V, vs. 186, respexit, apud quem obcurrit, *cum sistro lusca sacerdos.*

55. *Talia praeconia*) Talem vocem fatentium sua crimina, et se ita meritos.

56. *quid valeant sua numina*) Quid possint Deorum vires. *Teste.* Aliquo nocente, in quem animadverterint.

61. *Quumque sit exsilium, magis est*) Ita veteres constanter. Censeo nihilominus scribendum esse: *Quumque sit exsilium, magis es mihi culpa dolori.* Nam τὸ *est* versu proximo rursus sequitur, ubi *poenas* cum Argentoratensi malo, quam *poenam*. Similis loquendi modus infra Eleg. 4, vs. 31: *Iunctior Haemonia est Ponto, quam Roma sit Istro.* H.

62. *Estque pati poenas*) Rationem adsignat, cur magis doleat crimine, quam exsilio. Quia magis me angit peccatum meum, quam poena et exsilium. — *Quam meruisse.* Quam peccatum commisisse, quo videar dignus tali poena.

63. *quibus est manifestior ipse*) In quibus Diis ipse Augustus magis adparet, quia a nobis videtur.

65. *Mors faciet certe*) *Mors ultima poena est*, Lucan. VIII, 395.

Ne non peccarim, mors quoque non faciet.
Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta
De nive manantis more liquescit aquae.
Estur ut occulta vitiata teredine navis;
Aequorei scopulos ut cavat unda salis;
Roditur ut scabra positum rubigine ferrum;
Conditus ut tineae carpitur ore liber;
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli, quam vita, relinquent;
Quique dolet, citius, quam dolor, ipse cadet.
Hoc mihi si Superi, quorum sumus omnia, credent,
Forsitan exigua dignus habebor ope;
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu:
Plus isto, duri, si precer, oris ero.

66. *Ne non peccarim, mors quoque non faciet*) Versus hic praeter rem est, et praeter Nasonianam elegantiam. Praecedens etiam suspectus. H.

67. *Non igitur mirum est, si mens mea tabida facta*) *Si mens mihi*, Iunianus; tres alii, *Nil igitur mirum*: utrumque bene. Heins.

68. *De nive manantis*) Contabescit animus meus, et dolore colliquescit, ut nix ad ardorem solis. P. — Εὖτε χιὼν ὥς τις κατετάκετο μακρὸν ὑφ' Αἷμον, Theocr. Idyll. VII, vs. 76; et Idyll. XXIII, vs. 31: Ἁ δὲ χιὼν λευκά, καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ.

69. *vitiata teredine navis*) Haec vera scriptura est, quam meliores membranae adstruunt; perperam alii *putredine*. Robertus Constantinus in Lexico voce Οζήνα corrigit *vitiata teredine naris*: insulse. Inter teredinem et tineam hoc interest, quod altera sit marina, altera terrestris; vide Plinium lib. XVI, cap. 12. *Teredo* eadem quae *Termes*. Graecis τερήδων; Isidorus Etymol. lib. XII, cap. 5. Versu proximo lege cum castigatioribus scriptis: *Aequorei salis*, non *Aequoreos scopulos*. H. *Violata* Putean.

71. *ferrum rubigine roditur*) Cato de Re Rustica: *Ferrum rubigo interficit.*

72. *carpitur*) Consumitur. — *Curarum morsus.* Curas *edaces* adpellat Horat. Gr. θυμοδακεῖς, θυμοβόρους.

77. *Hoc mihi si Superi, quorum sumus omnia, credent*) Cave reponas, *quorum sunt omnia*, quum pro recepta scriptura et codices vetusti, et ipsa ratio pugnent. H. — *Si Superi, quorum sumus.* Si Dii, in quorum sum potestate: Augustum autem latenter intelligit.

79. *In locum vacuum*) In locum carentem arcu Scythico: hoc est, in locum magis quietum, et remotum ab hac Scytharum asperitate. — *Ab arcu Scythico.* Ab armis Getarum, qui peculiariter arcu utuntur. *Ab hoste* Polit. *Scythica ab arcto*, Vatican.

80. *si precor*) *Si precer*, meliores. H. — *Duri oris.* Inverecundi oris.

EPISTOLA II

MAXIMO

ARGVMENTVM

In hac epistola primo captat benevolentiam a Fabii persona, eum laudando. Deinde illum attentum reddit, quum docet ea, de quibus dicturus sit: hoc est, velle propria mala ingemiscere et exponere, quae multa esse narrat, hostium scilicet periculum, faciem loci, dolorem ex his rebus maximum, adeo ut cupiat mutari in aliquam aliam formam. Colligit postremo, se clementiae Caesaris confidere, ut exsilii locum mutare liceat: petitque a Maximo, ut id solum, nec aliud tentet.

Maxime, qui tanti mensuram nominis imples,
Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
Non omnes Fabios abstulit una dies;

1. *Maxime*) Fabius hic Maximus, quum intima familiaritate Caesari Augusto fuerit coniunctus, non inve-nitur tamen, quod mireris, apud scriptores ullis functus honoribus. Ad hunc nostrum opinor referenda esse illa Quintiliani inst. Orat. VI, 3: *In metalepsin quoque cadit ratio dictorum; ut Fabius Maximus incusans Augusti congiariorum, quae amicis dabantur, exiguitatem, heminaria esse dixit.* De morte huius Fabii noster inf. lib. IV; et Plinius lib. VII, cap. 45. H. — Atqui Glandorpius consulem hunc Fabium facit an. V. C. DCCXCIII, ut et Lipsius fecit: sed hunc fuisse huius Fabii patrem docet Masson. in vita Ovidii. — *Qui tanti mensuram nominis imples.* Qui nominis magnitudinem aequas, ac superas animi nobilitate. Per mensuram autem tanti nominis, *Maximi* adpellationem intellige.

2. *genus*) Maximorum familiam.

3. *quamvis cecidere* etc. Bello Etrusco, quod gestum est contra Veientes, quum in acie cecidisset Q. Fabius; vide Florum lib. I, cap. 12. Historiam refert Ovid. in Fast. lib. II, vs. 196 sqq.

4. *Non abstulit omnes Fabios*) Non prorsus omnes Fabios delevit. Vnus

Forsitan haec a quo mittatur epistola quaeras,
Quique loquar tecum, certior esse velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
Durus, et aversa caetera mente legas.
Viderit haec si quis; tibi me scripsisse fateri
Audebo, et propriis ingemuisse malis.
Viderit; audebo tibi me scripsisse fateri,

enim ex ea gente, ob impuberem aetatem domi relictus, propagavit genus ad Q. Fabium, qui mora Aunibalem fregit. Quod factum a Diis fuisse dicit Ovidius, ut Fabius, ad quem scribit, nasceretur. Quidam Herculem, apud fluvium Tiberim, cum muliere indigena congressum habuisse adserunt, et Fabium virum optimum genuisse; unde non immerito gens Fabia habuit hereditaria Herculis sacra.

6. *Quisque loquar tecum*) *Quique* nonnulli veteres: et mox *Hei mihi* pro *Heu:* bene. H.

9. *Viderit haec si quis; tibi me scripsisse fateri Audebo, et propriis ingemuisse malis. Viderit; audebo tibi me scripsisse fateri, Atque modum culpae notificare meae*) Prius distichon Sarravianus, unus Medic. et Boxhornian. non agnoscunt; posterius totidem alii: quatuor duos medios versus omittunt. Ex duobus distichis unum faciendum hoc modo: *Videris: audebo tibi me scripsisse fateri: Audebo propriis ingemuisse malis*; ita enim posterior versus in quibusdam scriptus occurrit, quam vulgati exhibeant *Audebo et propriis*. Possit et legi: *Videris hoc; siquidem tibi me scripsisse fateri Audebo, et propriis ingemuisse malis*. Nam membranae nonnullae, *Viderit hoc si quid*; alter Medonianus, *viderit o si quid*. Qua lectionum diversitate opinor factum, ut sciolus aliquis ansam adripuerit ex duobus versibus versus quatuor procudendi. Certe, versus ultimus satis arguit indoctam manum. Quis enim credat Nasonem *notificandi*, aut, quod in aliis exstat, *certificandi* verbo usum? praeterea plerique pro *modum culpae* agnoscunt *modum poenae*; quae vox sequenti versu iteratur minus concinne. Τὸ *Videris* elegantissimum est; Propertius lib. II, Eleg. 12, vs. 22: *Viderit hoc, si quam iam peperisse pudet.* Noster Epistola Medeae, vs. 211: *Viderit ista Deus, qui nunc mea pectora versat;* Artis Amat. lib. III, 671: *Viderit utilitas: ego coepta fideliter edam*; lib. II, 371: *Viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo.* Remed. Amor. 249: *Viderit, Haemoniae si quis mala pabula terrae, Et magicas artes posse nocere putat*; et ibidem, 601: *Nona terebatur miserae via. Viderit, inquit: Et spectat zonam pallida facta suam*; Fast. II, 782: *Viderit, audentes Forsne Deusne iuvet*; Trist. V, Eleg. 2, 43: *Viderit, ipse sacram, quamvis invisus, ad aram Confugiam*; Lucan. lib. I, 636: *conditor artis Viderit ista Tages*; Stat. Theb. lib. III, vs. 212: *Viderit haec bello viridis manus.* Petronius: *Videris tamen, inquit: non ero tui similis.* Neque aliter Cicero et optimus quisque ex aevi aurei scriptoribus. Loca plura adscripsi, ut suas Nasoni elegantias adsererem. Heins.

11. *Viderit haec aliquis, tibi me*

Atque modum culpae notificare meae.
Qui, quum me poena dignum graviore fuisse
Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis, interque pericula versor;
Tanquam cum patria pax sit ademta mihi:
Qui, mortis saevo geminent ut vulnere causas,
Omnia vipereo spicula felle linunt:
His eques instructus perterrita moenia lustrat,
More lupi clausas circueuntis oves.
At semel intentus nervo levis arcus equino,
Vincula semper habens irresoluta, manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaque vix firma submovet arma sera.
Adde loci faciem, nec fronde, nec arbore laeti,
Et quod iners hyemi continuatur hyems.
Hic me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,
Cumque meo fato, quarta fatigat hyems.
Fine carent lacrymae, nisi quum stupor obstitit illis,
Et similis morti pectora torpor habet.
Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,

scripsisse) Interrogative lego prius distichon, ut sit oratio dubitantis, utrum fateri velit, sive audeat, se ad Maximum de suis rebus ex professo, et nomine non celato scribere, an minus; ut posterius distichon quasi per subiunctionem huic respondeat: videlicet, velle atque audere sese. Dubitare autem se fingit, propter Augustum potissime. Deinde etiam, ut adtentionem paret, magnitudinem suae miseriae tantam esse innuit, ut taceri ac dissimulari nullo modo possit. MICYL.

15. *Hostibus in mediis*) In mediis Getis, qui urbem infestant. — *Versor. Vertor* quinque; *nector* unus.

17. *ut geminent causas* etc. Vt duplici causa et via lethum adferant, ferru scilicet et veneno.

20. *More lupi clausas*) Ovilibus enim clausis obambulans lupus insidiari sulet.

23. *veluti vallata*) Veluti circumdata.

25. *nec fronde, nec arbore tecti*) *Laeti* non invenuste unus Vaticanus.

29. *nisi quum stupor*) Nisi quum mentis torpor, et quasi quaedam alienatio a sensu.

31. *Felicem Nioben*) Niobe filia fuit Tantali et Taygetae, uxorque Amphionis. Quae, et orbata viro et filiis, apud urnas eorum in lapidem versa diriguit. Legito Ovid. in Met.

Quae posuit sensum, saxea facta, mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum:
Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
Ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
Admittat vires ipsa Medusa suas:
Vivimus, ut sensu nunquam careamus amaro;
Et gravior longa fit mea poena mora.
Sic inconsumtum Tityi, semperque renascens,
Non perit, ut possit saepe perire, iecur.
At, puto, quum requies, medicinaque publica curae
Somnus adest, solitis nox venit orba malis:

lib. VI. — *Quamvis tot funera vidit.* Quamvis viderit tot filios mortuos.

32. *Quae posuit sensum, saxea facta, malis*) *Mali* Puteanorum et Moreti exemplaria; vere; Trist. IV, El. 6, 22: *Mensque mali sensum nostra recentis habet;* Pont. IV, Eleg. ult. 50: *tantummodo vita relicta est, Praebeat ut sensum materiamque mali;* ita libri veteres. Heins.

33. *Vos quoque felices*) Heliades, id est Solis filias, sorores Phaëthontis dicit: quae, fraterna funera iuxta Eridanum deplorantes, conversae dicuntur in alnos, ut voluit Maro. Pro *clamantia*, lege *clementia* Barth. Vinc. ex Gryphio, ut solet; idem Sarrav. Fragm.; male. Francius volebat *lacrymantia*.

35. *qui non admittor*) *Admittar* sequentia requirunt; atque ita Sarravianus. H. — *In ullum lignum.* In ullam arborem.

36. *Ille ego* etc. Nequidquam etiam cupio in lapidem mutari, ut Niobe.

37. *Ipsa Medusa oculis*) Phorcus ex Cetho coniuge tres habuit filias eximiae pulchritudinis, Euryalem, Sthenionem, et Medusam. Fabulam refert Ovidius Met. lib. IV.

38. *Amittet suas vires*) Quia non mutabit me in saxa.

39. *Amaro*) *Iniquo* Politian. ut saepe hae voces commutatae.

40. *sit mea poena*) *Fit* idem Sarravianus aliique nonnulli: et mox *Amittat* pro *Amittet* Politiani excerpta et unus Vaticanus. H.

41. *Sic inconsumtum Tityi*) Tityi exemplo docet suum dolorem semper renasci. Hic amavit Latonam; propter quod, Apollinis telis confixus, et hac poena damnatus apud inferos adficitur; eius iecor vultur exedit. — *Tityi iecur.* De quo Virgil. VI, 595: *Nec non et Tityon, terrae omniparentis alumnum, Cernere erat: per tota novem cui iugera corpus Porrigitur, rostroque immanis vultur obunco Immortale iecur tundens, foecundaque poenis Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.*

43. *medicinaque publica curae*) So-

Somnia me terrent veros imitantia casus;
Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas,
Aut dare captivas ad fera vincla manus:
Aut, ubi decipior melioris imagine somni,
Adspicio patriae tecta relicta meae:
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
Et modo cum cara coniuge, multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis et non vera voluptas,
Peior ab admonitu fit status iste boni.
Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
Sive pruinosi noctis aguntur equi;
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
Ignibus admotis ut nova cera liquet.
Saepe precor mortem; mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.

mnus enim solet esse curarum medicina. Vnde Iris apud Ovid. lib. XI Metamorph. ita loqoitur: *Somne, quies rerum, placidissime Somne Deorum; Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris Fessa ministeriis mulces, reparasque labori.*

45. *imitantia veros casus*) Quum sint falsa, videntur tamen vera esse.

46. *Et vigilant sensus*) Et mei sensus, inquit, vigilant, somniando ea quae mihi damuum adferunt.

48. *captivas in fera vincla manus*) *Ad fera vincla* scripti max. ex parte.

49. *imagine somni*) Iucundioribus somniis, quibus interdum deludor. — *Somni* dixit per Synaeresin pro *somnii.* Vt Virg. Eclog. I, vers. 33: *nec cura peculi.* Ludunt nos somnia in utramque partem. P.

50. *tecta relicta*) *Regna beata* unus: an dictum ut apud Virgil. Ecl. I, vs. 70: *Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.*

53. *Sic, ubi percepta est brevis et non vera voluptas*) Numeros Nasonianos hic non agnosco: a Patavino verbum substantivum aberat. Forte: *Sic ubi iam percepta brevis nec vera voluptas.* Mox *status iste* non *ille* scripti meliores: et postea *pruinosi equi*, non *pruinosae noctis:* etsi in Amoribus dixerit noster lib. II, Eleg. 19, vs. 22: *Longa pruinosa frigora nocte pati.* Heins.

54. *ab admonitu*) Post recordationem patriae, amicorum, et coniugis, quae tanquam bona mihi erepta esse doleo.

55. *caput hoc*) Seipsum designat.

57. *liquefiunt pectora curis*) Sic Fabricius restituit, quum in plerisque scriptis editisque *liquescunt* legeretur: tres nostri *liquuntur*, non male: et tum pro *liquet* versu proximo, cum plurimis membranis *solet* reponatur: *liquantur* Twisdenianus: in Fastis *mella liquata* habes. H.

Quum subit, Augusti quae sit clementia, credo
  Mollia naufragiis litora posse dari.
Quum video, quam sint mea fata tenacia, frangor,
  Spesque levis, magno victa timore, cadit.
Nec tamen ulterius quidquam sperove, precorve,
  Quam male mutato posse carere loco.
Aut hoc, aut nihil est, pro me tentare modeste
  Gratia quod salvo vestra pudore queat.
Suscipe, Romanae facundia, Maxime, linguae,
  Difficilis causae mite patrocinium.
Est mala, confiteor; sed te bona fiet agente:
  Lenia pro misera fac modo verba fuga.
Nescit enim Caesar, quamvis Deus omnia norit,
  Vltimus hic qua sit conditione locus:
Magna tenent illud rerum molimina numen;
  Haec est coelesti pectore cura minor.
Nec vacat, in qua sint positi regione Tomitae,
  Quaerere, finitimo vix loca nota Getae;
Aut quid Sauromatae faciant, quid Iazyges acres,

66. *Quam male mutato posse carere loco*) Videtur scribendum *male mutando;* hoc est qui mutetur cum alio loco, quantumvis malo: hoc est, quod postea est dicturus, vs. 105: *Nec petito, ut bene sit, sed uti male tutius;* sic lib. II, Eleg. 2, vs. 98: *Sit tua mutando gratia blanda loco;* Pont. IV, Eleg. 14, ex antiquis libris 7: *Nulla mihi cura est, terra nisi muter ut ista;* vide Gronovium Observ. lib. III, cap. 1; sic Elegia de Nuce, *solem mutare* non *vitare*, quod est in multis veterum. Quare frustra sunt, qui hoc loco scribendum contendunt: *Quam male me tuto posse carere loco.* H. — *Loco male mutato.* Loco exsilii ubi sum, mutato cum alio loco malo, sed tamen minus turbulento.

68. *salvo pudore*) Habita pudoris ratione. Quasi dicat, de reditu nullum verbum facies, ni forte velis haberi inverecundus.

69. *Suscipe Romanae*) In vulgatis codicibus, novae hoc Elegiae exordium est. Nos vetustissimorum exemplarium auctoritatem sumus secuti. H.

75. *Magna molimina*) Magna pondera reipublicae, hoc est: delinetur Augustus maioribus oneribus, adeo ut, prae illorum magnitudine, non possit his locis, et meis malis cognoscendis vacare. — *Illud numen.* Augustum Caesarem dicit.

77. *Non vacat*) *Nec* scripti. H.

79. *Iazyges*) Qui hodie Transylvani.

Cultaque Oresteae Taurica terra Deae;
Quaeque aliae gentes, ubi frigore constitit Ister,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curant,
Roma, nec Ausonii militis arma timent.
Dant animos arcus illis plenaeque pharetrae,
Quamque libet longis cursibus aptus equus:
Quodque sitim didicere diu tolerare famemque;
Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira Dei mitis non me misisset in istam,
Si satis haec illi nota fuisset, humum.

80. *Taurica*) Tauricam Chersonesum intelligit, ubi Iphigenia, Agamemnonis filia, Orestis soror colebatur: cui et naufragos immolabant, et quoscumque Graecos illuc delatos.

81. *Quaeque aliae gentes*) Vt sunt Iazyges, Getae, Basternae, Daci, et Alani Tauris conterminі: est autem ordo: et non vacat Augusto quaerere quid aliae gentes faciant, quae meant, id est, vadunt celeri equo per dura terga amnis, hoc est, Istri, ubi Ister constitit frigore.

83. *Maxima pars hominum*) Scribe *horum*, vel *harum*, videlicet gentium lib. II, Eleg. 1, 45: *Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt;* ubi *hominum* in nonnullis etiam libris: proximo versu Polit. Argent. et duo alii *timent;* recte, si *curant* pro *curat* reponas. H. — *Maxima pars hominum*. Quae gentes supradictae sunt ita multae et bellicosae, ut Romanam potentiam non curent. Ex quo periculum suum ostendit esse maximum.

86. *Quamlibet et longis cursibus aptus equus*) *Quamque libet* prisca exemplaria; quod mutari non debuit. H. — *Eques* MSS. Bersmann. *actus* Leidens.

88. *Quodque sequens*) Alia causa etiam dat Scythis animos, quod propter aquarum penuriam non timent, ut eos hostes insequantur.

89. *Ira viri mitis non me misisset in istam, Si satis haec illi nota fuisset humus*) Alterutrum redundat, aut τὸ *istum*, aut τὸ *haec;* quae duo, nisi barbare, non possunt coniungi: pro *humus* aliquando reponebam *humum*, in istam humum. Nunc parum abest quin refingendum censeam, *non me misisset in Istrum;* infra lib. III, Eleg. 4, 91: *Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum;* Trist. lib. II, 189: *Solus ad egressum missus septemplicis Istri;* atque ita passim. Praeter flumen Istrum, in hoc tractu etiam Ἴστρος oppidum; quod *Istrus* Latinis. Plinio *Istropolis*. Arriani Periplus ἰστρίαν vocat: quo spectat nummus argenteus apud me cum inscriptione ΙΣΤΡΙΗΝΩΝ: fuit autem Milesiorum colonia, ut et Tomi. Pro *viri mitis*, cum sex septemve nostris, *Dei mitis* reponendum, quod Naugerius in suis quoque invenerat. Deum passim Augustum adpellat.

Nec me, nec quemquam Romanum gaudet ab hoste,
  Meque minus, vitam cui dedit ipse, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu.
  Nil opus est ullis in mea fata Getis.
Sed neque, cur morerer, quidquam mihi comperit actum;
  Nec minus infestus, quam fuit, esse potest.
Tum quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coëgi,
  Paene etiam merito parcior ira meo.
Dî faciant igitur, quorum mitissimus ipse est,
  Alma nihil maius Caesare terra ferat.
Vtque diu sub eo sit publica sarcina rerum,
  Perque manus huius tradita gentis eat.
At tu tam placido, quam nos quoque sensimus illum,
  Iudice pro lacrymis ora resolve meis.
Non petito, ut bene sit, sed uti male tutius; utque

92. *vitam cui dedit ipse, capi*) *Premi* Politian. Thuan. et duo alii; ut Trist. lib. III, Eleg. 11, vs. 14: *Terreor, hoste meum paene premente latus.* H.

93. *ut poterat*) *At poterat* scripti quidam et prim. edit.; *ut poterit* Iun. *at potuit* Moreti. — *Me prodere* Patav.

93. *ullis Getis*) Quasi dicat, Non misit me Augustus Tomon, ut a Scythis interficerer.

97. *nisi facere quod ipse coëgi*) Nisi quod ego illum compuli, scribendo carmina et praecepta amatoria.

99. *mitissimus ipse est*) *Ille* Servii cod. et plurim. edit. — *Quorum.* Subaudi, Deorum. Augustus nimirum vivens divinos meruit honores.

101. *Vtque diu sub eo, sic sit sub Caesare terra*) Alii *Roma*; sed neutrum bene: certe *terra* praecedenti versu iam obcurrebat. Quatuor: *Vtque diu sub eo sit publica sarcina mundi*, quinque, *sit publica sarcina terrae*; quod in Erfurtano etiam invenerat Zinzerlingus: unus, *sit publica sarcina curae*; Moreti liber, pro diversa lectione, *sit publica surcina rerum*; Sarravianus admodum mendose *Vtque diu sub eo, sic sit publicae saro terrae*; Combianus, *Vtque diu sub eis*; alius *sub eo est.* Locus mirifice turbatus; nam versu proximo pro *eas* plurimi etiam veteres *eant.* Timide dico, dico tamen, videri reponendum: *Vtque diu subsint huic publica pondera rerum*, videtur enim vox una, aut altera excidisse. Paulo ante pro *iustissimus ipse est*, priscae editiones et scripti satis multi cum Argentoratensi *mitissimus*; quomodo *Deum mitem* paulo ante adpellarat. H. — *Vtque diu* etc. Et ut olim, inquit, terra fuit sub imperio Caesaris, sic etiam in posterum semper subiecta sit.

104. *ora resolve*) Ora aperi, pro me Augustum orando.

105. *Non petit ut bene sit, sed uti male tutius*) *Non pete quod* Puteanus. Vnus Vaticanus *Non petit.* Lege *Non*

Exsilium saevo distet ab hoste meum:
Quamque dedere mihi praesentia numina vitam,
Non adimat stricto squallidus ense Getes.
Denique, si moriar, subeant pacatius arvum
Ossa, nec a Scythica nostra premantur humo:
Nec male compositos, ut scilicet exsule dignum,
Bistonii cineres ungula pulset equi:
Et ne, si superest aliquid post funera sensus,
Terreat hic manes Sarmatis umbra meos.
Caesaris haec animum poterant audita movere,
Maxime; movissent si tamen ante tuum.
Vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures,
Auxilio trepidis quae solet esse reis:
Adsuetaque tibi doctae dulcedine linguae
Aequandi Superis pectora flecte viri.
Non tibi Theromedon, crudusve rogabitur Atreus,

petito ut bene sit, vel *Non petito bene sit*. Scaliger, *Neve pete ut bene sit*; etiam non male. H. — *Sed uti male tutius*. Sed petito ut exsulem in loco magis tuto; quod apertius et sequenti carmine indicat.

108. *squallidus Getes*) Getes immundus, horridus, et impexus.

109. *subeam pacatius arvum*) Malim *subeant* cum uno Hafniensi, ut ad *ossa* referatur. H.

111. *male compositos cineres*) Male sepultos.

112. *Bistonii equi*) Equi Getarum, Thracism incolentium. Est autem *Bistonium* stagnum in Thracia.

113. *si superest aliquis sensus*) Si superest anima post mortem. Animam autem sempiternam esse, primus omnium dixit Pherecydes Syrus, ut est auctor Cic. in lib. I Tusc. quaest. — *Aliquis post funera sensus*. *Aliquid sensus* cum Argenturatensi et uno Vatic. Sic lib. II, 2, 100: *Si quid habet sensus umbra diserta*.

114. *Terreat ut manes*) *Et manes* plerique veteres; duo *Terruerit*; totidem *Terreat hic*; quod sequor. H.

116. *movissent si tamen ante tuum*) Si tamen, o Maxime, ea flexissent antea mentem tuam; Horatius vs. 102 Art. Poët. *si vis me flere, dolendum est Primum ipsi tibi*.

121. *Non tibi Theromedon*) Intellige de Theromedonte illo crudelissimo, de quo alibi Ovid. ita inquit, Ibide, vs. 383: *Theromedonteos ut qui sensere leones*. Ille enim stabula habuit leonum, quos corporibus humanis alebat. — *Crudusque rogabitur Atreus*. Et non rogabis pro me crudelem quemdam, ut fuit Atreus; Horat. Art. Poët. vs. 186: *Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus*.

Quique suis homines pabula fecit equis:
Sed piger ad poenas princeps, ad praemia velox,
Quique dolet, quoties cogitur esse ferox:
Qui vicit semper, victis ut parcere posset,
Clausit et aeterna civica bella sera;
Multa metu poenae, poenâ qui pauca coërcet,
Et iacit invita fulmina rara manu.
Ergo, tam placidas orator missus ad aures,
Vt propior patriae sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui; quem festa solebat
Inter convivas mensa videre tuos:
Ille ego, qui duxi vestros Hymenaeon ad ignes,
Et cecini fausto carmina digna toro:
Cuius te solitum memini laudare libellos,
Exceptis, domino qui nocuere suo.
Cui tua nonnunquam miranti scripta legebas,
Ille ego, de vestra cui data nupta domo.

122. *Quique suis homines*) Diomedem intelligit, qui habuit equorum praesepia, ob equorum feritatem, aerea: ferreis catenis equi viribus praevalidis vinciebantur: cibis alebantur non his quos terra fert, sed hospitum divertentium carnibus.

125. *Qui vincit semper, victis ut parcere possit*) *Vicit* et *posset* Sarrav. et tres alii. H.

126. *sera*) *Manu* MSS. Bersm.

127. *Multa metu poenae*) Sic Tacit. *Poena ad paucos, metus ad plures perveniat.*

133. *duxi vestros Hymenaeon ad ignes*) *Dixi* priscae edit. cum multis manu exaratis; quod explodit Fabricius, non ego: sic *canere Hymenaeon;* Met. XII, vs. 215: *Ecce canunt Hymenaeon, et ignibus atria fumant;* Statius Genethliaco Lucani vs. 87: *Et vestros Hymenaeon ante postes Festis cantibus ipsa personabo;* Claudianus lib. II Rapt. Proserp. de Iove: *nimbis Hymenaeon hiulcis Intonat;* ita scribendum esse illic iam monui: cave enim credas ab Hymenaeo tonuisse. Terent. Adelph. *Tibicina et Hymenaeum qui cantent*, ubi Donatus, *sic accipe hymenaeum in nuptiis, quemadmodum θρῆνον in funere, vel in sacris hymnum.* H. — Firmat Heinsii correctionem Francofurt. codex, qui habet, *cecini*, quae est expositio τοῦ *dixi;* quamvis *duxi* ita explicari posset, ut poëta id fecisse dicatur, quod cecinit; et ita saepe scriptores loquuntur. — *Hymenaeon.* Carmen nuptiale. Deum autem nuptiarum posuit pro ipso epithalamio. De Hymenaeo alibi plura diximus. — *Ad ignes vestros.* Ad vestras taedas, quae nubentibus praeferebantur; vel, ut potius Burmanno videtur, ad vestras

Hanc probat, et primo dilectam semper ab aevo
  Est inter comites Marcia censa suas;
Inque suis habuit matertera Caesaris ante;
  Quarum iudicio si qua probata, proba est.
Ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
  Claudia divina non eguisset ope.
Nos quoque praeteritos sine labe peregimus annos:
  Proxima pars vitae transilienda meae.
Sed de me ut sileam, coniux mea sarcina vestra est:
  Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit haec ad vos; vestras amplectitur aras:
  Iure venit cultos ad sibi quisque Deos.

aras, ad quas sponsus et sponsa sacrificabant et cumprecabantur.

140. *Est inter comites Marcia*) Marcia haec, non Catonis, ut hic Merula tradit, sed Maximi uxor fuit, id quod ex Tacito adparet Ann. I, 5, ubi ita legitur: *Quippe rumor incesserat, paucos ante menses Augustum electis consciis, et comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum, ad visendum Agrippam, etc. Quod Maximum uxori Marciae aperuisse, illam Liviae: gnarum id Caesari* etc. Quod autem eadem filia fuerit Marcii Philippi, vitrici Augusti, ex sexto Fastorum patet. Micyl.

141. *matertera Caesaris*) Ex Iulia C. Caesaris sorore, et M. Accio Balbo nata est Accia, Augusti mater, quae, post mariti Octavii mortem, Marcio Philippo nupsit, qui ab Aoco Marcio genus traxit. Et ex eodem Philippo, et Acciae sorore, ac matertera Augusti defuncta, antequam Acciam duceret Philippus, Martiam natam volunt, dicente Ovidio in Fast. Credendum est ergo Ovidium, hic significare suam uxorem tertiam de domo Fabiorum, puellam admodum, primo sororem Actiae, et Augusti materteram, et Marciae matrem coluisse, deinde eius filiam Marciam.

143. *Ipsa sua melior fama*) Ipsa, inquit, Claudia melior quam erat eius fama (parum enim casta ferebatur) non eguisset divino auxilio, si eam Marcia et Caesaris matertera laudassent: quasi dicat, uxor mea pudicissima est, quandoquidem utitur consuetudine talium matronarum. Historiam refert Liv. de bello Punico libro nono, Val. Maximus lib. V; Lactant. lib. II, cap. 8.

144. *divina ope*) Auxilio Cybeles, ut suspicionem violatae castitatis poneret.

146. *Proxima*) *Vltima* duo. — *Est transilienda.* Est silentio praetereunda: quia paulo ante notatus fui infamia, et relegatus propter praecepta amatoria.

147. *est vestra sarcina*) Erat enim ex Maximorum familia.

149. *vestras aras*) Vestra auxilia, vos precando taoquam suos Deos.

150. *Iure venit cultos*) Versus, nisi fallor, spurius, et quem pro Ovidiano vix admiserim. H. — Cogita-

Flensque rogat, precibus lenito Caesare vestris,
Busta sui fiant ut propiora viri.

EPISTOLA III

RVFINO

ARGVMENTVM

Ex Rufini literis magnam se cepisse volnptatem et spem, fatetur poëta: nec tamen eas quamvis eloquentes, tantam vim babuisse docet, ut dolorem potuerint amovere: causamque adsignat. Tum refellit eorum exempla, quos ipse dixerat forti animo tulisse exsilium, ea ratione, quod illi tam longe a patria non exsulassent. Fatetur tamen postremo, si posset eius animus leniri, ipsius praecepta et literas elegantissimas id facturas fuisse: quas loco magni muneris se accepisse dicit.

Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem,
Qui miser est, ulli si suus esse potest.
Reddita confusae nuper solatia menti
Auxilium nostris spemque tulere malis.
Vtque Machaoniis Paeantius artibus heros

bam aliquando, *pura venit cultos ad sibi saepe Deos*; ut *pura* dicatur, quia aberat vir: debebant enim *pure et caste Deos adire*: sed potius legendum puto: *Iure venit cultos ad sibi saepe Deos*. BVRM.

151. *lenito*) *Mollito* unus.

EPISTOLA III

Abest tota haec epistola a Sarraviano codice. Argentoratensis post proximam epistolam collocabat. H.

3. *menti*) *Mentis* Moreti.

5. *Vtque Machaoniis Paeantius artibus heros*) *Machaoniae artes* proprie hoc loco accipiendae pro iis, quibus Machaon, Aesculapii filius, Philoctetem curavit. Sequitur enim Ovidius eorum opinionem, qui Philoctetem hydrae morsu saucium, eoque a Graecis in Lemno relictum, postea, monitu oraculi revocatum, et ad Troiam reversum, a Machaone curatum dicunt.

Lenito medicam vulnere sensit opem :
Sic ego mente iacens, et acerbo saucius ictu,
Admonitu coepi fortior esse tuo;
Et iam deficiens, sic ad tua verba revixi,
Vt solet infuso vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
Vt mea sint dictis pectora sana tuis.
Vt multum nostrae demas de gurgite curae,
Non minus exhausto, quod superabit, erit.
Tempore ducetur longo fortasse cicatrix:
Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper, relevetur ut aeger:
Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
Ad Stygias certo limite ducat aquas.
Adferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla medicabilis arte;
Aut, ut sit, longa est extenuanda mora.

10. *Vt solet infuso vena redire mero*) *Adfuso* Twisdenios; quod praestat: in Epicedio Drusi, vs. 422: *Aridaque adfusa guttura tinxit aqua*, alludunt huc et duo alii codices, in quibus *effuso mero*: pro *vena* nonnulli *flamma*, vel *vita*. Forte *Vesta*, pro igni; Silius libro VI, vs. 76: *Procedit renovata focis et paupere Vesta Lumina praetendens*.

12. *sint sana*) Siot sine dolore.

13. *Vt multum demas nostro de pectore curae*) Argent. el quinque alii *nostrae de gurgite curae*; elegaoter el vère, si quid video: sic *gurges vitiorum* Ciceroni. II.

16. *vulnera cruda*) Vulnera recentia. Hoc dicil: recens dolor nullas admittil consolationes.

19. e *molli pulmone*) *Mollem* probe vocat. Vulneralo enim pulmone, homo perimitur: nam spongiosus esl, ideoque spiritus capax. — *Sanguis*. Sanguis eiectus, illalo vulnere. — *Certo limite*. Vita non ambigua, quia morilur. Ex quo docel causam suam esse perditam, et deploratam.

21. *Epidaurius*) Aesculapius, qui in Epidauro civitate colebalur.

26. *Aut si sit*) *Aut ut sit* plerique veteres et *extenuanda* pro *attenuanda*.

Quum bene firmarunt animum praecepta iacentem,
Sumtaque sunt nobis pectoris arma tui;
Rursus amor patriae, ratione valentior omni,
Quod tua texuerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, sive hoc muliebre vocari,
Confiteor misero molle cor esse mihi.
Non dubia est Ithaci prudentia; sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua natale solum dulcedine captos
Ducit, et immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid litore peius?
Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Quum bene sit clausae cavea Pandione natae,

27. *praecepta*) Rationes quibus usus es in literis tuis.

28. *pectoris arma*) Consilia e pectore tuo profecta, quibus me obarmo contra moerorum morsus. P.

30. *Quod tua fecerunt scripta, retexit opus*) *Texerunt* Patav. et unus Hafniensis. Scribe *texuerunt*. H. — *Quod tua* etc. Quod tu ad me scripsisti. — *Retexit*. Destruit. Vel revocat me ad moerorem, unde me epistola tua avocarat: vel, obliterat monita tua. PONT. MER.

31. *Sive pium vis hoc, seu vis muliebre vocari*) *Sive hoc muliebre* plerique: nonnulli etiam, *Sive pium ius hoc*. HEINS.

33. *Fumum de patriis focis*) Homer. Odyss. A, vs. 57: αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι Ἧς γαίης, θανέειν ἱμείρεται: *Ille solum patriae mavult, regna aspera saxis, quam promittentis munera summa Deae.*

36. *dulcedine cunctos Ducit*) Rectius duo Vaticani *dulcedine captos*; Met. lib. I, vs. 709: *Arte nova vocisque Deum dulcedine captum*; Met. XI, vs. 170: *Quorum dulcedine captus Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas*; Iuvenalis de Statio: *tanta dulcedine captos Allicit ille animos*. H.

37. *Quid melius Roma*) Exemplis probat, omnes patriam caeteris locis anteferre solitos esse. — *Huc*. In Scythiam. MER. — *Scythico quid frigore peius*. Nomine frigoris, omnia illius barbarae regionis incommoda complectitur. P. — *Litore peius* cod. Scaligeri, et duo alii: rectius etiam hoc.

39. *Quum bene sunt clausae cavea Pandione natae*) *Sint* plerique veteres; *sit* Argentinus, Farnesianus, et unus Vaticanus: optime, nec hanc Micylli coniecturam Fabricius improbare debuit: duo ex nostris cum Aldina editione, *quum bene sit clausa Pandione nata*; verum proxime. H. — *Pandione natae*. Ex Aldina illa lectione, de sola Philomela intelligitur: haec enim in silvis nidificare solet. Sed quid si legas, *Quum bene sit clausae cavea Pandione natae*: ut sit sensus: Quantumvis bene est lusci-

Nititur in silvas illa redire suas.
Adsuetos tauri saltus, adsueta leones,
  Nec feritas illos impedit, antra petunt.
Tu tamen exsilii morsus e pectore nostro
  Fomentis speras cedere posse tuis.
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
  Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, qua fueram genitus, tellure carenti,
  In tamen humano contigit esse loco.
Orbis in extremi iaceo desertus arenis,
  Fert ubi perpetuas obruta terra nives:
Non ager hic pomum, non dulces educat uvas;
  Non salices ripa, robora monte virent.
Neve fretum terra laudes magis; aequora semper
  Ventorum rabie, solibus orba, tument.
Quocumque adspicias, campi cultore carentes,
  Vastaque, quae nemo vindicet, arva iacent.
Hostis adest, dextra laevaque a parte timendus;
  Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sarissas,
  Altera Sarmatica spicula missa manu.
Fnunc, et veterum nobis exempla virorum,

niae cavea inclusae, nititur tamen exire in silvas suas: *Bene esse*, pro bene ac commode vivere, posito.

40. *Nititur in silvas quaeque redire suas*) *Illa redire* Argent. et decem alii, probe; nisi pro *quaeque* mavis reponi *usque*. H.

43. *exsilii morsus*) *Quoniam haec te cura remordet. A pectore nostro. E pectore* cum melioribus: pro *cedere* versu proximo unus Vaticanus *vellere*, pro *pellere*; et tum *Te* pro *Tu* sit scribendum. H.

44. *cedere*) Amoveri. — *Fomentis tuis*. Remediis tuis et consolationibus. — *Fomitibus* Francof. de quo cogitandum.

49. *extremi orbis*) Extremi septentrionis et terrarum. — *In arenis*. In Getico litore.

51. *non dulces educat uvas*) *Herbas* Argent. et multi alii. H. — Ego *uvas* retineo, eisque melius epitheton *dulces*, quam herbis convenire puto: vide et infra Ep. VII, 13, et Trist. III, 10, 71. BURM.

60. *spicula mista manu*) *Missa* quatuor scripti, quod melius.

61. *veterum nobis exempla virorum*)

Qui forti casum mente tulere, refer:
Et grave magnanimi robur mirare Rutili,
Non usi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostica tellus;
Paene minus nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus;
Legit enim sedes, Attica terra, tuas:
Arma Neoclides qui Persica contudit armis,
Argolica primam sensit in urbe fugam:
Pulsus Aristides patria Lacedaemona fugit;
Inter quas dubium, quae prior esset, erat:
Caede puer facta Patroclus Opunta reliquit,

Scribe *veterum reorum*, vel invitis membranis. H.

63. *Et grave magnanimi*) *I, grave* malim, adposita repetitione, si quid video. H. — *Magnanimi Rutili.* P. Rutilius doctus et philosophiae deditus vir fuit, summae innocentiae: is quaestor Asiam iniuriis publicanorum liberavit: sed invidia equestris ordinis, qui tunc iudicia exercebat, repetundarum damnatus, in exsilium missus est: quum postea ei ob Syllanam victoriam in patriam redire liceret, maluit in exsilio esse, quam aliquid contra leges fecisse videri.

65. *virum*) Rutilium. *Et hostica tellus.* Multi libri *et hospita:* forte scripserit, *non Pontus, inhospita tellus*, per adpositionem, et ut adludat ad cognomen *axeni.* Burm.

66. *Smyrna*) Smyrna urbs fuit Ioniae, ab Amazone Smyrna adpellata, quae Ephesum tenuit; ea urbs est una ex iis, quae sibi Homeri natales vindicarunt. — *Nullo loco.* Nulla alia urbe. Smyrna, inquit, quum sit urbs praeclarissima, minorem adferret dolorem in ea exsulanti, quam aliae urbes: quasi dicat, si quis exsul locum gratum quaerit, eam urbem prae caeteris eligat.

67. *Non doluit* etc. Diogenem intelligit, qui Sinopeus fuit, Iccsii mensarii filius: quem fugisse aiunt, quum eius pater publice mensam haberet, ac falso pecuniam signaret. Inde Athenas veniens, Antisthenen secutus est.

69. *Arma Neoclides*) Themistocles Atheniensis, Neoclis filius, qui universae Graeciae magnae saluti fuit bello Persico. De Themistocle plura legito apud Herodotum, Thucydidem, Iustinum, ac Aemilium Probum.

70. *primam fugam*) Hoc dicit, quia saepius fugit: sed primo Argos pervenit, ut dictum est.

71. *Pulsus Aristides patria*) Aristides, Lysimachi filius, Atheniensis, aequalis fere Themistocli, itaque cum eo de principatu contendit.

72. *quae prior esset*) Quae esset clarior, patriane, an sedes ubi exsulabat

73. *Caede puer facta*) Patroclus, Menoetii filius, et Actoris nepos, quum in Opunte oppido Locridis lu-

Thessaliamque adiit, hospes Achillis, humum:
Exsul ab Haemonia Pirenida cessit ad undam,
Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas:
Liquit Agenorides Sidonia moenia Cadmus,
Poneret ut muros in meliore loco:
Venit ad Adrastum Tydeus, Calydone fugatus;
Et Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam veteres Romanae gentis, apud quos
Exsulibus tellus ultima Tibur erat?

deret astragalis cum Aphidamantis filio Clisonymo, (vel, ut alii volunt, Eane) iratus ob subreptos astragalos, eum interemit, et in Thessaliam confugit ad Peleum. — *Opunta reliquit.* Ex Opuntia urbe Locridis natum esse Patroclum, testatur etiam Homerus.

74. *Thessaliam*) Vrbem Thessaliae Phthiam, patriam Achillis.

75. *Exsul ab Haemonia*) Mos fuit apud antiquos, ut reus homicidii exsularet. In regnum tamen legibus lectum est, noxios homicidii arietis damno poenam luere. — *Ad undam Pirenida.* Ad Corinthiam urbem. De Corintho legito Strab. lib. VIII.

76. *Quo duce trabs Colcha sacra cucurrit aqua*) Opinor Nasonem scripsisse *Colchas aquas*, ut iam monui Trist. lib. V, El. 7, 36; nam unus Medic. et prima editio: *Quo duce Colchiacas Argo cucurrit aquas.* H. — *Quo duce.* Iasone. — *Trabs sacra.* Argo navis Palladi sacrata. — *Colchas aquas.* Per aquam Colchidis regionis. Intelligit autem mare Ponticum, quod Colchos adluit.

77. *Liquit Agenorides*) Agenor, rex Phoeniciae, iussit Cadmum quaerere sororem Europam, lege impia, ut non reverteretur, nisi ea inventa: qua diu frustra quaesita, exsul Cadmus in Boeotiam venit, ubi Thebas aedificasse dicitur; ut in Met. docet Ovidius. — *Sidonia moenia.* Vrbem Phoeniciae Sidona, a piscium ubertate sic dictam: nam piscem Phoenices *Sidon* vocant.

78. *ut poneret muros*) Vt urbem Thebanam conderet. — *In meliore loco.* In ipsa Boeotia.

79. *Venit ad Adrastum Tydeus*) Tydeus, Oenei quum in Calydone Alcathoum Lycotheumque nepotes occidisset, ex Aetolia Argos aufugit: cui Adrastus benigne suscepto, quodam responso motus, filiam Deiphylen uxorem dedit. — *Calydone.* Ex Calydone urbe Aetoliae. — *Venit ad Adrastum;* Eurip. fab. 8.

80. *Et Teucrum*) Post finem belli Troiani, Teucer, morte Aiacis fratris invisus patri Telamoni, quum non reciperetur in regnum, Cyprum concessit, atque ibi urbem nomine antiquo patriae Salamina condidit. — *Humus grata Veneri.* Cyprus insula in qua Venus colebatur. — *Teucrum.* Eurip. fab. 16. Quod nos conati sumus latine reddere: *Telamone cretus Teucer a Troia redit. Troia cremata. Patrio pulsus solo, A caede fratris Pharia visit litora.*

82. *Tibur erat*) Nondum enim Romani propagaverant imperii fines.

Persequar ut cunctos, nulli datus omnibus aevis
  Tam procul a patria est, horridiorve locus.
Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
  Qui facit ex dictis non ita multa tuis.
Nec tamen inficior, si possint nostra coire
  Vulnera, praeceptis posse coire tuis.
Sed vereor, ne me frustra servare labores;
  Neu iuver admota perditus aeger ope.
Nec loquor haec, quia sit maior prudentia nobis;
  Sed sim, quam medico, notior ipse mihi.
Vt tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
  Ad me pervenit, consuliturque boni.

83. *nulli datus omnibus aevis*) Rottendorphianus, *omnibus ex his*, quod placet; *omnibus illis*, Arondelianus. H. — Nihil muta: sic noster Met. II, v. 649: *Non iam mortalis, et aevis Omnibus ut maneas.*

86. *Quae facit ex dictis non ita multa tuis*) *Quae facis* unus Vatican. et Argentinus, *Qui facit*; quomodo Tanaquillus Faber in Epistolis coniicit. Ego olim legebam, *Si facio*. H. — *Quae non facit ita multa.* Quae tua sapientia consequitur ita multa, ut velles: non enim ea potest dolorem tollere. — *Ex tuis dictis.* Ex rationibus adductis. *Suis* est in Moreti libro pro var. lect. Sed vellem vir doctus sententiam suae emendationis nobis explanasset, quae deberet esse: tua sapientia, quae ea, quae dicit, non facit: atqui haec esset intempestiva exprobratio, nec conveniret sequentibus: quare *qui* retineo. B.

87. *si possent*) *Possint* meliores. H.

89. *ne me frustra sanare labores*) *Servare* scripti: et paulo ante pro *praeceptis posse coire tuis*, unus Hafniensis *fomentis*; quomodo paulo ante versu 44. H.

90. *Neu iuvet admota*) Alias *iuver* legitur, ut sit sensus: Nec aeger ipse perditus, sive desperatus, iuver ope et cura tua admota: quae lectio melior ac planior est. MICYL. — Alter Vaticanus *protinus aeger ope.*

91. *prudentia*) *Sapientia* Putean.

92. *Sed sum*) *Sim* priscae editiones.

93. *tua voluntas*) Tuus erga me animus et amor. — *Grande munus.* Loco magni muneris.

94. *Ad me pervenit, consuluique boni*) *Consuluitque boni* plerique veteres; Argent. at alii nonnulli *consiliumque dedit;* duo *consiliumque boni:* praeterea versu praecedenti quidam, *Vt tamen haec ita sint*, non *hoc ita sit*. Scribe: *Vt tamen haec ita sint, munus tua grande voluntas Ad me pervenit, consuliturque boni.* HEINS. — *Vt tamen hoc sedeat* dedit auctor Elector. Eton. arbitratus glossema τοῦ *ita sit* ortum a rariore verbi *sedeat* usu. Mox Barthius coniiciebat, *consuluitque bene*, quia frigidum credebat, postquam grande munus adpellavit, postea dicere se boni consulere. Ego lectionem Heinsii recepi, probante Burmanno.

EPISTOLA IV

VXORI

ARGVMENTVM

Ad uxorem scribens poëta, canum se et languidum factum esse designat; huiusque rei causas duas esse colligit: seoectntem scilicet, et dolorem, quo adsidue conficitur: deiode facta collatione Iasonis, qui iu ea loca pervenit, ubi ipse exsulat, docet soum malum maios fuisse illius opere et peregrinatiooe. Postremo optat, ut possit in patriam redire, froique dulcissimae coniugis amplexu et colloquio, Caesaribusque sacrificare.

Iam mihi deterior canis adspergitur aetas,
  Iamque meos vultus ruga senilis arat:
Iam vigor, et quasso languent in corpore vires;
  Nec, iuveni lusus qui placuere, placent:
Nec, si me subito videas, agnoscere possis;
  Aetatis facta est tanta ruina meae!
Confiteor facere haec annos: sed et altera causa est,
  Anxietas animi, continuusque labor.
Nam mea per longos si quis mala digerat annos,

4. *Nec, iuveni lusus qui placuere, iuvant*) *Qui placuere, placent* concinnius Thuaneus unus. H. — *Nec lusus.* Επιλελήσμεθ' ἡδέων. Eurip. in Bacch. *Nihil pol iam istaec res mihi voluptatis ferunt: Satietas tenet studiorum istorum.* Ter. Hecyr.

6. *Aetatis facta est*) Malim *Aetati.*

8. *continuusque labor*) Et adsiduus ac quotidianus corporis cruciatus, sollicitudines, angores.

9. *mala digerat annos*) *Duxerit annos* duo: qood noo spernendum: *ducere* enim verbum arithmeticae, et ratiocinio proprium esse docuit Gronovius, Observ. II, 10. Nihil tamen temere mutem. BVRM.

Crede mihi, Pylio Nestore maior ero.
Cernis, ut in duris, et quid bove firmius? arvis
Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quae nunquam vacuo solita est cessare novali,
Fructibus adsiduis lassa senescit humus:
Occidet, ad Circi si quis certamina semper
Non intermissis cursibus ibit equus:
Firma sit illa licet, solvetur in aequore navis,
Quae nunquam liquidis sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa malorum,
Ante meum tempus cogit et esse senem.
Otia corpus alunt; animus quoque pascitur illis:
Immodicus contra carpit utrumque labor.
Adspice, in has partes quod venerit Aesone natus,
Quam laudem a sera posteritate ferat.
At labor illius nostro leviorque minorque,
Si modo non verum nomina magna premunt.

10. *Pylio Nestore*) Neslor ex Pylo, urbe Laconiae. Nestor autem a poëtis tertiam hominum aetatem vixisse fertur, id est, tercentum annos. Plinius tamen lib. VII scribit eum pervenisse ad 99 annum: triginta videlicet annis pro una aetate computatis.

12. *opus*) *Onus* quatuor libri.

13. *vacuo novali*) Agro sine semine.

14. *Fructibus adsiduis*) Malim *Frugibus*, cum Twisdenio et altero Thuaneo. HEINS.

15. *ad certamina Circi*) Ad pugnam ludorum Circensium, in quibus aliquando et pueri nobiles equis ludicrum Troiae inire solebant, auctore C. Tacito. MER. — *Certamina.* In genere de omnibus equestribus certaminibus, quae in Circo fieri solebant, intelligendum. MICYL.

18. *Quae nunquam liquidis*) Est autem ordo verborum: navis illa, quantumvis firma, solvetur in aequore, quae nunquam carebit aquis, sicca ipsa, sive in sicco existens. M.

19. *series immensa laborum*) *Malorum* Sarrav. Argent. Scaligeri, et duo alii: in Tristibus, *Si tanti series sit tibi nota mali.* H.

21. *Otia*) Quietem et tranquillitatem mentis intellige: vel quies conservat corporis valetudinem.

23. *Quia venerit*) *Quod veneris* meliores: proximo versu τὸ *a* Sarrav. Polit. aliique omittunt. H.

26. *Si modo non*) Si modo, inquit, gesta alicuius clari viri non praeponantur factis hominis vilis et abiecti: quasi dicat, si modo non voluerit aliquis labores Iasonis meis praeponere, propterea quod maioris est auctoritatis, quam ego.

Ille est in Pontum, Pelia mittente, profectus,
Qui vix Thessaliae fine timendus erat;
Caesaris ira mihi nocuit, quem Solis ab ortu
Solis ad occasus utraque terra tremit.
Iunctior Haemonia est Ponto, quam Roma sit Istro;
Et brevius, quam nos, ille peregit iter.
Ille habuit comites, primos telluris Achivae:
At nostram cuncti destituere fugam;
Nos fragili vastum ligno sulcavimus aequor:
Quae tulit Aesoniden, firma carina fuit;
Nec Tiphys mihi rector erat; nec Agenore natus
Quas sequerer, docuit, quas fugeremque, vias;
Illum tutata est cum Pallade regia Iuno:
Defendere meum numina nulla caput;
Illum furtivae iuvere Cupidinis artes,

30. *utraque terra*) Terra et orienti et occasui subiacens.

31. *Iunctior*) Distichon nescio an genuinae notae. H. — *Iunctior* pro *vicinior*, eleganter et latine. — *Haemonia*. Thessalia, unde solvit Iason. — *Ponto*. Colchidi, quae Ponto adiacet. — *Sinistro*. Multi *sit Istro*. *Sinister* et *laevus Pontus* passim in his et Tristium libris. Lem. — Heinsii Burmannique lectionem revocavimus. Ed. T.

33. *primos*) Primarios homines: Castorem scilicet, et Pollucem, Herculem, alios, quos Valer. Flac. enumerat in libro I.

34. *Deseruere fugam*) *Destituere* vetustiores. H.

37. *nec Amyntore natus Quas fugerem docuit*) *Agenore* Sarravianus, Argent. Scaliger, et multi alii, ut de Phineo intelligatur: recte; quod Nangerius et Micyllus iam viderunt: hinc apud Valer. Flaccum libro IV, 444, *magno prognatus Agenore Phineus*. H. — *Nec Agenore*. Intelligit Phineum poëta, qui Iasoni viam, quam sequeretur, indicavit, et quo pacto petras Cyaneas transierit, ostendit. Vocat autem Phineum Agenoridem etiam Apollonius, ut quum ait: Ενθὰ δ'ἐπάκτιον οἶκον Ἀγηνορίδης ἔχε Φινεύς; ubi monet scholiastes, Phineum a nonnullis Phoenicis filium, Agenoris nepotem haberi: qua in sententia fuerint Hesiodus, Asclepiades, Antimachus, Pherecydes, qui Phoenicis et Cassiopeae filium faciunt: Hellanicum tamen Phineo patrem Agenora adsignasse. De monitis a Phineo datis, quomodo instituendum Argonautis esset iter, deque columba viam monstrante, copiose egerunt Valer. Flacc. et Apollonius.

41. *Illum furtivae*) Iaso, inquit, habuit Medeam, quae eius amore capta, illi ad rapiendum aureum vel-

Quas a me vellem non didicisset amor:
Ille domum rediit; nos his moriemur in arvis,
Persistiterit laesi si gravis ira Dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima coniux,
Illo, quod subiit Aesone natus, onus.
Te quoque, quam iuvenem discedens urbe reliqui,
Credibile est nostris insenuisse malis.
O ego, Dî faciant, talem te cernere possim,
Caraque mutatis oscula ferre genis;
Amplectique meis corpus non pingue lacertis;
Et, gracile hoc fecit, dicere, cura mei:
Et narrare meos flenti flens ipse labores;
Sperato nunquam colloquioque frui;
Turaque Caesaribus cum coniuge Caesare digna,
Dîs veris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam, lenito principe, mater
Quam primum roseo provocet ore diem!

lus, opera, arte, et consilio profuil.

42. *non didicisset amans*) *Amor* Sarrav. Argent. et tres alii. *Amoris praeceptorem* se passim noster adpellat.

50. *oscula ferre comis*) *Genis* praestat cum uno Hafniensi et tribus Vaticanis; superiori versu pro *talem te*, quidam *te talem*. Censeo scribendum: *O ego, Di faciant, vel talem cernere possim*. H.

54. *Sperato nunquam*) Malim *sperando*, vel *sperato nusquam*. H.

55. *Caesaribus cum coniuge*) Per Caesares, Augustum et eius filios: per coniugem vero, Liviam, Augusti uxorem, intellige.

56. *debita ferre manu*) Proprium in hac re verbum esse *ferre* notat Herald. ad Arnob. lib. VII, p. 268.

57. *mater Memnonis*) Aurora, Tithonis uxor, materque Memnonis — *Lenito Caesare*. *Principe* scripti: proximo versu pro *provocet*, duo veteres *provehat*. Forte *provehat axe*, ut in Amoribus Eleg. 13, vs. 2: *Flava pruinosum quae vehit axe diem*. H.

EPISTOLA V

MAXIMO

ARGVMENTVM

Ad Maximum scribens poëta, illum admonet, ne miretur, si carmen minus elegans et incultum offenderit; siquidem tot malis et situ ingenium oppressum, non possit eo calore insurgere, quo prius: deinde docet, cur, quamvis sibi carmina nocuerint, tamen adhuc scribat. Postremo consilium exponit, cur non conetur facere optimum carmen, et illud polire.

Ille tuos quondam non ultimus inter amicos,
  Vt sua verba legas, Maxime, Naso rogat:
In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
  Nescius exsilii ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus;
  Vt capiant vitium, ni moveantur, aquae.
Et mihi, si quis erat, ducendi carminis usus
  Deficit, estque minor factus inerte situ.
Haec quoque, quae legitis, si quid mihi, Maxime, credis,
  Scribimus invita, vixque coacta, manu.
Non libet in tales animum contendere curas,

2. *Vt sua verba*) Quamvis exsulis et habentis Caesarem iratum. P.

7. *Sic mihi*) Veteres *Et mihi*. H.

10. *Scribimus invita, vixque movente manu*) *Vixque coacta* meliores omnes cum primis editionibus; Gottorphianus *rogata*; unus Vossianus *notata*. Puto: *Scribimus invita, vix properata manu*, vel *perarata*. H.

11. *animum contendere*) *Divertere* Petri Servii codex. Forte *animo devertere*; de quo Met. VIII, vs. 188: nil tamen temere mutandum. H. — Libet quidem adplicare animum ad tales curas; sed non eundem contendere, id est, in talibus curis adcurate et cum diligentia versari. Cic. dixit *animo contendere*. P.

Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Vt tamen ipse vides, luctor deducere versum;
Sed non fit fato mollior ille meo.
Quum relego, scripsisse pudet; quia plurima cerno,
Me quoque qui feci iudice, digna lini.
Nec tamen emendo: labor hic quam scribere maior,
Mensque pati durum sustinet aegra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti,
Et sub iudicium singula verba vocem?
Torquet enim fortuna parum, nisi Nilus in Hebrum
Confluat? et frondes Alpibus addat Athos?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti:
Subducant oneri colla perusta boves.
At, puto, fructus adest, iustissima causa laborum;
Et sata cum multo foenore reddit ager.

12. *Nec venit in duros*) *Ad duros* in vetustioribus. H. — *In nostros* quidam libri Barthii.

13. *luctor*) *Cogor* Putean.

14. *mollior ipse*) *Ille* meliores. H. — *Meo fato.* Mea infelicitate: quasi dicat, versum facio fortunae meae haud dissimilem, hoc est, durum; nam res meae durae sunt.

15. *Quum relego*) *Quumque lego* MS. Bersm.

16. *digna lini*) Digna deleri.

19. *Scilicet incipiam*) Debeo, inquit, mordacius uti lima in corrigendo carmine, et laborare circa unumquodque verbum.

20. *Vt sub iudicium*) *Et* vetusti H.

21. *nisi Lycus in Hebrum Confluat*) Prior in *Lycus* syllaba passim corripitur: etiam apud nostrum Pont. IV, Eleg. 10, vs. 47. Combianus pro diversa lectione *Lixus*. In Patavino *Nilus*, quod amplector: similia habes Amor. lib. II, Eleg. 17, 31: *Sed neque diversi ripa labuntur eadem Frigidus Eurotas, populiferve Padus*, quae adagii vicem obtinent; Propert. lib. I, Eleg. 12, 3: *Tam multa illa meo divisa est millia lecto, Quanta Hypanis Veneto dissidet Eridano*; sic scribe, non *Quantum*. H. — *Nisi Nilus in Hebrum Confluat.* Nisi aquam aquae, hoc est, curam curae addas.

22. *et frondes Alpibus addat Athos*) Et frondes etiam addant nemora nemoribus.

23. *Parcendum est animo*) Ignoscendum est menti meae adflictae, si non facio optima carmina.

24. *Subducunt oneri*) Scribe *subducant oneri* vel contra libros. H. — *Colla perusta.* Colla labore consumta, et ita adtrita, ut perusta videantur.

25. *iustissima causa laborum*) *Laboris* quidam. Lege: *At, puto, fructus adest iustissima causa labori.*

26. *Et sata cum multo foenore*) Sicut ager fertilis, si eum colas, semen creditum multiplicatum reddit: ita ingenium bonum, si cura, medi-

Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum
  Profuit, atque utinam non nocuisset! opus.
Cur igitur scribam, miraris? miror et ipse;
  Et mecum quaero saepe, quid inde feram.
An populus vere sanos negat esse poëtas,
  Sumque fides huius maxima vocis ego?
Qui, sterili toties quum sim deceptus ab arvo,
  Damnosa persto condere semen humo.
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum;
  Tempus et adsueta ponere in arte iuvat.
Saucius eiurat pugnam gladiator; at idem,
  Immemor antiqui vulneris, arma capit:
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
  Mox ducit remos, qua modo navit, aqua.
Sic ego constanter studium non utile carpo;
  Et repeto, nollem quas coluisse, Deas.
Quid potius faciam? non sum, qui segnia ducam
  Otia: mors nobis tempus habetur iners.
Nec iuvat in lucem nimio marcescere vino;

tatio, studium accesserint, longe evadet foecundius. P.

27. *Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum*) Scribendum, quidquid libri veteres dissentiunt: *Tempore ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullo Profuit, atque utinam non nocuisset! opus.* H. — Nescio cur *nullum* mutandum sit: licet enim varia carmina scripserit, nullum tamen sibi ad hoc usque tempus profuisse dicit. Sic in secundo Tristium recenset opera sua, in quibus etiam laudes Caesaris cantatas dicit, sed nullum fructum inde cepit, immo contra in Arte scripta exitium sibi reperit. Bvam.

28. *opus*) Libros de Arte Amandi designat.

30. *Et tecum quaero saepe, quid inde petam*) *Et mecum quaero* nonnulli veteres, et *feram*; ut infra vs. 81: *si te distantia longe Pleiadum laudent signa, quid inde feras?* H.

32. *Sum maxima fides*) Sum maximum, quod poëtae sint insani, exemplum; qui, quum carminis causa relegatus sim, adhuc carmen scribo.

33. *ab arvo sterili*) A studiis poëticis, quae nullum mihi fructum adtulere.

39. *dicit*) *Iurat* unus Heinsii.

41. *studium non utile servo*) *Carpo* sex libri; id est reprehendo. H. — *Curo* unus.

44. *tempus iners*) Tempus sine ulla exercitatione.

Nec tenet incertas alea blanda manus.
Quum dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
  Quo ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere discam
  Sarmaticos arcus, et trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prohibent adsumere vires;
  Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Quum bene quaesieris, quid agam, magis utile nil est
  Artibus his, quae nil utilitatis habent.
Consequor ex illis casus oblivia nostri;
  Hanc, satis est, messem si mea reddit humus:
Gloria vos acuat; vos, ut recitata probentur
  Carmina, Pieriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, satis est componere nobis;
  Et nimis intenti causa laboris abest.
Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
  An verear, ne non adprobet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior Istrum
  Ingenio nullum maius habere meo.

46. *manus incertas*) Manus ignaras victoriae, aut iacturae.

49. *Moris patrii*) Disciplinae Romanae.

50. *et trahar arte loci*) Et vivam his artibus, quibus vivitur Tomi.

51. *Hoc studium*) Hanc iaculandi artem.

52. *magis valet gracili corpore* etc. Magis viget, quam tenue et macilentum corpus meum.

53. *Quum bene quaesieris, quid agam*) Puto, *Quum bene quaesierim, quod agam*. Heins.

56. *Hanc messem, satis est, si modo reddat ager*) *Hanc, satis est, messem* Basileensis et Petri Servii codex. Deinde scripti plerique, cum priscis editionibus, *Si mea reddit humus*, vel *reddat*. H. *Hanc messem*. Hanc utilitatem, ut mala obliviscar, dum studiis poëticis operam do. — *Si mea humus*. Si meum ingenium.

58. *choris*) *Modis* Iunianus et Puleaneus.

60. *abest*) Remota est: quia nec gloria, nec spes reditus, aut alia causa mihi obfertur, qua debeam facere optima carmina.

61. *sollicita poliam mea carmina cura*) *Lima* unus Vossianus et Hafniensis, ut supra: *Scilicet incipiam lima mordacius uti*. H.

62. *An verear*) *Vereor* plurimi.

63. *sed glorior Istrum*) *Si glorior* Putean. alius *quia*. Lege *si glorier*: mox *Ingenio* pro *Ingenium* veteres plerique. Heins.

Hoc, ubi vivendum, satis est, si consequor arvo,
Inter inhumanos esse poëta Getas.
Quo mihi diversum fama contendere in orbem?
Quem fortuna dedit, Roma sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro:
Sic merui; magni sic voluere Dei.
Nec reor hinc istuc nostris iter esse libellis,
Quo Boreas penna deficiente venit.
Dividimur coelo; quaeque est procul urbe Quirini,
Adspicit hirsutos cominus Vrsa Getas.
Per tantum terrae, tot aquas, vix credere possim
Indicium studii transiluisse mei.
Finge legi, quodque est mirabile, finge placere;
Auctorem certe res iuvet ista nihil.

65. *Hoc ubi vivendum est, satis est, si consequar arvo*) Tolle priori loco verbum substautivum cum sex scriptis, et repone *consequor* cum melioribus plerisque. H. — *Vbi vivendum est.* Quasi dicat, Satis erit mihi haberi poëta apud Scythas: nec est curandum, an parum docte scribam.

67. *Quid mihi diversum*) *Quo mihi* Sarrav. Scaliger, Argent. et quatnor alii: optime. Sequenti versu malim: *Quem fortuna dedit, Roma sit ille, locum.* H. — *Quid mihi.* Subaudi, prodest. — *Contendere.* Ire. — *In diversum.* In Romanam civitatem. — *Fama.* Famae causa. Quid prodest mihi, inquit, laborare, ut fama mea Romam perveniat.

68. *Roma sit ille locus*) Ille locus Scythiae, quem fortuna mihi adsignavit, habeatur mihi pro Roma: quasi dicat: Sufficit mihi, si in Scythia tantum fama mea sit non vulgaris. Mer.

69. *Hoc theatro*) Si mihi ab his plauditur, sufficit. P.

72. *penna deficiente*) Tot millibus distat. Venti enim a poëtis alati finguntur.

73. *procul urbe Quirini*) Longe a Romana civitate, quam Quirinus, hoc est Romulus, condidit.

74. *Adspicit hirsutos Getas*) Videt Getas hispidos et barbatos: uam suut sub Vrsa maiori in septemtrionali plaga. Mer. — Ita et infra vocat III, vers. 6, ubi hirsutis pellibus indutos Crispinus interpretatur, secutus, ut solet, priores, quos Bernec. ad Tacit. de Morib. Germ. cap. 17, iam refutavit, et de corpore hirsutia, non veste, capiendum censet.

75. *vix credere possum*) *Possim* Politian. et duo alii: et mox *transiluisse* meliores, pro *transiliisse*. H.

76. *Indicium*) *Iudicium* multi.

77. *quodque est mirabile*) *Quidquid mirabile.* MS. Bersm. — *Miserabile* sex; *posse placere* Putean.

78. *res iuvat ista nihil*) *Iuvet* legendum. H.

Quo tibi, si calida positus laudere Syene,
  Aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
Altius ire libet? si te distantia longe
  Pleiadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc,
  Famaque cum domino fugit ab urbe suo.
Vosque, quibus perii, tunc quum mea fama sepulta est,
  Nunc quoque de nostra morte tacere reor.

79. *Quid tibi, si calida prosit laudere Syene?*) In Sarraviano, *calida exprosit imidere sine*, mendosissime; codex Scaligeri *positus laudere*. Scribe, *Quo tibi, si calida positus laudere Syene?* vel, quod malim, *positis*. — *Quo tibi*. Sic apud Propertium lib. IV, Eleg. 3, vers. 51: *Nam mihi quo, Poenis si purpura fulgeat ostris?* ubi perperam *tibi purpura* nunc legitur: *positus* etiam eleganter; Pont. libro I, Eleg. 2, vs. 77: *Non vacat in qua sint positi regione Tomitae. Quaerere*; infra Eleg. 7, vs. 5: *Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum?* lib. IV, Eleg. 6, vs. 17: *Quale tamen potui de caelite, Brute, recenti Vestra procul positus carmen in ora dedi*; Eleg. 8, vs. 85: *Clausaque si misero patria est, ut ponar in illo, Qui minus Ausonia distet ab urbe, loco*; infra lib. II, Eleg. 10, vs. 45: *Ipse quidem positus quum sim sub cardine mundi, Qui semper liquidis altior exstat aquis*; sic et ibi codices veteres; ut et lib. III, El. 3, vs. 63: *Effice sit nobis non implacabilis ira, Meque loco poni commodiore velit*; lib. IV, Eleg. 2, vs. 21: *Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum*; Silius libro III, vs. 3: *Extemplo positos finiti cardine mundi Victor adit populos; sub occasu positi Iberi* apud auctorem Herculis Octaei. H. — *Calida Syene*. Syene oppidum fuit supra Alexandriam quinque millibus stadiorum. *Calidam* autem adpellat *Syenen*, quoniam directe locata fuit sub tropico aestivo, id est sub Cancro, in extremo torridae zonae.

80. *Aut ubi Taprobanen Indica tingit aqua*) Plerique veteres *pingit*. Scribe *cingit*; quod Moreti codex confirmat. Ep. Acontii 221: *Insula, Coryciis quondam celeberrima nymphis, Cingitur Aegaeo, nomine Cea, mari*; Metam. IV, vs. 21: *Decolor extremo qua cingitur India Gange*; Epist. Ariadn. vs. 61: *Omne latus terrae cingit mare*. H. — *Aut ubi Taprobanen*. Taprobane insula est, quae distare dicitur ab australissimis partibus, quae sunt apud Conjacos meridiem versus, septem dierum navigatione. Auctor Strabo lib. XV.

81. *Altius ire libet*) Placet etiam per altiora et coelestia idem probare. — *Longe distantia*. Longe remota, tanquam in coelo existentia.

82. *quid inde feres*) *Feras* meliores. Heins.

83. *scriptis melioribus*) Immo *mediocribus* cum vetustioribus maxima ex parte. H.

85. *tunc quum mea fama* etc. Tunc quum damnatus fui: eo enim tempore fama mea periit. — *Vosque, quibus perii*. Non carmina, aut libros suos adloquitur poëta, sed amicos. Neque illos tacere de se iubet: sed

EPISTOLA VI

GRAECINO

ARGVMENTVM

Ad Graecinum scribens, dolet poëta eum non adfuisse illo tempore, quo ab Augusto relegatus est: quem arbitratur magnum cepisse dolorem, quum primum rem omnem acceperit. Secundo eum rogat, ut adloquio suo et literis saltem consoletur; nec scire cupiat quam ob causam exsularit, ne recrudescant vulnera iam occlusa. Postmodum docet non prorsus sibi ademtam esse spem reditus: fateturque simul, in Caesaris clementia plurimum sperare: quem ut sibi reconcilietur, precatur. Demum dicit omnia impossibilia potius fieri posse, quam credere se a Graecino fido et veteri amico posse destitui.

Ecquid, ut audisti, nam te diversa tenebat
  Terra, meos casus, cor tibi triste fuit?
Dissimules, metuasque licet, Graecine, fateri;
  Si bene te novi, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis istos;
  Nec minus a studiis dissidet illa tuis.

vereri se ait, ne id faciant, quandoquidem hoc vulgare ac tritum est scilicet, ut adversis rebus laborantem etiam amici deserant. Fama enim, inquit, mea cum domino suo ab urbe fugit, sive abiit, eoque etiam vos amicos arbitror iam mei exsilii ac fugae, quae mortis instar mihi est, non amplius meminisse.

EPISTOLA VI

1. *Ecquid ut*) *Numquid ut* unus Heinsii; *Ecquid ubi* Moreti.

3. *metuasque licet*) *Metuas licet, ó Graecine*, MS. Bersman.

6. *Nec minus a studiis dissidet illa tuis*) Ita et scripti constanter: censeo nihilominus reponendum: *Nec*

Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
Pectora mollescunt, asperitasque fugit.
Nec quisquam meliore fide complectitur illas,
Qua sinit officium, militiaeque labor.
Certe ego, quum primum potui sentire quid essem,
Nam fuit adtonito mens mihi nulla diu,
Hoc quoque fortunae sensi, quod amicus abesses:
Qui mihi praesidium grande futurus eras.
Tecum tunc aberant aegrae solatia mentis,
Magnaque pars animae consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus unam:
Adloquioque iuva pectora nostra tuo:
Quae, non mendaci si quidquam credis amico,

mens a studiis dissidet illa suis: sequentia confirmant hanc coniecturam, quam et postea in codice Twisdenio probae notae pro diversa lectione inveni notatam. H.

7. *Artibus ingenuis*) Liberalibus disciplinis. — *Maxima cura est. Copia magna est*, unus Heinsii.

9. *meliore fide*) Meliore animo, quam tu; aut non vacando magis ulli rei, quam ingenuis artibus; aut quia eas bene intelligis, et fideliter interpretaris.

10. *militiaeque labor*) Ex quo designat eum rei militaris studiosum, et, quum per illam licet, liberalibus disciplinis operam dare. Mer. — *Quam sinit officium.* Scribe *Qua*, ut sit dictum pro quatenus, hoc sensu: neque quisquam meliore fide sequitur studia humaniora, quam tu, quatenus id quidem per officium et labores militares abs te fieri potest. Nisi quis et *Quam*, eodem modo pro *quantum*, positum malit. Mic. — Merula et Naugerius legunt, *Quum sinit;* sed nostrum *qua* Fabricio probatur, et a Burmanno receptum est.

13. *Hanc quoque fortunam sensi*) *Hoc quoque* Sarrav. Argent. Twisd. et octo alii: Barberin. *Hoc quoque fortuna;* proxime verum. Scribe, *Hoc quoque fortunae sensi;* idque in primo Mediceo et uno Thuaneo postea inveni. H.

15. *Tecum tunc aberant*) Hoc est, tu cum tuis solatiis procul eras. — *Mentis aegrae.* Quas meae menti tristi adlaturus fueras, si adfuisses.

17. *fer opem, precor, eminus unam*) Malim *unum*, quod unum superest. Superiori versu, rectius unus Vaticanus, *Magnaque pars animae*, quam *animi*, quod est in vulgatis; infra Eleg. 9: *Accipe pars animae magna, Severe, meae;* Pont. III, El. 4, ut scribendum et illic, 69: *Magnaque pars animae mecum vixisti amici;* Metam. VIII: *o me mihi carior, inquit, Pars animae consiste meae;* lib. III, El. 1, 70: *Ultima pars animae dum mihi restat, ades.* H. — *Eminus.* Procul a mea regione.

18. *tuo* etc. Tuis verbis et literis.

Stulta magis dici, quam scelerata, decet.
Nec leve, nec tutum, peccati quae sit origo,
Scribere; tractari vulnera nostra timent.
Qualicumque modo mihi sint ea facta, rogare
Desine; non agites, si qua coire velis.
Quidquid id est, ut non facinus, sic culpa vocandum:
Omnis an in magnos culpa Deos scelus est?
Spes igitur menti poenae, Graecine, levandae
Non est ex toto nulla relicta meae.
Haec Dea, quum fugerent sceleratas numina terras,
In Dîs invisa sola remansit humo:
Haec facit, ut vivat vinctus quoque compede fossor,
Liberaque a ferro crura futura putet:
Haec facit, ut, videat quum terras undique nullas,
Naufragus in mediis brachia iactet aquis.
Saepe aliquem sollers medicorum cura reliquit;

21. *Nec breve, nec tutum est*) *Nec leve, nec tutum* veteres nonnulli: adi Notas Trist. lib. I, El. 6. H.

22. *tractari*) *Palpari* unus codex.

25. *si culpa vocanda est*) *Vocandum est* praestat cum altero Thuaneo.

26. *Omnis an in magnos culpa Deos scelus est?*) Quis dubitet? sed scripserat Naso, *ad magnos Deos*; vel, quod magis adridet: *Omnis an ad magnos culpa scelesta Deos? ad Deos*, id est, apud Deos. Trist. lib. II, vs. 107: *Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est; Nec veniam laeso numine casus habet.* H. — *Omnis an in magnos culpa.* An, inquit, solent Dii magni culpam omnem, hoc est, minimum quodque crimen, scelus maximum ducere? Vel blandiendo Augusto dicit, ne quidem leviter errandum esse dominis: una enim quaeque culpa in eos vel levicula, habetur pro magna. M.

30. *remansit sola*) Quod ideo fingunt poetae, quia neminem unquam destituit spes. Locus hic ex Theognide translatus videtur. Ελπὶς ἐν ἀνθρώποισι μόνη θεὸς ἐσθλὴ ἔνεστιν. Ἄλλοι δ' Οὔλυμπον δ' ἐκπρολιπόντες ἔβαν, Ὤχετο μὲν Πίστις, μεγάλη θεός, ὤχετο δ' ἀνδρῶν Σωφροσύνη, Χάριτές τ', ὦ φίλε, γῆν ἔλιπον.

31. *Haec facit*) Οὗτος δ' ἀνὴρ ἄριστος, ὅστις ἐλπίσιν Πέποιθεν αἰεί: Eurip. Her. Fur. Cic. ad Famil. *Optare optima, cogitare difficillima, ferre quaecunque erunt.* Et Senec. *Nemo confidat nimium secundis, Nemo desperet meliora lapsis. Iam lentas remos, post tibi ventus erit.* Κάλλιμος οὖρος Homer.

33. *Hac facit, ut, videat*) Spes etiam facit, ut naufragus in medio mari destitutus, quamvis nullas videat terras, speret se evasurum.

Nec spes huic vena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem;
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Haec Dea quam multos laqueo sua colla ligantes
Non est proposita passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
Arcuit, iniecta continuitque manu.
Quidque facis? lacrymis opus est, non sanguine, dixit;
Saepe per has flecti principis ira solet.
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate Dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Graecine, precare;
Confer et in votum tu quoque verba meum:
Inque Tomitana iaceam tumulatus arena,
Si te non nobis ista vovere liquet.
Nam prius incipiant turres vitare columbae,

36. *vena deficiente*) Viribus collapsis. Id enim inter signs mortis enumerat Plin. in VII, cap. 51.

42. *Arguit*) *Arcuit* rectins tres scripti; quod Fabricius damnare non debuit: *arcere* pro prohibere; infra lib. III, Eleg. 3, va. 56: *Quam lex furtivos arcet habere viros*. H. — *Iniectam manum* multi; *iniectas manus* dno.

43. *Quidque facis?*) *Quid facis? hinc* etc. Bersm. MS.

46. *in bonitate Dei*) In Angusti clementia. Mer.

47. *Qui ne difficilis mihi sit, Graecine, precare*) *Labora* Feschianus, quod placel: deinde *Quae ne* alter Thuani, ut sd bonitatem referalur. H. — *Qui ne difficilis mihi sit.* Ita est misericors Caesar, nt tamen rogari velit. Ergo roga eum pro me, etc. P.

48. *Confer et in votum tu quoque verba meum*) *Tu quoque vota* Moreti liber. Puto *tu tua verba*, vel *vota:* mox *incipiant* pro *incipient* duo veteres. Heins.

49. *Inque Tomitana*) Sensus est: et nunquam reditum in patriam impetrem, sed moriar in exsilio Tomitano, si non est mihi exploralum, te desiderare reditum meum. C. — Locus hic suspicione mendse non caret. Neque enim haec cnm praecedentibus satis cohaerent. Quare aut deesse aliquid putamus, aut verbis ipsis vitium inesse sliquod, sut eosdem hos versus ad finem referendos esse. Mic. — Nulls vero difficultas in his verbis: iurisiuraudi enim et devotionis esl formula: mori hic et tumulari voveo, si non credam te mihi reditum vovere. Malim tamen, *Iamque Tomitana*, nt stalim sibi mortem praesentem imprecelur. Burm.

50. *Si non liquet*) Si non est manifestum. — *Vovere.* Vovendo optare.

Antra ferae, pecudes gramina, mergus aquas,
Quam male se praestet veteri Graecinus amico:
Non ita sunt fatis omnia versa meis.

EPISTOLA VII

MESSALLINO

ARGVMENTVM

Bene precatur Messallino poëta, miseroque sibi amicitiam, patris fratrisque secutus exempla, haud deneget, hortatur.

Litera pro verbis tibi, Messalline, salutem,
Quam legis, a saevis adtulit usque Getis.
Indicat auctorem locus? an, nisi nomine lecto,
Haec me Nasonem scribere verba, latet?
Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum,
Me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Dî procul a cunctis, qui te venerantur amantque,
Huius notitiam gentis abesse velint.
Nos, satis est, inter glaciem Scythicasque sagittas

4. *Haec me Nasonem*) Malim *Haec tibi Nasonem*. H.

5. *Ecquis tuorum*) Numquis tuorum amicorum, aut clientum. *Et quis* nonnulli; *En quis* P. Dan. — *In extremo orbe*. In ultima septentrionis plaga. — *Iacet*. Aut habitat, aut revera tanquam mortuus et prostratus iacet. Hoc autem dicit non sine magno dolore.

6. *qui precor esse tuus*) Qui Ovidius cupio ut sim tuus, nec a te destituar. Mer.

7. *Dii procul a cunctis*) Faxint Dii, ne quisquam cultorum tuorum has gentes praesens noverit. P.

8. *gentis abesse velint*) *Habere* Sarrav. Argent. Combii et Moreti; hoc est, procul habeant. H.

Vivere, si vita est mortis habenda genus.
Nos premat aut bello tellus, aut frigore coelum;
Truxque Getes armis, grandine pulset hyems:
Nos habeat regio, nec pomo foeta, nec uvis,
Et cuius nullum cesset ab hoste latus.
Caetera sit sospes cultorum turba tuorum,
In quibus, ut populo, pars ego parva fui.
Me miserum, si tu verbis offenderis istis,
Nosque negas ulla parte fuisse tuos!
Idque sit ut verum, mentito ignoscere debes:
Nil demit laudi gloria nostra tuae.
Quis se Caesaribus notis non fingit amicum?
Da veniam fasso, tu mihi Caesar eris.
Nec tamen irrumpo, quo non licet ire; satisque est,
Atria si nobis non patuisse negas.
Vtque tibi fuerit mecum nihil amplius, uno
Nempe salutaris, quam prius, ore minus.
Nec tuus est genitor nos inficiatus amicos,

10. *Si genus mortis est habenda vita*) Si exsilium meum debet adpellari vita.

12. *grandine pugnet hyems*) *Pulset* rectius decem scripti: sic *verberatae grandine vineae* apud Horatium. H.

13. *nec pomis foeta, nec uvis*) Saravianus, Argent. prim. Medic. Fescb. multique alii, *pomo:* et versu proximo, *cesset* pro *cessat* meliores. H.

17. *verbis istis*) Quibus dixi me olim fuisse in turba tuorum cultorum.

19. *Vtque sit hoc verum*) *Idque sit ut verum* plerique; quidam *Vtque sit id verum.* Malim *Sed sit ut id verum.* H. — *Mentito.* Quod me tuum esse scripsi. Hoc autem dicit, ne amicum offendat, timentem Augustum laedere.

20. *gloria nostra*) Si glorior me fuisse tibi amicum.

21. *notum non fingit amicum*) *Notus* scripti. Distichon etiam hoc est ex dubiae fidei pluribus unum. H. — *Notis* Vatican. Vossian. et Fragm. Boxhorn. Melius, quamquam nec mihi multum placet distichon.

23. *Nec tamen irrumpo*) Nec tamen illuc accedo, quo non licet: hoc est, non te adeo, nisi verecunde: te enim venerari soleo. Itaque nihil faciam te invito.

25. *Vtque tibi fuerit*) Quamvis nihil amplius habueris, quam quod atria tua frequentaverim salutandi gratia. — *Vtque mihi fuerit tecum nihil amplius.* Honesta locutio. Terent. Andr. II, 1: *Num quidquam amplius tibi cum illa fuit, Charine?*

26. *minus uno ore*) Minus uno homine. — *Quam prius.* Quam antea.

Hortator studii causaque faxque mei:
Cui nos et lacrymas, supremum in funere munus,
Et dedimus medio scripta canenda foro.
Adde quod est frater tanto tibi iunctus amore,
Quantus in Atridis Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem, nec dedignatus amicum est;
Si tamen haec illi non nocitura putas.
Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor:
Clausa mihi potius tota sit ista domus.
Sed neque claudenda est; et nulla potentia vires
Praestandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem, culpam quoque posse negari,
Sic facinus nemo nescit abesse mihi.
Quod nisi delicti pars excusabilis esset,

28. *studii causaque faxque mei*) Malim *duxque*; nam in Combiano *fixa*; lib. II, Eleg. 3, 77: *Primus ut auderem committere carmina famae Impulit; ingenii dux fuit ille mei.* H. — *Faxque.* Et lumen, splendor; aut certe ardor et incitator.

29. *et lacrymas*) Et subaudi, *dedimus*, hoc est, deflevimus carmine, seu oratione.

30. *Et dedimus medio*) Mos in funeribus laudandi defunctos, Romanis vetustissimus.

31. *tanto mihi iunctus amore*) Scribe *tibi* cum Sarrav. Comb. Twisden. et Vatic. primae notae. Versus subsequens confirmat. Praecedenti forsan legendum *medio scripta canenda rogo*, vel *toro*, hoc est, feretro, non *foro*: de epicedio enim agit. H.

32. *in Atridis*) In Agamemnone et Menelao. — *Tyndaridisque.* Et in Castore et Polluce.

35. *Si minus*) Si putas haec nocitura: hoc est, si arbitraris, hoc quod dico, fratri obesse posse. — *Haec quoque me* etc. Profitebor, inquit, hac in re mentitum me fuisse: quemadmodum etiam de te dixi, quod fueris mihi amicus.

36. *potius*) Quam, subaudi, velim quidquam scribere, et adfirmare quod obsit fratri.

37. *et nulla potentia vires*) Nam quum nulla potentia tanta sit, quae possit prohibere, sive facere, quominus alicuius alterius amicus aliquando peccet: neque Augustus ita inhumanus, aut saevus erit, ut propterea fratrem tuum persequi, aut odisse velit, quia ego, amicus illius, aliquando peccavi.

39. *culpam quoque posse negari*) *Culpam mihi posse negari* Francof. *posse negare* multi codices; vid. Met. XII, 546.

41. *excusabilis*) Quia imprudenter peccavi. — *Quod nisi delicti.* Sensus est: si delicti mei magnitudo tanta esset, ut non posset excusari, Augustus me occidisset, et non relegasset.

Parva relegari poena futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Caesar,
Stultitiam dici crimina posse mea:
Quaque ego permisi, quaque est res passa, pepercit;
Vsus et est modice fulminis igne sui:
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti,
Si sua per vestras victa sit ira preces.
At graviter cecidi: quid enim mirabile, si quis
A Iove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas ut iam vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta tulit.
Iudicium nobis igitur quum vindicis adsit,
Non est cur tua me ianua nosse neget.
Culta quidem, fateor, citra quam debuit, illa:

42. *Parva relegati*) *Relegari* cum scriptis: et *ista domus* paulo ante, pro *illa*. H.

43. *qui praevidet omnia Caesar*) *Pervidet* lege vel contra libros. Puteaneus *providet;* sequenti Elegia 34: *Cunctaque mens oculis pervidet ista suis.* Quomodo et illic scribendum; Met. XIV, ubi similiter erat peccatum: *soverum, qui pervidet omnia, Solem Accipe*, vs. 375; Horatius I, Sat. 3, vs. 25: *Quum tua pervideas oculis mala lippus iunctis.* Quamquam *praevideas* illic sunt qui legant; non male: mox, *Stultitiam meam* Sarrav. Argent. et tres alii. H.

45. *Quaque ego permisi* etc. Hoc est, pepercit mihi eatenus, sive quantum cum ipse merito atque delicto meo permisi illum, tum etiam causae qualitas passa est. Micyl.

50. *A Iove*) *Ab Iove* puto, ut semper alibi; vide Fast. lib. I, vs. 236. H. — *Ab Iove.* Ab Augusto.

51. *Ipse suas quamvis vires inhiberet Achilles*) *Ipse suas etiam* Sarrav. et alii multi ex vetustioribus. Lege *ut iam:* infra lib. IV, Eleg. 8, vs. 5: *Vt iam nil praestes, animi sum factus amici Debitor;* Epistola Cydippes, vs. 129: *Durius ut ferro iam sit tibi pectus, Aconti, Tu veniam nostris vocibus ipse petas.* Qui locus etiam pessime erat habitus. In Amoribus lib. III, Eleg. 4, vs. 5: *Vt iam servaris bene corpus, adultera mens est*, et initio Epigramm. vs. 4: *Vt iam nulla tibi nos sit legisse voluptas.* Artis lib. I, 346: *Vt iam fallaris, tuta repulsa tua est.* lib. III, 89: *Vt iam decipiant, quid perditis?* sequenti versu pro *dabat* Feschianus et quatuor alii *tulit*. H. — *Quamvis inhiberet suas.* Qoamvis non magno impetu eam emitteret.

52. *Pelias*) Hasta Achillis fraxinea.

53. *Iudicium vindicis*) Iudicium ultoris Augusti intellige, quod ultus fuit crimen meum admissum, me relegando.

Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
Nec tamen officium sensit magis altera nostrum:
Hic, illic, vestro sub Lare semper eram.
Quaeque tua est pietas, ut te non excolat ipsum,
Ius aliquod tecum fratris amicus habet.
Quid, quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
Sic est fortunae promeruisse tuae?
Quod si permittis nobis suadere, quid optes:
Vt des, quam reddas, plura, precare Deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
Officii causam pluribus esse dati.

56. *hoc quoque*) Hoc etiam, ut domum tuam minus colerem, quam deberem: quemadmodum etiam fuit in meis fatis, ut relegarer.

57. *Nec tamen officium sensit domus altera nostrum: Hic illic vestro sub Lare semper eram*) Haec mendosissima sunt. Priori versu bene Puteaneus et Thuaneus; alter *sensit magis altera;* nisi mavis: *Nec tantum officii sensit domus altera nostri.* Quatuor veteres *nostro sub Lare;* unus Mediceus et prim. editio *Illic, hic;* alii non pauci *Huc, illuc,* vel *Hinc, illinc.* Scribebam aliquando: *Illic, ceu nostro sub Lare, semper eram,* vel *multus eram:* nam libri quinque ex scriptis *tutus eram.* Nihil opus tamen mutatione. *Hic, illic,* sive in tua, sive in fratris tui domo. Nam de fratre Graecini ante egerat. H. — Ego ex scriptorum vestigiis lego: *Nec tamen officium sensit magis altera nostrum: Hic, illic, vestro sub Lare semper eram.* Sive te, sive fratrem colerem, eram tamen sub vestro Lare.

59. *Quaeque tua est pietas*) Et cuiusmodi tuus est amor erga fratrem. Ostendit autem, Messallino se amicum esse debere causa fratris, quocum magnam sibi fuisse amicitiam docet.

61. *emeritis*) Amicis iam functis officio erga amicum, et postea quiescentibus; vel valde meritis. Virgil. Georg. II, 65: *Edurae coryli nascuntur;* ut sit sensus: quod si de nobis bene meritis debemus semper gratiam referre; ad fortunam tuam felicem pertinet novos amicos parare, etiam si nihil de te meriti sunt, quasi innuat debere Messallinum poëtam sibi novum amicum conciliare, et ipsi favere.

62. *Sic est tuae fortunae*) Sic ad te, qui es potens, et uteris feliciori fortuna quam ego, hoc pertinet. — *Promeruisse.* Beneficiis conciliasse et iuvisse.

63. *quod optas*) *Optes* multi veterum. Lege *quid optes* cum Sarrav. Argent. prim. Medic. et tribus aliis. Heins.

64. *Vt des*) Dandis magis quam accipiendis beneficiis amicos paret.

66. *Officii causa*) *Causam* Argent. et alii quinque: pro *dati,* Combianus *data;* Sarravianus *dari.* Latet ulcus, aut versus est spurius. H. — *Esse causam officii dati pluribus.* Te esse

Quolibet in numero me, Messalline, repone;
Sim modo pars vestrae non aliena domus:
Et mala Nasonem, quoniam meruisse videtur,
Si non ferre doles, at meruisse dole.

EPISTOLA VIII

SEVERO

ARGVMENTVM

Severo amico exponit se cinctum hostibus, in adsiduis semper proeliis versari, miroque amicorum, coniugis, filiae, et patriae desiderio teneri: neque sibi licere, quod unicum solamen foret, ruri colendo operam navare. Deinde laetatur quod contra in Severo sint omnia secunda; monetque, ut impetret locum aliquem magis propinquum dari sibi ab Augusto.

A tibi dilecto missam Nasone salutem
Accipe, pars animae magna, Severe, meae.
Neve roga, quid agam; si persequar omnia, flebis:
Summa satis nostri si tibi nota mali.

causam, quod plures beneficia consecuti fuerint. MER. — *Officii causam.* Alii legunt *Officii causa* etc. ut sit sensus et ordo verborum: idque facis (scilicet ut plura des beneficia, quam accipias), et quantum meminisse licet, solebas pluribus esse causa officii dati: hoc est, de pluribus bene mereri. MICYL.

67. *Quolibet*) Vel in numero amicorum tuorum, vel amicorum fratris tui.

69. *Si non doles Nasonem ferre mala*) Si non tristaris me Ovidium in exsilio inquietissimo versari. — *Quae non meruisse*, prim. edit.

70. *at meruisse dole*) Saltem dole quod meritus sum relegari ab Augusto: quasi dicat, saltem dole quod fuerim infelix.

EPISTOLA VIII

2. *Accipe*) *Aspice* Moreti et nostri.

3. *Neve roges*) *Roga* cum plurimis scriptis. HEINS.

4. *Summa satis nostri sit tibi nota mali*) Scribe *si tibi*; atque ita Sarravianus: *satis* pro *satis est.* Superiori

Vivimus adsiduis expertes pacis in armis,
  Dura pharetrato bella movente Geta.
Deque tot expulsis sum miles in exsule solus:
  Tuta, nec invideo, caetera turba iacet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
  Haec in procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripae vicina binominis Istri,
  Moenibus et positu vix adeunda loci.
Caspius Aegipsos, de se si credimus ipsis,
  Condidit, et proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus Odrysiis inopino Marte peremtis

Elegia: *Nec tamen irrumpo, quo non licet ire, satisque, Atria si nobis non patuisse negat*; ita plurimi ex scriptis. H.

6. *Dura bella*) *Dira* Feschianus. H. — *Geta pharetrato.* Geta populo sagittifero; sagittis enim veneno illitis in bello Getae utebantur.

7. *Deque tot expulsis*) Et de tot civibus exsulantibus. — *Solus sum miles in exsule.* Solus sum miles pariter et exsul; bello scilicet et exsilio damnatus. Ita Metam. lib. XIII, 187: *Atque in rege tamen pater est*; et XV, 670: *In serpente Deus praenuntia sibila misit*, atque ita millies noster et alii.

8. *caetera turba latet*) *Iacet* Politiani codex et septem ex nostris; recte. Mox *facta scias* pro *leges* Gottorph. et Rottend. — *Caetera turba.* Reliqui Romani exsules praeter me. — *Iacet turba.* Non armis vexatur.

10. *Haec in procinctu carmina facta leges*) In procinctu, raptim. Metaphora a militibus in bellum profecturis, qui celeriter absque ulla solemnitate testamentum, quod in procinctu dicebatur, faciebant. Cic. lib. de Orat. *Tanquam in procinctu testamentum faceret.*

11. *Istri binominis*) Istri habentis duo nomina. *Danubius* enim usque ad Axium oppidum adpellatur: inde vero usque ad mare *Ister* dicitur. M.

12. *et positu loci*) Et ipsius loci situ. Mer. — In arduo scilicet et saxoso loco et prope inaccesso. Pont.

13. *Caspius Aegypsus, de se si creditur ipsis, Condidit*) Multi veteres *Aegyssus*; Argent. et quidam alii *Aegistus*; *Aegisos* Combianus; *Aegiros* unus Vaticanus; alius *Egitos*; alius *Aegyrus*; *Caspios Aegisos* Sarravianus: sic et lib. IV Pont. 21, ubi bis meminit eiusdem civitatis, *Non negat Aegypsos*; ubi *Aegiros* vetustiores, vel *Aegyros*; quinque alii *Aegissos*; vel *Aegisos.* Constantino Porphyrogenetae Themat. lib. II, cap. 1, αἴγισσος est; Procopio lib. IV, de aedificiis Iustiniani, ἄγιστος. In Itinerario Antonini et Imperii notitia *Aegyssos* est, quamquam apud Antoninum codices quidam *Aegisos*, et *Aegysos*: et *credimus* plerique veteres. H. — *Aegypsus.* Aegypsus e gente Caspia, quae nomen portis et mari dedit: ut est auctor Plinius lib. VI.

14. *proprio nomine dixit*) Hoc est, Aegypsum. *Opus.* Vrbem a se conditam.

15. *Hanc trux Odrysiis*) *Hanc fe-*

Cepit, et in regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest:
Nec prius abscessit, merita quam caede nocentum
Se nimis ulciscens, exstitit ipse nocens.
At tibi, rex, aevo, detur, fortissime, nostro,
Semper honorata sceptra tenere manu.
Teque, quod et praestat, quid enim tibi plenius optem?
Martia cum magno Caesare Roma probet.
Sed memor unde abii, queror, o iucunde sodalis,
Accedant nostris saeva quod arma malis.
Vt careo vobis Stygias detrusus in oras,
Quatuor autumnos Pleias orta facit.
Nec tu credideris urbanae commoda vitae

rus scripti omnes; utrumque rectum: superiori Elegia, 12: *Truxque Getes armis, grandine pulset hyems.* H. — *Ferus Getes.* Crudelis et immitis ille populus. — *Peremtis Odrysiis.* A Getis interfectis incolis eius oppidi, qui erant ab Odrysia Thraciae urbe oriundi. — *Inopino Marte peremtis.* Incautis ferro superatis.

16. *et sustulit arma in regem*) Et intulit ac cepit arma in regem civitatis. Vel certe ademit submovitque arma, illum enim noluit interficere, quum reliquas eius copias in bello occidisset. Vel *sustulit*, hoc est, distulit arma: nam, capta urbe, regem fugientem insequi noluit.

17. *Ille memor magni generis*) *Generis magni* in nonnullis. Twisdenianus non male: *Ille memor generis, magna virtute quod auget.* H. — *Ille.* Rex scilicet. — *Quod ouget virtute.* Quod genus propria virtute ille magis clarum facit.

18. *adest*) Cum magno exercitu ad oppidum captum revertit.

19. *merita caede nocentum*) Morte quam meriti fuerant nocentes Getae, a quibus oppidum improviso captum dixerat: nam ad unum omnes interemit.

21. *At tibi, rex*) Nunc vertit sermonem ad regem qui virtute oppidum Tomo finitimum recepit.

23. *Teque, quod et praestat*) Optat etiam Ovidius, ut rex ille sit carus Romanae civitati et Caesari.

25. *Sed memor unde obii*) Quia aliquantulum digressus fuerat ab eo quod superius scripserat, a diverticulo ad rem redit.

27. *Scythicas detrusus in oros*) *Stygias oros* Sarravianus, Polit. Argent. Combii, et tres alii: sic infra: *A Stygiis quantum sors mea distat aquis?* H.

28. *Pleias orta*) De ortu hoc intellige, quem *acronychum* vocant; hoc est, quo vesperi supra terram feruntur: id enim fit autumno. M.

Quaerere Nasonem: quaerit et illa tamen.
Nam modo vos animo dulces reminiscor, amici;
Nunc mihi cum cara coniuge nata subit:
Eque domo rursus pulchrae loca vertor ad urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc aedes, nunc marmore tecta theatra;
Nunc subit aequata porticus omnis humo.
Gramina nunc campi pulchros spectantis in hortos,
Stagnaque et Euripi, Virgineusque liquor.
At, puto, sic urbis misero est erepta voluptas,
Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus amissos animus desiderat agros,
Ruraque Peligno conspicienda solo;
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
Spectat Flaminiae Clodia iuncta viae.

33. *Atque domo rursus*) *Eque domo* bene Argent. et tres alii; multi *Deque:* sequenti versu pro *pruevidet* reponendum esse *pervidet*, quum *providet* sit in nonnullis scriptis, superiori Elegia monuimus. Arondelian. *mens oculis praevidet usa suis*, non *illa*. H.

35. *nunc marmore tecta*) Vitruvius lib. V: *Post scenam porticus sunt constituendae, uti quum imbres repentini interpellaverint, habeat populus quo se recipiet ex theatro.* Potes etiam per theatra tecta marmore, intelligere theatrum M. Scauri, quod maximum omnium, quae unquam fuere humana manu facta.

37. *Gramina nunc campi*) Herbas campi proximi campo Martio.

38. *Stagnaque et Euripi*) Et aquae stantes in Euripis. Hoc dicit: et canales ac ductus aquarum, qui *Euripi* adpellantur, mihi subeunt: quas res Romani maximo impendio parabant. — *Stagnaque et Euripi.* Aquam virginem intellige, quam Agrippa aedilis in agro Lucculliano collectam, Romam perduxit, Coss. C. Sentio et Sp. Lucretio. *Virgo* autem adpellata fuit, quod quaerentibus aquam militibus puella virguncula quasdam venas monstravit, quas secuti qui foderant, ingentem aquae modum invenerunt. Micyl.

41. *amissos agros*) Agros relictos, non autem ereptos ab Augusto: quod exsulibus fieri solebat, non relegatis.

42. *solo Peligno*) In terra Pelignae regionis; in agro Sulmonensi.

43. *Nec quos pomiferis positos in montibus hortos*) *Piniferis in collibus* scripti praestantiores magno numero. Columella lib. X, *dumosis positi sub collibus horti.* Idem alibi collibus insitos monet debere esse hortos.

44. *Spectat Flaminiae Claudia*) Alia hoc loco Claudia accipienda videtur, quam quae Appia via alias dicta fuit. Et videndum, num potius de ea via hoc loco intelligendum sit,

Quos ego nescio cui colui, quibus ipse solebam
  Ad sata fontanas, nec pudet, addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostra quoque consita quondam,
  Sed non et nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
  Hic saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego pendentes, liceat modo, rupe capellas,
  Ipse velim baculo pascere nixus oves:
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
  Ducam ruricolas sub iuga panda boves:
Et discam Getici quae norint verba iuvenci;
  Adsuetas illis adiiciamque minas:
Ipse, manu capulum pressi moderatus aratri,
  Experiar mota spargere semen humo:

quae proprie Claudia dicta fuit, in parte Etruriae, non procul a lacu Cimino, ubi et praefecturae Claudii, et forum Claudii aliquando fuere. De quibus locis et Plinius meminit lib. III, 20. Vt sit sententia poëtae: se iam neque hortos, sive agros, quos in Pelignis habuit, desiderare: neque eos quos iuxta Flaminiam coluit, eo loco, ubi Flaminia et Claudia via iunguntur. MICYL. — Pro *Claudia*, recte *Clodia* Sarravianus; prima editio *Cludia*. *Clodia* enim adpellabatur haec via, per quam iter Roma, Lucam, Pistorium et Florentiam fiebat, ut ex Itinerario Antonini discimus, hoc est, per Apenninum; ut iam constet, quinam piniferi colles sint Nasoni, quum Apenninus pinum etiamnum frequentissimam ferat. In Tabula Peutingeriana, *Ad sextum via Clodia*. In Gruteri Inscript. pag. CCCXCIX, et pag. CCCCXLVI, mentio fit CVRATORIS. VIAE. CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE. CIMINIAE. seu CIMINAE. H. — Gyraldus in Vita Ovidii videtur legisse, *Cassia;* nam dicit: *Hortos habuisse prope viam Flaminiam, quae Cassiae iuncta fuit.* De utraque via *Cassia* et *Clodia* vid. Berger. de Publicis Romanorum Viis lib. III, c. 22.

47. *consita quaedam*) Malim *quondam*; atque ita unus Vaticanus: mox *contingere possit* meliores. H.

52. *nixus baculo*) Haerens baculo, de more pastorum.

54. *sub iuga panda*) Sub curva iuga.

55. *quae norunt verba*) Malim *norint* cum uno Vaticano; et versu praecedenti, *Ducere* pro *Ducam*, si per scriptos codices liceat, ut referatur ad τὸ *velim*, quod praecesserat.

56. *minas adsuetas illis*) Minas quibus adsueverunt uti Getae.

57. *capulum pressi moderatus aratri*) *Prensi aratri* Sarravian. Polit. et multi alii: sed et vulgata scriptura ferri potest; Trist. III, 10, 68: *Nec quisquam presso vomere sulcat humum.* H. — *Capulum.* Stivam. — *Aratri pressi.* Aratri depressi.

58. *mota humo*) Proscissa terra.

Nec dubitem longis purgare ligonibus arva,
  Et dare, quas sitiens combibat hortus, aquas.
Vnde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
  Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti, quod toto pectore laetor,
  Nerunt fatales fortia fila Deae.
Te modo campus habet, densa modo porticus umbra;
  Nunc, in quo ponas tempora rara, forum.
Vmbria nunc revocat; nec non Albana petentem
  Appia ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hic optes, ut iustam supprimat iram
  Caesar, et hospitium sit tua villa meum.
Ah! nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta,

59. *purgare arva*) Malas herbas evellere. — *Longis ligonibus.* Ligonibus habentibus longum capulum.

60. *Et dare aquas*) Et irrigare. — *Iam bibat hortus aquas.* Meliores omnes: *Et dare iam, sitiens quas bibat hortus, aquas;* unus tamen Vatic. *quas sitiens combibat.* H. — Nos Vatic. et Excerpta Vossii secuti sumus, probantibus Burmanno et Oberlino. Ita Epist. XV, vs. 150: *Grata prius lacrymas combibit herba meas.* Saepe Columella hoc verbo utitur.

61. *Vnde sed hoc nobis*) Subaudi, opto. — *Inter quos.* Inter nos Tomitanos. — *Et hostem.* Et Getas qui Tomon infestant.

62. *Facit discrimen minimum murus*) Sic Virg. *Leti discrimine parvo.*

64. *fortia fila*) Prosperam vitam, cuius fila non facile rumpuntur.

65. *campus*) Campi Martii certamina et exercitationes. — *Densa modo porticus.* Aliquando tenet te, inquit, porticus aliqua cum hortis nemorosis.

66. *in quo ponas rara tempora*) In quo raro causas defendis: quam rem felicitati adscribit. Mart. *Lis nunquam, toga rara, mens quieta.*

67. *Vmbria te revocat, nec non Albana petentem, Appia ferventi ducit ab urbe rota*) *Ducit in arva rota* meliores; et *Vmbria nunc revocat;* pro *nec non*, duo *nunc non.* Forte: *Vmbria nunc revocat, te nunc Albana petentem.* H. — *Vmbria te revocat.* In Vmbriam revertis, quae in medio Sabiniae ac Thusciae olim iacebat. — *Petentem Albana.* Te euntem in Albanum praedium: Alba autem Marsis finitima fuit in excelso saxo locata.

68. *ferventi rota*) Veloci curru.

69. *Forsitan hoc optes*) Scribe *hic optes* cum Sarraviano, Politian. et tribus aliis, ac prima editione. H.

71. *Ah! nimium est quod, amice, petis*) Tò *est* multi non agnoscunt. Puto: *Ah nimium! quid, amice, petis?* H. — *Ah nimium est.* Quia nunquam tibi praestabit Augustus, ut relegatus in agrum tuum perveniam.

Et voti, quaeso, contrahe vela tui.
Terra velim propior, nullique obnoxia bello
Detur; erit nostris pars bona demta malis.

EPISTOLA IX

MAXIMO

ARGVMENTVM

Poëta Celso defuncto, cuius mortem nuntiaverat Maximus, lacrymas libat. Is Maximum praestiturum auxilia promiserat: quae amici verba ne fuerint vana, precatur.

Quae mihi de rapto tua venit epistola Celso,
Protinus est lacrymis humida facta meis:
Quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
Invitis oculis litera lecta tua est.
Nec quidquam ad nostras pervenit acerbius aures,
Vt sumus in Ponto, perveniatque precor.
Ante meos oculos tanquam praesentis imago
Haeret, et extinctum vivere fingit amor.
Saepe refert animus lusus gravitate carentes;

72. *Et contrahe vela tui voti*) Et voti tui desiderium restringe. Sic Hor. Od. II, 10, 24: *Contrahes vento nimium secundo Turgida vela.*

74. *pars bona*) Magna pars. Terentius utrumque iungit. Eunuch. I, 2: *Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te adtulit.*

EPISTOLA IX

2. *lacrymis*) *Oculis* Excerpta Vossii. Nostri melius, *lacrymis.*

8. *Haeret*) An *Errat.* BVRM.

9. *Saepe refert*) Saepe repraesentat. — *Lusus gravitate carentes.* Iocos eius minime severos.

Seria cum liquida saepe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis,
Quae vellem vitae summa fuisse meae.
Quum domus ingenti subito mea lapsa ruina
Concidit, in domini procubuitque caput,
Adfuit ille mihi, quum pars me magna reliquit,
Maxime, fortunae nec fuit ipse comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
Ponendus quam si frater in igne foret:
Haesit in amplexu, consolatusque iacentem est,
Cumque meis lacrymis miscuit usque suas.
O quoties, vitae custos invisus amarae,
Continuit promtas in mea fata manus!
O quoties dixit: placabilis ira Deorum est;
Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
Vox tamen illa fuit celeberrima; respice quantum
Debeat auxilii Maximus esse tibi:
Maximus incumbet; quaque est pietate, rogabit,
Ne sit ad extremum Caesaris ira tenax:

10. *cum liquida fide*) Cum pura et certa fide.

11. *densius istis*) *Illis* scripti meliores; et postea, *nec fuit ipse comes* pro *ille*. H. — *Densius*. Crebrius. — *Istis*. Id est, temporibus Celsi, quando una eramus Romae.

12. *fuisse summa*) scilicet postrema.

14. *Concidit*) Corruit. Designat autem tempus quo iussit eum Augustus in exsilium ire. — *In caput domini*. In caput et perniciem meam.

16. *fortunae nec fuit ille comes*) Ille a me discedentem fortunam secutus est. Illi enim sunt fortunae comites, qui quo se illa, eo et ipsi, et eorum favor inclinat.

17. *mea funera*) Meam calamitatem exsiliumque.

21. *custos invisus*) Celsus mihi infestus, quod custodiebat, ne me interficerem.

22. *Continuit*) Remoratus est. — *Promtas in mea fata*. Expeditas et paratas ad me interficiendum.

23. *ira Deorum*) Ira Augusti et eius liberorum.

25. *Illa fuit celeberrima*) *Creberrima*, Moreti et Francof. pro varia lectione; quae est glossa. Et saepe apud Nasonem permutatas has voces vidimus; ut Amor. III, 3; Met. IV, 89, et alibi. Male explicant quidam, praecipue memorabilem, quum sit, frequenter usitata. — *Quantum debeat auxilium*. *Quantum auxilii* in uno Vaticano; rectius. H.

Cumque suis fratris vires adhibebit, et omnem,
  Quo levius doleas, experietur opem.
Haec mihi verba malae minuerunt taedia vitae:
  Quae tu, ne fuerint, Maxime, vana, cave.
Huc quoque venturum mihi se iurare solebat,
  Non nisi te longae ius sibi dante viae:
Nam tua non alio coluit penetralia ritu,
  Terrarum dominos quam colis ipse Deos.
Crede mihi; multos habeas quum dignus amicos,
  Non fuit e multis quolibet ille minor.
Si modo nec census, nec clarum nomen avorum,
  Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Iure igitur lacrymas Celso libamus ademto,
  Quum fugerem, vivo quas dedit ille mihi:
Carmina iure damus raros testantia mores,
  Vt tua venturi nomina, Celse, legant.
Hoc est, quod possum Geticis tibi mittere ab arvis;
  Hoc solum est istic, quod liquet esse meum.

29. *Cum suis*) Subaudi *viribus*. — *Fratris vires*. Vires fratris Maximi, qui Augusto quoque erat carus.

33. *solebat*) Franc. et undecim alii *volebat*: scilicet quum valediceret mihi.

34. *nisi te dante ius*) Nisi te ei concedente, ut longa navigatione me adiret. Vel etiam: non alio, seu nemine, nisi te, dante ius longae viae, ut sit in gratiam Maximi dictum.

36. *Deos dominos terrarum*) Augustum ac eius liberos.

39. *Si modo non census*) *Nec* nonnulli. H. — *Si modo non census*. Quia dixerat, Celsum non fuisse minorem aliquo ex amicis Maximi, osteudit id verum esse, si hominum ingenia et mores cousideramus, non fortunas, aut maiores. — *Si modo non census*: ἐν ὀλβίῳ ὄλβια πάντα, Theocrit. XV, vs. 24; Πολλοὶ γὰρ πλουτοῦσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ πένονται, Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμεμψόμεθα Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδόν ἐστι, Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει; Solonis versus ad Plutarchum in eiusdem Vita.

40. *Sed probitas*) Sed virtus. Sic Iuven. Sat. VIII, 20: *nobilitas sola est atque unica virtus*.

42. *Quum fugerem*) Quum in exsilium proficiscerer. — *Quas dedit ipse mihi. Ille* meliores. H.

43. *raros mores*) Mores nobiles, qui in raris esse solent.

44. *venturi*) Τοῖς ἐσσομένοισι πυθέσθαι. Homer.

46. *Hoc solum est istic, quod licet esse meum*) Ita et scripti: sed *liquet esse* reponendum: sic Trist. lib. I, Eleg. 1, 62, simili modo peccatur in

Funera nec potui comitare, nec ungere corpus;
  Aque tuis toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
  Praestitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exsequias, et magni funus honoris
  Fecit, et in gelidos versit amoma sinus:
Diluit et lacrymis moerens unguenta profusis;
  Ossaque vicina condita texit humo.
Qui quoniam exstinctis, quae debet, praestat amicis,
  Et nos exstinctis annumerare potest.

libris vetustis: *Dissimulare velis, te liquet esse meam*. H.

47. *ungere corpus*) *Tarquinii corpus bona femina lavit et unxit*, Ennius.

49. *Quod potuit*) *Qui potuit* castigatiores. H.

51. *magni funus honoris*) Τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων.

52. *in gelidos fudit amoma sinus*) *Vertit* meliores magno numero. Lege *versit*, aut *verxit*; quod est apud Diomedem. Gronovius *vergit*, Observat. lib. II, cap. 7, qui videatur: sic Met. IV, vs. 506, scribendum monuimus ex sententia doctissimi Graevii: *vergit furiale venenum Pectus in amborum*; ita utuntur plerumque in sacris inferis hoc verbo scriptores. Male etiam multi ex scriptis *aroma*. Iuven. Sat. IV, vs. 108 seq. *Et matutino sudans Crispinus amomo, Quantum non redolent duo funera*; Persius Sat. III, 103 sq: *tandemque beatulus alto Compositus lecto crassisque lutatus amomis*. Noster Trist. III, Eleg. 3, 69: *Ossaque cum foliis et amomi pulvere misce*. H.

54. *humo vicina*) Terra sepulcro suo contigua, vel Romae proxima.

EPISTOLA X

FLACCO

ARGVMENTVM

Ad Flaccum scribens poëta, corporis languorem, eiusque rei causam exponit, eumque rogat cum fratre, ut sibi opem feral, Augustumqua exsuli mitiorem reddat.

Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem;
  Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
Longus enim curis vitiatum corpus amaris
  Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis,
  Et peragit soliti vena tenoris iter:
Os hebes est, positaeque movent fastidia mensae,
  Et queror, invisi quum venit hora cibi.
Quod mare, quod tellus, adpone, quod educat aër,
  Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.

1. *Suo*) *Nimis* Excerpla Vossii; *tuus* quindecim; quod etiam apud nostrum codicem A invenimns. Sed optimi *sun* praeferunt.

3. *Longus*) Quam nb rem salute careat nstendit.

5. *anhelis*) Quae corpus anhelum faciunt.

6. *Sed peragit*) *Et* cum melinribus. Pro *febribus anhelis* Twisdenius *acutis*; quod placet: vox medicis familiaris. H. — Hic in noslrorum vetustiore uno paginae desideranlur nimis multae: alter *anhelis* servat omnino. Sic apud Lucret. lib. IV, *anhela sitis*. — *Vena*. Quae ultra modum micare et salire solet febricitantibus.

7. *Os hebes est, positaeque movent fastidia mensae*) Os est tardum et impolens ad conficiendum cibum; nulla cibi adpetentia movetur.

9. *educat*) *Educet* Heinsius.

Nectar et ambrosiam, latices epulasque Deorum,
  Det mihi formosa nava Iuventa manu:
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum;
  Stabit et in stomacho pondus inerte diu.
Haec ego non ausim, quum sint verissima, cuivis
  Scribere, delicias ne mala nostra vocent.
Scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
  Deliciis etiam possit ut esse locus.
Delicias illi precor has contingere, si quis,
  Ne mihi sit levior Caesaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili cibus est in corpore, somnus,
  Non alit officio corpus inane suo.

11. *latices epulasque Deorum*) Hic exprimit quid sit nectar et ambrosia; haec cibus, illud potus Deorum.

12. *gnava Iuventa*) Scripti plerique *Grata*, vel *Graia*; quod posterius amplexus est doctissimus Gronovius; unus ex nostris *flava*; alius *gnara*; Sarrav. Scaligeri et Argent. *nava Iuventa*; recte: ita enim scribebant ut passim in veterrimo cod. Silii Italici. Seneca Hercule Oetaeo: *In tempore ipso gnavus obcurrit Lichas*; ubi veterrimus Mediceus *novus*, hoc est *navus*. H. — *Iuventa*. Grati ministri. Immo Hebe, quae Latinis *Iuventa* dicitur: fingunt autem poëtae Heben Diis ministrare pocula. — *Formosa manu*. Candida et pulchra manu. Mer.

13. *exacuet*) *Excutiet* tres. — *Sapor ille*. Sic est in altero Vatican. et Vrsini, melius quam in aliis. Cior. — *Iste* editi quidam.

14. *pondus inerte*) Cibus gravis et crudus. Mer. — Tu construe: stabit et cibus in stomacho inerte; ut sit inerte, pro inerti, ablativo casu dictum: *iners* est autem *stomachus*, quando suum officium non facit, hoc est, non concoquit ac digerit. — *Inerte meo* Iunian.

15. *cuivis*) *Quamvis* Pulean. *cuiquam* Iun. et editi nonnulli; *cuique* Leidens.

16. *Delicias ne mala nostra vocet*) Lege *vocent* cum duobus antiquis.

17. *Scilicet is status est*) Ironice hoc dictum est, ex quo designat se prae nimio dolore non posse deliciis vacare. — *Ea rerum forma mearum*. *Rerum fortuna mearum*, Thuaneus: *hic status* scripti et editi: forte, *Scilicet hic rerum status*, *et* (vel *haec*) *fortuna mearum*; vid. Trist. I, 9, 37; sed et Orosius lib. I, vs. 5, *Victis et victoribus par forma*; nisi et ibi *fortuna* quis malit: vid. Quintilian. Institut. Orat. lib. X, cap. 1. Burm.

18. *possit ut esse*) *Quod queat* Thuan. unde Heinsius, *quo queat*.

20. *timet*) *Velit* Gottorph. *vocet* Fragm. Boxh. unde Heins. *vovet*.

21. *qui est cibus*) Somnus enim corpori multum conducit; unde Ovid. Met. lib. XI, vers. 623, ita cecinit: *Somne, quies rerum, placidissime Somne Deorum, Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris Fessa*

Sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores,
  Quorum materiam dat locus ipse mihi.
Vix igitur possis visos agnoscere vultus;
  Quoque ierit, quaeras, qui fuit ante, color.
Parvus in exiles succus mihi pervenit artus,
  Membraque sunt cera pallidiora nova.
Non haec immodico contraxi damna Lyaeo:
  Scis mihi quam solae paene bibantur aquae.
Non epulis oneror; quarum si tangar amore,
  Est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas:
  Non solet in moestos illa venire toros.
Vnda locusque nocent; causaque nocentior omni,
  Anxietas animi, quae mihi semper adest.
Hanc nisi tu pariter simili cum fratre levares,
  Vix mens tristitiae moesta tulisset onus.
Vos estis fragili tellus non dura phaselo;

ministeriis mulces, reparasque labori.

24. *Quorum materiam dat*) Locus ubi exsulo est asper, et ideo mihi praebet materiam dolorum.

27. *Parvus in exiles succus mihi pervenit artus*) Malim *Parcus*, vel *Rarus:* deinde *permanet* multi veteres. Forte *permeat.* H.—*Parvus succus.* Modicus humor et sanguis.

29. *Non haec immodico contraxi damna Lyaeo*) Eleg. 6 huius libri: *Nec iuvat in lucem nimio marcescere vino.*

30. *Scis mihi quam purae paene bibantur aquae*) In Maffei, *Scis, mihi quam solae* etc. in ambobus vero Vat. et Vrsini, *Scis mihi quod solae paene* etc. quod magis placet. Ciof. — *Quam durae* Basil. ut ad glaciatas aquas respiciat.

35. *Vnda locusque nocent*) Nocet, inquit, aqua et aër, vel loci asperitas. — *Et causa valentior istis. Valentior omni* duo libri: lege *causaque valentior omni; causaque nocentior omni* Excerpta Vossii; etiam non male. Heins.

36. *Anxietas animi*) Sic supra ad uxorem. — *Semper adest.* MSS. Barthii *inest;* atque ita Basil.

37. *simili cum fratre* etc. Videtur is Graecinus esse, ut infra lib. IV, Eleg. 9. Micyl.

38. *Vix mens tristitiae nostra tulisset onus*) Malim *mens moesta* cum quinque scriptis, et priscis editionibus. Heins.

39. *Fractae phaselo*) *Fragili* Barberin. bene: apud Horat. lib. III, Od: 2, vs. 28: *fragilemque mecum Solvat Phaselum.* Prudentius lib. II contra Symmach. *Instar erant tenuis cymbae, fragilisque phaseli;* supra Eleg. IV, vers. 35: *Nos fragili ligno*

Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.
Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illa,
  Caesaris offensum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
  Suppliciter vestros quisque rogate Deos.

vostum sulcavimus aequor. Statins Propempticon Metio Celeri: *Fugit ecce vagas ratis octa per undas, Poulatim minor, et longe servantia vincit Lumina, tot fragili ligno complexa timores;* ita praestiterit fortasse, quam *gracili*, quod nunc circumfertur; quum hae duae voces promiscue in vetustis codicibus confundantur; quamquam et scriptura vulgata satis commode se habet. Horat. lib. I, Od. 3, vers. 9: *Illi robur et oes triplex Circa pectus erat, qui fragilem truci Commisit pelago ratem*, et illum imitatus Seneca Medea: *Audax nimium, qui freta primus Rate tam fragili perfida rupit.* H. — *Tellus non.* Terra mollis, cuius illisu non potest navis frangi: hoc est, locus tutus. — Hanc, poëtis perquam familiarem, sive de republica, sive de sua fortuna loquentibus, figuram concinnius expressit recentior vates, ingenio necnon et infortuniis nostro similior, Torquatus, Gerus. liber I, 25 sqq:

Tu magnanimo Alfonso, il qual ritogli
Al furor di fortuna, e guidi in porto
Me peregrino errante, e fra gli scogli,
E fra l'onde ogitato, e quasi assorto, ec.

40. *multi*) *Alii* P. Dan; *cuncti* Excerpta Vossii.

43. *non finiat*) Non sinat me semper esse exsulem. Non finiat iram, id est, det saltem mitius exsilium.

44. *vestros*) *Vestrum* Servii.

PVBLII OVIDII NASONIS
EPISTOLARVM
EX PONTO
LIBER SECVNDVS.

EPISTOLA PRIMA
GERMANICO CAESARI

ARGVMENTVM

Caesarei (scil. Illyrici a Tiberio acti) famam triumphi ad se pervenisse gaudet, eumque laetus describit, et spem sibi subnatam praedicat, fore ut, ceu hostibus, sic sibi quoque veniam det Augustus. Similes Germanico triumphos ominatur.

Huc quoque Caesarei pervenit fama triumphi,
  Languida quo fessi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi.
  Iam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.

1. *Huc quoque* etc. Disputat hoc loco Merula de Tiberiine ovatione, an de Germaniei triumpho, Elegia haec intelligenda sit. Seripsit enim haec Ovid. proximo ante obitum Augusti anno, quum iam quadriennium in Ponto fuisset. Tiberius autem ovavit prox. post eladem Varianam anno, tertio antequam haec ab Ovidio scriberentur; id quod ex Suetonio adparet. Et de triumpho Illyrico, Elegiam hanc intelligimus, qui eodem anno, quo haec a poëta seripta sunt, gestus fuit, proximo scilicet ante mortem Augusti: id quod ex Suetonii Tiber. IX, colligitur. Et vide Micyllum hae de re latius disserentem.

2. *vix venit*) Vix accedit; quasi dicat, in Seythiam, quo vix ventus Notus potest pervenire, accessit fama Caesaris triumphi.

4. *Iam minus hic odio est* etc. *Est* deest sex codicibus; *iam minus est odio, quam* Iunian.

Tandem aliquid, pulsa curarum nube, serenum
  Vidi; fortunae verba dedique meae.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Caesar,
  Velle potest cuivis haec tamen una dari.
Dî quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
  Tristitiam poni per sua festa iubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
  Hac ego laetitia, si vetet ipse, fruar.
Iuppiter utilibus quoties iuvat imbribus agros,
  Mista tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus, inutilis herba,
  Numen, et invita saepe iuvamur ope.
Gaudia Caesareae mentis pro parte virili
  Sunt mea: privati nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi, per quam spectata triumphi
  Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper visenda coîsse

5. *aliquid serenum*) *Aliquod* Aldi, Micyll. Bersman. minor Gryph. et alii; Heins. malebat, *aliquid sereni*.

6. *fortunae verba dedique meae*) Et decepi fortunam meam.

7. *Nolit ut illa*) *Vlla* cum tribus scriptis legendum. H.

11. *quod certus furor est audere fateri*) Quam rem, ut fruatur hac laetitia poëta, invito Caesare, quum audeam profiteri, insania quaedam videtur.

12. *si vetat*) *Vetet* meliores; et *iuvat* pro *rigat* versu proximo; de quo dictum Art. Am. lib. I, 647. H.

14. *tenax lappa*) Herba illa adhaerens. Quod autem inter segetes nascatur lappa, docet etiam Maro Georg. lib. I, vs. 152, quum inquit: *subit aspera sylva, Lappaeque, tribulique, interque nitentia culta.*

15. *Numen frugiferum*) Numen Caesaris, quale est Iovis irrigantis et bonas et malas herbas. Per quod victoriam Caesaris intelligit.

16. *invita ope*) Gaudio quo nollet me Caesar adfici.

17. *gaudia Caesareae mentis*) *Gentis* videtur scribendum, quum subiungatur, *privati nil habet illa domus. Caesarea gens*, quomodo *gens Flavia*, *gens Claudia*, *gens Aemilia*.

18. *privati nil habet illa domus*) Caesarum domus nil habet proprium, sed cum omnibus commune: quasi dicat, Victoriam Caesar patriae, et civibus suis, non sibi, comparare solet.

19. *Gratia, Fama, tibi*) Famae gratias agit, quod per eam factus est certior de pompa Caesarei triumphi.

21. *Indice te*) Te fama indicante. — *Ad visenda ora ducis.* Ad videndum Caesaris conspectum.

Innumeras gentes ad ducis ora sui:
Quaeque capit vastis immensum moenibus orbem,
Hospitiis Romam vix habuisse locum.
Tu mihi narrasti, quum multis lucibus ante
Fuderit adsiduas nubilus Auster aquas,
Lumine coelesti Solem fulsisse serenum,
Cum populi vultu conveniente die.
Atque ita victorem, cum magno vocis honore,
Bellica laudatis dona dedisse viris:
Claraque sumturum pictas insignia vestes,
Tura prius sanctis imposuisse focis:
Iustitiamque sui caste placasse parentis,
Illo quae templum pectore semper habet.

27. *Numine coelesti*) *Lumine* ex tribus scriptis. H. — *Numine coelesti.* Voluntate divina.

28. *Cum populi vultu* etc. Sic ut adspectus coeli serenissimus et iucundissimus, cum hilarissimis populi vultibus congrueret, et quasi conspiraret. Pont.

29. *cum magnae vocis honore*) *Magno* unus Vaticanus. H. — Cum laude eorum militum, quorum virtutes magna voce laudavit imperator, deinde etiam donis militaribus de more donavit.

30. *Bellica dona*) Dona militaria: ut armillas, hastas puras, torques, phaleras, et alia id genus.

31. *pictas vestes*) Vestes triumphales, quibus triumphantes imperatores utebantur.

33. *Iustitiaque sui castos placasse parentes*) Nemo intelligit, ut opinor, quid haec sibi velint. Sarravianus, Combianus, et unus Mediceus, cum prima editione et Scaligeri Excerptis: *Iustitiamque sui caste placasse parentis*; optime: nisi quod priores duo *castae* mendose; *caste placare Deos*, ut *caste colere Deos* Ciceroni Epist. ad Terentiam; *caste Deos adire* in leg. XII Tabb. *caste sacra facere*, et similia passim in sacris. Caeterum unice hanc emendationem illustrat noster ipse infra lib. III, Eleg. 6 de Augusto, 23: *Principe nec nostro Deus est mansuetior ullus: Iustitia vires temperat ille suas. Nuper eam Caesar facto de marmore templo, Iam pridem posuit mentis in aede suae*; unde liquet versu proximo scribendum, *Illo quae templum pectore semper habet*, nempe In stilia Vulgati et scripti *quo templum*; nisi quod Arondelianus pro diversa lectione, *Illo quae.* Haec praelo commissurus eram, quum incidi in magni Scaligeri ad Propertium animadversiones, ubi pari modo Nasonianum locum castigatum offendi, idque sub finem libri tertii. H. — *Parentis.* Augustum vitricum: quem patrem adpellat, per adoptionem, et Liviam matrem designat.

Quaque ierit, felix adiectum plausibus omen;
  Saxaque roratis erubuisse rosis.
Protinus argento versos imitantia muros,
  Barbara cum victis oppida lata viris:
Fluminaque et montes et in altis pascua silvis,
  Armaque cum telis in strue mista suis.
Deque triumphato, quod Sol incenderit, auro
  Aurea Romani tecta fuisse fori.
Totque tulisse duces captivis addita collis
  Vincula, paene hostes quot satis esse fuit.

36. *rosis rorotis*) Rosis rore adspersis, et recentibus, aut mane cum rore collectis.

37. *Protinus argento* etc. Portata sunt, inquit, de more in ea ovatione triumpho simili, oppida ex argento, ad similitudinem captarum civitatum, una cum viris superatis ab ipso Tiberio. — *Veros imitantia muros. Versos* Sarravianus et plerique alii; recte. Sequenti versu idem Sarrav. et tres alii *pictis viris*; Excerpta Vossii *vinctis*. Puto *fictis*, ex argento videlicet. H. — Non placent illi *picti*, vel *ficti viri*: nescio an non glossator adposuerit vocem illam *pictis* alii voci, tanquam explicationem, et forte legendum: *Barbara cum titulis oppida lata suis*; nam viros effingi et impoui ferculis non memini me legere; sed titulos adscribi notum est: hos pictos fuisse glossator indicare voluit. *Viris* autem et *meus*, *tuus*, *suus*, saepius permutantur in Ovidii libris. Burm. — Nostri vulgatam tuentur; nec ullus scriptus aut editus Burmannianae lectioni adsentit.

39. *Fluminaque et montes, et in altas proflua silvas*) *In altis silvis* plerique veteres; Excerpta Scaligeri, Combianus, et tres alii, *in altis pascua silvis*, quod placet, nisi mavis: *Fluminaque in montes et in altas proflua silvas*; nam Iunianus *in montes*. Arondelianus: *Fluminoque et fontes et latis proflua silvis*. Heins.

40. *cum strue iuncta suis*) *Mista sua* plerique veteres, nisi quod nonnulli *mista sus*; recte. H.

41. *Deque tropaeorum, quod Sol incenderat, auro*) *Incenderet* Sarrav. Argent. aliique nonnulli; Basileensis recte *incenderit*: praeterea unus Vaticanus, *Deque triumphato auro*, quomodo in Fastis: *Deque triumphato viscera tosta bove*. H.

42. *tecta Romani fori*) Domus finitimae foro Romano, vel revera trabes et tecta atrii, quod Caesar Romanum forum esse voluit, ut eo ad iura simul convenirent, ut docet Appianus. Sane laquearia, quae postea et in privatis domibus auro tegebantur, post Carthaginem eversam.

43. *tulisse vincula addita collis*) Tulisse catenas, quibus eorum colla adligata erant. Mer.

44. *paene hostes quot satis esse fuit*) Hoc est, tot numero, quot in toto aliquo exercitu hostium satis esset, fuisse: sive, qui iustum exercitum complere ac facere potuissent. Mic.

Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt;
In quibus et belli summa caputque Bato.
Cur ego posse negem minui mihi numinis iram,
Quum videam mites hostibus esse Deos?
Pertulit huc idem nobis, Germanice, rumor,
Oppida sub titulo nominis isse tui;
Atque ea te contra, nec muri mole, nec armis,

46. *In quibus et belli summa caputque fuit*) *Summa caputque Bato*, Sarrav. et Scaligeri codex; optime: intellige Batonem Pannoniorum, vel ut alii, Dalmatarum ducem, cuius Dio, Paterculus, Suetonius, alii meminerunt. Verum lectionem iam vidit Scaliger, qui adeatur ad annum MMXXIII Chronici Eusebiani: *tulerunt* pro *tulere* versu superiori scripti. H. —Vide ad Velleium lib. II, cap. 110; nomen vere illud *Batonis* iam antiquum: nam Ponticum *Batonem*, dominum Menippi ex Diocle memorat Diogenes Laërtius lib. VI, 99.

47. *Cur ego posse negem minui* etc. Capta occasione, hostium exemplo docet sibi etiam sperandum esse Augustum iratum posse placari, et leniorem fieri. — *Caesaris iram. Numinis* Sarrav. Scaliger, Argent. et multi alii; Polit. cum quibusdam, *principis*. HEINS.

48. *Deos*) Augustum et Tiberium.

49. *Pertulit hoc*) *Huc* Polit. et sex alii; reliqui magna ex parte, *hic*. H. — *Pertulit hoc idem nobis, Germanice, rumor*. Tiberio adscribuntur a Merula falso, quae de Germanico eius filio adoptivo, et ex fratre Druso, nepote, a poëta dicuntur. Est enim haec apostrophe ad ipsum Germanicum, qua poëta, velut adloquens illum, ostendit se eadem fama, qua de Tiberii triumpho audierit, etiam de Germanici expeditione in Germaniam, et de oppidis ab eo aliquot iam captis, audivisse. Vaticinatur igitur et illi triumphum de Germanis similem ei quem Tiberius de Illyricis modo gessit etc. Quare quaecunque deinceps ad finem usque dicuntur, omnia ad Germanicum referenda erunt. Cui poëta et longos annos optat, victoremque in Capitolium scansurum dicit, eademque gaudia exhibiturum patri (adoptivo scilicet Tiberio; nam verus pater Drusus iam multo ante in Germania perierat) quae ille antea suis parentibus, Augusto scilicet et Liviae, exhibuisset. Atque eum se triumphum carmine tum celebraturum ait, itidem ut hunc Tiberii, de quo in praesentia agitur, si modo vitam eo usque perduxerit. Ex quo loco etiam illud non obscure colligi potest, Ovidium ante mortuum esse, quam Germanicus de Cheruscis et Chattis triumphavit. Triumphavit autem Germanicus Coss. C. Coelio et L. Pomponio Flacco; qui annus post obitum Augusti quartus fuit. M.

50. *Oppida sub titulo nominis esse*) *Sub titulos* castigabat Muret. male: nam illa Tibulli II, 4, 54: *Ite sub imperium sub titulumque, lares*, et Nostri Remed. Amoris 302: *Sub titulum nostros misit avara lares*, longe alia significatione dicuntur. H. — *Isse sub titulo*. Esse subiectos titulo, in quo erat tuum nomen.

Nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Dî tibi dent annos! a te nam caetera sumes;
Sint modo virtuti tempora longa tuae.
Quod precor eveniet: sunt quiddam oracula vatum;
Nam Deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem Tarpeias scandere in arces
Laeta coronatis Roma videbit equis;
Maturosque pater nati spectabit honores,
Gaudia percipiens, quae dedit ipse suis.
Iam nunc haec a me, iuvenum belloque togaque
Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum,
Sufficiet nostris si modo vita malis;
Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas,
Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quod si, me salvo, dabitur tibi laurea templis,
Omina bis dices vera fuisse mea.

52. *ingenio loci*) Natura loci, ut puta in montibus sita.

53. *caetera*) Omnes virtutes intellige, et bellicas artes.

55. *sunt quaedam oracula vatum*) Repone vel sine auctoritate veterum librorum, *sunt quiddam*, hoc est, sunt aliquid. Proximo versu, pro *Nam* malim *Iam*. H. — *Quiddam* probat Heumannus in Parergis criticis. *Sunt longa pericula vatum*, Putean. solemni confusione.

57. *Tarpeias scandere* etc.) *Scandere turres* quinque veteres. Forte *rupes*; Propert. lib. IV, El. 4, vs. 1: *Tarpeium nemus et Tarpeia in rupe sepulcrum*. Ita legebat parens meus, non *Tarpeia turpe*. H.

58. *equis*) Equis triumphalibus. Quatuor enim equi albi currum triumphalem trahentes, etiam lauro coronabantur.

59. *Maturos honores*) Sic Horatius Epist. II, 1, 15: *Praesenti tibi maturos largimur honores*.

61. *Iam nunc haec a me*) Ordo est: O maxime iuvenum et bello et toga, iam nunc nota quae a me vaticinante dicta sunt. Vel manda memoriae hoc meum vaticinium.

65. *Imbuero Scythicas sagittas*) Madefecero Scytharum iacula meo sanguine. *Induero* Leidensis, *Induere pectora telis* habes Amor. lib. II, Eleg. 10, vs. 31. H.

67. *me salvo*) Me in patriam reducto per te: vel me incolumi, et non interempto a Scythis. — *Dabitur templis*. Templis dicabitur. Coronae enim triumphaturis in templis deponebantur. — *Dabitur tua laurea templis*. *Dabitur tibi* concinnius multi ex scriptis, a te, vel per te dabitur. H.

68. *Omina mea*) Mea vaticinia. —

EPISTOLA II

MESSALLINO

ARGVMENTVM

Pro ea, qua apud Augustum floreat gratia, proque antiquo domus eius in ipsum poëtam favore, petit a Messallino, ut, inter triumphi Illyrici gaudia, mitius sibi ab Augusto exsilium impetrare studeat, suamque caussam agere audeat.

Ille domus vestrae primis venerator ab annis,
Pulsus ad Euxini Naso sinistra freti,
Mittit ab indomitis hanc, Messalline, salutem,
Quam solitus praesens est tibi ferre, Getis.
Heu mihi, si lecto vultus tibi nomine non est,
Qui fuit, et dubitas caetera perlegere!
Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
Urbe licet vestra versibus esse meis.
Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,

Bis dices etc. Narrabis me bis vera tibi vaticinatum fuisse, et quod triumphum adeptus fueris, et quod me servaveris: de triumpho Tiberii, de quo lib. IV, Eleg. 2; et de tuo, Germanice, qui eventurus est.

EPISTOLA II

1. *venerator*) *Imitator* Excerpta Vossii; unde Heins. *mirator* faciebat.

2. *Pulsus ad sinistra Euxini*) Relegatus in Pontica regione, quae ingredientibus in parte sinistra adparet.

5. *Hei mihi, si lecto*) Sarravianus *O mihi quid lecto;* Forte, *Hei mihi quod lecto*. H. — *Heu* multi.

8. *licet*) Quia si poëta est exsul, eius carmina non sunt relegata cum illo, et ingenii foetus poena scriptoris nequit attingere.

9. *Non ego concepi*) Non cogitavi, non in animum induxi: rationem autem adsignat poëta, qua ostendit non tanta esse eius crimina, ut mereantur cum eo carmina sua relegari: siquidem non bella gessit contra Io-

Clara mea tangi sidera posse manu.
Nec nos, Enceladi dementia castra secuti,
In rerum dominos movimus arma Deos.
Nec, quod Tydidae temeraria dextera fecit,
Numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quae me perdere solum
Ausa sit, et nullum maius adorta nefas.
Nil, nisi non sapiens possum timidusque vocari:
Haec duo sunt animi nomina vera mei.
Esse quidem fateor, meritam post Caesaris iram,
Difficilem precibus te quoque iure meis.
Quaeque tua est pietas in totum nomen Iuli,
Te laedi, quum quis laeditur inde, putas.
Sed licet arma feras, et vulnera saeva mineris,
Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis Achaemeniden Graium Troiana recepit;

vem, quemadmodum Gigantes. Est autem ordo: non ego concepi clara sidera posse tangi mea manu, si Ossa tulisset Pelion; hoc est, si Ossa mons habuisset Pelion montem superimpositum.

10. *posse tangi*) Posse violari, quemadmodum voluere Gigautes.

11. *Nec nos Enceladi*) Enceladus Terrae filius fuit: quem fulmine ictum, Aetnaeque subpositum scribit Virgil. in lib. III Aeneid. 578.

12. *In rerum*) Membranae nostrae *Terrarum dominos:* legi potest, *Terrarum in dominos;* utrumque non sine exemplo. AVCTOR ELECTOR. ETONENS. Nulla causa est, cur mutemus obviam lectionem.

13. *Nec quod Tydidae*) Nec etiam Venerem violavi, quemadmodum Diomedes; vide Homerum Iliad. lib. V, 335 et sqq.

15. *sed quae me perdere solum Ausa sit*) Sed quod crimen mihi tantum nocuerit, non aliis. Nam quae aliis nocent, maiora sunt crimina, quam ea quae sibi tantum. Ex quo designat, ut saepius dixit, peccatum suum errorem potius dicendum, et ideo dignum venia.

16. *nullum maius adorsa nefas*) Recte; *adorta* Sarravian. Argent. Combii, Twisden. aliique nonnulli; ut apud Virgil. Aen. VII, vers. 385: *simulato numine Bacchi Maius adorta nefas.* HEINS.

18. *Haec duo nomina*) Imprudentis scilicet et timidi.

21. *in totum nomen Iuli*) In omnes ex gente Iulia.

23. *Sed licet arma feras*) Malim *ferox*, ut ad τὸ *mineris* referatur: pro *efficies* versu proximo Politian. et Arondel. *efficias.* HEINS.

25. *Puppis Achaemeniden*) Notum est quemadmodum Achaemenides comes infel[illegible] Vlyssis in Sicilia Aeneae navem adscendit, seque ac Troianos

Profuit et Myso Pelias hasta duci.
Confugit interdum templi violator ad aram,
  Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non esse; fatemur,
  Sed non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii: fortuna miserrima tuta est;
  Nam timor eventus deterioris abest.
Qui rapitur fatis, quid praeter fata requirat?

omnes liberavit a Cyclopum saevitia, ut elegantissime describit Virg. Aen. lib. III, 588 sqq.

26. *Myso duci*) Telepho regi Mysiae, provinciae Phrygiae, quae adiacet Hellesponto: cuius historiam abunde diximus in primo de Remedio amoris. — *Pelias hasta.* Hasta Achillis. Hoc igitur et sequenti exemplo Augustum sibi inimicum minime timendum esse colligit poëta: siquidem hostes saepenumero etiam benigni exstitere in eos quos oderant.

27. *templi violator*) *Temerator* Feschianus; rectius. Festus: *Temerare, violare sacra et contaminare, dictum videlicet a temeritate:* ap. Virgil. Aen. lib. VI, vers. 841: *Vltus avos Troiae, templa et temerata Minervae;* Propertius lib. IV, Eleg. 9, de ara Herculis, vers. 69: *Haec nullis unquam pateat temeranda puellis.* Ita scribe: *veneranda* male illic exstat; Tibullus lib. III, El. 5, vers. 7: *Non ego tentavi nulli temeranda virorum Audax laudandae sacra docere Deae.* Noster Fast. I, ex vestigiis vetustissimi libri, 630: *Ne temerent puros exanimata focos.* In Ibide tamen 313: *Vtque Iovis Libyci templum violare parentes;* apud Velleium quoque lib. II: *Omnia pretio temerata, vendente rempublicam consule;* ubi *temperata* nunc legitur: *temerare*, corrumpere; sic *fluvios temerare venenis* nostro Met. VII, vers. 535, et *corpora nefandis dapibus temerare* Metam. XV, vers. 75; Tacitus Hist. IV, cap. 53: *Iniectae fundamentis argenti aurique stipes, et metallorum primitiae nullis fornacibus victae. Praedixere haruspices, ne temeraretur opus saxo, aurove in aliud destinato.* Heins.

29. *Dixerit hoc aliquis*) Respondet huic quaestioni. Posset enim aliquis dicere: exemplis probas, poëta, minime timendum esse offensum Augusti numen: ego vero consilium tuum censeo non esse tutum, ab inimico salutem et bona petere. Quod et fatetur Ovidius: sed addit, se cogi quasi per tempestatem in quemvis portum confugere. Pont.

30. *mea navis*) *Puppis* Politian. et sex alii. Heins.

31. *fortuna miserrima* etc. Quia nihil miseriae accedere ad summam potest: nec enim summa foret. P.

33. *Qui rapitur fatis*) Nonnulli ex antiquis omittunt hoc distichon; quidam proximum. Alii ex ambobus unum faciunt utroque mediorum versuum omisso. Ego utrumque distichon superfluum et tollendum esse censeo. Certe in Sarraviano ita legebatur: *Qui rapitur ..... Porrigit et spinas duraque saxa;* hiatu in priore ac posteriore versu relicto. H. — Zinzerlingius, Promuls. critic. cap. 45, eo inclinat, ut posterius distichon to-

Saepe creat molles aspera spina rosas.
Qui rapitur spumante salo, sua brachia cauti
Porrigit, et spinas duraque saxa capit.
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales
Audet ad humanos fessa venire sinus:
Nec se vicino dubitat committere tecto,
Quae fugit infestos territa cerva canes.
Da, precor, accessum lacrymis, mitissime, nostris,
Nec rigidam timidis vocibus obde forem;
Verbaque nostra favens Romana ad numina perfer,
Non tibi Tarpeio culta Tonante minus:
Mandatique mei legatus suscipe causam;
Nulla meo quamvis nomine causa bona est.
Iam prope depositus, certe iam frigidus, aegre
Servatus per te, si modo server, ero.
Nunc tua pro lapsis nitatur gratia rebus,
Principis aeternam quam tibi praestet amor:

tum abiiciat, quod promanasse ex priore credit: cui facile accedimus, admodum probante Burmanno.

36. *Porrigit ad spinas duraque saxa manus*) Qui, inquit, fatis rapitur, solet cuicumque loco etiam aspero manus admovere, ut maius periculum evitet. In vetustissimo exemplari hoc carmen ita legitur, *Saepe creat molles aspera spina rosas*; ut sit sensus: ex spinis saepe nascitur rosa, hoc est, ex tristi fato plerumque nascitur laetum. Quibus verbis designat, posse accidere, ut adversa poëtae fortuna, si confugerit ad hostes offensos, mutetur in melius.

37. *Accipitrem metuens*) *Accipitremque timens* vetustiores; sed si superiores versus tollantur, vulgatae lectioni non est movenda controversia. Heins.

38. *Audet in humanos*) *Ad humanos* scripti. Heins.

40. *infestos canes*) *Infestas* Combii et Feschii, ut saepe alibi noster.

42. *vocibus obde forem*) *Obde seram* veteres quinque.

44. *Tarpeio Tonante*) Iove Capitolino. Vide Virg. Aen. VIII, 652, et Lucan. Phars. I, 196; V, 306.

45. *legatus* etc. Vel nuncius, vel orator.

47. *Iam prope depositus*) Confectus, exanimatus, sepultus: sic Plaut. *Vino depositus*, id est, vino sopitus.

48. *si modo servor*) *Server* nonnulli, inter quos nostri.

49. *pro rebus*) Pro rebus meis.

50. *Principis aeterni quem tibi praestet amo*) Aut *praestat* legendum cum Argent. aliisque plurimis, aut *aeternum praestet*, vel *aeternam*; nisi mavis *Principis alterni quam tibi praestat amor*, ut de Tiberio etiam intelligatur: sed verius alterum. H.

Nunc tibi et eloquii nitor ille domesticus adsit,
Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis,
Et res heredem repperit illa suum.
Hanc ego non, ut me defendere tentet, adoro:
Non est confessi causa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris imagine factum,
An nihil expediat tale movere, vide.
Vulneris id genus est; quod quum sanabile non sit,
Non contrectari tutius esse putem.
Lingua, sile; non est ultra narrabile quidquam:
Posse velim cineres obruere ipse meos.
Sic igitur, quasi me nullus deceperit error,
Verba face, ut vita, quam dedit ipse, fruar.
Quumque serenus erit, vultusque remiserit illos,
Qui secum terras imperiumque movent,
Exiguam ne me praedam sinat esse Getarum,

51. *Nunc tibi*) Malim *mihi*. Nunc mihi adsit eloquium tuum. H. — *Adsit*, id est patrocinetur: nam *adesse* reis advocati dicuntur.

52. *trepidis viris*) Lege *reis*, ex veteribus libris. CIOF.

56. *Non est confessi*) Causam adsignat, cur non tentet se a Messallino defendi, ut ex eo probet se non ob eam causam venerari hominis linguam. — *Causa rei confessi*. Causa mea, quam confessus sum esse infirmam.

57. *erroris origine factum*) *Imagine* rectius multi: sic lib. III, Eleg. 3, vs. 75: *Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres*. HEINS.

58. *tale monere*) *Movere* cum melioribus plerisque.

59. *Vulneris id genus est*) Causam adsignat, cur inter excusandum erroris mentionem fieri non utile esse innuat. Adpellat autem crimen, quo Augustum laesit, *vulnus*, idque insanabile esse dicit.

60. *tutius esse puto*) *Putem* cum Hafniensi: sequens distichon nonnihil est suspectum. HEINS.

62. *meos cineres*) Quasi dicat, velle posse celari cineres suos, ut eius crimen etiam cum illis lateat.

63. *quasi me nullus deceperit error*) Fatendum est me peccasse. — *Vt fruar vita*. Fortasse Augustus iratus mihi vitam, quam concessit, adimeret.

65. *vultusque remiserit illos*) Hoc est, vultus illos severos et graves, quorum nutu, sive intuitu totum imperium commovetur, deposuerit utque exhilararit. MICYL.

67. *Exiguam*) Forte *exiguum*, per adpositionem; me exiguum, et vilem ne velit esse praedam. BVRM.

Detque solum miserae mite, precare, fugae.
Tempus adest aptum precibus: valet ipse, videtque
Quas fecit vires, Roma, valere tuas.
Incolumis coniux sua pulvinaria servat:
Promovet Ausonium filius imperium.
Praeterit ipse suos animo Germanicus annos,
Nec vigor est Drusi nobilitate minor.
Adde nurus neptesque pias, natosque nepotum,

71. *pulvinaria*) Accipe pro thalamo, sive coniugio, quod pulvinariorum nomine adpellat, adulandi gratia, tanquam de Diis loquens, quibus in templis pulvinaria sterni solebant. Micyl.

72. *filius*) Tiberius Liviae filius et Augusti per adoptionem. Hic autem (ut diximus) domuit totum Illyricum, quod intra Italiam, regnumque Noricum, et Thraciam, et Macedoniam, interque Danubium flumen, et sinum maris Hadriatici patet. Quas ob res triumphus ei decretus est, quem distulit, lugente cladem Varianam civitate.

73. *Praeterit ipse suos*) Aliam caussam adsignat, ob quam Augustum laetum esse docet. Animum, inquit, maiorem annis gerit Germanicus nepos Tiberii ex fratre Druso, sed filius per adoptionem. Is postea annum agens quartum atque trigesimum, diuturno morbo Antiochiae obiit, non sine veneni suspicione, fraude Tiberii, ministerio varo et opera C. Pisonis, qui sub idem tempus Syriae praeerat: auctor Tranquil.

74. *Nec vigor est Drusi*) *Druso* malim. H.—*Nec vigor est Drusi nobilitate.* Fortior atque animosior est quam pro aetate sua. Nec Drusus nobilior est quam fortior, sed pariter excellit animo ac nobilitate. Drusum autem intellige, non patrem Germanici, fratrem Tiberii, is enim multis ante annis perierat in Germania: sed Drusum Tiberii ex Agrippina filium, cuius uxor Livia fuit, Germanici soror: vide Tacitum lib. IV. Mox per *Nurus*, intellige Agrippinam Germanici, et Liviam Drusi, uxores: per neptes et nepotes, Germanici ac Drusi iunioris liberos, ut fuere, ex Germanico quidem Caligula, qui Tiberio successit: Agrippina, quae primum Domitio nupsit, unde Nero natus fuit, mox Claudio imperatori cohabitavit: item Nero et Drusus, qui post a Tiberio interemti: Iulia et Drusilla, de quibus Tacitus Annal. lib. II.

75. *Adde nurus neptesque pias, carosque nepotes*) *Adde nurum neptemque pias, natosque nepotum*, Sarravianus, Politian. et tres quatuorve alii; Argent. Scaliger. multique praeterea recte: *Adde nurus, neptesque pias, natosque nepotum*; quidam etiam *natosque nepotis*, vel *nepotes*. Iuliae in Pandataria exsulantis non meminit, nec Iuliae neptis: neptes, intellige Agrippinam Germanici uxorem, et Livillam Drusi filiam: nurus, intellige Antoniam Drusi uxorem, Livillam, quam dixi, filiam Drusi; utpote Caii Caesaris uxorem, et Aemiliam Lepidam Lucio Caesari destinatam, quae et *nurus Caesaris* propterea in veteri inscriptione Bergomensi adpellatur.

Caeteraque Augustae membra valere domus:
Adde triumphatos modo Paeonas, adde quieti
Subdita montanae brachia Dalmatiae.
Nec dedignata est abiectis Illyris armis
Caesareum famulo vertice ferre pedem.
Ipse super currum, placido spectabilis ore,
Tempora Phoebea virgine nexa tulit:

Nati nepotum sunt, quos Augustus videre potuit, Germanici liberi et Drusi, quorum ante meminit; Plin. maior lib. V, cap. 13, auctor est, Augustum eo, quo supremum obiit diem, anno M. Iunium Silanum, neptis suae nepotem, iam vidisse genitum. H. — *Carosque nepotes.* Caium, Lucium, et Agrippam, Iuliae et Agrippae filios intellige. Vel Germanici iunioris liberos accipe, sub nepotum nomine, ut crebro reperies apud auctores.

76. *Caeteraque Augustae membra*) Per membra domus Augustae, caeteros propinquos et familiares intelligit. — *Membra domus.* Plinius etiam eleganter *membra domus* adpellat partes domus; II, Eleg. 17; Colum. I, 6.

77. *adde quieti Subdita montanae brachia Dalmatiae*) Parum latine dicitur *Dalmatia quieti subdita*: quare aut *Quiriti subdita* scribendum, aut *Pineti*, quidquid pro vulgata lectione stant membranae veteres. Codex Regius *quieto*; Sarravian. *quietis*. Pines dux Dalmatarum a Batone proditus. Sed quum *Pinnetem* vocet Velleius, Πίννην Dio, priorem coniecturam duco veriorem. H. — *Paeonas.* Hi *Paeones* a Graecis, a Romanis *Pannonii* dicebantur, et ab illis inter Illyrios numerabantur. — *Adde triumphatos.* Non de Dalmatico Augusti triumpho accipi debet, qui statim post devictum Antonium et Cleopatram actus fuit, annis prope quadraginta antequam haec ab Ovidio scripta sunt: sed de Illyrico Tiberii, qui proximo ante obitum Augusti anno gestus est; id quod et particula *modo* innuit, quod Paeonas modo triumphatos inquit: quasi dicat, nuper, aut etiam eodem hoc anno.

79. *Nec dedignata est*) Illyrii quoque sub Alpibus agebant, imasque valles earum, et quaedam quasi claustra custodiebant, abruptis torrentibus impliciti. In hos expeditionem suscepit ipse Augustus, fierique pontes imperavit. Vide Florum lib. IV, 12, ubi Caesar, saucius manibus et cruribus, suo sanguine speciosam retulit victoriam.

80. *vertice famulo*) Capite subdito: ad pedes Tiberii se prosternere et victum fateri.

81. *Ipse super currum*) *Ille*, et *curru* MS. Bersmanni.

82. *Tempora Phoebea virgine nexa tulit*) Scribendum est, utcunque membranis dissentientibus, *Penea virgine.* Nam Daphne Penei fluminis filia; noster Met. I, vs. 504: *Nympha, precor, Penea, mane: non insequor hostis.* Doctissimus Gronovius ad Statium ex Pirckheimeriano codice, *Phoebea coniuge:* at Phoebus ipse Met. I ad Daphnen, vs. 557: *quoniam coniux mea non potes esse, Arbor eris certe, dixit, mea.* Martialis ad Apollinem; *Fer rata vota pa-*

Quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
Digna parente suo, nominibusque datis;
Fratribus adsimilis, quos proxima templa tenentes
Divus ab excelsa Iulius aede videt.

tri: sie te tua diligat arbor; sic legendum ex optimis membranis, non *uxor*. H. — *Tempora nexa*. Caput circumdatum. — *Phoebea virgine*. Laurigera corona. Adludit autem ad Daphnem virgiuem, amatam a Phoebo, quae postea mutata fuit iu laurum.

83. *Quem euntem*) Quem Augustum triumphantem, et proficiscentem ad Capitolium. — *Vobiscum*. Cum sua prole, et te Messallino; quem tanquam unum ex ducibus Augusti, hic poëta innuit tunc prosecutum fuisse triumphantem imperatorem. Mer. — *Quem pia vobiscum*. Per prolem, Tiberii filium accipio, Drusum, qui currum patris comitatus fuerit, cum caeteris ducibus, quos hic sub voce *vobiscum* intelligit. Nam ut de Tiberio et Actiaco triumpho accipiamus, repugnat temporum ratio, id quod supra quoque monui: et item quod sequitur, *Digna parente suo, nominibusque datis*. Neque enim adhuc nomina Caesaris, aut Augusti acceperat Actiaco triumpho Tiberius. At si de Druso intelligamus, tam de Caesaris adpellatione, quam de proprio nomine intelligere licet, quasi qui se dignum Druso patruo, et item Caesarum gente gereret. Quare et superius *Caesareum pedem*, non Augusti pedem, sed Tiberii expono, qui tum Caesaris nomen, ab Augusto iam pridem adoptatus, gerebat. — *Comitavit euntem*. Malim *ovantem*. Sueton. in Tiberio: *Rhaetico atque Vindelico bello gentes Alpinas, Pannonico Breucos et Dalmatas subegit. Germanico quadraginta millia dedititiorum traiecit in Galliam: quas ob res et ovans et curru urbem ingressus est*. Paria habes apud Dionem lib. IV. H. — Suetonii locus est de priore bello. Suetonius ipse, Velleius et Dio ostendunt, hunc iustum fuisse triumphum, non ovationem.

84. *nominibusque datis*) Malim *ratis*. Germanicus nomen suum non una de Germanis victoria ratum fecit: hunc atque Drusum una cum Tiberio triumphasse post bellum Pannonicum confectum, ex Dione discimus, etsi Drusus ipsi bello non interfuisset. H. — Et digna nominibus ab Augusto ipsis impositis. Omnes siquidem Caesares dicebantur, tam filii, quam nepotes.

85. *Fratribus adsimilis*) Proles similis Cupidinibus, qui inter se sunt fratres. Intelligit enim Cupidinum simulacra, qui fuere in aede Veneris Genitricis: sunt tamen qui per fratres, naturalium filiorum Augusti, Caii et Lucii simulacra intelligant: qui tanquam nepotes et successores Iulii Caesaris, in aede Veneris Genitricis, sub ipsius Caesaris simulacro locati fuere; et per piam prolem accipiant Tiberium ac Drusum privignum, adhuc infantes. Vel ut alii volunt, similis Castori ac Polluci fratribus.

86. *Divus Iulius*) Appianus lib. II de Bellis civilibus, auctor est, Iulium Caesarem erexisse Veneri Genitrici templum. Hic per *Iulium* intelligimus eius simulacrum fuisse in aliquo loco eminentiori ipsius templi Veneris: aut certe statuam eius eque-

His Messallinus, quibus omnia cedere debent,
Primum laetitiae non negat esse locum.
Quidquid ab his superest, venit in certamen amoris:
Hac hominum nulli parte secundus eris.
Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti
Venit honoratis laurea digna comis.
Felices, quibus hos licuit spectare triumphos,
Et ducis ore Deos aequiparante frui.
At mihi Sauromatae pro Caesaris ore videndi,

strem, qnae erat supra limen aedis Veneris Genitricis. — *Aede. Arce* quatuor; male: vid. Met. XV, 842, ubi eadem varietas.

87. *His*) Subaudi Angusti coningi, liberis et caeteris. — *Quibus omnia cedere debent.* Quasi dicat, quibus nemiuem magis laetari victoria parta et triumpho credendum est.

89. *venit in certamen amoris*) Certat in amando Caesare, hoc est, cum reliquis de amore contendit erga Augustum, et nemini concedit in amore Messallinus.

90. *Hac parte*) In hoc certamine. — *Parte secundus erit. Eris* multi veteres. Heins.

91. *Hanc colit ante diem per quam decreta merenti*) *Colet* Sarravian. et *quamque decreta;* plurimi *quamquam;* Argent. *quamquam decreta parenti;* nonnulli etiam *Hanc colis*, vel *Hunc.* Forte: *Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti*, ut de Tiberio intelligatur, qui Messallino lauream ante diem decreverit. Certe Valerium Messallinum Pannoniae praefectum huic bello interfuisse Dio testatur. Nec dubium quin inter legatos Tiberii fuerit, qnibus hoc bello confecto ornamenta triumphalia impetrarit ab Augusto, teste Suetonio et Dione, hoc est quod *vobiscum comitavit ovantem* paulo ante dixerat, tecum nempe et cum caeteris legatis: nam et Messalam Corvinum Messallini patrem iam senem, a Tiberio adolescente observatum fuisse testis est Suetonius; ut verisimile sit, ipsi quoque Messallino eum favisse. H. — *Hanc colit.* Hanc Augusti prolem veneratnr Messallinus. Vel hanc lauream et victoriam Augusti, seu laetitiam; nt dicat: ipse Messallinus colit hanc laetitiam, per qnam et ipse postea etiam lauream meruit. Quasi dicat, ipsum quoque laetum debere sibi etiam opem ferre in huiusmodi laetitia apud Augustum, cuius et ipse particeps fuit. M. — *Ante diem, per quem decreta.* Ante tempus et annos Messallini: iuvenis enim admodum triumphavit. Ordo est: per quam laurea decreta merenti ante diem venit comis honoratis.

93. *Felices quibus hos*) *Quibus o* Sarrav. et unus Vatic. H.

94. *ore ducis*) Ore Augusti *Aequiparante Deos*, Diis simili. Triumphantes enim Iovis optimi maximi ornatu decorati, sellis curulibus, toga praetexta, tunica palmata, et toga pi[illegible], et corona triumphali, laureaque, curru aurato per urbem vecti, in Capitolium ascendebant.

Terraque pacis inops, undaque vincta gelu.
Si tamen haec audis, et vox mea pervenit istuc,
Sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus, primo mihi cultus ab aevo,
Si quid habet sensus umbra diserta, petit:
Hoc petit et frater; quamvis fortasse veretur,
Servandi noceat ne tibi cura mei:
Tota domus petit hoc; nec tu potes ipse negare,
Et nos in turbae parte fuisse tuae.
Ingenii certe, quo nos male sensimus usos,
Artibus exceptis, saepe probator eras.
Nec mea, si tantum peccata novissima demas,
Esse potest domui vita pudenda tuae.
Sic igitur vestrae vigeant penetralia gentis;
Curaque sit Superis Caesaribusque tui:
Mite, sed iratum merito mihi numen, adora,
Eximat ut Scythici me feritate loci.
Difficile est, fateor; sed tendit in ardua virtus,
Et talis meriti gratia maior erit.

96. *pacis inops*) Hostilibus incursionibus obnoxia. — *Iuncta gelu.* Perpetua glacie concreta.

97. *Si tamen hoc audis*) *Haec*, meliores. H. — *Istuc.* *Illuc* Excerpta Vossii.

101. *Hoc petit et frater; quamvis*) Hoc est, idem hoc etiam, videlicet ut pro me Augustum deprecceris, frater tuus abs te petit; nisi quod aperte hoc non facit, illud metuens, ne ea deprecatio tibi fraudi sit apud Augustum. Micyl.

104. *in parte tuae turbae*) In parte tuorum clientum.

105. *male usos*) Quia ingenii et carminum causa relegatus sum.

106. *Artibus exceptis*) Exceptis libris de Arte amandi, quasi innuat, Messallinum in reliquis eius ingenium probasse, in artibus vero amatoriis componendis damnasse semper.

107. *peccata novissima*) Non placet hoc loco de Arte amandi intelligere, ut putavit Merula. Cior.

109. *Sic igitur vestrae vigeant*) *Vivant* Barberin. malo *vireant*. H. — *Penetralia.* Sacra et Dii: Deorum sacraris: omnia quae sunt interiora.

110. *Caesaribusque*) Et Augusto Tiberio, Druso, Germanico, et reliquis.

112. *Eximar ut Scythici de feritate loci*) *Eximat* Sarravian. aliique nonnulli; *Eximat me* Argent. Lege *Eximat ut Scythici me feritate loci.* H.

113. *sed tendit in ardua virtus*) Malim *tendat.* H.

Nec tamen Aetnaeus vasto Polyphemus in antro
  Accipiet voces Antiphatesve tuas:
Sed placidus facilisque parens, veniaeque paratus;
  Et qui fulmineo saepe sine igne tonat.
Qui, quum triste aliquid statuit, fit tristis et ipse;
  Cuique fere poenam sumere poena sua est.
Victa tamen vitio est huius clementia nostro;
  Venit et ad vires ira coacta suas.
Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti,
  Nec licet ante ipsos procubuisse Deos;
Quos colis, ad Superos haec fer mandata sacerdos:
  Adde sed et proprias in mea verba preces.
Sic tamen haec tenta, si non nocitura putabis:
  Ignoscas: timeo naufragus omne fretum.

115. *Nec tamen* etc. Facultatem impetrandi demonstrat ex humanitate et facilitate Caesaris, quam e contrariis exaggerat. Non ages cum homine fero et inhumano, quales Polyphemus et Antiphates. P.

116. *Antiphatesve*) Antiphates fuit Laestrigonum rector.

121. *vitio est huius*) Mallet Heinsius, *vitio cuius clementia nostro*.

123. *Qui quoniam patria*) Malim *a patria*: et superiori versu, *Venit et ad partes*, pro *vires*. H.

124. *ante ipsos Deos*) Ante Augustum et liberos.

125. *Quos colis, ad Superos*) Singulis familiis Dii peculiares et peculiaria sacra erant. Sacerdotum autem partes orare pro aliis. P. — *Perfer mandata. Haec fer* rectius plerique veteres: et mox *in mea verba*, pro *ad* Polit. et Morel. H. — *Sacerdos.* Amicos et carus Augusto, uti sacerdotes Diis. Mer. — *Sacerdos* Musarum, est poëta. Hor. III, Od. 1, 3.

EPISTOLA III

MAXIMO

ARGVMENTVM

Maximi fidem et constantiam in rebus suis miseris et perditis laudat poëta, qui non utilitate, ut vulgus ignobile, sed honestate et virtute eos probat, quos semel amandos suscepit; hortaturque illum, ut in fide perstet, et sibi quantum potest opem ferat.

Maxime, qui claris nomen virtutibus aequas,
Nec sinis ingenium nobilitate premi;
Culte mihi (quid enim status hic a funere differt?)
Supremum vitae tempus ad usque meae:
Rem facis, adflictum non aversatus amicum,
Qua non est aevo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, sed, si modo vera fatemur,
Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat prius est, quam quid sit honestum:

1. *nomen virtutibus aequas*) *Imples* Scaligeri codex, et alii nonnulli; ut lib. I, Eleg. 2, vs. 1: *Maxime, qui tanti mensuram nominis imples.* H.

3. *quid enim status hic a funere differt*) Quid enim haec conditio exsulis aliud est, quam mors quaedam? Est autem hoc per parenthesin dictum; quia statim subiungit se Maximum coluisse usque ad extremum vitae, hoc est, usque ad tempus illud quo relegatus fuit.

5. *non aversatus*) *Non inficiatus* alter Medonii: mox, pro *si modo vera fatemur*, forte rectius reponatur *fatendum;* in qua locutione multus est Lucretius, aliique optimae notae auctores. H. — *non aversatus.* Non reiiciens. M. — Dum me quamvis relegatum et calamitosum pro amico agnoscis. Pont.

6. *tuo*) *Meo* plurimi scripti.

8. *utilitate*) *Nobilitate* Puteanus.

9. *Cura quid expediat prior est* etc. *Prius* scripti. Heins.

Et cum fortuna statque caditque fides.
Nec facile invenias multis in millibus unum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor, recte facti si praemia desint,
Non movet, et gratis poenitet esse probum.
Nil, nisi quod prodest, carum est: i, detrahe menti
Spem fructus avidae, nemo petendus erit.
At reditus iam quisque suos amat, et sibi quid sit
Vtile, sollicitis subputat articulis.
Illud amicitiae quondam venerabile numen
Prostat, et in quaestu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda est:
Quae simul intonuit, proxima quaeque fugat.
En ego, non paucis quondam munitus amicis,

11. *Nec facile invenies*) *Invenias* Argent. et sex alii. H.

12. *Virtutem pretium* etc. Qui existimet virtutem esse per se expetendam, non autem praemii gratia. Quam rem Iuvenal. ita reprehendit: *quis enim virtutem amplectitur ipsam, Praemia si tollas.*

13. *Ipse decor, recte*) Ipsa virtutis pulchritudo. — *Facti si praemia desint.* Lege *factis*, vel *facto*, ut κακοφωνία vitetur. Heins.

14. *gratis*) Sallust. Hist. I: *Nam ubi malos praemia sequuntur, haud quisquam gratuito bonus est.*

15. *en detrahe menti*) *Et* Argent. et duo alii; quinque cum Twisdenio *nil.* Scribe i, *detrahe:* pro *quod prodest*, si refinxeris *quo prosit*, reddideris versum molliorem; Amor. lib. I, El. 4, vs. 57: *Me miserum monui, quo paucas prosit in horas.*

16. *nemo petendus erit*) Nemo invenietur qui velit virtutem colere.

18. *computat articulis*) *Subputat* scripti meliores. H. — *Sollicitis articulis.* Digitis hominis solliciti et curiosi in ratiocinando. In digitis enim computatio fieri solebat.

19. *Illud Amicitiae quondam venerabile numen*) Sic Cicero, *Fructum*, inquit, *amicitiae, ipsam intelligo amicitiam.* — *Venerabile nomen. Numen* Sarravianus. Heins.

20. *Prostat*) Venale est tanquam meretrix: non enim homines amicitia ducti, amicos eligunt, sed utilitate; et eo pacto videntur amicitiam prostituere, hoc est, ad meretricandum praebere.

21. *non, ut torrentibus undis*) *Non cum* Barberin. Lege *non, ceu torrentibus undis.* H.

24. *proxima*) *Prospera* duo libri.

Dum flavit velis aura secunda meis;
Vt fera nimboso tumuerunt aequora vento,
In mediis lacera puppe relinquor aquis.
Quumque alii nolint etiam me nosse videri,
Vix duo proiecto tresve tulistis opem.
Quorum tu princeps; nec enim comes esse, sed auctor,
Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te, nihil ex acto, nisi non peccasse, ferentem,
Sponte sua probitas officiumque iuvant.

26. *Dum flavit velis*) *Favit* legi praestiterit: hinc *venti faventes* passim apud poëtas. H. — *Aura secunda;* sic Horat. lib. I carm. Od. 5, vs. 11: *nescius aurae fallacis.*

27. *tumuerunt aequora vento*) Vnus Voss. *noto;* unus Hafniens. *morbo.* Forte *Coro.* H.

28. *nave*) *Puppe* ex quatuor libris Heinsius dedit.

29. *nosse fateri*) *Videri* meliores.

33. *Te, nihil ex acto, nisi non peccasse ferentem*) Locus mendosissimus; nec iuvant libri veteres; nisi quod *me* pro *nos* in nonnullis. Tanaquillo Fabro in Epistolis nuper editis, videbatur scribendum esse: *Te, nihil ex acto, nisi te fecisse petentem*, quam ille castigationem suam pluribus adstruxit in iisdem Epistolis. Sed inconcinna est repetitio τοῦ *Te.* Quid si reponas? *Et nihil e facto, nisi te fecisse, petentem.* Longius quidem a vulgata scriptura haec abeunt: sed nil obcurrit melius: versu proximo, *iuvant* pro *iuvat* meliores. H. — *Te nihil exacto.* Ordo est: Probitas et officium sua sponte iuvant te fatentem, exacto nihil nisi non peccasse. M. — *Exacto.* Alicui exigenti an ego peccaverim. Vel certe adverb. ut *exacto*, pro *exacte* accipias: et est magna laus Maximi, quod poëtae amici crimen quantum potest nititur celare: nec nisi instanter requisitus etiam eum peccasse adserit. *Exigere* enim est per vim aliquid petere. Vel, *peccasse exacto*, hoc est, per vim errasse: quasi aliqua vi me ad peccandum impulsum. Vel peccasse, *exacto*, scilicet tempore, hoc est, praeterito. Alii legunt *ex acto*, hoc est, ex facto tantum peccasse, non voluntate. Pont. — Ego puto veram lectionem et sententiam a Burmanno tandem repertam; cuius haec est nota: dixerat et questus erat Ovidius, plerosque amicitiam ex utilitate coluisse, et se desertum ab illis, quam primum adflictum vidissent: Maximum vero constanter, etiam in adversis, officium praestitisse, quia ipsam virtutem sui pretium credebat, nec utilitate amicitias probabat: quare legendum puto: *Te nihil ex acto* (vel *e facto*) *nisi non peccasse ferentem, Sponte sua probitas officiumque iuvant:* non aliam mercedem ex facto petis, nisi conscientiam, te non peccasse, aut non defuisse officio, quod amico debebas. Sententia obvia, et ex communi sapientium effato desumta.

34. *officiumque*) Et officium tuum erga amicos. Sensus est: verum est quod dixi te essa dignum non petere ab aliis exemplum permanendo in

Iudice te mercede caret, per seque petenda est
  Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum,
  Quodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum subponere mento,
  Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid Aeacides post mortem praestet amico:
  Instar et hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
  A Stygiis quantum sors mea distat aquis!
Adfuit insano iuvenis Phocaeus Orestae:
  Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum;
  Vtque facis, lapso, quam potes, affer opem.
Si bene te novi; si, quod prius esse solebas,
  Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui;
Quo fortuna magis saevit, magis ipse resistis,
  Vtque decet, ne te vicerit illa, caves:

fide erga me, sed dare aliis: quia te iuvant et probitas et officium erga amicos: quod sponte sua praestatur, non precibus, aut praemio aliquo.

35. *Iudice te*) *Te duce te* Sarrav.

37. *Turpe putas abici*) *Abigi* scribendum vel contra fidem membranarum. HEINS.

41. *Cerne quid Aeacides*) *Ingemit Aeacides, pleneque affusus amore, Omnia, ait, solvam, dulcis amice, tibi. Teque colam inferiis, non mortis honore carebis. Adtollam factis digna tropaea tuis.* Adi Homer. Il. Ψ.

42. *Instar et hanc vitam*) Puta igitur, et meam hanc vitam instar mortis esse: hoc est, me quoque pro mortuo habe: et ut Achilles Patroclo, ita tu mihi officium amicitiae praesta. M.

43. *Pirithoum*) Huius meminit Virgil. VI, vs. 392: *Nec vero Alciden me sum laetatus euntem Accepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque;* et vs. 397: *Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.*

44. *A Stygia quantum mors mea distat aqua*) *Stygiis aquis* plerique veteres. Scribe: *A Stygiis quantum sors mea distat aquis*, nil certius. In Tristibus lib. V, Eleg. 12, vs. 6: *Sorte nec ulla mea durior esse potest;* atque ita alibi passim; Valer. Flaccus lib. II: *Ductor, ait, quod, virgo, tibi nomenque genusque, Quae sors ista, doce;* simili errore *mors* et illic nunc legitur. H.

45. *iuvenis Phocaeus* etc. Pylades Strophii Phocensis filius. — *Phocaeus Oresti. Orestae* Sarrav. et unus Vatic. bene. H.

49. *qui prius esse solebas*) *Quid*

Et bene uti pugnes, bene pugnans efficit hostis.
Sic eadem prodest causa, nocetque mihi.
Scilicet indignum, iuvenis rarissime, ducis
Te fieri comitem stantis in orbe Deae.
Firmus es: et, quoniam non sunt ea qualia velles,
Vela regis quassae qualiacumque ratis.
Quaeque ita concussa est, ut iam casura putetur,
Restat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua iusta, nec ipso
Lenior, offensus qui mihi iure fuit:
Quique dolor pectus tetigisset Caesaris alti,
Illum iurabas protinus esse tuum:
Vt tamen audita est nostrae tibi cladis origo,
Diceris erratis ingemuisse meis.
Tum tua me primum solari litera coepit,
Et laesum flecti spem dare posse Deum.

Sarravian. Argent. et tres alii; duo *quod*; recte. H.

53. *Et bene uti pugnes*) *Vt bene tu pugnes* duo; *Et bene tu pugnes* tres.

54. *Sic eadem prodest causa*) Sic eadem causa prodest mihi, quia mihi succurris defendendo, nec tanquam victus me deseris, sed magis reluctaris et illi repugnas. — *Nocet vero.* Quia illa mihi adversatur et superat, tenetque in exsilio.

55. *iuvenis rarissime*) *Carissime* plerique veteres; septem *iuvenum carissime*; Lege *iuvenum rarissime*, vel cum Politiani codice, *iuvenum clarissime*. H.

56. *Deae stantis in orbe*) Fortunae superpositae rotundo lapidi; quoniam instabilia sunt eius munera.

57. *non sunt haec*) *Non sunt ea meliores*. H.

60. *humeris fulta carina tuis*) *Ruina* bene Sarrav. Argent. et sex alii; ut in illo apud nostrum: *Te mea, subposita veluti trabe, fulta ruina est*; atque ea lectio priorem editionem meam iam occuparat: tamen alius eam sibi postea vindicavit; Lucan. lib. VIII: *Tu, Ptolemaee, potes Magni fulcire ruinam*; sic *carina* pro *rapina* nunc legitur perperam in Elegia de obitu Maecenatis inter Catalecta Scaligeri: *Irreligata ratis nunquam defessa rapina, It, redit in vastos semper onusta lacus*; Val. Flacc. lib. VII: *ratis infandis quos sola rapinis Saevaque pascit hyems*. H. — Fabrum tangit haec nota; vid. Epist. ad Sarravium lib. I, Ep. 40.

61. *tua iusta*) *Tibi iusta* Iunian.

63. *Caesaris alti*) Ad altitudinem seu fastigium imperii referendum est. P.

67. *tua litera*) Tua epistola. Mer. — *Tunc tua me primum*. Non antea. Quid enim solaretur, quem nondum sontem comperisset? Mer.

68. *Deum laesum*) Augustum offensum.

Movit amicitiae tum te constantia longae,
  Ante tuos ortus quae mihi coepta fuit.
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus;
  Quodque tibi in cunis oscula prima dedi;
Quod, quum vestra domus teneris mihi semper ab annis
  Culta sit, esse vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater, Latiae facundia linguae,
  Quae non inferior nobilitate fuit,
Primus, ut auderem committere carmina famae,
  Impulit: ingenii dux fuit ille mei.
Nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
  Contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnes ita sum complexus, ut unus
  Quolibet in casu gratia nostra fores.
Vltima me tecum vidit, moestisque cadentes

70. *Ante tuos ortus*) Antequam nascereris; tunc enim patre tuo utebar familiariter.

74. *nunc tibi cogor unus*) *Me tibi cogit* veteres plerique; sed non probo. H. — *Vetus onus.* Vetus amicus tibi molestus et onerosus: qui tuis in pueritia mea fui oblectationi.

76. *Qui non inferior*) *Quae* meliores. H.

77. *ut auderem committere carmina famae*) Vt auderem carmina mea in publicum edere.

79. *Nec quod sit primo nobis a tempore cultus, Contendo fratrem posse referre tuum*) *Posse negare* scribendum olim censebam: at Sarravianus, Twisdenius, et Argent. *Nec quo sit primum;* ut sensus sit: Contendo fratrem tuum meminisse non posse, quo primum tempore a nobis cultus sit: quasi velit iam a longo tempore et a prima infantia fuisse cultum, aut ante cunas, ut supra dixerat. Neque aliter codex Bersmanni, eamque veram esse scripturam in Epistolis iam vidit Tanaquillus Faber; codex Arondel. *Nec quo sit nobis a primo tempore cultus;* *quo* etiam in multis aliis; tres *quia.* H.

81. *ut una*) *Vt unus* meliores: et recte.

83. *Vltima me tecum vidit, moestisque cadentes Excepit lacrymas Italis ora genis*) Quid hoc est monstri? Italia te ultima mecum vidit? atqui locum certum debebat designare, sive Romam, sive alium quemcumque. Scaligeri codex *Itali silva;* unde avunculus meus Rutgersius coniectura indubitata reponebat, *Aethalis Ilva;* nam *Ilva Aethalia* teste Plinio dicta: Argent. et Barber. *Itala silva;* Combii *Aethala silva;* unus Vatic. *Aetalis hora:* at omnium veterrimus Sarrav. *Aeithali silva*: ut nihil verius ac certius sit hac restitutione. Ilva Tyrrheni maris insula ob copiam ferri celebratissima; quare Virgilio dicitur, *inexhaustis Chalybum generosa*

Excepit lacrymas Italis ora genis.
Quum tibi quaerenti, num verus nuncius esset,
Adtulerat culpae quem mala fama meae;
Inter confessum dubie, dubieque negantem
Haerebam, pavidas dante timore notas:
Exemploque nivis, quam solvit aquaticus Auster,
Gutta per adtonitas ibat oborta genas.
Haec igitur referens, et quod mea crimina primi
Erroris venia posse latere vides;

metallis, ubi videndus Servius: apud quem mendose *Quidam Ilvam Ithacem dictam volunt*, pro *Aethalen*: hanc Graeci Αἰθάλην et Αἰθαλίαν vocant. Vide Stephan. in Αἰθάλη. H. — Negotium sane speciosum, et si Corsicam poëta pro Ponto navigaturus fuisset, non temere contradicerem. Nunc Ilvam in tabulis geographicis contemplatus, huius esse loci credere non potui. Videamus Ovidii in Graeciam iter Trist. I, Eleg. 3; relinquit urbem, ubi inquit: *Iam prope lux aderat, qua me discedere Caesar Finibus extremae iusserat Ausoniae.* Iam certe non Ilvam, aut Tyrrhenam oram, sed Brundisium cogitabat; et mox in Ionio mari se ponit: *Ionium non nostra findimus aequor Sponte*; neque alterius praeter *Hadriani* tota navigatione citra Graeciam, intulit mentionem. Credendum igitur urbem Nasoni placuisse *Brundisium*, *iterque illud quod tritum in Graeciam est*, ut loquitur Cicero Phil. I. Vltima Italiae ora Graeciam quidem prospectantibus est Hydrus, si cum geographis ad ipsam veritatem exigamus verba: sed vulgus propter nobilitatem portus *ultimum* ferebat Brundisium. Caeterum nostri vulgatum tuentur, levi tantum mutatione *hora* pro *ora* habentes; quod librariis usitatissimum.

87. *Inter confessum medius dubieque negantem Haerebam*) Τὸ *melius* abest a Sarraviano et duobus aliis; Voss. *dubius*; alius *medie*. Lege cum Argent. et Barberin. *Inter confessum dubie, dubieque negantem*. H. — *Inter confessum*. Non adfirmabam, nec negabam verum esse quod ad te de casu meo rumor pertulerat.

89. *Exemploque nivis, quam mollit aquaticus Auster*) Diu est quod *solvit* scribendum vidi; idque fragmentum Vaticanum confirmat; Metam. II, vs. 852: *Quippe color nivis est, quam nec vestigia duri Calcavere pedis, nec solvit aquaticus Auster*; hinc et *nives solutae* passim apud nostrum; Lucanus lib. IX, vs. 782: *calido non ocius Austro Nix resoluta cadit*; lib. IV, 118: *Riphaeas huc solve nives*; sic et alibi idem. H.

91. *Haec igitur referens*) *Repetens* velit reponi vir doctus: hoc est, recordatus, ut ille interpretatur: atqui vulgata scriptura eundem sensum habet. Idem in Epistolis paulo post castigandum censebat: *Respicias veterem lapsis in rebus amicum*. Nihilo felicius; nam *Respicis antiquum amicum*, quod in vulgatis est, minime sollicitari debet. *Antiquus amicus* enim idem, qui et *vetus*, optimis scriptoribus dicitur; sic proxima Elegia

Respicis antiquum lapsis in rebus amicum,
  Fomentisque iuvas vulnera nostra tuis.
Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
  Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed si sola mihi dentur tua vota, precabor,
  Vt tibi sit, salvo Caesare, salva parens.
Haec ego, quum faceres altaria pinguia ture,
  Te solitum memini prima rogare Deos.

EPISTOLA IV

ATTICO

ARGVMENTVM

Attico veterem amicitiam, eiusque fructus ultro citroque iucundiores commemorat: quibus fretus dicit sibi persuasum esse, illum quamvis absentem, adhuc in fide permanere: quod ut faciat, hortatur.

Accipe colloquium gelido Nasonis ab Istro,
  Attice, iudicio non dubitande meo.

V, vs. 38. — *Haec referens.* Haec igitur animo tuo subiiciens, tecumque reputans. Pont.

93. *lapsis in rebus*) *Lassis* meliores omnes hoc loco: vide Notas Trist. lib. I, Eleg. 8, vs. 35. H.

94. *vulnera*) *Pectora* Leidens. et quatuor alii: nostri *vulnera.*

95. *optandi* etc. Eligendi pro tuis commodis.

96. *commoda mille precor*) Scribe *precer.* Heins.

97. *Sed si sola mihi dentur tua vota*) Sed si solum mihi daretur optandae copia eius rei quam cupis.

100. *Haec prima*) Scilicet, ut esset parens salva cum Caesare.

Epistola IV

2. *iudicio non dubitate meo*) *Dubitante* plerique; sed *dubitande* scribendum cum primo Mediceo et sex aliis. H. — Doctissimus auctor Elect. Eton. sublata distinctione maiore, volebat:

Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
  Deserit an partes languida cura suas?
Non ita Dî tristes mihi sunt, ut credere possim,
  Fasque putem iam te non meminisse mei.
Ante meos oculos tua stat, tua semper imago est;
  Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor;
  Nec data iucundis tempora pauca iocis.
Saepe citae longis visae sermonibus horae;
  Saepe fuit brevior, quam mea verba, dies.
Saepe tuas factum venit modo carmen ad aures,
  Et nova iudicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam:
  Hoc pretium curae dulce recentis erat.
Vtque meus lima rasus liber esset amici,
  Non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,

Attice, iudicio non dubitande meo, Ecquid adhuc etc.

4. *an cura languida*) An Amor debilitatus longo tempore? — *Deserit suas partes.* Suum officium. Mer.

7. *Ante meos oculos praesto tua semper imago*) *Praesens tua* quatuor libri; tres *visa est;* alius *vera est;* Sarrav. mendose: *Ante oculos nostros tua est tua semper imago;* Argentin. *Ante oculos nostros tua stat tua semper imago.* Lege *tua stat, tua semper imago est; nostros oculos* praeterea plerique. *Esse et stare ante oculos* eleganter dictum; vide Metam. XII, vs. 427: *Ante oculos stat et ille meos.* Heins.

10. *Nec data*) *Et data* Iunian. et Leidens.

16. *erat curae*) Nam in eo laborabas, ut putarem mea carmina a te emendata populo placere, et tuum iudicium tanti facere, quanti iudicium totius populi. Mer. — *Hoc pretium curae.* Recentes labores meos in carminibus, hoc dulci pretio, adprobatione videlicet tua, compensabam et solabar. Pont.

17. *lima rasus liber esset amici*) *Amice* quinque aut sex veteres: in duobus ultimae duae literae τοῦ *amici* erasae. Scribe *lima amica.* H. — *Lima amici.* Tua et amici hominis castigatione ac iudicio.

18. *litura non semel est facta*) Non semel, sed saepius expunxi quae tu non probabas.

19. *Nos fora viderunt pariter*) Nos eodem tempore in forum descendimus, auspicaturi causas forenses. Solebant enim adolescentuli Romani togam sumere, et barbam ponere, eloquentiamque in foro auspicari. Dicebantur ipsi *tirones*, et illa actio

Nos via, nos iunctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
Quantus in Aeacidis Actoridisque fuit.
Non ego, securae biberes si pocula Lethes,
Excidere haec credam pectore posse tuo.
Longa dies citius brumali sidere, noxque
Tardior hiberna solstitialis erit;
Nec Babylon aestum, nec frigora Pontus habebit,
Calthaque Paestanas vincet odore rosas;

tirocinium. — *Nos porticus omnis.* Vna etiam deambulabamus sub porticibus romanis.

20. *Nos cunctis curva theatra locis*) *Iunctis locis* reponendum, ut plerique scripti. Proximi sedebamus in theatris, prior Thuaneus *terna theatra*; sic supra Trist. III, 12, 24: *Proque tribus resonant terna theatra foris.* H. — *Nos via.* Sacram viam intellige. — *Curva theatra.* Theatra sinuosa. — *Iunctis locis.* Locis finitimis.

22. *Quantus in Aeacidis Actoridisque fuit*) Hic hiatus insolens est Nasoni. Nec constaut sibi scripta exemplaria. Regius *Aeacida Nestorideque.* Polit. Argent. et septem alii *Aeacide Nestorideque.* Antilochus certe Achilli familiaris et amicus fuit: quatuor alii cum Twisdeniano, *Aeacide Testorideque*; sed Calchas inter amicos Achillis nusquam recensetur, quamquam propter illum rixae inter hunc et Agamemnonem exortae: tres *Atride Tyndarideque*; duo *Atridis Tyndaridisque*; sed de frâtrum pari noster hic non agit; septem *Aeaciden Actoridenque*; Sarrav. *Aeacidem Nestorideque*: si quid mutandum, legam: *Quantus in Aeacidis Actoridisque fuit*; nam Achillis et Patrocli amicitia nobilissima; sic *Hectoras* dixit Epistola Laodamiae, vs. 68. H. — Interpretatio praedura, cum confirmatione ex alienissimo loco (*multos illic Hectoras esse puta*) captata: nec lectio tamen non certissima, *Actoridis*: intellige modo Menoetium et Patroclum; *Aeacidis* autem, Pelea cum Achille. Nepotum quidem celebrata magis sermonibus amicitia, quam tamen paternam Actoris Aeacique filiorum exemplo commendatam extulerunt: nam et horum satis testata est necessitudo et coniunctio; vid. Diod. Sic. et Hygin. fab. 97.

25. *Longa dies citior*) *Citius* Sarravian. Argent. et sex alii; et pro *tempore*, iidem *sidere.* H.

26. *erit*) Nonnulli *erat.* Puto *eat:* sic Met. I, vs. 682: *euntem Detinuit sermone diem.* H.

27. *Nec Babylon aestus*) *Aestum* scripti potiores. Nec in Babylonia civitate calor ingens erit; quam Semiramis condidisse dicitur; fuitque caput Chaldaearum gentium: ibi est maximus calor propter australem et orientalem plagam finitimam.

28. *Calthaque*) Caltha, violae genus est, gravis odoris, et Maro Caltham luteolam adpellat; quam et eamdem esse cum calendula crediderim. — *Paestanas rosas.* Rosas nascentes apud Paestum oppidum, quae sunt gravioris odoris quam caltha. *Pae-*

Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum,
  Non ita pars fati candida nulla mei.
Ne tamen haec dici possit fiducia mendax,
  Stultaque credulitas nostra fuisse, cave:
Constantique fide veterem tutare sodalem,
  Qua licet, et quantum non onerosus ero.

EPISTOLA V

SALANO

ARGVMENTVM

Salanum a candore et benevolentia laudat; quodque exsulis poëtae carmina probarit eximius orator, gratias agit. Carmen, quo Illyricum triumphum celebrare sit nisus, eius tutelae commendat.

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
  Praeposita misi verba salute meo.
Quae rata sit cupio, rebusque ut comprobet omen,
  Te precor a salvo possit, amice, legi.

stum enim oppidum fuit Lucaniae, a Graecis Possidonia adpellatum, a Doriensibus conditum, ut docet Plinius; Virg. Georg. IV, vs. 119: *Biferique rosaria Paesti.* MER. — Pro *Paestanas*, Politian. *Campanas.*

30. *Non ita pars fati*) Hoc est, pars aliqua meae fortunae prospera, non ita periit, ut credam te mei oblivionem cepisse.

33. *tueare sodalem*) *Tutare* meliores omnes. HEINS.

EPISTOLA V

1. *Salano*) Ita scripti potiores, quum *Solano* perperam legatur hactenus; quatuor veteres *Salino*. H. — Nostri *Salano*. — *Condita verba.* Verba composita. — *Disparibus numeris.* Versibus elegis.

4. *a salvo*) *Vt salvo* Argent. et septem alii.

Candor, in hoc aevo res intermortua paene,
  Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi cognitus usu,
  Diceris exsiliis ingemuisse meis:
Missaque ab extremo legeres quum carmina Ponto,
  Illa tuus iuvit qualiacumque favor;
Optastique brevem salvi mihi Caesaris iram;
  Quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti:
  Nec minus idcirco sunt ea grata mihi.
Quoque magis moveare malis, doctissime, nostris,
  Credibile est fieri conditione loci.
Vix hac invenias totum, mihi crede, per orbem
  Quae minus Augusta pace fruatur, humum.
Tu tamen hic structos inter fera proelia versus
  Et legis, et lectos ore favente probas;

6. *vota*) *Verba* Leid. et Putean.

7. *Ab modico usu*) A parva consuetudine.

9. *Euxino Ponto*) *Extremo* Polil. Combii, et multi alii: tum paulo ante pro *iunctus ab usu*, duo veteres *cognitus usu*. Heins.

11. *brevem fieri mihi Caesaris iram*) *Salvi Caesaris* Sarrav. Argent. prim. Medic. aliique complures; sic supra Pont. lib. II, El. 3, vs. 78: *Vt tibi sit, salvo Caesare, salva parens;* tres alii *salvo mihi* cum Twisdeniano. H.

13. *tuis moribus*) Tuae benignitati; huiusmodi enim vota manant a benignis moribus.

15. *doctissime*) Malim *mitissime* cum fragmento Vaticano; *iustissime* Arondel. Heins.

17. *Vix hac invenias totum, mihi crede*) Augustam pacem non tantum, quae ab Augusto parta sit, accipio, ut Merula, sed et sacram venerabilemque: perinde ut augusta templa, augusta loca dicimus, hoc est, sacra, et veneratione digna. M.

18. *pace fruatur humus*) Concinnios *humum* veteres decem et Gryphii editio. Heins.

19. *Tu tamen hic scriptos* etc. *Huc structos* Sarrav. duo *instructos*; tres *hos structos*; reliqui omnes fere *hic structos*. Scribe *hic ductos*. *Ducere* et *deducere* verbum nostro familiare; Trist. V, El. 1, vs. 71: *Ipsa nec emendo, sed ut hic deducta legantur: Non sunt illa suo barbariora loco*; supra Trist. lib. III, El. 4, vs. 31: *Inque tot adversis carmen mirabitur ullum Ducere languenti me potuisse manu*; et Trist. lib. I, Eleg. 11, vs. 17: *Saepe maris pars intus erat, tamen ipse trementi Carmina ducebam qualiacumque manu*; Pont. IV, El. 2, 24: *Ducitur et digitis litera rara meis*; *deductum carmen* nostro Pont. IV,

Ingenioque meo, vena quod paupere manat,
  Plaudis, et e rivo flumina magna facis.
Grata quidem sunt haec animo suffragia nostro,
  Vix sibi quum miseros posse placere putes.
Dum tamen in rebus tentamus carmina parvis,
  Materiae gracili sufficit ingenium:
Nuper ut huc magni pervenit fama triumphi,
  Ausus sum tantae sumere molis opus.
Obruit audentem rerum gravitasque nitorque;
  Nec potui coepti pondera ferre mei.
Illic, quam laudes, erit officiosa voluntas:
  Caetera materia debilitata iacent.
Quod si forte liber vestras pervenit ad aures,
  Tutelam mando sentiat ille tuam.
Hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
  Accedat cumulus gratia nostra levis.

Eleg. 1, vs. 1, et Virgilio in Bucolicis Eclog. VI, vs. 5. H. — *Strictos* legi a quibusdam, id est nudos, tenues, notat Bersmannus.

22. *Plaudis*) Gratularis. — *E rivo.* Ex parva poëticae facultate. — *Magna facis. Trahis* eleganter unus Vatic.

24. *Vix sibi quum miseros*) Sensus est: grata sunt et laeta quae pro me facis; quamvis vix credibile sit, miserum quemque posse ulla re gaudere, et illi eam placere. Vel hoc dicit: gratum est a te probari carmen meum, quod tuo iudicio aliquid esse existimo: nam meo iudicio nihil est quod credam. Vix enim in hac miseria mihi ipsi placeo, nedum carmina mea.

28. *tantae sumere molis onus*) *Opus* meliores plerique. H. — Vere: ita *sumere* utitur Horatius I, Od. 12: *Quem virum, aut heroa lyra, vel acri Tibia sumes celebrare, Clio?* et I, Epist. 3, 7: *Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?*

29. *gravitasque nitorque*) *Gravitas* ad rerum magnitudinem, *nitor* vero ad pulchritudinem et nobilitatem illarum refertur.

30. *Nec* etc. Nec potui aequare versu meo rerum magnitudinem, quia non respondebat carmen meum rebus gestis, quae erant maiores meo versu.

31. *Illic, quam laudes*) In describendo tamen huiusmodi triumpho, quamvis non ita eleganter rei magnitudinem adsecutus sit, laudandam tamen esse dicit voluntatem officiosam.

32. *materia debilitante iacent*) *Debilitata* meliores; et *Quod si forte liber*, non *Qui*; et *Hoc tibi facturo*, pro *Haec*. HEINS.

33. *liber* etc. Carmen meum de triumpho Germanici.

Non ego laudandus, sed sunt tua pectora lacte,
  Et non calcata candidiora nive;
Mirarisque alios, quum sis mirabilis ipse,
  Nec lateant artes, eloquiumque tuum.
Te iuvenum princeps, cui dat Germania nomen,
  Participem studii Caesar habere solet:
Tu comes antiquus, tu primis iunctus ab annis,
  Ingenio mores aequiparante, places:
Te dicente prius, fit protinus impetus illi;
  Teque habet, elicies qui sua verba tuis.
Quum tu desîsti, mortaliaque ora quierunt,
  Clausaque non longa conticuere mora,
Surgit Iuleo iuvenis cognomine dignus,
  Qualis ab Eois Lucifer ortus aquis.
Dumque silens adstat, status est vultusque diserti,
  Spemque decens doctae vocis amictus habet.

37. *Non ego laudandus*) Docet, ne videatur arrogans, libellum suum non esse laude dignum: sed si qua laus accesserit huiusmodi operi, id adscribendum esse candori et ingenio ipsius Salani. Barberinianus hic novam facit elegiam, quae videbatur Heinsio scripta ad Albinovanum.

42. *Participem studiis*) *Studii* meliores; neque aliter scriptores latini: et versu proximo iidem codices, *comes antiquus* pro *antiquis*. H. — Cum dativo extulit tamen Seneca, Herc. fur. 369, *Particeps regno veni;* ubi videndus Gronovius.

45. *Te dicente prius*) Te prius declamante. — *Fit protinus impetus illi.* Vis eloquentiae subito in Germanico exoritur; et excitatur cupiditas dicendi et te aequandi. — *Teque habet.* Et habet in te studiis praevium ducem et quasi alterum praeceptorem.

47. *Quum tu desistis*) *Desisti* cum melioribus pro *desuisti*. H. — *Mortaliaque ora quierunt. Mortalia* adpellat, ut ostendat Salanum mortalem, Germanicum vero Caesarem divum fuisse.

48. *Tectaque ora*) *Clausaque* veteres multi cum nonnullis editionibus. Heins. — *Conticuere.* Hoc verbum non a *conticeo*, quod nusquam legitur, sed a *conticesco* venit. Cior.

49. *iuvenis*) Germanicus.

52. *Spemque docens doctae vocis amicus habet*) Haec nihili sunt: quinque veteres *decens*. Scribe *Spemque decens doctae vocis amictus habet* In ipso amictu ac toga decenter complicata iam spes est eruditae vocis. Quintilianus aliique artis oratoriae magistri, non minimum referre nos docent ad commendationem oratoris, ut togam decenter componat. Superiori etiam versu recte libri veteres, *silens adstat* non *silent*. H.

Mox, ubi pulsa mora est, atque os coeleste solutum,
  Hoc Superos iures more solere loqui:
Atque, haec est, dicas, facundia principe digna;
  Eloquio tantum nobilitatis inest!
Huic tu quum placeas, et vertice sidera tangas,
  Scripta tamen profugi vatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia iunctis,
  Et servat studii foedera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
  Rectorem dubiae navita puppis amat.
Tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris,
  Ingenioque faves, ingeniose, meo.
Distat opus nostrum; sed fontibus exit ab isdem:
  Artis et ingenuae cultor uterque sumus.
Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis;
  Sed tamen ambobus debet inesse calor.
Vtque meis numeris tua dat facundia nervos,
  Sic venit a nobis in tua verba nitor.

53. *ubi pulsa mora est*) Quando silentium, quod aliquamdiu tenuit, rupit. — *Atque os coeleste solutum*. Et Germanici divinum os loqui coepit.

59. *ingeniis iunctis*) Ingeniis coniunctis et colligatis in aliqua disciplina. Ingeniorum enim similitudo amicitias conglutinat.

60. *servat foedera sui studii*) Et retinet coniunctionem illam quae est in ipsis studiis et disciplinis.

65. *Distat opus nostrum*) Quia tu vacas eloquentiae, ego vero poëticae facultati. — *Ab isdem fontibus*. Ab iisdem Musis.

67. *Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis*) Mihi totum distichon hoc dubiae fidei est suspectum: κακοφωνία enim ista, *vobis*, *nobis*, *ambobus*, mire offendit aures: deinde vix est adsequi quid velit. Nam in scriptis codicibus monstra lectionum comparent. Sarravianus: *Thyrsus sublestate gestata est laurea nobis*. Combianus *Thyrsus ubi est a te*. Politian. et fragmentum Vatican. cum Rottendorphiano: *Delphica non aeque gestata est laurea nobis*. Tres *Thyrsus inest vobis*; duo *adest*; pro *sed tamen* unus Medic. *sed favor*. Puto *sed par*. H. — *Thyrsus enim vobis*. Per *thyrsum*, oratoriam facultatem intelligit: per *lauream*, poëticam. Quasi dicat: vos Bacchi stimulis agitamini, nos Apollinis: quibus tamen utrisque suus calor est, suusque impetus. MICYL.

70. *Sic venit a nobis in tua verba nitor*) Ab arte poëtica: a qua non alienus est orator. Ita enim Cic. I de Oratore: *Est enim finitimus oratori poëta*, *numeris adstrictior paulo*, *verborum autem licentia liberior*, *nullus*

Iure igitur studio confinia carmina vestro,
  Et commilitii sacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneat, de quo censeris, amicus,
  Comprecor ad vitae tempora summa tuae;
Succedatque tuis orbis moderator habenis:
  Quod mecum populi vota precantur idem.

EPISTOLA VI

GRAECINO

ARGVMENTVM

Ad Graecinum scribens poëta, eum monet ut a sera peccatorum reprehensione temperet sibi amicus, et potius auxilium praestare nitatur sodali.

Carmine Graecinum, qui praesens voce solebat,

vero ornandi generibus socius, ac pene par etc.

72. *sacra commilitii*) Carmina confinia vestro studio; ut sit sensus: iure igitur defendis carmina confinia et quasi cognata vestro, id est, oratorio studio: et sacra et commilitii, hoc est, in quibus iidem quasi commilitones sumus. Micyl.

73. *Pro quibus ut maneas*) Malui *maneat*, scil. Germanicus: tum sit sensus: pro quibus comprecor, ut ille de quo censeris, hoc est, in cuius amicitia ac familiaritate tanquam certa aliqua classe censeris ac numeraris: sive de cuius fama ac dignitate, tua quoque dignitas augetur ac crescit, tibi amicus maneat ad finem vitae usque tuae; idemque succedat in imperio suis habenis, hoc est, sibi debitis ac destinatis non Augusto, cui iam tum successor destinatus erat Tiberius: sed vel Tiberio ipsi, vel ipsius filio Druso. Vel rursum, *de quo censeris*, pro, quem modo possides, qui nunc tuus est, et velut pars quaedam census tui, sive earum rerum de quibus censeris. Vel, de cuius gratia et favore tua dignitas et aestimatio pendet. Mic. P.

75. *Succedatque suis orbis moderator habenis*) *Tuis habenis* magna ex parte veteres; pro *moderator*, unus Hafniensis *moderamen;* argute, ut imperium Germanico voveat ac adprecetur: succedat tuis habenis ac regimini orbis moderamen. Putean. et unus Thuan. *moderandus;* veterrimus Sarravianus *moderatus*. H.

Epistola VI

1. *quem praesens*) *Qui* Sarrav. et Patavin. H.

Tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.
Exsulis haec vox est: praebet mihi litera linguam;
Et, si non liceat scribere, mutus ero.
Corripis, ut debes, stulti peccata sodalis,
Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, sed sera, meae convicia culpae:
Aspera confesso verba remitte reo.
Quum poteram recto transire Ceraunia velo,
Vt fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto,
Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da lasso potius prendenda natanti;
Nec pigeat mento subposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor: sic mater et uxor,
Sic tibi sint fratres, totaque salva domus.
Quodque soles animo, quod semper voce precari,
Omnia Caesaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tulisse tuum.
Turpe referre pedem, nec passu stare tenaci:

3. *praebet mihi litera linguam*) Carmen meum est mihi loco linguae, ad salutandum amicos.

6. *Et mala me meritis ferre minora doles*) Ita scripti constanter, neque tamen conveniens homini amico est, ista tam immanis adsperitas mentis, ut doleat poenam Nasoni ab Augusto irrogatam esse infra eius meritum. Quare adsentior Tanaquillo Fabro reponenti *doces*, pro *doles*. H.

7. *Vera facis, sed sera meae*) Ordo verborum sic habet: facis tu quidem convicia vera culpae meae, sed sera tamen. Quare remitte adspera verba, hoc est, desine crimen obiicere mihi confesso etc. MICYL. — *Iusta facis* duo libri; *sed saeva* Excerpta Vossii; duo *convicia linguae*.

9. *Ceraunia*) Ceraunia montes sunt altissimi Epiri. Dicuntur quoque *Acroceraunia*. Lucanus libro quarto: *Scopulosa Ceraunia nautae Summa timent*.

11. *quid prodest dicere*) Immo *discere* cum Sarrav. et aliis quinque.

12. *Qua mea debuerit currere cymba via*) *Quam viam* unus Hafniensis et unus Vossianus; recte. Vide notas Trist. V, Eleg. 7, vs. 36. H.

17. *Quod soles semper precari animo*) Quam rem semper mente et corde oras; ut scilicet probes omnia tua facta Caesaribus.

18. *Caesaribus*) Augusto, Tiberio, Druso, ac caeteris.

Turpe laborantem deseruisse ratem.
Turpe sequi casum, et fortunae cedere, amicum
Et, nisi sit felix, esse negare suum.
Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati:
Non haec Aegidae Pirithoique fides.
Quos prior est mirata, sequens mirabitur aetas;
In quorum plausus tota theatra sonant.
Tu quoque, per durum servato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es: et quoniam laudem pietate mereris,
Non erit officii gratia surda tui.
Crede mihi, nostrum si non mortale futurum
Carmen, in ore frequens posteritatis eris.
Fac modo permaneas lapso, Graecine, fidelis;
Duret et in longas impetus iste moras.
Quae tu quum praestes, remo tamen utor in aura:
Nil nocet admisso subdere calcar equo.

23. *Turpe sequi casum*) Distichon Ovidianae venae nil habet: pro *fortunae cedere*, Argent. Sarrav. et tres alii, *fortunae accedere*. H. — De *casu*, distincto a Fortuna, vide Quintilianum, Declam. IV, 13.

25. *Non ita vixerunt*) Non ita secuti sunt casum, deserendo se in adversis. — *Nati Strophio atque Agamemnone*. Pyladem et Orestem optimos et caros amicos designat: fuit enim Pylades Strophii Phocensis filius.

26. *Aegidae*) Thesei, qui filius fuit Aegei, et Pirithoi amicissimus.

28. *In quorum plausus*) In quorum laetitiam et favores. — *Tota theatra sonant*. Tota theatra resonant, quum de illis tragoediae compositae recitantur.

32. *Non erit surda*) Intelliget gratitudinem meam, aut intelliget se laudari a me; vel non frustra officiosus in me eris.

35. *lapso Graecine fidelis*) Meliores *lasso*. H. — Nostri *lapso*; bene.

36. *iste impetus*) Iste ardor mihi favendi. — *In longas moras*. In longum tempus.

37. *Quae tu quum praestes, remo tamen utar et aura*) *Quem tu* Combii, et quinque alii; tres *Quod*; duo *Quam*. Scribe *Quem tu quum praestes*; hoc est, fidelem, quod praecesserat: deinde multi veteres *utor in auras*, vel *utar*. Sarrav. Polit. et duo alii, *utor in aura*; quod verum est. Heins. — *Remo tamen utar in aura*. Tamen tuo auxilio et favori addam etiam preces et exhortationes meas.

38. *admisso subdere calcar equo*) *Alterno aequo* Argent. ut de equis desultoriis agat. Propertii Vertumnus lib. IV, El. 2, vs. 35: *Est etiam au-*

EPISTOLA VII

ATTICO

ARGVMENTVM

Vt de amicorum fide nonnunquam subdubitet, inde fieri narrat poëta, quod continuis vulneretur fortunae ictibus. Attici constantiam solatia sibi dare adiicit.

Esse salutatum vult te mea litera primum
  A male pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas:
  Et si, quidquid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit; sed me timor ipse malorum

rigae species Vertumnus, et eius Traiicit alterno qui leve pondus equo. Maulius: *Nec non alterno desultor ludere dorso Quadrupedum, et stabiles poterit defigere plantas, Per quos vadit equos.* Lucifero alternus equus dabatur. Cassiodorus: *Equi desultorii per quos Circensium ministri missus denuntiant exituros, Luciferi praecursorias velocitates imitantur.* H. — Sed *admisso* hic minime mutandum; ut enim vento ferenti addimus remum, sic nil nocet currentem et admissum equum calcaribus stimulare: nec desultores calcaria addebant, sed nudis equis insistentes per terga ludebant volantium. B.

EPISTOLA VII

3. *quid agas audire voluntas*) *Voluptas* ex melioribus. HEINS.

4. *Et modo quicquid agas sit tibi cura mei*) Sarrav. et duo alii *Et si quid agis sit*, omisso τῷ *modo;* pro quo alii *bene* cum Argentinensi; alii *iam*, vel *tu*, vel *nunc*, et similia. Scribe: *Et si, quicquid ages, sit tibi cura mei.* Atque ita tres scripti; nisi quod in iis *agas:* posset etiam reponi: *Est bene, quicquid agas, si tibi cura mei est.* HEINS.

5. *sed me timor ipse malorum* etc. Non de praesentibus malis exsilii tantum intelligendum, sed de quibuscumque; ut sit sensus: Sed timor, quo subinde alia atque alia mala, eaque ex omni parte timeo, facit ut multos supervacaneos metus habeam. MICYL.

Saepe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quaeso, nimioque ignosce timori:
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis aera subesse putat.
Saepe canem longe visum fugit agna, lupumque
Credit, et ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
Vanaque sollicitis incutit umbra metum.
Sic ego fortunae telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil nisi triste meo.
Iam mihi fata liquet coeptos servantia cursus
Per sibi consuetas semper itura vias.
Observare Deos, ne quid mihi cedat amice;
Verbaque fortunae vix puto posse dari.
Est illi curae me perdere, quaeque solebat
Esse levis, constans et bene certa nocet.
Crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
Nec fraus in nostris casibus esse potest;
Cinyphiae segetis citius numerabis aristas,
Altaque quam multis floreat Hybla thymis,
Et quot aves motis nitantur in aëra pennis,
Quotque natent pisces aequore, certus eris,

14. *incitat umbra metum*) Scribo *incutit*; neque aliter pro diversa lectione Barberiuianus; Sarrav. codex *immutat*; mendose: *terrorem*, *timorem*, *pavorem*, *metum incutere* passim apud Ciceronem et Livium. H.

19. *Observare Deos, ne quid*) Puto Deos observare, ne quid mihi amice, hoc est, prospere atque feliciter cedat: *fortunaeque vix posse verba dari*, hoc est, imponi; ut verbum *puto* ad utrumque colon adhibeatur. M.

22. *constans et bene certa nocet*) Nunc non est amplius mutabilis, aut levis fortuna, sed constans et firma in nocendo mihi.

23. *cognitus oris* etc. *Creditus* in Arondeliano. Heins.

24. *Nec numerus nostris casibus esse potest*) *Nec fraus in nostris casibus* Argent. et decem alii, quae lectio magis adridet: Sarrav. mendose, *Nec planis nostris casibus esse potes.* Heins.

25. *Cinyphiae segetis*) Cinyps fluvius est Garamantum; Mela scribit fluvium esse in Libya, per uberrima arva cadentem, a quo Cinyphiae se-

Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
  Quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
  Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quae tibi si memori coner perscribere versu,
  Ilias est fatis longa futura meis.
Non igitur vereor, quod te rear esse verendum,
  Cuius amor nobis pignora mille dedit;
Sed quia res timida est omnis miser, et quia longo
  Tempore laetitiae ianua clausa meae est.
Iam dolor in morem venit meus: utque caducis
  Percussu crebro saxa cavantur aquis;
Sic ego continuo fortunae vulneror ictu;
  Vixque habet in nobis iam nova plaga locum.
Nec magis adsiduo vomer tenuatur ab usu,
  Nec magis est curvis Appia trita rotis,
Pectora quam mea sunt serie caecata laborum:
  Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quaesita est gloria multis:
  Infelix perii dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret, et sine labe peracta:
  Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur saepe suorum:
  Omnis pro nobis gratia muta fuit.

getes adpellantur a poëtis, hoc est, Libycae; Libya enim ob maximam frumenti copiam, horreum fuit Romanorum.

33. *perscribere versu*) *Destringere* Twisdenianus, pro strictim recensere; eleganter. Glossa eius, id est, *exprimere et narrare*. Heins.

34. *longa Ilias*) Longum opus, ut est Homeri Ilias de bello Troiano.

35. *Non igitur vereor, quod te rear esse verendum*) *Quo te* nonnulli veteres; *verear qua terreor* Sarrav. et Scaliger; tres *quia*. Heins.

41. *vulneror ictu*) *Verberor* Argent. et Feschii. H.

44. *Appia*) Via illa ab Appio censore strata et cognominata.

45. *serie calcata malorum*) *Caecata* meliores omnes magno numero: *laborum* etiam Argent. et duo alii. H.

49. *et sine labe peracta est*) Tò *est* abest a Sarrav. Argent. Twisden. et quatuor aliis.

52. *fuit muta pro nobis*) Quia nemo amicus pro me imperatorem ora-

Adiuvat in duris alios praesentia rebus:
Obruit hoc absens vasta procella caput.
Quae non horruerint tacitam quoque Caesaris iram?
Addita sunt poenis aspera verba meis.
Fit fuga temporibus levior: proiectus in aequor
Arcturum subii Pleiadumque minas.
Saepe solent hyemem placidam sentire carinae:
Non Ithacae puppi saevior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala nostra levare:
Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exsilium faciunt loca: tristior ista
Terra sub ambobus non iacet ulla polis.
Est aliquid patriis vicinum finibus esse:
Vltima me tellus, ultimus orbis habet.

vit, ut ignosceret. Mer. Vel deprecatio et supplicatio meorum nibil effecit, ac veluti muta ac nulla fuit. P.

53. *Adiuvat aliquos*) *Aliquem* meliores; *aliquid* pr. Medic.; Thuan. *alios*; etiam bene: Sarrav. *aliquo*. Scribe *aliqua*: versu proximo pro *hoc absens*, quatuor *absentis caput*.

55. *Quem non obrueret taciti quoque Caesaris ira*) *Obruerit* multi; *Qua non obruerit* Combii; *Quod non obruerit iram* Vossian. alius *horruerit iram*; veterrimus Sarravianus: *Quae non horruerit tacitam quoque Caesaris iram*. Recte, si *horruerint* reponas: nisi malis, *Quis non horruerit*; nam *obruit*, quum praecesserit versu superiuri, hic ferri non potest. H.

57. *Fit fuga temporibus levior*) Levius solet esse supplicium, quando exsules abeunt expectato tempore navigationi apto. Aliis vero incommodis meis hoc etiam accessit, quod fugatus sum tristi sidere.

58. *Arcturum subii*) Tempore quo Arcturus magnos imbres parabat, coepi navigare. *Arcturus* autem stella est, in cauda maioris Vrsae locata. Exoritur undecim diebus ante autumni aequinoctium, octavo calendas octobris, id est, die vigesimo quarto septembris. *Pleiadumque minas*. Dictas autem putant ab eo quod est πλέειν, id est navigare: Hae numero septem dicuntur. *Vergilias* autem nostri dixere, quod post ver exoriuntur. Oriuntur autem quarto nonas apriles.

59. *placidam hyemem*) Placidam tempestatem.

62. *spoliis meis* etc. De comitibus itineris, sive profectionis, intelligo hunc locum, quorum perfidia bonis, aut rebus quibusdam suis spoliatus fuerit poëta: nam alibi satis clare significat, nihil sibi a Caesare praeter patriam, ademptum fuisse. Micyl.

64. *sub ambobus polis*) Sub polo arctico et antarctico.

66. *Vltima tellus*) Tellus Pontica. Mer.

Praestat et exsulibus pacem tua laurea, Caesar:
  Pontica finitimo terra sub hoste iacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
  Non patitur verti barbarus hostis humum.
Temperie coeli corpusque animusque iuvantur:
  Frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
Est in aqua dulci non invidiosa voluptas:
  Aequoreo bibitur cum sale mista palus.
Omnia deficiunt; animus tamen omnia vincit:
  Ille etiam vires corpus habere facit.
Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est;
  At flecti nervos si patiare, cadet.
Spes quoque, posse mora mitescere principis iram,
  Vivere ne nolim deficiamque, cavet.
Nec vos parva datis pauci solatia nobis,
  Quorum spectata est per mala nostra fides.
Coepta tene, quaeso; nec in aequore desere navem:
  Meque simul serva, iudiciumque tuum.

68. *iacet sub hoste finitimo*) Manet sub hoste vicioo. Quasi innoat ubique terrarum esse pacem a Caesare partam, praeterqoam io terra ubi exaulabat.

71. *Temperie coeli corpusque animusque*) Oportet locum eligere temperatum, ad salubritatem corporis conservaodam, et proiode etiam meotis.

74. *palus*) Aqua palustris: vel quae defluit ex Maeotide palude, eaque salsa.

75. *animus tamen omnia vincit*) Tamen omnia haec incommoda supero animi fortitudiue.

77. *Sustineas ut onus*) Geoeraliter et γνωμικῶς dictum puto, ut sit quasi quaedam illatio ad superiora, perinde ac si dicat: quare quum taota mala mea siot, necesse est ut sim erecto aoimo ac forti, propterea quod pondera, sive onera gravia sustioeri aliter oon possint, quam si quis recto vertice conoixus, ea in se suscipiat. MICYL. *Nitendum vertice recto est. Vertice pleno est* Sarrav. Scalig. Argeot. et octo alii; recte: *cadet* etiam pro *cades* versu proximo ex scriptis plurimi; et recte; de onere loquitur. H.

80. *Vivere ne nolim deficiamque facit*) *Cavet* repone ex melioribus.

81. *Nec vos parva datis*) Acquiescimus etiam, ioquit, vestris solatiis, o amici, quorum praesidia et fidem in malis meis et rebus dubiis cognovi.

82. *spectata fides*) Metaphora a metallis, quae proprie spectari dicuntur.

83. *nec in aequore desere navem*) *Desine* veteres quatnor.

84. *iudiciumque*) Quia iudicasti

EPISTOLA VIII

MAXIMO COTTAE

ARGVMENTVM

Acceptis a Cotta Augusti, Tiberii et Liviae imaginibus, tanquam praesentibus Diis, fit supplex, easque commodioris exsilii spem sibi facere fingit.

Redditus est nobis Caesar cum Caesare nuper,
  Quos mihi misisti, Maxime Cotta, Deos:
Vtque suum munus numerum, quem debet, haberet,
  Est ibi Caesaribus Livia iuncta suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
  Quod, fuerat pretium quum rude, numen erit.
Non mihi divitias dando maiora dedisses,

me dignum venia, aut defensione tua, et tua amicitia; vel quod Caesar mihi ignosceret.

Epistola VIII

1. *est redditus*) Est datus. — *Caesar cum Caesare.* Augustus eum Tiberio. Sunt qui non Tiberii, sed Drusi maioris imaginem eum Augusti imagine missam, intelligant.

5. *Argentum felix, omnique beatius auro, Quod fuerit pretium*) Sensus est: O felix argentum, et ipsi auro praeferendum, quia quum per se, ac rude, pretium sit, hoc est, pretiosum et carum, nunc etiam habet numen, hoc est, Caesarum imagines impressas, sive caelatas. Mic.

6. *Quod fuerit pretium, quum rude numen habet*) Alia apud alios distinctio; sed haec propter comparationem aptior, tali videlicet sententia: Nummus argenteus Caesarum imaginibus insignis, quanti esse pretii debet, quum argentum nondum signatum adeo pretiosum sit, ut a plurimis pro numine habeatur? Fabric. Legerem cum Vossiano et Francof. *Quod, fuerat pretium quum rude, numen erit*, id est, quod, quum fungebatur vice aliarum rerum, et ita pretium erat, id est argentum, quo aliquid emi posset, nunc mihi numen erit propter imagines Caesarum. Burm.

Coelitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid spectare Deos, et adesse putare,
Et quasi cum vero numine posse loqui.
Praemia quanta, Dei! nec me tenet ultima tellus:
Vtque prius, media sospes in urbe moror.
Caesareos video vultus, velut ante videbam:
Vix huius voti spes fuit ulla mihi.
Vtque salutabam, numen coeleste saluto:
Quod reduci tribuas, nil, puto, maius habes.
Quid nostris oculis, nisi sola palatia desunt?
Qui locus, ablato Caesare, vilis erit.
Hunc ego quum spectem, videor mihi cernere Romam:
Nam patriae faciem sustinet ille suae.
Fallor? an irati mihi sunt in imagine vultus,
Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, vir immenso maior virtutibus orbe,
Iustaque vindictae supprime lora tuae.
Parce, precor, saecli decus indelebile nostri;

8. *Coelitibus tribus*) Duobus Caesaribus et Livia. — *Nostra sub ara.* Sub nostrum canspectum.

11. *quantum ad me redii*) Decem veteres *quas postquam vidi;* quinque *esse liber videor:* duo *quando ad me redii.* Politiani cadex *praemia quanta, Dei!* eleganter. Sarravianus *Quanta meridi;* mendase: alii aliter. HEINS.

13. *ante videbam*) *Salebam* Iunian.

15. *Vt salutabam*) Vt antequam relegarer, solitus eram de mare mane salutare: quod fieri solebat prima et secunda hara. — *Numen coeleste.* Augustum Deum.

17. *Quid nastris oculis nisi sola palatia desunt*) Duo *desint:* unus Medon. *desit:* scribe *defit;* Virgil. Ecl. II, vs. 22: *Lac mihi non aestate novum, nec frigare defit.* H.

18. *ablato Caesare*) Amato Augusta, cuius praesentia nabilitat Romana palatia, et tatam urbem.

21. *in imagine*) *Ab imagine* Argent.

22. *minantis habet*) *Minacis* unus Medic. H.

24. *supprime frena tuae*) *Lora* Palit. et quinque alii. — *Supprime frena.* Caërce iracundiam tuam qua videris exardescere ad me acerbius puniendum. P.

25. *Parce, puer, saecli decus admirabile nastri*) *Parce, precor,* unus Voss. prabe: duo nostri τὸ *puer* non agnoscunt: alius *Per;* et sane sequentia satis evincunt ad Augustum haec esse referenda, non ad Tiberium, quem postea est adlocuturus.

Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriae nomen, quae te tibi carior ipso est,
Per nunquam surdos in tua vota Deos;
Perque tori sociam, quae par tibi sola reperta est,
Et cui maiestas non onerosa tua est;
Perque tibi similem virtutis imagine natum,
Moribus agnosci qui tuus esse potest;
Perque tuos vel avo, vel dignos patre nepotes,
Qui veniunt magno per tua vota gradu;
Parte leves minima nostras et contrahe poenas;
Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.
Et tua, si fas est, a Caesare proxime Caesar,
Numina sint precibus non inimica meis.

Scaliger coniiciebat, *Parce, pater:* neque aliter in Epistolis Tanaquillus Faber. Deinde *decus indelebile* reponendum ex melioribus, nisi quod Sarrav. Scaliger, et duo alii *indeflebile*, mendose: Met. XV, *nomenque erit indelebile nostrum.* Posset etiam legi, *Parce vir, o saecli.* Sic Trist. V, Eleg. 2, vers. 833, ad eundem Augustum: *O vir, non ipso, quem regis, orbe minor.* H. — *Parce puer, saecli decus. Puerum* accipiamus non aetatis ratione dictum, ut qui iam prope quinquagenarius esset, quum Ovidius relegaretur; sed vel propter picturae speciem, vel, quod probabilius, propterea quod nuper adeo post mortem L. et C. Caesarum scilicet, in filii locum ab Augusto adoptatus fuisset. Vt puerum accipiamus, quasi filium alterius Caesaris, hoc est Augusti, adpellatum. Micyl. — *Puer.* More Graeco, qui etiam adultos παῖδας vocant; quod Latinis familiare. Virgil. Aeneid. V, vers. 833: *Ne pueri, ne tanta animis adsuescite bella;* et lib. V, vs. 296: *Nisus amore pio pueri*, nempe Euryali; *qui forma insignis, viridique iuventa* et alibi. Cicero Octavianum etiam adpellat puerum. Proinde et honoris est nomen. *Puer regius;* Virgil. Aen. V, vers. 252, et IX, vers. 276: *venerande puer*, Ascanius ad Euryalum.

27. *Per patriae numen, quod te tibi carius ipso est*) Meliores *quae te tibi carior ipso est;* tres cum Arondeliano, *patrium numen:* malo *patriae nomen*, ut Rottendorphianus exhibebat. H.

30. *Et cui maiestas*) Et quae, inquit, maiestatem tuam potest ferre, vel quae se nutibus tuis belle adtemperat.

34. *Qui veniunt magno per tua iussa gradu*) Puto *per tua gesta;* *iesta* scriptum fuerat, unde *iussa* factum; Patav. *versa;* unus Vatican. *per tua vota*, etiam bene. H.

36. *Daque locum Scythico qui sit ab hoste procul*) *Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum* meliores; duo etiam *Scythico orbe.* H.

37. *a Caesare proxima Caesar*) Rectius *proxime Caesar* in Puteaneo.

Sic fera quamprimum pavido Germania vultu
  Ante triumphantes serva feratur equos.
Sic pater in Pylios, Cumaeos mater in annos
  Vivant, et possis filius esse diu.
Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
  Accipe non dura supplicis aure preces.
Sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
  Cumque bonis nuribus, quas peperere, nurus:
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, Drusus
  Pars fuerit partus sola caduca tui:
Sic tibi Marte suo, fraterni funeris ultor,
  Purpureus niveis filius instet equis.
Adnuite o timidis, mitissima numina, votis!
  Praesentes aliquid prosit habere Deos!
Caesaris adventu tuta gladiator arena
  Exit, et auxilium non leve vultus habet.
Nos quoque vestra iuvet quod, qua licet, ora videmus;

40. *Ante triumphales equos*) *Triumphantes* est in vetustioribus. Ante equos Tiberii, de Germania devicta triumphum agentis.

42. *Vivant, et possis filius esse diu*) *Vivum et ut* Barberin. *Vivat et huic possis* unus Vatic. *Vivant ut possis* unus Medon. Puto scribendum, *Vivat, et o possis filius esse diu*. H.

46. *Cumque bonis nuribus, quas peperere, nurus*) *Quos peperere* plerique veteres: nepotes innuit. Sarravianus et octo alii *quod* pro *quot*, ut Combianus. — Nostri *quas*.

50. *Purpureus filius*) Tiberius, Liviae filius, paludamento imperatorio et purpureo indutus.

52. *Praesentes aliquid prosit habere Deos*) *Aliquos* unus Vatican. scribe *aliqua prosit*. H. — *Deos praesentes*. Augusti, Tiberii et Liviae imagines missas Roma.

53. *Caesaris adventu*) Caesare in arenam veniente; nam gladiatores, qui servi erant, victi, confugiebant ad pedes Caesaris, et incolumes dimittebantur. Et si confugientes ad statuam, liberi erant, multo magis confugientes ad ipsum imperatorem. — *Vultus*, id est, Caesaris praesentia habet non modicum, sed magnum auxilium, quia ille liberatur. — *Tuta gladiator arena*, pro *ipse gladiator tutus*, nota poëtis metathesi. *Tota* plerique veterum. H. — *Tutus gladiator* duodecim libri et multae editiones, quod Burmanno placebat. Nostri *tuta*.

55. *Nos quoque vestra iuvet*) Ordo est: Nos quoque iuvet, quod videmus vestra ora, quo modo licet, imagine tantum expressa; et hoc spectare nobis prosit, quemadmodum gladiatori profuit vidisse in arena Caesarem ipsum praesentem.

Intrata est Superis quod domus una tribus.
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique Deùm coram corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum,
Quos dedit ars votis, effigiemque colo.
Sic homines novere Deos, quos arduus aether
Occulit: et colitur pro Iove forma Iovis.
Denique, quae mecum est, et erit sine fine, cavete,
Ne sit in inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recedet,
Et patiar fossis lumen abire genis,
Quam caream raptis, o publica numina, vobis;
Vos eritis nostrae portus et ara fugae:
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis;
Vosque meas aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor,
Aut spes exsilii commodioris adest.
Nam minus et minus est facies in imagine tristis;

56. *Intrata est Superis quod domus*) *Facta quod est Superis iam domus* in Regio. Scribe *Tacta:* versu proximo, malim *Felices illos*. H.

60. *Quos dedit ars vultus*) *Votu*, Sarrav. Argent. Nostri *votis;* placet.

61. *Sic homines novere Deos*) Hoc pacto, scilicet per imagines et simulacra, Deos immortales cognoscimus: nam propriam eorum formam nulli licet videre.

64. *in inviso loco*) In terra hostili. — *Vestra figura*. Vestrum simulacrum.

65. *Nam caput e nostra citius cervice recedet*) Scribe *recidi*, et refer ad τὸ *patiar*, quod sequitur. Epistola tamen Paridis, vs. 153: *Ante recessisset caput hoc cervice cruenta*. Propert. lib. II, Eleg. 6, vs. 7: *Nam citius paterer caput hoc discedere collo*. Quare, si vulgatam scripturam tuemur, *recedat* malo quam *recedet*. H.

68. *portus et aura fugae*) Sarrav. Argent. prim. Medic. et sex alii, *ara;* recte: quod et Ciofanus in suis invenerat, et nos in nostris. — *Portus et aura*. Salus et favor.

70. *Vtque meas aquilas vestra ego signa sequar*) *Vos mea sigaa* Argent. et septem alii; codex Moreti *Vosque meas aquilas, vestra ego.* Scribe: *Vosque meas aquilas, vos mea signa sequar*. H. — *Vt meas aquilas*. Tanquam mea vexilla Romana, quae aquilas pictas habebant. Lege Alex. ab Alex. lib. II, cap. 2. — *Vestra signa*. Vestras imagines.

73. *in imagine*) In signo Augusti. — *Visaque sunt dictis*. Imagines istae visae sunt mihi assentire, ut velint concedere locum exsilii magis commodum.

Visaque sunt dictis adnuere ora meis.
Vera, precor, fiant timidae praesagia mentis;
Iustaque quamvis est, sit minor ira Dei.

EPISTOLA IX

COTYI REGI

ARGVMENTVM

Cotyis Thraciae regis auxilium implorat, cumque et originis nobilitate conspicuum, et studiorum, poëseos praesertim, dulcedine captum rogat, ut sibi exsuli in vicinia tuto degere liceat.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty;
Fama loquax vestras si iam pervenit ad aures,
Me tibi finitimi parte iacere soli;

76. *Iustaque quamvis est*) *Iustaque quantumvis* malim. H. — Nos praetulimus quod probant nostri CC. et ingenium poëtae.

EPISTOLA IX

1. *Coti regia progenies*) Hunc Cotium filium regis Thraciae et Getarum fuisse libet suspicari, quem Tranquillus *Cotsonem* adpellat. M. — *Pervenit usque Coti.* Varie inscribitur haec Elegia; alii ad *Cotium* habent. Infra eadem Elegia ponitur, *O Coty, progenies digna parente tuo*, ubi vocativus *Coty*, non a recto *Cotius*, sed a *Cotys* tertii ordinis flectitur. Micyllus de eo Coty hic intelligit, cuius mentio fit apud Tacitum lib. II, et quem idem auctor, ut et Strabo lib. XII, *Cotym*, per *y* nominat. Quod libenter sequor, et temporum ratione habita, et personae qualitatem, et ingenium cum hac descriptione conferens. Is enim et temporibus Augusti supremis vixit, et ab eodem Augusto regni Thracensis partem accepit.

2. *Pervenit usque* etc. Descendit usque ab Eumolpo; Eumolpus enim Neptuni et Chiones, quae Boreae et

Supplicis exaudi, iuvenum mitissime, vocem:
  Quamque potes profugo, nam potes, adfer opem.
Me fortuna tibi, de qua ne conquerar, hoc est,
  Tradidit; hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro litore nostrum,
  Ne fuerit terra tutior unda tua.
Regia, crede mihi, res est subcurrere lapsis:
  Convenit et tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam decet hoc istam: quae maxima quum sit,
  Esse potest animo vix tamen aequa tuo.
Conspicitur nunquam meliore potentia causa,
  Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ille tui generis desiderat: hoc est
  A Superis ortae nobilitatis opus.
Hoc tibi et Eumolpus, generis clarissimus auctor,
  Et prior Eumolpo suadet Erichthonius.
Hoc tecum commune Deo: quod uterque rogati

Orithyae nata, filius, ex Thracia in Atticam venit. Eum sane Homerus carmine suo fortem adpellat. M.

7. *Me fortuna tibi, de qua quod non queror, hoc est, Tradidit*) Tres *quod conqueror*; sex *non conqueror*; unus Vatican. *non conquerar*. Lege *ne conquerar:* deinde *Prodidit* Argentinus, eleganter; hoc est, exposuit, obiecit. H.

8. *non duro litore*) Non aspero, sed benigno, placido, et propitio solo, quasi dicat, ego relegatus tanquam naufragus, supplex ad litus tuum confugio, precorque ut me benigne excipias.

10. *Nec fuerit terra*) Ex quo poëta innuit, illic tutiorem sedem sperandam, quam in mari. Quod si sibi tam longa navigatione pepercit, multo magis eius terram intelligit debere ei parcere. Nostri habent *ne*, pro *nec*.

11. *subcurrere lapsis*) Cicer. pro Ligario confirmat, nulla re homines propius ad Deos accedere, quam salutem hominibus dando. PONT.

13. *decet hoc*) *Haec* Argentin. et alius, quod Heinsius probat.

18. *A Superis ortae nobilitatis*) Nobilitatis a Diis originem ducentis. Hoc autem dicit propter Eumolpum, filium Neptuni et Chiones, quae filia Boreae, generis sui auctorem, ut diximus.

20. *Erichthonius*) Erichthonius, seu Erechtheus, rex fuit Athenarum, quem Minerva e rure ubi natus erat, suscepit, educavitque, et Atheniensi populo pro rege tradidit: ideoque illi annua solennia Athenienses agunt taurorum agnorumque sacrificiis. Vide Natal. lib. IV, cap. 5.

21. *Hoc tecum commune Deis*) Hoc est tibi cum Diis commune, quod

Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Numquid erit, quare solito dignemur honore
Numina, si demas velle iuvare Deos?
Iuppiter oranti surdas si praebeat aures,
Victima pro templo cur cadat icta Iovis?
Si pacem nullam Pontus mihi praestet eunti,
Irrita Neptuno cur ego tura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
Accipiat gravidae cur suis exta Ceres?

preces exaudias, quemadmodum et illi. — *Deos* Sarrav. Argent. *decus.* Lege *Deo* cum Puteaneo, vel *Deo est.* Heins.

26. *cadat*) *Cadit* Arg. et tres alii.

27. *nullam pacem*) Nullam tranquillitatem. — *Mihi eunti.* Mihi naviganti.

28. *cur ego dona feram*) *Tura* scripti plerique. Heins.

29. *si fallant vota coloni*) *Fallat* meliores; Ceres nimirum: in Fast. lib. IV, vs. 645: *Saepe seges primis dominum fallebat in herbis.* Prudentius lib. II, contra Symmachum: *Nec vernas infudit aquas creberrimus imber Fruge nova, et viridis si messis adulta priusquam Conceptas tenero solidaret lacte medullas, Adflatum calido succum contraxit ab Euro, Ieiunosque tulit calamos, atque irrita vota Agricolae sterilis stipularum silva fefellit.* Sic et *decipere* et *mentiri* et *eludere messis* dicebatur. Symmachus pro ara Victoriae: *Spem provinciarum omnium messis aegra decepit.* Noster Amor. lib. III, Eleg. 10, vs. 31 et 34: *Quum bene iactati pulsarunt arva ligones, irrita decepti vota colentis erant.* Apud Horatium, *fundus mendax* lib. III, Od. 1, vs. 30, et *spem mentita seges* lib. I, Epist. 7, vs. 87; apud Tibullum lib. II, Eleg. 1, vs. 19: *Neu seges eludat messem fallacibus herbis.* Propertius lib. II, El 12, vs. 31: *Terra prius falso partu deludet arantes.* Valer. Flaccus lib. VII, vs. 229: *patriam inde vocato, Qua redit itque dies, nec nos Dis nata malignis Luserit hoc uno semper sub frigore messis, Fas mihi non stabiles, fas et tibi linquere Colchos.* Ita locum mendosissimum restituo. *Non stabiles Colchi*, in quibus sedes certa non figitur: pari modo Plautus, Mercatore, *stabilem patriam et domum*, dixit: *Quis modus tibi exsilio tandem eveniet, qui finis fugae? Quae patria, aut domus tibi stabilis esse poterit? dic mihi.* Perperam *non habiles Colchos* et *Cluserit messis* in Valerio hactenus legebatur. *Accipiat* mox meliores versu proximo, pro *Accipiet*. H.

30. *Accipiet gravidae* etc. Cur, inquit, sacrificabitur Cereri porca, si preces agricolarum incassum fundentor. — *Suis gravidae.* Initium immolandi a suillo genere sumptum existimat Ovidius. Cuius rei causa in Fastis, et in Metam. lib. XV, vs. 112: *prima putatur Hostia sus meruisse mori, quia semina pando Eruerit rostro, spemque interceperit anni.* Mactabatur autem porcus Cereri, quia hoc animal frugibus nocet. Solebant enim victimae pro qualitate

Nec dabit intonso iugulum caper hostia Baccho,
  Musta sub adducto si pede nulla fluant.
Caesar ut imperii moderetur fraena, precamur,
  Tam bene quo patriae consulit ille suae.
Vtilitas igitur magnos hominesque Deosque
  Efficit, auxiliis quoque favente suis.
Tu quoque fac prosis intra tua castra iacenti,
  O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini est, hominem servare, voluptas;
  Et melius nulla quaeritur arte favor.
Quis non Antiphaten Laestrigona devovet? aut quis

numinum immolari: et vel caedebantur, quae obsunt eorum muneribus: ut caper Libero, quia vitibus nocet, et in omnibus sacris feminini generis victimae potiores sunt.

31. *Intonso Baccho*) *Immerito* multi veterum; utrumque rectum: sic contra in Trist. *merita cadet agna Minervae*, et saepe alibi. H.

32. *inducto sub pede*) *Adducto* scripti fere omnes; recte: sic *adducta clava* Fast. I: *adducto nervo arcus*, et *adductus ramus* P. III, Ep. 5, vs. 19: et similia passim apud Nostrum; id est, contracto: sic Epist. Canaces, vs. 27, *macies adduxerat artus*; et Metam. III, vs. 397, *Adducitque cutem macies*. Valer. Flaccus lib. V: *Vincula prensa manu saxis adduxerat imis*: id est, attraxerat; *abduxerat* minus bene vulgati, quum *abducta flumina* mox sequantur: idem libro VI.... *extremas laqueis adducere turmas*. Et apud Nostrum Met. VIII, 775: ...*adductaque funibus arbor*. Statius Theb. IX, ubi pari modo peccatur, 140: *Ter Cadmen phalanx torvum adduxere cadaver, Ter retrahunt Danai*. H.

34. *Tam bene quam patriae consulit ipse suae*) *Quod* Argent. et primae editiones. Lege *quo*; nempe imperio: deinde *ille* meliores. H.

35. *Vtilitas igitur magnos hominesque Deosque* etc. Sensus est: Ex eo igitur quod prosunt ac iuvant, tam homines quam Dii magni sunt, et coluntur, videlicet dum unusquisque illorum ea parte, iisque auxiliis favet, ac prodest nobis, quibus solet ac potest; ut Ceres et Bacchus proventu ac fertilitate frugum ac vini, Caesar imperando et consulendo patriae, etc. Micyl.

36. *auxiliis quoque favente suis*) Vnoquoque utilitatem suam amante. Ex quo colligit, utilitatis propriae gratia haec fieri. Mer.

37. *intra tua castra iacenti*) Mihi in terra Tomitana tuo imperio subiecta relegato. Micyl.

38. *O Coty, progenies*) Ordo est: O Coty, progenies digna, et reliqua. Caeterum sive *Coti* scribas, ut Aldina editio habet, sive *Coty*, ut Strabo et Tacitus, brevis eadem syllaba erit. Sic enim et *Tiphy*, et similia corripiuntur.

40. *nulla*) *Nulli* Iunian.

41. *Quis non Antiphaten Laestrygona*) Laestrygones populi fuere in extremo Italiae, Siciliam versus, ef-

Munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Cassandreus pater est, gentisve Pheraeae,
Quive repertorem torruit arte sua:

feris moribus, habitantes prius urbem Formiarum inter Terracinam et Sinuessam. Eorum rex fuit Antiphates. Homerus docet Antiphatem unum ex Vlyssis sociis devorasse.

42. *Munifici Alcinoi*) Liberalis Alcinoi. Fuit enim Alcinous rex Phaeacum iustissimus, Nausithoi filius, apud quem Vlysses naufragus divertit: ubi regio convivio honorifice susceptus, errores suos exponebat. — *Munifici Alcinoi.* Videntur autem Phaeaces ex Hom. Odyss. nimium indulsisse genio: id quod et Horatius lib. I, Ep. 15, vs. 24, notat: *Pinguis ut inde domum possim Phaeaxque reverti.* Horum etiam mentionem facit Athenaeus lib. XII, cap. 21. Apollon. in Argonautis ita illos praedicat: Αἵματος οὐρανίοιο γένος Φαίηκες ἔασι, lib. IV, vs. 992.

43. *Non tibi Cassandrus pater est, durusve Caphareus*) Inepte Caphareus scopulus cum Cassandro componitur: multi ex scriptis *genitorve Caphareus*; Argentinus, qui est inter optimos, *durusve Phareus*; Sarravianus, omnium veterrimus, *gentisve Phereae*; eleganter et vere; Alexandrum enim Pheraeorum in Thessalia crudelissimum tyrannum innuit, quem ab uxore Thebe eiusque fratribus obtruncatum in cubiculo fuisse ex Xenophonte partim lib. VI de rebus Graecorum, Diodoro Siculo lib. XVI Bibliothecae, Plutarcho ac Cornelio Nepote in Pelopida, Conone apud Photium, partim ex Cicerone, Valerio Maximo, aliis, discimus; ac eius rei Noster quoque meminit in Ibide vs. 321: *Inque tuo thalamo ritu iugulere Pheraei, Qui datus est letho coniugis ense suae.* De insigni eius crudelitate apud Polyaenum libro VI Stratagem. et Aelianum Varia Historia nonnihil obcurrit: quod vero praemittit Noster, *Non tibi Cassandrus pater est*, perperam de Cassandro rege Macedoniae interpretantur; *Cassandreus* enim legendum: quomodo Sarravianus diserte, aliique nonnulli codices ex castigatioribus, ut de Apollodoro Cassandriae tyranno longe immanissimo intelligatur, qui Cassandreus proinde dictus: nam Cassandriae tyrannum fuisse ex Pausania Messeniacorum lib. IV, Polyaeno, et Prologo lib. XXV Trogi Pompeii docemur. Testantur id ipsum quoque Excerpta Diodori Siculi Valesiana, pag. 356, Epitome Stephani Byzantii: Κασάνδρεια πόλις Μακεδονίας, προς τῇ Θρᾴκῃ, ἡ ποτὲ Ποτίδαια λεγομένη, ἀπὸ Κασάνδρου, τοῦ Αντιπάτρου· ὁ πολίτης, Κασανδρεύς. Meminit saevitiae eius inter alios complures Aelianus Variae Historiae lib. XIV, cap. 41; meminerunt et Excerpta Diodori Siculi, quae diximus iam, Valesiana lib. XXII, pag. 264. De eo copiose Polyaenus lib. VI Stratag. ubi inter caetera, καὶ τύραννος ἐγένετο φονικώτατος πάντων, ὅσοι παρ' Ελλησιν ἢ παρὰ Βαρβάροις ἐτυράννησαν. Initio autem narrationis pro Απολλόδωρος ὁ Κασσάνδρου, scribendum ὁ Κασσανδρεύς. Hunc ab Antigono rege Macedoniae oppressum expugnata Cassandria idem Polyaenus lib. IV copiose narrat. De violenta eius morte ex Plutarchi libello de tarda Dei vindicta potest colligi: nec dubito Nostrum

Sed quam Marte ferox, et vinci nescius armis,
  Tam nunquam facta pace cruoris amans.
Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes,
  Emollit mores, nec sinit esse feros.
Nec regum quisquam magis est instructus ab illis,
  Mitibus aut studiis tempora plura dedit.
Carmina testantur; quae, si tua nomina demas,
  Threicium iuvenem composuisse negem.
Neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus,
  Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Vtque tibi est animus, quum res ita postulat, arma
  Sumere, et hostili tingere caede manum;
Atque, ut es, excusso iaculum torquere lacerto,

in Ibide eo respexisse, etsi loco insigniter depravato: *Aut ut Cassandri dominus non mitior illo, Saucius ingesta contumuleris humo.* Herculem Alexandri Magni filium intelligunt interpretes, a Cassandro interfectum. Sed quis veterum crudelitatem Herculi unquam obiecit? Priori versu multum variant codices vetusti, quorum maior pars *Cassandrae; Cassandrus* nonnulli; *Cassandris* unus; tres *Cassandrei;* quos inter et Moreti liber satis antiquus, qui pro diversa lectione *Cassandreus. Cassandrei* quoque liber Inreti vetustissimus. Praeterea quinque, aut sex nostri, *domino* non *dominus.* Scribe: *Aut Cassandreae domino non mitior urbis Saucius ingesta contumuleris humo.* Quamquam enim ex ipsius Apollodori apud Plutarc. somnio deprebendi quodammodo potest, post detractam vivo pellem in lebete elixum fuisse; nihil impedit tamen post has poenas adhuc spirantem terra quoque ingesta fuisse obrutum. Idque τὸ *Saucius* utcumque designat. Illud praeterea in transcursu monendum, scriptores antiquos hunc Apollodorum cum Phalaride frequenter coniungere, quod et a Nostro hic factum videmus. Ita certe Plutarchus et Suidas in Ιερόνυμος, Polyb. lib. VI, in Excerptis Valesianis; Diodorus Siculus in iisdem; Dio Chrysostomus Oratione secunda; Themistius Oratione noua; Cicero lib. III de Natura Deorum; Seneca de Beneficiis lib. VII, cap. 19; et lib. II de Ira, cap. 4. Atque haec de Apollodoro dicenda videbantur: quae obscuro hactenus nec intellecto Nasonis loco lucem adlatura confido. H.

50. *Mitibus aut*) *Artibus aut* duo; *Mollibus aut* tres.

53. *Foret unicus vates*) Foret solus poëta; Orpheus enim Thrax fuit, poëtaque et theologus excellentissimus.

54. *Bistonis terra*) Terra Thraciae, sic dicta a Thraciae stagno Bistonio, Abderae urbi vicino. — *Est superba.* Est nobilis. MER.

55. *res ita postulat*) *Res expostulat* Leidensis.

57. *ut es*, id est, *statim*, ut occasio se dat, non sumpto spatio ad medi-

Collaque velocis flectere doctus equi;
Tempora sic data sunt studiis ubi iusta paternis,
Vtque suis humeris forte quievit opus;
Ne tua marcescant per inertes otia somnos,
Lucida Pieria tendis in astra via.
Haec quoque res aliquid tecum mihi foederis adfert:
Eiusdem sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
Terra sit exsiliis ut tua fida meis.
Non ego caede nocens in Pontica litora veni;
Mistave sunt nostra dira venena manu:
Nec mea subiecta convicta est gemma tabella

tandum, aut vestes, aut habitum mutans, ut passim ita *sicut*, *velut est*. Bvrm. — Micyllus autem durius illud esse dicit, *Vtque est animus doctus torquere iaculum*, et *flectere colla equi*; quando ea res non animo, sed manibus geritur.

59. *Tempora sic studiis*) Quando, inquit, patris tui studiis et bellicae exercitationi operam dedisti, et humeris tuis sustentasti molem et negotia regni paterni; ne per somnum, aut ignaviam corpus marcescat, poëtica facultate tibi immortalitatem comparas. — *Vbi iusta*. *Vt iusta* duo veteres. Heins.

60. *Atque tuis humeris forte quievit opus*) *Vtque* rectius veteres quatuor; et *suis humeris* Sarrav. Argent. et Combii. *Opus* praeterea in antiquis octo, aut decem: sed frustra; Trist. III, El. 2, vs. 17: *Vt via finita est, et opus requievit eundi*. Scribe: *Vtque suis numeris forte quievit opus*, vel, *Atque suis numeris*. *Numeri operis* hic dicuntur, ut Met. VII, 8: *Lexque datur numeris magnorum horrenda laborum*; quae ibi vera est scriptura *per numeros*. Metam. lib. VII, vers. 126: *Perque suos intus numeros componitur infans*. Ita enim scribendum in Trist. lib. V, Eleg. 13, vs. 10: quumque *Per numeros omnes hoc tueare caput*. *Numeros sceleris* dixit in Ibide vs. 184: *Vt careant numeris tempora prima suis*, Trist. I, Eleg. 7, vs. 48. H.

66. *ut tua terra*) Vt Tomitana urbs, relegationis meae sedes.

67. *in Ponti litora veni*) *In Pontica* Polit. unus Voss. et unus Vatic. bene: sic *Pontica tellus* lib. III, El. 1, vs. 7; *Pontica terra* lib. II, El. 7, vs. 68, et lib. IV, Eleg. 9, vs. 124; *Ponticus Ister* lib. III, Eleg. 2, vs. 44; ut illic opinor castigandum. H.

69. *Non mea subiecta convicta est gemma tabella Mendacem ceris imposuisse notam*) *Linis imposuisse* scribendum eum Sarrav. Scaligeri codice, Argent. et uno Vaticano: vincula linea intelligit quae tabellis obsignandis adhiberi solita: lini enim usus in obsignandis tabellis notus: multi veterum *lignis*, quod Cuiacio Observ. lib. XI, cap. 14, placebat; alii *signis*; Barberin. *tabulis*; alius *chartis*: praeterea priori versu: *fallaci convicta est*

Mendacem linis imposuisse notam.
Nec quidquam, quod lege veter committere, feci:
Et tamen his gravior noxa fatenda mihi est.
Neve roges quid sit; stultam conscripsimus Artem:
Innocuas nobis haec vetat esse manus.
Ecquid praeterea peccarim, quaerere noli;
Vt pateat sola culpa sub Arte mea.
Quidquid id est, habui moderatam vindicis iram:
Qui, nisi natalem, nil mihi demsit, humum.
Hac quoniam careo, tua nunc vicinia praestet,
Inviso possim tutus ut esse loco.

gemma sigillo, Scaligeri codex: quod et Cuiacius in suis videbatur invenisse. Heins. — *Gemma mea.* Meus anulus et sigillum, tanquam falso signaverim testamenta. — *Subiecta tabella.* Subposita testamentaria tabella.

70. *Mendacem notam*) Falsum sigillum. Hi autem a Romanis deprehensi et convicti, mittebantur in exsilium.

71. *quod lege vetor*) *Veter* ex melioribus. H.

72. *Est tamen his gravior noxa fatenda mihi*) *Et tamen noxa fatenda mihi est* rectius tres veteres.

73. *Neve roges quae sit stultam quam scripsimus artem*) Malo cum quatuor antiquis: *Neve roges quid sit; stultam conscripsimus Artem.* H.

75. *Et quid*) *Ecquid* Sarrav. Medonii unus cum prima editione; quod probant Heinsius et Burmannus.

76. *Vt pateat*) Malim *lateat*, cum Puteaneo et undecim aliis: studiose enim semper verum crimen celat.

77. *Quidquid id est*) Qualecumque est id, cuius causa relegatus sum. — *Habuit moderatam vindicis iram.* *Habui* praestat cum nonnullis. H.

78. *nil*) Nihil aliud. Intelligit autem fortunas, quae exsulibus adimebantur, sibi relictas. — *Nisi natalem humum.* Nisi solum romanum, ubi educatus sum, mittendo me in exsilium.

79. *tua vicinia*) Tui populi vicini Tomitanae urbi. Mer. — *Tua nunc vicinia.* Propter vicinitatem hoc mihi praesta beneficium. Pont.

EPISTOLA X

MACRO

ARGVMENTVM

Ad Macrum poëtàm scribens, multis indiciis ostendit, debere eum esse memorem sui, et pristinae amicitiae: cuius fructus et amoris signa, si illi in mentem venerint, dicit se absentem futurum illi tanquam praesentem semper ante oculos: quod ut ipse quoque efficiat impense precatur poeta.

Ecquid ab impressae cognoscis imagine gemmae
  Haec tibi Nasonem scribere verba, Macer?
Auctorisque sui si non est annulus index,
  Cognitave est nostra litera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum?
  Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmaeque manusque,
  Exciderit tantum ne tibi cura mei.
Quam tu vel longi debes convictibus aevi,
  Vel mea quod coniux non aliena tibi;
Vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus;
  Vtque decet, nulla factus es Arte nocens.

1. *imagine cerae*) *Gemmae* Fragm. Boxhornii et Francof. quamvis vero vulgatam defendi posse sciam, rectius tamen meo iudicio gemma dicitur imprimi, quam cera, cui gemma imprimit imaginem; et hoc confirmatur mox vs. 7. B.

6. *Nec repetunt*) Nec memoriam reducunt. — *Signa vetusta*. Antiquam imaginem annuli mei.

11. *Vel studiis*) Subaudi, vel quam curam mei debes communibus studiis: (ut diximus) homines invicem conciliare solent ac debent.

Tu canis aeterno quidquid restabat Homero,
  Ne careant summa Troica fata manu.
Naso parum prudens, Artem dum tradit amandi,
  Doctrinae pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poëtis,
  Diversum quamvis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem, quamquam procul absumus, esse
  Suspicor, et casus velle levare meos.
Te duce, magnificas Asiae perspeximus urbes;
  Trinacris est oculis te duce nota meis.
Vidimus Aetnaea coelum splendescere flamma,
  Subpositus monti quam vomit ore gigas;
Hennaeosque lacus, et olentia stagna Palici,

13. *quidquid restabat*) Quidquid post ea quae ipse composuit, permanebat; Homerus enim bellum Troianum descripsit usque ad mortem Hectoris.

14. *Troica bella*) *Facta* duo veteres. Forte *Troia fata*, ut, *Illi victa suis Troia fata canunt*. H.

18. *Diversum iter*) Quia Macer heroico carmine, Ovidius elego florebat.

19. *esse memorem*) Quia Macer viderat Ovidii poëmata, et illum eiusdem studii et sacrorum cultorem amabat, antequam in exsilium proficisceretur. M. — *Quorum te memorem*. Sive quarum rerum, videlicet, quod sacra poëtis inter se communia sunt, etiam si ipsi inter se diversa scribendi genera sequuntur, te memorem esse puto, eoque velle casus meos levare. Micyl.

21. *Te duce*) Cum Macro enim in Asiam navigavit poëta, et in Siciliam. — *Asiae perspeximus urbes*. Patavinus *perreximus*. Fabric. — *Prospeximus* plurimi.

22. *te duce visa meis*) *Nota* meliores constanter. H.

24. *Subpositus monti*) Fingunt poëtae a Iove fulminatum Typhoeum; et ut cecinit in Metam. lib. V, vs. 346 seq: *Vasta gigantaeis iniecta est insula membris Trinacris, et magnis subiectum molibus urget Aethereas ausum spectare Typhoëa sedes: Nititur ille quidem, pugnatque resurgere saepe* etc. *sed Degravat Aetna caput: sub qua resupinus arenas Eiectat, flammasque fero vomit ore Typhoeus.*

25. *Henneosque lacus, et olentia stagna Palici*) *Hennaeosque* Sarrav. Argent. et unus Vatic. duo alii *Ennaeosque*. Dictum de hac voce multis ad Raptum Proserpinae Claudiani. Praeterea scribendum *Palicos*, ut sit adpositio: vidimus Palicos stagna olentia. *Stagna Palicorum* dixit Met. V. Sic apud Graecos semper Λίμνη Παλίκων, et κρατῆρες Παλίκων; etiam Παλικινὴ κρήνη: nam duos fratres Deos Palicos fuisse constat. Virgilio tamen Aeneid. X, *placabilis ara Palici*. Sed et illic quoque per adpositionem sumi potest. Posset et legi, *olentia stagna Palicen*, ut ad oppidum Παλίκην, stagno vicinum, in-

Quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
Nec procul hinc Nymphen, quae, dum fugit Elidis amnem,
Tecta sub aequorea nunc quoque currit aqua.
Hic mihi labentis pars anni magna peracta est.
Eheu, quam dispar est locus ille Getis!
Et quota pars haec sunt rerum, quas vidimus ambo,
Te mihi iucundas efficiente vias!
Seu rate caeruleas picta sulcavimus undas,
Esseda nos agili sive tulere rota,
Saepe brevis nobis vicibus via visa loquendi;
Pluraque, si numeres, verba fuere gradu.
Saepe dies sermone minor fuit; inque loquendum
Tarda per aestivos defuit hora dies.
Est aliquid, casus pariter timuisse marinos,

nuat. Adi Sieiliam accuratissimi Cluverii. H.

26. *Quaque suis Cyanen* etc. Per omnia subauditur, *Vidimus*. Cyane autem nympha fuit Sicula, socia Proserpinae, quae ob raptam a Plutone Proserpinam adeo flevit, ut in fontem sui nominis mutata fuerit: fabulam plenius refert Ovid. Metam. lib. V.

27. *Nec procul hinc Nymphe*) *Nymphen* scribe. Praecedenti versu *Anapis* quidam veteres; sic et libro V Metam. et alibi variant. Graecis tamen Ἀναπος constanter dicitur. H. — *Nec procul hinc Nymphe*. Arethusam dicit. Arethusa autem virgo fuit venatrix, comes Dianae, quae, quum aestu fatigata se in Alpheo flumine lavaret, dum Deus illa amata potiri cupit, aufugit. Ille vero dum pertinacius insequitur, Arethusa, implorato Dianae subsidio, in fontem sui nominis conversa est. Cuius undis quum Alpheus commiscere se vellet, illa vero per subterraneos meatus diffugeret, usque in Siciliam prosecutus est. M.

28. *currit aqua*) *Manat* prior Thuanens. Heins.

30. *Heu quantum dispar!* Multi veteres, *Heu, heu, quam dispar! Eheu quam dispar* Sarrav. Argent. et decem alii; totidem, *Hei mihi quam dispar*, ut Epicedio Drusi: *Hei mihi, quam dispar huic fuit illud iter.*

32. *Te mihi iucundas efficiente vias!*) Dictumne est hoc iuxta illud Publii, *Facundus comes in via pro vehiculo est.*

35. *vicibus loquendi*) Alternatim sermonem habendo, fecit ut iter nobis breve videretur.

36. *fuere plura gradu*) Fuere numerosiora ipsis gressibus et gradibus nostris. Mer.

37. *Saepe dies sermone minor fuit*) Dies saepe visus fuit brevior sermone. — *Inque loquendo. Loquendum* Sarrav. Argent. et quinque alii. H.

38. *dies tarda*) Dies ipsa, quae per aestatem est tardior et longior.

39. *casus pariter timuisse marinos*) Simul fuisse in aliquo mortis periculo, ut nos, qui inter navigandum in Asiam paene naufragium fecimus.

Iunctaque ad aequoreos vota tulisse Deos:
Et modo res egisse simul; modo rursus ab illis,
Quorum non pudeat, posse referre iocos.
Haec tibi si subeant, absim licet, omnibus horis
Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
Ipse quidem extremi quum sim sub cardine mundi,
Qui semper liquidis altior exstat aquis,
Te tamen intueor, quo solo pectore possum,
Et tecum gelido saepe sub axe loquor.
Hic es, et ignoras, et adès celeberrimus absens;
Inque Getas media visus ab urbe venis.
Redde vicem; et, quoniam regio felicior ista est,
Illic me memori pectore semper habe.

40. *Iuncta vota*) Vota simul facta in ea tempestate.

43. *Haec tibi si subeant*) Haec supra dicta simul acta si tibi in mentem veniant. — *Hic sim licet omnibus annis. Absens* nonnulli veteres; *absim* Iunianus: recte. Sarravian. *ipsam*, mendose; Argent. *licet hic sim*. Malo praeterea cum Rotlendorph. et duobus aliis, *omnibus horis:* sic lib. III, Eleg. 5, vs. 47: *Te nisi momentis video paene omnibus absens*. H.

44. *ut modo visus*) Ita memineris mei, quasi paulo ante abs te discesserim. PONT.

45. *Ipse quidem certe quum sim sub cardine mundi*) Sic Sarrav. cum vulgatis et ex scriptis multis; mendose haud dubie. Twisdenius *toto*; quinque *certo*; Excerpta Scaligeri et duo ex nostris *extremi*; etiam bene: unus cum Arondeliano *extremo*; quatuor *positus*. H.

46. *altior exstat aquis*) Hoc est, qui nunquam mergitur Oceano, aut occidit; quemadmodum et de stellis, quae circa eundem sunt, diximus super. lib. Hinc et Virgil. dixit Georg. I, vs. 242: *Hic vertex nobis semper sublimis, at illum Sub pedibus Styx atra videt*.

50. *missus ab urbe venis*) *Iussus* Sarrav. Argent. et octo alii; plurimi *visus*, quod sequor: superiori versu, pro *sed ades*, meliores *et ades*.

EPISTOLA XI

RVFO

ARGVMENTVM

Ad Rufum Fundanum, uxoris suae avunculum, hanc epistolam scribit poëta: cuius merita dicit se habere in memoria, quamvis sit longissimo intervallo remotus. Demum Deos precatur, ut illi meritas gratias referant.

Hoc tibi, Rufe, brevi properatum tempore mittit
Naso, parum faustae conditor Artis, opus:
Vt, quamquam longe toto sumus orbe remoti,
Scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis ante mei venient oblivia nobis,
Pectore quam pietas sit tua pulsa meo.
Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
Quam fiat meriti gratia vana tui.
Grande voco lacrymas meritum, quibus ora rigabas,
Quum mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum, moestae solatia mentis,
Quum pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem, per seque mea est laudabilis uxor,
Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermiones Castor fuit, Hector Iuli,

5. *venient oblivia nobis*) *Veniant* octo veteres. H.

11. *moestae solatia mentis*) Consolationes tuas adhibitas conturbatae et consternatae menti meae propter relegationem.

14. *Admonitu tuo*) Tuo consilio. — *Fit melior*. Redditur magis pudica hoc tempore quo ab urbe absumus.

15. *Namque quod Hermione Castor fuit*) Hermione filia fuit Helenae, sororis Castoris. Castor ergo avunculus fuit Hermiones. — *Hector Iulo*. Hector frater fuit Creusae, uxoris Ae-

Hoc ego te laetor coniugis esse meae.
Quae, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat;
  Seque tui vita sanguinis esse probat.
Ergo, quod fuerat stimulis factura sine ullis,
  Plenius auctorem te quoque nacta facit.
Acer, et ad palmae per se cursurus honores,
  Si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde, quod absentis cura mandata fideli
  Perficis, et nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non possumus ipsi,
  Dî tibi! qui referent, si pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
  Maxima Fundani gloria, Rufe, soli.

neae, avunculus Ascanii, qui etiam Iulus adpellatus fuit. — *Hermionae Castor fuit*, *Hector Iulo*. *Hector illi* Sarrav. Lege *Iuli;* quomodo Argent. et Combii, cum Twisdenio et Barberino. *Hermiones* praeterea scribendum cum Barberin. et Iuniano.

17. *Quae ne dissimilis tibi sit*) Quae mea uxor, ut mores tuos imitetur.

18. *esse tui sanguinis*) Esse tui generis. — *Vita*. Vitae honestate, et recte vivendo, ut tu facis.

19. *sine ullis stimulis*) Sine tuo, aut cuiusquam suasu et hortamine.

21. *ad honores palmae*) Ad victoriam curulem.

23. *mandata absentis*) Quae a me absente tibi mandantur.

25. *Ore ferant grates*) *O referant* cum scriptis. Argent. *Et referant*. Forte, *At referant*. H.

26. *si pia fata vident*) Si vident quae a te pie pro me geruntur.

27. *Sufficiat diu*) Diu duret et subministret.

28. *soli Fundani*) Fundi oppidum fuit Campaniae, patria huius Rufi, ad quem scribit Ovidius.

PVBLII OVIDII NASONIS
EPISTOLARVM
EX PONTO
LIBER TERTIVS.

EPISTOLA PRIMA

VXORI

ARGVMENTVM

Calamitatum exsilii sui impatiens ab uxore flagitat, ut bonae coniugis famam tueatur, et a Caesaris coniuge impetrare toto pectore nitatur, ut cum Pontica tellure minus hostilem locum marito mutare liceat.

Æquor Iasonio pulsatum remige primum,
  Quaeque nec hoste fero, nec nive terra cares;
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
  In minus hostilem iussus abire locum?
An mihi Barbaria vivendum semper in ista?
  Inque Tomitana condar oportet humo?
Pace tua, si pax ulla est tibi, Pontica tellus,

1. *Aequor pulsatum*) O mare Ponticum remis erutum et agitatum. — *Iasonio remige.* Nautis Iasonis, qui per mare Ponticum primum navigavit, quum Argo navi profectus est ad rapiendum aureum vellus. — *Iasonio remige primum aequor pulsatum.* Amor. lib. II, Eleg. 11, vs. 1, *prima pinus;* et Epist. XII Heroid. vs. 13, *nova pinus.* Quod, quomodo sit accipiendum, invenies in annotatis nostris.

3. *Ecquod*) *Ecquid* Iun. et plurimi; *En quid* MS. Bersm.

7. *si pax ulla est tua*) *Est tibi* rectius nonnulli. Heins.

Finitimus rapido quam terit hostis equo;
Pace tua dixisse velim; tu pessima duro
Pars es in exsilio; tu mala nostra gravas.
Tu neque ver sentis, cinctum florente corona;
Tu neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas;
Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes; et in aequore piscis
Inclusus tecta saepe natavit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi paene marini;
Qui potus dubium sistat alatne sitim.
Rara, neque haec felix, in apertis eminet arvis
Arbor; et in terra est altera forma maris.
Non avis obloquitur; silvis nisi si qua remotis
Aequoreas rauco gutture potat aquas.

14. *tempora frigus habent*) *Habet* enm quibusdam. Heins.

15. *in aequore piscis inclusus*) In ore paludis Maeoticae, ut est auctor Strabo, tanta est glaciei vis, ut destituti in glacie pisces ligonibus effodiantur.

19. *felix*) Fecunda, et ferens fructus. M. — Adlusum ad illod, *infelicibus ustulanda lignis*. D. — *Raraque nec felix* unus; *nec hic* decem.

20. *et in terra est altera forma maris*) Non satis hoc adsequor; nisi reponendum est forsan *aemula forma mari:* sic apud Martialem: *Poestanis aemula labra rosis*. H. — Sensus est: ita sterilis et vacua ipsa terra est, ut formam ac speciem maris intuentibus praebeat, in quo neque arbores, neque fruges ullae nascuntur. Non enim ad planitiem tantom respexisse poëtam, sed ad sterilitatem et vacuitatem magis existimo.

21. *Non avis obloquitur silvis*) Expono: nec avis ulla obloquitur silvis, hoc est, cantat, nisi si qua forte in extremis, et ab usu hominum remotis silvis, hoc est, in solitudinibus potando aquam marinam, edit sonitum aliquem gutture. Ex quo illod intelligi poëta videtur velle, nullas omnino aves illic esse, praeter maritimas, easque circa extrema litora et solitudines versari. Micyl. — Aut recipienda distinctio Micylli, aut locus corruptos est: nam quis unquam vidit in remotis silvis avem potare aquam aequoream? et praeterea saepe queritur Naso, nullas arbores esse in loco, quo degebat; quare ego mallem legere: *Non avis obloquitur; silvis nisi si qua relictis Aequoreas rauco gutture potat aquas*. Verba illa *remotis* et *relictis* saepe confusa. Relinquunt vero silvas et mediterranea aves frigore ingruente, ut marisaquam, quae non tam cito congelascit, bibant. Burm.

22. *potat aquas*) *Potet* multi.

Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
  Conveniensque suo messis amara loco.
Adde metus, et quod murus pulsatur ab hoste,
  Tinctaque mortifera tabe sagitta madet;
Quod procul haec regio est, et ab omni devia cursu;
  Nec pede quo quisquam, nec rate tutus eat.
Non igitur mirum, finem quaerentibus horum
  Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non hoc evincere, coniux;
  Inque meis lacrymas posse tenere malis.
Quid facias, quaeris? quaeras hoc scilicet ipsum;
  Invenies, vere si reperire voles.
Velle parum est; cupias, ut re potiaris, oportet;
  Et faciat somnos haec tibi cura breves.
Velle reor multos: quis enim mihi tam sit iniquus,

23. *Tristia absinthia*) Amarae illae herbae, quarum copia maxima est in Ponto. Et Ovid. etiam scribit, herbas veneficiis aptas in Ponto lectas fuisse. — *Horrent.* Horrida videntur, squalida et inculta. — *Per campos vacuos.* Per campos sine ullis arboribus.

24. *Conveniens suo loco*) Conveniens regioni Ponticae infructuosae.

25. *murus*) Lapideus ambitus Tomitanae civitatis.

27. *Quam procul haec regio est*) *Quo* Sarrav. Scribe *Quod* cum Twisdenio, quatuor aliis, et prima editione. H. — *Et ab omni devia cursu.* Et remota ab omni navigatione: nemo enim fere navigat in plagam illam septentrionalem incultam, et desertam.

28. *Nec pede quo quisquam, nec rate tutus eat*) Propter latrocinia. Peregrini enim, sive mari, sive terra in Pontum perveniunt, ab incolis feris et immanibus trucidantur.

30. *Altera humus*) Altera terra et mitius exsilium.

31. *haec non evincere te*) Haec mala, quae patior, non flectere animum tuum ad misericordiam: et ideo mitiorem ab imperatore pro me exsilii locum petere deberes.

33. *Quid facias, quaeris*) Quid pro me agendum sit, interrogas.

35. *cupias, ut re potiaris, oportet*) Scribe *ut spe potiaris*, vel contra libros veteres: sic et *potiri votis* passim apud Nostrum. H. — Non satis, inquit, fuerit velle pro me aliquid, nisi etiam optaveris. Est autem ordo: oportet cupias, ut potiaris re, hoc est, ut rem adsequaris, ut scilicet transferar in mitius exsilium.

36. *Et faciat somnos haec*) Et oportet, ut noctu invigiles quid die pro me faciendum sit.

37. *Velle reor multos qui*) Arbitror multos quidem esse, qui, si voluntate possent, aut ea sola suffice-

Optet ut exsilium pace carere meum?
Pectore te toto, cunctisque incumbere nervis,
Et niti pro me nocte dieque decet.
Vtque iuvent alii, tu debes vincere amicos,
Vxor, et ad partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris persona libellis:
Coniugis exemplum diceris esse bonae.
Hanc cave degeneres: ut sint praeconia nostra
Vera fide, famae quo tuearis opus.
Vt nihil ipse querar, tacito me fama queretur,
Quae debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit mea me populo fortuna videndum,

ret, me invare vellent; sed non satis est velle: verum oportet toto pectore in hanc rem te incumbere: omnemque operam ac diligentiam advertere etc. Micyl.

38. *carere pace*) Carere animi tranquillitate ex his curis, in quibus adsidue versor.

43. *Magna persona*) Quasi dicat, magnum nomen.

45. *Nec cave degeneres*) Scripti meliores constauter *Hanc cave degeneres;* quod verum est; Metam. VII, vs. 542: *Acer equus quondam, magnaeque in pulvere famae, Degenerat palmas*, sic et ibi veterrimi codices; Statius lib. III Sylv. de Hercule Surrentino 160: *Nam capit, et tantum non degenerabit honorem.* Virgil. Georg. II, 59, quamquam dubie: *Pomuque degenerant succos oblita priores.* Columella lib. VII, cap. 12: *Venus, si teneris conceditur, carpit et corpus et vires, animosque degenerat.* *Degenerare nomen* Capitolinus in Opilio Macriuo; nbi perperam Salmasius *degenuare*, Animadversionum pag. 170; Statius Theb. IV, vs. 148: *famumque immanis alumni Degenerat;* ita censeo scribendum: *fama pie* nunc circumfertur. Monuit iam de scriptura codicum Ovidianorum Zinzerlingus Promuls. Critic. cap. 13. H. — Ita et apud Quintilianum lib. XII, 10 ex MSS: *Quae velut sata quaedam coelum terrumque degenerant.*

46. *famae opus*) Malim *onus:* praecedenti versu, *ut sint* rectius vetusti codices, quam *et sint.* H.

47. *tacito me fama queretur, Quae debet*) Iuste enim incusamus uxorem, quum ab ea conspicimus maritum deseri.

48. *fuerit ni tibi cura mei*) Ni mihi opitulari curaveris. Mer. — *Quae debet, fuerit ni tibi cura mei.* Tu sic construe: Vt ego taceam, tamen fama queretur et loquetur de te, nisi tibi cura ea, quae debet, de me fuerit; ut comma, *Quae debet*, ad sequentia referatur. Est enim ὑπέρβατον, quod commentatori imposuisse videtur. Micyl.

49. *Exposuit memet populis fortuna videndum*) *Populo* scripti; *Exposuit mala populo* Argent. quidam *meme.* Scribe: *Exposuit mea me populo fortuna videndum.* H.,

Et plus notitiae, quam fuit ante, dedit.
Notior est factus Capaneus a fulminis ictu;
Notus humo mersis Amphiaraus equis;
Si minus errasset, notus minus esset Vlysses;
Magna Philoctetae vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis tanta inter nomina parvis,
Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina, qua non
Inferius Coa Battide nomen habes.
Quidquid ages igitur, scena spectabere magna;
Et pia non parvis testibus uxor eris.
Crede mihi; quoties laudaris carmine nostro,
Quae legit has laudes, an mereare, rogat.
Vtque favere reor plures virtutibus istis,
Sic tua non paucae carpere facta volent.
Quare, tu praesta, ne livor dicere possit:
Haec est pro miseri lenta salute viri.
Quumque ego deficiam, nec possim ducere currum,

50. *Et dedit plus notitiae*) Et tribuit mihi plus famae; me enim haec mea calamitas magis notum fecit, quam prius fuerim.

51. *Notior est factus Capaneus*) *Es factus Capaneu* alter Medonii. H.

52. *Notus humo mersis Amphiaraus equis*) Amphiarai fabulam refert Diodorus: et nos in Ovidium de Arte amandi. — *Mersis humo.* Terrae enim hiatu Amphiaraus cum equis et curru absorptus est.

57. *quae non*) *Qua non* cum scriptis.

58. *Coa Battide*) Philetas ex Coo insula oriundus, quem Strabo aliorum scriptorum iudicem severissimum fuisse tradit, Battida amavit, et eam carmine laudavit.

59. *scena magna*) Magno theatro, et hominum frequentia.

60. *non paucis testibus*) Quia multos habebis testes tuae erga me fidei. — *Parvis testibus.* Alii *paucis*; nil muta: sic Fastor. IV, 203: *pro magna teste vetustas Creditur.* H. *Parvi* quidem et *magni* testes optime dicuntur: sed *paucis* hic reddendum, propter sententiam versus prioris. Avct. elect. et. Nostri, *parvis.*

62. *Qui legit*) Francofurt. *Quae legit*; non male, ut agat de mulieribus, quae aliarum laudes non libenter legunt, sed cupide detrectant. Et ita *non paucae* sequitur.

65. *Quarum tu praesta*) Scribe cum uno Vaticano: *Quare, tu praesta, ne livor dicere possit.* H.

67. *Quumque ego deficiam*) Et quum mihi vires desint. — *Nec possim ducere currum.* Tanquam auriga; hoc est, nec possim rebus meis

Fac tu sustineas debile sola iugum.
Ad medicum specto, venis fugientibus aeger:
Vltima pars animae dum mihi restat, ades.
Quodque ego praestarem, si te magis ipse valerem,
Id mihi, quum valeas fortius, ipsa refer.
Exigit hoc socialis amor, foedusque maritum;
Moribus hoc, coniux, exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
Non magis officiis, quam probitate, colas.
Cuncta licet facias, nisi sis laudabilis uxor,
Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec, si vis vera fateri,
Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum foenore nobis,
Nec te, si cupiat laedere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
Vt minus infesta iaceam regione, labora:

praeesse, quia ab urbe absum.

68. *debile iugum*) Res meas debiles et adflictas.

69. *Ad medicum specto*) Ad te confugio, tanquam aegroti ad medicum. — *Venis fugientibus.* Deficiente spiritu et sanguine. Qua similitudine dicit parum vitae sibi superesse. Mer.

75. *Hoc domui debes*) Familiae tuae, quae erga suos officiosa est, fidem debes imitari. — *De qua censeris.* Ad quam pertines, de qua numeraris in censu. Vnaquaeque enim familia, et totus populus censebatur. Mer.

76. *Non minus officiis*) *Non magis* plerique veteres; quod verum est. H. — *Non minus officiis.* Pro eo quod est: non solum proba, sed et officiosa erga me esse debes. Micyl.

77. *nisi eris laudabilis uxor*) Paulo durius hoc. Scribe *nisi sis laudabilis*, et *Marcia* mox pro *Martia*; atque ita Arondelianus. Heins.

78. *Non poterit credi Marcia culta tibi*) Marcia filia fuit Philippi, quam Cato posterior uxorem duxit post divortium Attiliae. Eam deinde ille Q. Hortensio concessit: de qua multa Lucanus. Hanc igitur ut castissimam matronam coluit uxor Ovidii. Mer.

82. *rumor habet*) *Livor* rectius multi veteres. Heins.

84. *ut sis ambitiosa*) Vt sis captatrix favoris et misericordiae. Mer. Vel ut in obtinenda mihi exsilii mutatione omnibus laudem praeripias, et videare eius rei adfectare principatum. Pont.

Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti:
Vtque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
Quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.
Fortibus adsuevit tubicen prodesse, suoque
Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne:
Sit virtus etiam non probitate minor.
Non tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
Aut excisa levi pelta gerenda manu.
Numen adorandum est; non ut mihi fiat amicum,
Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrymae tibi gratia fient:

86. *Clauda nec officii pars erit ulla tui*) Si hoc mihi, inquit, praestiteris, nullam officii tui partem desiderabo; et omni ex parte perfectum erit officium tuum.

87. *sed non tamen invidiosa roganti*) Sed tamen nullam tibi invidiam et detrectationem, seu odium conciliatura.

88. *Vtque ea non teneas*) Et quamvis non obtineas quae pro me petes. — *Tuta repulsa tua est.* Si reiicieris re infecta, nihil ob id tibi mali continget.

90. *Vt facias quod facis*) Vt mihi opituleris, quemadmodum facis. — *Teque imitere.* Et rogo etiam, ut velis mores et naturam tuam imitari, qua soles sponte semper de omnibus bene mereri.

91. *Fortibus adsuevit tubicen prodesse*) Quemadmodum in bello tubicen cantu fortes milites accendit, et bonus etiam imperator oratione alacriores reddit: sic se dicit eo modo uxorem sponte incitatam etiam hortari.

94. *Sit virtus etiam non probitate minor*) Versus merito suspectus mihi. H. — Videtur tamen purgatu facilis. *Probitatem*, id est mores et affectum laudat; *virtutem*, id est fortitudinem aliquantum desiderat: id αἰνίττεται quod praecessit, *tuta repulsa tua est*: sequentia vero apertius declarant; illud praecipue, *Quid trepidas, et adire times.*

95. *Nec tibi Amazonia est*) Tò est multi codices non agnoscunt. Forte *Amazonias securis.* Graeca enuntiatione. Heins.

96. *Aut pelta excisa*) Aut scutum ad similitudinem lunae iam mediae, quo Amazones utebantur.

97. *Numen adorandum est*) Per numen, Augustum intellige. Docet autem, quid ab uxore fieri debeat.

99. *Gratia fiant*) *Fient* scripti meliores; et mox, *Meque viro pro*

Hac potes, aut nulla, parte movere Deos.
Quae tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur;
Meque viro flendi copia dives adest.
Vtque meae res sunt, omni, puto, tempore flebis:
Has fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset,
Admeti coniux, quam sequereris, erat.
Aemula Penelopes fieres, si fraude pudica
Instantes velles fallere nupta procos.
Si comes exstincti manes sequerere mariti,
Esset dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
Corpus in accensos mittere forte rogos.
Nil opus est leto, nil Icariotide tela;
Caesaris at coniux ore precanda tuo;

Deque. H. — *Lacrymae tibi gratia fient.* Incipias lacrymis apud imperatorem agere, quae erunt loco gratiae: tunc enim flectetur ad misericordiam, et eo pacto omnia quae voles, obtinebis.

101. *Quae tibi ne desint*) Ne illae lacrymae deficiant. — *Bene per mala nostra cavetur.* Quae si in memoria habueris, et ante oculos subpetent tibi lacrymarum flumina.

105. *mea mors*) *Sors* tres libri: *mihi sors* unus.

106. *Admeti coniux* etc. Alcestis, Peliae filia, uxorque Admeti regis, ita maritum amavit, ut pro eo mori non dubitarit.

107. *Aemula Penelopes fieres*) Fieres eiusdem rei studiosa, cuius fuit Penelope. — *Fraude pudica.* Penelope, coacta multis procis eam uxorem petentibus, absente marito alicui nubere, se id quidem facturam recepit, ni Vlysses veniret toto eo tempore, quo telam coeptam absolvisset. Hac autem arte eos elusit; quidquid enim die toto laboraverat, id nocte retexebat. Interim Vlysses rediit, et Penelope eo astu fidem marito servavit, et habita fuit pudicissima.

108. *Instantes* etc. Procos te uxorem petentes, quemadmodum Penelopen.

109. *manes exstincti mariti*) Manes mortui Protesilai.

111. *Iphias ante oculos*) Evadne, Iphiae filia, se in ardentem Capanei mariti rogum, ob nimium amorem, praecipitavit. — *Tibi erit ponenda. Erat* rectius nonnulli. H.

113. *Morte nihil opus est*) Ne peccetur in leges metri, scribe cum tribus codicibus, *Nil opus est leto;* vide Notas Trist. lib. V, Eleg. ult. vs. 41, ubi monui posse etiam non inconcinne legi, *Morte tibi haud opus est.* Duo alii codices, *Nil opus est morte.* H. — *Icariotide tela.* Tela et fraude Penelopes Icarii filiae.

114. *Caesaris coniux*) Livia Augusti uxor.

Quae praestat virtute sua, ne prisca vetustas
Laude pudicitiae saecula nostra premat;
Quae Veneris formam, mores Iunonis habendo
Sola est coelesti digna reperta toro.
Quid trepidas? quid adire times? non impia Progne,
Filiave Aeetae voce movenda tua est:
Nec nurus Aegypti, nec saeva Agamemnonis uxor;
Scyllaque, quae Siculas inguine terret aquas;
Telegonique parens vertendis nata figuris;
Nexave nodosas angue Medusa comas:
Femina sed princeps, in qua fortuna videre
Se probat, et caecae crimina falsa tulit:
Qua nihil in terris, ad finem Solis ab ortu
Clarius, excepto Caesare, mundus habet.

116. *premat nostra saecula*) Vincat nostrum aevum.

117. *Quae Veneris formam*) Subaudi *habendo*. Est autem magna Liviae laus, quum eam dicat pulchritudine Veneri, moribus vero Iunoni comparandam.

118. *toro coelesti*) Lecto divi Augusti.

119. *impia Progne*) Crudelis Progne, Terei uxor, quae filium Ityn patri epulandum adposuit, in ultionem sororis Philomelae, quam ille violaverat.

120. *Filia Aeetae*) Medea filia Aeetae, regis Colchorum. — *Non est monenda tua voce*. Quasi dicat: Adloqueris tu quidem feminam prorsus ab omni crudelitate alienam.

121. *Nec nurus Aegysthi*) *Aegypti* scribendum cum Sarraviano, qui Danai frater fuit: Noster alibi, *Exsulis Aegypti, turba cruenta, nurus*. H. — *Nec nurus Aegypti*. Nec aliqua Danaidum, quae maritos omnes una nocte occiderunt, praeter Hypermnestram, quae maritum servavit. — *Nec saeva Agamemnonis uxor*. Nec crudelis Clytemnestra, quae Agamemnonem maritum occidit.

122. *Scyllaque*) Subaudi, non est roganda. — *Terret inguine*. Virgil. Eclog. VI, 75 sqq: *Candida succinctam latrantibus inguina monstris, Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto Ah! timidos nautas canibus lacerasse marinis*.

123. *Telegonive parens*) Circem designat. — *Vertendis figuris*. Mutandis hominibus in monstra. — *Vertendis nota figuris*. Praestantiores omnes *nata*; probe. H.

125. *in qua fortuna videre Se probat*) In qua femina, fortuna ostendit se non caecam esse. Quam quidem feminam dignam probitate, et non temere ad principatum evexit: et in quam videns et sciens fortuna tot et tam ampla bona congesserit.

126. *et tulit falsa crimina caecae*) Falso caeca adpellata fuit.

128. *Clarius*) Nobilius ipsa Livia. — *Excepto Caesare*. Excepto Augusto.

Eligito tempus, captatum saepe, rogandi,
  Exeat adversa ne tua navis aqua.
Non semper sacras reddunt oracula sortes;
  Ipsaque non omni tempore fana patent.
Quum status urbis erit, qualem nunc auguror esse,
  Et nullus populi contrahet ora dolor;
Quum domus Augusti, Capitolî more colenda,
  Laeta, quod est, et sit, plenaque pacis erit;
Tum tibi Dî faciant adeundi copia fiat;
  Profectura aliquid tum tua verba puta.
Si quid aget maius, differ tua coepta; caveque
  Spem festinando praecipitare meam.
Nec rursus iubeo, dum sit vacuissima, quaeras:

129. *captatam saepe roganti*) *Rogandi* meliores. H.—*Captatum saepe*. Hac in re saepius a te captatum, et quasi tentatum.

138. *Exeat adversa ne tua navis aqua*) Immo, ut exeat; quomodo lib. IV, Eleg. 9, 73: *iactate rudentes, Exeat e Stygiis ut mea navis aquis. Exstet in adversa* Thuan. forte *Perstet;* Arondel. *Exstat in adversa ne tibi;* unus Vatican. *Ereat*, hoc est, *Haereat*, quod sensus requirit. H. — Verum mihi pro certo est, *exeat* retinendum, et *adversa aqua* interpretandum, quando aqua fuerit adversa. Ne exeat, inquit, e portu navis, aestu adversante, atque ita difficilem cursum male auspicetur.

131. *Non semper sacras*) Distichon dubiae fidei; nisi *clarias sortes* fortassis reponi placet. H. — *Sacras sortes*. Sacra responsa.

135. *Quum domus Augusti Capitoli more colenda*) Vt κακοφωνία vitetur, malim: *Quumque Augusta domus Capitoli more colendi;* nam *colendi* Argentinus; vide Notas Trist. III, Eleg. 8; posset et, *Capitoli in mole colendi.* H. — *Capitoli more*. Eo modo quo Capitolium, quod non colebatur, nisi quum triumphabant, aut in publica aliqua laetitia: ex quo designat, tunc tempus fore verba de se faciendi apud Liviam, quum viderit in aedibus Augusti esse laetitiam aliquam, qualis esse solet in Capitolio.

137. *Tum tibi Di faciant adeundi copia fiat*) Etiam hic versus mendosus est: Sarrav. *Tum tibi deficiant;* quinque alii, *Di faveant; Di facerit* Argent. alius τὸ *Di* non agnoscit. H.

138. *Profectura aliquid quum tua verba putes*) *Tum* meliores; Sarravianus quoque *putas;* ut et alii nonnulli; tres *puta*, bene; nisi *putem* mavis cum Rottendorphiano. H. — Nostri ambo *tum;* sed unus *putas;* alter *puta*, quod merito praetulimus.

139. *Si quid aget*) *Ages* Argent. — *Agas* Leidens. *agent* Francof. forte recte: Caesar scilicet et Livia, cum qua saepe consilia conferebat.

141. *Nec rursus iubeo*) Duo *rursum*. Latet ulcus. H.

Corporis ad cultum vix vacat illa sui.
Curia quum patribus fuerit stipata verendis,
Per rerum turbam tu quoque oportet eas.
Quum tibi contigerit vultum Iunonis adire,
Fac sis personae, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum; mala causa silenda est:
Nil nisi sollicitae sint tua verba preces.
Tum lacrymis demenda mora est, submissaque terrae
Ad non mortales brachia tende pedes.
Tum pete nil aliud, saevo nisi ab hoste recedam:
Hostem fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt; sed iam turbata timore
Haec quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suspicor hoc damno tibi non fore; sentiat illa
Te maiestatem pertimuisse suam.
Nec tua si fletu scindantur verba, nocebit:

142. *Corporis ad cultum*) *Ad curam* Sarrav. Scaliger. Argent. Feschii, Arondel. et duo alii. Medicamin. faciei vs. 1: *Discite quae faciem commendet cura, puellae.* H.

144. *Per patrum turbam*) Per senatorum multitudinem, dum ad Liviam vadis. *Per rerum turbam*, eleganter Sarrav. quo populi confluxum designat. *Per patriam turbam* Arondelian. Burmannus mallet, *Per matrum turbam;* nimirum, dum, Augusto in curia cum patribus versante, Livia est stipata matronis.

146. *personae quam tueare*) Memento te esse uxorem meam, cui prae omnibus pro me laborandum, et causa mea fidelissime agenda sit.

148. *Nec nisi sollicitae*) *Nil nisi* meliores. HEINS.

151. *Tu pete nil aliud, nisi saevo ut ab hoste recedam*) *Saevo nisi ab hoste* iidem, et *Tum pete.* H.

152. *fortunam esse mihi hostem*) Habere fortunam solam inimicam, et non Scythas etiam: vel calamitas mea satis hostiliter me habet.

153. *sed tu turbata timore*) Multi *sed sunt turbata; conturbata* in fragmento Boxhorniano. H.

154. *Voce tremente*) *Ore* prima editio, et quinque scripti.

155. *Suspicor haec*) *Hoc* meliores, et *sentiat.*

157. *Nec tua si fletu*) Etiam hoc distichon vix pro genuino habendum, ne bis idem dicat: iam enim praecesserat, *Nec lacrymis demenda mora est. Scinduntur* pro *scindentur* sex scripti: posterior versus ex Epistola Briseidis, vers. 4, conflatus: *Sed tamen et lacrymae pondera vocis habent.* H. — Potuit tamen haec quoque scripsisse Noster, neque sic bis idem dixisse. Lacrymare enim possit aliquis, ita tamen ut verba ne inter-

Interdum lacrymae pondera vocis habent.
Lux etiam coeptis facito bona talibus adsit,
Horaque conveniens, auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni,
Tura fer ad magnos vinaque pura Deos.
E quibus ante omnes Augustum numen adora,
Progeniemque piam, participemque tori.
Sint utinam mites solito tibi more, tuasque
Non duris lacrymas vultibus adspiciant.

rumpat: neque omittendum, *fletum* non semper esse cum *lacrymis*, neque vero hic est. Vocem nempe aliquam lacrymantis id verbum significat; Virg. Aen. III, vs. 344: *Talia fundebat lacrymans, longosque ciebat Incassum fletus.* Phaedr. I, fab. 9: *Fletus edens graves lepus.* Val. Flacc. II, vs. 172: *Condensae fletus acuunt.* Cicero pro Plancio: *Non modo lacrymulam, sed multas lacrymas et fletum cum singultu videre potuisti.* Noster denique Met. II, 340: *Nec minus Heliades fletus, et inania morti Munera, dant lacrymas.*

162. *ad magnos Deos*) Ad Augustum et Liviam.

163. *Augusti numen adora*) *Augustum numen* meliores; recte. H.

165. *Sint utinam mites solito tibi more*) Duo *solito mihi*. Puto *solito sibi more*; ut in Epist. Cydippes vs. 55, *More bonis solito.* H.

EPISTOLA II

* COTTAE

ARGVMENTVM

Excusat amicos, qui metu dederint terga, non odio; aliorum, et in his Cottae pietatem et constantiam celebrat, cum laude Orestis et Pyladis ituram ad posteros.

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
  Missa sit ut vere, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers,
  Vtque sit e nobis pars bona salva, facis.
Quumque labent alii, iactataque vela relinquant,
  Tu lacerae remanes anchora sola rati.
Grata tua est igitur pietas: ignoscimus illis,
  Qui cum fortuna terga dedere fugae.

* Cottae) Cottae Messallino M. Valerii Messalae Corvini, oratoris illius summi, filio, qui adoptione in Aureliam gentem transiverat, unde et Cottae cognomen sibi adscivit. Quem memorant Pers. Sat. II, 72; Iuvenal. Sat. VII, 75; Plin. lib. X, cap. 20.

1. *Quam*) *Qui* Putean. *Cota* Iunian. *Cote* Leid. qui et in fronte, *ad Cotum.*

2. *Missa sit ut vere*) Salus vere dicitur mitti, quum ille ad quem scribimus, recte valet, quemadmodum optamus.

4. *Atque sit ut nobis*) Tò *ut* Sarrav. non agnoscit; Argent. et sex alii ex melioribus, *Vtque sit in nobis.* Lege: *Vtque sit e nobis pars bona salva facis.* Heins.

5. *iactataque vela relinquant*) Et deferant vela a ventis agitata. Per *vela* autem, amicitiae fidem et officium intellige.

8. *Qui cum fortuna terga dedere fugae*) Scribe vel invitis scriptis codicibus, *cum fortuna terga dedere mea. Terga dare* pro *fugere*, usitatum Nostro, et melioris aevi scriptoribus. H. — *Qui cum fortuna.* Qui ubi me a fortuna prostratum et relegatum videro, coeperunt fugere.

Quum feriant unum, non unum fulmina terrent,
  Iunctaque percusso turba pavere solet:
Quumque dedit paries venturae signa ruinae,
  Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis aegri contagia vitat,
  Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
  Non odio, quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
  Defuit: adversos extimuere Deos.
Vtque magis cauti possunt timidique videri,
  Sic adpellari non meruere mali.
At meus excusat caros ita candor amicos,
  Vtque habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hac contenti venia, signentque licebit
  Purgari factum, me quoque teste, suum.
Pars estis pauci potior, qui rebus in arctis
  Ferre mihi nullam turpe putastis opem.

19. *Vtque magis cauti possunt timidique vocari*) *Timidique videri* Sarravian. Argent. Polit. et quinque alii. Praeterea videtur scribendum, *Vtque nimis*, vel *satis cauti*. H.

21. *At meus excusat caros ita candor amicos, Vtque habeant de me crimina nulla facit*) Puto: *At meus excusat caros mihi candor amicos*; ut alibi: *Excusemne te semper, amice, mihi*; deinde pro *facit* Sarravian. et tres alii ex melioribus, *favet*; *habeat favor* Argent. *ex me* etiam unus; Twisdenius codex *cavet*. Scribe: *Vtque habeant per me crimina nulla, savet*. H.

23. *Sint hi contenti venia, signentque licebit*) Scribe: *Sint hac contenti venia*, cum Moreti codice; pro *signentque* Sarrav. *sientque*; Argent. *fugiaque*; reliqui *fugiantque*; nisi quod Arondelianus *veniaque fugaque*. Nil muto: *fugiantque* perperam occupavit nullas editiones, etiam nostram: *signare* verbum iuris; Pont. IV, El. 15, vers. 11: *Confiteor: testere licet, signate, Quirites*. H. — Sed τῷ *signent* hic locum esse vix puto, quum nemini credi posset, qui in rem suam signet, sed ut testis alterius facti aliquid confirmet: et quum Ovidio teste vellent uti, ille signare debuisset, non isti: quare mallem, *fugantque licebit*: hoc sibi persuadeant et fugant, me etiam probare eorum innocentiam, et testari non fuisse in eorum manu mihi opem ferre. B.

26. *turpe putatis*) *Putastis* meliores: et praecedenti versu, pro *pars melior*, unus Vatic. et Patav. *pars potior*. Heins.

Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
Quum cinis absumto corpore factus ero.
Fallar, et illa meae superabit tempora vitae;
Si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur moestis exsanguia bustis:
Effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit et Theseus, et qui comitavit Oresten:
Sed tamen in laudes vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt saepe nepotes,
Claraque erit scriptis gloria vestra meis.
Hic quoque Sauromatae iam vos novere, Getaeque,
Et tales animos barbara turba probat.
Quumque ego de vestra nuper probitate referrem,
Nam didici getice sarmaticeque loqui,
Forte senex quidam, coetu quum staret in illo,
Reddidit ad nostros talia verba sonos:
Nos quoque amicitiae nomen bene novimus, hospes,
Quos procul a vobis frigidus Ister habet.

27. *morietur gratia vestri meriti*) Similiter Virg. Aen. VII, vers. 232: *nec vestra feretur Fama levis, tantique abolescet gratia facti.*

29. *Fallor, et illa meae superabit tempora vitae*) *Fallar* Fragmentum Boxhornii rectius. HEINS.

30. *legar*) Legentur monumenta et carmina mea, vestra in me merita testatura.

33. *et qui comitavit Oresten*) Et Pyladem, qui Orestem in Tauricam regionem prosecutus est.

34. *in suas laudes*) In gloriam tantae amicitiae, quae fuit inter eos. Vel in laudes utriusque, scil. Thesei et Pyladis.

37. *Sauromatae*) Populi illi Scythici, qui ita a Graecis, alias *Sarmatae* adpellantur.

38. *tales animos*) Animos tam fidos et constantes. *Turba.* *Terra* Iunian.

40. *getice*) *Scythice* unus; *Sauramateque* quatuor.

41. *in illo coetu*) In ea virorum corona, ubi amicitiae vestrae constantiam praedicabam. MER.

42. *Reddidit ad sonos*) Excepit verba mea tali narratione. Vel, laudes a me vobis tributas, ut amicis optimis, iucunda duorum amicorum historia confirmavit. PONT.

43. *hospes*) O peregrine Ovidi.

44. *Quos procul a vobis alter et orbis habet*) Tò *alter et orbis habet* erat omissum in Sarraviano; Argent. Twisden. Arondel. et quatuor alii, *ultimus orbis habet*; Scaligeri codex *Geticus orbis*; mendose: Politian. et octo alii *frigidus Ister habet*; tres *frigidus orbis*; totidem *frigidus axis*;

Est locus in Scythia, Tauros dixere priores,
Qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra, patriae nec poenitet, ortus.
Consortem Phoebi gens colit illa Deam.
Templa manent hodie vastis innixa columnis;
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert, illic signum coeleste fuisse:
Quoque minus dubites, stat basis orba Dea.
Araque, quae fuerat natura candida saxi,
Decolor adfuso tincta cruore rubet.
Femina sacra facit, taedae non nota iugali,
Quae superat Scythicas nobilitate nurus.
Sacrificî genus est, sic instituere priores,

multi *dividit Ister aquis;* quinque *barbara terra tenet;* prim. Mediceus, *Pontus et Ister habet;* forte *Ponticus Ister;* sic *Ponticus Castor* Elegia de Nuce vers. 166; vide Notas supra lib. II, Eleg. 9, vs. 67. HEINS.

45. *Est locus in Scythia*) Haec est narratio senis cuiusdam, quem poeta inducit referentem amicitiam Pyladis et Orestis, quos in Tauricam regionem venisse dicit, ubi regnabat Thoas. — *Tauros dixere priores.* Taurica regio (auctore Plinio) in Scythia est, et a Carcinite incipit, quondam mari circumfusa et ipsa, quaque nunc iacent campi, deinde vastis adtollitur iugis.

46. *non ita*) *Non bene.* Putean.

48. *Consortem Phoebi* etc. Sororem Phoebi, Dianam.

50. *Per quaterdenos gradus*) Per gradus quadraginta. Ex quo templi altitudinem et magnificentiam demonstrat.

51. *signum coeleste*) Statua Dianae.

52. *stat basis orba Dea*) *Orba Deae* malim reponi: sic *luminis orbus* et similia apud Nostrum passim. H. — *Stat basis orba Dea.* Basis restat sola, orbata simulacro Dianae, quod abstulit Orestes fugiens cum Iphigenia, et Ariciam portavit, ut Servius docet.

53. *natura saxi*) E marmore.

54. *Decolor*) *Discolor* Putean. superiori versu pro *natura candida saxi,* malim *nativi candida saxi.* H.

55. *taeda non nota iugali*) *Nupta* decem veteres; *taedae non nota* Sarravian. Argent. multique alii. Lege *taedae non nata;* nisi malis reponi, *taedae non vota iugali.* H. — *Taeda non nota iugali* praestat; ut *notus arte*, *improbitate*, et similia dicuntur: nisi *taedae iugalis* quis velit, ut Horatius Od. II, 21, 6: *Notus paterni animi.* Posset et *nota* ad *sacra* referri, ut sint sacra, ad quae solis virginibus aditus sit, et ideo ignota taedae iugali: id est, feminis nuptis: quod probat vs. 58. BURM.

56. *Quae superat nobilitate*) Quae est nobilior genere. Huiusmodi enim eligebatur Dianae sacerdos in Taurica regione.

57. *sic instituere parentes*) *Priores*

Advena virgineo caesus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit, Maeotide clarus in ora:
Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
Nescio quam dicunt Iphigenian iter;
Quam levibus ventis sub nube per aequora vectam
Creditur his Phoebe deposuisse locis.
Praefuerat templo multos ea rite per annos,
Invita peragens tristia sacra manu;
Quum duo velifera iuvenes venere carina,
Presseruntque suo litora nostra pede.
Par fuit his aetas, et amor: quorum alter Orestes,
Alter erat Pylades: nomina fama tenet.
Protinus immitem Triviae ducuntur ad aram,
Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos,
Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardae causas invenit usque morae:

Polit. et multi alii; quod etiam in suis Naugerius invenit, et Pierius Valerianus ad lib. I Aen. Virgilii. H.

57. *ense virgineo*) Cultro virginis sacerdotis.

59. *Thoas*) Adi Eurip. fab. 10: *Cursus Thoanti fecit hoc nomen pedum.*

61. *per liquidas auras*) Per purum aëra. Nota est fabula, ereptam Iphigeniam Dianae sacrificandam; et a Dea delatam per aëra in Tauricam regionem, cervamque pro ea subpositam, ut Servius docet.

63. *per aëra vectam*) *Per aequora* scripti fere omnes; nam de aëre iam dixerat. H.

64. *Phoebe*) Diana.

65. *Praefuerat* etc. Praeposita fuerat Iphigenia templo illi Tauricae Dianae.

66. *Invita manu*) *Nec placent.... Foci, cruore diffluentes hospitum*, ex Eurip. fab. 10.

72. *Evincti geminas*) Erat enim consuetudo, ut aris destinati homines ligarentur.

73. *Sparsit aqua*) *Spargit* meliores. — *Sparsit captos lustrali* etc. Lustralem aquam intelligit, quae lustrandis ac purgandis hostiis adhibebatur; non molam: neque enim mola aqua constabat, sed hordeo et sale: quae antequam hostiae iugularentur, aspergi illis atque offerri solebant. M.

74. *ut infula longa ambiat*) Vt infula circumdet. Erat enim *infula* fascia in modum diadematis, et a qua vittae ab utraque parte dependebant.

76. *invenit ipsa morae*) Rectius Leidensis, *usque*. H.

Non ego crudelis, iuvenes ignoscite, dixit;
  Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis: qua vos tamen urbe venitis?
  Quove parum fausta puppe petistis iter?
Dixit: et, audito patriae pia nomine virgo,
  Consortes urbis comperit esse suae.
Alter at e vobis, inquit, cadat hostia sacri,
  Ad patrias sedes nuntius alter eat.
Ire iubet Pylades carum periturus Oresten:
  Hic negat: inque vicem pugnat uterque mori.
Exstitit hoc unum, quo non convenerit illis:
  Caetera par concors et sine lite fuit.
Dum peragunt pulchri iuvenes certamen amoris,
  Ad fratrem scriptas exarat illa notas:
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,

78. *Sacra suo facio barbariora loco*) Forte: *Sacra mea facio barbariora solo;* nam in uno Vossiano *lolo* pro *loco*. H. — *Suo loco*. Hac terra Taurica, quae est crudelis: et ideo sacra etiam crudelia celebrantur a me tamen non crudeli.

79. *Ritus is est gentis*) Malim *genti*. H. — *Ritus is est gentis*. Talis mos est Tauricis populis, Dianae hospites immolare.

80. *Quodque parum*) *Quoque*, vel *Quaque* plerique. HEINS.

81. *nomine patriae*) Nomine Mycenarum.

83. *Alter ut e vobis, inquit, cadat hostia sacris*) Versus mendosus: nec iuvant libri veteres. Scribe: *Alteruter votis, inquit, cadat hostia sacris. Vota sacra*, ut *templa et delubra vota, vota laurea, votus sanguis, vota victima*, et similia passim apud Nostrum: Met. IX quoque *vota sacra* habes: *Victor ab Oechalia Caenaeo sacra parabat Vota Iovi*. — Burm. et Oberl. nostram defendunt: quae sane potior Heinsiana.

84. *Ad sedes patrias*) In Graeciam, Mycenas.

86. *inque vicem pugnat uterque mori*) *Hic veri amoris dulce certamen vides; Servare Oresten serio Pylades studet, Pyladenque Orestes; mutuus sensus monet: Neuter superstes esse suffert alteri*; ex Eurip. fab. 10.

87. *Exstitit hoc unum, quod non convenerat illis: Caetera pars concors et sine lite fuit*) *Quod non convenerit* Argent. aliique complures. Lege: *quo non convenerit illis*. Deinde *par concors* scribendum, ut Naugerius iam vidit. *Caetera concors* eleganti Graecismo, ut *caetera Graius* Virgilio, et Nostro *caetera sospes* Met. VIII. H. — *Quo non convenerit illis*. In quo non fuerint concordes. M.

90. *Ad fratrem scriptas*) Quem putabat iam e Phocide, quo puer delatus erat, rediisse et Argis manere.

Humanos casus adspice, frater erat.
Nec mora: de templo rapiunt simulacra Dianae,
Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor iuvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythia magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo,
Laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam, qua nulla ferocior, ora
Nomen amicitiae barbara corda movet.
Quid facere Ausonia geniti debetis in urbe,
Quum tangant diros talia facta Getas?
Adde, quod est animus semper tibi mitis, et altae
Indicium mores nobilitatis habet;
Quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor;
Quos Numa maternus non neget esse suos:
Adiectique probent genitiva ad nomina Cottae,
Si tu non esses, interitura domus.

Ad eum conscribit epistolam, et fratri (quod nesciebat) portandam committit. PONT.

96. *nomen habent*) *Habet* ex scriptis. HEINS.

99. *Scilicet hic etiam*) *Hac etiam* meliores: deinde τὸ *est* cum Feschiano et tribus aliis delendum. H.

104. *Indicium mores nobilitatis habent*) *Habet* Politian. recte: animus nimirum. H.

105. *Quos Volesus*) *Valesus* multi veteres cum Argentino; duo *Valerus*; apud Rutilium *Volusus* vulgo legitur: *Qui Volusi antiquo derivat stemmate nomen*; ut et apud Silium lib. II Punic. vs. 8: *Poplicola ingentis Volusi Spartana propago*; atque ita in Fastis Capitolinis, sed fragmentum termini vetustissimi Romae apud Maffeios: P. VALESIVS VOLESI. F. POPLICOLA; quam scripturam Dionysius Halicarnasseus quoque et Plutarchus agnoscunt: postea Volusi et Valerii dicti, qui Volesii et Valesii primo. H. — *Volesus auctor patrii nominis*. A Voleso enim paternum genus traxit Cotta. Fuit autem Volesus Sabinus, qui cum Tatio Romam venit.

106. *Quos Numa maternus*) *Materni* Naugerii postrema editio. H. — *Numa maternus*. Secundus rex Romanorum Numa Pompilius, a quo per matrem ducebat originem Cotta. — *Esse suos*. Quia Cotta erat religiosus, et vir bonus, quemadmodum fuit Numa rex.

107. *genitiva agnomina Cottae*) *Ad nomina* veteres plerique; et recte. Innuit etiam adoptione in Aureliam Cottarum familiam transisse. H.

Digne vir hac serie, lapso succurrere amico
  Conveniens istis moribus esse puta.

EPISTOLA III

FABIO MAXIMO

ARGVMENTVM

Eleganti fictione refert, per quietem sibi adparuisse Cupidinem, et a se reprehensum, quod malam sibi magistro suo mercedem reddidisset, pollicitum, fore ut Caesaris ira mitescat. Neque dubitat poëta, quin supplicem iuvare velit Fabius.

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
  O sidus Fabiae, Maxime, gentis, ades:
Dum tibi quae vidi referam; seu corporis umbra,
  Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat: et bifores intrabat Luna fenestras,
  Mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
  Fusaque erant toto languida membra toro:

109. *hac serie*) Hoc virtutum tuarum ordine; vel, quod magis placet, hac maiorum origine.

Epistola III

1. *vacat*) *Iuvat* Barber. et nostri.
2. *Fabiae*) De Fabio vide Ruald. Animadv. in Plutarch. 43.
3. *umbra*) *Vmbra est* editi olim; *umbram* regius codex; *dummodo quae* Hafn. *refero* etiam editi prius.
6. *medio*) *In medio* Moreti.
7. *Publica requies curarum*) Requies quae communis est omnibus. — *Habebat. Alebat* Medonian. alter.

Quum subito pennis agitatus inhorruit aër,
Et gemuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum,
Pulsus et e trepido pectore somnus abit.
Stabat Amor vultu, non quo prius esse solebat,
Fulcra tenens laeva tristis acerna manu;
Nec torquem collo, nec habens crinale capillis,
Nec bene dispositas comtus, ut ante, comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli;
Et visa est oculis horrida penna meis,
Qualis in aëriae tergo solet esse columbae,
Tractantum multae quam tetigere manus.
Hunc, simul agnovi, neque enim mihi notior alter,
Talibus adfata est libera lingua sonis:
O puer, exsilii decepto causa magistro,
Quem fuit utilius non docuisse mihi!
Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
Et coit adstrictis barbarus Ister aquis?
Quae tibi causa viae? nisi uti mala nostra videres?
Quo sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictasti iuvenilia carmina primus:
Adposui senis, te duce, quinque pedes.

14. *Sceptra tenens laeva tristis acerna manu*) *Fulva* Argentin. et codex Scaligeri, unde *Fulcra* is coniiciebat, quod Vaticanus primae notae confirmat: *Fulcrum* pro baculo posuit: ῥάβδον ὑακινθίνην dat Amori Anacreon Od. VII. H. — *Acerna*. De acere facta. Est enim genus ligni. Virgil. Aeneid. II, vs. 112, *trabibus contextus acernis*. Men.

17. *Horrida pendebant*) Repetitur ea vox versu proximo: quare malim *Squallida ora* hic legi; nisi versu proximo *sordida pluma* reponas. H.

18. *penna*) Alae. — *Horrida*. Asperae et impexae propter aquilonem, qui ad ea loca volantem Cupidinem adflaverat, et impexum reddiderat. Vel etiam moerore et luctu, propter poëtae calamitatem.

20. *Tractatam*) *Tractantum* Politian. et tres alii.

22. *Talibus effata est*) *Adfata est* ex scriptis.

25. *pax est ubi*) *Quo pax est* Polit. *qua* Heinsius malebat.

29. *Tu mihi dictasti*) Vid. Amor. lib. I, Eleg. 1 princip.

Nec me Maeonio consurgere carmine, nec me
Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus et ignis
Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuaeque parentis,
In nullum mea mens grande vacavit opus.
Nec satis id fuerat; stultus quoque carmina feci,
Artibus ut posses non rudis esse meis;
Pro quibus exsilium misero mihi reddita merces:
Id quoque in exstremis, et sine pace, locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis;
In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat:
Praemia nec Chiron ab Achilli talia cepit,
Pythagoraeque ferunt non nocuisse Numam.

32. *ducum*) *Deûm* unus Heinsii.

33. *ignis*) *Ignes* editi nonnulli et ultra viginti scripti.

37. *stultus quoque carmina feci*) *Stulto quoque carmine* Argentinus et Rottendorp. Sic supra lib. II, Eleg. 9, vs. 73, *stultam conscripsimus artem*. H.

41. *At non Chionides Eumolpus*) Libri multi *non Echionides*, vel *nec Echionides*. Sed vulgata lectio bene se habet. Εὔμολπος Ποσειδῶνος καὶ Χιόνης Pausaniae: at Theocrito Idyll. 25, Φιλαμμονίδης Eumolpus dicitur. Mater autem Philammonis Chione, ut Noster ipse Met. lib. XI, vs. 317 memorat. Docuit hic Eumolpus cithara Herculem canere, teste ibidem Theocrito. Argent. *At non crudes Eumolpus*; mendose: mox, *Achilli* pro *Achille* veteres. H. — *Eumolpus Chionides*. Eumolpus, Neptuni et Chiones filius. — *In Orphea*. Erga praeceptorem Orpheum. Mer. — *Eumolpus*. Plerique non Thracium Eumolpum, sed Eleusinium, ex Deiope Triptolemi natum, mysteria Cereris Eleusine docuisse volunt, eiusque rei auctorem Istrum citant. Hinc et Eumolpidae dicti, qui tradita ab Eumolpo sacra, Eleusine procurarunt. Micyl.

42. *In Phryga nec Satyrum*) Nec etiam Olympus talis fuit in Satyrum Marsyam, qualis tu in me fuisti. De Olympo meminit Suidas his verbis: Ολυμπος Μυσὸς αὐλητὴς καὶ ποιητὴς μελῶν καὶ ἐλεγείων, ἡγεμόνευε γενόμενος τῆς κρουματικῆς μουσικῆς τῆς διὰ τῶν αὐλῶν, μαθητὴς δὲ καὶ ἐρώμενος Μαρσύου, τὸ γένος ὄντος Σατύρου, ἀκουστοῦ δὲ καὶ παιδὸς Ὑάγνιδος· γέγονε δὲ πρὸ τῶν Τρωικῶν ὁ Ολυμπος· ἐξ οὗ καὶ ὄρος τὸ ἐν Μυσίᾳ ὀνομάζεται. Marsyae autem sive historiam, sive fabulam vide apud eundem Suidam, et Diodorum lib. IV.

43. *Praemia nec Chiron*) Notum est Statii et aliorum monumentis, Achillem sub Chironis disciplina maxima benevolentia nutritum; vide sub princip. lib. I de Art. Am.

44. *Pythagoraeque ferunt* etc. Hic

Nomina neu referam longum collecta per aevum,
  Discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum damus arma tibi, dum te, lascive, docemus,
  Haec te discipulo dona magister habet.
Scis tamen, ut liquido iuratus dicere possis,
  Non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus haec istis, quarum nec vitta pudicos
  Contingit crines, nec stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas,
  Et facere incertum per mea iussa genus?
An sit ab his omnis rigide submota libellis,
  Quam lex furtivos arcet habere viros?
Quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severa
  Credor adulterii composuisse notas?
At tu, sic habeas ferientes cuncta sagittas;
  Sic nunquam rapido lampades igne vacent;

loquitur *ex eorum* opinione qui credidere, Numam Pompilium regem Pythagorae philosophi discipulum fuisse.

47. *Quum damus*) Dum tibi significamus quomodo expugnandae sunt puellae.

49. *et liquido iuratus dicere possis*) *Vt possis* Argentinus.

51. *quarum nec vitta pudicos Contingit crines*) Quae non sunt virgines, aut Vestales, quae vitta peculiariter utebantur. Plaut. Cistellar. I, 1, vs. 80: *Matronae magis conducibile est unum amare.... Et cum eo aetatem exigere, cui nupta est semel;* et in Milite IV, 1, vs. 196: *Matronae crines et vittas habent.*

52. *Contingit crines*) Multi *contigerit;* duo *contingunt;* totidem *Attigerit,* tres *Attingit;* quomodo et minor Gryphii. Vnde Scaliger *Astringit;* probe: alibi, *Vitta nec adstrictas impedit alba comas;* Lucanus lib. V, vs. 142: *tum torta priores Stringit vitta comas.* Arondelianus *Constringit*, etiam bene. H. — *Nec stola longa.* Nec sunt matronae, quae stola utebantur. Ea enim vestis erat, quae ad imos pedes defluebat.

54. *incertum genus*) Nempe conventitiis sati; Plaut. Cistellar. I, 1: ἐράπτωρ vocatur eiusmodi contrectator; Aeschyl. Supplic. vs. 314.

55. *An sit ab his omnis*) *Absit ab his* Argent. et duo alii; *An sat ab his omnis* Bersmanni codex. Forte: *Nam sat ab his omnis rigide submota libellis*, sublata interrogationis nota; vel *At satis his.* H.

56. *Quam lex arcet*) Lex Iulia.

58. *Credor*) *Credar* Putean. *dicor* Moreti. *Composuisse nefas* Boxhorn. fragm.

60. *lampades*) Faces amoris. His enim amantum quoque pectora fe-

Sic regat imperium, terrasque coërceat omnes
  Caesar, ab Aenea qui tibi fratre nepos;
Effice, sit nobis non implacabilis ira,
  Meque loco plecti commodiore velit.
Haec ego visus eram puero dixisse volucri;
  Hos visus nobis ille dedisse sonos:
Per, mea tela, faces, et per, mea tela, sagittas,
  Per matrem iuro, Caesareumque caput;
Nil, nisi concessum, nos te didicisse magistro,
  Artibus et nullum crimen inesse tuis.
Vtque hoc, sic utinam defendere caetera posses!
  Scis aliud, quod te laeserit, esse magis.
Quidquid id est, neque enim debet dolor ille referri,
  Non potes a culpa dicere abesse tua.
Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres,
  Non gravior merito vindicis ira fuit.
Vt tamen adspicerem, consolarerque iacentem,
  Lapsa per immensas est mihi penna vias.
Haec loca tum primum vidi, quum matre rogante
  Phasias est telis fixa puella meis.
Quae nunc cur iterum post saecula longa revisam,
  Tu facis, o castris miles amice meis.

riebat Cupido, et iniiciebat ardorem et ignem.

62. *ab Aenea fratre*) Aeneas enim et Cupido ambo matrem Venerem habuere.

64. *Meque loco plecti*) *Poni* Thuan.

70. *tuis actibus*) Tuis carminibus et praeceptis de Arte amandi.

71. *defendere caetera posses*) *Possem* nonnulli. Forte, *defendi possent. Caetera.* Quae laeserunt Augustum.

72. *aliud magis esse*) Aliud magis nocere, quam carmina amatoria. Quibus verbis liquido adparet, exsilii poëtae causam aliam fuisse, quam carmina amatoria.

74. *Non potes a culpa dicere abesse tua*) *Liber abesse* quatuor; unus *liber adesse*; al. *libera esse.* Latet aliquid mendi. H. Hunc sensum explanat Phaedr. I, 10, 5: *culpae proximam.*

78. *est mea penna*) *Mihi penna* duo libri, et nostri codd.

80. *puella Phasias*) Medea, sic dicta a Phasi, Colchorum fluvio. M.

81. *secula longa*) *Cuncta* P. Dan. *Tu facis hoc* Regius, ut Epist. XX, 55: *Tu facis hoc, oculique tui.* — *Miles amate* sex libri.

Pone metus igitur; mitescet Caesaris ira,
Et veniet votis mollior hora tuis.
Neve moram timeas, tempus, quod quaerimus, instat;
Cunctaque laetitiae plena triumphus habet.
Dum domus et nati, dum mater Livia gaudet;
Dum gaudes, patriae magne ducisque pater;
Dum tibi gratatur populus, totamque per urbem
Omnis odoratis ignibus ara calet;
Dum faciles aditus praebet venerabile templum;
Sperandum nostras posse valere preces.
Dixit; et aut ille est tenues dilapsus in auras,
Coeperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem, quin his faveas, o Maxime, dictis,
Memnonio cycnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor;
Nec, quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
Conveniens animo genus est tibi; nobile namque
Pectus et Herculeae simplicitatis habes.

84. *Et veniet votis mollior hora tuis*) *Aura* nonnulli; codex Moreli *velis mollior aura tuis*. H.

86. *triumphus habet*) Triumphum Tiberii de Dalmatis et Illyriis actum intellige. Micyl.

87. *et nati*) Et filii Augusti. Tiberius scilicet et reliqui.

88. *magne pater patriae*) Augustum denotat, qui pater patriae dictus est. — *Ducisque*. Et imperatoris qui triumphabit: Tiberium autem designat.

89. *Dum sibi gratatur populus*) *Tibi* rectius quidam; est enim sermo ad Augustum. H. *Tibi* unus nostrorum.

90. *odoratis ignibus*) Ignibus turicremis.

94. *Coeperunt*) *Coepere aut sensus pervigilare* Servii codex; *invigilare* Francof.; forte, *Coepere aut sensus evigilare mei*. Burm.

96. *Memnonio colore*) Colore nigro, quali fuit Memnon, quem Tithonus, Laomedontis filius, in Asia orientem versus usque in Aethiopiam militans, dicitur genuisse ex Ida: qui quum Troianis praesidium tulisset, postea ab Achille est interfectus.

98. *candens ebur*) Candidum ebur. — *Terebinthus*. Arbor est, quae in Syria nascitur; eius materies admodum lenta est, ac fidelis ad vetustatem, eximii ac nigri splendoris, ut docet Plinius lib. XIII, 6 vel 12.

99. *Conveniens animo genus est tibi; nobile namque Pectus*) Ita haec distinguenda. Heins.

100. *Pectus et Herculeae*) Nam, inquit, obtines animum nobilem ac candorem, et simplicitatem illam, quae in Hercule progenitore dicitur fuisse.

Livor, iners vitium, mores non exit in altos,
Vtque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum,
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri,
Tinctaque mordaci spicula felle gerant;
At tua supplicibus domus est adsueta iuvandis:
In quorum numero me precor esse velis.

101. *Livor iners vitium*) Ο φθόνος ἐστὶ κάκιστον, ἔχει δέ τι καλὸν ἐν αὐτῷ. Τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ κραδίην. — *Mores non exit in istos.* Plerique veteres *altos*; sed frustra: supra Eleg. 2, vs. 109: *lapso succurrere amico Conveniens istis moribus esse puta*; lib. I, Eleg. 6, vs. 5: *Non cadit in mores feritas inamabilis istos.* H. — Mihi *altos* non displicet, ut oppositio sit inter, *serpit humo*; pro quo in Lovan. *repsit*; *non transit in altos* Iunian. BVRM.

EPISTOLA IV

RVFINO

ARGVMENTVM

Carmen suum de triumpho Tiberii Illyrico commendat Rufino: quod quidem exiguum esse fatetur; sed tenuitate ingenii sui, absentia, exsilii calamitatibus, Elegiae ipsius indole excusandum esse docet. Ad ultimum, alterum quoque triumphum de Germanis ominatur Tiberio.

Haec tibi non vanam portantia verba salutem,
Naso Tomitana mittit ab urbe tuus;
Vtque suo faveas mandat, Rufine, triumpho,
In vestras venit si tamen ille manus.
Est opus exiguum vastisque paratibus impar,
Quale tamen cumque est, ut tueare rogo.
Firma valent per se, nullumque Machaona quaerunt:
Ad medicam dubius confugit aeger opem.

1. *non vanam salutem*) Ex animo tibi optatam; quia precor ut sis salvus, ut es.

3. *triumpho*) De Illyrico triumpho et haec et superiora illa accipienda. Nusquam enim alibi reperio, de Germanis triumphasse Tiberium: sed devictis Illyriis, decretoque illi eam ob rem triumpho, in praesens quidem tum ob moestam Variana clade civitatem, ovantem, sed laureatum tamen, urbem esse ingressum: triumphavit enim Tiberius proximo anno ante mortem Augusti, quo tempore et haec a poëta scripta videntur, quum iam quartum in Ponto annum degisset. MICYL.

5. *vestrisque paratibus impar*) *Vastisque* Combianus; ut infra 85: *Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi Pondera disparibus non potuere rotis.* HEINS.

7. *Firma valent per se* etc. Sensus est: Corpora firma ac valida per se consistunt, neque opus medico habent, qui ea conservet: sic et boni ac praestantes poëtae, non indigent favore lectoris, quando ipsorum carmina per se commendabilia sunt.

8. *dubius*) *Dubitans* prim. edit.

Non opus est magnis placido lectore poëtis:
Quamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
Aut etiam nullum forsitan ante fuit,
Viribus infirmi, vestro candore valemus:
Quem mihi si demas, omnia rapta putem.
Cunctaque quum mea sint propenso nixa favore,
Praecipuum veniae ius habet ille liber.
Spectatum vates alii scripsere triumphum.
Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam vulgo captata per aurem
Scripsimus; atque oculi fama fuere mei.
Scilicet adfectus similes, aut impetus idem,
Rebus ab auditis conspicuisque venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, et auri,
Quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror:
Sed loca, sed gentes formatae mille figuris
Nutrîssent carmen, proeliaque ipsa, meum.
Et regum vultus, certissima pignora mentis,

9. *Non opus est magnis placido*) Poëtis excellentibus non est opus ut lectores concilient, quia eorum opera per se favorem contrahunt.

10. *Quemlibet invitum difficilemque tenent*) *Quamlibet* quatuor libri. H.

15. *Cunctaque quum mea sunt*) *Sint* ex scriptis. H.

16. *iste liber*) Libellus ille quem mitto, ubi describitur Caesaris triumphus materia ampla et magna, quae aliud exposceret ingenium, quam meum.

19. *vulgi captata per aurem*) *Vulgo* scripti: et versu proximo, pro *vidimus*, multi *scripsimus*. H.

24. *Quod mihi defuerit*) *Defuerint* fragmentum Vaticanum, paulo elegantius. H.

25. *Sed loca, vel gentes*) *Sed gentes* sex septemve veteres: nervose. Sed locorum descriptiones et picturae, quae triumphantes imperatores praecedebant. Per loca autem, aut urbes, aut campos ubi partae fuerant victoriae pugnando; et quia huiusmodi proelia picta praeibant, et in pugnantum corporibus variae erant vulnerum et cadentium formae, ideo subiungit, vel gentes formatae mille figuris.

26. *Nutrissent carmen* etc. Carmini meo gratiam adtulissent. — *Proeliaque ipsa meum*. Et ipsae proeliorum descriptiones.

27. *Et regum vultus certissima pignora gentis*) Ita quidem vulgo: sed alii *pignora mentis* legunt, quae lectio est verior; ut sit, *pignora mentis*,

Iuvissent aliqua forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi, laetoque favore,
Ingenium quodvis incaluisse potest.
Tamque ego sumsissem tali clangore vigorem,
Quam rudis audita miles ad arma tuba.
Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit,
Atque hoc, quem patior, frigidiora loco:
Illa ducis facies, in curru stantis eburno,
Excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
Ad vestri venio iure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
Nomina: materiam vix habuere manus.
Pars quota de tantis rebus, quam fama referre,
Aut aliquis nobis scribere posset, erat?
Quo magis, o lector, debes ignoscere, si quid
Erratum est illic, praeteritumve mihi.
Adde, quod, adsiduam domini meditata querelam,
Ad laetum carmen vix mea versa lyra est.
Vix bona post tanto quaerenti verba subibant,

indicia et significationes. Est enim vultus, quasi quidam tacitus animi index, qui pro eo atque illa adfecta est, ipse quoque laetus, tristis, placidus aut torvus est. MICYL. — *Gentis* omnes fere scripti; sed perperam.

28. *Iuvissent aliqua forsitan illud ope*) Praefero quod in vulgatis est; *aliqua forsitan illud opus. Aliqua* pro aliqua parte; ut Virg. Eclog. III, 15: *si non aliqua nocuisses.*

29. *laetoque favore*) *Fragore* malim, vel *canore;* nam *favoris* paulo post sequitur. HEINS.

31. *tali clamore vigorem*) *Clangore* fragmentum Lovaniense.

32. *rudis miles*) Tyro et belli inexpertus, ἀπόλεμος Homer.

35. *in curru eburno*) Triumphalia ornamenta fuere, toga praetexta, tunica palmata, toga picta, corona laurea, scipio eburneus, et sella curulis eburnea, de qua hic Ovidius intelligit.

40. *materiam non habuere*) *Vix habuere* Thuan. H.

44. *praeteritumve mihi*) Aut a me praetermissum.

45. *adsiduas querelas domini* etc. Continuos fletus meos, propter hanc relegationem. *Adsiduam querelam* duo; Argent. et octo alii *adsiduas querelas;* quomodo et Arondel. H.

46. *ad laetum carmen vix mea musa venit*) *Vix mea versa lyra est* plerique veteres; quod a Fabricio mutari non debuit. H.

Et gaudere aliquid, res mihi visa nova est.
Vtque reformidant insuetum lumina Solem,
Sic ad laetitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum novitas carissima rerum:
Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Caetera certatim de magno scripta triumpho
Iam pridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit sitiens, lector mea pocula plenus:
Illa recens pota est, nostra tepescit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum:
Vltima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
Factaque eunt ad vos, annus abîsse potest.
Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
An sera carpas paene relicta manu.
Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
Si duce non facta est digna corona suo?
Deprecor, haec vatum contra sua carmina ne quis

51. *novitas gratissima rerum*) Rectius eum Argent. aliisque nonnullis, *carissima*, quia *Gratia* sequitur.

52. *officio*) Rei illi quam facimus, ut puta, scribendo triumphum, aut aliud aliquid simile.

55. *Illa*) Scilicet carmina aliorum. — *Lector sitiens.* Lector desiderans. — *Plenus.* Iam satur, et ideo fastidiens. — *Mea pocula.* Subaudi *bibit*, hoc est, legit meum carmen.

56. *nostra tepebit aqua*) *Tepescit* Polit. et Barberin. H. — *Nostra tepescit.* Carmen meum serum nullam habebit gratiam post aliorum carmina prius composita.

57. *serum*) *Tardum* tres; *segnem* unus.

58. *sustinet ora freti*) *Submovet* Puteau. et Vatic. Vide notas Trist. III, Eleg. 4, vs. 41. H.

59. *carmina fiunt*) Vatican. *feci.*

62. *sera manu*) Manu tarda ad decerpendos huiusmodi flores. Quasi dicat, ego scripsi postremus, tanquam qui relictas rosas colligit. Rosae enim quae primo leguntur, quia pulchriores deliguntur, magis delectant, quam aliae: sic ergo qui primo materiam triumphi Caesaris descripsere, magis placent, quam ego.

63. *lectis exhausto floribus horto*) *Sertis floribus* Hafniensis; eleganter.

65. *Deprecor, haec vatum contra sua carmina ne quis Dicta putet*) *Deprecor hoc* Argent. aliique nonnulli. Forte: *Ne precor, haec vatum contra sua carmina ne quis Dicta putet*; et venusta profecto illa τοῦ *ne* repetitio. H. — *Deprecor haec vatum.* Ne poeta videatur questus de poetis, qui

Dicta putet: pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poëtae,
In vestro miseris si licet esse choro.
Magnaque pars animae mecum vixistis, amici:
Hac ego non absens vos quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendata favori
Carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
Scripta placent a morte fere: quia laedere vivos
Livor, et iniusto carpere dente solet.
Si genus est mortis male vivere, terra moratur,
Et desunt fatis sola sepulcra meis.
Denique opus nostrae culpetur ut undique curae,
Officium nemo, qui reprehendat, erit.
Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas:
Hac ego contentos auguror esse Deos.
Haec facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras,
Et placeat caeso non minus agna bove.
Res quoque tanta fuit, quantae subsistere summo
Iliados vati grande fuisset onus.

huiusmodi quoque triumphum scripserant, hic se excusat.

66. *pro se*) Pro utilitate sua, non ut aliquem culparem.

67. *communia sacra*) Quia poëtae omnes sunt Phoebi sacerdotes, ideo eius sacra sunt illis cum Ovidio etiam poëta communia.

69. *Magnaque pars animi*) *Animae* scribendum cum sex scriptis; *animo* Argent. et quinque alii. H. — *Magna pars amici.* Amici enim eleganter nunc pars, nunc dimidium animae amicorum esse dicuntur.

70. *Hac ego vos absens nunc quoque parte colo*) Elegantior multo mihi videtur Francofurtensis libri lectio, *Hac quoque non absens vos ego parte colo;* nisi quod transpositis vocibus malim, *Hac ego non absens vos quoque parte colo;* animo non absens, sed praesens licet corpore absim, vos colo. BVRM.

71. *vestro mea commendanda favore*) Malim *favori*, et sic a manu secunda Arondelianus. H.

73. *quia laedere vivos livor*) Sic alibi: *Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.*

75. *terra moratur*) Sepulcrum me exspectat.

77. *opus nostrae curae*) Opus hoc de triumpho in quo magnam curam adhibui.

84. *Aeneidos vati*) *Aeneados* unus Vossianus. Puto *Iliados vati.* Quippe ut summum vatem Virgilium adpellarit, atque adeo ipsi Homero praetulerit, vix fit verisimile. Nam Propertianum illud, *nescio quid maius nascatur Iliade*, viventis adhuc Virgilii

Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
  Pondera disparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar, dubia est sententia nobis:
  Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Irrita verorum non sunt praesagia vatum:
  Danda Iovi laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum,
  Non bene pacatis flumina pota Getis:
Ista Dei vox est: Deus est in pectore nostro:
  Haec duce praedico vaticinorque Deo.
Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
  Livia? iam nullas dant tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania proiicit hastas:

auribus datum est. Deinde τὸ *Aeneidos* secunda syllaba correpta vix legi apud alios, nisi quod in veteri epigrammate Maronis laudibus dato codex antiquissimus exhibet scriptum: *Aeneidemque suam fac maior nuncius ornet: Fac laudes Italum, fac tua facta legi;* quum *Aeneamque suum* in vulgatis exemplaribus legatur; et quidem rectius. Sed quod monere propemodum neglexeram, iisdem versibus naevus foedissimus inhaeret, quum pro *maior nuncius ornet* reponendum sit *maior Mincius;* ut fluvium agri Mantuani posuerit pro ipsa Mantua. Heins.

86. *rotis disparibus*) Imparibus versibus. — *Modis* Putean. male; vide Art. Amat. lib. I, vs. 264.

89. *Irrita verorum non sunt praesagia vatum*) Argent. prim. Medic. plurimique alii, *votorum vatum;* nonnulli *notorum:* an *motorum?* hoc est, adflatorum? sic Pythagoras, Met. lib. XV, vs. 143: *Et quoniam Deus ora movet, sequar ora moventem Rite Deum.* Sic et saepe alibi: quatuor *magnorum.* H. — *Verorum* non movendum; Epist. 16, vers. 121, *Vera fuit vates*, et passim.

90. *Danda Iovi laurus*) Triomphus dandus est Iovi Capitolino, cui imperatores lauro coronati ibant sacrificatum. Vel dicit ponendam esse lauream de more post triumphum in aede Iovis Capitolini. — *Dum prior illa viret....* Dum corona illa Tiberii, qua paulo ante ovans ob debellatum Illyricum, coronatus urbem intravit, adhuc est recens et viridis. Ex quo innuit post illum triumphum, alterum etiam propediem deberi Tiberio.

91. *qui sum submotus ad Istri*) *Istrum* meliores. H. — *Qui sum submotus ad Istrum.* Qui sum a patria in Pont. missus, in quem defluit Ister.

94. *Hoc duce praedico*) *Haec* meliores. H. — *Haec.* Hunc alterum triumphum.

97. *Perfida Germania*) Germania quae fidem rupit Romanis, caeso Varo et tribus legionibus. — *Damnatas hastas.* Bella et arma, quae detestatur et damnat. — *Proiicit.* Abiicit tanquam paene victa.

Iam pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit; geminabit honorem
Filius, et iunctis, ut prius, ibit equis.
Prome, quod iniicias humeris victoribus, ostrum:
Ipsa potest solitum nosse corona caput.
Scuta, sed et galeae gemmis radientur et auro,
Stentque super vinctos trunca tropaea viros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris;
Fictaque res vero more putetur agi.
Squallidus immissos fracta sub arundine crines
Rhenus, et infectas sanguine portet aquas.
Barbara iam capti poscunt insignia reges,
Textaque fortuna divitiora sua.
Et quae praeterea virtus invicta tuorum
Saepe parata tibi, saepe paranda facit.

99. *geminabit honorem Filius*) Tiberius alium consequetur triumphum: et ita duplici triumpho erit gloriosus, altero parto de Illyria, altero vero de Germanis. Tiberius enim, vastata Germania, imperator adpellatus fuit.

104. *Stentque super victos trunca tropaea viros*) Malim *super vinctos viros* cum prim. Mediceo et quinque aliis. In Nummismatis enim marmoribusque antiquis adparent passim captivi tropaeis adligati. H. — *Trunca tropaea.* Quae amputatis arboribus figebantur; amputabant enim ramos arborum, ac deinde armis spoliisque hosti detractis ornabant. — *Trunca tropaea.* Virgil. Aeneid. XI, vers. 5 sqq: *Ingentem quercum, decisis undique ramis, Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma. . . tibi, magne, tropaeum, Bellipotens.* — Stat. Theb. II, 704 sqq.

105. *Oppida eburnea*) Civitatum simulacra ex ebore compacta.

106. *Ficta res*) Rem fictam adpellat urbium pictarum simulacra et gesta, quae praeferebantur in eo triumpho.

107. *Squallidus immittat crines*) *Immissos crines* in melioribus: mox pro *potet*, Politian. et sex alii *portet.* H. Noster A, *immittat*, *potet*: male.

109. *Ponunt insignia*, Noster A. — *Poscunt* Polit. aliique multi; quidam *poscant*: utrumque rectum; nam regalibus ornamentis reges in triumphum ducendi velabantur. H.

110. *Textaque*) Vestes regias. — *Divitiora sua fortuna.* Quia reges illi omnia iure belli amiserant: et eo pacto pretiosiores erant vestes ipsis regibus.

111. *virtus tuorum*) Virtus Augusti et liberorum.

112. *Saepe parata tibi*) Quia saepenumero parasti tuis triumphalia ornamenta. — *Saepe paranda.* Quoniam alios etiam triumphos compa-

Dî, quorum monitu sumus eventura locuti,
  Verba, precor, celeri nostra probate fide.

EPISTOLA V

MAXIMO COTTAE

ARGVMENTVM

Submissam sibi a Cotta orationem, in iudicio centumvirali habitam, gratissimam fuisse praedicat, utque saepe studii sui pignora sibi impertiat, precatur. Monet simul, ut absentis amici sedulo meminerit; se saltem ipsius cum voluptate recordari

Quam legis, unde tibi mittatur epistola, quaeris?
  Hinc, ubi caeruleis iungitur Ister aquis.
Vt regio dicta est, succurrere debet et auctor,
  Laesus ab ingenio Naso poëta suo;
Qui tibi, quam mallet praesens adferre salutem,
  Mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.

rabunt, et tu quoque triumphalia ornamenta parabis.

113. *quorum monitu*) Apollinem significat, cuius monitu et furore poëtae vaticinantur.

EPISTOLA V

2. *aquis caeruleis*) Aquis maris Pontici, quibus regionem Ponticam designat.

3. *succurrere*) Sic noster A. *Succedere* unus, et Bersm. margo.

5. *adferre*) *Deferre* Regius: nescio an rectius; adfert enim salutem medicus, et qui opem fert: ne itaque ambigua sit locutio, *deferre* probarem. BURM. Non ego.

6. *ab Getis hirsutis*) A Getis squalidis, barbaris, et impexis. MER. — Vel potius *hirsutos* nominat propter pelles hirsutas, quibus se adversus frigora illo sub coelo paene perpetua communiant. PONT. — *Maxime Cotta. Maxime*; et sic initio Epistolae *Maximo Cottae*. Hic Messalae Corvini illius disertissimi filius, Messal-

Legimus, o iuvenis patrii non degener oris,
Dicta tibi pleno verba diserta foro.
Quae, quamquam lingua mihi sunt properante per horas
Lecta satis multas, pauca fuisse queror.
Plura sed haec feci relegendo saepe; nec unquam
Haec mihi, quam primo, grata fuere magis.
Quumque nihil toties lecta e dulcedine perdant,
Viribus illa suis, non novitate, placent.
Felices, quibus haec ipso cognoscere in actu,
Et tam facundo contigit ore frui!
Nam, quanquam sapor est adlata dulcis in unda,
Gratius ex ipso fonte bibuntur aquae:
Et magis adducto pomum decerpere ramo,
Quam de caelata sumere lance, iuvat.

lini frater, Cottae nomen mutuatus est ab Aureliis avis maternis, ut discimus ex Elegia ultima, Pont. lib. IV, vers. 43, in quam gentem adoptione transiverat; quod supra vidimus sub finem Elegiae secundae huius libri. Maximos autem dictos ex Valeria familia quosdam, quemadmodum Messalas, Flaccos, Poplicolas, Volusos, Catullos et Acisculos, certum est. Nam bello primo Punico, sub annum V. C. CDXC, M. Valerius Maximus cum M. Otacilio Crasso consul perhibetur, qui devicta Messana cognomen Messalae primus adscivit. Huc et refer Valerium Maximum scriptorem, cuius nonnulla etiamnum exstant. H.

7. *o iuvenis non degener*) O Cotta Maxime, qui non degeneras a tuis.— *Oris patrii.* Eloquentiae patris tui, qui fuit summus orator. Vel facie patrem tuum referens. MER. et P.

8. *Dicta pleno foro*) Habita frequenti turba, quae erat in foro iudiciali.

10. *fuisse pauca*) Visam fuisse eam orationem brevem, propter eius elegantiam, et suave dicendi genus.

11. *Plura sed haec feci*) Haec paulo post sequitur; quare scribendum, *sed effeci*. H. Nostri *haec feci*.

12. *Haec mihi quam primo grata fuere minus*) *Non mihi, quam primo, grata fuere magis*, Argent. et decem alii, probe. *Non minus* Scaligeri codex, Polit. et quatuor praeterea. H.

13. *Quumque sua toties nihil ex dulcedine perdant*) Nihil est ad quod referatur τὸ *toties*. Argent. et quinque alii, *quumque nihil toties lecta e dulcedine perdant*. Nisi quod a tribus abest τὸ e. H.

14. *placent*) *Valent* unus Heinsii.

15. *quibus haec*) *Hoc* quinque libri; *hos* MS Bersm. Nostri *haec*.

17. *ablata dulcis in unda*) *Adlata* Argentinus aliique plurimi; recte; nisi *oblata* malis. H.

20. *Quam de lance caelata*) Quam de aliqua patina, et vase sculpto.

At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
  Quod legi, tua vox exhibuisset opus.
Vtque fui solitus, sedissem forsitan unus
  De centum iudex in tua verba viris.
Maior et implesset praecordia nostra voluptas,
  Quum traherer dictis adnueremque tuis.
Quem quoniam fatum, vobis patriaque relictis,
  Inter inhumanos maluit esse Getas:
Quod licet, ut videar tecum magis esse, legendo,
  Saepe, precor, studii pignora mitte tui:
Exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
  Vtere: quod nobis rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii iam pridem, Maxime, vobis,
  Ingenio nitor non periisse meo.
Redde vicem: nec rara tui monumenta laboris
  Accipiant nostrae, grata futura, manus.
Dic tamen, o iuvenis studiorum plene meorum,
  Ecquid, ab his ipsis admoneare mei?
Ecquid, ubi aut recitas factum modo carmen amicis,
  Aut, quod saepe soles, exigis ut recitent,
Interdum queritur tua mens, oblita quid absit?

22. *tua vox*) Tua recitatio. Multo magis enim viva vox adficit. — *Exhibuisset.* Hoc est, audivissem, non legissem orationem tuam.

26. *Dum traherer tuis dictis*) *Quum* Heinsius edidit ex codicibus magno numero. — Quum dicentem te audirem, et in tua verba et sententiam adducerer tuis rationibus.

29. *ut videar tecum magis esse legendo*) Codex Scaligeri, *loquendo*, ut et alii nonnulli; sed frustra; mox, *exemploque mei*, pro *meo* decem veteres, et nostri.

32. *quod nobis rectius*) Minores enim a maioribus petere exempla debent. Pont.

34. *Ingenio* etc. Scribo ad vos saepius, et eo pacto conor vobis absentibus, tanquam praesentibus frui, et videri esse vobiscum, et non in exsilio.

39. *Ecquibus aut recitas*) *Ecquid ubi recitas* nonnulli. Scribe *Ecquibus ut recitas*; et pone interrogationis notam post illa, *queritur tua mens oblita quid absit?* Melius tamen ne vel sic haec satis sint integra. H. — *Ecquid adhuc* Iunian. Sed legerem cum quatuor scriptis, *Ecquid, ubi aut recitas* etc. Burm. Sic nostri.

Nescio quid certe sentit abesse sui:
Vtque loqui de me multum praesente solebas,
Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu,
Et, sit periuri quam prope poena, vides,
Te nisi momentis video paene omnibus absens:
Gratia Dîs, menti quolibet ire licet.
Hac ubi perveni, nulli cernendus, in urbem,
Saepe loquor tecum, saepe loquente fruor.
Tum, mihi difficile est, quam sit bene, dicere; quamque
Candida iudiciis hora sit illa meis.
Tum me, si qua fides, coelesti sede receptum,
Cum fortunatis suspicor esse Deis.
Rursus, ut huc redii, coelum superosque relinquo;
A Styge nec longe Pontica distat humus.
Vnde ego si fato nitor prohibente reverti,
Spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

42. *Nescio quid certe sensit abesse mei*) *Sentit abesse sui* ex veteribus plerisque et nostris.

46. *Et sit periuri quam prope poena vides*) *Per murum* Regius. Scribe *periurum quam prope poena*. H.

49. *Hanc ubi perveni*) *Hac* ex scriptis nonnullis: mente nimirum.

50. *teque loquente fruor*) *Saepe fruor* cum Politiani libro aliisque multis.

54. *Deis*) *Viris* P. Servii liber.

55. *Rursus ubi huc redii*) *Vt huc redii* ex Combiano. Vbi mente et cogitatione videor Roma in Scythiam redisse. — *Relinquo*. Videor relinquere.

56. *A Styge*) Ab inferis. — *Non longe distat*. Non est multum dissimilis. Quasi dicat: Videor ad inferos pervenisse.

57. *Vnde*) A qua terra Pontica. — *Si nitor reverti*. Si conor Romam redire. — *Fato prohibente*. Diis nolentibus.

58. *tolle spem mihi*) Adime hanc mihi spem redeundi, ostendendo per literas non posse fieri, ut redeam. — *Sine profectu*. Quae spes nihil profectura est: frustra enim reditum spero, si non possum illum consequi.

EPISTOLA VI

AMICORVM CVIDAM

ARGVMENTVM

Amico, qui nominari a poëta uoluerat, ostendit, eam reverentiam in Augustum, cuius clementia sit notissima, invidiosam esse; vel aperte tutus, vel latenter saltem ut exsulem amet, hortatur.

Naso suo, nomen posuit cui paene, sodali
  Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At, si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
  Forsitan officio parta querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
  Adpellent ne te carmina nostra, rogas?
Quanta sit in media clementia Caesaris ira,
  Ex me, si nescis, certior esse potes.
Huic ego, quam patior, nil possem demere poenae,
  Si iudex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quemquam meminisse sodalis,
  Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum,
  Mollibus et verbis aspera fata leves.
Cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis

1. *suo posuit*) Sic nostri. *Suum* Moreti et quatuor alii.

2. *ab Euxinis*) *Ab extremis* unus.

5. *aliis credentibus esse tutum*) Aliis existimantibus non esse timendum. — *Hoc.* Scilicet nomen ponere meis scriptis.

9. *Huic ego*) *Hinc* MSS. Bersm. *Nil possem demere.* Quia Caesar non potuisset me mitius punire.

Fiat in Augustos invidiosa Deos?
Fulminis adflatos interdum vivere telis
Vidimus, et refici, non prohibente Iove:
Nec, quia Neptunus navem lacerat Vlyssis,
Leucothee nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris coelestia numina parcunt,
Nec semper laesos et sine fine premunt.
Principe nec nostro Deus est moderatior ullus,
Iustitia vires temperat ille suas.
Nuper eam Caesar, facto de marmore templo,
Iampridem posuit mentis in aede suae.
Iuppiter in multos temeraria fulmina torquet,
Qui poenam culpa non meruere pari.
Obruerit saevis quum tot Deus aequoris undis,
Ex illis mergi pars quota digna fuit?
Quum pereant acie fortissima quaeque, sub ipso
Iudice, delectus Martis iniquus erit.
At, si forte velis in nos inquirere, nemo est

16. *Fiat invidiosa*) Invidiam illis et detractionem conciliet. — *In Deos Augustos.* Augustum et eius filios intellige.

20. *Leucothea*) Ex Hom. Od. E, vers. 373. — *Navigat infelix: et erat iam puppis in alto: En! decima obliquum verberat unda latus. Ennosigaeus adest, trifidaque repente profundum Cuspide subvertit: laesa carina gemit. Conscius offensae, morti praetendit Vlysses ..... Leucotheae vittam* etc.

22. *premunt*) *Gravant* Farnes. et tunc mallem etiam *lapsos*, vel *lassos*, pro *laesos*. Burm.

24. *suas*) *Sua* Heiusius maluerat.

25. *Caesar, facto de marmore templo*) De hoc templo nihil legi. Proinde videndum, an ad templum Martis Vltoris adluserit poëta, quod ab ultione Cassii et Bruti adpellatum fuit. Est enim et ultio, sive vindicta iustitiae pars quaedam. Micyl.

26. *in aede suae mentis*) In thesauro sui pectoris: hoc est, multo antequam aedificaret aedem Romae, colebat ipsam Deam; sic Claudian. de laude Stilic. II, 30: *Haec Dea pro templis, et ture calentibus aris, Te fruitur, posuitque suas hoc pectore sedes.*

28. *Qui poenam culpa non meruere pati*) *Pari* scribendum cum Feschii codice et Thuaneo. Heins.

31. *Quum pereant bello fortissima pectora*) Quod et Priamus deplorat, Iliad. Ω: *Primi natorum, fortissima pectora, caesi. Hei mihi! qui superant? semivir iste Paris.*

32. *delectus Martis*) Nonnulli *dilectus*. Heins.

Qui se, quod patitur, commeruisse neget.
Adde, quod exstinctos vel aqua, vel Marte, vel igni,
Nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos, aut poenae parte levavit
Caesar; et in multis me velit esse, precor.
An tu, quum tali populus sub principe simus,
Adloquio profugi credis inesse metum?
Forsitan haec domino Busiride iure timeres,
Aut solito clausos urere in aere viros.
Desine mitem animum vano infamare timore:
Saeva quid in placidis saxa vereris aquis?
Ipse ego, quod primo scripsi sine nomine vobis,
Vix excusari posse mihi videor.
Sed pavor adtonito rationis ademerat usum;
Cesserat omne novis consiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
Terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus admonitus memori concede poëtae,
Ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu,
Si nulla libri parte legare mei.
Ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit,
Non ultra, quam vis, officiosus ero:
Teque tegam, qui sis, nisi quum permiseris ipse.

39. *An tu*) Ita nostri. Multi *At tu*, cum priscis editionibus.

42. *Aut solitò urere clausos* etc. Aut domino Phalaride, qui in aereo tauro igni subdito homines necabat.

43. *Desine mitem animum*) *Animam* unus Medouii. HEINS.

45. *quod scripsi*) *Qui scripsi* tres.

49. *non iram vindicis*) Non iram Augusti vindicantis iniuriam a me acceptam. *Vindicis*, *principis*, *Caesaris*, *iudicis*, solemni permutatione, codices scripti.

50. *Terrebar titulo*) Quia non audebam facere mentionem mei nominis in meis libellis.

51. *poetae*) *Sodali* Moreti duo, Bersm. et marg. Gryph.

53. *ambobus*) Et tibi et mihi. — *Proximus mihi longo usu.* Si tu mihi coniunctus longa consuetudine et amore. — *Proximus.* In multis veterum *cognitus*; utrumque rectum. H.

57. *nisi quum permiseris ipse*) *Permiserit* unus Vatican. Forte: *nisi qua permiserit ipse*, *Cogetur nemo munus*

Cogetur nemo munus habere meum.
Tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
Si res est anceps ista, latenter ama.

EPISTOLA VII

AMICIS

ARGVMENTVM

Amicos et uxorem timiditatis insimulat, seque, abiecta spe redeundi, fortiter Geticis in finibus moriturum profitetur.

Verba mihi desunt eadem tam saepe roganti,
Iamque pudet vanas fine carere preces.
Taedia consimili fieri de carmine vobis,
Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostra quid adportet iam nostis epistola, quamvis

habere meum; supra de Augusto: *Quaque ego permisi, quaeque est res passa, pepercit;* codex Servii *nisi si*, ad Ep. IV. H.

58. *Cogetur nemo*) In neminem invitum ac repugnantem conferam munus. P. — *Munus habere meum.* Poni in meis versibus.

59. *Tu quoque*) *Tu modo* ex melioribus. Heins. Ita quoque nostri.

Epistola VII

2. *fine carere*) Nunquam ad exitum et finem perduci, sed semper idem precari.

3. *de consimili carmine*) Eiusdem semper materiae: nam eadem res saepius iterata, et toties inculcata taedium adfert. Pont.

4. *edidicisse*) *Iam didicisse* Moreti et tres alii. *Quodque petam* etiam Servii.

5. *Nostra quid adportet*) *Nostraque quid portet* ex scriptis compluribus: et mox pro *Charta* codex Politian. *Cera;* quomodo Arondelianus quoque pro diversa lectione: idem pro *vinclis non labefacta suis*, exhibet *vinclis irresoluta suis;* ut supra: *At semel intentus nervo celer arcus*

Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur scripti sententia nostri,
Ne toties contra, quam rapit amnis, eam.
Quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
Talia peccandi iam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar: quae scilicet in me
Quam proba, tam timida est, experiensque parum.
Haec quoque, Naso, feres; etenim peiora tulisti:
Iam tibi sentiri sarcina nulla potest.
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum;
Subtrahit et duro colla novella iugo.
Nos, quibus adsuevit fatum crudeliter uti,
Ad mala iam pridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines; moriamur in illis,
Parcaque ad extremum, qua mea coepit, eat.
Spem iuvet amplecti; quae non iuvat irrita semper;
Et, fieri cupias si qua, futura putes.
Proximus huic gradus est, bene desperare salutem,

equino, Vincula semper habens irresoluta, manet. Heins.

6. *quamvis Charta sit a vinclis non labefacta suis*) Quamvis, inquit, charta, ubi haec scripta sunt, nondum sit a vobis reclusa, et suis solitis vinculis soluta.

7. *scripti sententia nostri*) Institutum scribendi genus, quo hactenus usus sum.

8. *Ne toties contra* etc. Πρὸς κῦμα λακτίζειν. Eurip. Virg. Georg. I, 201.

11. *Nec gravis uxori dicar*) Nec ero ulterius molestus uxori meae, idem etiam scribendo.

12. *experiensque parum*) Et parum solers; quae non tentat et experitur omnia, ut Caesarem mihi exoret. Terent. Adelph. III, 5: *enitar, faciam, experiar*; et ita *omnia experiri* idem et alii saepe; ita *vir experiens et acer*, Livio V, 34, Ciceroni et aliis; *experiens vir* Horat. I, Epist. 17, 42; absolute etiam Valer. Flac. II, 33, *Commovet experiens.*

14. *nulla sarcina*) Nullum onus.

15. *Ductus ab armento taurus*) Taurus indomitus aratro admotus. — *Detrectat aratrum. Detractat* et *subtrahit* plerique veteres. H.

17. *crudeliter uti*) *Crudelibus* Leid. unde Heins. *crudelius.*

21. *Spem iuvat amplecti*) *Iuvet* malim: et versu proximo distinguendum: *Et, fieri cupias si qua, futura putes.* Heins.

22. *qua futura putas*) Sensus est: Spem illam amplectendam censeo, quae non est irrita, et qua speramus id adsequi, quod optamus fieri.

23. *Proximus huic gradus est*) Primus enim gradus est sperare,

Seque semel vera scire perîsse fide.
Curando fieri quaedam maiora videmus
  Vulnera, quae melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
  Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
  Finibus, et terra prosperiore frui?
Cur aliquid de me speravi lenius unquam?
  An fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en gravius; repetitaque forma locorum
  Exsilium renovat triste, recensque facit.
Est tamen utilius, studium cessasse meorum,
  Quam, quas admorint, non valuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis, amici:
  Sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis hoc Caesaris ira negarit,
  Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

quae adsequi optamus: secundus vero, ea desperare quae minime adsequi confidimus. — *Bene desperare salutem.* Bene deponere spem salutis irritam.

24. *scisse perîsse fide*) *Scire* ex melioribus, et ex nostris.

28. *Liquidis brachia lasset aquis*) *Tumidis aquis* melioris notae libri, et *lassat.* Heins. Sic nostri codd.

29. *Cur ego concepi*) Cur cogitavi. — *Scythicis me posse carere Finibus.* Posse me e Scythia removeri.

30. *terra prosperiore frui*) *Proximiore* Thuaneus alter; qua voce usus etiam Seneca Ep. 108. H.

32. *sic fuit nota mihi*) Sic mihi cognita fuit, ut deberem sperare nunc eam benignius mecum acturam.

33. *Torqueor en gravius*) *Heu gravius* tres veteres. Forte *Torqueor hoc gravius*; vel *Torquet enim gravius.* H.

35. *studium meorum*) Consensum et favorem amicorum. — *Cessare meorum. Cessasse* Polit. aliique nonnulli. H. — *Cessasse.* Nihil tentasse de reditu meo apud Augustum.

37. *Magna quidem res est quam non audetis amici*) Difficile, inquit, et arduum est, quod non audetis pro me petere; quamvis sit magnum, tamen Augustus concederet.

39. *Dummodo non nobis*) *Vobis* rectius pr. Medic. et decem alii. H.

EPISTOLA VIII

MAXIMO

ARGVMENTVM

Pharetram telis gravidam Maximo mittit, unicum quod Scythica tellus offerat munus; quod ut boni consulat, rogat.

Quae tibi, quaerebam, memorem testantia curam,
Dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
Sed te, quum donas, ista iuvare solent.
Nec tamen haec loca sunt ullo pretiosa metallo:
Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
Purpura saepe tuos fulgens praetexit amictus;
Sed non Sarmatica tingitur illa manu.
Vellera dura ferunt pecudes, et Palladis uti
Arte Tomitanae non didicere nurus.
Femina pro lana Cerealia munera frangit,
Suppositoque gravem vertice portat aquam.

1. *curam memorem*) Quae testarentur curam hominis memoris tui.

4. *Sed te, quum donas, ista iuvare solent*) Sed aurum et argentum magis soles donare aliis, quam accipere.

6. *vix sinit illa fodi*) *Ista* Iun. Pol. et tres alii, *ulla* Leid. Vix permittit loca illa arari. Quasi dicat: Si in hac regione non possunt homines agrum colere ob hostilem timorem, et incursiones, multo minus eam ob causam possunt aera fodere.

7. *protexit amictus*) *Praetexit* ex libro Politiani aliisque multis. H.

9. *et Palladis arte*) Scaligerum legisse, *at Palladis*, notavit Heinsius, sed non probabat; *vellera nulla* etiam sex scripti cum prim. edit.

11. *Cerealia mu[n]era*) Multi codices, *semina*, inter quos nostri.

Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus:
  Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
  Terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
  Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
  Hoste, precor, fiant illa cruenta tuo.
Hos habet haec calamos, hos haec habet ora libellos:
  Haec viget in nostris, Maxime, Musa locis.
Quae quamquam misisse pudet, quia parva videntur,
  Tu tamen haec, quaeso, consule missa boni.

EPISTOLA IX

BRVTO

ARGVMENTVM

Querenti Bruto, quod haec carmina in eodem versentur argumento, neque sint satis correcta, respondet, se tristem canere tristia, famamque operis sibi viliorem esse salute sua.

Quod sit in his eadem sententia, Brute, libellis,

13. *amicitur*) *Oneratur* Moreti et duo alii; ut Trist. II, 143: *Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum.* Hic prius est praeferendum.

17. *Ponti sinistri*) Ponticae regionis infelicis; ad laevam Euxini maris sitae.

20. *fiant cruenta*) Cruore hostili madeant, quum in proelium ibis.

21. *Hos calamos*) Haec scribendi instrumenta: nam Romani calamis scribunt; Scythae vero sagittas faciunt, quas quotidie tractant, ut nos Romani libros et calamos.

23. *misisse*) *Meminisse* quidam.

EPISTOLA IX

1. *eadem sententia*) Eadem mate-

Carmina nescio quem carpere nostra refers:
Nil, nisi me, terra fruar ut propiore, rogare;
Et, quam sim denso cinctus ab hoste, queri.
O quam de multis vitium reprehenditur unum!
Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
Ipse ego librorum video delicta meorum,
Quum sua plus iusto carmina quisque probet.
Auctor opus laudat: sic forsitan Agrius olim
Thersiten facie dixerit esse bona.
Iudicium tamen hic nostrum non decipit error;
Nec, quidquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, si me videam delinquere, peccem,
Et patiar scripto crimen inesse, rogas?
Non eadem ratio est, sentire et demere morbos:
Sensus inest cunctis; tollitur arte malum.
Saepe aliquod cupiens verbum mutare, relinquo;
Iudicium vires destituuntque meum.
Saepe piget; quid enim dubitem tibi vera fateri?

ria qua nsus sum etiam in reliquis huius operis libellis.

3. *propiore*) *Meliore* Polit. *potiore* MSS. Bersm. *Propiore* nostri.

4. *cinctus ab hoste loqui*) *Queri* rectius nonnulli. HEINS.

5. *vitium reprehenditur*) *Reprehenderis* Politian.

7. *video delicta*) Video plures errores, quam unum illud. *Vidi* pr. ed.

9. *sic forsitan Accius olim*) *Agrius* legendum iam monuit in novis Lectionibus Guilielmus Canterus lib. II, cap. 30; is enim Thersitae pater: quam lectionem Vaticanus unus confirmat. Moreti codex *Acrius*; alius *Alcius*: mox *dixerit* pro *dixerat* meliores. H. — Merula Accium intelligit, de quo Pers. Sat. I, vers. 50: *non est hic Ilias Acci Ebria veratro*; sed ibi *Atti* legitur, et de recenti poëta, qui Persii tempore vivebat, agi ostendit Casaubonus.

11. *non decipit nostrum iudicium*) Non fallit meum iudicium, quod est de carminibus meis. Error enim iudicium nostrum fallit, quum mala nostra carmina bona esse credimus, et sic erramus.

13. *Cur igitur, si me video delinquere*) *Videam* priscae editiones cum scriptis nonnullis, et nost. codicibus.

15. *sentire et demere morbos*) Cognoscere et curare infirmitates. Hoc est, non possum errorem corrigere: *quia carmina laetum Sunt opus, et pacem mentis habere volunt.*

16. *tollitur arte malum*) Vitium carminis non indiget solum ut deprehendatur, sed arte opus est, quae non potest nisi e laeto animo proficisci.

17. *relinquo*) Omitto scilicet ver-

Corrigere, et longi ferre laboris onus.
Scribentem iuvat ipse favor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho maior Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore laedit,
Vt cupidi cursor fraena retentat equi.
Atque ita Dî mites minuant mihi Caesaris iram,
Ossaque pacata nostra tegantur humo;
Vt mihi, conanti nonnunquam intendere curas,
Fortunae species obstat acerba meae.
Vixque mihi videor, faciam quod carmina, sanus,
Inque feris curem corrigere illa Getis:
Nil tamen e scriptis magis excusabile nostris,
Quam sensus cunctis paene quod unus inest.
Laeta fere laetus cecini; cano tristia tristis:
Conveniens operi tempus utrumque suo est.
Quid, nisi de vitio scribam regionis amarae?
Vtque solo moriar commodiore, precer?
Quum toties eadem dicam, vix audior ulli;

bum mutandum in carmine meo; et subiungit causam; quia vim iudicandi mea calamitas fregit.

20. *onus longi laboris*) Difficilius est enim carmen corrigere, quam componere.

21. *Scribentem iuvat ipse favor*) Alii *labor*. Forte *calor*; hoc est, ut lib. IV, Eleg. 2, 25 loquitur: *Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit.* Sed nil mutandum. Eadem Elegia, *Excitat auditor studium;* et quae sequuntur. H.

24. *Aristarcho*) Homeri interprete. Fuit Aristarchus optimus grammaticus Alexandrinus. Aelianus tradit hunc tam castigato fuisse iudicio, ut Homeri versus non putaretur, quem ipse non probaret. Hinc scriptorum alienorum censores et indices proverbio Aristarchi adpellantur, et opponuntur Zoilis.

25. *Sic animum lento curarum frigore laedit*) Deesse aliquid videtur, quo referatur *laedit*, nisi τὸ *corrigere* cum Merula intelligas. Heinsius coniecerat *laedor*, ut esset graecismus.

33. *Nil tamen est scriptis*) *E scriptis* cum Frag. Lovan. et uno Vaticano, vel *in scriptis* cum Gottorphiano. H. Nostri habent *in scriptis*.

34. *Quam quod unus sensus*) Quam quod una et eadem sententia tristis et lugubris. — *Paene inest cunctis.* Quasi inest omnibus meis scriptis:

Verbaque profectu dissimulata carent.
Et tamen haec eadem quum sint, non scribimus isdem:
Vnaque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eundem,
Vnus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit hoc tanti; confesso ignoscite, docti:
Vilior est operis fama salute mea.
Denique materiae, quam quis sibi finxerit ipse,
Arbitrio variat multa poëta suo.
Musa mea est index nimium quoque vera malorum,
Atque incorruptae pondera testis habet.
Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
Litera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas, utcumque sine ordine, iunxi,
Hoc opus electum ne mihi forte putes.
Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
Causa, sed utilitas officiumque, fuit.

in his enim tractatur paene eadem materia tristis et moesta.

40. *Verba dissimulata*) Verba mea, quae amici dissimulant: et ostendunt aut non accepisse literas meas, aut verba mea non intellexisse. — *Carent profectu.* Quia nihil mihi proficitur.

42. *Vnaque per plures vox mea tentat opem*) Malim *Vnam per plures opem*. H. Nil mutant nostri.

43. *Anne bis ut sensum*) *An ne bis sensum* veteres maiori ex parte; et recte. H. — Sensus est: o Brute, debuine tantum unum amicum rogare, ut mihi opitularetur, nec ad caeterorum etiam praesidium confugere? idque hanc ob causam, ne mihi obiiceretur, quod idem sensus reperitur in meis carminibus. Micyl.

47. *Denique materia*) *Materiam* plerique veteres. Forte *materiae suae*; et *finxerit ipsi* Vossian. H.

49. *est nimium vera index malorum*) Nimis vere mala mea indicat et exponit.

50. *incorrupti testis*) *Incorruptae* cum duobus. H. Ita et nostri.

53. *utcunque*) *Vt quaeque* unus Heinsii, sed male.

56. *sed utilitas*) Quia scripsi eam ob causam, ut scribendo reditum procurarem. — *Officium.* Et ut in re mea facerem quod debeo.

PVBLII OVIDII NASONIS
EPISTOLARVM
EX PONTO
LIBER QVARTVS.

EPISTOLA PRIMA

* SEXTO POMPEIO

ARGVMENTVM

Excusat has literas, Sexti nomine ornatas, cuius beneficia memori grataque mente narrat; nec eum in posterum sibi esse defuturum confidit.

Accipe, Pompeî, deductum carmen ab illo,
  Debitor est vitae qui tibi, Sexte, suae.
Qui si non prohibes a me tua nomina poni,
  Accedet meritis haec quoque summa tuis.
Sive trahis vultus, equidem peccasse fatebor:

* Sexto Pompeio) Hunc Sextum Pompeium originem trahere existimo ab illo Pompeio, qui ad Numantiam male rem gessit, quemque hominem novum Cicero alicubi adpellavit. Hoc console mortuum Caesarem Augustum, in confesso est. Eidem proconsuli, Asiam obtinenti, comes ac familiaris abiit in provinciam Valerius Maximus, ut ipse de se testatur in Commentario illustrium exemplorum libro II, cap. 1. Heins.

3. *Qui si*) *Qui seu* veteres plerique. H. — *A me tua nomina poni.* A me carminibus meis referri nomen tuum.

4. *Accedet tuis meritis*) Addetur reliquis tuis beneficiis.

5. *Sive trahis vultus*) Sive frontem contrahis et irasceris, quod ponam in meis scriptis tua nomina.

Delicti tamen est causa probanda mei.
Non potuit mea mens, quin esset grata, teneri:
Sit, precor, officio non gravis ira pio.
O quoties ego sum libris mihi visus in istis
Impius, in nullo quod legerere loco!
O quoties, aliud vellem quum scribere, nomen
Rettulit in ceras inscia dextra tuum!
Ipse mihi placuit mendis in talibus error,
Et vix invita facta litura manu est.
Viderit ad summum, dixi, licet ipse queratur;
Hanc pudet offensam non meruisse prius!
Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen;
Oblitus potero non tamen esse tui.
Idque sinas oro; nec fastidita repellas
Verba; nec officio crimen inesse putes.
Et levis haec meritis referatur gratia tantis:
Sin minus, invito te quoque gratus ero.
Nunquam pigra fuit nostris tua gratia rebus,
Nec mihi munificas arca negavit opes.
Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
Auxilium vitae fertque, feretque meae.
Vnde, roges forsan, fiducia tanta futuri
Sit mihi? quod fecit, quisque tuetur opus.

8. *pio*) P. Dan. *meo*.

9. *O quoties*) *Di quoties* pr. Medic. H. — *In istis libris*. In hoc de Ponto opere.

10. *in nullo loco*) In nulla pagina.

12. *Rettulit*) Posuit. — *In ceras*. In tabulas ceratas.

13. *Ipse mihi placuit*) *Ipse quidem* prim. editio, et duo scripti. Forte, *Ipse sibi placuit*. H. — *Mendis*. *Vitiis* duo; *maculis* unus; *vinclis* Regius; *magnis* Leid.

15. *Viderit ad summum*) *Ad summam* in nonnullis.

16. *Ah! pudet offensam*) *Hanc pudet* pr. Med. et quatuor alii. H.

23. *Nunquam pigra fuit*) Nunquam defuit. — *Nostris rebus*. In nostris necessitatibus.

26. *fertque refertque*) Ad lib. I Trist., Eleg. 6, monui videri scribendum, *fertque feretque*; quod sequentia requirunt. H.

27. *Vnde rogas forsan*) *Roges* Basil. H. — *Futuri*. Futurae opis tuae, quia nunquam me fefellit.

28. *quod finxit quisque tuetur*) Respondet poëta se in eo ideo spem ha-

Vt Venus artificis labor est et gloria Coi,
  Aequoreo madidas quae premit imbre comas:
Arcis ut Actææ vel eburna, vel aenea custos
  Bellica Phidiaca stat Dea facta manu;
Vendicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum;
  Vt similis verae vacca Myronis opus;
Sic ego pars rerum non ultima, Sexte, tuarum,
  Tutelaeque feror munus opusque tuae.

bere, quia est opus ipsius: et unusquisque opus quod fecit, tueri solet. Quae quidem sententia de Aristotelis Ethica sumitur. — Nostri codices habent *quod fecit quisque.*

29. *artificis Coi*) Apellis, Coi pictoris celeberrimi.

30. *quae premit comas*) Quae capillos premere videbatur, et aquam exprimere. — *Madidas imbre.* Madefactos capillos aqua aequoris, unde videbatur emergere. E mari enim natam Venerem fabulantur poëtae, et ideo eam Plinius *Anadyomenen* vocatam fuisse scribit.

31. *Arcis ut Actaeae*) Phidias praeter Iovem, fecit et ex ebore Minervam Athenis, et ex aere, tam eximiae pulchritudinis, ut a forma cognomen acceperit: de quibus hic poëta intelligit. Fuit et in arce Athenarum Minervae simulacrum, de quo fama increbuit, quod de coelo ceciderit. — *Arcis Actaeae.* Arcis Athenarum. — *Custos bellica.* Dea belli Minerva, arcium custos et praeses. — *Vel aerea custos. Aenea* scripti potiores.

32. *stat*) Non sedet, sed erecta et stans posita fuit. — *Manu Phidiaca.* Manu Phidiae Atheniensis, qui floruit olympiade octogesima quarta, circiter tercentesimo romanae urbis anno.

33. *Vendicat ut Calamis*) Calamis sui temporis egregius artifex: fecit enim quadrigas maxime celebres; de quo Plinius libro XXXIV, cap. 8, ubi legenda sunt humani ingenii miracula, quibus inclaruit Graecia illa, omnium artium parens, cuius infandam sortem nemo satis nunc lugere potest.

34. *Vt similis verae*) De Myrone ac eius vacca etiam Plinius scribit. — *Similis verae.* Similis vaccae vivae.

35. *Sic ego sum rerum*) Scribe cum Polit. codice et Fragm. Vatican. *Sic ego pars rerum;* Metam. VII, 522: *Et quota pars illi rerum periere mearum;* nisi mavis cum Arondeliano: *Sic ego sum rerum pars non extrema tuarum.* H.

EPISTOLA II

* SEVERO

ARGVMENTVM

Ad Severum poëtam hanc Epistolam scribit Ovidius, se multis rationibus excusans, quod nondum eius nomen suis scriptis celebrarit, quamvis tamen nunquam cessaverit ad eum epistolas soluta oratione scriptas mittere.

Quod legis, o vates magnorum maxime regum,
  Venit ab intonsis usque, Severe, Getis.
Cuius adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
  Si modo permittis dicere vera, pudet.
Orba tamen numeris cessavit epistola nunquam
  Ire per alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi memorem testantia curam

* Severo) Duo fuerunt poëtae nomine Severi; alter Cassins Severus, Parmensis patria, qui in acie Philippica pro Cassio ac Bruto pugnavit: mox Athenas sese contulit, ubi a Vario, consilio atque iustiuctu Augusti, occisus dicitur: de quo hoc loco intelligi non potest, quando haec proximo ante Augusti obitum anno scripta sunt. Neque etiam celebraturus poëta videtur eum, quem Augustus odisset. Alter fuit Cornelius Severus, poëta epicus, de quo meminit Quintil. Instit. Orat. lib. X.

1. *vates magnorum maxime vatum*) Multi ex antiquis *maxime regum*; probe: infra Eleg. ult. 9: *Quique dedit Latio carmen regale Severus.* Tragoediarum scriptorem fuisse designat: sic Trist. lib. II, vs. 553: *Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis.* H.

2. *ab intonsis Getis*) Ab incultis et impexis illis populis, qui capillum et barbam promittebant, erantque aspectu horridi et formidabiles.

5. *Orba numeris*) Quibus verbis se soluta oratione ad eum scripsisse exprimit.

7. *curam memorem*) Amorem hominis memoris tui. Mer. Vel argumentum memoris animi, quem te-

Non data sunt: quid enim, quae facis ipse, darem?
Quis mel Aristaeo, quis Baccho vina Falerno,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque Helicona colentes
Vberius nulli provenit ista seges.
Mittere carmen ad hunc, frondes erat addere silvis:
Haec mihi cunctandi causa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut ante:
Sed siccum sterili vomere litus aro.
Scilicet ut limus venas excaecat in undis,
Laesaque sub presso fonte resistit aqua;
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum,
Et carmen vena pauperiore fluit.

stantur inter absentes, dona et literae. PONT.

8. *quae facis ipse darem*) Cur debeo tibi ea adferre, quorum tu es optimus artifex.

9. *Quis mel Aristaeo, quis Baccho vina Falerna*) *Baccho Falerno* multi veteres, et recte; sic *Falernus ager* et similia. Caeterum corripuit τὸ *mel*, raro exemplo, quod ea vox ἀπὸ τοῦ μέλι deducatur. Posset alioquin legi, *Mel quis Aristaeo*. H. — *Quis mel Aristaeo*. De Aristaeo Iustinus libro decimo tertio; Virgil. quarto Georgicorum, vs. 317 sqq.

10. *Triptolemo fruges*) Ceres frumenti, quod forte inter alias herbas nascebatur ignotum caeteris, prima usum adinvenit, docuitque homines servandi et serendi modum. Triptolemo frumenti dedisse semen, mandasseque, ut cum omnibus id donum participans, modum seminandi monstraret. — *Poma det Alcinoo*. Alcinous, rex Phaeacum, filius Nausithoi, hortos habuit cultissimos. Vnde Maro Georg. II, 87: *Pomaque et Alcinoi sylvae*. Homerus Odys. H, de Alcinoi hortis, vs. 117: Τάων οὔποτε καρπὸς ἀπόλλυται, οὐδ' ἐπιλείπει, et deinde vs. 120: Ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ.

11. *Fertile pectus habes*) Est tibi, inquit, abunde doctrinae. — *Inter colentes Helicona*. Inter poëtas colentes Musarum loca, ut est Helicon Boeotiae.

12. *Vberius nulli*) Nulli quam tibi copiosius. — *Ista seges*. Ista scientia artis poëticae.

14. *cunctanti*) Alii *cunctandi*, idque magis placet. MICYL. — Nostri cum duodecim aliis, *cunctanti*.

16. *siccum litus*) Materiam et campum sine humore. Intelligit autem per similitudinem scribendi materiam moestam se sumpsisse, unde nullus possit fructus et honor emanare, neque gloria aliqua provenire.

17. *Scilicet ut limus*) Quemadmodum limus non permittit aquas ex venis procurrere: sic mala occludunt et remorantur copiam carminis, et venam poëticae maiestatis. — *Excaecat venas*. Venas obturat.

Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum,
Esset, crede mihi, factus et ille Getes.
Da veniam fasso; studiis quoque frena remisi;
Ducitur et digitis litera rara meis.
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
Qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix venit ad partes, vix sumtae Musa tabellae
Imponit pigras paene coacta manus.
Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas
Est mihi; nec numeris nectere verba iuvat.
Sive quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
Principium nostri res sit ut ista mali;
Sive quod in tenebris numerosos ponere gressus,
Quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium; laudataque virtus
Crescit, et immensum gloria calcar habet.
Hic mea cui recitem, nisi flavis scripta Corallis,
Quasque alias gentes barbarus Ister habet?
Sed quid solus agam? quaque infelicia perdam

21. *In hac terra*) In Tomitana civitate, inter barbaros.

22. *Esset factus Getes*) Redditus fuisset poëtices quasi expers, ut sunt Getae, quorum terras ego incolo.

23. *studiis quoque frena remisi*) Intermisi etiam studium literarum.

27. *Vix venit ad partes*) Hoc est, vix ad officium suum redit: officium autem Musae est, poëtae invocanti adesse. Vel vix venit in partem laboris, tergiversatur. — *Ad partes*. Sic Iuven. Satir. IV: *est mihi saepe vocandus Ad partes*.

29. *voluptas*) Sic nostri; *voluntas* P. Dan. et multi alii.

32. *res ista*) Poëtica facultas.

33. *Numerosos ponere gestus*) *Gressus* nonnulli ex antiquis, quod Bersmanno adridebat: frustra. Intelligit gesticulationem manuum quae inter saltandum fiebat. Versu proximo, pro *legas*, Scalig. *legant*; et Sic Arond. sed nulla opus mutatione; *legere* pro recitare dixit. H. — *Numerosos gressus*. Pedes suis numeris et gressibus astrictos. — *Ponere*. Scribendo collocare. *Premere* Burmannus coniiciebat, sed contra sensum et metrum.

34. *idem est*) *Obest* Leiden. edit. Gryph. Bersm. et alii.

37. *nisi flavis Corallis*) Coralli populi fuere in ora Pontici maris. *Flavis* vel ad comam, ut ξανθοὺς intelligat esse, et per hoc, feroces: vel ad reliqui corporis colorem adludere putandum. De Corallis autem et Strabo meminit libro septimo.

Otia materia, subripiamque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quae clam tacitum tempus abire solet;
Nec me, quod cuperem, si per fera bella liceret,
Oblectat cultu terra novata suo;
Quid, nisi Pierides, solatia frigida, restat,
Non bene de nobis quae meruere Deae?
At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
Vtiliter studium quod tibi cedit, ama:
Sacraque Musarum merito cole; quodque legamus,
Huc aliquod curae mitte recentis opus.

EPISTOLA III

AMICO INSTABILI

ARGVMENTVM

Invehitur in amicum perfidum, eumque instabilitatis fortunae humanae memorem esse iubet.

Conquerar, an taceam? ponam sine nomine crimen?

40. *subripiamque diem*) Clam rapiam totum diem. Subripimus enim diem, quando vacamus alicui rei iocosae, ita ut dies elabatur.

41. *Nam neque me vinum*) *Nam quia nec vinum* meliores. H.

45. *Quid, nisi Pierides, solatia frigida, restant*) *Restat* cum quatuor scriptis. — *Solatia frigida.* Ita quoque apud Graecos, ψυχρὰ τέρψις. Euripid.

46. *quae non bene meruere de nobis*) Quae mihi nocuerunt.

48. *studium*) Studium poëticae artis. — *Quod tibi cedit.* Quod tibi succedit utiliter: sive utilius, hoc est, melius, quam mihi.

EPISTOLA III

1. *ponam sine nomine crimen*) An debeo tantum crimen tuum suppresso nomine ostendere?

An notum, qui sis, omnibus esse velim?
Nomine non utar, ne commendere querela,
Quaeraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea puppis erat valida fundata carina,
Qui mecum velles currere, primus eras.
Nunc, quia contraxit vultum fortuna, recedis,
Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam, nec me vis nosse videri,
Quique sit, audito nomine, Naso, rogas.
Ille ego sum, quamquam non vis audire, vetusta
Paene puer puero iunctus amicitia:
Ille ego, qui primus tua seria nosse solebam,
Qui tibi iucundis primus adesse iocis:
Ille ego convictor, densoque domesticus usu;
Ille ego iudiciis unica Musa tuis.
Idem ego sum, qui nunc an vivam, perfide, nescis;
Cura tibi de quo quaerere nulla fuit.
Sive fui nunquam carus, simulasse fateris:
Seu non fingebas, inveniere levis.
Dic, age, dic aliquam, quae te mutaverit, iram:

10. *Quisque sit*) *Quique* Frag. Lovan. et Regius. H.

15. *denso usu*) Freqnenti consuetudine.

16. *tuis iudiciis*) Quia ita de me indicabas. — *Vnica musa*. Solus poëticae artis peritus.

17. *Ille* ego *sum*) *Idem ego* concinnius legas ex quatnor libris: pro *qui nunc an vivam*, Leidensis *quem nunc*. Forte, *quem nunc an vivat*: versu proximo, pro *cura fuit*, quum τò *sui* mox sequatur, a Nasone relictum nobis *cura subit* opinor. H. — *Ille ego sum qui nunc an vivam*. Ordo est: O perfide, qui nunc nescis an vivam, ego sum ille, de quo nulla cura fuit tibi quaerere.

19. *simulasse fateris*) Melius cum sequentibus haec cohaerebunt, si legas, *simulasse fereris*: nam unus ex nostris *videris*. H.

21. *Aut age, dic aliquam*) *Dic age nunc* Polit. alius *Nunc age dic*; unus Vatic. *Dic, age, dic*; at uterque Medonii pro diversa lectione, *Eia age dic*; quod verum est: sic apud Virg. Aeneid. IV, vs. 569: *Eia, age, rumpe moras* Nemesianus Cynegetico: *Latonae magnum, Phoebe, decus, eia age, suetos Sume habitus.* Valerius Flaccus lib. VIII, 110: *Eia, per ipsum Scande age, et adverso gressus, ait, imprime dorso*; atque ita passim poëtae. H. — Ego *Dic age, dic*, prae-

Nam nisi iusta tua est, iusta querela mea est.
Quae te consimilem res nunc vetat esse priori?
  An crimen, coepi quod miser esse, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas,
  Venisset verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, sed et insultare iacenti
  Te mihi, nec verbis parcere, fama refert.
Quid facis? ah demens! cur, si fortuna recedat,
  Naufragio lacrymas eripis ipse tuo?
Haec dea non stabili, quam sit levis, orbe fatetur,
  Quem summum dubio sub pede semper habet.
Quolibet est folio, quavis incertior aura,
  Par illi levitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
  Et subito casu, quae valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia Croesi?

tuli, probantibus Burmanno et Oberlino, atque nostris codicibus.

22. *Nisi iusta tua est*) Nisi querela tua habuerit iustam mecum succensendi causam. — *Querela mea.* Mea lamentatio de te, quod me deserueris.

23. *Quod te nunc crimen similem*) Polit. plurimique alii ex castigatioribus: *Quae te consimilem res nunc vetat esse priori*; recte; utuntur ea voce passim Lucretius, Terentius, ac Cicero; Noster lib. III, Eleg. 7, vs. 3: *Taedia consimili fieri de carmine vobis.* H.

26. *Venisset verbis charta notata*) Saltem verba et literas ad me misisses.

29. *si fortuna recedat*) Si fortuna tua secunda te quoque deserat, ut me deseruit. — *Naufragio tuo.* Tuo aliquo infortunio, quod tibi potest contingere.

30. *eripis lacrymas*) Amici enim si viderint quid contra me feceris, et quam fueris in me crudelis in hac mea calamitate, idem quoque mecum in te efficient.

32. *Quae summum*) *Quem* repone; neque aliter Fragmentum Boxhornianum. H.

35. *Omnia sunt hominum*) *Omina* plurimi ex scriptis: nil muta. H. — *Tenui filo.* Tenui retinaculo et firmamento. Videtur autem poëta haec de Dionysii historia traxisse, et ad eam adludere; quam elegantissime Cicero refert in quinto Tusculanarum quaestionum libro. Ηρτῆσθαι ἐκ λεπτῶν νημάτων, Lucian. Dial. Contemplantes, sive Charon. Lucret. lib. II sub fin. apud Gellium XIII, 20: *Aurea de coelo dimisit funis in arva.* Enn. apud Macrob. I, 9: *Hac noctu filo pendebat Etruria tota.* Vide Colum. pag. 55.

Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosia modo formidatus in urbe,
Vix humili duram reppulit arte famem.
Quid fuerat Magno maius? tamen ille rogavit
Submissa fugiens voce clientis opem:
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipse magis.
Ille Iugurthino clarus, Cimbroque triumpho,
Quo victrix toties consule Roma fuit,
In coeno latuit Marius, cannaque palustri,
Pertulit et tanto multa pudenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus,
Et certam praesens vix habet hora fidem.
Litus ad Euxinum, si quis mihi diceret, ibis,
Et metues arcu ne feriare Getae;

38. *tulit vitam*) Vitae beneficium accepit. — *Ab hoste.* A Cyro, Persarum rege.

39. *Ille Syracusia modo formidatus in urbe*) Dionysium Siciliae tyrannum dicit, virum omni turpitudine repletum: qui Syracusis pulsus, Corinthi ludum aperuit, ac pueros docuit, sicque imperio carere non potuit. De eo lege Iustinum in libro XIX. — *Syracusia urbe. Syracosia* dixi lib. VI Fast. 277; duo veteres *Syracusa*, etiam bene. H.

41. *Quid fuerat Magno maius*) Pompeii etiam exemplo ostendit, fortunam in rebus omnibus dominari, nec quidquam certi esse in hominum vita. — *Tamen ille rogavit.* Tamen ipse Pompeius, post cladem acceptam in campis Pharsalicis a Caesare, in Aegyptum fugit, ad opem Ptolaemei regis, cuius patrem in clientelam susceptum, multis beneficiis conciliaverat.

43. *Cuique viro*) Distichon hoc nullius pretii et nugatorium meo periculo eiiciatur. H. Optime.

45. *Ille Iugurthino clarus*) Marium intelligit, qui obscuro genere ortus in vico Arpinati, praeclarus fuit imperator, et Iugurtham Numidiae regem devicit. Sex consulatus, quod nemo alius, gessit. Postea a Sylla pulsus ex urbe, in Minturnensi palude delituit. — *Cimbroque triumpho.* Cimbri populi fuere Germanorum: hi quum Romanorum fines invaderent, ac magna clade primum Romanos adfecissent, a Mario in Italia in campo Candio deleti sunt; ut Florus ac Plinius docent.

47. *In coeno Marius iacuit*) *Latuit Marius* quatuor veteres: paulo rectius. H. Marius in Campania delituit in limo, et in paludibus Minturnarum, quum Syllae rabiem effugeret.

52. *arcu Getae*) Lege *Gete*: sic *Partha sagitta* apud Nostrum, et

I, bibe, dixissem, purgantes pectora succos,
Quidquid et in tota nascitur Anticyra.
Sum tamen haec passus: nec, si mortalia possem,
Et summi poteram tela cavere Dei.
Tu quoque fac timeas: et, quae tibi laeta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

EPISTOLA IV

SEXTO POMPEIO

ARGVMENTVM

Mediis in calamitatibus suis, laetum se nuntium de Sexto designato consule accepisse, eoque animum suum mire exhilaratum esse testatur.

Nulla dies adeo est australibus humida nimbis,
Non intermissis ut fluat imber aquis.
Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
Mista fere duris utilis herba rubis.
Nil adeo fortuna gravis miserabile fecit,

Partha manus in Fastis: *Scytha exercitus* apud Claudianum; *equus Astur* apud Martialem; et similia passim, de quibus hic illic iam egimus. H.

53. *I, bibe, dixissem*) Illum reiecissem tanquam insanum, et dignum purgari elleboro nigro: haec herba nascebatur plurima in Anticyra, quae est insula pertinens ad regionem Phocaicam: lege Gellium libro XVII, 15.

55. *Sum tamen haec passus*) Tamen sum relegatus ad oram Ponticam, quod non credideram.

EPISTOLA IV

1. *nimbis*) *Ventis* duo tantum libri.

4. *utilis herba*) Herba ferens ali-

Vt minuant nulla gaudia parte malum.
Ecce domo, patriaque carens, oculisque meorum,
Naufragus in Getici litoris actus aquas;
Qua, tamen inveni, vultum diffundere, causam,
Possem, fortunae nec meminisse meae.
Nam mihi, quum fulva tristis spatiarer arena,
Visa est a tergo penna dedisse sonum.
Respicio: nec corpus erat quod cernere possem:
Verba tamen sunt haec aure recepta mea:
En ego laetarum venio tibi nuntia rerum,
Fama per immensas aëre lapsa vias.
Consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
Candidus et felix proximus annus erit.
Dixit: et, ut laeto Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc Dea vertit iter.
At mihi, dilapsis inter nova gaudia curis,
Excidit asperitas huius iniquà loci.
Ergo ubi, Iane biceps, longum reseraveris annum,
Pulsus et a sacro mense december erit;

quam utilitatem. — *Duris rubis*. Duris spinis; ut sunt cardui etc. De generibus cardnorum Plinium legito XVIII, 44 et al. et Palladium IV, 9.

6. *Vt minuant nulla gaudia parte malum*) Eleganter Regius codex: *Vt minuant nulla gaudia pace malum*, Ita passim *pacem*, et tutus ut esse possit, rogat et optat in his libris. Attamen vulgatam servare debui, reliquis tuentibus.

7. *oculisque meorum*) Et praesentia amicorum. Sic Cic. ad Familiar. *Oculos saltem effugiamus illorum, si aures non possumus.*

9. *vultum diffundere*) Gaudium diffundit spiritus, et hinc etiam vultum. Tristitia contra spiritus contrahit cum vultu. P.

11. *fulva arena*) In litore Tomitano.

16. *lapsa vias*) *Lassa vices* pr. edit.

18. *erit*) *Erat* unus; *eat* Vatic.

19. *laeto*) *Moto* Servii; *clamore* Leid. Putean. et prim. edit.

23. *longum annum*) *Longum* adpellat, ex affectu poëtae, cui prae nimio desiderio tardus et longior videtur incipere. Anni, communi Latinorum sententia, tres tantummodo numero reperiuntur. *Lunaris* quidem primus, omnium brevissimus, qui triginta dierum spatio cursum perfecte peragit. *Solaris*, de quo saepissime poëtae loquuntur, qui per menses duodecim. Et *magnus*, qui duodecim millia annorum, quingentos et quinquaginta continet.

24. *a sacro mense*) A Ianuario,

Purpura Pompeium summi velabit honoris,
Ne titulis quidquam debeat ille suis.
Cernere iam videor rumpi penetralia turba,
Et populum laedi, deficiente loco:
Templaque Tarpeiae primum tibi sedis adiri;
Et fieri faciles in tua vota Deos:
Colla boves niveos certae praebere securi,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Quumque Deos omnes, tum quos impensius aequos
Esse tibi cupias, cum Iove Caesar erit.
Curia te excipiet, patresque e more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore,
Vtque solet, tulerit prospera verba dies;
Egeris et meritas Superis cum Caesare grates,

qui sacer erat Iano Deo. — *Erit pulsus.* Erit exactus, et quasi finitus et expulsus.

25. *Purpura summi*) Vestis purpurea, insigne summorum honorum et magistratuum, qualis erat consulatus.

26. *Ne titulis quidquam debeat ille suis*) Sensus est: Purpuram vestem sumet Pompeius, ne quid desit, quod ab eo praestari debeat suis titulis, et virtutibus, et inscriptionibus, seu titulis summi honoris et consulatus sui.

27. *Cernere iam video rumpi pene atria turba*) Versus mendosus, et tamen Oberlino servatus: *videor* plerique veteres, recte; nonnulli etiam *penetralia*, quod recepi, probantibus Heinsio et Burmanno: sed ne sic quidem locus mihi videtur plane in integrum restitutus.

29. *Templa Tarpeiae sedis adiri*) Templum Capitolinum, ad quod novi consules accedebant sacrificaturi calendis Ianuarii, ut in Fastis.

31. *Colla boves niveos*) Describit sacrificium, quod Cal. Iannar. fiebat in Capitolio. Caedebantur autem Iovi Capitolino iuvenci albi, atque inigues electi ex agro Falisco. Ibi enim aqua Clitumni amnis epota boves candidos facit. Falisci autem populi fuere in Thuscia haud procul ab urbe.

34. *cum Iove Caesar erit*) Malim *erunt:* et mox *Curiaque excipiet*, pro *Curia te excipiet*. H.

36. *ad tua verba*) Ad tuam orationem, quam habebis in curia post sacrificium Capitolinum. Solebant enim novi consules gratias pro sibi delato magistratu populo agere, benigneque illum adloqui.

38. *Vtque solet tulerit*) Et postquam eo die de more prospera tibi omnia a salutantibus nunciata fuerint. Ovidius lib. I Fast. vs. 71: *Prospera lux oritur, linguis animisque favete: Nunc dicenda bono sunt bona verba die.*

Qui causam, facias cur ita saepe, dabit:
Inde domum repetes toto comitante senatu,
Officium populi vix capiente domo.
Me miserum, turba quod non ego cernor in illa!
Nec poterunt istis lumina nostra frui!
Quamlibet absentem, qua possum, mente videbo:
Adspiciet vultus consulis illa sui.
Dî faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
Nomen; et, heu! dicas: quid miser ille facit?
Haec tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
Protinus exsilium mollius esse meum.

40. *Qui dabit causam*) Qui Caesar praebebit materiam. — *Cur ita saepe facias.* Cur ita saepe gratias agas. — *Causam dabit. Dabunt* tres scripti; sed rectius causam gratias Dis agendi uni Caesari imputaverit. H.

43. *cernor*) Sic nostri. *Cernar* plurimi.

45. *Quod licet absentem*) *Qua licet* multi; Fragmentum Boxhorn. *qualibet.* Scribe *Quamlibet absentem.* Vide Notas Epist. 6. H.

49. *Haec tua protulerit*) *Pertulerit* ex scriptis.

50. *exsilium mitius*) *Mollius* iidem ex parte maiori: et *esse mihi* pro *meum*, Arondel. et Rottendorph.

EPISTOLA V

S. POMPEIO IAM CONSVLI

ARGVMENTVM

Ad S. Pompeium ablegat Epistolam suam, suis verbis ipsi acturam gratias, quod et in fuga praesidio sibi fuerit, et multis se donis cumulaverit.

Ite, leves elegi, doctas ad consulis aures,
  Verbaque honorato ferte legenda viro.
Longa via est; nec vos pedibus proceditis aequis;
  Tectaque brumali sub nive terra latet.
Quum gelidam Thracen, et opertum nubibus Haemon,
  Et maris Ionii transieritis aquas;
Luce minus decima dominam venietis in urbem,
  Vt festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeia petatur;

2. *honorato*) Vide ad I Fast. 52.

4. *terra*) Per quam ostendit itineris magnam difficultatem: et ideo dixit poëta, *Ite, leves elegi:* hoc est, celeres.

5. *Qua gelidam Thracen*) Thracia regio est secundum Indiam omnium maxima. Et quia septentrioni proxima est, ideo poëta *gelidam* adpellat. — *Et opertum nubibus Haemum. Haemon* Fragmentum Vatic. et Gryphii editio: sic et in Melam. lib. VI, vs. 87; superiori versu, *terra riget* non male Leidensis. H. — *Et opertum nubibus Haemum.* Haemus mons est, qui in Pontum vergit: caeteros eius spatii magnitudine ac sublimitate superans, mediamque Thraciam dividens.

6. *Et maris Ionii*) Et maris illius, quod ab Ionia regione in extremitate minoris Asiae media, inter Cariam et Aeoliam usque ad Siciliam protenditur.

7. *venietis*) *Veniatis* unus Heinsii.

8. *Vt non faciatis iter festinatum*) Quamvis non properetis.

10. *foro Augusto*) Foro Augusti addito duobus aliis foris.

Non est Augusto iunctior ulla foro:
Si quis, ut in populo, qui sitis, et unde, requiret,
Nomina decepta quaelibet aure ferat.
Vt sit enim tutum, sicut reor esse, fateri,
Verba minus certe ficta timoris habent.
Copia nec vobis ullo prohibente videndi
Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget ille suos dicendo iura Quirites,
Conspicuum signis quum premet altus ebur:
Aut populi reditus positam componet ad hastam,
Et minui magnae non sinet urbis opes:
Aut, ut erunt patres in Iulia templa vocati,
De tanto dignis consule rebus aget:
Aut feret Augusto solitam natoque salutem,
Deque parum noto consulet officio.

11. *ut in populo*) Quemadmodum vulgus, sive populus solet requirere. — *Qui sitis.* Quo nomine adpellemini. — *Et unde.* Et ex qua gente veniatis. — *Requiret.* Multi *requirat;* nostrum vero potius, tuentibus optimis, et nostris.

12. *Nomina quaelibet*) Quaecunque alia nomina, quam vestra. — *Aure decepta.* Aurem enim decipimus, quum id dicimus audienti, quod non est. — *Ferat.* Audiat.

13. *Vt sit tutum fateri*) Quamvis sit securum nomen vestrum, et unde veniatis, profiteri.

15. *Copia nec vobis*) Hic versus monet, non ita eis facilem fore consulis videndi copiam, quandoquidem ille maximis in rebus occupatus erit. — *Nullo prohibente.* *Vllo* Iunii codex et postrema Aldi cum Gryphiana, quod malo. H. — Aliquo qui vobis id prohibeat; sed occupationes publicae id non sinunt.

18. *ebur conspicuum*) Sellam eburneam et curulem.

19. *Aut populi reditus positam*) Aut, inquit, consul posita in foro hasta praeconis, ut, inquit Cicero, publica vectigalia in auctione emenda, conducendave proponet.

20. *minui*) Minoris vendi quam superioribus annis.

21. *in Iulia templa*) In Aedem Veneris genitricis, quam Iulius Caesar erexit.

24. *De officio parum noto*) De rebus pertinentibus ad consulatum minus notis Pompeio, tanquam novo consuli. — *Consulet.* Capiet consilium. Putat Burmannus tam adulandi imperitum non fuisse Nasonem, ut ignorantiam, aut servitutem tam imprudenter obiiceret Pompeio. Quare legi maluerit vir doctus: *Deque patrum toto consulet officio.* Consulet Caesares, *quale velint esse officium* totius senatus: antequam enim res ad

Tempus ab his vacuum Caesar Germanicus omne
  Auferet: a magnis hunc colit ille Deis.
Quum tamen a turba rerum requieverit harum,
  Ad vos mansuetas porriget ille manus;
Quidque parens ego vester agam, fortasse requiret:
  Talia vos illi reddere verba velim.
Vivit adhuc, vitamque tibi debere fatetur,
  Quam prius a miti Caesare munus habet.
Te sibi, quum fugeret, memori solet ore referre,
  Barbariae tutas exhibuisse vias.
Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
  Effectum cura pectoris esse tui.
Addita praeterea vitae quoque multa tuendae
  Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, iurat,
  Se fore mancipium, tempus in omne, tuum.

senatum proponerentur, solebant a consulibus ad Augustum referri, qui de illis in concilio suo domestico ante tractabat. Ingeniosa sane lectio: vulgata vero fere omnes, et nostros quoque, sibi habet propugnantes.

25. *Tempus ab his vacuum*) Malim *vacuo:* vide Notas Trist. IV, Eleg. 3, vs. 77. H. — *Germanicus*, iunior, filius Drusi, privigni Augusti. Mer. — *Tempus ab his vacuum Caesar.* Hic locus ita intelligendus videtur, ut Germanicum accipiamus, ea hyeme, quae obitum Augusti proxime antecessit, Romae fuisse, et sequenti aestate in Germaniam abiisse. Mortuus enim Augustus est, Coss. Sex. Pompeio, ad quem hic scribit poëta, et Sex. Apuleio, xiv Kalend. septembris, ut Suetonius tradit. Quo tempore Germanicus apud Rhenum exercitui praepositus fuit. Micyl.

27. *Quum tamen a turba rerum requieverit harum*) Rectius *cura* refingas. Infra Eleg. 9, vs. 71 : *Quum tamen à cura rerum propiore vacabit;* proximo versu, *adsuetas manus* Twisdenianus, non *mansuetas*. H. Sed Ep. 2, 75, dixit, *de tanta rerum turba. Adsuetas* etiam P. Dan.

28. *At vos*) Scilicet versus excipiendos.

32. *Quod prius*) *Quam* recte veteres plerique. Heins.

34. *vias tutas barbariae*) Vias securas a barbariae, per quas Tomon proficiscebatur.

35. *ensem Bistonium* etc. Ensem Thracum.

36. *cura pectoris esse sui*) *Tui* ex scriptis. Heins.

40. *mancipium tuum*) Ita olim editi. Heinsius edidit, *mancipii tui*; nec monuit, unde haberet: video et Excerpta Scaligeri hanc lectionem praeferre, sed ex nullo codice; Brisso-

Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
Et freta velivolas non habitura rates,
Fluminaque in fontes cursu reditura supino,
Gratia quam meriti possit abire tui.
Haec ubi dixeritis, servet sua dona, rogate:
Sic fuerit vestrae causa peracta viae.

EPISTOLA VI

BRVTO

ARGVMENTVM

Fabii Maximi deprecatoris sui, ipsiusque Augusti morte spem redeundi suam concidisse, questus, Bruti mite ingenium et supplicibus facile laudat, gratamque mentem ei spondet.

Quam legis, ex illis tibi venit Epistola, Brute,
Nasonem nolles in quibus esse, locis.
Sed, tu quod nolles, voluit miserabile fatum:
Heu mihi, plus illud, quam tua vota, valet!

nius libro VI de Form. pag. 517, lubens emendat: *Se fore mancipio tempus in omne tuum.* Quae quamvis non displiceant, contra libros tamen scriptos intrudere periculosum credo: *mancipium* ergo pro servo capimus, ut infra El. 8, 66: *Si quid .... Restat in ingenio, serviet omne tibi.*

41. *Nam prius umbrosa* etc. Haec, quibus posse rem fieri poëtice negat, libenter conferam ad Virgil. Eclog. I, 60 sqq; V, 76 sqq; Aen. I, 607 sqq.

45. *servet sua dona*) Vt servet et reducat in patriam me Ovidium, mancipium suum, vel quam ei vitam acceptam refero, conservare ac tueri pergat, ac suis me officiis complecti ne desistat.

In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est:
  Iam tempus lustri transit in alterius.
Perstat enim fortuna tenax, votisque malignum
  Opponit nostris insidiosa pedem.
Certus eras pro me, Fabiae laus, Maxime, gentis,
  Numen ad Augustum supplice voce loqui.
Occidis ante preces; causamque ego, Maxime, mortis,
  Nec fueram tanti, me reor esse tuae.
Iam timeo nostram cuiquam mandare salutem:
  Ipsum morte tua concidit auxilium.
Coeperat Augustus deceptae ignoscere culpae;
  Spem nostram terras deseruitque simul.

5. *Olympias quinquennis*) Tempus illud, quod a Graecis Olympias adpellatur, quinquennale.

6. *Iam transit*) Iam Olympias altera incipit. — *In tempus alterius lustri.* In tempus alterius quinquennii.

9. *laus maxima gentis*) *Maxime* veteres plerique. HEINS.

11. *Occidis ante preces*) Moreris antequam pro me precareris Augustum. — *Causam tuae mortis.* Nasonem enim unice amabat Maximus: et quum non possel ferre eius absentiam et exsilium, prae dolore eum periisse putat poëta. De morte Maximi meminit Tacitus Ann. I, his verbis: *Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, et comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum, ad visendum Agrippam: multas illinc utrimque lacrymas, et signa caritatis, spemque ex eo fore, ut iuvenis penatibus avi redderetur. Quod Maximum uxori Martiae aperuisse, illam Liviae, C. Nanium id Caesari. Neque multo post exstincto Maximo, dubium an quaesita morte, auditos in funere eius Martiae gemitus, semet incusantis, quod causa exitii marito fuisset* etc. Hanc igitur causam, quia Ovidius, utpote tam longe remotus, scire non posset, aut etiam, si sciebat, palam edere nollet, fingit se dubitare, utrum ipse causa illius mortis exstiterit. — *Nec fueram tanti.* Vt mea causa moreris.

13. *Iam timeo*) Iam metuo, ne amici dolore mearum calamitatum afficiantur et pereant, ut Fabius Maximus. — *Salutem.* Hoc est, vitam et incolumitatem, ut sit sensus: Quia igitur Maximus, is in quo summam spem positam habebam, decessit, vereor deinceps ulli amplius curam salutis et incolumitatis meae commendare. MICYL.

15. *culpae deceptae*) Errori meo, qui me, aut fortasse Augustum decepit, credentem me consulto peccasse, quum potius per imprudentiam erraverim. Vel etiam, *deceptae culpae*, per deceptionem et errorem perpetratae atque commissae.

16. *simul deseruit*) Simul destituit ipse Fab. Maximus. Vel certe (quod magis placet) Augustum etiam mortuum esse dicit. Periit enim quinto

Quale tamen potui, de coelite, Brute, recenti
  Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quae prosit pietas utinam mihi! sitque malorum
  Iam modus, et sacrae mitior ira domus!
Te quoque idem, liquido possum iurare, precari,
  O mihi non dubia cognite, Brute, nota!
Nam quum praestiteris verum mihi semper amorem,
  Hic tamen adverso tempore crevit amor.
Quique tuas pariter lacrymas nostrasque videret,
  Passuros poenam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit natura: nec ulli
  Mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit:
Vt, qui quid valeas ignoret Marte forensi,
  Posse tuo peragi vix putet ore reos.
Scilicet eiusdem est, quamvis pugnare videtur,
  Supplicibus facilem, sontibus esse trucem;
Quum tibi suscepta est legis vindicta severae,

exsilii poëtae anno, ut diximus. — *Spem nostram.* Spem reditus.

17. *de recenti coelite*) Compositum de ipso Augusto qui ad Superos evolavit. MER. — Augustum intelligit, cui defuncto statim divini honores decreti fuere. MICYL.

18. *in ora*) In conspectum vestrum. — *Positus procul.* Longe a vobis remotus. — *Dedi.* Misi.

19. *Quae prosit pietas utinam mihi!* Qui amor meus erga Augustum mihi utinam prosit! — *Sitque malorum Iam modus.* Quomodo velit sibi pietatem suam, et carmina in laudem Augusti defuncti composita prodesse, ostendit: hoc est, ut iam sit finis malorum, quae per quinquennium passus est in Pontica regione.

21. *Te quoque precari idem*) Te Brutum a Tiberio et Germanico etiam idem petere, quod Fabius petebat. Vel precari idem quod ego; scilicet ut mea pietas mihi prosit, ut sit modus malorum, et ut sit mihi iam benigna Caesarum domus.

22. *non dubia cognite, Brute, fide*) *Nota* Scaligeri codex atque alii complures: bene. HEINS.

29. *At qui, quid valeas, ignorat*) *Vt qui quid valeas ignoret* ex castigatioribus. HEINS.

30. *Posse peragi*) Posse damnari. *Reus* enim dicitur *peragi*, quum alicuius eloquentiâ damnatur. — *Vix putet.* Vix existimet: quia vident te natura mitem et pium miseris. — *Tuo ore.* Tua eloquentia.

31. *pugnare videtur*) *Videntur* sex scripti; et tum dele τὸ *est* cum tribus libris. Sed cum nostris codicibus servare prius malui.

Verba velut tinctum singula virus habent.
Hostibus eveniat, quam sis violentus in armis,
Sentire, et linguae tela subire tuae;
Quae tibi tam tenui cura limantur, ut omnes
Istius ingenium corporis esse negent.
At, si quem laedi fortuna cernis iniqua,
Mollior est animo femina nulla tuo.
Hoc ego praecipue sensi, quum magna meorum
Notitiam pars est inficiata mei.
Immemor illorum, vestri non immemor unquam,
Qui mala solliciti nostra levastis, ero.
Et prius, heu nobis nimium conterminus! Ister
In caput Euxino de mare vertet iter;
Vtque Thyesteae redeant si tempora mensae,
Solis ad Eoas currus agetur aquas;
Quam quisquam vestrum, qui me doluistis ademptum,
Arguat, ingratum non meminisse sui.

34. *habent velut virus tinctum*) Ex quo magna est laus Bruti, quod tanta est eius eloquentia, ut in accusandis reis singula verba sint ita efficacia, ut videantur veneno illita.

37. *Quae limantur*) Quae tela acuuntur et parantur. — *Tum tenui cura.* Tam subtili diligentia. — *Vt omnes istius ingenium.* Vt omnes, inquit, arbitreutur non id fieri tuo corpore, et humano ingenio, sed viribus et ingenio divino.

44. *Qui mala sollicite nostra levatis*) *Solliciti* cum Polit. et quinque aliis; *levastis* Barberin. Praeterea *vestrum* pro *vestri* scribendum, praecedenti versu. Heins.

45. *Et prius hic nobis*) *Hinc* nonnulli. Scribe, *heu nobis nimium conterminus! Ister* cum Barber. et Rottendorph. Heins.

47. *Vtque Thyesteae redeant si tempora mensae*) *Ante*, Feschii et Hafniensis; multi alii, *Atque*. Opinor castigandum: *Ante, Thyesteae redeant ceu tempora mensae Solis ad Eoas currus agetur aquas.* Pro *tempora* etiam *fercula* malim reponi: sed obstant libri veteres. Nam Nonius docet, *ferculum* proprie esse *missum carnium*. Hinc apud Iuvenalem Sat. XI: *Fercula nunc audi nullis ornata macellis.* H.

49. *doluistis ademptum*) Heinsius edidit *adempto*; sed nostrum melius.

50. *Arguat ingratum*) Ostendat: sic Virgil. IX, 281: *me nulla dies tam fortibus ausis ... Dissimilem arguerit.*

EPISTOLA VII

* VESTALI

ARGVMENTVM

Acerbitatis exsilii sui testem invocat poëta Vestalem, Moesiae praesidem, cuius praeclara facinora, maxime in expugnanda Aegypso, narrat.

Missus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
Vt positis reddas iura sub axe locis;
Adspicis en, praesens, quali iaceamus in arvo:
Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostrae,
Alpinis iuvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum;
Ipse vides rigido stantia vina gelu.

* VESTALI) *Vestalis* cognomen est Fabiae gentis: ita *Fabius Vestalis*, qui de pictura scripsit, saepe Plinio laudatur; vid. Indicem lib. XXXV et XXXVI; *Vettius Vestalis* apud Gruter. MCXLIX, 12, et Rein. I, 48. BVRM.

3. *Adspicis en, praesens*) *Praeses* codex Scaligeri, Feschii, optim. Vatic. et Regius; bene: idem Vatic. Epistolam hanc inscribit *Vestali prop.* hoc est *pro praeside*. HEINS. — *Praesens* praefero, quia hoc melius τῷ *adspicis*, et mox *testis* convenit: si de parte aliqua administrationis, cui praefectus erat Vestslis, ageret, *praeses* posset admitti; sed hic eius testimonium tantum invocat.

5. *Accedet voci nostrae*) Veniet nostris verbis, quibus questi sumus de locis Ponticis. — *Non irrita fides*. Fides non vana, sed vera. — *Per te*. Tuo testimonio.

6. *Alpinis regibus*) A regibus Cottiis. — *Iuvenis*. O Vestalis.

7. *glacie concrescere*) Vide haec et sequentia illustrantem Pontanum ad Macrob. lib. VII Saturn. 12.

8. *Gelido stantia vina*) Vina congelata, et in unam massam redacta nimio gelu.

Ipse vides, onerata ferox ut ducat Iazyx
  Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Adspicis et mitti sub adunco toxica ferro,
  Et telum causas mortis habere duas.
Atque utinam pars haec tantum spectata fuisset,
  Non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tenditis ad primum per densa pericula pilum,
  Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
  Ipsa tamen virtus ordine maior erat.
Non negat hoc Ister, cuius tua dextera quondam
  Poeniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non neget Aegypsos, quae, te subeunte, recepta
  Sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, positu melius defensa manuve,
  Vrbs erat in summo nubibus aequa iugo.

9. *ferox Iazyx*) Fuere Iazyges populi Scythiae, qui campos et plana tenuere. — *Iazix.* Scribe *Iazyx.* Ἰάζυξ, Ἰάζυγος; ut Ἰάπυξ, Ἰάπυγος, *Iazygas* alibi vocat non uno loco Noster; certe Rottendorph. *Iazyx*: praecedenti versu, pro *vina*, Petri Servii codex *musta.* HEINS.

12. *duas causas mortis*) Ferrum scilicet sagittae, et venenum.

15. *Tenditis*) Vos milites Romani pervenitis, et tu praesertim, Vestalis. — *Ad primum pilum.* Ad primipilarem dignitatem. — *Per densa pericula.* Per multa et crebra discrimina. Pro *pericula*, Regius *piacula*.

16. *Contigit*) Ordo est: Qui honor, hoc est, quae dignitas, primipilaris, nuper contigit tibi ex merito.

17. *Sit plenis fructibus*) Sit honorifica et fructuosa.

18. *maior erit*) Mallem cum duobus codicibus et pr. edit. *erat.* H.

19. *Non negat hoc Ister*) Testis est Ister virtutis tuae, qui te in eius ripis hostem vidit insequentem, et trucidantem.

20. *Puniceam sanguine Getico*) Rubram hostili et Getico cruore.

21. *Non neget Aegypsos*) Vide notas lib. I, Eleg. 8, vs. 13. H. — Aegypsos oppidum munitissimum fuit in Scythia, in summo collis ardui. Sensus planus est ex iis quae sequuntur. Nam a Getis interceptam, ac regi Thraciae ademptam, recuperatam mox Vitelii opera et auxilio dicit: in qua recuperatione ac pugna, Vestalem quoque praeclaram operam navasse innuit. MICYL.

23. *manuve*) An propugnatoribus? quasi dicat, et natura loci, et validissimo praesidio pariter urbs ea devicta. MICYL.

Sithonio regi ferus interceperat illam
Hostis, et ereptas victor habebat opes.
Donec fluminea devecta Vitellius unda
Intulit, exposito milite, signa Getis.
At tibi, progenies alti fortissima Dauni,
Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora; conspicuus longe fulgentibus armis,
Fortia ne possint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra ferrumque locumque,
Saxaque brumali grandine plura subis.
Nec te missa super iaculorum turba moratur,
Nec quae vipereo tela cruore madent.
Spicula cum pictis haerent in casside pennis;
Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Troiam Danaïs pro navibus Aiax

25. *Sithonio regi*) Regi Thraciae: est enim Sithonia pars Thraciae.

26. *ereptas opes*) Divitias Aegypsi oppidi ademptas oppidanis eiectis.— *Et victor.* Et hostis Geta, qui oppidum illud expugnaverat. MICYL.

27. *fluminea unda*) Vnda Istri fluminis. — *Vitellius.* Forte A. Vitellius, patruus Caesaris Vitellii, qui consulatum gessit sub Tiberio, an. V. C. DCCXXCIV; nisi ad L. Vitellium patrem referre mavis. — *Intulit.* Bella intulit, et cum vexillis romanis eo venerat pugnaturus: nam vexilla et armatos, secundo flumine, ex finitimis locis deportavit.

29. *progenies alti fortissima Donni*) Ignotum hoc nomen. *Domni* Polit. et octo alii; sex *Doni;* tres *Dampni;* totidem *Danni*. Scribe *Dauni* cum uno Vossiano, ut ad Turni patrem Rutulorum regem respiciat. H.

34. *Saxaque*) Et contra saxa, quae e superiori loco cadebant. — *Plura.* Numerosiora. — *Subis.* Adscendis.

37. *Spicula*) Tela, et sagittae. — *Cum pennis pictis.* Cum pennis sagittarum puniceis. Solent enim pennae, quae sagittis annectuntur, aliquo colore infici, ut videantur pulchriores.

38. *vacat vulnere*) Quemadmodum de Scaeva illo Caesariano legimus.

41. *Talis apud Troiam*) Notum est naves Graecorum defensas fuisse ab Aiace contra Troianos, qui duce Hectore ignem adtulerant, ut eas cremarent. Qualis ergo fuerat in ea pugna Aiax, talem enim fuisse Vestalem contra Getas profitetur. — *Talis apud Troiam Danais pro navibus Aiax.* Iliad. O: *In Danaos Hector fert tela, facesque Deosque; Protegit ast Aiax pectore mille rates.* Et in

Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Vt propius ventum est, commissaque dextera dextrae,
Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid Mars tuus egerit illic,
Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos;
Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum Primi minor ordine pili;
Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua praeterit omnes,
Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Aegypsos: testataque tempus in omne
Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

Tragicis apud Scriv. *Nam facinus fecit maximum, cum Danais inclinantibus summam rem perfecit manus: proelium restituit, naves servavit.*

49. *minor*) Centurio qui erat sub primipilo, id est sub Vestale, minoris dignitatis. — *Pugnat ad exemplum primipili.* Videndo primipilum acriter in prima acie pugnare, et ipse eum imitabatur, pugnando etiam fortiter.

53. *Vincitur Aegypsos*) Vrbs illa tandem tua virtute, o Vestalis, capitur. — *Testata.* Testimonio comprobata.

EPISTOLA VIII

* SVILLIO

ARGVMENTVM

Mortuo Augusto, ut diximus, hanc Epistolam mittit Ovidius ad Suillium uxoris suae generum, agitque ei gratias pro eius Epistola ad se scripta: quam, etsi sero perlatam, gratissimam tamen fuisse dicit. Postmodum eum rogat, ut Germanicum iratiorem sibi reconciliet: pollicetur que se in huius rei gratiam non erecturum ei templa de marmore, sed carmine complexurum eius laudes: ostenditque nihil esse posse principibus aptius, quam carmine officiosum se praestare. Tum nactus occasionem poëta, carminis excellentiam extollit: precaturque ut sibi carmina prosint. Et si non possit reditum in patriam obtinere, saltem urbi propinquius exsilium, quo possit Caesaris gesta intelligere, et carmine celebrare.

Litera sera quidem, studiis exculte Suilli,
Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen:
Qua, pia si possit Superos lenire rogando
Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Vt iam nil praestes, animi sum factus amici
Debitor; et meritum, velle iuvare, voco.

* Svillio) Hic sine dubio est P. Suillius, qui, quaestor primum Caesaris Germanici, legatus deinde pro quaestore in Asia, deinceps post excessum Germanici, convictus accepisse pretium ob rem iudicandam, Italia pulsus atque eiectus, Tiberii mox edicto relegatus in insulam, eoque mortuo reversus, Claudii Caesaris demum amicitia ac familiaritate diu feliciter est usus. Sub Nerone tandem, quod pretio conductus accusasse insimularetur, et complures adegisse ad mortem, Senecae impulsu lege Cincia damnatus, et in Baleares deportatus est. Rem omnem copiose persecutus est Tacitus lib. IV, 11, et XIII.

1. *exculte*) *Exculta* Servii.

2. *Huc tua*) *Huc quoque* MS. Bers.

3. *si pia gratia*) Si amor tuus erga me pius. — *Posset lenire Superos*.

Impetus iste tuus longum modo duret in aevum;
  Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Ius aliquod faciunt adfinia vincula nobis,
  Quae semper maneant illabefacta, precor.
Nam tibi quae coniux, eadem mihi filia paene est:
  Et quae te generum, me vocat illa virum.
Heu mihi! si lectis vultum tu versibus istis
  Ducis, et adfinem te pudet esse meum!
At nihil hic dignum poteris reperire pudore,
  Praeter fortunam, quae mihi caeca fuit.
Seu genus excutias; equites, ab origine prima,
  Vsque per innumeros inveniemur avos:
Sive velis, qui sint, mores inquirere nostros;
  Errorem misero detrahe, labe carent.
Tu modo, si quid agi sperabis posse precando,
  Quos colis, exora supplice voce Deos.
Dî tibi sunt Caesar iuvenis; tua numina placa:
  Hac certe nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui vanas antistitis unquam

Posset mulcere et placare Caesares. Tiberium scilicet, Germanicum, ac reliquos Caesares.

7. *Impetus iste tuus*) Iste tuus animi ardor bene merendi de me.

11. *eadem mihi filia paene est*) Eadem uxor tua est mihi quasi filia: est enim privigna, hoc est, filia uxoris meae.

14. *Ducis vultum*) Faciem contrahis, tanquam iratus.

15. *nihil hic dignum poteris reperire pudore*) *Pudoris* Patavinus; vide Notas Trist. IV, El. 3, vs. 57. H. — *Nihil hoc* MS. Bersm.

16. *quae mihi caeca fuit*) Quae non bene vidit, iustene, an inique me adficeret tanta ruina.

17. *Seu genus excutias*) Seu generis mei originem consideres. *Si genus* Moreti codex: vide supra ad Eleg. IV.

18. *Vsque per innumeros avos*) Vsque per avorum innumerabilium seriem. — *Inveniemur. Inveniuntur* P. Dan. et Servii.

19. *inquirere nostri*) *Nostros* Combii et optimus Vaticanus. Heins.

21. *quid agi posse*) Aliquid posse obtineri. — *Precando.* Orando Caesares pro me.

23. *Di tibi sunt Caesar iuvenis*) Hic poëta exprimit, quinam sint Dii, quos a Suillio dixerat exorandos esse, et Germanicum solum innuit. — *Tua numina placa.* Venerare Germanicum, quo ut numine uteris.

24. *Hac certe non est notior ara tibi*) Plenius, quod in antiquis, *Hac certe nulla est.*

25. *illa*) Scilicet ara Germanici.

Esse preces: nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exigua si nos ea iuverit aura,
Obruta de mediis cymba resurget aquis.
Tunc ego tura feram rapidis solemnia flammis;
Et, valeant quantum numina, testis ero.
Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum
Marmore: carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbesque beatae:
Naso suis opibus, carmine, gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
Quum pro concessa verba salute damus.
Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus abunde est;
Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quae de parva Dìs pauper libat acerra,
Tura minus, grandi quam data lance, valent:
Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco
Victima, Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen, officio vatum per carmina facto,
Principibus res est gratior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt praeconia laudum:
Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri,
Notitiam serae posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas;
Nullaque res maius tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: scriptis Agamemnona nosti:
Et quisquis contra, vel simul, arma tulit.

— *Sui antistitis.* Sui sacerdotis, et eius qui ad illam confugit.

39. *Nec quae* etc. *Nec quod de parva tus pauper* Medon.

41. *quam gramine pasta Falisco Victima*) Quantum iuvencus nutritus herba, quae in Falisco agro nascebatur.

42. *Tarpeios focos*) Focos Capitolinos. — *Inficit.* Tingit cruore.

49. *Tabida vetustas*) Longinqua series temporis, qua omnia putrescunt.

52. *Et quisquis contra*) Et cognoscimus etiam scriptis eos omnes qui opem tulerunt Troianis contra Aga-

Quis Thebas Septemque duces sine carmine nosset,
  Et quidquid post haec, quidquid et ante fuit?
Dî quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt,
  Tantaque maiestas ore canentis eget.
Sic Chaos, ex illa naturae mole prioris,
  Digestum partes scimus habere suas:
Sic adfectantes coelestia regna Gigantas,
  Ad Styga nimbifero vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
  Alcides capta traxit ab Oechalia.
Et modo, Caesar, avum, quem virtus addidit astris,
  Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.
Si quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
  Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere vates:
  Iudicio pretium res habet ista tuo.

memnonem. — *Vel simul.* Vel etiam eos omnes, qui simul cum Agamemnone venere ad eam expeditionem.

53. *Quis Thebas septemque duces sine*) Quis etiam sciret bellum Thebanum, et septem illos duces, Adrastum, Polynicem, Hippomedonta, Tydeum, Amphiaraum, Parthenopaeum, et Capaneum.

59. *Gigantes*) Scribe *Gigantas*, ut passim optimi codices ap. Nostrum: neque aliter ap. Silium, Lucanum, et Statium vetustissima exemplaria; vide Fast. III, vs. 439. Heins.

60. *nubifero igne*) *Nimbifero* Scaliger. prim. Medic. et quinque alii; rectius: Met. III, vers. 300, *nimbos* fulmini quoque coniungit de Iove Semelen adituro: *nutuque sequentia traxit Nubila, quis nimbos, immistaque fulgura ventis, Addidit, et tonitrus, et inevitabile fulmen*; Silius lib. I, vs. 253: *permixtaque nimbis Fulmina.* Heins.

62. *ab Oechalia capta*) Ab expugnata Oechalia. Fuit autem Oechalia in Thessalia, Arcadia, et Euboea. Mer. — *Alcides capta.* Hercules, ob Iolen, Euryti filiam sibi pactam, nec datam, universam Oechaliam, ipso rege in Euboeam fugiente, debellavit et evertit. Pont.

63. *Et Caesar*) Germanice. Quia poëta prius coeperat Germanicum adloqui, et digressione aliqua usus fuerat, nunc ad eundem sermonem dirigit, ostendens se quoque Augusti laudes carmine complexum fuisse, et aliqua parte eo modo illum donasse immortalitate.

67. *vates*) Tu qui es optimus poëta, quod docet Tranquillus, scribens eum reliquisse comoedias Graecas.

68. *Iudicio tuo*) Te ita iudicante. — *Habet pretium.* Censetur et habetur in pretio, tuo iudicio. — *Res ista.* Facultas poëtica.

Quod nisi te numen tantum ad maiora vocasset,
  Gloria Pieridum summa futurus eras.
Sed dare materiam nobis, quam carmina, maius:
  Nec tamen ex toto deserere illa potes.
Nam modo bella geris, numeris modo verba coërces;
  Quodque aliis opus est, hoc tibi ludus erit.
Vtque nec ad citharam, nec ad arcum segnis Apollo est,
  Sed venit ad sacras nervus uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes:
  Mista sed est animo cum Iove Musa tuo.
Quae quoniam nec nos unda submovit ab illa,
  Vngula Gorgonei quam cava fecit equi,
Prosit, opemque ferat communia sacra tueri,
  Atque isdem studiis imposuisse manum.
Litora pellitis nimium subiecta Corallis,
  Vt tandem saevos effugiamque Getas,

69. *nomen tantum*) Tanta fama virtutum tuarum: vel nomen Caesaris. — *Vocasset te ad.* Elegisset te ad imperium.

70. *Gloria Pieridum summa*) Eras futurus maximus poëta.

71. *Sed dare materiam nobis*) Sed praebere poëtis facultatem scribendi de rebus a se gestis. — *Quam carmina.* Est enim maioris honoris, quam scribere carmina.

72. *ex toto*) Ex omni parte. — *Deserere illa potes.* Potes illa carmina et poëtices studium relinquere, quamvis sit maior imperatoria dignitas poëta ipso. — *Deserere illa potes.* *Desinere* Hafniensis. Adi notas Art. Amat. lib. II sub finem. H.

73. *numeris modo bella coërces*) *Verba coërces* plerique veteres; et recte. — *Numeris modo bella coërces.* Aliquando bella intermittis, et carmina componis, et numeris illa includis, hoc est, describis illa versibus.

75. *segnis*) *Lentus* unus Heinsii.

76. *sed uterque nervus*) Sed utraque chorda et citharae et arcus. — *Venit ad sacras.* Tractatur sacris digitis Apollinis.

77. *artes docti*) Artes liberales, et poëticae studia, in quibus versantur docti. — *Artes principis.* Artes imperatoriae: hoc est, rei militaris scientia.

78. *Mista sed est animo tuo*) Sed haeret animo tuo. — *Cum Iove Musa.* Doctrina cum optimo principe, qualis est Iupiter Deorum. Per *Iovem* enim intelligit imperatoriam et principis scientiam: per *Musam* vero poëticae facultatem.

79. *nec nos*) *Nec vos*, Serv. et p. ed.

80. *Vngula Gorgonei equi*) Hippocrene.

81. *tueri*) *Tuenti* Servii et quatuor alii, et Bersmanni.

Clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,
  Qui minus Ausonia distet ab urbe, loco;
Vnde tuas possim laudes celebrare recentes,
  Magnaque quam minima facta referre mora.
Tangat ut hoc votum coelestia, care Suilli,
  Numina, pro socero paene precare tuo.

EPISTOLA IX

GRAECINO

ARGVMENTVM

Graecino, consuli designato, et fratri eius Pomponio Flacco, ipsi successuro, eum honorem gratulatus dolet, quod non coram adesse sibi licet. Suam causam utrique commendat. Huic quoque, qui Mysiae praeses fuerit, atrocitatem exsilii sui notam esse refert: probitatis suae, Barbaris etiam gratae, et pietatis in Caesares Pontum invocat testem.

Vnde licet, non unde iuvat, Graecine, salutem
  Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
Missaque Dî faciant auroram occurrat ad illam,
  Bis senos fasces quae tibi prima dabit.

85. *in illo*) *Vllo* reposuit Heinsius ex codice Moreti, quem sequor.

87. *recentes*) Malim *recenter*. H. Sed prius praeferendum est.

EPISTOLA IX

2. *ab Euxinis*) *Ab hirsutis ... Getis* Combii.

4. *Bis senos fasces*) Designat sutem Ovidius Kalendas Ianuarii, quibus novi consules magistratum inibant, et in Capitolium adscendebant cum senatu, sacrificaturi Diis immortalibus. Vnde subiungit poëta: *Et quoniam sine me tanges Capitolia.* Scribit Livius, consules die magistratus initi solitos fuisse adire templum Iovis, et proficisci in Capitolium ad vota nuncupanda.

Vt, quoniam sine me tanges Capitolia consul,
  Et fiam turbae pars ego nulla tuae,
In domini subeat partes, et praestet amici
  Officium iusso litera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem,
  Et mea sincero curreret axe rota,
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
  Lingua salutandi munere functa tui.
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis:
  Nec minus ille meus, quam tuus, esset honor.
Illa, confiteor, sic essem luce superbus,
  Vt caperet fastus vix domus ulla meos.
Dumque latus sancti cingit tibi turba senatus,
  Consulis ante pedes ire viderer eques.
Et quanquam cuperem semper tibi proximus esse,
  Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turba quamvis eliderer, essem:
  Sed foret a populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
  Densaque quam longum turba teneret iter.
Quoque magis noris quam me vulgaria tangant,
  Spectarem, qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in sella nossem formata curuli;

5. *Et quoniam*) *Vt* decem scripti: recte. Heins.

15. *Illa luce*) Illa die Kalendarum Ianuarii.

16. *ulla*) *Illa* Regius et P. Dan. Nostri *ulla*; quod sane melius.

17. *sancti*) Sic Horat. Od. IV, 5, 4, *patrum sanctum concilium* dixit.

18. *ire iuberet eques*) Rectius *viderer*, cum uno Vaticano: et *cingit* pro *cinget* potiores, praecedenti versu. H. — *Eques*. Ego ex equestri ordine. *Ante pedes consulis ire*. Praecedere te consulem in ea pompa de more. Solebant enim equites praecedere, senatus vero subsequi.

20. *Gauderem lateris*) *Lateri* maiori ex parte libri. Heins.

25. *Quoque magis noris*) Distichon suspectum. H. — *Quam me vulgaria tangant*. Quantum me delectent ea, quibus vulgus etiam movetur.

26. *qualis purpura*) Quam pulchra vestis ex purpura dibapha, bis tincta, quae cunctis erat pretiosior.

Et totum Numidae sculptile dentis opus.
At quum Tarpeia esses deductus in arces,
Dum caderet iussu victima sacra tuo;
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
Audîsset, media qui sedet aede, Deus.
Turaque mente magis plena quam lance, dedissem,
Ter quater imperii laetus honore tui.
Hic ego praesentes inter numerarer amicos;
Mitia ius urbis si modo fata darent.
Quaeque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
Tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita Coelitibus visum est, et forsitan aequis:
Nam quid me poenae causa negata iuvet?
Mente tamen, quae sola loco non exulat, utar;
Praetextam, fasces adspiciamque tuos.
Haec modo te populo reddentem iura videbit,
Et se secretis finget adesse locis.
Nunc longi reditus hastae supponere lustri
Cernet, et exacta cuncta locare fide.
Nunc facere in medio facundum verba senatu,
Publica quaerentem quid petat utilitas.

28. *Et totum opus sculptile*) Id est, totum opus sculptum in ea sella. — *Numidae dentis.* Dentis elephantis Numidici, et Africani. Pro *dentis opus*, unus Medon. *dentis ebur*; male.

34. *Ter quater*) Haec verba Merula ad *dedissem tura* refert; Micyllus ad *laetus*: Heinsius distinguens post *quater*, videtur Merulae accedere. Sed quum ternarius numerus in sacris solemnis esset, nec illum numerum excedere religio iuberet, ego cum *laetus* iungo: dictum vero ut in formula, *terque quaterque beatus* apud Virg. Aen. I, 94.

36. *ius urbis*) Est autem sensus: Si fata mihi darent ius urbis: hoc est, ut possem in urbe, sive Romae esse, praesens inter praesentes amicos tuos numerarer. Nunc quando hoc non licet, absens animo ea contemplabor, quae coram oculis non possum. PONT.

41. *mente utar*) Malim *mente usus.*

42. *Praetextam* etc. Vestem consularem.

45. *reditus lustri*) Proventus quinquennales: nam vectigalia locabantur ad quinquennium. — *Supponere hastae.* Locare in publica auctione.

46. *exacta fide*) Bona fide. — *Credet*, *Cernet* cum sex scriptis. H.

Nunc, pro Caesaribus, Superis decernere grates,
  Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, quum iam fueris potiora precatus,
  Vt mihi placetur numinis ira, roges!
Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara,
  Detque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
  Hic quoque te festum consule tempus agam.
Altera laetitiae, nec cedens causa priori,
  Successor tanti frater honoris, erit.
Nam tibi finitum summo, Graecine, decembri
  Imperium, Iani suscipit ille die.
Quaeque est in vobis pietas, alterna feretis
  Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris consul, bis consul et ille,
  Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quanquam est ingens, et nullum Martia summo
  Altius imperium consule Roma videt;
Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem,
  Et maiestatem res data dantis habet.

49. *Superis decernere grates*) Decernere supplicationes, in quibus gratiae Diis agebantur ob victoriam aliquam.

52. *principis ira*) *Numinis* Combii et Moreti liber. H.

54. *lucidus apex*) Ipse ignis clarus et purus in apice et cacumine: id enim maxime observabant.

55. *qua parte licet*) Quo modo possum, hoc est mente, quia corpore non licet adesse tuae pompae. — *Ne cuncta queramur.* Ne singula pompae huius spectacula cum querela commemorem. Vel etiam, Ne ad omnia moesti ac queruli simus.

57. *Altera laetitiae est*) *Laetitia est* multi veteres; *laetitiae* recte tres alii.

59. *summo decembri*) Summa et extrema parte decembris.

60. *Imperium*) Consulatum. — *Iani die.* Kalendis Ianuarii. — *Ille.* Scilicet frater tuus.

64. *binus conspicietur honor*) Immo *bimus*, si quid video; quod confirmat Rottendorphianus: *sententiam bimam* vocat Cicero lib. III, Epist. 8, ad Appium de regendis per eosdem praefectos per biennium provinciis: *nix bima* Nostro Trist. lib. III, Eleg. 10, vs. 16; *bimum merum* Horatio lib. I, Od. 19, vs. 16; et *bima fronte vitulus* Virgilio lib. IV Georg. 299. H.

68. *maiestatem dantis*) Augusti,

Iudiciis igitur liceat Flaccoque tibique
 Talibus Augusti tempus in omne frui.
Vt tamen a rerum cura propiore vacabit,
 Vota precor votis addite vestra meis.
Et, si quem dabit aura sinum, laxate rudentes,
 Exeat e Stygiis ut mea navis aquis.
Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus; et illo
 Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli;
 Hic arcu fisos terruit ense Getas.
Hic captam Trosmin celeri virtute recepit,

qui tibi detulit hunc magistratum.

69. *Flaccoque*) Et fratri tuo Flacco, quem Augustus dignum censuit eo magistratu.

71. *Quum tamen*) *Vt tamen* sex scripti. H. Nostri *ut tamen*.

73. *Et, si qua dabit aura sinum, iactate rudentes*) *Laxate rudentes* prim. editio; quod impense adridet; Virgil. lib. III, vs. 266: *tum litore funem Deripere, excussosque iubet laxare rudentes*; hoc est, quod Aeneid. VIII, dixerat, 708: *Vela dare, et laxos iamiamque immittere funes*; et lib. X, 229: *velis immitte rudentes*; ita *explicationem rudentis* pro laxatione dixit Cicero lib. I Divinat. Lucanus lib. V, 426: *Quum pariter solvere rates, totosque rudentes Laxavere sinus*; lib. IX, vs. 104: *Septima nox Zephyro nunquam laxante rudentes, Ostendit Phariis Aegyptia litora flammis*. Praeterea scribe ex tribus, *Et si quem dabit aura sinum*. H. — *Dabit sinum*. Inflabit vela: vel si ostenderit se opportunitas et spes aliquid impetrandi. Hoc est, si videris imperatorem Tiberium te placide audire loquentem pro me. — *Laxate rudentes*. Eo flectite pedem et vela. Solent enim nautae quandoque in dextram, quandoque in sinistram vela flectere, in eam partem, unde venti flant.

74. *ut mea navis aquis*) Nostri sic; sed *cymba vadis* Puteaneus.

75. *Flaccus*) Frater tuus. Ab hoc Flacco volunt quidam Valachiam fuisse dictam olim *Flacciam*, quod nomen sensim corruptela sermonis transiit in *Valachiam*. Vide Georgii a Reychersdorff Chorographiam Transylvaniae, pag. 33, qui addit hinc adhuc romanum ibi sermonem durare, licet admodum corruptum. Sed hae fabulae. *Walachiam* vocarunt exteri; sed Hungarica lingua Walachos vocari *Olah*, vel *Olach* docet Foris Otrokocsi in Originum Hungar. cap. XIV, pag. 308, unde *Valachi* et *Walachi* dicti ab aliis. Non sanior vero reliquis, qui circa origines gentium saepe ineptiunt, Foris ipse, qui mulierem Walacham a Phrygiae ita urbe, quam Ὀλοοσσόνα vocat Homerus Iliad. II, 739, deducit. BVRM.

77. *Mysas gentes*) Populos Mysiae. Mysia autem provincia Pannoniae contermina, ad Pontum usque decurrit.

79. *Hic raptam Troezen celeri vir-*

Infecitque fero sanguine Danubium.
Quaere loci faciem, Scythicique incommoda coeli;
Et quam vicino terrear hoste, roga.
Sintne litae tenues serpentis felle sagittae;
Fiat an humanum victima dira caput.
Mentiar, an coëat duratus frigore Pontus,
Et teneat glacies iugera multa freti.
Haec ubi narrarit, quae sit mea fama, require;
Quoque modo peragam tempora dura, roga.
Nec sumus hic odio, nec scilicet esse meremur,
Nec cum fortuna mens quoque versa mea est.
Illa quies animo, quam tu laudare solebas,
Ille vetus solito perstat in ore pudor.
Sic ego sum longe, sic hic, ubi barbarus hostis,
Vt fera plus valeant legibus arma, facit;
Rem queat ut nullam tot iam, Graecine, per annos
Femina de nobis, virve, puerve queri.
Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitae,
Haec quoniam tellus testificanda mihi est.
Illi me, quia velle vident, discedere malunt:

tute recepit. Lege *captam* ex scriptis: deinde pro *Troezen*, Editio Aldi ultima *Roesen*; Regius *Trosanem*; Moreti *Trezenam*; Servii *Troisen*; pr. editio *Troeson*; Polit. *Troecen*; opt. Vatic. *Tresmen*. Scribe *Trosmin*. Τρεσμὶς Ptolemaeo est Mysiae inferioris oppidum: sed legendum, *Τρωισμὶς*, vel *Τρωσμίς*: nam Τρῶσμις Constantino Porphyrogenetae lib. II, Them. 1. Antonini etiam Itinerario *Trosmis* est et Notitiae Imperii: neque variant illic libri veteres.

84. *Fiat an humanum victima dira caput*) Quaere etiam an homines sacrificentur a Scythis: quorum consuetudo erat hospites immolare, ut dictum est.

91. *Illa quies animi est*) Multi delent τὸ *est*; optimus Vaticanus *animo*; recte. H. — *Illa quies animo*. Modestia.

93. *Sic ego sum longe*) Versus suspectus. H. — *Vbi barbarus hostis*. Hostem intellige, non Tomitanos, sed Getas, a quibus Tomitani subinde infestabantur. Micyl.

95. *Rem queat ut nullam*) *Re nulla* meliores. H. Nostri *Rem nullam*.

97. *Hoc facit*) *Haec* Leid. et editi nonnulli. Nostri vero *Hoc* tutantur.

99. *Illi me, qui velle vident, discedere malunt*) *Quia velle vident* ex scriptis. Praestet etiam *malint*, et mox *cupiant*, pro *cupiunt*. H. — *Illi me, quia velle vident*. Illi Tomitae, qui vident desiderium meum disce-

Respectu cupiunt hic tamen esse sui.
Nec mihi credideris: exstant decreta, quibus nos
Laudat, et immunes publica cera facit.
Conveniens miseris haec quanquam gloria non est,
Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec pietas ignota mea est: videt hospita tellus
In nostra sacrum Caesaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, coniuxque sacerdos,
Numina iam facto non leviora Deo.
Neu desit pars ulla domus, stat uterque nepotum,
Hic aviae lateri proximus, ille patris.
His ego do toties cum ture precantia verba,
Eoo quoties surgit ab orbe dies.
Tota, licet quaeras, hoc me non fingere dicet,
Officii testis Pontica terra mei.
Pontica me tellus, quantis hac possumus ora,

dendi ab eis in patriam, vellent ut discederem. Sed tamen etc.

100. *Respectu sui*) *Respectu suo* Moreti, Servii et prim. edit. Habila ratione ipsorum Tomitarum, et eorum causa.

101. *Nec mihi credideris*) Scribo *Neu*. H. — *Exstant decreta*. Apparent sanctiones Tomitarum de me. — *Laudat nos*. Laudat mores et virtutes meas.

102. *et immunes facit*) Facit exemptos omni onere civitatis et tributorum. — *Publica cera*. Decreta publica scripta in tabulis ceratis, vel sigillata sigillo reipublicae Tomitanae.

103. *Conveniens miseris et quamquam gloria non est*) Lege, *haec quamquam gloria*, cum uno Vaticano et Twisdeniano, vel *est gloria*. Posset et *gratia* refingi. *Haec gratia*; hic favor. H.

104. *dant nobis idem munus*) Praestant et offerunt mihi eamdem immunitatem, et me liberant omni tributorum onere.

105. *pietas mea*) Mens erga Caesares amor. — *Hospita terra*. Terra Tomitana, quae me hospitem habet. — *Hospita terra*. *Tellus* Polit. et tres alii, et nostri, omnino rectius.

107. *coniuxque sacerdos*) Et Livia casta, quae Deum suum Augustum colit, tanquam sacerdotes sua numina.

109. *pars ulla domus*) Aliqua pars familiae Augusti. — *Vterque nepotum*. Vterque Augusti nepos, vel Caius scilicet et Lucius ex Agrippa et Iulia: vel (quod magis placet) filius Drusi privigni et Tiberii, Germanicus scilicet et Drusus.

111. *His*) Augusto Liviae nato, ac nepotibus.

112. *Eoo surgit ab orbe*) *Ab axe* liber Servii. H.

Natalem ludis scit celebrare Dei.
Nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
Misit in has si quos longa Propontis aquas.
Is quoque, quo laevus fuerat sub praeside Pontus,
Audierit frater forsitan ista tuus.
Fortuna est impar animo, talique libenter
Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec vestris damus haec oculis, procul urbe remoti;
Contenti tacita sed pietate sumus.
Et tamen haec tangent aliquando Caesaris aures:
Nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certe scis hoc Superis adscite, videsque,
Caesar, ut est oculis subdita terra tuis!
Tu nostras audis, inter convexa locatus
Sidera, sollicito quas damus ore, preces.
Perveniant istuc et carmina forsitan illa,

116. *Natalem ludis*) Ludos hic Merula exponit aleam, et similes lusus. Ego vero de athleticis, aut gymnicis, aut scenicis, etiam intelligo poëtam dixisse. MICYL.

119. *Is quoque quo laevus fuerat* etc. Vt intelligamus eum, qui Maesiam tenuerit: neque enim provinciam Pontum Flaccus, sed laevum litus Pontici maris, hoc est, confinia Dacorum et Getarum, quae Maesia erat, ad ripam Istri sita scilicet, rexerat. Iam et sciendum, Graecinum hunc, cuius consulatum hac epistola celebrat poëta, in catalogo Coss. vulgo non haberi; sive fama deceptus poëta fuit, sive illi humanitus aliquid accidit, antequam magistratum iniret, ut quidam opinati sunt. MICYL. — *Levius fuerat sub praeside Pontus. Laevus Pontus* ex quinque scriptis, dixi Trist. IV, Eleg. 1, vs. 60. H.

120. *Audierit*) *Audierat* Servii, P. Dan. et edit. Gryph. et Bersm.

121. *Fortuna est impar animo*) Non possum tantum assequi, vel impendere propter impotentiam, quantum cupio, ostendendo pietatem erga Augustum. — *Tali*. Tali pietatis officio.

122. *carpo*) Consumo et expendo.

123. *Nec vestris damus haec oculis*) Nec haec celebramus in conspectu vestro, ut videamur a vobis, et eo pacto gratiam vestram ineamus.

127. *Tu certe scis hoc*) Vertit sermonem ad Augustum, quem testem citat huiusmodi erga se pietatis.

128. *et est oculis*) *Vt est oculis* editiones priscae; quod sequor. H. — *Et est oculis subdita terra tuis*. Et tu e coelo despicis quae fiunt in terra.

131. *Pervenient istuc*) *Perveniant* meliores. H.

Quae de te misi coelite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina; nec tu
Immerito nomen mite parentis habes.

EPISTOLA X

* ALBINOVANO

ARGVMENTVM

Vlyssis fata, quamvis dura, cum sui acerbitate exsilii, quod in sextum iam annum duret, conferri non posse poëta adfirmat. Thesei, quem carmine laudarit Pedo Albinovanus, fidem imitandam eidem proponit.

Hic mihi Cimmerio bis tertia ducitur aestas
Litore, pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
Duritiae confers, Albinovane, meae?
Gutta cavat lapidem; consumitur annulus usu;
Et teritur pressa vomer aduncus humo.

133. *numina*) *Pectora* MS. Bersm. Nostri *numina*.

134. *parentis*) Patris patriae; sed Suelon. cap. 26, recusasse hoc nomen, scribit.

EPISTOLA X

* ALBINOVANO) Merula Albinovanum hunc esse tradit Celsum illum, ad quem et Horatius scripsit. Ego Pedonem Albinovanum, non Celsi praenomen, sed Caii habuisse, apud alios reperio. Et Horatius Celsum illum; non ut poëtam, sed ut comitem ac scribam Neronis celebrat. MICYL.

4. *Duritiae meae*) Meo robori, et animi magnitudini in ferendis malis. — *Duritiae meae.* Sic Virgil. Aen. IX, vs. 468, *Aeneadae duri*, id est, malis indurati, fatis exerciti.

6. *Et teritur*) Malim *Adteritur*, vel *Deteritur*; Rottendorph. *Conteritur*, quo verbo usus est Medicamine

Tempus edax igitur, praeter nos, omnia perdet?
  Cessat duritia mors quoque victa mea.
Exemplum est animi nimium patientis Vlysses,
  Iactatus dubio per duo lustra mari.
Tempora solliciti sed non tamen omnia fati
  Pertulit, et placidae saepe fuere morae.
An grave sex annis pulchram fovisse Calypso,
  Aequoreaeque fuit concubuisse Deae?
Excipit Hippotades, qui dat pro munere ventos,
  Curvet ut impulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantes labor est audîsse puellas;
  Nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriae faciant oblivia, succos
  Parte meae vitae, si modo dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem Laestrygonis unquam

Faciei: mox *perdet* pro *perdit* melioris.

12. *morae*) Intervalla morandi. M. — *Et placidae saepe fuere morae.* Hoc est, tametsi multis ac variis periculis toto decennio iactatus fuit, habuit tamen interdum, quibus mala atque moestitiam suam levaret, ut quum apud Calypsonem moratus est: item quum ab Aeolo hospitio acceptus, et munere ventorum donatus est. Praeterea audiendo Sirenes, vescendo loto, et id genus alia. M.

15. *Excipit Hippotades*) Suscipit Vlyssem Aeolus Hippotae filius. — *Hippotades dat pro munere ventos.* Δῶκε δέ μοι δείρας ἀσκὸν βοὸς ἐννεώροιο, Ενθα δὲ βυκτάων ἀνέμων κατέδησε κέλευθα. Vlysses ipse apud Hom. Od. K, vs. 19. Illum vero utrem, dum Vlysses dormit, socii solverunt: causam reddit Ovid. Met. XIV, vs. 229: *Invidia socios, praedaeque cupidine victos, Esse ratos aurum, demsisse ligamina ventis.*

16. *utilis aura*) Sic in Met. XIII, *utilibus ventis, aestuque secundo*: ἐπαύρεσθαι ἀνέμοιο ἐσθλὸς ἑταῖρος, πλησίστιος, Eurip. et Homer.

17. *bene cantantes puellas*) Sirenes bene canentes, quas tres fuisse legimus, Parthenopen, Leucosiam, et Lygiam, habitasseque Siciliam circà Pelorum. Fuere autem Sirenes filiae Acheloi et Calliopes, sive Terpsichores. Hae quidem cantu mortales allectos in mare deturbabant. Vlysses vero, Circes usus consilio, cera aures sociorum obturavit. Ipse vero alligatus malo, ne cogeretur in mare desilire, illarum cantus audivit impune.

18. *Nec degustanti*) Vlysses, tempestate delatus ad Lotophagos, in Africam agitur, socios exploratum mittit: qui gustata loto, nec quidquam renuntiare, nec redire cupiebant: cibi enim suavitate allecti, suorum vivebant obliti; quos Vlysses invitos ad naves reduxit.

21. *Nec tu contuleris urbem Lae-*

Gentibus; obliqua quas obit Ister aqua.
Nec vincet saevum Cyclops feritate Phyacen,
Qui quota terroris pars solet esse mei!
Scylla feris trunco quod latrat ab inguine monstris,
Heniochae nautis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre Charybdin Achaeis,
Ter licet epotum ter vomat illa fretum.
Qui quanquam dextra regione licentius errant,
Securum latus hoc non tamen esse sinunt.
Hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis;

strygonis unquam) Postquam poëta commemuravit breviter Vlyssis incommoda, nunc illa cum suis comparat, ut ex huiusmodi comparatione maiora sua esse probet, quam Vlyssis. Fuere autem *Laestrygones* populi in extremo Italiae, Siciliam versus, efferis moribus; ad hos igitur pervenit Vlysses, misitque ad Antiphaten Macareum cum duobus sociis: qui vix cum altero fuga vitam servavit. — *Vrbes Laestrygones. Laestrygonos* Combianus; et *urbem* meliores plerique; ut Met. XIV, vs. 233: *Inde Lami veterem Laestrygonis, inquit, in urbem Venimus.* Homero quoque non nisi unicum oppidum est Odyss. X, quod vocat *Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον, Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην.* Heins.

22. *Gentibus*) Populis Scythiam et oram Ponticam tenentibus, quos per Istrum designat. — *Obliqua transit.* Aqua Danubii non recto, sed flexuoso cursu labenti per populos Scythiae.

23. *saevum Phyacen*) Immanem illum regem Scytharum.

24. *quota pars*) Rara, vel nulla pars, ut sit sensus: qui Cyclops solet esse rara, vel nulla pars timoris prae illo, quem infert rex Scythiae, Phyax. Mer. — *Qui quota terroris pars.* Non ad Cyclopem, ut Merula exponit, sed ad eum, de quo modo dictum est, Phyacem referendum, quasi dicat poëta, etiam ab hoc multum terroris sibi obiici, propter incursiones videlicet. Mieyl.

25. *quum latret*) *Quae latrat* multi codices; nonnulli *quod latret*; recte, nisi *quod latrat* praefers cum uno Vatic. et Arond. Vid. Notas Epist. XVII, vs. 51: versu proximo, *nautis* pro *nobis* plerique veteres. H.

26. *Heniochae nautis*) Fuere autem *Heniochi*, populi in ora maris Euxini, in Colchica regione montosa et importuosa, qui latrociniis maritimis vixere. Per *rates* ergo *Heniochas* designat poëta piratas Heniochorum populorum, a quibus se fortunis exutum innuit; aut captum fortasse, sed pecunia redemptum, ut statim dicemus.

28. *Ter licet epotet*) *Epotum* unus Vaticanus; et placet: *ore* pro *illa* Moreti codex. H. Nostri *illa*.

29. *Qui quanquam dextra regione*) Qui Achaei, quamvis magis infestent dextrum litus Pontici maris, non tamen relinquunt intactam oram Tomitanam.

31. *spicula tecta venenis*) *Tincta*

Hic freta vel pediti pervia reddit hyems:
Vt, qua remus iter pulsis modo fecerat undis,
Siccus contemta nave viator eat.
Qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt:
Quam miser est, qui fert asperiora fide!
Crede tamen: nec te causas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems.
Proxima sunt nobis plaustri praebentia formam,
Et quae praecipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur Boreas, oraeque domesticus huic est,
Et sumit vires a propiore loco.
At Notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
Est procul, et rarus languidiorque venit.
Adde quod hic clauso miscentur flumina Ponto,
Vimque fretum multo perdit ab amne suam.

cum plerisque scriptis praetuli.

35. *istinc*) *Istuc* Iunian. Pulean. et duodecim alii; *istic* sex.

37. *causas*) *Causam* sex scripti et editi quidam: sed nostri *causas*.

39. *sidera praebentia formam plaustri*) Septentriones dicit.

41. *Hic oritur Boreas*) In hac regione septentrionali Boreas nascitur, et flare incipit vehementius. Nostri *hinc oritur*. — *Oraeque domesticus huic est*. Et est propinquus huic regioni, quam ego incolo.

43. *At Notus, adverso tepidus qui spirat ab axe*) *Tepidum qui spirat* rectius complures ex scriptis. Avienus in descriptione orbis: *Vel qua lene Notus spirat, qua perstrepit Eurus*. Nihil magis obvium hoc loquendi modo apud scriptores. Multi potissimum in eo Ausonius et Claudianus. Paulinus carmine Sapphico ad Nicetam episcopum: *Ast ubi paulum via proferetur, Det, precor, mites tibi Christus aestus, Et leve spiret sine nube siccis Aura Calabris*. Ita vetterrimus codex Vossianus: mox idem Paulinus: *Lene sic sudo tenuatus aër*. Seneca Oedipo: *Lenis et modicum fluens Aura, nec vergens latus Ducat intrepidam ratem*. H.

45. *Adde quod hic clauso*) Scribit Macrobius, aquam marinam nunquam gelu contrahi. Sed in illis regionibus plurimum est fluviorum et paludum in ipsa maria influentium. Superficies maris, cui dulces aquae innatant, congelascit. — *Ponto clauso*. Mari Euxino circumquaque litoribus septo, nec ullum alium meatum habenti, nisi Propontidem.

46. *perdit vim suam*) Non est amarum, immo dulce, et congelatur contra maris naturam; vide Gellium lib. XVI, cap. 8.

Huc Lycus, huc Sagaris, Peniusque, Hypanisque, Cratesque
  Influit, et crebro vortice tortus Halys:
Partheniusque rapax, et volvens saxa Cynapes
  Labitur; et nullo tardior amne Tyras.
Et tu, femineae Thermodon cognite turmae;
  Et quondam Graiis, Phasi, petite viris.
Cumque Borystheuio liquidissimus amne Dyraspes,

47. *Huc Lycus influit*) Lycus fluvius labitur in hoc mare Ponticum, et ideo congelatur. Est autem *Lycus* fluvius Armeniae. Strabo: *Multi*, inquit, *amnes sunt in Armenia; sed clarissimi Phasis et Lycus in mare Ponticum exeunter.* — *Huc Sagaris.* In ora Pontica post Bosphori fauces et Rhesum amnem, portumque Calpas, est Sagaris fluvius, ortus in Phrygia. — *Hypanisque.* Hypanis, fluvius est Scythiae ex magna palude profluens, ut docet Herodotus. — *Cratesque.* Cratem fluvium ad oram Ponticam fluere, hic innuit Ovidius. Ego nihil compertum habeo. — *Peniusque, Hypanusque, Oratesque. Peniosque* codex Petri Servii; *Hypanisque* etiam scribendum ex libris antiquis; qui notissimus est fluvius: pro *Oratesque* veteres plerique, *Cratesque;* nonnulli *Caresque*, vel *Catesque;* unde recte vir summus Isaacus Vossius, reponendum esse me monuit, *Calesque.* Κάλης enim fluvius est huius tractus Eustathio Scholiis in Periegeten. Κάληξ est Thucydidi lib. IV, *Λάμαχος ἐν τῇ Ἡρακλεώτιδι ὁρμίσας ἐς τὸν Κάληκα ποταμόν*; ubi describit Lamachi classem impetu fluvii amissam: Valer. Flaccus lib. IV: *Quas Tanaïs, flavusque Cales, Hypanisque, Melasque Addat opes;* sic puto castigandum; nam *Lyces* nullus est fluvius, nisi malis *Tyras*, cuius et Noster hic meminit. Nam Maserius, Valerii interpres, notat *Tyres* esse in nonnullis codicibus. H.

48. *Halys*) Halys fluvius est decurrens a radicibus Tauri per Cataoniam Cappadociamque, ut scribit Plinius.

49. *Parthenius*) Parthenius fluvius est Paphlagonum, Carambi promontorio proximus, ut scribit Plinius; caditque in Pontum. — *Rapacem* autem adpellat, propter eius cursum, qui omnia rapit et aufert.

50. *et nullo tardior amne Tyras*) Tyras Scythiae amnis est, in oram Ponti sinistram defluens, qui oppido nomen imposuit; meminit Plinius lib. IV. — *Et nullo. Hanc aliquo* Leidensis.

51. *Et tu, femineae Thermodon* etc. Thermodon fluvius est qui a monte Armenio dilabitur, atque inde usque ad Amazones celeri cursu proripitur. Vnde hic poëta Thermodonta dicit a turba feminea, hoc est, ab Amazonibus, cognitum fuisse: qua illae iuxta eum fluvium habitabant.

52. *Et quondam Graiis, Phasi, petite viris*) Phasis ingens fluvius est, qui Colchidem illabitur, ortumque ex Armenia ducit. — *Graiis viris.* Argonautas intelligit: lege Apollonium.

33. *Cumque Borysthenio*) Borysthenes, fluvius, secundum Istrum omnium maximus, pascua praebens amoenissima; idem ad potandum sua-

Et tacite peragens lene Melanthus iter.
Quique duas terras Asiam Cadmique sororem
Separat, et cursus inter utramque facit.
Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi, Nile, neget.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas,
Nec patitur vires aequor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigraeque paludi
Caeruleus vix est, diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis, leviorque marina est,
Quae proprium misto de sale pondus habet.
Si roget haec aliquis, cur sint narrata Pedoni,
Quidve loqui certis iuverit ista modis;
Detinui, dicam, tempus, curasque fefelli:
Hunc fructum praesens adtulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scribimus ista, dolore,

vissimus. — *Liquidissimus Dyraspes.* Clarissimus, seu limpidissimus ille fluvius, cuius tamen nullam apud auctores mentionem invenio, praeterquam hic apud Ovidium.

54. *Melanthus*) Melanthus fluvius est in Pontum labens.

55. *Quique duas terras*) Tanaim designat, qui vasta palude profluens, in aliam vastiorem diffunditur, nomine Maeotim. — *Asiam Cadmique sororem.* Exponit quae sint hae duae terrae, quas Tanais separat.

56. *inter utramque*) Inter Europam et Asiam, quas ipse Tanais dividit, ut diximus.

57. *omnes*) *Amnes* Moreti.

59. *adulterat undas*) Corrumpit et mutat maris naturam.

63. *unda dulcis*) Aqua fluvialis. — *Leviorque marina est.* Causam adsignat, quare aqua dulcis innatet aquae marinae, quia illa levior est.

64. *Quae proprium mixto de sale pondus habent*) Quae aqua marina habet gravedinem illam propriam ab ipso mari, mixto tamen aquis illis dulcibus.

65. *cur haec sint narrata Pedoni*) Cur haec Albinovano Pedoni.

67. *Detinui, dicam, curas tempusque fefelli*) *Detinui, dicam, tempus, curasque fefelli* ex libro Feschii et quinque aliis; sic Metam. lib. I, vs. 682: *Detinuit sermone diem;* Auctor Pervigilii Veneris vs. 46: *Detinenda tota nox et pervigilanda canticis;* quae ibi vera est scriptura; Manilius lib. V: *Ille dabit cantus inter convivia dulces, Mulcebitque sono Bacchum, noctesque tenebit*, pro detinebit. Frustra magnus Scaliger *tenebris* reponit; sic *diem extrahere* apud Caesarem lib. I de Bello civili, et Valer. Maximum lib. II, cap. 2; *eximere dicendo diem* A. Gellio. H.

69. *dum scripsimus*) *Scribimus* meliores. H.

In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu, non dubito, quum carmine Thesea laudes,
Materiae titulos quin tueare tuae;
Quemque refers, imitere virum: vetat ille profecto
Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quamquam est factis ingens, et conditur a te
Vir tanto, quanto debuit ore cani;
Est tamen ex illo nobis imitabile quiddam,
Inque fide Theseus quilibet esse potest.
Non tibi sunt hostes ferro clavaque domandi,
Per quos vix ulli pervius Isthmos erat:
Sed praestandus amor, res non operosa volenti.
Quis labor est puram non temerasse fidem?
Haec tibi, qui perstas indeclinatus amico,
Non est quod lingua dicta querente putes.

71. *At tu, non dubito*) Nunc ad Pedonem vertit sermonem, qui Thesei gesta carmine complectebatur.

72. *titulos tuae materiae*) Virtutes et fidem erga amicos tui Thesei, de quo tractat. Is enim Pirithoum dicitur mira benevolentia complexus fuisse. — *Quin tueare tuae.* Cur non defendis illum imitando, exhibendo te mihi amico fidum.

75. *et conditus a te Vir tantus quanto debuit ore cani*) *Conditur* bene Polit. aliique nonnulli, cum primis editionibus: deinde *Vir tantus quantus* multi; nonnulli *Vir tantus quanto*, vel *Vir tanto quantus*. Scribe cum Gottorph. et uno Vaticano: *et conditus a te Vir tanto, quanto debuit ore cani;* quomodo iam Scaliger ex parte coniecerat: recte *conditur;* non enim videtur absolvisse. H.

77. *Est tamen quiddam imitabile*) Est tamen aliquid in quo Theseum imitari possumus.

78. *Inque fide Theseus quilibet esse potest*) Et unusquisque in amore, et fide amicis praestanda, potest Theseum imitari, et esse idem quod ipse fuit Pirithoo, pro quo Theseus pugnavit contra Centauros.

79. *Non tibi sunt hostes*) Nolo, inquit, pro me pugnes, quemadmodum Theseus pro Pirithoo.

80. *vix illi pervius*) Rectius *ulli* in nonnullis. H. — *Vix ulli pervius Isthmos erat.* Vix Isthmon Corinthiacum quisquam adire poterat. Designat autem Scyrum (vel Scyronem) latronem saevissimum. Duo autem Isthmi celebres memorantur: unus *Achaicus*, in quo fuit Corinthus, quem hic Ovidius prius minime pervium fuisse dicit: alter vero Isthmus est *Thracius*.

81. *operosa*) *Onerosa* quidam.

EPISTOLA XI

* GALLIONI.

ARGVMENTVM

Coniuge orbum Gallionem sero quod soletur, excusat.

Gallio, crimen erit vix excusabile nobis,
  Carmine te nomen non habuisse meo.
Tu quoque enim, memini, coelesti cuspide facta
  Fovisti lacrymis vulnera nostra tuis.
Atque utinam, rapti iactura laesus amici,
  Sensisses ultra, quod quererere, nihil!
Non ita Dîs placuit, qui te spoliare pudica
  Coniuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctus mihi nuper epistola venit,
  Lectaque cum lacrymis sunt tua damna meis.
Sed neque prudentem solari stultior ausim,
  Verbaque doctorum nota referre tibi:

* GALLIONI) Iunius Gallio dictus est: is adoptavit M. Annaeum Novatum, Senecae fratrem, qui ex illo Iunius Gallio est dictus. Eusebianum Chronicon B. Hieronymi: *Iunius Gallio, frater Senecae, egregius declamator, propria se manu interfecit*, refert ad eundem annum, quo Lucanus occubuit: atqui Gallionem Senecae superstitem facit Tacitus. H. — Gallionem familiarem fuisse Nasoni adparet ex Senecae I Suasor.: *haec autem dicebat Gallio Nasoni suo valde placuisse;* vide Reines. ad Insc. cl. I, 99, p. 137.

3. *coelesti cuspide*) Divino ictu. MER. — *Cuspidem* ergo vocat Caesaris adversus se iram. PONT.

10. *tua damna*) Vxoris tuae obitus, qui tibi damnum adtulit.

12. *Verba doctorum*) Dicta scriptorum et philosophorum, ratione ostendentium, homines non debere prosequi mortuos lacrymis,

Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
  Ipsa iam pridem suspicor esse mora.
Dum tua pervenit, dum litora nostra recurrens
  Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium solatia dicere certi est;
  Dum dolor in cursu est, dum petit aeger opem.
At quum longa dies sedavit vulnera mentis,
  Intempestive qui fovet illa, novat.
Adde quod, atque utinam verum tibi venerit omen!
  Coniugio felix iam potes esse novo.

15. *Dum tua*) Epistola. — *Dum litora nostra recurrens.* Id est, ad litora nostra; sic Virg. V, vs. 235: *Di, quibus imperium pelagi, quorum aequora curro.*

16. *annus abit*) Sic dicimus, *it vel abit dies. Sol abit* Plaut. Mercat. V, vs. 2.

18. *dum petit aeger opem*) *Et petit* plerique veteres. H.

19. *sedavit*) *Sanavit* Serv.

20. *Intempestive qui monet illa, movet*) *Qui movet illa novat* libri potiores; quidam etiam *monet illa novat.* Scribe: *Intempestive qui fovet illa, novat; fovere vulnera*, ut supra hac ipsa epistola: *Tu quoque enim (memini) coelesti cuspide facta Fovisti lacrymis vulnera nostra tuis;* et sic passim alibi. *Novare* etiam *vulnera* usitatum Nostro; Remed. Amor. 729: *vulnusque novatum Scinditur;* Metam. XII, 287: *Semicremoque novat repetitum stipite vulnus;* Trist. II, 209: *Nam tanti non sum, renovem ut tua vulnera; Caesar.* H. — *Qui movet illa.* Qui vulnera obducta, et dolorem iam paene oblivioni traditum revocat, et ad animum in memoriam redigit intempestive consolando.

21. *atque utinam verum tibi venerit omen*) Atque utinam verum tibi augurium adferam, nuntiando haec quae subiungit poeta.

22. *Coniugio novo*) Altera ducta uxore.

EPISTOLA XII

* TVTICANO

ARGVMENTVM

Quod Tuticani nomen legibus metri refragaretur, hactenus nullum ei dicasse se carmen, scribit Naso; utque, veteris amicitiae memor, opem sibi ferre laboret, precatur.

Quo minus in nostris ponaris, amice, libellis,
  Nominis efficitur conditione tui.
Ast ego non alium prius hoc dignarer honore;
  Est aliquis nostrum si modo carmen honos.
Lex pedis officio, naturaque nominis obstant,
  Quaque meos adeas, est via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen findere versus,
  Desinat ut prior hoc, incipiatque minor:
Et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,

* Tvticano) *Ad Tuticanum* unus; *Cuticanum* duo; Heinsius olim coniecerat, *Tuditano*, quod Semproniorum cognomen, Valer. Maxim. VII, 8, 1. Quod vero nominis conditio non patiatur ut exprimat, similis est Archestrati excusatio apud Athen. VII, 8, qui piscem, in Maeotide et Ponto frequentem, non nominat, quia ἐν μέτρῳ οὐ θέμις εἰπεῖν. Burm.

2. *conditione tui nominis*) Sorte tui nominis, quod non potest in versu poni syllabis repugnantibus.

5. *fortunaque nominis obstat*) *Naturaque* praestat cum Scaligeri codice; *obstant* etiam Regius; et mox *findere* pro *scindere* cum uno Vatic. et *incipiatque sequens*, pro *minor* cum Combiano; et *moratur* cum plerisque, pro *moretur*. H.

7. *in geminos versus*) In duos versus: ponendo in calce hexametri partem nominis tui priorem, scilicet *Tuti:* et alteram in principio pentametri, scilicet *Canus*. — *Ita scindere nomen*. Ita nomen tuum diffindere.

9. *qua syllaba parte moretur*) Ea parte, qua syllaba producatur.

Arctius adpellem, Tuticanumque vocem.
Nec potes in versum Tuticani more venire,
Fiat ut e longa syllaba prima brevis.
Aut producatur, quae nunc correptius exit,
Et sit porrecta longa secunda mora.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
Ridear, et merito pectus habere neger.
Haec mihi causa fuit dilati muneris huius,
Quod meus adiecto foenore reddet ager.
Teque canam quacumque nota: tibi carmina mittam,
Paene mihi puero cognite paene puer;
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque,
Non mihi, quam fratri frater, amate minus.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
Quum regerem tenera fraena novella manu.
Saepe ego correxi sub te censore libellos;
Saepe tibi admonitu facta litura meo est:
Dignam Maeoniis Phaeacida condere chartis
Quum te Pierides perdocuere tuae.
Hic tenor, haec viridi concordia coepta iuventa
Venit ad albentes illabefacta comas.
Quae nisi te moveant, duro tibi pectora ferro

10. *Arctius adpellem*) Strictius et brevius nominem, ponendo syllabam brevem, quae natura produci debet.

13. *Aut ut ducatur*) *Aut producatur* veteres maiori ex parte. H.

18. *meus ager*) Meum ingenium. — *Reddet ager. Reddet amor* multi veterum: utrumque bene. H.

23. *Tu bonus hortator*) Ad virtutes capessendas.

24. *tenera manu*) Iuvenili moderamine. — *Fraena novella.* Tyrocinium et lubricum aetatis pullulantis.

26. *Saepe litura est facta tibi*) Saepe etiam tu expunxisti in tuis scriptis aliqua.

27. *Dignum Maeoniis Phaeacida*) *Dignam* ex scriptis nonnullis; et *Pierides tuae*, pro *Deae* ex Moreti libro. H.

28. *Quum Deae Pierides perdocuere*) Delesti, inquit, et tu quaedam meo admonitu in Phaeacide tua, quae erat digna propter sublimitatem comparari versibus Homeri, et scribi in iisdem chartis, in quibus scripsit Homerus opus suum, ex quo magna Tuticani laus, cuius carmina Home-

Esse vel invicto clausa adamante putem.
Sed prius huic desint et bellum et frigora terrae,
  Invisus nobis quae duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, et sit praefrigidus Auster;
  Et possit fatum mollius esse meum,
Quam tua sint lapso praecordia dura sodali:
  Hic cumulus nostris absit, abestque malis.
Tu modo per Superos, quorum certissimus ille est,
  Quo tuus adsidue principe crevit honor;
Effice, constanti profugum pietate tuendo,
  Ne sperata meam deserat aura ratem.
Quid mandem, quaeras: peream, nisi dicere vix est;
  Si modo, qui periit, ille perire potest.
Nec quid agam invenio, nec quid nolimve velimve;
  Nec satis utilitas est mea nota mihi.
Crede mihi, miseros prudentia prima relinquit,
  Et sensus cum re consiliumque fugit.

vicis carminibus paria fuisse dicit. MICYL.

32. *invicto clausa adamante putem*) Libri nonnulli veteres, *invito* et *invecto adamante*: unde fuit quum *inducto adamante* censerem esse reponendum, ea significatione, qua lib. XIV Met. 754: *calidusque e corpore sanguis Inducto pallore fugit. Inductis nubibus atra dies* in Ibide vs. 218, et *inducta nube dies premitur* Trist. I, Eleg. 8; *inductum aequor arenis* Met. XI, vs. 23; *inductum cornibus aurum* Met. VII, vers. 161, quae illic vera lectio; et lib. VIII, vs. 608, *inducta condi praecordia terra*: vide plura in notis ad Met. IV, vers. 408; lib. IX, vs. 391: *Contegat inductus morientia lumina cortex*. Epist. VII Did. Aeneae, vs. 23: *Vror, ut inducto ceratae sulfure taedae*. Nunc tamen vulgatam scripturam non esse mutandam opinor, ut adluserit Noster ad graecam originem adamantis. H. — *Invicto* non est movendum, nam vincuntur omnia, quae vel vitio quodam, vel temporis diuturnitate diminuuntur et pereunt. BVRM.

35. *praefrigidus*) *Perfrigidus* quatuordecim et MS. Bersm.

38. *Hic cumulus*) Magnus cumulus ad miserias meas accederet, si te amicum perderem. PONT.

43. *nisi dicere vix est*) Difficile est exponere.

48. *Et sensus cum re consiliumque fugit*) *Cum spe* scribendum; nam unus Vossii *cum te*, Medonii unus *cum se*. HEINS. — Minime mutandum *cum re*: ita enim Terent. Eunuch. II, 2, 9: *Vt spes nulla reliqua in te esset tibi, simul consilium cum re amisisti*. Et ita alii saepe. Simile illud, Οὗτος δ' ἀνὴρ ἄριστος ὅστις ἐλπίσιν πέ-

Ipse, precor, quaeras, qua sim tibi parte iuvandus,
Quoque viam facias ad mea vota vado.

EPISTOLA XIII

CARO

ARGVMENTVM

Carmina sua proprio colore dignosci posse scribit a Caro, poëta eximio. Getico sermone Augusti laudes sese cecinisse narrat, seque restituendum ab Augusto fuisse vel ipsos Getas indicasse. Sexto tamen anno iam se in exsilio morari adiicit, ex quo redire ut liceat, Carus, formandis Germanici filiis praefectus, ut obtinere nitatur, petit.

O mihi non dubios inter memorande sodales,
Quique, quod es vere, Care, vocaris, ave.
Vnde saluteris, color hic tibi protinus index,
Et structura mei carminis esse potest;
Non quia mirifica est, sed quod nec publica certe;
Qualis enim cunque est, non latet esse meam.

ποιθεν αἰεὶ, τὸ δ' ἀπορεῖν, ἀνδρὸς κακοῦ; Eurip. Herc. fur.

EPISTOLA XIII

1. *memorande*) *Venerande* duo cum primis edit. *Numerande* duo alii.

2. *Qui quod es id vere*) *Quique, quod es, vere* nonnulli. HEINS.

3. *Vnde saluteris*) A quo salus ad te mittitur, de more scribentium, in principio huius epistolae. — *Color hic.* Color chartae attritae, et squalentis attrectantium manibus, et ferentium hanc ipsam epistolam e longinquis regionibus. MIC. — Mallem intelligere colorem carminis; qui sensus firmatur versu 13, *mea Musa ... proprio deprensa colore.*

5. *Non quia mirifica est*) Non quia haec structura est laudabilis et mira. — *Sed quod nec publica certe.* Sed quod certe non est talis ut dignam

Ipse quoque ut chartae titulum de fronte revellas,
Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
Quamlibet in multis positus noscere libellis,
Perque observatas inveniere notas.
Produnt auctorem vires, quas Hercule dignas
Novimus, atque illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest, proprio deprensa colore,
Insignis vitiis forsitan esse suis.
Tam mala Thersiten prohibebat forma latere,
Quam pulchra Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
Carmina, quae faciam paene poëta Getes.
Ah pudet! et Getico scripsi sermone libellum,
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratare mihi, coepique poëtae
Inter inhumanos nomen habere Getas.

existimem, quae in publicum prodire debeat. MER. — Nugatoria interpretatio: idem enim notat *nec publica*, quod non plebeiae et communis venae, et notae; ut Petron. c. III, *sermo non publici saporis*; et Iuv. VIII, vs. 53: *Sed vatem egregium, cui non sit publica vena.*

8. *Quod sit opus, videor*) Malim *Quid sit opus videar.* H. — *Videor posse dicere.* Videor posse intelligere, qui stylum tuum et carminis structuram cognosco.

11. *Produnt auctorem vires*) Carminis tui sublimitas manifestat facile tuum scribendi genus. — *Quas Hercule dignas Novimus.* Quas cognovimus esse dignas eo viro, cuius laudes et gesta describis.

12. *ipse pares*) *Esse pares* rectius alii. HEINS.

13. *Et mea Musa potest*) Sicut tu cognosceris carminis magnitudine; ita et ego possum cognosci propria qualitate carminis, obnoxii multis vitiis; vel mei luctus indicio.

16. *Quam pulchra Nireus*) Nireus Charopis filius fuit et Aglaies, ex Syme insula ad bellum Troianum profectus. Quem omnium pulcherrimum fuisse scribit Homerus lib. II Iliados.

17. *si sunt vitiosa*) *Si sint* plerique. HEINS.

18. *quae faciam paene poëta Getes*) Quae ego quasi poëta barbarus compono: nam lingua Getica nunc coepi carmina componere.

19. *Getico sermone* etc. Lingua Scythica.

20. *sunt structa*) Sunt composita. — *Nostris modis.* Numeris quibus utimur in carminibus Latinis. — *Barbara verba.* Verba Getica.

21. *placui*) *Placuit* et *coepit* P. Dan. sed minus bene.

Materiam quaeris? laudes de Caesare dixi:
  Adiuta est novitas numine nostra Dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
  Corpus; in aetherias numen abîsse domos:
Esse parem virtute patri, qui fraena coactus
  Saepe recusati ceperit imperii;
Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum;
  Ambiguum nato dignior, anne viro:
Esse duos iuvenes, firma adiumenta parentis,
  Qui dederint animi pignora certa sui.
Haec ubi non patria perlegi scripta Camoena,
  Venit et ad digitos ultima charta meos;
Et caput, et plenas omnes movere pharetras,

24. *nostra novitas*) Nostrum novum scribendi genus: hoc genere sermonis. — *Numine Dei.* Numine Caesaris Augusti. MER. — *Adiuta est* etc. In hoc novo labore meo fuit mihi numen Caesaris pro Apolline et Calliope. PONT.

25 *patris Augusti*) Augusti Caesaris, patris patriae.

26. *numen*) Animam Augusti Caesaris defuncti.

27. *Esse parem virtute patri*) Docui etiam, virtute non inferiorem esse Tiberium patri Caesari Augusto. — *Qui fraena rogatus.* Qui Tiberius diu summam imperii recusavit, ut docet Tranquillus. — *Fraena rogatus. Coactus* praestat cum codice Scaligeri; Suetonius de Tiberio: *Tandem quasi coactus et querens miseram et onerosam imponi sibi servitutem, recepit imperium.* Adeatur etiam Tacitus Analium l. HEINS.

29. *Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum*) Hoc est, quam matronae omnes pudicae instar Vestae venerentur: sic *Iunonem* Liviam quoque vocavit lib. III, Ep. 1, vs. 117. Nihil ergo hoc loco est mutandum. H. — *Matrum pudicarum.* Quemadmodum virginum Dea est Vesta, sic matronarum Dea est Livia. — Pro *te Vestam*, *te castam* Leid. *te exemplum* MS. Bersm.

31. *Esse duos iuvenes*) Germanicum scilicet Iuniorem, filium Drusi privigni Augusti naturalem; et per adoptionem Tiberii quoque: et alterum Drusum Tiberii filium naturalem. — *Firma adiumenta parentis.* Firma praesidia Tiberii patris.

33. *Haec*) Has laudes supradictas.

34. *Venit ad meos digitos*) Meis manibus tractata est recitando: vel ubi perveni ad extremam paginam et finem.

35. *Et caput*) Quasi laudando opus illud, et adfirmando id fore causam, ut reduceretur in patriam poëta, movere et caput et pharetras: quasi per pharetras et sagittas iurarent et adfirmarent ita fore.

Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis: scribas haec quum de Caesare, dixit,
Caesaris imperio restituendus eras.
Ille quidem dixit; sed me iam, Care, nivali
Sexta relegatum bruma sub axe videt.
Carmina nil prosunt: nocuerunt carmina quondam,
Primaque tam miserae causa fuere fugae.
At tu per studii communia foedera sacri,
Per non vile tibi nomen amicitiae;
Sic capto Latiis Germanicus hoste catenis,
Materiam vestris adferat ingeniis;
Sic valeant pueri, votum commune Deorum,
Quos laus formandos est tibi magna datos;
Quanta potes, praebe nostrae momenta saluti,
Quae nisi mutato nulla futura loco est.

36. *Et longum murmur*) Et longus de hac re sermo.

45. *Germanicus*) Germanicus Iunior filius Tiberii per adoptionem. — *Latiis catenis*. Italicis, quibus captivi ligabantur.

46. *Materiam vestris praebeat ingeniis*) Alii *nostris; adferat* etiam plerique; puto *offerat*: certe *praebe* mox sequitur; *adferat* etiam codex Scaligeri: vide notas ad Epist. XX, vers. 194. Heins.

47. *Sic valeant pueri*) Sic sint incolumes pueri Germanici: intelligit autem Neronem, Drusum et Caium Caesarem. — *Votum commune duorum. Deorum* multi veteres. Forte *suorum*; sic apud Virgil. Ecl. V, 34: *Tu decus omne tuis*. Heins.

48. *Quos datos formandos*) Quibus pueris tuae disciplinae commissis magna laus accessit tibi.

49. *praebe monumenta saluti*) *Momenta* repone cum uno Vaticano, et sic ex coniectura Scaligeri. H. — *Momenta*. Hoc est, nostram salutem pro viribus curandam suscipe.

50. *Quae*) Scilicet salus. — *Nisi mutato loco*. Nisi transferar in exsilium mitius, et magis propinquum Italiae.

EPISTOLA* XIV

TVTICANO

ARGVMENTVM

Exsilii locum mutare optat, non quod infesti sibi sint Tomitae, quorum adeo mitem in se animum et beneficia memorat; sed ut saltem ab hoste tutam degere vitam sibi contingat.

Haec tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
　Non aptum numeris nomen habere meis.
In quibus, excepto quod adhuc utcunque valemus,
　Nil, te praeterea quod iuvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus; suntque ultima vota,
　Quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terra quam muter ut ista,
　Hac quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin
　Mitte, praesenti dum careamus humo.
Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Istro,

4. *Nil me praeterea*) Repone *Nil te* ex tribus scriptis. Heins.

5. *ultima vota*) Supremum desiderium meum.

6. *scilicet*) *Si licet* quatuor libri.

7. *Nulla mihi cura est, terra quo mittar ab ista*) *Muter* editiones quaedam cum quinque scriptis; neque aliter doctissimus Gronovius, Obs. lib. III, cap. 1, qui videndus: Patavin. *nisi mittar*. Scribe *nisi muter ut ista*, vel *quam muter ut ista*; nam Arondelianus *quam mittar ab ista*; *qua mittar* nonnulli, vel *quoque*. Forte *Nulla prior cura est, terra quam muter ut ista*. H.

9. *In medias Syrtes*) *Mediam Syrtin* tres antiqui.

11. *Si quid ea est*) *Si quidem* Gruter. male; vide supra P. lib. IV, 1, 17: *Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectora Lethen.*

Si quid et inferius, quam Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo,
Proxima Marticolis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitae,
Iraque carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo nunquam per carmina laedi,
Plectar et incauto semper ab ingenio?
Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor,
Telaque adhuc demens, quae nocuere, sequor?
Ad veteres scopulos iterum devertor, ad illas,
In quibus offendit naufraga puppis, aquas.
Sed nihil admisi; nulla est mea culpa, Tomitae,
Quos ego, quum loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monumenta laboris,
Litera de vobis est mea questa nihil.
Frigus, et incursus omni de parte timendos,
Et quod pulsetur murus ab hoste, queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi:
Culpatis vestrum vos quoque saepe solum.
Esset perpetuo sua quam vitabilis Ascra,
Ausa est agricolae Musa docere senis.
At fuerat terra genitus, qui scripsit, in illa;
Intumuit vati nec tamen Ascra suo.

13. *Gramina*) Herbas scil. inutiles.

16. *publica mota*) *Parta* unus Vatican. H. — *Ira publica*. Omnium Tomitarum indignatio.

20. *Tela quae nocuere*) Carmina et ingenium.

21. *divertor*) *Devertor* ex scriptis.

23. *mea culpa*) *Mihi culpa* Vatic.

25. *excutiat*) Inquirat. — *Nostri monumenta laboris*. Versus nostros.

26. *de vobis*) De hominibus Tomitanis.

27. *et incursus omni de parte timendos*) Et hostilem impetum, cui obnoxia est undique Tomitana civitas, quae Getarum praedae obnoxia est.

30. *vestrum solum*) Vestram hanc regionem sterilem, et frigori ac bellis obnoxiam.

31. *Esset perpetuo sua quam vitabilis Ascra*) Versus suspectus. H. — Si quidem Hesiodus Ascram civitatem et patriam culpavit, non tamen eorum cives succensuere.

32. *senis agricolae*) Senis Hesiodi, qui de agricultura scripsit.

33. *in illa terra*) In Ascra civitate.

Quis patriam sollerte magis dilexit Vlysse?
Hoc tamen asperitas indice nota loci est.
Non loca, sed mores dictis vexavit amaris
Scepsius Ausonios, actaque Roma rea est.
Falsa tamen passa est aequa convicia mente,
Obfuit auctori nec fera lingua suo.
At malus interpres, populi mihi concitat iram,
Inque novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quam pectore candidus, essem!
Exstat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quod Illyrica si iam pice nigrior essem,
Non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter a vobis mea sors excepta, Tomitae,
Tam mites Graios indicat esse viros.

35. *Quis patriam*) Qui apud Homerum Ithacam patriam saepe asperam sterilemque vocat.

36. *indice dicta loci est*) *Nota* Excerpta Scaligeri et sex alii rectius: *soli* etiam duo, quum *loca* versu proximo repetatur. HEINS.

37. *Non loca, sed mores dictis*) Docet Ovidius, Scepsium poëtam olim taxasse vitia Romanorum, et non loca, quod magis odiosum fuit: non tamen ille ob eam causam damno aliquo adfectus fuit. Alii non poëtam, sed philosophum fuisse adserunt; vide Plin. lib. XXXIV, c. 7. — *Scriptis amaris.* Carmini acerbitate, et satyrica reprehensione.

38. *Sextus Ausonios*) *Septius*, *Sepsius*, *Sepicus*, *Sepius* et similia libri veteres. Scribendum *Scepsius*, ut Scaliger etiam vidit et Bersmannus. Metrodorum Scepsium intelligit, qui μισορωμαῖος dictus est. HEINS. — *Actaque Roma rea est.* Et Roma ab eo accusata fuit.

40. *auctori suo*) Ipsi Scepsio, qui ea composuit. — *Fera lingua.* Lingua poëtae feri, tam acriter invehendo in Romanos.

41. *At malus interpres*) At ille qui male interpretatur mea carmina damnantia situm et regionem Tomitanam. — *Populi mihi concitat iram.* In odium et indignationem populi Tomitani me adducit.

42. *In novum crimen*) Non enim solitus fui unquam carmine quemquam offendere.

45. *pice Illyrica*) Pice quae in Illyria nascebatur; eratque nigerrima et laudatissima.

46. *Non erat mordenda mihi*) Non erat a me reprehendenda. — *Turba fidelis.* Tomitani cives, qui me amant et fovent.

47. *Molliter excepta*) Placide et benigne suscepta. — *Mea sors.* Meum infortunium et relegatio.

48. *Graios*) Hoc est, hos non esse barbaros, sed Graecos, et mores Graecorum servare, unde oriundi sunt. Illi enim Tomon condidere.

Gens mea Peligni, regioque domestica Sulmo,
Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
Is datus a vobis est mihi nuper honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris,
Exceptis, si qui munera legis habent.
Tempora sacrata mea sunt velata corona,
Publicus invito quam favor imposuit.
Quam grata est igitur Latonae Delia tellus,
Erranti tutum quae dedit una locum,
Tam mihi cara Tomis; patria quae sede fugatis
Tempus ad hoc nobis hospita fida manet.
Dî modo fecissent, placidae spem posset habere
Pacis, et a gelido longius axe foret!

49. *Gens mea Peligni*) Non potuisset me regio et patria mea lenius accipere, quam accepere Tomitae.

50. *potuit*) Pro *potuisset* positum videtur. Ciof.

53. *vestris*) *Geticis* unus Heinsii.

54. *Exceptis si qui munera legis habent*) Exceptis illis, qui legibus consecuti sunt immunitatem, quae dabatur his qui Olympia vicissent, et qui aliquod egregium facinus pro patria fecissent. Dicit ergo hic Ovidius nullis legibus, aut meritis se a Tomitanis civibus adsecutum fuisse immunitatem: quae nemini concessa fuerat in ea urbe, nisi his.

55. *corona sacrata*) Corona ex hedera Baccho sacra, qua poëtae elegi coronabantur.

56. *quam publicus favor*) Quam coronam favor omnium civium Tomitanorum.

57. *Latonae* etc. Matri Apollinis et Dianae. — *Delia tellus.* Delos insula, quae est in mari Aegeo, Apollinis ac Dianae nativitate cantatissima, poëtarum testimonio: ubi Latona eos peperit, Pythone serpente liberata, ut fabulantur poëtae.

58. *Erranti tutum quae*) Quum Iuno Latonam gravidam cognosceret, immisso contra illam Pythone serpente, per omnem terram prosecuta est. Quae tandem quum ad litora maris pervenisset, a sorore suscepta fuit, canente Ovidio, lib. VI Metamorph. 334: *Orantem accepit tunc quum levis insula nabat*; hoc est, Delos, quae alio nomine *Ortygia* dicitur. — *Erranti.* De Latonae erroribus Hymnos Homeri et Callimachi vide. — *Tutum locum.* Locum tutum ad pariendum.

59. *Tam mihi cara Tomus*) Alii *Tomos*; Combii, Farnesii, Twisdenii, et unus Mediceus *Tomis*; recte: monitum notis Trist. III, El. 9, vs. 33. H. — *Tam mihi cara domus.* Tam mihi est grata sedes et domicilium quod est mihi in urbe Tomitana.

61. *placidae spem posset*) *Placidae spem pacis abunde Posset* etc. Leid.

EPISTOLA XV

SEXTO POMPEIO

ARGVMENTVM

Profitetur poëta, se vitam Sexto ante omnes, Caesare tamen excepto, debere, eumque precatur, ut ab imperatore, quem summa colit pietate, impetret sibi mitius exsilium.

Si quis adhuc usquam nostri non immemor exstat,
  Quidve relegatus Naso, requirit, agam:
Caesaribus vitam, Sexto debere salutem
  Me sciat: a Superis hic mihi primus erit.
Tempora nam miserae complectar ut omnia vitae,
  A meritis huius pars mihi nulla vacat;
Quae numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
  Punica sub lento cortice grana rubent;
Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,

2. *requirat agas*) *Requiret* alii. Lege *requirit* ex duobus: superiora id exigunt. Heins.

3. *Caesaribus*) Augusto defuncto, et liberis, qui etiam Caesares dicebantur. — *Sexto debere salutem*. Caesaribus, inquit, vitam debeo: at Sexto Pompeio salutem debet, quia opibus et favore suo illum sustentavit in Pontica regione: erat enim potentissimus.

4. *a Superis*) Post Deos Caesares. — *Hic*, Iste Sextus Pompeius.

6. *A meritis eius*) A beneficiis ipsius Pompeii.

9. *Tmolia terra racemos*) *Gnosia* multi veteres; sed frustra: hinc *vineta Timoli* Metam. VI, 15; et XI, 86. H. — *Tmolia terra racemos*. Tmolus mons est, ut Strabo docet, Maeoniae, quae postea *Lydia* adpellata fuit; Virgil. Georg. I, vs. 56: *Nonne vides croceos ut Tmolus odores:* Ovid. in Metam. lib. VI, vs. 16: *Deseruere sui nymphae vineta Timoli.* Quibus auctoritatibus patet etiam

Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.
Confiteor; testere licet; signate, Quirites:
Nil opus est legum viribus; ipse loquor.
Inter opes et me, rem parvam, pone paternas:
Pars ego sim census quantulacumque tui.
Quam tua Trinacria est, regnataque terra Philippo,
Quam domus Augusto continuata foro;
Quam tua, rus oculis domini, Campania, gratum,
Quaeque relicta tibi, Sexte, vel emta tenes,
Tam tuus en ego sum; cuius te munere tristi
Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis, et detur amicius arvum!

montem Tmolon vino ac croco abundasse.

10. *Quot Sicyon baccas*) Quot olivas Sicyon civitas fert. Fuit autem Sicyon oppidum Achaiae; sic Maro Georg. II, 519: *teritur Sicyonia bacca trapetis.*

11. *testere licet*) Licet in testimonium adducas haec quae scribo. — *Signate, Quirites.* O cives Romani, subscribite vos tanquam testes eius, quod dicam: vel sigillum vestrum imprimite, quemadmodum si testamentum aliquod signaretis.

12. *Non opus est legum viribus*) Non, inquit, est opus confugere ad legum praesidia, et litem contestari. — *Ipse loquor.* Ipse sponte confiteor hoc quod sequitur.

13. *Inter opes paternas*) Inter tuos census tibi a patre relictos. — *Et me rem parvam, pone.* Etiam me adnumerabis, licet sim res parva et modica.

15. *regnataque terra*) *Tellus regnata* Moreti.

16. *Quam domus Augusto continuata foro*) Quantum etiam domus est tua, quam habes coniunctam foro Augusti Caesaris.

17. *Quam tua, rus oculis*) Ordo est: Quam pro quantum, Campania adpositive, rus gratum oculis domini est tua. Per *Campaniam* autem intelligimus rus aliquod quod habebat Pompeius in Campania: fortasse intellexit per *Trinacriam*, rus, aut oppidum aliquod Siciliae eiusdem Pompeii: similiter per *terram Philippi*, rus in Macedonia. — *Oculis domini.* Oculis tuis.

18. *Quaeque relicta*) Et quantum ea sunt tibi a maioribus tuis relicta.

19. *Tam tuus* etc. Tam ego Ovidius sum numerandus in tuo aere et censu. — *Cuius te.* Cuius tui Sexti Pompeii moesto dono: nam tuo munere et precibus vivo: quia te agente Augustus me non interfecit, sed tantum in exsilium Ponticum misit. Hoc autem beneficium poëta triste munus adpellat, propterea quod in re tristi et moesta beneficium est adsecutus.

20. *Non potes*) Non potes dicere te nihil possidere in Pontica regione, quum aliquid habeas habendo me.

21. *Vt detur amicius arvum*) *Et detur* meliores. H. — An non praestaret etiam *amoenius arvum*? nam

Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in Dis est, tenta lenire precando
Numina perpetua quae pietate colis.
Erroris nam tu, vix est discernere, nostri
Sis argumentum maius, an auxilium.
Nec dubitans oro; sed flumine saepe secundo
Augetur remis cursus euntis aquae.
Et pudet, et metuo, semperque eademque precari,
Ne subeant animo taedia iusta tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est:
Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere saepe aliud cupiens, delabor eodem:
Ipsa locum per se litera nostra rogat.
Seu tamen effectus habitura est gratia, seu me
Dura iubet gelido Parca sub axe mori;
Semper inoblita repetam tua munera mente,
Et mea me tellus audiet esse tuum.
Audiet et coelo posita est quaecumque sub illo,
Transit nostra feros si modo Musa Getas.

de amicitia Getarum gloriatur Elegia praecedenti et alibi: nec inimicum fuisse potest Pompeio arvum: *mitius arvum* tres libri. Burm.

25. *Decernere*) *Discernere* multi, et recte. Heins.

26. *Sis argumentum*) Ambiguus hic locus est, eoque difficilior quoque, et obscurior: varie enim exponi potest. Vel, ut accipiamus *argumentum* pro certo iudicio ac signo, quo quid probatur et convincitur, ceu sunt quae *πίστεις* Graecis, et *τεκμήρια* dicuntur; ut sit sententia: Dubium est, utrum maius auxilium mihi rebusque meis sis, an maius indicium, certiorque probatio ac fides erroris mei: hoc est, quod errore, non scelere peccarim. Vel rursum, ut idem nomen pro materia, et quasi quodam subiecto rei accipiamus, unde postea aliquid exaedificatur, aut efficitur. Sive, ut planius dicam, pro opere informato ac delineato. Mic.

35. *habitura est gratia effectus*) Favor tuus est apud Caesarem impetraturus quod volo.

38. *Et mea me tellus*) Prae me feram, et dicam et testabor hic apud barbaros, me tuum esse, obligatum scilicet tibi meritis maximis et innumerabilibus. Pont.

39. *Audiet et coelo* etc. Ovidius hanc grati animi et benevolentiae formam imitatus est ex illis ornatioribus Virgilii locis Aeneid. I, 607 sqq. VII, 225 sqq.

Teque meae causam servatoremque salutis,
Meque tuum libra norit et aere magis

EPISTOLA XVI

* AD INVIDVM

ARGVMENTVM

Admonet in hac ultima Epistola poëta invidum, ne carmen suum laceret, ostendens, se exsulem esse tanquam mortuum: adfirmatque solere livorem pasci tantum in vivis, post cineres vero quiescere: et hac ratione dicit eum debere non ulterius in carmen suum distringere invidiae stimulos ac dentes, quum sint multi alii celebres poëtae, quos enumerat: docetque eos posse commodius reprehendi.

Invide, quid laceras Nasonis carmina rapti?
Non solet ingeniis summa nocere dies.
Famaque post cineres maior venit; et mihi nomen
Tunc quoque, quum vivis adnumerarer, erat;

42. *Meque tuum libra norit et aere magis*) *Minus* maior scriptorum pars, et editiones nonnullae: quod Salmasio in Epistolis ad Gronovium probabatur, et ipsi Gronovio Obs. lib. I, cap. 1. Vt sensus sit: Me tui mancipii esse norit, quamvis aes et libra mancipationi non adfuerint. Vide eum omnino de usu τοῦ *minus*. Twisdenius codex, *et aere datum*. De mancipatione, quae per aes et libram fiebat, pleni iurisconsultorum Commentarii: hinc Horatius lib. II, Ep. II, vers. 158: *Si proprium est, quod quis libra mercatur et aere, Quaedam (si credis consultis) mancipat usus*. Fuit, quum scribendum putarem: *Meque tuum libra norit, et aere tuum*: ut neglexerit posterius *tuum* geminare librarius; qui error est frequentissimus. H. — *Et aere magis* Micyllus legit, ut sit dictum ἐλλειπτικῶς, pro, Norit me magis tuum esse, quam si per aes ac libram emptus sim. Caeterum de emptione quae per aes ac libram fiebat, Boëthius in Topica Ciceronis meminit.

* Ad invidvm) Videtur poëta non tantum respondere voluisse invido atque obtrectatori, quisquis is fuit, suo; sed et occasionem quaesivisse, ut sui temporis poëtas celebraret.

Quum foret et Marsus, magnique Rabirius oris,
Iliacusque Macer, sidereusque Pedo;
Et, qui Iunonem laesisset in Hercule Carus,
Iunonis si non iam gener ille foret;
Quique dedit Latio carmen regale Severus;
Et cum subtili Priscus uterque Numa;
Quique vel imparibus numeris, Montane, vel aequis
Sufficis, et gemino carmine nomen habes;
Et qui Penelopae rescribere iussit Vlyssem,

Quamquam horum magna ex parte non scripta solum, sed et nomina pleraque interciderunt: adeo ut nisi de paucis quibusdam certi aliquid tradi haudquaquam possit. Quod in universum hic admonitum volo, ne idem infra crebrius ac saepius repetere nobis sit necesse.

5. *Quum foret et Marsus*) Domitius Marsus, poëta clarus, exstitit Horatii aevo. — *Magnique Rabirius oris*. C. Rabirius nobilis poëta fuit, quem Fabius in eorum poëtarum numero ponit, qui Epici adpellantur: et quia in eius carmine multum animi, ac virium inerat, ideo hic Ovidius illum *magni oris* fuisse scribit.

6. *Iliacusque Macer*) Aemilius Macer Veronensis poëta fuit: scripsit bellum Troianum, ut hic videtur innuere poëta, adpellando illum *Iliacum* ab Ilii materia, quam tractabat. — *Sidereusque Pedo*. Et divinus ac doctus ille poëta Pedo, qui scripsit epigrammata. Mer. — Vel verisimile est, de astris quoque scripsisse, et ideo *sidereum* nominari. Gyrald. sic adpellatum credit, quia sublimis et altiloquus fuerit, quod mihi non placet. Pont.

7. *Et qui Iunonem laesisset* etc. Carus poëta fuit doctissimus, Caesarum praeceptor, Ovidii amicus: hic Herculis gesta carmine complexus est. — *Qui laesisset Iunonem in Hercule*. Qui describendo Herculis laudes, Iunonem novercam offendisset.

8. *Iunonis si iam non* etc. Si non tandem Iuno posita ira Heben filiam uxorem Herculi dedisset, et sic Iuno socrus Herculis facta, nullam haberet causam indignationis et odii in Carum poëtam, quod Herculis generi gesta decantasset.

9. *Quique dedit Latio*) Cassius Severus poëta fuit Ovidii amicus: hic scripsit Epigrammata, Elegias, et Tragoedias, in quibus quoniam de regibus tractatur, ideo poëta dicit dedisse illum carmen regale Latio.

10. *Et cum subtili* etc. Duo fuerunt Prisci poëtae coactanei Ovidii; et ambo Numae Pompilii, regis Romanorum secundi, vitam carmine scripsere. Mer. — Ego hos duos Priscos ignoro; et Numam poëtam, non poëma, designari puto. Burm.

11. *Quique vel imparibus*) Iulius Montanus poëta gratus fuit Tiberio. — *Imparibus numeris*. Versibus elegis. — *Vel aequis*. Hexametris. — *Sufficis*. Satis es.

12. *gemino carmine*) Elego et heroico.

13. *qui Penelopae*) Sabinum poëtam designat, qui sub Augusto flo-

Errantem saevo per duo lustra mari;
Quique suam Troezena, imperfectumque dierum
Deseruit celeri morte Sabinus opus;
Ingeniique sui dictus cognomine Largus,
Gallica qui Phrygium duxit in arva senem;
Quique canit domitam Camerinus ab Hercule Troiam;
Quique sua nomen Phyllide Tuscus habet;
Velivolique maris vates, cui credere possis
Carmina caeruleos composuisse Deos;
Quique acies Libycas, Romanaque proelia dixit;
Et Marius, scripti dexter in omne genus;
Trinacriusque suae Perseidos auctor; et auctor
Tantalidae reducis Tyndaridosque Lupus;

ruit, et epistolis Ovidii respondit. — *Rescribere iussit Vlyssem.* Fecit Sabinus, ut Vlysses uxori Penelopae rescriberet.

15. *Quique suam Troezena*) *Crozimen*, vel *Trisam* Combii; *Trocem*, vel *Troien* Arondel. duo *Troadem*; tres *Trezenem*; alii *Tromen*, *Troicem*, *Troizem*, *Timeson*, *Tumesen* et similia, an *Tymelen?* opinor certe nomen puellae a Sabino decantatae hic latere. HEINS.

27. *Largus*) An Valerius Largus accusator Galli poëtae? de quo Dion. LIII, pag. 512; et an idem sit, qui sub Claudio consul fuit; ut idem Dion. LX, pag. 671? nescio. BURM.

18. *ducit in arva*) *Duxit* nonnulli. H. — *In arva Gallica.* In Galliam Cisalpinam: et in eum tractum ubi postea Antenor Patavium condidit. — *Phrygium senem.* Antenorem Troianum.

19. *Quique canit Camerinus*) Camerinus poëta fuit Ovidii tempore, qui apud Latinos Troianum excidium cecinit. — *Domito Camerinus ab Hectore Troiam. Domitam* multi; Polit. et tres alii, *domitam ab Hercule;* quod verum puto. HEINS.

20. *Tuscus habet*) Puto *Fuscus*, quod nomen magis romanum: mox, *credere possis*, pro *posses* quatuor veteres. HEINS.

21. *Velivolique maris vates*) Hic de P. Terentio Varrone Attacino poëta intelligit, qui transtulit in latinum libros quatuor Apollonii Rhodii in suum opus de Argonautis. — *Cui credere posses* etc. Magna est huius poëtae laus, quod tam pulchre Argonautica descripsit, ut Dii ipsi marini, non poëta ille P. Terentius Varro, videantur ea carmina composuisse.

23. *Quique acies Lybicas*) Merula hunc locum de Ennio, aut Naevio accipiendum putat: cui temporum ratio repugnat. Neque enim Ovidius eos poëtas commemorare voluit, qui se multo antiquiores essent, sed qui suis temporibus, eademque secum aetate vixissent.

24. *dexter in omne genus*) *Promptus* in multis. HEINS.

25. *Trinacriusque suae Perseidos auctor et actor*) Scripti *Tinacriusque*,

Et qui Maeoniam Phaeacida vertit; et una
Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae;
Musaque Turrani, tragicis innixa cothurnis;
Et tua cum socco Musa, Melisse, levis:
Quum Varus Gracchusque darent fera dicta tyrannis;

Tenacriusque, *Taenariusque* et similia: nomen haud dubie corruptum: deinde scribendum: *Perseidos auctor*, *et autor Tantalidae reducis*; ut recte nonnulli codices: de acture ungae sunt. Lupus ille, quisquis est, poëma conscripserat de reditu Menelai et Helenae post captam Troiam. Heins.

27. *Et qui Maeonidae Phaeacida vertit*) *Maeoniam Phaeacida* plerique. Tuticanum autem intelligit, ad quem supra El. 12, 27: *Dignam Maeoniis Phaeacida condere chartis Quum te Pierides perdocuere Deae.* H. — *Et qui Maeonidae Phaeacida vertit.* Hic Tuticanus fuit. Mic.

30. *cum socco Musa*, *Melisse*, *levis*) Scribe *cum socco levi*; sic *gravem cothurnum* alibi dixit. Cn. Melissum togatas scripsisse testis est Scholiastes Horatii ad Artem poëticam; *Togatas scripserunt Aelius Lamia*, *Antonius Rufus*, *Cn. Melissus*, *Africanus*, *Pomponius*; qui Rufus forsitan idem cum eo quem Noster supra vocat *fidicinem Pindaricae lyrae.* Caium Melissum vocat Suetonius, et inter grammaticos recenset, qui togatas eum edidisse etiam prodit, quas inscripserit *Trabeatas.* Laudat quoque *ineptiarum* eius, seu *iocorum libellos*, *quibus et mimos diversi ope-.is postea* addiderit: sic enim scribendum, quum libri veteres *animos diversi operis* exhibeant. Videntur autem *iocorum* libelli constitisse ex Apologis Aesopicis; id enim scribendi genus *iocos* vocabant: sic Phaedrus de se passim; hinc et Martialis *improbi iocos Phaedri:* nec dubito quin de Melisso intelligenda sint illa apud Phaedrum lib. II, fabula ultima: *Quoniam occuparat alter*, *ne primus forem*, *Ne solus esset studii*, *quod superfuit: Nec haec invidia*, *verum est aemulatio.* Commentarium eius de apibus laudant Plinius et Servius: meminit Melissi etiam Virgilii vitae auctor. Caeterum quum de praenomine Melissi scriptoribus parum conveniat, et Scholiastes Horatii *Cnaeum*, Suetonius *Caium* adpellet, opinor verum Melissi nomen fuisse *Caium Cilnium Melissum*: fuit enim Melissus Maecenatis libertus, cui *Caio* praenomen, quum ex *Cilniorum* gente esset. Libertos autem praenomen ac nomen familiae a patronis mutatos esse notius est, quam ut multis hoc loco a me adstrui debeat. Heins.

31. *Quum Varus*) Poëta. — *Gracchusque darent fera dicta tyrannis.* Quintilius Varus fuit Cremonensis, eques Romanus, cuius meminit Horatius in Odis, et Maro, quum ait, Eclog. IX, vs. 35: *Nam neque adhuc Varo videor*, *nec dicere Cinna Digna.* Gracchus autem fuit poëta eiusdem temporis, qui eam tragoediam Thyestis scribebat, quam etiam Varus. Ideo subiungit, *darent fera dicta tyrannis:* hoc est, scriberent in suis tragoediis verba et iurgia Thyestis in Atreum, et contra.

Callimachi Proculus molle teneret iter:
Tityrus antiquas et erat qui pasceret herbas;
Aptaque venanti Gratius arma daret;
Naïdas a Satyris caneret Fontanus amatas;
Clauderet imparibus verba Capella modis.
Quumque forent alii, quorum mihi cuncta referre
Nomina longa mora est, carmina vulgus habet;
Essent et iuvenes, quorum quod inedita cura est,
Appellandorum nil mihi iuris adest;
Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
Pieridum lumen, praesidiumque fori;

32. *Callimachi Proculus*) Proculum poëtam etiam celebrem commemorat, qui elegias scripsit: quemadmodum Callimachus, qui Fabii testimonio elegiae princeps habetur. Caeterum, Proculi cognomine multae familiae insignitae, ita ut, nisi nomen pateat, de eo frustra quaeramus. — *Molle iter.* Lascivum scribendi genus, quia de amoribus elegias componebat.

33. *Tityrus antiquas et erat qui pasceret herbas*) Haec nec latina sunt, nec satis intelligo quid sibi velint. Hafniensis: *Tityrus aeternos caneret qui procreet herbas.* Moreti codex: *Tityron antiquas recubasse referret ad umbras;* ut et liber Petri Servii, nisi quod in eo *aras:* alii aliter. Moreti librum sequor, dum meliora sese offerunt. H. — *Tityrus antiquas.* Hic per *Tityrum* Maronem designat, adludens ad eius carmen Bucolicum. — *Qui pasceret antiquas herbas.* Qui permaneret in antiquis suis praediis cum suis capellis.

34. *Aptaque venanti Gratius arma daret*) Gratius Ovidii temporibus poëta fuit, ut ex hoc loco constat: de venatione scripsit. Cuius carmina una cum Ovidii Halieutico e Gallia in Italiam attulit Sannazarius. Hunc autem versum ab interprete hic non intellectum, is, qui Ovidii, post Aldum seniorem, vitam scripsit, optime declaravit. Cior.

35. *Naïades Satyris caneret Fontanus amatas* etc. Alii legunt *Naïdes a Satyris* etc. quae lectio et sensum planiorem reddit, et resolutione, sive diaeresi ista, de qua prolixe Merula hic agit, nihil indiget. Mictyl. *Naïadas Satyris*, MSS. Bersm. *Foritanus* P. Dan. Nostri, *Naïdas a Satyris*, quod Burmanno et Oberlino probatum.

39. *quorum quod inedita causa est*) *Musa est* tres veteres; at unus Thuan. *inedita cura est;* rectius: nam *Musa* mox sequitur. H.

41. *Te tamen in turba*) *E turba* malim. H. — Quamvis multi sint quos non audeo nominare, te tamen, o Cotta, in tanta turba non praeteribo, quin nominem tanquam doctissimum et poëtam et oratorem.

42. *Pieridum lumen*) *Numen* editi aliquot. Hunc, et Capellam et alios, illacrymabili nocte pressit oblivio. Vtinam hi, vel optima certe pars ad nos pervenisset! et alii inepti et inutiles libri aeternis tenebris demersi

Maternos Cottas cui Messallasque paternos
  Maxima nobilitas ingeminata dedit.
Dicere si fas est, claro mea nomine Musa,
  Atque inter tantos, quae legeretur, erat.
Ergo submotum patria proscindere, livor,
  Desine; neu cineres sparge, cruente, meos.
Omnia perdidimus: tantummodo vita relicta est,
  Praebeat ut sensum materiamque malis.
Quid iuvat extinctos ferrum dimittere in artus?
  Non habet in nobis iam nova plaga locum.

mansissent. — *Praesidiumque fori.* Et tutela reorum, qui in foro versantur; quorum patrocinium suscipis et iuvas tua eloquentia.

43. *Maternos Cottas*) Cottas Romanos a quibus per matrem genus ducis. — *Messallasque paternos.* Messallas vero a patre auctores et progenitores habes.

48. *Nec cineres sparge, cruente, meos*) Se enim mortuum, ut ab initio profitetur.

51. *ferrum demittere*) *Dimittere* meliores; et praecedenti versu *mali* pro *malis*. H. Nostros secuti sumus, qui ferunt *malis*, et *dimittere*.

FINIS EPISTOLARVM EX PONTO

LECTORI CANDIDO

SALVTEM.

Quum mihi in animo esset, omnia quaecumque de Nasone nostro collegerim, tantum ad calcem totius operis expromere, illud tamen haudquaquam intempestivum duxi, Lector humanissime, si tristibus exsulantis carminibus pauca statim subiicerentur, quibus Musae recentiores Augustum illum patriae parentem, morum servatorem sanctissimum, vehementer insectatae sunt. En ista habes, quae, licet non in omni parte miranda poëtico apparatu, saltem communi indignatione tibi non ingrata forsitan videbuntur.

N. E. Lem.

DE EXSILIO

P. OVIDII NASONIS

NIC. HEINSIVS

IACOBO AVGVSTO THVANO

Effigies magno virtusque simillima patri,
  Cui nihil aequandum Gallia laude tulit,
Accipe, gentis honos et spes super una Thuanae,
  Quae tibi Pelignus munera sistit ager;
Munera, quae lympha saturavit Hyantide Paean,
  Nectare pavit Amor cum genetrice suo:
In quibus eloquii pondus roburque Latini
  Certat, et Actaeo blandus ab orbe lepor.
Ingeniis quum Roma suis super aethera tendat,
  Gloria Nasoni debita prima meo est.
Dissimulata quidem, vixque agnoscenda, sed artis
  Maxima vis tacitae seque tegentis adest.
Nec minor ingenii praesentia; limpida venae
  Divitis ubertas, perspicuusque nitor.
Copia luxuriem quae cauta coërceat omnem,
  Nilque, supervacuum quod videatur, amet.
Musa satis felix nativae munere formae
  Negligit adscitam plena decoris opem.
Concitat affectus, et in altam labitur aurem
  Gratia flexanimi non imitanda soni.

Ambrosiis saturos dapibus, Genioque litantes
  Crediderim Superos hac ego voce loqui.
Haud facilis mihi pugna fuit cum labe pudenda,
  Temporis allevit quam mora longa viro.
Sic quoque pernoctis superavi taedia curae;
  Successu studium nec vacat omne suo.
Menda relegata est a tersis plurima chartis:
  Comtior Ausonium iam videt ille diem.
Exsulis immeriti reduces tere, Roma, libellos,
  Nominis ulla super si tibi cura tui est.
Ecce, Cupidineis quod saucia turba sagittis,
  Non damnaturo Caesare, volvat opus;
Ipse suis posthac fidibus quod mandet Apollo,
  Quod soror Aonio colle novena canat;
Degener, et nulli Caesar laudande poëtae,
  Dardanus Anchisae tune ferare nepos?
Tune Cytheriacae censendus originis heres?
  Quid tibi, quid Latio verba, cruente, dabas?
Hoc te mendacem scelus arguit: ipsa Dione
  Exsequias vati creditur isse suo.
Ipsa viri comitata fugam pia Diva ratemque,
  Ionias spissis fletibus auxit aquas.
Vnguis in ore sedet, lacer horret in ore capillus,
  Livida rescissa pectora veste rigent.
Hoc habitu vulnus non consolabile quondam
  Prodidit, invisam vix bene passa diem,
Vnica dum raptum sibi gaudia moeret amantem,
  Quem ferus obliquo dente necarat aper.
Optavit funesta mori, doluitque cupitam
  Ad Styga praecludi triste Deabus iter.
Haec praestat tibi, Diva, tuus solatia Caesar;
  Sanguinis auctorem sic fovet ille sui.
Vela dedit legitque manu lugente carinae,
  Armaque Nasoni noxia rupit Amor.

Buccina concinuit Tritonia flebile carmen;
Nec tenuit gemitus Nereis uda suos.
Adnavere tui puppem delphines, Arion,
Hoc quoque laturi, si modo detur, onus.
At te, Caesar atrox, hominum nil vota deumque,
Pectora nil Clario numine foeta movent;
Nil quae Maeonium facundia vincit Vlyssen,
Antilochique patrem, Tyndaridosque virum.
Maenadas Orphea flexisset caede nocentes,
Bistonias cautes hoc animasset ebur.
Sarmata cantanti ferus assurrexit, et Ister
Quamlibet adstrictis frigore plausit aquis.
Cur soli tibi muta lyra est? quid, surde, relegas
Auditam Boreae Sauromatisque chelyn?
Ah! caeso minor illa tui, quam saecula damnant,
Collegae rabies in Cicerone fuit!
Huic caput exsecuit properata caede satelles:
Vivere Nasoni quid nisi saepe mori est?
Invidiam poenae Rostris, scelerate, negasti;
Vt Scytha iam prae te mitis et aequus eat?
Quum vultus Fortuna fugax avertit amicos,
Nubila lux aliquid funere peius habet.
Si qua fides veris, Busiride saevior ipso es,
Qui miserum prohibes morte; necique negas.
In Geticam fuga iussa plagam est, ne sola ruboris
Roma sui testis, conscia sola foret.
Quid furis, infestum Phoebo caput? Actia de te
Non hanc emeruit Leucados unda notam.
Nil tamen egisti: canitur tuus exsul, et aevo
Lumen inexstinctum (rumpere, Caesar,) adest.
Limine pro patrio spatiosum possidet orbem:
Hospitium tanto par locus ille viro est.
Ingeret hoc populis facinus pia fama notandum:
Saecla sui causam postera vatis agent.

In te Helicon Pimpleque minax fera bella movemus:
  Hinc en dicta tibi, Caesar inique, fuga est.
Sacrilegum flent Musa nefas atrata Charisque:
  Ipse Palatina flet miser aede Deus;
Pectora nam nulli praesentior egit, et hausto
  Largius Aoniae fonte rigavit aquae.
Nec duce se mystam profugum defraudat, et una
  Visit Hyperboream non novus hospes humum.
Exsilium Nasone fuit sibi Roma negato,
  Orba sui cantus, pectinis orba sui.
Mente tamen forti magnum tolerare dolorem,
  Sustinet infandis et superesse malis.
Hei mihi! tam durae posituris moenia genti
  Fratribus altricem iam liquet esse lupam.
Barbara barbariae nunc Romula turba vocetur,
  Vincit inhumanos quae feritate Getas.
Cimmerius tenebrasque suas hyememque fugari
  Pontus inadsueto vatis ab igne stupet.
Pignora quanta sui, quantum committit alumni,
  Numinis Arctoo Cirrha benigna mari!
Caesareo sese facundia fulmine maior
  Erigit in mediis exstimulatque malis.
Vim citharae nervosque novos adversa ministrant;
  Gratiaque argutae luctibus aucta lyrae est.
Aspera lectorem quamvis et amara querelae
  Copia delectant, et sine fine dolor.
Ingenium lacrymis nec amabile carpitur ipsis,
  Quaeque trahant animos vincula plangor habet.
Sic, instare videns iam fata, Caystrius ales
  Ore cavet, tacitum ne sibi funus eat.
Tereos incesti sic crimina luget aëdon:
  Tale gemit rapto Delia chorda Lino,
Marte quod Euphrates Crassis exsultat iniquo,
  Bospore; concedant Partha tropaea tuis.

Cedat et exsultans domito Germania Varo,
Hesperia multum clade superbus ager.
Romani titulum plectri Latiaeque Thaliae
Proh pudor! Euxinis imputat orbis aquis.
Scilicet incursat strepitu Fortuna protervo
Devia, Castaliis obloquiturque choris.
Nec favet ingeniis, et quidquid ab aethere ductum est,
Deprimit imposito Diva profana pede.
Nilque patrocinio nisi res dignata caducas
Sordibus obiectam prona tuetur humum.
Postuma mercedem sed Fama merentibus aequam
Solvit, et haec serus damna rependit honor.
Iam collapsa solo nusquam Capitolia restant,
Cassaque Tarpeium busta tulere Iovem.
Naso tamen superest Roma latitante videndus;
Et venit in doctas creber, ut ante, manus.
Contemptorque rogi non laesum tempore nomen,
Ac domino rerum Caesare maius habet.
Tu quoque dura minus, mea patria, vatibus esses.
Fallor? an admonita stat tibi fronte rubor?
Quis color excuset, quae dedecus eluat unda?
Sit, precor, hac fastis ne sua parte fides.
Ille tui plausus, certaeque, Batavia, laudes
Grotius, ille lyra maximus, ille toga;
Cui nil par meliusque dabis, nihil ante dedisti,
Actus ab austera tene parente reus?
Nec tenet hoc se fine nefas: indigna iubentur
Tam mihi devotae vincula ferre manus.
Vnde novercalis labem tibi, patria, noxae,
Heu oblita tui! nunc pia mater ubi est?
Mater ubi est? ad te fugitiva revertere mater;
Pectora si nomen ferrea mite trahit.
Ne sciat hoc infensus Iber: odiosior hoste es:
Caeca subis partes illius, ille tuas.

Materno elapsum vix carcere fovit, et ultro
Obtulit hospitium come cruentus Iber.
Nobile fers nostri spolium, gens victa, pudoris:
Maxima de salvo gloria vate tibi est.
Sed melius domui mox creditus ille Thuanae;
Qua patet adflictis iam vetus ara reis.
Exsulis haec cepere fugam penetralia magni;
Totque sacrum meritis detinuere caput.
Plausa, Thuane, choro Clariae penetralia turbae,
Sancta tui patris nomine, sancta tuo.
Hinc apices sibi Celta legit proceresque senatus:
Et toga purpureos plurima iactat avos.
Incola posthabitis haec obsidet atria Delphis;
Posthabito Paean has Helicone fores.
Huic Honor et Virtus et Fama domestica tecto est.
Mille Dei celebrant limina, mille Deae.
Hac Themis, hac regnat de vertice nata paterno:
Hac se condiderunt aurea saecla domo.
Nunc quoque Naso fugam meus hoc si mutet Asylo,
Nil fleat Augustum non patuisse larem.

DE EXSILIO

P. OVIDII NASONIS

PETRVS BVRMANNVS

THEODORO A VELTHVISEN

Grande decus Procerum, sancti pars prima senatus,
  Nec minor Aonii fautor, amorque chori;
Si nitor eloquii, cultaeque potentia linguae,
  Pura vel ingenii vena placere potest;
Si Venus et Charites, et Amoris blanda venustas,
  Si iuvat Ausonio Graius in ore lepor;
Suscipe Peligni divina poëmata Vatis;
  Et subeat faciles nobilis umbra lares,
Quae, memor immeritae violenti Caesaris irae,
  Hospitii toto quaerit in orbe locum.
Tendit ab Euxinis Naso tibi brachia ripis,
  Et placidos portus confugiumque petit.
Frigoris impatiens, hirsutus ab axe Boreo,
  Vt foveas Batavo membra tepore rogat.
Et, quam non Istri potuit glacialibus undis,
  Heemstedio sperat fonte levare sitim.
Si licet has Musis sacras celebrare latebras,
  Exsilium nunquam mitius ille petat;
Nec gravibus molles incendat questibus auras,
  Aut Latio cupiat rursus, et urbe frui.

Has habitet sedes; rabidae iam Caesaris irae
  Fulminei grates officiosus agat.
Tristia nec patriae tot carmina fundat amore,
  Laetus at Heemstedium tollat ad astra nemus.
Nos quoque, Nasoni studiosa caterva, poëtae,
  Ibimus in laudes obsequiosa tuas.
Tu modo, quem lacrymis Caesar precibusque negavit
  Ferreus, auspicio des meliore locum.
Pande, precor, tutos, viridaria culta, recessus,
  Et recreet longam laetior umbra fugam:
Te domus, exsulibus semper reserata, Thuani
  Exemplo moveat, vir generose, suo.
Principis hic rabiem, patriaeque immane novercae
  Dum scelus, et diri carceris antra fugit,
Grotius, ille lyrae decus immortale, togaeque
  Fama, peregrini sensit amoris opem.
Heinsius, ut profugis pia tecta patere poëtis
  Sensit, et hic miseris otia laeta dari,
Colligit e Scythicis cineres Nasonis arenis,
  Inque Thuaneos transvehit ossa lares.
Et Batavo socians Peligni ruris alumnum,
  Fert bene composito debita iusta pari:
Doctaque, ne premeret manes per secula crimen,
  Mite patrocinium vox utriusque subit.
Sit licet inferior tanto mea musa poëta,
  Carminaque e vena pauperiore fluant;
Tu tamen Heemstedio, quam Maecenate Thuano,
  Laetior, e Scythico frigore, Naso, redi.
Huius ut in sacrum fueris penetrale receptus,
  Pars exhausta tui magna laboris erit.
Tu modo squalentes, luctus insignia, vestes
  Pone, nec hirsutis conspiciare comis.
Criminis Heemstedio demet manus auspice nostra
  Dedecus, in cineres officiosa tuos.

Hoc duce, dum tersis maculas mea cura libellis
  Detrahit, immunda labe levatus eas.
Quae negat ingenium, bona carmina causa ministret,
  Armaque pro misero det mihi vate dolor.
Caesar inhumano Busiride saevior, et qui
  Innocuos lento torruit igne reos,
Tene patrem patriae, servatoremque Quiritum,
  Dixit adulanti Curia serva sono?
Si pudor, Actiacas de limine deiice laurос,
  Civilique truces tinge cruore fores.
Quercea, servatos cives mentita, corona
  Terribilis dira regis ab arce cadat.
Efferet edictum postes immane tyranni,
  Quo fuga Nasoni iussa cruenta fuit.
Hoc legat; et, vatem miserans, clementis adeptus,
  Posteritas, famam principis unde, roget.
Tune Cytherea deducis origine stirpem,
  Caesar? et Idalii frater Amoris eras?
An pius Anchisae generis tibi filius auctor?
  Qui Veneri carum pellis ab urbe caput.
Te lupa, Martigenae quae praebuit ubera proli,
  Caucasea genuit te fera matre tigris:
Romaque, te domino, septem de collibus undas
  Per medium vidit sanguinis ire forum.
Caedibus ipsa Deûm maduerunt templa; cruentis
  Incaluit guttis Caesaris ara patris.
Nec satis hoc tibi, dire, fuit: tot funera mentem
  Tristia non poterant exsaturare feram.
Artibus exitium studiisque immane parabas,
  Et famula doctas urbe fugare Deas.
Scilicet haec lex est violentis una tyrannis,
  Ingenii claros tollere dote viros.
Sic animosa parens, te proscribente, securi
  Tullius eloquii colla secanda dedit;

Perque pias lacrymas rorantia sanguine vidit
In rostris populus consulis ora sui:
Ne foret, oppressis quae libertatis amorem
Redderet, aut odium lingua diserta iugi.
Secula quid iactant nobis felicia? culto
Quis honor eloquio, te dominante, fuit.
Principe te, vocis facundia perdidit usum,
Linguaque, quam stupuit Curia, muta fuit.
Nec iugulare caput vocis contente solutae;
Aonias Latio pellis ab orbe Deas:
Quaeque Aganipeos mutarant Thybride fontes,
Barbare, Bistonias cogis adire nives.
Caesare te, Naso, Romanae gloria musae,
Iam discit scithice sarmaticeque loqui:
Quaeque prius gentem rapiebant culta togatam
Carmina, naturae luxuriantis opes,
Devovet, et, patriae perdens commercia vocis,
Braccatis recitat semilatina Getis.
Ferreus ingenium fregisti nobile, quo non
Cultius in Latio fertiliusve fuit.
Nec pudet hanc tristi causam praetendere poenae,
Carmina quod teneris luserit ante modis?
Cur, tibi qui toties vitam moresque probavit,
Proiicitur, nullo crimine notus eques?
Curque, nihil iuveni quae carmina laeta nocebant,
Exsilium misero triste dedere seni?
Cur agis in sanctum, veteris sub imagine culpae,
Terribili fulmen saevus ab arce caput;
Nec scelus obiicitur, nec lex temerata; sed error,
Atque oculos probris inseruisse tuis.
Quod tua, vel stirpis spectarit crimina vestrae,
Plectitur; o poenae causa pudenda ferae?
Res caret exemplo: sub diris triste tyrannis
Exitium paucis lingua proterva dedit.

Huic animi nocuit truculentia; concidit alter,
Qui pia pro raptis legibus arma tulit.
Sed nova post homines, oculos habuisse nocentes,
Principe te, natos culpa reperta fuit.
Crimine perpetua damnatus nocte vacasset,
Et patria caecus non caruisset humo.
Tutus adulterium potuisses, luminis expers,
Furtaque lascivae, Naso, docere Deae:
Nec censura tibi casti metuenda fuisset
Caesaris, exemplo qui favet ipse suo,
Et qui legitimos temerare libidine lectos
Flagitium nunquam credidit esse viris.
Livia testetur, praegnans abducta marito,
Ederet ut foetum patris in aede sui.
Te Tertulla, gravi lassatum pondere rerum;
Te tenero fovit Salvia moecha sinu;
Mox Rufilla salax lascivis implicat ulnis;
Forma Terentillae mox speciosa trahit:
Et gremio detracta placet de consulis uxor,
Quaeque redux Veneris signa recentis habet.
Verum ubi consuetae faciunt fastidia formae,
Nec satis haec moecho, nec satis illa placent:
Corpora mangones conquirere pulchra iubentur,
Quae posita spectet veste superbus herus.
Ludere furta Deûm dubitat neque falsus Apollo,
Numina dum bis sex Mallia sola videt.
Principe sic agitur puro censura: poëtis
Nil opus est, iuvenes, qui male stupra docent.
Naso, quid obscoenas tam castis auribus artes,
Et quereris molles displicuisse modos?
Cur opus adfectas, quod legum tetricus auctor
Vindicat, ut populo consulat ipse suo?
Regis ab exemplo praecepta salubria pubes
Romula, cumque nuru mater honesta petat.

Hunc, Getica voluit tellure quod ossa recondi
Exsulis, invidiae pondera iusta premant:
Et quoties Latio meminit Nasonis ademti
Posteritas, duras commiserata vices,
Quo patriam et leges Augustus pressit avitas,
Devoveat famuli pondus herile iugi.

CARMEN

IVLII CAESARIS SCALIGERI

DE

P. OVIDII NASONIS

EXSILIO

(Loquitur ipse Ovidius ad Augustum.)

A me utinam inciperes ferus esse, cruente: nec atras
Per caedes faceres ad mea fata gradum.
Si mea te movit tetricum lasciva iuventus,
Te iuvenem damnas perditus: exsul abi.
Impia flagitiis squalent penetralia diris:
Damnati superant nomina foeda rei.
Non te divinum ingenium, non candida tangunt
Pectora, non Clario lingua secunda Deo.
Lactea mollivit veteres mea vena poëtas;
Et rerum docuit pondera certa novos.
Quum te laudarem, tunc sum mentitus: ob unum hoc
Exsilii fuerat debita poena mihi.

VOLVMINIS SEXTI

INDEX SPECIALIS

PVBLII OVIDII NASONIS

TRISTIVM LIBER PRIMVS

LIBER SECVNDVS

LIBER TERTIVS

LIBER QVARTVS

LIBER QVINTVS

EPISTOLARVM EX PONTO

LIBER PRIMVS

LIBER SECVNDVS

LIBER TERTIVS

FINIS VOLVMINIS SEXTI.